

JYU DISSERTATIONS 458

Lauri Julkunen

Kynällä ja Sanalla

Yrjö Karilas poikien kasvattajana
1910–1960-luvuilla

UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ
FACULTY OF HUMANITIES AND
SOCIAL SCIENCES

JYU DISSERTATIONS 458

Lauri Julkunen

Kynällä ja Sanalla

Yrjö Karilas poikien kasvattajana 1910–1960-luvuilla

Esitetään Jyväskylän yliopiston humanistis-yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan suostumuksella
julkisesti tarkastettavaksi yliopiston päärakennuksen auditoriossa C1
marraskuun 26. päivänä 2021 kello 12.

Academic dissertation to be publicly discussed, by permission of
the Faculty of Humanities and Social Sciences of the University of Jyväskylä,
in Main Building, auditorium C1, on November 26, 2021, at 12 o'clock.

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

JYVÄSKYLÄ 2021

Editors

Heli Valtonen

Department of History and Ethnology, University of Jyväskylä

Päivi Vuorio

Open Science Centre, University of Jyväskylä

Kansikuva: Yrjö Karilaan johtama Helsingin NMKY:n poikatyön kokous 1920-luvulla. Kuva: Helsingin NMKY:n arkisto.

Copyright © 2021, by University of Jyväskylä

ISBN 978-951-39-8926-2 (PDF)

URN:ISBN:978-951-39-8926-2

ISSN 2489-9003

Permanent link to this publication: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-8926-2>

ABSTRACT

Julkunen, Lauri

With pen and Bible: Yrjö Karilas and boys' informal education from the 1910s to the 1960s

Jyväskylä: University of Jyväskylä, 2021, 306 p.

(JYU Dissertations

ISSN 2489-9003; 458)

ISBN 978-951-39-8926-2 (PDF)

This dissertation examines the life of Yrjö Karilas (1891–1982) and his work in boys' informal Christian education from the 1910s to the 1960s. The focus is especially on the gendered ideals and educational methods apparent in Karilas' work. The approach employed is thematic biography, which refers to studying a specific phenomenon as exemplified in the life and experiences of an individual. The source materials include Karilas' personal documents, published works and articles, as well as archival sources related to Christian boys' work.

Karilas was the son of a Lutheran clergyman and spent his childhood in Piippola, later moving to Helsinki to study Russian language at the university. However, in 1918 he started working for the YMCA movement, where he pursued a long career in developing and shaping the field of boys' work. Karilas also exerted considerable cultural influence through his published works, namely biographies and non-fiction for youngsters. Throughout his career, Karilas utilized this position rooted in the intersection of Christian and secular cultures in his educational work.

Christian boys' work in Finland after the Civil War of 1918 was tied to the culture and aims of the victorious faction, the Whites. However, some boundaries were also drawn. Boys' work focused on shaping identities that committed boys to Christian-patriotic values, but also encouraged a model of a Christian masculinity that opposed the militarism inherent in extreme nationalism.

The model of an ideal man that began to guide boys' work was someone internally strong, a man who inhabited the secular culture without abandoning his principles or Christian belief. However, such a model fell into crisis in the spiritual and political upheaval of the 1930s. By the end of the decade, Karilas experienced a religious revival, interpreted in this study as a symptom of the crisis of the previously held ideal of Christian masculinity. After the revival, Karilas pursued evangelical work among men. There, reliance on self-education and secular activities were replaced by commitment to the brotherhood of faith.

Here, Karilas' educational work is conceptualized as strategies of apologetic masculinity. Apologetics, the rational defence of religion, was transformed into negotiations about identities. Such a reform of masculinity was a response to the development where religiosity was problematized in male communities.

Keywords: Yrjö Karilas, boys' work, boys, informal education, history of youth, lived religion, gender, masculinity, YMCA, 20th century

TIIVISTELMÄ

Julkunen, Lauri

Kynällä ja Sanalla: Yrjö Karilas poikien kasvattajana 1910–1960-luvuilla

Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 2021, 306 s.

(JYU Dissertations

ISSN 2489-9003; 458)

ISBN 978-951-39-8926-2 (PDF)

Väitöskirjassa tarkastellaan Yrjö Karilaan (1891–1982) toimintaa poikien kristillisen kasvatuksen parissa 1910–1960-luvuilla. Huomio kiinnittyy etenkin Karilaan kasvatustyön sukupuolittuneisiin ihanteisiin ja toimintatapoihin. Lähestymistavaltaan tutkimus on temaattinen elämäkerta, joka tarkoittaa tietyn ilmiön tai elämänalueen tutkimista yksilön elämänkulun ja kokemusten kautta. Lähdeaineisto koostuu Karilaan henkilökohtaisista papereista, julkaistuista lehtikirjoituksista ja teoksista sekä kristilliseen poikatyöhön liittyvistä arkistolähteistä.

Karilas, Piippolassa lapsuutensa viettänyt ja myöhemmin Helsinkiin siirtynyt papinpoika, koulututtui ensin venäjän opettajaksi. Vuonna 1918 hän siirtyi NMKY-liikkeen poikatyöntekijäksi ja teki pitkän uran alan kehittäjänä ja suunnannäyttäjänä. Poikatyön ohella Karilaasta tuli merkittävä kulttuurivaikuttaja hänen tieto- ja elämäkertakirjojensa ansiosta. Karilas hyödynsi asemaansa kristillisen poikatyön ja maallisen kirjallisuuskentän risteyshenkilönä kasvatustyössään.

Sisällissodan jälkeisessä Suomessa kristillinen poikatyö kiinnittyi sodan voittajapuolen kulttuuriin ja tavoitteisiin mutta joutui tekemään myös rajanvetoja. Poikatyöstä tuli identiteettityötä, jolla paitsi sitoutettiin poikia kristillis-isänmaalliseen arvomaailmaan myös rakennettiin kristillisen miehen mallia, joka irtisanoutui nationalismiin äärimmäisistä muodoista.

Poikatyön ihanteeksi hahmottui sisäisesti voimakas mies, joka liikkui maallisessa kulttuurissa luopumatta periaatteistaan ja kristillisestä vakaumuksestaan. Kasvatusprojekti tällaisenaan kuitenkin kriisiytyi osana 1930-luvun hengellispoliittista murrosta. Vuosikymmenen lopulla Karilas koki uskonnollisen herätyksen, joka tulkitaan tutkimuksessa aiemman kristillisen miesideaalin kriisiytymisen oireeksi. Herätyksen myötä Karilas alkoi poikatyön ohella tehdä evankelioivaa miestyötä, jossa tukeuduttiin itsekasvatukseen ja maallisen harrastustoiminnan sijaan uuspietistiseen uskonveljeyteen.

Tutkimuksessa Karilaan kasvatustyö käsitteellistetään apologettisen maskuliinisuuden strategioiksi. Apologetiikka eli uskonnon rationaalinen puolustaminen muuntautui neuvotteluiksi identiteeteistä. Mieheyden reformi oli kristillisen poikatyön vastaus nykyaikaan, jossa uskonnolliset arvot ja elämäntavat olivat problematisoitumassa poikien ja miesten yhteisöissä.

Avainsanat: Yrjö Karilas, poikatyö, pojat, kasvatustyö, nuoruuden historia, eletty uskonto, sukupuoli, maskuliinisuus, NMKY, 1900-luku

Author's address Lauri Julkunen
Department of History and Ethnology
University of Jyväskylä
lauri.julkunen@jyu.fi
<https://orcid.org/0000-0001-9882-1517>

Supervisors Docent Heli Valtonen
Department of History and Ethnology
University of Jyväskylä

Professor Pirjo Markkola
Faculty of Social Sciences, History
Tampere University

Docent Janne Haikari
Department of History and Ethnology
University of Jyväskylä

Reviewers Docent Johanna Annola
Faculty of Social Sciences, History
Tampere University

Docent Marjo-Riitta Antikainen
Faculty of Theology, Church history
University of Helsinki

Opponent Docent Johanna Annola
Faculty of Social Sciences, History
Tampere University

ESIPUHE

”Niin se norsukin syödään, pieni pala kerrallaan”, opasti graduni ohjannut professori Pirjo Markkola aikoinaan, kun tuskailin työn äärellä. Se ei ollut kehoitus elefantin tai muunkaan uhanalaisen lajin syömiseen vaan tärkeä huomio tutkimustyön luonteesta, joka avautui minullekin vähitellen. Väitöskirjan kohdalla norsu muuttui mammutiksi, tai paremminkin jättiläiseksi, eikä edes aivan pikkuseksi sellaiseksi. Pikkunokkeluus sikseen. Miljoonan palan palapeli on nyt valmis, on siis kiitosten aika.

Yrjö Karilaskin teki väitöskirjaa melko pitkälle asti. Tutkimuksenteon keskeytti tuolloin Venäjän vallankumous, jolla oli arvaamattomia vaikutuksia myös Suomessa. Voi vain kuvitella katkeria tunteita, joita monen vuoden uurastuksen valuminen hukkaan aiheutti. Tätä väitöskirjaa maailmanhistorialliset mullistukset eivät keskeyttäneet, vaikka loppuvaiheessa (2020–2021) olikin pientä yritystä. Kiitos tämän työn valmistumisesta ei kuitenkaan kuulu esteiden puuttumiselle vaan mahdollistajille: avulialle ja inspiroiville ihmisille, rahoittajille ja muistio-organisaatioille.

Ensinnäkin kiitokset ohjaajalleni dosentti Heli Valtoselle kommenteista, kannustuksesta ja tuesta vuosien varrella niin ohjaajan kuin myös laitosjohtajan ominaisuudessa. Pirjo Markkola jatkoi graduni jälkeen myös väitöskirjani ohjaajana ja on rikastuttanut tutkimustani lukuisilla näkemyksellisillä huomioilla ja kannustanut aiheessa eteenpäin. Kiitos Pirjo! Kiitokset tarkkanäköisistä kommenteista myös kolmannelle ohjaajalleni dosentti Janne Haikarille. Haluan kiittää lämpimästi työn esitarkastajia dosentti Johanna Annolaa ja dosentti Marjo-Riitta Antikaista tarkoista, asiantuntevista ja analyttisistä huomioista. Johanna Annola lupautui vastaväittäjäkseni, mistä esitän niin ikään kiitokseni.

Tutkimusta ovat rahoittaneet Jyväskylän yliopiston humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta, Keski-Suomen rahasto, Emil Aaltosen säätiö, Pohjois-Savon rahasto, Ellen ja Artturi Nyyssösen säätiö sekä Jyväskylän yliopiston historian ja etnologian laitos. Kiitän taloudellisten puitteiden luomisesta. Elannon ohella myönteiset rahoituspäätökset ovat kasvattaneet itseluottamusta tutkijana.

Tämä tutkimus olisi jäänyt huomattavasti köyhemmäksi ilman Karilaan lastenlasten, Heikki Tiilikaisen, Juhani Karilaan ja Marketta Vuolan suurenmoista avuliaisuutta. Kiitos lämmöstä ja kiinnostuksesta, jolla olette suhtautuneet minuun ja tutkimukseeni! Kiitos myös Ilona Herlinille, jolta sain todennäköisyyksiä uhmaavan kohtaamisen kautta käyttööni Niilo Karilaan arkistopaperit.

Historica-rakennus toimi tutkimukseni tukikohtana etätyöajan alkuun asti. Haluan esittää kollektiiviset kiitokset työhuone H135:n välle keskusteluista ja kanssaelämisestä. Historian ja etnologian laitoksella olen saanut tarvittavaa tukea ja ymmärrystä niin tutkimusasioissa kuin myös niiden ulkopuolella. Erityiskiitokset kollegoilleni, ystävilleni ja kohtalontovereilleni Karoliina Puranen-Impolalle ja Anna-Kaisa Ylikotilalle, joiden kanssa olemme pyörineet synergisesti samantyyppisten aiheiden ja kysymysten äärellä.

Suomen historian tutkijaseminaarissa olen saanut lukuisia osuvia kommentteja, jotka ovat vieneet työtäni eteenpäin. Kiitokset professoreille Petri

Karoselle ja Kustaa H. J. Vilkunalle puitteiden luomisesta seminaarikeskusteluille. Loppuvaiheessa käsikirjoitusta ovat lukeneet ja kommenteillaan rikastuttaneet myös Anssi Halmesvirta ja Juho Saksholm. Kiitos teille!

Jyväskylän yliopiston kirjaston henkilökunnalle kiitokset kaikkein omituisimpienkin tilausten toimittamisesta. Kiitokset myös Kansallisarkiston, SKS:n arkiston ja Kansalliskirjaston väelle sekä Helsingin NMKY:lle, joka paitsi päästi minut arkistonsa ääreen, antoi myös luvan kannessa olevan kuvan käyttämiseen.

Olen saanut tehdä tutkimusta siitä kiitollisessa asemassa, että ympärilläni on ollut lukuisia fiksuja ja avuliaita ystäviä, jopa niin paljon, että joudun turvautumaan epäreiluun tyypittelyyn. Kiitos tyypit, jotka olette tarjonneet vertaisapua lounailla ja niiden ulkopuolella (Juho, Heidi, Antti M., Jukka, Jaakko, Ilkka, Olli, Lauri, Elina). Kiitos Helsingin tyypeille, jotka olette viihdyttäneet ja majoittaneet makuupussi kainalossa matkustavaa väitöskirjantekijää (Tuukka, Aleks, Taneli, Henna). Kiitos myös tyypeille, joiden kanssa meillä on jo pitkä mutta edelleen jatkuva yhteinen matka takana (Arttu, Mika, Antti H., Matias).

Myös perhepiirissä olen saanut nauttia virikkeellisyydestä ja tuesta. Kiitos ensinnäkin Kuopioon (ja Lahteen) Hennalle, Heikille ja isilleni Timolle kasvatuksesta, kaveruudesta ja elämän eväistä, ja kaikesta siitäkin, mistä en edes ymmärrä olla kiitollinen. Kiitos myös Raija-mummi, Anu, Simeoni, Santeri, Siiri, Rami, Panu ja tietysti mainiot nassikat Tilda ja Hertta! Maritalle ja Hannulle kiitos huolenpidosta ja mielenkiintoisista keskusteluista. Äitini, Päivi Ollinen (1956–2017), ehti näkemään tutkimukseni alkuvaiheet, kunnes syöpä vei mukanaan. Kiitos äiti kaikesta.

Sitten vielä Ida, puoliso, kollega, kotikommentaattori, ediittori, personal trainer ja henkinen tuki. Sinua fiksumpaa, avuliaampaa ja rakastavampaa kumppania voisi tuskin kuvitella rinnalleen. Kiitos rakas! Aivan loppuvaiheessa uutta ihmeteltävää ja ihastusta on tarjonnut myös pieni tyttäremme Aini. Työ on omistettu äidin muistolle ja Ainin tulevaisuudelle.

Jyväskylän Viitaniemessä 29.10.2021

Lauri Julkunen

TAULUKOT

TAULUKKO 1	Keskeisimmät alkuperäislähteet	39
------------	--------------------------------------	----

KUVAT

KUVA 1	Eeli Jaatisen maalaama muotokuva, jonka Karilas sai WSOY:ltä 60-vuotislahjaksi. Kuvaaja: Heikki Tiilikainen.....	17
KUVA 2	Kirkkoherra Karlsberg perheineen Hailuodon pappilan puutarhassa vuonna 1893. 2-vuotias Yrjö seisoo kuvassa isänsä edessä. Kuva: Yrjö Karilaan arkisto.	46
KUVA 3	Oulun lyseon poikien hattumuotia vuodelta 1902. Yrjö Karlsberg kuvassa toinen vasemmalta. Kuva: Yrjö Karilaan arkisto.	49
KUVA 4	Karilaat koolla Ullanlinnan Suvantolan kodissaan vuonna 1907. Yrjö Karilas istuu portaalla Tauno-veli sylissään. Kuva: Yrjö Karilaan arkisto.	54
KUVA 5	Ylioppilas Yrjö Karilas. Kuva: Yrjö Karilaan arkisto.	59
KUVA 6	Omaisat isän haudan äärellä vuonna 1911. Yrjö Karilas seisoo kolmantena oikealta katsottuna. Kuva: Yrjö Karilaan arkisto.	61
KUVA 7	Ester Teittinen ja Yrjö Karilas kihlakuvassa. Kuva: Yrjö Karilaan arkisto.	64
KUVA 8	Kallion yhteiskoulun toverikunnan vappuretki Seurasaareen. Karilas, toverikunnan kuraattori, seisoo kuvassa oikealla. Kuva: Yrjö Karilaan arkisto.	68
KUVA 9	Opiskelija- ja kirjailijatoverukset Yrjö Karilas ja H. J. Viherjuuri. Kuva: Yrjö Karilaan arkisto.	69
KUVA 10	Perheen esikoinen Anna-Lea vanhempiensa hoivassa. Kuva: Yrjö Karilaan arkisto.	72
KUVA 11	Karilaan veljekset, Yrjö, Tauno ja Eino, kynän ja sanan äärellä poikien kamarissa vuonna 1913. Kuva: Yrjö Karilaan arkisto.	76
KUVA 12	Tupa täynnä Helsingin NMKY:n poikaosaston kokouksessa yhdistyksen toimitalon juhlasalissa huhtikuussa 1919. Kuva: Yrjö Karilaan arkisto.	89
KUVA 13	Korpisissit aloittelemassa matkaansa laivalla Helsingistä Viipuriin kesäkuussa 1919. Kuva: Yrjö Karilaan arkisto.	98
KUVA 15	Ensimmäisen NMKY:n Poikien järjestämän poikatyön kurssin osanottajat. Karilas istuu eturivissä kolmantena vasemmalta. Kuva: Kansallisarkisto, Nuorten Keskuksen arkisto.	103
KUVA 16	NMKY:n Poikien vuoden 1923 Helsingin kesäpäivien osallistujat järjestyneinä riviin lähteäkseen retkelle Suomenlinnaan. Taustalla Helsingin NMKY:n Vuorikadun toimitalo. Kuvaaja: Harald Rosenberg. Kuva: Helsingin kaupunginmuseo.	104

KUVA 14	Hymyilevä isä lastensa ympäröimänä. Karilaiden perhe kasvoi 1920-luvun alussa: Timo syntyi vuonna 1920 ja Aatto vuonna 1921. Kuva: Yrjö Karilaan arkisto.....	109
KUVA 17	NMKY-liikkeen vuoden 1926 Helsingin maailmankokouksen osallistujat kokoontuneina Johanneksen kirkon kentälle. Kuva: Museovirasto.....	120
KUVA 18	<i>Pojan maailmaan</i> (1929) Karilas kiteytti 1920-luvulla kertyneen tietämyksensä poikaiän kehityksestä ja poikien ajattelutavoista.	126
KUVA 19	<i>Pikku Jättiläinen</i> loi Karilaan maineen nuorten tietokirjailijana. Mainoksissa teosta lukivat nimenomaan pojat. Kuva: <i>Joka Poika</i> 9-10/1938.....	160
KUVA 20	Karilaan harrastusnäyte "Suurmiesten koulu" julkaistiin myös <i>Nuori Voima</i> -lehdessä. Kuva: <i>Nuori Voima</i> 13-14/1920.	166
KUVA 21	Rukoileva sotilas ilmaantui Karilaan tekstin kuvitukseen vuonna 1937. Kuva: <i>Urheiluviesti</i> 7-8/1937.	200
KUVA 22	Smirnovien perhe. Kuva on otettu luultavasti 1930-luvulla. Kuva: Kansallisarkisto, Valtiollisen poliisin I arkisto.	216
KUVA 23	Hämeenlinnassa 28.4.1944 järjestetyn hengellisen kokouksen osanottajia. Alarivissä Karilaan ohella muun muassa Ensio Lehtonen ja Paavo Kiuru (ensimmäinen ja toinen vasemmalta). Kuva: Yrjö Karilaan arkisto.	225
KUVA 24	Karilaan vetämän seurakunnan miestenpiirin kokous 17.5.1949. Karilas oikealla eturivissä toisena. Kuva: Yrjö Karilaan arkisto.	230
KUVA 25	Poikien Keskuksen johtokunta vuonna 1950. Toiminnanjohtajat Karilas ja Karpio eturivissä toinen ja viimeinen vasemmalta katsottuna. Nuorempaa poikatyöntekijäpolvea edustava Pentti Tapio takarivissä toinen oikealta. Taulun kuvassa NMKY-liikkeen perustajahahmo George Williams. Kuva: Yrjö Karilaan arkisto.	234
KUVA 26	<i>Uuden Kuvalehden</i> haastattelussa vuonna 1953 Karilas näyttäytyi yleistietokirjallisuuden mestarina ja poikien suosikkina. Vastauksissaan hän toi esiin myös hengellistä kehitystään. Kuva: <i>Uusi Kuvalehti</i> 29/1953.	237
KUVA 27	Avaruus ja teknologinen kehitys tulivat 1960-luvulla <i>Joka Pojan</i> ja <i>Koululaisen Muistikirjan</i> sivuille, ja myös kanteen. Kuva: <i>Koululaisen Muistikirja</i> 1966-1967.	247
KUVA 29	Karilas palasi 1960-luvulla kirjeissään ja muistelmissaan toistuvasti lapsuutensa Ouluun ja Piippolaan. Hän myös poikkesi matkoillaan lapsuutensa seuduilla. Tässä hän seisoo Piippolan pappilan edustalla vuonna 1966. Kuvaaja: Timo Karilas. Kuva: Yrjö Karilaan arkisto.....	251

SISÄLLYS

ABSTRACT

TIIVISTELMÄ

ESIPUHE

TAULUKOT JA KUVAT

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	13
1.1	”Pikku Jättiläisen isä”	13
1.2	Kysymyksenasettelu ja keskeiset käsitteet.....	18
1.3	Aiempi tutkimus	23
1.4	Elämäkerrallinen lähestymistapa	30
1.5	Alkuperäislähteet ja niiden lukemisen tavat	36
2	PAPPILASTA POIKATYÖHÖN	44
2.1	Eletty ja kerrottu poikaikä	44
2.2	Pääkaupungin piireihin	52
2.3	Opettajaksi, aviomieheksi ja isäksi.....	62
2.4	Murros ja uusi horisontti	72
3	TASAPAINOILUA MAALLISEN KULTTUURIN KANSSA.....	87
3.1	Poikatyö sodan jännitteissä	87
3.2	Uskonto, urheilu ja isänmaa.....	99
3.3	Sosiaalisesta työstä aatteellisen taisteluun.....	109
3.4	Poikatyö ja maailmansodan jälkeinen ekumenia.....	115
3.5	Poikatyöntekijät ja tiedon rooli.....	123
3.6	Nuorukaistyö: tanssi, armeija ja neuvottelut ihanteista.....	134
4	POIKAKULTTUURIN PORTINVARTIJA.....	147
4.1	Kilpailu poikalukijoista ja -harrastajista.....	147
4.2	Suurmieselämäkertojen mallitarinat: kutsumuksesta ammattiin?..	162
4.3	Kirjat, itsekasvatus ja poikajoukon paine.....	174
5	ITSEKASVATUKSESTA UUSPIETISTISEEN USKONVELJEYTEEN?....	184
5.1	Poikatyön kirkollistuminen ja uudelleenarviointi	184
5.2	Sana, kynä ja miekka - jyrkentyvä isänmaallisuus.....	191
5.3	Suru, sairaus ja sota - kohti kokonaista uskoa	203
5.4	Katumuskamppailusta evankelioivaan miestyöhön	213
5.5	Taistelu jatkuu, miestä riisutaan.....	232

6	YRJÖ KARILAS, POJAT JA APOLOGEETTISEN MASKULIINISUUDEN STRATEGIAT	252
	SUMMARY	260
	LÄHTEET	263

1 JOHDANTO

1.1 "Pikku Jättiläisen isä"

Yrjö Karilaan (vuoteen 1906 asti Karlsberg) syntymästä tuli vuoden 2021 tammi-kuussa 130 vuotta, mutta sitä ei noteerattu missään. Vielä 1980- ja 1990-luvuilla hänet mainittiin säännöllisesti lehtien sivuilla. Hänen harrastus- ja ajanvietekirjastaan *Antero Vipusesta* julkaistiin vuonna 1984 uusintapainos, jota markkinoitiin kaikkien tuntemaksi oletetulla Karilas-nimellä. Seuraavana vuonna ilmestyi vuosikymmenten tauon jälkeen *Uusi pikkujättiläinen*, jonka mainostettiin olevan "kaikkien aikojen suosituimman tietokirjan" modernisoitu versio. Teos möi erinomaisesti, vaikka eräs lukija pelkäsi Karilaan kääntyvän haudassaan kirjan mainokseen päätyneen pikkuvirheen vuoksi.¹ Henkilöhaastatteluisissa Karilaan teokset saivat pitkään mainintoja, kun vaikuttajamiehet muistelivat elämänsä ehtoapuolella nuoruutensa lempikirjoja. Eräs ehdotti jopa patsaan pystyttämistä Karilaalle.² Kun kotimaiselle tietokirjallisuudelle jaettavalle kansalliselle palkinnolle (sittemmin Tieto-Finlandia) pohdittiin nimeä vuonna 1988, Yrjö Karilas -palkinto oli yksi ehdotuksista.³ Vuonna 1992 Karilas valittiin puolestaan *Kirkko ja kaupunki* -lehdessä kaikkien aikojen sadan tärkeimmän kirkollisen vaikuttajan listalle.⁴ Karilaan kirjat puhki lukeneet sukupolvet pitivät pitkään hänen mainettaan yllä, mutta vähitellen hän on painumassa - yleistietokirjojen suosion mukana - unohduksiin.

Huolimatta siitä, että Karilaan kirjoja on luettu, hänen elämäkertansa ei ole aiemmin kirjoitettu, eikä hän ole muutenkaan päässyt historiankirjoituksessa kansallisen kaanonin takariviä pidemmälle.⁵ Jukka Kemppinen pohti vuonna

¹ *Helsingin Sanomat* 16.10.1985 ja 4.2.1986.

² *Uusi Suomi* 9.5.1982; *Helsingin Sanomat* 14.11.1985.

³ *Helsingin Sanomat* 13.8.1988.

⁴ *Kirkko ja kaupunki* 15.4.1992.

⁵ Karilaan lapsenlapset käynnistivät elämäkerran kirjoittamishankkeen jo 2000-luvun alussa, mutta se jäi kesken.

2010 blogissaan Karilaan ”unohtumista” arvelleen sen johtuvan hänen avoimesta isänmaallisuudestaan ja uskonnollisuudestaan.⁶ Otaksuma pitää luultavasti paikkansa ainakin jälkimmäisen osalta. Tähän viittaa se, että Karilaan ohella myös hänen pitkäaikainen taustayhteisönsä Nuorten Miesten Kristillinen Yhdistys eli NMKY on jäänyt suomalaisessa historiankirjoituksessa vähälle huomiolle. NMKY tuli Suomeen 1880-luvulla ja vaikuttaa maassa edelleen. Silti sen tutkimus on historiikkien, opinnäytteiden ja tutkimuksellisten sivuhuomautusten varassa.⁷ Kun vertailukohdaksi otetaan vuosina 1922–1944 toiminut Akateeminen Karjala-Seura (AKS), toinen aatteellinen miesliike, josta on julkaistu lukuisia akateemisia ja populaareja monografioita ja artikkeleita, epäsuhta on räikeä – vähättelemättä AKS:n roolia radikaalin nationalismin kiihdyttämönä ja tulevien poliitikkojen kasvattamona. Yksi ilmeinen syy epäsuhtaan on se, että AKS on asettunut paremmin niin kutsuttua kansallista kertomusta myötäilevään historiankirjoitukseen kuin NMKY, jonka tausta on avoimesti kansainvälinen ja julkilausutut tavoitteet kristillisiä. Viime aikoina uskontoon on kuitenkin kohdistettu uudenlaista kiinnostusta niin historiantutkimuksessa kuin myös yhteiskuntatieteissä. Motivaationa tälle on ollut toisaalta edistys- ja sekularisaatiokertomusten haastaminen mutta myös uudenlaisten kysymyksenasetteluiden etsiminen.⁸

Uskonnollisuus on ollut yksi syy Karilaan jäämiselle varjoon historiankirjoituksessa, mutta lisäksi hänen toimintansa on suuntautunut niin monille eri puolille ja sivupoluille, että hänet on ollut helppo ohittaa kuriositeettina. Kokoavan juonteen luominen hänen elämäntyölleen onkin haastavaa. Kirkkohistorialle hän on ollut liiaksi maallikkotoimija (vaikka olikin papin ja papin tyttären poika sekä papin isä). Nuorisotyön historiassa hänet on puolestaan noteerattu lähinnä varhaisvaiheiden kristillis-isänmaallisena esimerkkinä.⁹ Kirjallisuushistoriassa Karilaan tuotanto on nähty taiteelliselta arvoltaan vähäisenä, nuorisolle suunnattuna idealistisena kasvatuskirjallisuutena. Tässä Karilas vertautuu uskonnollisiin naiskirjailijoihin, esimerkiksi Hilja Haahteen ja Aune Krohniin, joille ei ole löytynyt laajasta tuotannosta huolimatta paikkaa kirjallisessa kaanonissa.¹⁰ Kirjallisuus- ja kulttuurihistoriassa ei ole huomioitu edes sitä, että Karilas oli vuonna 1919 perustamassa Ilmari Jäämaan kanssa Nuoren Voiman Liittoa ja kuului *Nuoren Voiman* aktiivisimpiin kirjoittajiin; hän onkin yksi 1920-luvun nuorvoimallisuuden unohdetuista taustahahmoista.¹¹

Miksi Karilaasta sitten pitäisi kiinnostua, ja kuka hän oikeastaan oli? Karilas oli opettajataustainen papinpoika, joka teki pitkän uran poikatyöntekijänä, kirjailijana sekä kristillisen yhdistys- ja seurakuntatoiminnan maallikkoaktiivina.

⁶ Kemppinen 2010.

⁷ Ks. esim. Aurola 1941; Tuovinen 1969; Heikkilä 1979; Kuujo 1979; Michelsen 1983; Lund 2007; Krapu 2009.

⁸ Ks. Markkola 2002b; Sinnemäki, Portman, Nelson & Tilli 2019.

⁹ Nieminen 1995, 190–191. Tutustuin Yrjö Karilaaseen ensimmäistä kertaa juuri Juha Niemen kattavan suomalaisen nuorisotyön historiateoksen sivuilla. Tämän tutkimuksen aiheenvalinnan varhaisimmat juuret ovat siten tuossa teoksessa.

¹⁰ Ks. Aro-Heinilä 2005, 12–13; Leskelä-Kärki 2006, 240–241.

¹¹ Esimerkiksi Vesa Mauriala viittaa tulenkantajia käsittelevässä tutkimuksessaan suoraan Karilaan *Nuoren Voiman* teksteihin, mutta ei mainitse häntä nimeltä kertaakaan. Karilaan tekstit näyttävät 1920-luvun nuoren kirjailijapolven isänmaallis-ihanteellisena mutta anonyyminä taustakumuna. Ks. Mauriala 2005, 51.

Hän oli Nuoren Voiman Liiton ohella mukana perustamassa Poikien Keskusta, Agricola-seuraa (nykyinen Agricola-opintokeskus), Kansan Raamattuseuraa ja Suomen Seurakuntamiesten Liittoa. Lisäksi hän antoi panoksensa monen muunkin organisaation toimintaan, kuten Kallion yhteiskoulun (nykyinen Kallion lukio), WSOY:n, Suomen Nuorten Kristillisen Liiton eli SNKL:n (nykyinen Lasten ja nuorten keskus), Helsingin NMKY:n, Kuva ja Sana -kustantamon ja nykyisen Helsingin tuomiokirkkoseurakunnan. Lisäksi Karilas ideoi ja toimitti useiden vuosikymmenten ajan kahta valtavaan suosioon noussutta teosta: *Pikku Jättiläistä* ja *Koululaisen Muistikirjaa*. Karilas eli ajassa ja paikassa, josta myöhempi historiankirjoitus on luonut vahvoja mielikuvia: sääty-yhteiskunnan murtuminen ja kansalaisyhteiskunnan synty, poliittinen modernisaatio, uhrinationalismin nousu, taloudellis-teknologinen kehitys, sekularisaatio, sodat ja hyvinvointivaltion rakentaminen. Karilaan kaltainen uskonnollinen mutta nykyaikainen, isänmaallinen mutta sotia käymätön, sosiaalista työtä tekevä mutta oikeistolainen ja yhteiskunnallisia uudistuksia epäilevä, massoittain kirjoja tehtaileva mutta aatteiltaan individualistinen, rajoja ylittävä hahmo herättää kyseenalaistamaan luutuneita narratiiveja, joissa modernisaatio tyypistyy maallistumis-, rationaalistumis-, valtiollistumis- ja yksilöllistymiskehitykseksi.

Lisäksi Karilaan kiinnostavuus on nimenomaan hänen näennäisessä tavallisuudessaan, jopa eräänlaisessa tylsyydessään. Arja-Liisa Räisäsen väitöskirja 1900-luvun alun seksuaalisuus- ja avioliitonormeista päättyy kuvaukseen tuolloin muotoutuneesta miesideaalista: ”kunnon mies, joka oli ahkera, rehellinen, siveellisesti puhdas ja ennen kaikkea raitis perheen elättäjä, joka löysi miesidentiteettinsä työstä.”¹² Karilas asettuu kasvatusihanteineen mainiosti Räisäsen muotoilemaan siluettiin. Mainittu ideaali on helppo ohittaa historian jäänteenä, joka otettiin aikanaan itsestäänselvyytensä muttei ole itsessään historiallisesti kiinnostava. Tässä tutkimuksessa osoitan, että kyseinen ihanne oli kaukana itsestäänselvydestä. Sen sijaan on hämmästyttävää, että sen voitiin edes kuvitella houkuttelevan yksittäisiä poikia ja miehiä. Räisäsen siluetti saa väriä poskille, kun siihen liittyvä neuvottelu, kamppailut ja jopa radikaalit piirteet tuodaan esiin. Vaikka Karilas edusti ja edisti kansallisen historian ”suomalaisinta” aikakautta, hän sopii – Räisäsen siluetin tavoin – huonosti tyyppilliseen kuvaan suomalaismiehestä¹³. Hän ei ollut sotien kovettama etäinen auktoriteetti, ei tunteensa tukahduttava mutta tilanteen tullen väkivaltainen ruutitynnyri eikä myöskään työhön itsensä hukuttava hiljainen puurtaja. On turhaa pohtia, oliko hän aikanaan tyyppillinen tai epätyypillinen mies. Joka tapauksessa hän on kiinnostava paitsi kasvattajana ja kirjailijana myös oman aikakautensa miehenä.

Vaikka Karilas on jäänyt vähäiselle huomiolle historiankirjoituksessa, yleisimmin hänet muistetaan nimenomaan *Pikku Jättiläisen* luoja. *Pikku Jättiläisen* ensimmäinen painos ilmestyi jo vuonna 1924, mutta suursuosion kirja saavutti 1940- ja 1950-luvuilla. Karilaan maine ”Pikku Jättiläisen isänä” alkoi muotoutua tuolloin, ja hän rakensi kuvaa myös tietoisesti itse haastatteluissaan (ks. luku

¹² Räisänen 1995, 208.

¹³ Ks. esim. Roos 1994.

5.5).¹⁴ Julkisuuskuva peittää näkyvistään yhtä paljon kuin se kertoo Karilaan elämäntyöstä. Ensinnäkin se kuvastaa toisen maailmansodan jälkeisiä arvostuksia. Myyttiseen asemaan nousseen tietokirjan syntytarina kiinnosti ja kiinnostaa edelleen enemmän kuin Karilaan kristillis-isänmaallinen toiminta, johon *Pikku Jättiläinenkin* alun perin kytkeytyi. Kasvatusalalla toimineen miehen elämäntyö on ollut helppo kiteyttää jonkin tunnetun asian "isyyteen". Pirjo Markkola on todennut, että siveellisyytyössä aktiivisten miesten historiakuvasta on usein myöhemmin jätetty pois kiusalliseksi käynyt absoluuttisen sukupuolimoraalin puolestaminen.¹⁵ Hieman samoin Karilaan myöhempi julkisuuskuva "Pikku Jättiläisen isänä" häivyttää näkyvistä hänen toimintaansa ajaneet mutta myöhemmin naiivin idealistisilta näyttäneet ihanteet. Karilaan julkisuuskuva on myös esimerkki siitä, kuinka kasvatusalalla toimineita miehiä on tarkasteltu myöhemmin lähinnä heidän konkreettisten saavutustensa kautta. Samaan tapaan esimerkiksi Uno Cygnaeus on "kansakoulun isä", Vernerin Louhivuori "kotimaisen partioliikkeen isä" ja niin edelleen. Tähän nähden onkin hieman erikoista, että varsinaisen isyyden historiaa on tutkittu Suomessa hyvin vähän. Tässä tutkimuksessa katsotaan siis "Pikku Jättiläisen isän" taakse ja pyritään sitä kautta myös monipuolistamaan käsitystä historiallisten kasvattajamiesten elämästä. Tarkoituksena ei ole kuitenkaan kuvainraastaminen tai edes "miehen etsiminen kuvan takaa", sillä Karilas eli monin tavoin suhteessa kuviin, malleihin ja ideaaleihin.

Vaikka Karilaan elämäkertaa ei ole aiemmin kirjoitettu, hänen elämästään on esitetty lukuisia tulkintoja. Yksi tulkinta on Eeli Jaatosen maalaama muotokuva, joka roikkuu Karilaan tyttärenpojan Heikki Tiilikaisen seinällä. Tiilikaisen mukaan maalaus on muuten oikein onnistunut mutta esittää "vaarin" hieman tuimana ja vakavana. Hän ja muut lapsenlapset muistavat isoisänsä humoristisena ja idearikkaana ihmisenä, joka keksi lapsille monenmoista puuhaa ja käänsi esimerkiksi ranskankielisiä Tintti-sarjakuvia vuosia ennen virallisten käännösten ilmestymistä. WSOY:n pitkäaikaiselle työntekijälleen 60-vuotislahjaksi antama muotokuva ilmentää sen sijaan arvokkuutta ja esikuvallisuutta, ehkä jotain "Pikku Jättiläisen isän" suuntaan. Tiilikainen muistaa taulun syyttävän katseen huomanneen heti hänen huonot kouluarvosanansa, vaikka vaari itse suhtautui asiaan ymmärtäväisemmin. Toisenlaista kuvaa edustaa Karilaan johtamaan nuorukaisosastoon 1930-luvulla kuuluneen Kullervo Kempin muistelu osaston poikien kunnioituksesta johtajaansa kohtaan:

Karilaan koko olemus huokui ja henki vakaata ja myönteistä kristillisyyttä, joten ei ihme, että hän muodostui meidän nuorukaisten ihailemaksi oppi-isäksi, kuin kiistattomaksi profeetaksi, jonka mielipiteet ja ajatukset omaksuttiin ja hyväksyttiin ilman vähimpiäkään vastaväitteitä. Ilman muuta on selvää, että juuri Karilaan mielipiteet,

¹⁴ Karilas käytti "Pikku Jättiläisen isää" jopa nimimerkkinään. Ks. JP 7-8/1940, 7, 22. Kuten Jorma Kalela on korostanut, historiantutkimus ei lähde koskaan puhtaalta pöydältä, vaan tutkimusaiheesta on aina olemassa paitsi akateemisia myös populaareja tulkintoja, jotka tutkijan on hyvä ottaa huomioon. Ks. Kalela 2000, 11-16, 71-72.

¹⁵ Markkola 2002a, 352-355. Hyvänä esimerkkinä Paavo Virkkunen, jota on tarkasteltu historiankirjoituksessa lähinnä poliitikkona ja kirkonmiehenä. Hänen pitkä siveellisyys- ja nuorisokasvattajan uransa on jätetty vain sivuhuomautukseksi.

asenteet ja koko olemus olivat se suurenmoinen esikuva, jonka mukaan itsekin oma-
suin näkemykseni uskosta, Jumalasta ja uskonnollisuudesta.¹⁶

Nämä esimerkit osoittavat, kuinka tulkinta ihmisestä rakentuu aina relationaali-
sesti, suhteiden kautta ja jostain näkökulmasta käsin. Jaatisella on ollut oma kä-
sityksensä Karilaan persoonasta ja elämäntyöstä, jonka hän on halunnut vangita
maalaukseen, Tiilikaisella puolestaan epämuodollisempi mielikuva vaaristaan ja
Kemppisellä oma, kunnioitusta huokuva ja luultavasti ajan kultaama kuvansa.
Olisi mahdotonta sanoa, mikä kuvista on ”oikea”.

KUVA 1 Eeli Jaatisen maalaama muotokuva,
jonka Karilas sai WSOY:ltä 60-vuotislah-
jaksi. Kuvaaaja: Heikki Tiilikainen.

Tämäkin tutkimus on vain
yksi kuva Yrjö Karilaasta. Se on
laadittu historiantutkimuksen
menetelmiä ja eettisiä periaat-
teita noudattaen, mutta Kari-
laan elämästä olisi saanut sa-
moilla aineksilla muunkinlaisia
kuvia. Toisin kuin muotokuva-
maalarin, historiantutkijan on
oltava valinnoissaan mahdolti-
simman läpinäkyvä. Minä en
tiennyt Karilaan olemassaolosta
ennen tutkimuksellisen kiinnos-
tuksen heräämistä, en ole lap-
suudessani tai nuoruudessani
lukenut Karilaan teoksia enkä
myöskään ole ollut missään te-
kemisissä poikatyön kanssa.
Kyse on siten ”ulkopuolisen”
näkökulmasta paitsi Karilaa-
seen myös kristilliseen poika-
kasvatukseen. Tämä ei tieten-
kään tarkoita sitä, etteivätkö Ka-
rilaan edustamat ja edistämät

ihanteet olisi vaikuttaneet minuunkin ja sitä kautta tämän tutkimuksen tulkintoi-
hin hermeneuttisen filosofian korostaman vaikutushistorian kautta; siitä ei pääse
mihinkään, että tulkitsija on aina myös jossain määrin osa tutkimuskohdettaan.
Seuraavaksi esittelen ne lähtökohdat, joista käsin tämä tutkimus on rakennettu ja
kerron, millä tavalla Karilas toimii tutkimuksessa avaimena kristilliseen poika-
kasvatukseen. Samalla pyrin tuomaan esiin niitä perusteita, joiden vuoksi Kari-
laan tarkasteleminen valitusta näkökulmasta on nähdäkseni paitsi oikeutettua
myös hedelmällistä.

¹⁶ Kemppinen 2000, 266–267.

1.2 Kysymyksenasettelu ja keskeiset käsitteet

Tässä tutkimuksessa tarkastelen Yrjö Karilaan aatteellista toimintaa poikien kristillisen kasvatuksen parissa. Kysyn ensinnäkin, miten Karilas päätyi poikatyöntekijäksi, ja miksi hänestä tuli niin vaikutusvaltainen alalla? Toiseksi minua kiinnostaa, millainen oli se miesideaali, johon Karilas kasvatti poikia, ja miten se muuttui ajan myötä? Kolmanneksi kysyn, miten Karilas pyrki ohjaamaan poikia kohti ihannetta, eli mitkä olivat hänen kasvatustietämisensä? Tutkimustehtävänä on siis toisaalta analysoida Karilaan asemaa suomalaisessa kasvatustieteessä ja kulttuurikentässä mutta ennen kaikkea tarkastella hänen kauttaan kristillisen poikatyön sukupuolittuneita kasvatustietämis- ja -menetelmiä. Kysymyksenasettelu lähtee yksilöstä, mutta tavoitteena on asettaa Karilaan toiminta osaksi laajempaa historiallista prosessia – uskonnon problematisoitumista poikien ja miesten elämässä, ja siihen tarjottuja vastauksia. Huomioni on paitsi Karilaan henkilökohtaisissa intentioissa ja motiiveissa myös niissä verkostoissa, rakenteissa ja instituutioissa, jotka loivat ehdot hänen kokemuksilleen ja toimijuudelleen. Lähestyn Karilaan kasvatustyötä elettyinä uskontona, arkipäiväisenä uskonnollisen toiminnan ja ajattelun tapana, jolla oli samalla kuitenkin myös ideologisia päämääriä. Kristillinen poikatyö oli yksi tapa ”elää todeksi” uskonnollista maailmankatsomusta, mutta samalla se tarjosi paikkoja uskonnon ja sukupuolen välisen suhteen (uudelleen)määrittelylle.¹⁷

Kristillinen poikatyö ilmiönä ja käsitteenä eli kukoistuskautensa Karilaan työskennellessä sen parissa.¹⁸ Karilas oli muovaamassa Suomen kristillisen poikatyön merkitystä ja sisältöjä kenties enemmän kuin kukaan muu. Tutkimus rajautuu ajallisesti 1910-luvulta 1960-luvulle. Tuona aikana Karilas toimi pieniä taukoja lukuun ottamatta yhtäjaksoisesti poikien kasvatuksen parissa joko opettajana, kenttätason poikatyöntekijänä tai kansallisen poikatyöliiton (NMKY:n Poikien ja Poikien Keskuksen) johtotehtävissä. Lisäksi hän julkaisi pojille ja poikien kasvattajille suunnattuja kirjoja ja lehtikirjoituksia koko uransa ajan. Karilaan uran alkuaika, 1920- ja 1930-luku, oli kristillisen poikatyön vakiintumisen aikaa. Tuolloin Karilas myös teki alalla keskeisimmät aloitteet ja julkaisi tärkeimmät teoksensa. Toisen maailmansodan aikana Karilas koki henkilökohtaisen herätyksen, joka suuntasi myös hänen kasvatustoimintaansa uudella tavalla. Sotien jälkeisen murroskauden hän kohtasi herätyskokemuksensa tuoman uuden identiteetin kautta (ks. luku 5). Tutkimuksen aikarajauksen ulottaminen 1910-luvulta

¹⁷ Markkola 2002a, 17; Harmainen 2014; Kupari & Vuola 2020; Katajala-Peltomaa & Toivo 2021, 1–11.

¹⁸ Sanana ”poikatyö” tuli tiettävästi Suomeen Vernerin Louhivuoren Yhdysvaltojen opintomatkan välityksellä vuonna 1914. Se oli käänös englannin sanasta ”boys’ work”. Ennen Louhivuoren matkaa Suomessa puhuttiin vain poika- ja nuorisosastojen toiminnasta. Kansalliskirjaston digitaalisesta lehtiarkistosta hakusanalla ”poikatyö” löytyy vain yksittäisiä, aiheeseen liittymättömiä mainintoja ennen Louhivuoren vuoden 1914 kirjoituksia. Ks. Louhivuori 1914b ja 1914b. Kristillis-sosiaalista työtä lasten ja nuorten parissa oli tehty Suomessa jo 1800-luvun lopulla. Esimerkiksi teologian ylioppilaat opettivat perustaitoja ja pitivät hartaushetkiä vähävaraisille lapsille 1870-luvulla. Myös sisälähetyksen piirissä tehtiin sosiaalista työtä poikien parissa jo varhain, mutta sitä ei vielä käsitteellistetty poikatyöksi. Ks. Markkola 2002a, 114–130; Luukkanen 2005, 191.

1960-luvulle asti valottaa paitsi Karilaan kasvatustyön alkuvaiheita ja vakiintumista myös yhteentörmäyksiä, joita sotien jälkeinen yhteiskunnallinen murros sai aikaan.

Käytännössä poikatyö tarkoitti yleensä 10–18-vuotiaille pojille järjestettyä kodin ja koulun ulkopuolista vapaaehtoista toimintaa: ohjelmakokouksia, harrastuspiirejä, retkiä ja raamattupiirejä. 1920-luvun mittaan kristillinen poikatyö sai poikatyöliiton myötä yhtenäisempiä muotoja, ja tuolloin aloitettiin myös koko maan laajuiset poikakokoukset ja -leirit (ks. luku 3). Sisällöllisesti kasvatusta oli uskonnollis-moraalista, mutta sanoma oli yleensä sijoitettu kertomusten, leikkien, pelien ja muunlaisten aktiviteettien sisään ja lomaan. Poikatyö kuului useiden kristillisten yhdistysten ja myöhemmin myös evankelis-luterilaisen kirkon, erilaisten kasvatustiimien ja kuntien nuorisotyön toimintamuotoihin. Poikatyön keskeisimpänä kehittäjänä voidaan pitää kansainvälistä NMKY-liikettä, jonka välityksellä sekä ideat että käytännöt levisivät maasta maahan.¹⁹ NMKY-liikkeen näkökulmasta poikatyö oli vain yksi tapa levittää Jumalan sanaa (tulevien) miesten pariin, mutta 1900-luvun alkupuolella siitä alkoi tulla kristillisestä miesliikkeestä yhä erillisempi toiminta-alueensa, joka sai omat tavoitteensa, teoriansa ja asialle omistautuneet työntekijänsä. Kristillinen poikatyö ei ollut vain käytännön kasvatustoimintaa vaan pikemminkin yllirajainen aatteellinen kasvatustiimi, joka sai polttoaineensa 1800-luvun sosiaalisesta kysymyksestä, sekularisaatiosta ja mieheyden muutoksista, joita tarkastellaan myös tässä tutkimuksessa. Poikatyön ohella käytän paikoin poikakasvatusta käsitettä, jolla tarkoitan poikatyötä laajempaa, myös informaalin kasvatusta (esimerkiksi kirjat, lehdet ja harrastuskulttuurin) kattavaa poikien kasvatusta suuntaa.²⁰ Kristillisen poikatyön rinnalla samoihin aikoihin kehittyi myös kristillinen tyttötyö, jonka pioneerina toimi Suomessa Nuorten Naisten Kristillinen Yhdistys eli NNKY.²¹

Nuorisotyö sen sijaan on Karilaan toiminnan kohdalla siitä ongelmallinen käsite, että ”nuoruus” saattoi meneillään olleesta murroksesta huolimatta kestää 1900-luvun alussa jopa 30-vuotiaaksi asti. Karilaan tekemä kristillinen poikatyö oli tarkoitettu 10–18-vuotiaille, joten hän katsoi olevansa tekemisissä ”varhaisnuorten” kanssa. Kristillisestä poika- ja tyttötyöstä puhuttiinkin viimeistään 1920-luvulta lähtien nuorisotyön sijaan ja rinnalla varhaisnuorisotyönä.²² Poikien varhaisnuoruus jaettiin ajan tieteellisten teorioiden mukaisesti poikaikään

¹⁹ NMKY:n alkupisteenä pidetään yleensä George Williamsin vuonna 1844 Lontooseen perustamaa kauppa-apulaisten raamattupiiriä. Myös muualla Euroopassa perustettiin samoihin aikoihin miesten kristillisiä yhdistyksiä. Liike sai kansainvälisen organisaation ja ideologian vuonna 1855. Tavoitteena oli yhdistää nuoria miehiä tunnustuksesta riippumatta ja suunnata heidän voimansa Jumalan valtakunnan laajentamiseen. Kyse oli siis evankelisesta, kristinuskosta levittävistä toiminnasta. Suomeen liike tuli 1880-luvulla Tukholmassa järjestetyn maailmakokouksen välityksellä. Vaikka liike oli allianssikristillinen eli tunnustuskuntarajat ylittävä, Suomessa se toimi lähellä evankelis-luterilaista kirkkoa. 1900-luvun alussa NMKY alkoi muuttua selvemmin herätysliikkeestä kasvatustiimiksi. Ks. Kansanaho 1960, 221–225; Muukkonen 2000; Muukkonen 2002, 73–76, 83–85, 92, 154.

²⁰ Juha Nieminen on ehdottanut nuorisokasvatusta sateenvarjokäsitteeksi nuorten eri instituutioissa kohtaamalle kasvatukselle sekä sen teorialle. Poikakasvatusta on siten sukupuolitavaa ja sukupuolitettua nuorisokasvatusta. Ks. Nieminen 2010.

²¹ Ks. NNKY:n kristillisestä tyttötyöstä Antikainen 2006a, 72–75.

²² Ks. Karilas 1931a.

ja nuorukaisikään, jotka 14–15-vuotiaana läpikäyty murrosikä erotti toisistaan (ks. luku 3.5). Poikatyö pyrittiin mahdollisuuksien mukaan jakamaan 10–14-vuotiaiden poikaosastoihin ja 15–18-vuotiaiden nuorukaisosastoihin. Selkeyden vuoksi puhun tutkimuksessa yleisluontoisesti pojista ja poikatyöstä, vaikka kasvatustyön kohteena olivatkin sekä pojat että nuorukaiset.

Poikatyön ohella toinen tutkimuksen kannalta keskeinen käsite on **poikakulttuuri**. Se ei ollut aikalaisten käyttämä mutta toimii analyysini tukena. Poikakulttuurin tunnetuin historiallinen määritelmä on yhdysvaltalaishistorioitsija Anthony E. Rotundolta, jonka mukaan kodin piiristä irtaantuneet poikajoukot synnyttivät 1800-luvun lopun Yhdysvalloissa spontaanin poikakulttuurin (*boy culture*) omine arvoineen, rituaaleineen ja symboleineen. Teollistumisen ja kaupungistumisen viedessä isät kodin ulkopuolelle töihin poikajoukot kehittivät yhteisöllisen identiteettinsä ”naisistuneeksi” muuttuneen kodin vastakohtaksi. Poikakulttuurista tuli omaehtoinen kasvattava ja osin naisvihamielinen yhteisö, joka valmisteli poikia miesten maailmaa varten. Vähitellen erilaiset kasvatusliikkeet – kuten juuri NMKY – pyrkivät Rotundon mukaan puuttumaan poikakulttuuriin ja tuomaan siihen omia moraalisia ihanteitaan samalla kuitenkin säilyttäen sen ”luonnollisen” perustan.²³ On turha pohtia, kuinka uskottava Rotundon kuvaus on tai kuinka hyvin tai huonosti se sopii 1900-luvun alun agraariin Suomeen. Kuvauksen vahvuutena on, että poikatyö ja poikakulttuuri näyttäytyvät vuorovaikutuksellisesti toisiinsa kytkeytyneinä ilmiöinä. Tästä juuri oli kyse: poikatyö oikeutti itsensä ymmärtämällä poikien ”luontaista” yhteisöelämää, jota ei haluttu murtaa vaan vaivihkaa reformoida. Siksi 1900-luvun alkupuolen poikatyölle poikakulttuuri oli nimenomaan yksikkömuotoinen (universaali) ilmiö toisin kuin asia ehkä nykyisin mielletäisiin.

Toinen vaihtoehto on ymmärtää poikakulttuuri pojille suunnattuina kulttuurituotteina. Karilas kirjoitti lukuisia kirjoja pojille, joten häntä voidaan pitää poikakulttuurin tekijänä. Nämä kaksi poikakulttuurin käsitettä eivät ole toisistaan irrallisia vaan saman asian eri puolia. Pojille tehty kulttuuri piti ja pitää sisällään käsityksen poikien ”luonnollisista” tarpeista ja kiinnostuksenkohteista, joiden lisäksi se pyrkii ohjaamaan tiettyä arvomaailmaa ja käyttäytymistä kohti. Poikatyön ja poikakulttuurin välistä vuorovaikutusta voidaan hahmottaa kommunikaatiokehän (*communications circuit*) käsitteellä, jolla kirjahistorioitsija Robert Darnton on kuvannut lukijoiden, kustantajien, kirjanvälittäjien ja kirjailijoiden välistä suhdetta kirjallisessa kulttuurissa.²⁴ Poikatyö ja pojat kulttuureineen muodostivat kommunikaatiokehän, jossa poikatyöntekijät pyrkivät muovaamaan poikien vertaisyhteisöjen ihanteita, arvoja ja aktiviteetteja. Pojat puolestaan loivat poikatyölle oletuksia ja odotuksia, joihin se joutui kasvatustavoitteidensa puitteissa vastaamaan. Siten poikakulttuuri myös kulttuurituotteiden merkityksessä sai muotonsa poikien ja aikuisten vuorovaikutuksessa. Vaihtoehtoisesti

²³ Rotundo 1990, 15–35; Rotundo 1993, 31–32, 48–51.

²⁴ Darnton 2009, 179–182. Darntonin mukaan kaikki mainitut osatekijät vaikuttavat siihen, kuinka ajatukset muuttuvat painetuksi sanaksi, uudelleen tulkituiksi ajatuksiksi ja jälleen julkaistuksi teksteiksi. Suomessa folkloristiikan tutkija Kirsti Salmi-Niklander on soveltanut Darntonin käsitettä painetun lehdistön, käsikirjoituskulttuurin ja suullisen perinteen välisen suhteen tarkastelussa. Ks. Salmi-Niklander 2004, 56.

Karilaan pojille suunnatusta kirjallisesta tuotannosta voidaan puhua kirjallisena poikatyönä, joka kytkeytyi osaksi poikakokoustoimintaa sen eräänlaisena jatkeena (ks. luku 4).

Toki voidaan kysyä, oliko pojilla kommunikaatiokehässä todellista toimijuutta vai oliko poikatyön ”poikalähtöisyydessä” kyse puhtaasti ideologiasta. Kysymys lasten toimijuudesta on herättänyt paljon keskustelua lapsuuden ja nuoruuden historian tutkimuksessa. Kyse ei ole kuitenkaan joko-tai-kysymyksestä, vaan pikemminkin sitä tulisi tarkastella relationaalisesti ja kontekstuaalisesti.²⁵ Lasten ja nuorten toimijuus rakentuu aina väistämättä suhteessa aikuisiin ja instituutioihin. 1900-luvun alkupuolen poikatyössä oli vaihteita ja tilanteita, joissa ”poikalähtöisyys” tarkoitti sitä, että yksittäisiä poikia kuunneltiin ja poikkeaminen tietyistä raameista sallittiin. Samalla poikatyö kuitenkin myös normitti voimakkaasti poikaikää ja rajasi ulos epätoivotut identiteetti-kehikot. Tämän tutkimuksen keskiössä on poikien toimijuuden sijaan poikien kasvatus, eli se osa poikatyön ja poikakulttuurin välistä kommunikaatiokehää, jossa aikuiset pyrkivät vaikuttamaan poikien ja poikajoukkojen omaksumiin arvoihin ja ihanteisiin. Paikoitellen tuon kuitenkin esiin myös sitä, kuinka Karilaan kasvatustyö otettiin vastaan poikien parissa. Näin Karilaan kasvatustyön suostutteleva ja kommunikatiivinen luonne tulevat selkeämmin näkyviin. Lisäksi tarkastelen teorioita, joiden kautta yksittäiset pojat poikatyössä kohdattiin ja jotka vaikuttivat väistämättä niin negatiivisesti kuin positiivisestikin poikien toimijuuteen.²⁶ Pääasiassa pojat kuitenkin näyttäytyvät toiminnan kohteina, eivät itse toimijoina. Toisaalta on tärkeää huomata, että poikatyö ja poikakulttuuri eivät olleet vain poikia ja poikaikää muovaavia instituutioita vaan vaikuttivat myös niiden parissa työskentelevien (yleensä miesten) elämään ja identiteetteihin.²⁷

Poikatyön ja poikakulttuurin ohella kolmas olennainen – ja teoreettisin – käsite tässä tutkimuksessa on **maskuliinisuus**. Maskuliinisuus ei ole aikalaiskäsite, mutta suomen kielessä oli jo tuolloin miehiä kuvaavia sanoja, joilla viitattiin hieman samaan asiaan: mies, mieheys, miehuus, miehekkyyys, miesihanne. Näitä sanoja oli mahdollista arvottaa negatiiviseksi tai positiiviseksi. Karilas kirjoitti usein esimerkiksi ”oikeasta” ja ”vääristä” miehekkyydestä tai miehuudesta. Mieheys nimenomaan positiivisena ideaalina oli poikatyön ytimessä, sillä tähtäimessä oli ohjata pojat kohti tietynlaista miesidentiteettiä. Kielenkäyttö kuitenkin vihjaa, että poikien ulottuvilla arveltiin olevan muunkinlaisia ”mieheyksiä”. Muun toiminnan ohessa poikatyö pyrki vakuuttamaan pojat tietynlaisen miehekkyyden, siis miehenä elämisen ihanteen, paremmuudesta. Sukupuoleen suhtauduttiin sinällään anatomis-biologisena itsestänselvyytenä, mutta se, millaisia ilmenemismuotoja se sai, oli jo tuolloin keskeinen kiistakysymys. Kiistat eivät

²⁵ Ks. esim. Alanen 2001; Pekkarinen & Vehkalahti 2012, 13–14; Gleason 2016, 457.

²⁶ Tuomalla esiin poikaikään liitettyjen käsitysten ja normien jatkumoa tutkimukseni keskustelee myös nykyajan (kriittisen) poikatutkimuksen kanssa. Ks. poikatutkimuksesta Janssen 2015; Kivijärvi, Huuki & Lunabba 2018.

²⁷ Tämän huomion on tehnyt esimerkiksi saksalaishistorioitsija Mischa Honeck partioliikettä ja partiojohtajia käsittelevässä tutkimuksessaan. Honeckin mukaan angloamerikkalaiset partiojohtajat paitsi omaksuivat poikamaisen identiteetin myös hyödynsivät poikiin liitettyä viatonta toimeliaisuutta imperialismin oikeuttamisessa. Ks. Honeck 2016.

olleet vain moraalisia, vaan argumentaatiossa esitettiin myös eriäviä väitteitä miehen "luonnollisesta" olemuksesta.²⁸

Maskuliinisuuden tunnetuin tieteellinen teoretisointi on hegemonisen maskuliinisuuden käsite (*hegemonic masculinity*), jonka australialaissosiologi R. W. Connell muiden muassa kehitti 1980-luvulla. Teoria on hallinnut miestutkimuksellisia keskusteluja viime vuosikymmenet, joskin sitä on myös kritisoitu paljon.²⁹ Hegemoninen maskuliinisuus tarkoittaa karkeasti ottaen sellaisia miehisten käytäntöjen muotoja, jotka legitimoivat toisia käytäntöjä paremmin miesten yhteiskunnallisen vallan. Hegemoninen maskuliinisuus ei ole pysyvä tai ennalta määrätty tapa elää miehenä vaan erilaisten miesten ja maskuliinisuuksien kussakin ajassa ja paikassa käymän valtakamppailun tulos; mitään "perinteistä" maskuliinisuutta ei siten ontologisessa mielessä ole olemassa. Yksittäisille miehille hegemoninen maskuliinisuus ilmenee normatiivisina vaatimuksina tietynlaiseen käyttäytymiseen, kun taas siitä merkittävästi poikkeavat miehenä olemisen tavat joutuvat herkästi alisteiseen asemaan.³⁰

Hegemonisen maskuliinisuuden käsitettä on käytetty jonkin verran myös historiantutkimuksessa, mutta siinä on nähty myös ongelmia. Esimerkiksi Anders Ahlbäckin mukaan tietystä historiallisesta tilanteesta tai aikakaudesta on mahdotonta löytää hallitsevaa maskuliinisuuden muotoa. Sen sijaan menneisyyden maskuliinisuus näyttäytyy neuvotteluna, jossa varioidaan ja muovataan tilannekohtaisesti moninaista mieheyden repertuaaria miesten ylivallan oikeuttamiseksi.³¹ Hegemonisen maskuliinisuuden hahmottamista valmiina ominaispiirteiden joukkona onkin kritisoitu laajasti, ja esimerkiksi Connell on pyrkinyt muovaamaan käsitteestä prosessiluontoisempaa.³² Viime aikoina on keskusteltu myös siitä, tarvitseeko miestutkimus (tai mieshistoria) maskuliinisuuden käsitettä ollenkaan, vai pitäisikö sen sijaan kohdistaa huomio prosessiin, jonka kautta tietyt ihmiset tulevat osaksi miesten sosiaalista kategoriaa ja sen yhteiskunnallista hegemoniaa.³³ Esimerkiksi Ilana Aalto on kritisoinut tapaa, jolla miestutkimus pitää kiinni maskuliinisuuden käsitteestä ja pikemminkin ylläpitää sitä kautta mies-nais-jakoa kuin purkaa ja analysoi sitä.³⁴ Tässä tutkimuksessa olen pitäytynyt maskuliinisuusnäkökulmassa tiedostaen sen ongelmat sukupuolentutkimuksen nykyiseen valtavirtaan nähden. Tätä lähtökohtaa voidaan pitää

²⁸ Vrt. esim. Markkola 2006.

²⁹ Ks. kritiikistä esim. Hearn 2004, 58–59; Connell & Messerschmidt 2005; Ojala & Pietilä 2013, 25–26. Käsitettä on kritisoitu muun muassa epäselvyydestä, monitulkintaisuudesta, heteronormatiivisuudesta, essentialismista ja subjektiuden rakentumisen selittämisen ongelmista.

³⁰ Carrigan, Connell & Lee 1985; Connell 2005, 67–86; Connell & Messerschmidt 2005.

³¹ Ahlbäck 2010, 300–304. Käsitteen kritiikittömästä käytöstä historiantutkimuksessa ks. myös Tosh 2004, 47; Tosh 2011, 20.

³² Connell & Messerschmidt 2005, 852–853.

³³ Hearn 2004, 5 9–61. Ks. myös Hyvönen 2020 sekä Aho, Eerola, Hyvönen & Kosonen 2020 miestutkimuksen teoreettisesta pysähtyneisyydestä ja ongelmallisesta asemasta sukupuolentutkimuksen kentässä.

³⁴ Aalto 2016.

essentialisoivana, mutta pyrin tuomaan tutkimuksessani esiin myös sukupuolen prosessimaisuutta.³⁵

Hegemonisen maskuliinisuuden käsitteen etuna on se, että maskuliinisuus näyttäytyy moninaisena ja hierakkisena ilmiönä, jonka hallinnasta käydään suostuttelua vaativaa neuvottelua. Ahlbäckin tavoin näen vaikeaksi tietyn hegemonisen maskuliinisuuden tavoittamisen tutkimusajanjaksolta, mutta ajatus maskuliinisuudesta hegemoniakamppailuna sopii mielestäni hyvin Karilaan kasvatustyön ja kristillisen poikatyön analyysiin. Ymmärrän tutkimuksessa maskuliinisuuden miehenä elämisen tapana, joka pyrkii esiintymään ”oikeana” tai ”luonnollisena” mieheytenä. Olen kuitenkin välttänyt maskuliinisuuden käsitteen käyttöä analyysiluvuissa ja suosinut aikalaiskielenkäyttöön paremmin sopivia sanoja, kuten miehekkyyys, miehuus ja miesideaali. Mieheydellä viitataan yleisemmin miehiin liitettyihin asioihin ja miehenä elämiseen.³⁶ Edellä käsiteltyjen kolmen käsitteen – poikatyön, poikakulttuurin ja maskuliinisuuden – valossa pääasiallisen tutkimustehtävän voi kiteyttää seuraavasti: tavoitteena on analysoida, kuinka Karilas hyödynsi poikatyötä ja poikakulttuuria poikainstituutioina rakentaakseen ja ylläpitääkseen poikien parissa tietynlaista kristillistä maskuliinisuutta.

1.3 Aiempi tutkimus

1900-luvun alkupuolen poikakasvatusta on tarkasteltu aiemmin ainakin nuoruuden historian, kasvatushistorian, aatehistorian ja sukupuolihistorian näkökulmista käsin. Nuoruus nykyisessä merkityksessä sai alkunsa 1800-luvulla taloudessa ja yhteiskuntarakenteessa tapahtuneiden muutosten sekä uusien ideologioiden ja tietämisen tapojen yhteisvaikutuksesta. Samoihin aikoihin nuorten ihmisten suhteellinen lukumäärä alkoi voimakkaasti kasvaa.³⁷ Näkemykset siitä, mikä nuoruuden ”syntyyn” johti ja missä määrin kyse oli pidempiaikaisesta jatkumosta, ovat kuitenkin vaihdelleet. Merkittävä käänne sijoitetaan yleensä 1800- ja 1900-lukujen vaihteeseen, jolloin syntyivät ensimmäiset laajalle levinneet teolliset teoriat nuoruudesta erillisenä fysiologis-psykologisen kehityksen kautena. Nuoruudesta tuli ikäkausi sen sijaan, että nuoria ihmisiä olisi määritetty puhtaasti heidän sosiaalisen statuksensa mukaan.³⁸ Myöhemmin on korostettu, että modernin nuoruuskäsitteen universalismista huolimatta se piti sisällään

³⁵ Marianne Liljeström on todennut, että suomalaisessa sukupuolihistorian tutkimuksessa elää rinnakkain kaksi tapaa nähdä sukupuoli. Toisaalta sukupuoli ymmärretään ontologisesti naisten ja miesten elämänä, toisaalta konstruktivistisesti kulttuurisesti tuotettuna kategoriana. Ks. Liljeström 2004, 147. Tämä jännite on määrittänyt sukupuolihistoriallista keskustelua myös kansainvälisesti ja on läsnä myös tässä tutkimuksessa. Ks. myös Östman 2000; Vehkalahti, Tuomaala-Sarpong & Hakosalo 2014.

³⁶ Ks. mieshistorian käsitteistöstä ja tutkimusperinteestä myös Tosh 2004; Markkola, Östman & Lamberg 2014.

³⁷ Yhtenä alkupisteenä lapsuuden ja myös nuoruuden ”synnyn” pohdinnoille oli Philippe Arièsin teos *L'Enfant et la Vie Familiale sous l'Ancien Régime* vuodelta 1960. Sen jälkeen keskustelu on polveillut paljon. Ks. esim. Rahikainen 2005.

³⁸ Ks. Kett 1971; Gillis 1974; Mitterauer 1993; Aapola & Kaarninen 2003; Haapala 2003.

ainakin sukupuoleen, luokkaan ja rotuun kytkeytyviä painotuksia. Modernit nuoruusteoriat hahmotetaankin nykyisin kulttuurisen valtakamppailun areenoina samalla kun ne myös kehystivät nuorten ihmisten elämää.³⁹ Ikäkausijaot eivät toki olleet tuntemattomia varhaismodernilla ajallakaan. Ihmiselämä hahmotettiin jo varhain elämänkaarena tai portaikkona, jota pitkin edettiin ikäkaudesta toiseen. Lisäksi lapsuudesta nuoruuteen ja nuoruudesta aikuisuuteen siirtymiselle on ollut jo ennen 1800-lukua ikään kytkettyjä rajapyykkeitä, kuten henkilökohtaisesta verosta suoriutuminen, rippikoulu ja avioliiton solmiminen.⁴⁰ Modernin nuoruuden ”synty” tulee mieltää suhteellisena siirtymänä, joka merkitsi ennen kaikkea diskursiivista ja institutionaalista muutosta sekä nuoruuden tulemistä yhä laajempien kansankerrosten ulottuville.

Keskeisin nuoruutta rakentaneista yhteiskunnallisista instituutioista oli jo edelleen koulu. Suomessa koulutuksen laajeneminen ja tasapuolistuminen alkoi 1800-luvun loppupuolella, jolloin luotiin kansakoulujärjestelmä pääasiassa maaseudun kansanopetusta varten. Toisen asteen koulut, myöhemmin oppikoulut, olivat lähinnä sivistyneistöä varten, mutta 1900-luvun alkupuolella niihinkin alkoi tulla nuoria monenlaisista taustoista. Yksi keskeinen koulutuksen kehityssuunta 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa oli tyttöjen oppikoulutuksen lisääntyminen, mikä tarkoitti paitsi tyttökoulujen myös yhteiskoulujen määrän kasvua. Yhteiskasvatusaate omaksuttiin Suomen oppikouluissa kansainvälisessä vertailussa suhteellisen nopeasti. Poikakouluista ja varsinkin poikakoulutuksen traditionaalimmasta muodosta, klassillisesta poikalypseosta, alkoi tulla yhä harvinaisempi koulutyyppi.⁴¹ Koulutuksen laajentumisesta ja yhtenäistymisestä huolimatta opetussisällöt ja koulujen käytännöt ohjasivat pitkään tyttöjä ja poikia eri suuntiin. Kouluista tuli paitsi kansalaisuutta rakentavia, halkovia ja haarukoivia laitoksia myös säilöjä, joihin työstä vapautettu nuori väestö asetettiin viettämään aikaa ennen aikuistumista. Koulusta työelämään siirryttäessä sukupuolten välimatka vain kasvoi, kun tytöt ja pojat suuntasivat ja heitä myös ohjattiin eri aloille.⁴² Koulutuksen modernisoitumisen kanssa samaan aikaan kehittynyt nuoruuden instituutio oli kasvatuslaitos, jossa ”pahantapaiset” tai ”turvattomat” kodistaan erotetut lapset ja nuoret asetettiin erityisen valvonnan ja ohjauksen kohteiksi. Vaikka kasvatuslaitosnuoret olivat lukumäärältään pieni joukko, he toimivat paljon huomiota saaneena vastakuvana normaalinuoruuden rakentamisessa.⁴³ Nuoruuden ongelmadiskurssit ilmaantuivat 1900-luvun alussa myös lehtien sivuille ja moralisoivan keskustelun kohteeksi.⁴⁴

Karilas oli koulutukseltaan opettaja ja käsitteli kirjoituksissaan paljon myös ongelmanuoria ja nuorten ongelmia. Pääasiassa hän kuitenkin työskenteli kolmannen nuoruuden instituution, (varhais)nuorisotyön parissa. Nuorisotyö sai alkunsa samoihin aikoihin kuin edellä mainittu moderni nuoruuskäsitys ja kietoutui siihen monin tavoin. Nuorisotyön synnylle on haettu aiemmassa

³⁹ Ks. esim. Springhall 1986; Bederman 1995; Lesko 2012.

⁴⁰ Ks. esim. Heikkinen 1991, 131; Vilkuna 2010, 14–35.

⁴¹ Hakaste 1992; Salminen 2002; Leino-Kaukiainen & Heikkinen 2011.

⁴² Kaarninen 1995; Selin 2017, 227–354.

⁴³ Vehkalahti 2011.

⁴⁴ Koskela 2018.

tutkimuksessa usein funktionalistisia selityksiä esimerkiksi modernisaation aiheuttaman sosialisatiotyhjien paikkaajana tai työvoiman uusintajana.⁴⁵ Nuorisotyöstä tuli teollistuvia ja kaupungistuvia yhteiskuntia palveleva uusi kasvatusinstituutio kodin, koulun ja kirkon rinnalle, joskin se toimi alusta asti myös yhteistyössä näiden kanssa. Suomen nuorisotyön historiaa tutkinut Juha Nieminen on paikantanut nuorisotyön juuret kristilliseen, kansallisidealistiseen ja poliittiskorporatiiviseen traditioon. Tässä jaossa Karilas ja kristillinen poikatyö kuuluvat luonnollisesti kristilliseen nuorisotyöhön, jonka juuret olivat kirkon kasteopetuksessa (pyhäkoulussa ja rippikoulussa) ja 1800-luvun lopulla yleistyneessä kristillisessä yhdistystoiminnassa.⁴⁶

Yhdistysmuotoisen kristillisen nuorisotyön aatteellisia taustavirtauksia olivat sisälähetystyö ja herätyskristillinen evankelioimistoiminta, jotka syntyivät vastauksena toisaalta modernisaation haasteeseen, teollistumiseen, kaupungistumiseen ja uusiin sosiaalisiin kysymyksiin, mutta myös sekularisaatioon, tai sen pelkoon. Kristilliset yhdistykset omaksuivat notkeasti uusia toimintamuotoja ja paikkasivat aukkoa, joka syntyi kirkon menetettyä kasvatustehtäviään maalliselle vallalle. Kristillinen nuorisotyö haarautui erilaisiin suuntauksiin, mutta tässä tutkimuksessa keskityn NMKY-liikkeeseen, jossa nimenomaan poikatyöllä oli tärkeä rooli.⁴⁷ Yksinkertaistaen kristillisen nuorisotyön tavoitteena oli sitoa nuoria ihmisiä uskonnollisiin arvoihin ja elämäntapaan sekä tarjota näille uskonnollisia kokemuksia tilanteessa, jossa kristinuskon asema ei ollut enää itsestäänselvyys varsinkaan kaupunkilaisnuorten elämässä.

Aiemmassa aatehistoriallisessa poikakasvatuksen tutkimuksessa on kiinnitetty huomiota etenkin kasvatustiikkeiden yhteisöllisiin ja ideologisiin tavoitteisiin. Suomen osalta keskustelua ovat hallinneet nationalismi ja siihen kytkeytyvä kansakunnan rakentaminen. Tutkimusaiheisiin ovat kuuluneet muun muassa suomalaisen partioliikkeen luonteenmuokkausideologia ja uskonnollinen nationalismi, poikien liikunnanopetuksen porvarillista mieheyttä uusintavat sotilaalliset ideologiat ja pedagogisen vallankäytön biopoliittiset tavoitteet.⁴⁸ Aatteet ovat olleet mukana myös järjestöhistoriallisessa tutkimuksessa, jonka kohteena ovat olleet etenkin partiopoikaliike ja suojeluskuntajärjestön poikatyö.⁴⁹ Mainittua tutkimusta yhdistää kiinnostus siihen, millaiset ideologiat ja ihanteet ovat vaikuttaneet kasvatuksessa ja millaisia kansalaisruumiita ja -mieliä niillä on aikaansaatu. Taustatekijöiksi on tulkittu ainakin hygienialiike ja sen muovaama kansanterveysajattelu, maanpuolustuksen tarpeet sekä kansakunnan elinvoiman ylläpito seksuaalisuutta säätelemällä. Ylätason selittävänä ilmiönä on ollut muun muassa *fin de siècle*, valistuksen projektin ajautuminen kriisiin ja sen vastareaktion ”uustraditionalistiset”⁵⁰ pyrkimykset rakentaa kansakuntaa.

⁴⁵ Ks. esim. Toivanen 1992, 29–41.

⁴⁶ Nieminen 1995, 16–40.

⁴⁷ Sisäläheteyksen juurista ja tavoitteista ks. Kansanaho 1960, 7–10; Huhta & Malkavaara 2005, 14–15, 20–23; Markkola 2002a, 9–14, 107–109; Launonen 2007, 78–79. Kristillisen nuorisotyön taustoista ks. myös Heikkilä 1980a; Lund 2007.

⁴⁸ Halmesvirta 1997; Ojakangas 1998; Meinander 1994.

⁴⁹ Vasara 1997; Nevala 2009; Paavilainen 2010.

⁵⁰ Halmesvirta 2001b, 54.

Nämä aatteelliset taustavirrat löytyvät myös kristillisestä poikatyöstä. Tässä tutkimuksessa huomio kiinnittyy kuitenkin nimenomaan sukupuoleen, joka on jäänyt aate-, instituutio- ja järjestölähtöisessä tutkimuksessa vähäisemmälle tarkastelulle. Hypoteettisesti voidaan olettaa, että edellä mainittujen nuoruuden historian ilmiöiden, modernin nuoruuskäsitteen, koulutuskysymysten, ongelmadiskurssien, varhaisnuorisotyön ja kasvatuksen yhteisöllisten tavoitteiden, ytimessä olivat tavalla tai toisella pojat.⁵¹ 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun nuorisokysymys oli pitkälti poikakysymys, jonka kautta paitsi modernille nuoruudelle haettiin muotoa myös kamppailtiin yhteiskunnan tulevaisuudesta.⁵² Olisi liioittelua väittää, että poikatyö sai alkunsa puhtaasti poikakysymyksestä, mutta nämä kaksi ainakin kietoutuivat tiiviisti toisiinsa. Poikakysymys (engl. *boy problem*) ylijarajaisena ongelmadiskurssina oikeutti poikatyössä vallittuja menetelmiä ja poikatyöntekijän työnkuva. Kyse oli osin reaktiosta niin kutsuttuun sosiaaliseen kysymykseen ja työläisnuorison näkyvyyden kasvuun mutta myös laajemmasta maskuliinisuuden kriisistä (*crisis of masculinity*), jota on teoretisoitu paljon etenkin yhdysvaltalais tutkimuksessa.⁵³

Michael Kimmelin mukaan 1800- ja 1900-lukujen vaihteen miesliikkeet ja poikakasvatusliikkeet saivat alkunsa nimenomaan keskiluokkaisena reaktiona naisten sekä työläis- ja siirtolaismiesten vaikutusvallan kasvuun. Tavoitteena oli palauttaa aiempi järjestys erottamalla miehet ja pojat omiin homososiaalisiin aktiviteetteihin, joissa korostettiin sukupuolten olemuksen ja ihanteiden eroa. Tätä ennen oli Kimmelin mukaan tapahtunut murros, jossa mieheydestä oli tullut ihmisen statukseen tai säätyyn kuuluvan asian sijaan muuttuvainen ja jatkuva taivottelua, osoittamista ja kilpailua julkisessa sfäärissä vaativa asia; tapahtui siirtymä mieheydestä (*manhood*) iän ja tietyn yhteiskunnallisen aseman merkityksessä maskuliinisuuteen (*masculinity*), joka määrittyi etenkin suhteessa feminiinisyteen.⁵⁴ Poikatyö onkin nähty yhdysvaltalais tutkimuksessa nimenomaan sosiaalisen kontrollin välineenä ja vastauksena uhkakuviin keskiluokan poikien "naisistumisesta". Toisaalta on korostettu myös työläispoikien ja poikien katutyön ongelmien roolia poikatyön synnyn taustalla.⁵⁵ Selvää on, että poikatyö sai monenlaisia tavoitteita ja muotoja. Niitä kaikkia yhdisti oletamus universaalista poikaluonnosta, joka haluttiin ottaa toiminnassa huomioon. Yhdysvalloissa poikakysymys näkyi myös koulumaailmassa, jossa huolta aiheuttivat tyttöjen määrän kasvu ja naisopettajien lisääntyminen. Samanlaista keskustelua käytiin

⁵¹ Esimerkiksi Päivi Naskali esittänyt, että modernissa kasvatuksessa ja kasvatustieteissä poika on ollut lapsen malli. Ks. Naskali 2010.

⁵² Nuorisokysymyksestä ja poikakysymyksestä ks. esim. Kaarninen 2003; Nieminen & Honkatukia 2017; Julkunen 2018.

⁵³ Ks. poikakysymyksestä Yhdysvalloissa Grant 2014; Kidd 2004. Viime aikoina sukupuoli-historiallisen muutoksen selittämistä "kriisillä" on myös kritisoitu. Mary Louise Roberts ehdottaa kriisin tilalle "vaurion" (*damage*) käsitettä. Maskuliinisuuden kriisin sijaan hänen mukaan tulisi puhua maskuliinisuuden tietystä historiallisesta tilanteesta saamista vaurioista ja siitä aiheutuneista seurauksista. Ks. Roberts 2016.

⁵⁴ Kimmel 1987, 143–153; Kimmel 1994, 124–136; Kimmel 2005, 38–48, 81; Kimmel 2018, 104–146.

⁵⁵ Macleod 1983; Hendrick 1990.

myös Suomessa 1910-luvulla, mutta laajamittaista vastareaktiota koulujen ”tyttöistyminen” ei aiheuttanut.⁵⁶

Poikien kasvatusta ja maskuliinisuutta on mahdotonta tarkastella ottamatta huomioon feminiinisyttä ja sukupuolijärjestelmää kokonaisuutena. Esimerkiksi Joan Scott on tunnetusti korostanut, kuinka mieheys ja naiseus rakentuvat kulttuurisesti suhteessa toisiinsa. Sukupuoli on Scottin mukaan hierarkkisia suhteita tuottavaa ymmärrystä miesten ja naisten välisestä erosta, jota rakennetaan symbolien, normien, instituutioiden ja identiteettien tasoilla.⁵⁷ Karkeasti ottaen modernisaatio tarkoitti sukupuolijärjestelmän osalta aiempaa kaksinapaisempaa jakoa miesten ja naisten elinpiireihin, töihin, ihanteisiin ja olemuksiin. Kristillisen nuorisoliikkeen kohdalla jako näkyi hyvin konkreettisesti, kun NMKY sai 1890-luvulla sisarjärjestykseen tyttöjä ja naisia kristilliseen naiskansalaisuuteen ohjaavan NNKY-liikkeen, joskin järjestöjen välillä oli alusta alkaen myös vuorovaikutusta ja yhteistyötä.⁵⁸ Suomi pysyi pitkään agraarina maana, mutta täälläkin nousseva sivistyneistö tai keskiluokka oli ideologisesti aktiivisena kansanosana tuottamassa jo varhain kaksijakoista kansalaisuutta, jossa kodin piiri, kasvatusta ja äitiys pyhitettiin naisille ja talous, valtionhallinto ja myöhemmin maanpuolustus miehille.⁵⁹ Tämä pohjavirta oli myös useimpien ajan kasvatustiilien taustalla.

Käytännössä jako ei ollut näin jyrkkä, ja aiemmassa tutkimuksessa on tuotu esiin tapoja, joilla esimerkiksi yhdistys- ja hyväntekeväisyystoiminnassa aktiiviset naiset nousivat myös yhteiskunnallisiksi vaikuttajiksi tulkitsemalla naiskansalaisuutta yhteiskunnallisena äitiytenä.⁶⁰ Kansainvälisessä tutkimuksessa esimerkiksi John Tosh on puolestaan korostanut, että sukupuolittuneesta työnjaosta huolimatta koti säilyi myös miehille keskeisenä paikkana.⁶¹ Millaisia merkityksiä mieskansalaisuus sitten Suomessa sai? Sisällissodan jälkeen mieheys kytkettiin yhä tiiviimmin maanpuolustukseen, ja kehkeytyvää asevelvollisuusarmeijaa ryhdyttiin oikeuttamaan ”miesten kouluna”. Samantyyppistä mieskansalaisuutta tuotti suojeluskuntajärjestö.⁶² Kaksijakoinen kansalaisuuden luoman järjestyksen ylläpito voidaan nähdä myös Karilaan toiminnan ja kristillisen poikatyön taustalla, mutta samalla kyse oli mieskansalaisuuden – samoin kuin valkoisen Suomen poliittisen yhteisön – sisäisestä neuvottelusta. Huomio kiinnittyi ennen kaikkea uskonnon rooliin miehen elämässä.

Uskonto ja uskonnollisuus tulivat naishistoriassa huomion kohteeksi kasvavassa määrin 1990-luvulla. Sen jälkeen aihepiiri on alkanut kiinnostaa myös miehiä ja maskuliinisuuksia tutkivia historioitsijoita.⁶³ Miesten ja uskonnon välistä suhdetta 1800- ja 1900-luvulla on tulkittu etenkin naisistumisteessin (*feminization thesis*) näkökulmasta. Uskonnosta alkoi tulla yksityisasiä samalla, kun

⁵⁶ Grant 2014, 69–70. Suomen osalta ks. Jauhiainen 2014.

⁵⁷ Scott 1999, 42–46.

⁵⁸ Ks. Antikainen 2006a, 25–29.

⁵⁹ Ks. esim. Sulkunen 1987.

⁶⁰ Ks. esim. Sulkunen 1989; Markkola 2002a.

⁶¹ Tosh 1999.

⁶² Ahlbäck 2010; Nevala-Nurmi 2012. Ks. mieskansalaisuuden ja sodan yhteydestä laajemmin Euroopassa myös Clark 2007. Ks. nais- ja mieskansalaisuuden ideoista 1900-luvun alkupuolen Suomessa myös Ylikotila 2021.

⁶³ Ks. Markkola 2002b.

elinpiiri sukupuolittui yhä selkeämmin naisten kodin ja miesten julkisen elämän sfääreihin, mikä leimasi uskonnon "naiselliseksi" ja vierotti miehiä sen piiristä.⁶⁴ Sekularisaatiotutkimuksessa onkin todettu, että sukupuolella oli merkitystä. Poikien vieroittuminen uskonnosta tyttöjä useammin oli kaikkialla Euroopassa tunnettu ilmiö 1800-luvulla, ja miehet olivat hallitsevassa asemassa uskontokriittisissä liikkeissä, esimerkiksi vapaa-ajattelijoiden. Uskontoa haastaneet identiteetit, jotka perustuivat esimerkiksi luonnontieteelliseen tietoon, poliittisiin aatteisiin tai esteettisiin arvoihin ja tarjosivat uskonnolle kilpailevan "pelastuksen" ajatuksen, olivat paremmin tarjolla miehille.⁶⁵ Aiemmassa tutkimuksessa on tuotu esiin myös tapoja, joilla uskonnonharjoituksesta muokattiin "miehekkäämpää", jotta se sopisi paremmin osaksi modernia mieskansalaisuutta. Tästä näkökulmasta naisistumisteesi pitää paikkansa vain kokemuksellisenä ja diskursiivisena huolenaiheena, joka toimi eräänlaisena sytykkeenä uusien mieskristillisyyden muotojen synnylle muttei todellisuudessa johtanut miesten vieroittumiseen uskonnosta.⁶⁶

Etenkin angloamerikkalaisessa tutkimuksessa on keskusteltu 1960-luvulta alkaen "muskelikristillisyydestä" (*muscular Christianity*), joka toi muun muassa lihaksikkaat Jeesus-representaatiot, urheilun ja fyysiset aktiviteetit osaksi uskonnonharjoitusta. Käsite sai alkunsa 1800-luvun puolivälin kirjallisuuskeskustelusta, jossa kommentoitiin eräiden brittikirjailijoiden koulupoikien fyysis-uskonnollista kehitystä kuvaavia romaaneja, mutta tutkimuksessa sitä on käytetty myös analyttisenä välineenä kuvaamaan tapoja tuoda fyysiset harjoitteet osaksi kristillisyyttä.⁶⁷ Yhdysvaltaistutkimuksessa on tarkasteltu esimerkiksi NMKY-liikkeen urheilutoimintaa ja -ideologiaa 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa aktiiviteettina, jolla paitsi houkuteltiin poikia ja miehiä uskonnon pariin myös karaistiin näiden ruumiita vastaamaan paremmin modernia miesideaalia.⁶⁸ Muskelikristillisuus on usein esitetty yhdeksi uskonnon alueella ilmenneen maskuliinisuuden kriisin vastareaktioksi. Kristinuskon ja maskuliinisuuden välistä suhdetta on tarkasteltu myös myöhäisantiikin, keskiajan ja varhaismodernin ajan tutkimuksessa.⁶⁹ Onkin syytä huomata, että kristillisen poikatyön kohtaamalla haasteilla, kuten hengellisyyden sekä fyysisen kuntoisuuden ja kyvykkyyden yhdistämisellä, oli jo tuolloin vuosisatainen jatkumo.

Ruotsalaishistorioitsija David Tjeder on todennut, että muskelikristillisuus on hallinnut liiaksikin tulkintoja peittäen taakseen muihin kuin "lihaksiin" liittyvät modernin mieskristillisyyden muodot.⁷⁰ Kritiikkiin on helppo yhtyä. Vaikka Suomenkin NMKY:n piirissä urheiltiin jo varhain (ks. luku 3.2), kristillinen ruumiinkulttuuri pysyi marginaalisena ilmiönä. Esimerkiksi kristilliseen nationalismiin tulisi sen sijaan kiinnittää enemmän huomiota sukupuolta rakentavana

⁶⁴ Ks. esim. Pasture 2012.

⁶⁵ Macleod 2000, 129–136, 217–218. Sekularisaatio itsessään on hyvin monitahoinen ja -ta-soinen ilmiö.

⁶⁶ Ks. esim. Bederman 1989; Kirkley 1996; Blaschke 2011; Nykvist 2019, 442–444.

⁶⁷ Ks. tästä tutkimusperinteestä Winn 1960; Vance 1985; Hall (toim.) 1995; Putney 2001; Setran 2001.

⁶⁸ Putney 2001; Macleod 2012.

⁶⁹ Ks. esim. Kuefler 2009; Katajala-Peltomaa & Toivo 2021, 75–86.

⁷⁰ Tjeder 2011, 130–133.

ilmiönä. Aiemman tutkimuksen mukaan etenkin körttiläinen herätysliike (eli he-rännäisyys) sai Suomessa 1900-luvun alussa maineen kansallisena kristillisyyden muotona. Monet körttiläismiehet osallistuivat myös sisällissotaan ja sen jälkeiseen äärinationalistiseen aktivismiin.⁷¹ Körttiläisyydestä tuskin kannattaa puhua kotimaisena muskelikristillisyytenä, mutta kenties kuvatun kaltainen ”kiväärikristillisuus” oli yksi tapa kytkeä uskonto ja moderni mieskansalaisuus yhteen.

Ruotsissa toteutettiin 2000-luvun alussa tutkimusprojekti, joka paneutui mieskristillisyyteen sekä mieheyden ja uskonnon välisiin neuvotteluihin 1800- ja 1900-lukujen Pohjois-Euroopassa useista eri näkökulmista. Hankkeessa kristinuskon ja mieheyden suhdetta ei tarkasteltu jonkin valmiin mallin tai idean, kuten muskelikristillisyyden, kautta, vaan miehille uskolla ja uskonnon miehistämiselle haettiin moninaisia väyliä. Yhtenä teoreettisena näkökulmana toimi ajatus erilaisista strategioista ”remaskulinisoida” (*re-masculinization*) uskontoa ja tehdä siitä (jälleen) miehille sopivaa.⁷² Remaskulinisoinnin idea on tarjonnut myös omaan tutkimukseeni sopivan näkökulman lähestyä kristillistä poikatyötä ja sen suhdetta mieheyteen. Näkökulman ongelmana kuitenkin on, että mieskristillisuus näyttäytyy sen valossa yksinomaan suhteessa naisisuuteen, jolloin sukupuolen tuottaminen esimerkiksi miesten keskinäisten erojen kautta jää piiloon. Tarkastelu suuntautuu edelleen väistämättä patriarkaaliseen vastareaktioon, eikä modernille mieskristillisyydelle ole edes periaatteessa mahdollista pohtia muita lähtökohtia. Pahimmillaan tämän kaltainen vastareaktionäkökulma johtaa karikatyyreihin, joissa kristillisten miesliikkeiden miehet näyttävät oman identiteettinsä kanssa vikuroivilta ”machoilta”, jotka pyrkivät tietoisesti pönkittämään heteromiesten etuoikeuksia.⁷³

Tarkastelen omassa tutkimuksessani Karilaan toimintaa kristillisen poikatyön ja poikakulttuurin parissa pyrkimyksenä tehdä uskonnosta kiinnostava ja relevantti osa poikien ja tulevien miesten elämää. Olen huomionut kristillisten miesliikkeiden taustan ”naisistuneen” uskonnon ”miehistäjinä”, mutta pohtinut myös muunlaisia tekijöitä modernille mieskristillisyydelle. Remaskulinisoinnin ohella kristillisten miesliikkeiden toiminnassa oli myös moraalireformin tai eräänlaisen mieheyden reformin piirteitä, kuten Pirjo Markkola on tutkimuksissaan todennut. Markkolan mukaan moraalireformi oli 1800-luvun lopun naisliikkeen ja kristillisen yhdistyskentän yhteinen pyrkimys muuttaa koko yhteiskuntaa kiinnittämällä huomiota esiaviollisen seksin, ohjesääntöisen prostituution ja seksuaalinormeihin liittyvän kaksinaismoralismin vastustamiseen. Syyttävä sormi osoitettiin etenkin miehiin, joiden väitettiin syyllistyneen kaksinaismoralismin turvin naisten viettelemiseen ja ”turmelemiseen”. Keskustelussa kritisoi-tiin käsityksiä miehen sukupuolivietin pidäkkeettömyydestä ja rakennettiin vaihtoehtoja, itsehillintään ja perhearvoihin perustuvaa miesideaalia. 1900-luvun alussa moraalireformin ensimmäinen vaihe päättyi, mutta reformipyrkimys

⁷¹ Ks. esim. Huhta 2001.

⁷² Ks. Werner (toim.) 2008; Werner (toim.) 2011. Kristillistä poikatyötä hankkeessa ei kuitenkaan tarkastella. *Re-masculinization-käsitteestä* ks. Blaschke 2011, 40.

⁷³ Tällainen karikatyyrimäisyys näkyy esimerkiksi Saksan 1800- ja 1900-lukujen vaihteen moraalireformistisia miesliikkeitä tutkineen John C. Foutin tulkinnoissa. Ks. esim. Fout 1992, 262–284.

jatkuu kristillisissä yhdistyksissä.⁷⁴ Kristillisessä poikatyössä moraalireformi ja apologeettinen⁷⁵ eli kristinuskoa rationaalisiin argumentein puolustava toiminta eivät jääneet vain taaksepäin katsovaksi kieltokristillisyydeksi vaan saivat myös positiivisen miesidentiteetin muodon.

1.4 Elämäkerrallinen lähestymistapa

Elämäkerta eli biografia on yksi historiakirjoituksen perinteisimmistä ja luetuimmista lajeista, mutta historian tutkimuksen sisällä siihen on suhtauduttu osin ristiriitaisesti. Ensinnäkin on epäilty, voidaanko yksittäisen ihmisen elämän pohjalta sanoa mitään historiallisista prosesseista ja kehityskuluista laajemmin. Toiseksi elämäkertalajityypin on katsottu kantavan mukanaan yksilökeskeistä ideologiaa ja sellaisia kerronnan konventioita, jotka ovat tehneet historiankirjoituksesta hyvin väritynyttä; ääriesimerkkeinä Karilaankin teoksista tutut suurmieselämäkerrat, joissa historian kulku tiivistyy miespuolisten poikkeusyksilöiden rationaaliseen toimintaan ja valintoihin. Rakennehistoriallisessa tutkimuksessa, oli kyse sitten talouden, instituutioiden tai sosiaaliryhmien tutkimuksesta, elämäkerrat miellettiin pitkään itsenäisen tutkimusotteen sijaan lähinnä historiallisten kehityskulkujen havainnollistajiksi.⁷⁶ 1900-luvun loppupuolelta lähtien elämäkerrallinen tutkimus on kuitenkin lisännyt suosiotaan niin historian tutkimuksessa kuin myös yhteiskuntatieteissä, mikä on herättänyt keskustelua jopa ”biografisesta käänteestä”. Historiantutkimuksessa elämäkertojen uusi tuleminen on kytkeytynyt etenkin niin kutsuttujen uusien historioiden ja naishistorian nousuun.⁷⁷

Hyödynnän tutkimuksessa elämäkerrallista lähestymistapaa, mutta kyse ei ole elämäkerrasta perinteisessä mielessä. Nimitän tutkimusotetta temaattiseksi elämäkerraksi, joka on oikeushistorioitsija Päivi Mäkelän lanseeraama termi. Tarkoitan sillä tietyn ilmiön tai kehityskulun tarkastelemista yksilön kokemusten ja toiminnan kautta.⁷⁸ Teemakeskeinen elämäkerta mahdollistaa laajan ongelma-
kentän käsittelemisen rajatusta näkökulmasta mutta hyvin monipuolisesti. Elämäkerran vahvuus historiantutkimuksen lähestymistapana piilee sen kyvyssä

⁷⁴ Markkola 2002a, 224, 165–210, 337–338; Markkola 2006, 224–234. Ks. myös Nieminen 1951, 142–143. David Tjeder on tehnyt saman huomion. Hänen mukaansa kristilliset piirit Ruotsissa taistelivat ”donjuanismia” eli naisseikkailuja ihannoivaa miesideaalia vastaan ja pyrkivät korostamaan sen vaihtoehdoksi siveellistä puhtautta ja pidättäytyvää mieheyttä. Ks. Tjeder 2003, 237–250, 268–269.

⁷⁵ Ks. apologetiikan juurista ja teologisesta merkityksestä esim. Groothuis 2011, 23–44.

⁷⁶ Tosin elämäkertojen asema historiantutkimuksen kentässä on vaihdellut maittain. Suomessa elämäkerrat eivät menettäneet asemaansa vakavasti otettavana lähestymistapana yhtä totaalisesti kuin esimerkiksi Saksassa. Ks. Depkat 2014; Halldórsdóttir, Kinnunen & Leskelä-Kärki 2016, 14–15.

⁷⁷ Lässig 2008, 3–5; Nasaw 2009, 573; Banner 2009, 579; Caine 2010, 1–3, 22–24; Depkat 2014, 43; Hakosalo, Jalagin, Junila & Kurvinen 2014, 11; Loriga 2014, 82–88; Renders, de Haan & Harmsma 2017, 3–4.

⁷⁸ Mäkelä 2006, 265–266. Samaan lähestymistapaan on viitattu myös henkilölähtöisenä historiantutkimuksena, jossa ”kohdehenkilö koetaan ensi sijassa keinoksi analysoida laajempia ilmiöitä”. Ks. Hakosalo, Jalagin, Junila & Kurvinen 2014, 9.

ylittää kategorioiden, elämänalueiden ja myös historian koulukuntien väliset rajat, mikä antaa välineitä ennako-oletusten kyseenalaistamiselle ja uusien näkökulmien syntyemiselle.⁷⁹ Temaattisen elämäkerran kohdalla tämä tarkoittaa sitä, että tutkimuskohteen tarkastelu ei rajaudu esimerkiksi diskursseihin, instituutioihin tai yksilöiden julkiseen toimintaan, vaan kyse on eräänlaisesta inhimillisen elämän poikkileikkauksesta – tämän tutkimuksen kohdalla 1900-luvun alkupuolen poikien kristillisen kasvatuksen, poikatyön ja poikakulttuurin poikkileikkauksesta Yrjö Karilaan kokemusten ja toiminnan valossa. Temaattisen elämäkerran etuna on myös se, että yksilön relationaalisuus on helppo tehdä näkyväksi, kun tätä tarkastellaan osana toimintaympäristöään. Tiettyyn ilmiökenttään suhteutettuna yksilö näyttäytyy väistämättä suhdeverkostojen osana suurmieselämäkertojen kaikkivoipaisen toimijan sijaan.⁸⁰

Vaikka tarkastelen tiettyä ilmiökenttää Karilaan *kautta*, en suhtaudu häneen pelkkänä välineenä jonkin ulkopuolisen asian ymmärtämiseen. Välineellisyyden välttäminen on sekä menetelmällinen että eettinen valinta. Ensinnäkin katson, että tarkastelussa olevan teeman tutkiminen elämäkerrallisesti edellyttää Karilaan toiminnan kaikkien puolien, myös yksityiselämän huomioimista, jolloin lähestyn häntä väistämättä kokevana ja omaa elämänsä merkityksellistävänä olentona, en pelkkänä ikkunana tai tirkistysaukkona menneeseen. Vaikka olen perehtynyt myös Karilaan elämän yksityiseen puoleen, esimerkiksi hänen oman perhe-elämänsä kuvaaminen jää kuitenkin lopullisessa esityksessä vähäiseksi. Tämä johtuu paitsi temaattisesta rajauksesta myös säilyneiden lähteiden luonteesta.

Toiseksi menneisyyden ihmisten itseisarvoinen kohtelu kuuluu elämäkerrallisen tutkimuksen eettisiin periaatteisiin. Historioitsija Merja-Liisa Hinkkanen on kiteyttänyt kunnioittavan asenteen osuvasti pietetiksi, jolla hän tarkoittaa tutkimuskohteen hyväntahtoista ja arvostavaa kohtaamista.⁸¹ Tutkimuseettisenä normina pietetti samastuu historiantutkimuksen yleisempään ideaaliin, jonka mukaan tutkijan on tehtävä oikeutta kohteilleen.⁸² Temaattisen elämäkerran tapauksessa tämä edellyttää, että ihmistä ei hukuteta teeman alle, vaan häneen suhtaudutaan kokonaisuutena näkökulmavalinnasta riippumatta. Maarit Leskelä-Kärki on puolestaan painottanut elämäkertatutkimuksessa empaattista otetta, jolla hän tarkoittaa paitsi kohdehenkilön kunnioittamista myös tutkijan omien valintojen ja position tunnistamista osana tulkintoja.⁸³ Yksi usein unohdettu

⁷⁹ Salvatore 2004, 190; Florin 2014, 31, 43; Nasaw 2009, 557; Harmainen & Pollari 2014, 262.

⁸⁰ Ks. Sarjala 2014. Elämäkerran yksilökeskeisyyttä on purettu myös ryhmäelämäkerroilla, joissa tutkitaan historiallisia yksilöitä toisiinsa verkottuneina. Ks. esim. Harmainen 2016, 106–107.

⁸¹ Hinkkanen 1997, 132. Kuolleilla historian henkilöillä ei ole juridista yksityisyydensuojaa, joten kysymys on ensisijaisesti eettinen. Olen kirjoittanut Karilaan yksityiselämästä vain silloin, kun se on ollut tutkimustehtävän kannalta perusteltua. Tutkimuksen ehkä sensitiivisin aihe on Karilaan 1940-luvulla tapahtunut uskonnollinen herätys ja sen aiheuttama elämänmuutos. Osin hän on kuitenkin kertonut näistä tapahtumista myös itse julkisesti. Muistelmissaan Karilas kuvaa paljon muun muassa sairasteluaan. Tällaiset aiheet olen jättänyt ulkopuolelle Karilaan elämänmuutoksen kannalta keskeistä iskiasta lukuun ottamatta.

⁸² Ks. esim. Kalela 2000, 55–56; Koskivirta & Lidman 2017.

⁸³ Leskelä-Kärki 2004, 324; Leskelä-Kärki 2006, 84–85. Ks. myös Hinkkanen 1997, 124–125.

kunnioituksen ja oikeuden tekemisen aspekti on yksilön kohtaaminen samanaikaisesti hänen kaikissa ikävaiheissaan. Vaikka toimintaelämäkerroissa painotus on usein luonnollisesti kohdehenkilön aikuisuudessa, periaatteessa kaikkia ikävaiheita tulisi arvottaa samalla tavalla; muuten tullaan herkästi uusintaneeksi kulttuurista mallia, jossa lapsuus ja nuoruus näyttäytyvät valmistusvaiheena ”todellista” elämää varten.

Elämäkerrallisen historiantutkimuksen menetelmällinen arvo on sen kyvyssä analysoida suurta kokonaisuutta keskittymällä yksittäiseen tai yksittäisiin ihmisiin. Yksittäisestä voidaan kuitenkin päästä yleiseen usein eri keinoin. Esimerkiksi Irma Sulkunen on varioinut elämäkertatrilogiassaan kahta tapaa analysoida yksilön elämän kautta laajoja rakenteellisia kehityskulkuja.⁸⁴ Miina Sillanpään elämäkerrassa Sulkunen tarkastelee, kuinka ”yhteiskunnallisten rakenteiden ja tilanteiden muutokset tuovat yksilön eteen uusia tehtäviä ja määräävät hänen toimintaansa – ja toisaalta, kuinka yksilö toiminnallaan muo-
voo noita rakenteita ja samalla koko historian kulkua.”⁸⁵ Tässä elämäkerrallinen lähestymistapa valottaa toisaalta ihmiselämän yhteiskunnallisia ehtoja ja toisaalta tapoja, joilla yksilö pystyy uudelleentulkitsemaan ja muovaamaan rakenteita.⁸⁶ Mandi Granfeltin elämäkerrassa Sulkunen puolestaan hyödyntää mikrohistoriallista otetta tarkastellessaan Granfeltin puntarointia opettajan- tai vaimonkutsumuksen välillä. Sulkusen mukaan Granfeltin kohtaama sisäinen jännite juontui kehkeytyksessä olevan naiskansalaisuuden ristiriitaisista vaatimuksista; huomio ei ole yksilön yhteiskunnallisessa toiminnassa vaan rakenteellisten muutosten ja konfliktien ilmenemisessä yksilön tasolla.⁸⁷

Hyödynnän tässä tutkimuksessa sekä yksilön rakenteellisen toiminnan että mikrohistoriallisen elämäkerran näkökulmia. Rakennetta sellaisenaan ei voida päätellä yksilön toiminnasta, sillä siihen sisältyy aina luova, yksilöllinen elementtinsä. Yksilön toiminta kertoo kuitenkin sen, mikä on tiettyssä ajassa ja paikassa *mahdollista*. Yksilö luovii rakenteissa ja pyrkii oikeuttamaan niissä oman toimintansa.⁸⁸ Yrjö Karilas esimerkiksi varttui itse aikuiseksi ja omaksui käsityksensä maailmasta tietynlaisessa ympäristössä. Siirtyessään poikatyön ja poikakulttuurin pariin hän joutui toimimaan aiemmin syntyneissä puitteissa mutta myös muovasi niitä omien kokemustensa ja tavoitteidensa valossa. Tämä tutkimus käsittelee siten yhtä lailla Karilaan elämää ja sitä ympäristöä, jossa hän työskenteli, tai pikemminkin näiden vuorovaikutusta.⁸⁹ Yksilön ja rakenteen välistä

⁸⁴ Miina Sillanpää ja sukupuolten maailmojen erkaantuminen (1989), Mandi Granfelt ja kutsumusten ristiriita (1995) sekä Liisa Eerikintytär ja hurmosliikkeet 1700–1800-luvulla (1999).

⁸⁵ Sulkunen 1989, 11.

⁸⁶ Asetelma muistuttaa brittisosiologi Anthony Giddensin rakenteistumisen teoriaa. Ks. Giddens 1984.

⁸⁷ Sulkunen 1995. Toisena mikrohistoriallista otetta hyödyntävänä elämäkerrallisena tutkimuksena mainittakoon Hannu Sunin tutkimus Esa Paavo-Kalliosta, kansakoulunopettajasta ja maallikkosaarnaajasta, joka ajautui konfliktiin kirkon ja esivallan kanssa 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa. Suni tulkitsee Paavo-Kallion ”röyhkeyttä” aikakauden sosiaalisten ja aatteellisten konfliktien ilmentymänä. Ks. Suni 2014.

⁸⁸ Roiko-Jokela 1997, 275–276; Cerutti 2004, 27–31; Leskelä-Kärki 2006, 22–24; Ollila 1998, 11; Ollila 2010, 71–77; Hakosalo, Jalagin, Junila & Kurvinen 2014, 12. Ks. rakenteesta ja toimijuudesta sosiaalishistoriassa myös Macrauld & Taylor 2004, 80–117.

⁸⁹ Ks. Lässig 2008, 20; Banner 2009, 582; Ollila 2010, 67.

dialogista suhdetta voidaan kuvata myös mahdollisuuksien horisontiksi, jolla tarkoitetaan yksilön toimijuuden mahdollistumista ja rajautumista positionaalisesti.⁹⁰ Karilaskaan ei ollut vain ihminen rakenteissa vaan myös vallankäyttäjä, jonka toiminnalla oli etenkin tiettyinä ajanjaksoina yleisempää merkitystä. Esimerkiksi 1920-luvulla Karilaan asema koko maan kristillisen poikatyön keskus-sihteerinä ja WSOY:n työntekijänä teki hänestä poikatyön ja poikakulttuurin ris-teyshenkilön, mikä lisäsi selvästi hänen toimijuuttaan. Yksilön toimijuus ei pysy kuitenkaan vakiona vaan muuttuu siirryttäessä sosiaalisesta positiosta toiseen. Sen vuoksi elämäkerrallisessa historiantutkimuksessa on tärkeää huomioida myös elämänkulku ja sen aiheuttamat muutokset yksilön asemassa.⁹¹

Mikrohistoriallista otetta olen puolestaan hyödyntänyt Karilaan 1940-luvulla tapahtuneen herätyskokemuksen analyysissä. Elämäkerrallinen historiantutkimus ja mikrohistoria voidaan nähdä rinnakkaisiksi lähestymistavoiksi, joita yhdistää pyrkimys tarkastella suurta kokonaisuutta pienen kautta ilman edustavuuteen tähtäävää otoslogiikkaa. Elämäkerrassa ollaan kuitenkin yleensä mikrohistoriaa kiinnostuneempia itse yksilöistä, heidän ajattelustaan, elämänkulusta ja vaikutuksestaan.⁹² Islantilaishistorioitsija Gylfi Magnússon on pohtinut mikrohistoriallisten ideoiden hyödyntämistä historiallisissa elämäkerrassa. Hän näkee hedelmälliseksi etsiä kohdehenkilön elämästä ”murtumakohtia”, joissa sosiaaliset odotukset ja henkilön sisäinen maailma ajautuvat ristiriitaan. Tällaiset yksilöllisen ja rakenteellisen väliset jännitteet voivat Magnússonin mukaan ilmentää mikrotasolla makrotason muutoksia. Magnússon viittaa saksalaishistorioitsija Alf Lüdtken tunnetuksi tekemään käsitteeseen *Eigensinn*, joka tarkoittaa ”omapäisyyden” hetkeä, jolloin yksilö toimii luovan odottamattomasti rakenteellisiin odotuksiin nähden.⁹³ Olen tulkinnut Karilaan herätystä *Eigensinn*-hetkenä, jolloin hänen kokemansa elämänkriisi ajoi myös hänen aiemmin rakentamansa kristillisen miesideaalin ja -identiteetin kriisiin. Kyse ei ollut vain henkilökohtaisesta kokemuksesta vaan pidempiaikaisen rakenteellisen jännitteen tulvimisesta sopivalla murtumahetkellä Karilaan itseymmärrykseen. Tämä näkökulmavalinta perustelee myös sitä, että olen tarkastellut Karilaan herätyskokemusta ja sen aiheuttamaa muutosta laajasti, vaikka se liittyy vain osin poikien kasvatukseen.

Elämäkerrallista tutkimusta tekevä historioitsija ei ole psykologi, sosiologi tai psykoterapeutti, vaikka joutuukin pohtimaan osin samoja kysymyksiä ja käyttämään samoja käsitteitä näiden kanssa. En ole esimerkiksi hyödyntänyt yksilöpsykologisia nykyäsitteitä Karilaan elämän tarkastelussa enkä myöskään pohjittanut hänen toimintansa tiedostamattomia puolia. Toki tulkintaani ovat vaikuttaneet tietyt oletukset ihmiselämän luonteesta. Tällaisia ovat esimerkiksi kokemusten kumuloituvuus, siis aiempien kokemusten merkitys tulevien tulkinnaissa, ihmisen elämänkulun jakautuminen kulttuurisesti määriteltyihin ikäkausiiin sekä yksilöiden kytkeytyminen sosiaalsiin suhteisiin ja verkostoihin. Lisäksi

⁹⁰ Ks. Hakosalo 2014, 45–48.

⁹¹ Ks. elämänkulkuanalyysistä historiantutkimuksessa esim. Häkkinen 2012, 378–384.

⁹² Davis 1996, 12–14; Lepore 2001, 131–142; Halldórsdóttir, Kinnunen & Leskelä-Kärki 2016, 22–23.

⁹³ Magnússon 2017, 45–46.

katson, että ihminen itseään tulkitsevana eläimenä elää paitsi suhteessa muihin ihmisiin myös merkityksellistää jatkuvasti itseään ja omaa elämäänsä.⁹⁴ Tämä ei tarkoita sitä, etteikö ihmiselämä olisi myös perustavalla tavalla yhteiskunnallista ja poliittista. Karilas kasvoi ideologisessa ympäristössä, joka oli uskonnollis-konservatiivinen ja toisaalta suomalais-kansallinen (ks. luku 2). Nämä elementit, uskonnollinen konservatismi ja nationalismi, muodostivat sen aatteellisen perusrakenteen, jonka kautta Karilas hahmotti paikkansa maailmassa ja jolta myös hänen kasvatustyönsä ponnisti.⁹⁵ Lopputulos ei kuitenkaan ollut ennalta-arvattava, sillä aatetausta muovautui paitsi yhteiskunnallisen toimintaympäristön myös henkilökohtaisen elämänkulun ja muuttuvien tulkintojen mukaisesti. Tämä tutkimus muistuttaa paikoin aatehistoriallista elämäkertaa, mutta olen välttänyt Karilaan selittämistä aatteilla ja ideologioilla. Yksilön ajatuksia ja toimintaa ei voida rekonstruoida elinpiiristä, siis sosiaalisesta ja aatteellisesta ympäristöstä, käsin, sillä kokemukset ovat aina yksilöllisesti tulkittuja. Yksilön toiminnan analyysissä tuleekin huomioida sekä materiaaliset olosuhteet että niitä koskevat käsitykset.⁹⁶

Viime vuosikymmeninä elämäkerrasta on tullut yksi keino nostaa näkyville aiemmin marginaaliin jääneiden ryhmien elämää ja kokemuksia. Tämä on ollut myös keino uudistaa suurmieskeskeistä elämäkertatraditiota.⁹⁷ Siitä huolimatta valtaosa ainakin populaareista elämäkerroista käsittelee edelleen hallitsevassa asemassa olevia tai olleita miehiä.⁹⁸ Karilasta on käsitelty vain vähän historiankirjoituksessa, mutta omana aikanaan hän oli vaikutusvaltaisessa asemassa. Hän ei ollut ”kasvot väkijoukossa”⁹⁹ vaan pikemminkin tuolle joukolle totuuksia julistava ääni. Miksi hänen elämäänsä pitäisi tutkia? Vaikka vaikutusvaltaiset miehet ovat olleet pitkään elämäkertojen kohdehenkilöitä, sukupuolta mieselämäkerroissa on problematisoitu hyvin vähän.¹⁰⁰ Miehet ovat kaikessa näkyvyydessään olleet myös elämäkertalajityypin näkymätön sukupuoli.¹⁰¹ Miesten ja maskuliinisuuden historiallinen tutkimus löi läpi 1990-luvulla, jolloin normeja, ideoita ja representaatioita tarkasteleva kulttuuris-kielellinen näkökulma nousi sukupuolihistoriassa hallitsevaan asemaan. Yksittäisten miesten elämän tai kokemusten tutkimusta ei nähty mielekkäänä, vaan huomio kiinnittyi kulttuurisiin kuviin, jotka tuottivat maskuliinisuuksia ja ylläpitivät sukupuolten välistä valtaasetelmaa. John Toshin mukaan tämä on johtanut yksipuolisiin näkemyksiin myös maskuliinisuudesta. Tosh vaatiikin sosiaalishistoriallisten painotusten palauttamista miehiä ja maskuliinisuuksia käsittelevään tutkimukseen, jotta

⁹⁴ Ks. hermeneuttisesta ihmiskäsityksestä Laitinen 2009.

⁹⁵ Ks. konservatismien tutkimuksesta ja konservatismista poliittis-yhteiskunnallisena suuntana Vares 1993, 17–32. Nationalismista tapana järjestää sosiaalista todellisuutta ja nationalismiteorioista ks. Pakkasvirta & Saukkonen 2005.

⁹⁶ Hyrkkänen 2002, 24–71. Kohdehenkilön taustavaikuttimien tunteminen on keskeinen osa hänen ymmärtämistään. Ks. esim. Roiko-Jokela 1997, 271–272.

⁹⁷ Lässig 2008, 3, 5; Banner 2009, 579; Caine 2010, 2–3, 24; Loriga 2004, 87.

⁹⁸ Ks. Possing 2012.

⁹⁹ Marjatta Rahikainen viittaa käsitteellä ”tavallisen kansan” historiaan. Ks. Rahikainen 1996.

¹⁰⁰ Halldórsdóttir, Kinnunen & Leskelä-Kärki 2016, 16–20.

¹⁰¹ Ks. esim. Hakosalo, Jalagin, Junila & Kurvinen 2014, 14. Miesten sukupuolen näkymättömyydestä historiassa ks. esim. Markkola, Östman & Lamberg 2014, 8–9.

kulttuurisista kuvista ja representaatioista päästäisiin myös niiden vastaanottoon ja konkreettiseen vaikutukseen, maskuliinisuuteen myös elettyinä historiana.¹⁰²

Historiallinen elämäkerta, jossa tarkastellaan miehen elämää valtarakenteiden, miesideaalien ja sukupuolittuneiden kokemusten näkökulmasta, voisi olla yksi keino analysoida maskuliinisuuksien historiaa kokonaisvaltaisemmin. Ville Kivimäki on hahmotellut kokemushistoriasta myös miesten tutkimisen näkökulmaa. Kivimäki on tehnyt saman huomion kuin Tosh: miehiä on tarkasteltu sukupuolihistoriassa pääasiassa ideaalien ja representaatioiden kautta, mutta kokemukselliset näkökulmat ovat jääneet vähemmälle huomiolle. Ratkaisuna ei ole ”aidon” mieskokemuksen tavoittelu, vaan kokemuksen tutkiminen nimenomaan rakenteellisena, kielellisesti kehystettynä prosessina.¹⁰³ Miesten kokemusten tutkimus ei siten merkitse paluuta essentialismiin tai mieskeskeisyyteen sukupuolinäkökulman varjolla. Myös esimerkiksi sukupuolentutkija Stephen M. Whiteheadin mukaan maskuliinisen subjektin (*masculine subject*) rakentuminen tulisi ottaa vakavasti. Tämä tarkoittaa sen analyysiä, millaisten diskurssien ja niitä tukevien performanssien ja identiteettityön kautta henkilöstä tulee mieslasien kautta maailmaansa tarkasteleva ”mies”, ja mikä vaikutus tällä on muiden ihmisten elämään.¹⁰⁴ Samalla on tietysti huomioitava, että sukupuoli on vain yksi tekijä, joka muodostaa esimerkiksi luokan, seksuaalisuuden, etnisyyden ja iän ohella ihmisten välisiä hierarkioita tuottavia intersektioita eli risteäviä eroja.¹⁰⁵

Jos suurmieselämäkertatradition purkaminen on ollut yksi elämäkerrallisen käänteiden lähtökohdista, toinen on ollut eittämättä historiallisen yksilön elämän koherenttiuden problematisoiminen.¹⁰⁶ Kuten selvää on, elämä sellaisenaan ei ilmene juonellisena tapahtumien jatkumona vaan pikemminkin eri suuntiin avautuvina muistoina, kokemustilana ja odotushorisonttina.¹⁰⁷ Elämäkerta (samoin kuin henkilön itse kirjoittama omaelämäkerta) on siten jälkeinpäin luotu ja tiettyjä kerronnan konventioita noudatteleva (re)konstruktio. Vielä 1960-luvulla Pentti Renvall kehotti elämäkerrallisia historioitsijoita eheän, yhtenäisen ja koherentin henkilökuvan rakentamiseen.¹⁰⁸ Sittemmin tällaista lähestymistapaa on kritisoitu kaoottisen, monikerroksisen ja ristiriitaisen ihmiselämän pakottamisesta keinotekoisena eheään muotittiin, sosiologi Pierre Bourdieun käsittein lankeamisesta biografisen illuusion pauloihin.¹⁰⁹ Sen sijaan nykyisin painotetaan tutkijan valintojen roolia elämäkerran eheyttäjänä ja raamittajana.¹¹⁰ Myös tarinankerronnan – jollaisena elämäkerrallista historiantutkimustakin voidaan osin pitää – etiikkaan on kiinnitetty viime vuosina huomiota. Tarinallisen otteen

¹⁰² Tosh 2004, 52, 56; Tosh 2011, 23–24, 31. Samansuuntaisesta kritiikistä ks. myös Roper 2005.

¹⁰³ Kivimäki 2006. Ks. myös kokemushistoriana sateenvarjokäsitteenä erilaisille kokemusten kulttuurisesta ja sosiaalisesta rakentumisesta kiinnostuneille lähestymistavoille Kivimäki 2019.

¹⁰⁴ Whitehead 2002, 147–149, 207–210.

¹⁰⁵ Ks. esim. Ojala & Pietilä 2013.

¹⁰⁶ Ks. esim. Depkat 2014, 46.

¹⁰⁷ Ks. esim. Koselleck 2003, 255–275.

¹⁰⁸ Renvall 1983/1965, 242–245.

¹⁰⁹ Ks. Bourdieu 2000/1986.

¹¹⁰ Lässig 2008, 10; Nasaw 2009, 577; Hakosalo, Jalagin, Junila & Kurvinen 2014, 13.

eettisyyden ratkaisee lopulta käytötapa, siis se, miten kohdehenkilön elämää kuvataan, mitä varten ja millaisin perustein.¹¹¹

Keskustelu muistuttaa läheisesti viime vuosikymmeninä käytyä historianfilosofista kiistaa siitä, missä määrin historiantutkimuksen kohteet kuuluvat ulkopuoliseen todellisuuteen ja missä määrin ovat tutkijan tulkinnoillaan rakentamia konstruktioita, rekonstruktioita tai representaatioita. Hollantilaishistorioitsija Frank Ankersmit esimerkiksi erottelee historiantutkimuksen tuottamasta tiedosta faktat (mitä, missä, milloin), joiden objektiivisuudesta voidaan mielekkäästi keskustella, ja representaatiot, joiden suhde totuuteen muistuttaa enemmän muotokuvamaalauksen ja sen kohteen välistä suhdetta. Ankersmitin mukaan menneisyyden faktoista luodut representaatiot, vaikkapa ”renessanssi” tai ”vaaran vuodet”, muodostavat historiantutkimuksen kiinnostavimman osan, mutta niitä ei voida arvioida totuuden vastaavuuden näkökulmasta.¹¹² Jorma Kalelan peruslähtökohdat ovat samat, mutta hän puhuu representaation sijaan rekonstruktioista, jolla hän tarkoittaa oikeutta sekä tutkimuskohteelle että yleisölle tekemää kuvausta, joka syntyy valituin kriittisin menetelmin.¹¹³ Jos Ankersmitin lähestymistapa representaatioihin on esteettinen, Kalelan lähestyy rekonstruktioita eettisesti; molemmat korostavat kuitenkin myös tulkintojen rationaalisen arvioitavuuden merkitystä. Jouni-Matti Kuukkanen painottaa sen sijaan argumentoinnin roolia: historiallista tietoa tulisi arvioida hänen mukaansa nimenomaan argumentteina, joiden arvioinnin keskeiset kriteerit ovat tulkintojen läpinäkyvyys ja väitteiden rationaalinen perustelu. Näin päästään kestävään tietoon menneisyydestä, vaikka kysymys totuuden vastaavuudesta kierretään.¹¹⁴ Kuten on jo aiemmin todettu, tämä tutkimus ei ole ”totuus” Yrjö Karilaan elämästä, mutta se pyrkii olemaan kestävästi ja läpinäkyvästi argumentoitu kuvaus hänen ajattelustaan ja toiminnastaan.

1.5 Alkuperäislähteet ja niiden lukemisen tavat

Elämäkerrallisen historiantutkimuksen kokonaisvaltaisuus edellyttää moninaisia lähteitä ja lukemisen tapoja. Perehtyminen niin kohdehenkilön julkisiin kirjoituksiin kuin myös kirjeenvaihtoon ja muihin yksityisluontoisiin lähteisiin edesauttaa henkilön ”oman äänen” ja toiminnan eri tasojen tavoittamista.¹¹⁵ Olen jakanut käytetyt alkuperäislähteet karkeasti kolmeen luokkaan: Karilaan henkilökohtaisiin papereihin, yhdistystoiminnan arkistolähteisiin sekä julkaistuihin kirjoituksiin (ks. taulukko 1). Kaikki nämä valottavat omalta osaltaan Karilaan kasvatustyön eri puolia. Elämäkerrallisessa tutkimuksessa on tullut tavaksi puhua egodokumenteista, jolla tarkoitetaan sellaisia lähteitä, joissa tutkimuskohde ”kirjoittaa itseään”, tulee siis kuvanneeksi tahallisesti tai tahattomasti

¹¹¹ Ks. Meretoja 2017.

¹¹² Ankersmit 2001, 13–17; Pulkkinen 2016, 32–36; Kuukkanen 2016.

¹¹³ Kalela 2000, 55–56, 164–166.

¹¹⁴ Kuukkanen 2016, 72–81.

¹¹⁵ Ks. esim. Kinnunen 2014, 210.

henkilökohtaisia ajatuksiaan ja tuntemuksiaan kirjallisessa muodossa. Vaikka kuvaus sopii parhaiten tietynlaisiin lähteisiin, kuten kirjeisiin, muistelmiin ja päiväkirjoihin, kyse ei ole puhtaasti lähderyhmästä vaan pikemminkin näkökulmasta, jolla mitä tahansa lähdeä voidaan lähestyä.¹¹⁶ Egodokumentin käsite tarjoaa eri lähdetyyppit yhdistävän kehyksen, jonka kautta tuon esiin Karilaan kasvatustyön henkilökohtaisia ulottuvuuksia. Tulkitsen Karilaan tekstejä egodokumentteina silloin, kun se tuntuu hedelmälliseltä lähteen luonteen ja tutkimuksen kysymyksenasettelun kannalta; käytännössä tämä tarkoittaa tapauksia, joissa Karilas on pohtinut itseään yksityisluontoisissa kirjoituksissa tai tuonut julkaisuun teksteihin omaelämäkerrallisia huomioita.

Karilaan henkilökohtaisten papereiden kannalta keskeisin tässä tutkimuksessa käytetty lähdekokonaisuus on Yrjö Karilaan arkisto, käytännössä kaksi suurta matkalaukullista kirjeenvaihtoa, puhekäsikirjoituksia, lehtileikkeitä, omaelämäkerrallisia tekstejä, kouluaineita ja -todistuksia sekä muistivihkoja. Arkistoa ei ole järjestetty, ja sen syntyhistoria on hämärän peitossa. Sain arkiston käyttööni tutkimuksenteon ajaksi Karilaan lapsenlapsilta. Myöhemmin se on tarkoitettu luovuttaa sopivaan päätearkistoon, jolloin se on myös muiden tutkijoiden käytettävissä. Karilas on luultavasti koonnut itse kertyneet paperinsa yhteen, ja myöhemmin ne ovat jääneet hänen perillisilleen. On mahdollista, että Karilas on tehnyt jo alkuvaiheessa valikointia säästettävien papereiden suhteen. Papereita on saattanut myös kadota tai päätyä erilleen arkistosta muissa vaiheissa. Systemaattisesta seulonnasta ei ole kuitenkaan merkkejä, vaikkakin Karilaan päiväkirjat, joiden olemassaoloon viitataan eräässä kirjeessä, puuttuvat arkistosta kokonaan.¹¹⁷ Yrjö Karilaan arkiston ohella olen hyödyntänyt toista järjestämätöntä yksityisarkistoa, Karilaan isän Niilo Karilaan arkistoa, joka sisältää Niilo Karilaan puheita, todistuksia ja erilaisia virallisia asiakirjoja sekä perheen sisäistä kirjeenvaihtoa. Arkisto koottiin Niilo Karilaan syntymän 100-vuotisjuhlassa vuonna 1952 ja se päättyi myöhemmin sukuun kuuluvalla Ilona Herlinille, jolta sain sen käyttööni.¹¹⁸ Myös Niilo Karilaan arkisto luovutetaan myöhemmin sopivaan päätearkistoon. Mainittujen arkistojen lisäksi olen etsinyt ja löytänyt Karilaan henkilökohtaisia kirjeitä hänen työtovereidensa ja ystäviensä, esimerkiksi Aleksin Lehtosen, Sulon Karpion, Laurin Lounelan ja Eino J. Ellilän, yksityisarkistoista.

Yhdistystoiminnan arkistolähteet valottavat puolestaan ennen kaikkea Karilaan toiminnan julkista puolta. Tärkeimmät aineistokokonaisuudet tästä ryhmästä ovat Helsingin NMKY:n arkisto, Nuorten Keskuksen arkisto (aiemmin SNKL), Poikien Keskuksen arkisto ja WSOY:n arkisto. Kolme ensimmäistä pitävät sisällään Karilaan tekemän poikatyön yhteydessä syntyneitä asiakirjoja, kokousaineistoja, pöytäkirjoja, suunnitelmia ja tiedotteita. WSOY:n arkisto sisältää Karilaan kirjeenvaihtoa paitsi kustantamon työntekijänä myös kirjailijana. Yhdistysarkistojen lähteet ovat laajentaneet tarkastelua Karilaan henkilökohtaisista teksteistä vuorovaikutukseen sen ympäristön kanssa, jossa hänen

¹¹⁶ Ks. esim. Keravuori 2017, 13–29.

¹¹⁷ YKA. Yrjö Karilas Ester Teittiselle Helsingissä 25.1.1914. Yksityisarkistojen sisällön valikointumisesta ks. Tornioja-Latola 2014, 275.

¹¹⁸ Ks. Karilas 1971, 81; NIKA. Sukulaisille lähetetty kutsukirje. Helsingissä 10.1.1952.

kasvatustyönsä pääasiassa tapahtui. Lähteet valottavat toimintaa eri tasoilla: Nuorten Keskuksen ja Poikien Keskuksen arkistojen lähteet kuvaavat ylätason suunnittelua, hallinnointia ja viestintää, Helsingin NMKY:n arkisto puolestaan ruohonjuuritason poikatyötä ja vuorovaikutusta poikien kanssa. Jos Karilaan kasvatustyö näyttäytyy yksityisarkistojen valossa henkilökohtaisena missiona, yhdistysarkistot tuovat siihen yhteisöllisen neuvottelun ja yhteistyön aspektin.

Kolmas lähderyhmä, julkaistut kirjoitukset, on kaikkein laajin, sillä Karilas oli hyvin tuottelias kirjoittaja. Julkaistut kirjoitukset voidaan jakaa lehtikirjoituksiin ja kirjoihin. Toinen vaihtoehto on jakaa ne yleisön mukaisesti aikuisille ja pojille suunnattuihin teksteihin. Karilas kirjoitti uransa aikana satoja tekstejä kymmeneen eri sanoma- ja aikakauslehtiin. Tähän tutkimukseen on valikoitu vain kysymyksenasettelun kannalta olennaiset kirjoitukset: käytännössä kasvatustekstit tai muuten Karilaan kasvatustoimintaa ja -ajattelua valottavat kirjoitukset. Tällaisia kirjoituksia Karilas julkaisi varsinkin *Nuoressa Voimassa*¹¹⁹, *Nuorten airueessa* (myöhemmin *Kirkon nuoriso*), *Veljesvartiossa*, *Kuukauslehdessä*, *Suomen Sotilaassa* ja *Joka Pojassa*. Yksittäisiä kirjoituksia löytyy myös muista nuoriso- ja kasvatusteksteistä. Lehdistä olen tarkastellut Karilaan tekstejä laajemmin vain *Joka Poikaa*, joka oli paljolti Karilaan luomus ja kristillisen poikakulttuurin kannalta kaikkein tärkein lehti. Karilas vaikutti lehden linjaan sen pitkäaikaisena päätoimittajana. Käytännössä olen poiminut Karilaan kirjoituksia eri lehdistä Kansalliskirjaston digitaalisen sanoma- ja aikakauslehtiarkiston hakutoiminnon avulla.¹²⁰ Digitaalinen lehtiarkisto ylittää pääasiassa vain 1940-luvulle asti, joten toisen maailmansodan jälkeiseltä ajalta tutkimuksen lehtiaineisto on vähäisempää. 1950- ja 1960-luvuilta olen lukenut Karilaan kirjoitukset vain *Joka Pojasta* ja Poikien Keskuksen *Veljesvartio*-tiedotuslehdessä sekä yksittäisiä kirjoituksia herätyskristillisestä *Sana*-viikkolehdestä. Karilas kuitenkin toisteli kirjoituksissaan yleensä samoja teemoja ja osin myös samoja tekstinpätkiä, joten saturaatiopiste uuden sisällön suhteen tulee nopeasti vastaan (enemmän Karilaan kirjailijaprofiilista luvussa 4.1).¹²¹ Siten lehtiaineiston vähäisyys tietyltä ajalta ei välttämättä merkitse analyysin ohkaisuutta.

Myös Karilaan teokset olen lukenut vain soveltuvin osin. Karilaan tuotannosta tämän tutkimuksen kannalta tärkeimmät teosryhmät ovat suurmieselämäkertakokoelmat, poikatyön opaskirjat ja ohjelmistokokoelmat, itsekasvatuskirjat sekä nuorten harrastuskirjat. Suurmieselämäkertakokoelmiin paneudutaan tarkemmin luvussa 4.2, poikatyön opaskirjoihin 3.5, harrastuskirjoihin 4.1 ja itsekasvatuskirjoihin 4.3. Esimerkiksi Karilaan tunnetuinta teosta *Pikku Jättiläistä* analysoin sisällöllisesti vain valituin osin. Karilas kyllä ideoi teoksen ja toimitti sitä, mutta pääosaa teksteistä hän ei kirjoittanut itse, eikä teoksen sisällöllä ole

¹¹⁹ Karilas julkaisi 1920- ja 1930-luvuilla pelkästään *Nuoressa Voimassa* noin 80 kirjoitusta.

¹²⁰ Olen hakenut hakusanalla "Karilas" tai sellaisella nimimerkillä, jota tiedän Karilaan käyttäneen. Yleensä hän kirjoitti tekstinsä omalla nimellään (Yrjö Karilas tai Y. Karilas) tai yleisesti tunnetulla nimimerkillä Y. K-s. Yksittäisiä kirjoituksia löytyy kuitenkin myös esimerkiksi nimimerkeillä Hiljainen mies (*Kansan Kuvalehti*), Pikku Jättiläisen isä (*Joka Poika*), Antero Vipunen (*Joka Poika*), Elomies (*Kirkon nuoriso*) ja Mietiskelijä (*Kansan Kuvalehti*). Nämä kirjoitukset eivät kuitenkaan poikkea sisällöltään omalla nimellä kirjoitetuista.

¹²¹ Ks. aineiston satureitumisesta laadullisessa tutkimuksessa Eskola & Suoranta 1998, 62-64.

muutenkaan tutkimustehtävän kannalta keskeistä merkitystä. *Pikku Jättiläisen* asemaa osana Karilaan kasvatustyötä pohdin toki yleisellä tasolla useissa luvuissa. Karilaan elämäkertatuotannosta olen jättänyt pois Suomen Lähetysseuran tilaamat lähetyssaarnaajien elämäkerrat, sillä ne eivät olleet suurmieselämäkertakokoelmien tavoin nuorille suunnattuja. Lisäksi Karilaan 1950- ja 1960-lukujen tuotantoa olen tarkastellut vain valituin osin, sillä tuon ajan teokset kytkeytyvät poikakasvatusta enemmän evankelioimistointaan. Nuo teokset ovatkin pääasiassa herätyskristillisen Kuva ja Sana -kustantamon julkaisemia. Karilaan teosten vastaanottoa, esimerkiksi kirja-arvioita en ole sisällyttänyt tutkimukseen *Arvostelevan kirjaluettelon* lyhyitä kuvauksia laajemmin. Sitä, kuinka pojat ottivat vastaan Karilaan puheet ja tekstit, olen tarkastellut silloin, kun se on ollut lähteiden puitteissa mahdollista.

TAULUKKO 1 Keskeisimmät alkuperäislähteet

	Karilaan henkilökohtaiset paperit	Yhdistystoiminnan arkistolähteet	Julkaistut kirjoitukset
Aineistokokonaisuudet	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Yrjö Karilaan arkisto (YKA) ▪ Niilo Karilaan arkisto (NIKA) 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Poikien Keskuksen arkisto (KA PKA) ▪ Nuorten Keskuksen arkisto (KA NKA) ▪ Helsingin NMKY:n arkisto (HNMKYA) ▪ WSOY:n arkisto (KA WSOYA) ▪ NMKY:n ja SNKL:n lehdet 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Karilaan teokset ▪ Lehtikirjoitukset: <i>Nuori Voima, Nuorten airut, Kirkon nuoriso, Veljesvartio, Suomen Sotilas, Joka Poika</i>
Tärkeimmät lähderyhmät	yksityinen kirjeenvaihto, koulutodistukset ja -aineet, käsinkirjoitetut muistelmät (Kkm), muistivihkot, puhekäsikirjoitukset	toimintaan liittyvä kirjeenvaihto, tiedotteet (kiertokirjeet), pöytäkirjat, poikatyön kokousohjelmisto, poikien lehdet, toimintakertomukset	Karilaan lehtikirjoitukset, suurmieselämäkertakokoelmat, poikatyön opas- ja ohjelmistokirjat, harrastuskirjat

Lähteiden moninaisuuden vuoksi olen voinut kiinnittää vain vähän huomiota yksittäisten lähderyhmien analyysiin. Sen sijaan olen lukenut ja tulkinnut erityyppisiä lähteitä siitä näkökulmasta, kuinka ne valottavat Karilaan kasvatustoimintaa ja -ajattelua kokonaisuutena. Olen esimerkiksi hyödyntänyt tutkimuksessa paljon sekä yksityisluonteisia että julkisten tehtävien hoitamiseen liittyviä kirjeitä mutta analysoinut vain vähän sitä, kuinka Karilas rakensi ja ylläpiti ihmissuhteita kirjeissään. Tämä johtuu siitä, että kokonaisia kirjeenvaihtoja, jotka kuvaisivat monipuolisesti Karilaan kirjallista suhdetoimintaa, on säästynyt vain vähän. Olen kuitenkin pyrkinyt aina huomioimaan kirjeiden erityispiirteet historiatutkimuksen lähteinä: kirjeet eivät ole vain viestintäväline tai historiallisen tilanteen dokumentti vaan myös oma kirjoittamisen lajityyppinsä, joka kuvaa ennen kaikkea kahden tai useamman ihmisen välistä suhdetta. Ne eivät siten

myöskään ole suora reitti yksilön ajatuksiin tai historiallisiin tapahtumiin.¹²² Liäksi olen pyrkinyt tunnistamaan ja huomioimaan kirjeiden funktion, siis sen, mitä tarkoitusta varten yksittäinen kirje on lähetetty tai vastaanotettu, ja millaisen suhteen jälki se on. Kirjeiden hyödyntämiseen liittyy myös eettisiä kysymyksiä. Varsinkaan yksityisluonteisia kirjeitä ei ole alun perin tarkoitettu muiden luettavaksi, ja esimerkiksi Yrjö Karilaan arkistoon on päätyneet paljon myös kolmannen osapuolen kirjeitä, joiden lähettäjillä ei ole ollut sanavaltaa kirjeidensä arkistoitumiseen.¹²³ Tarkka historiallinen kontekstointi on yksi tapa tehdä oikeutta historian henkilöille.¹²⁴ Kun yksityiskirjeet asetetaan osaksi omaa aikaansa sekä kudotaan tiettyyn tilanteeseen ja keskusteluun, niitä on mahdollista analysoida kunnioittavalla tavalla.¹²⁵

Karilaan julkisten tekstien ja puheiden analyysissä olen hyödyntänyt retorista, osin myös ideologista lukutapaa. Kuten aiemmin on jo todettu, hahmotan kristillisen poikatyön ja poikakirjallisuuden suostuttelevana toimintana, joka tähtäsi haitallisina pidettyjen ihanteiden ja identiteettien torjumiseen poikien elämässä. Lasten- ja nuortenkirjallisuus voidaan nähdä sosialisatiiviväylänä, jonka kautta lapset ja nuoret pyritään sitouttamaan tiettyihin arvoihin ja käsityksiin maailmasta. Tekstien suostutteleva voima piilee siinä, kuinka tehokkaasti ne kykenevät vetoamaan lukijoihin. Lasten- ja nuortenkirjallisuuden ideologisuus ei piile vain tekstin sisällössä vaan myös implisiittisesti rivien välissä, esimerkiksi kertomuksen rakenteessa tai kerronnan olettamissa itsestäänselvyyksissä.¹²⁶ Karilaan kasvattavia tekstejä lukivat muutkin kuin pojat, mutta olen tulkinnut niitä tutkimustehtävän ohjaamana nimenomaan poikalukijan näkökulmasta. Toisenlainen lukutapa olisi luultavasti johtanut myös toisenlaiseen tulkintaan. Karilaan tekstien olettamista poikalukijoista ei tietenkään päästä todellisiin poikalukijoihin, siis yksittäisten lukijoiden tekemiin tulkintoihin ja vastaanottoon. Katson, että kirjoittaessaan pojille Karilas sisällytti tekstiin olettamuksia lukijoiden esitiedoista ja pojan ”luonnosta”. Tämän ohella Karilas hyödynsi teksteissään ja puheissaan uskonnollista kieltä ja Raamatusta otettuja sitaatteja, joiden retorinen teho perustui vastaanottajien omaan vakaumukseen ja kristillisen tradition tuntemiseen; uskonnollinen kielenkäyttö olikin tehokkaampi keino kristillisen poikatyön piirissä kuin esimerkiksi maallisissa nuortenlehdissä.¹²⁷ Toki Karilas suuntasi tekstejä myös muille kuin pojille, esimerkiksi poikatyöntekijöille ja vanhemmille. Näiden tekstien kohdalla olen pyrkinyt huomioimaan niiden oletamat lukijapositiot.

¹²² Keravuori 2017, 53, 63, 97–98; Leskelä-Kärki 2006, 71–73; Lahtinen, Leskelä-Kärki, Vainio-Korhonen & Vehkalahti 2011, 12–22; Leskelä-Kärki 2011, 244, 261.

¹²³ Ks. esim. Vainio-Korhonen 2017, 41.

¹²⁴ Frigren 2017, 62–63.

¹²⁵ Olen häivyttänyt kirjeen kirjoittajan nimen vain yhdessä tapauksessa. Kyse on Karilaan entisestä nuorukaisosastolaisesta, joka kirjoittaa hänelle aikuisena vankilasta. Monet Karilaan poikatyöhön osallistuneet pojat, esimerkiksi Kullervo Kemppinen, ovat kuvanneet noita aikoja myös julkaistuissa muistelmateoksissaan, joten en ole nähnyt heidän nimiensä häivyttämistä tarpeelliseksi.

¹²⁶ Stephens 1992, 2–26; Riukulehto 2001; McCallum & Stephens 2010, 361–370.

¹²⁷ Ks. uskonnollisen kielen erityispiirteistä Nissi & Mielikäinen 2014. Uskonnollinen puhe ei ole muista elämänalueista irrallista, vaan sen kautta voidaan esittää myös luonteeltaan yhteiskunnallisia ja poliittisia väitteitä. Ks. esim. Tilli 2014.

Valtaosa Karilaan nuorille suunnatuista kirjoituksista on suurmieselämäkertoja, jotka olivat yleensä kirjoiksi koottuja pienoiselämäkertakokoelmia. Olen hyödyntänyt niiden lukemisessa mallitarinan käsitettä. Sosiaalipsykologian tutkija Vilma Hännisen mukaan yksilö hyödyntää elämässään mallitarinoista koostuvaa kulttuurista tarinavarantoa suuntautuessaan toiminnassaan ja ymmärtäessään itseään. Mallitarinoilla on tärkeä merkitys sen kannalta, keitä katsomme oleamme ja millaiseksi pystymme kuvittelemaan tulevaisuutemme. Vaikka voi olla liioittelua puhua kertomusten elämisestä, kulttuurisilla mallitarinoilla on kiistatta sosiaalisia seurauksia.¹²⁸ Katson, että pienoiselämäkerrat olivat Karilaan keino laajentaa ja rajata poikalukijoiden kulttuurista tarinavarantoa ja tuoda heidän ulottuvilleen tietynlaista kehitystä tukevia mallitarinoita (ks. luku 4.2). Karilaan elämäkerrat esittivät tunnettujen henkilöiden elämätkuvausten muodossa yleisempiä ”totuuksia”, joiden toivottiin tulevan osaksi poikien itseymmärrystä. Suurmieselämäkertojen tapauksessa Karilaan tekstien ideologisuus oli nimenomaan kertomusten rakenteessa, joskin ne sisälsivät paljon myös sisällöllisiä elämänohjeita. Kunkin ajan sankareissa ja suurmiehissä kiteytyy aina laajemmin yleisempiä uskomuksia, sosiaalisia käytänteitä ja poliittisia ideoita.¹²⁹ Karilaan kohdalla voidaan puhua sankareiden ja heidän elämänsä *käytöstä* tiettyjen kasvatuksellisten tavoitteiden ajamiseen. Toki on muistettava, että Karilaan elämäkerrat olivat myös kirjallisia teoksia eikä niitä tule nähdä vain tekstin ulkoisesta kontekstista käsin.¹³⁰ Karilas kuitenkin tarjoaa elämäkerroille niin selkeät lukuohjeet esitellessään esikuvien roolia poikien kasvatuksessa, että katson lukutapani oikeuteuksi.

Yrjö Karilaan arkistoon sisältyvät omaelämäkerralliset muistelmat ovat paitsi antaneet faktatietoa Karilaan elämäkulusta ja ohjanneet uusien lähteiden äärelle myös tarjonneet mahdollisuuden perehtyä hänen kirjalliseen itseymmärrykseensä. Karilas ryhtyi kirjoittamaan muistelmiaan eläkepäivillään 1960- ja 1970-lukujen vaihteessa ja lopetti niiden kirjoittamisen 1970-luvun puolivälissä. Samaan aikaan hän kirjoitti myös isänsä sukhistoriikka, joka julkaistiin vuonna 1971 nimellä *Niilo Karilas ja hänen sukunsa*. Sukuhistoriikkiin ja muistelmiin sisältyy jonkin verran samaa tekstiä. Muistelmia ei kuitenkaan koskaan julkaistu, ja on todennäköistä, ettei niitä ollut tarkoitukseen julkaista. Kyse oli enemmän eräänlaisesta tilinpäätöksestä tai testamentista, jonka hän halusi jättää jälkeläisilleen.¹³¹ Karilas kirjoitti muistelmat käsin, eikä hän käyttänyt selkeää sivunumerointia. Olen kirjoittanut muistelmat puhtaaksi digitaaliseen muotoon, ja viittaa tutkimuksessa nimenomaan tuon puhtaaksikirjoitetun version sivunumeroihin. Karilaan muistelmat kuvaavat siitä, kuinka hän katseli elämäänsä taaksepäin 1960- ja 1970-luvuilla. Loppuvuosien muistelmat tulevat lähelle kirjoittamisajankohtaa, jolloin tekstilajikin muuttuu lähemmäksi päiväkirjaa. Muistelmien ja omaelämäkerran välinen ero on veteen piirretty¹³². Karilaan teksti muistuttaa näiden välimuotoa: mukana on hajanaisia muistelmia sieltä täältä elämän

¹²⁸ Hänninen 1999, 13–22; Hyvärinen 2004, 307.

¹²⁹ Ks. Jones 2007; Osselaer & Maurits 2011.

¹³⁰ Ks. Pihlainen 2001, 309–313.

¹³¹ Ks. YKA. Kkm, 148.

¹³² Ks. esim. Couser 2012, 18.

varrelta, mutta tekstistä löytyy myös tarinallisempi kuvaus hänen elämänsä kokonaismerkityksestä.

Omaelämäkerran – ja muistitiedon yleensä – erityisluonne historiantutkimuksen lähteenä on, että se kertoo enemmän menneisyyden tapahtumille myöhemmin annetuista merkityksistä kuin menneisyydestä sellaisenaan.¹³³ Omaelämäkerrassa osa menneistä kokemuksista ja muistoista valikoidaan kertomukseksi, joka selittää ”miten minusta tuli minä”. Vaikka yksilö selittää omaelämäkerrallisessa kerronnassa itseään, kerronta hyödyntää aina myös tiettyjä kulttuurisia konventioita, mallitarinoita ja kollektiivista muistia. Siitä huolimatta omaelämäkertalajityyppiin kuuluu aina totuudellisuuteen pyrkimisen periaate, jota on kuvattu ”omaelämäkerrallisen sopimuksen” (*autobiographical pact*) käsitteellä. Omaelämäkerrallinen sopimus tarkoittaa kirjoittajan ja lukijan kuvitteellista yhteisymmärrystä siitä, että kirjoittaja ja tekstin ”minä” ovat sama henkilö. Tämä ei tarkoita sitä, etteivätkö omaelämäkerrat sisältäisi myös virheellistä tai valikoitua tietoa vaan on enemmänkin tae siitä, että kirjoittaja seisoo tekstinsä takana.¹³⁴ Karilaan omaelämäkerrallisilla muistelmilla on selvästi hengellisen kehityskertomuksen luonne. Hän koki 1940-luvun herätyksen elämänsä käännekohtana, ja tuo tulkinta näkyy kiteytyneenä muistelmiin. Aiemmat elämänvaiheet näyttäytyvät siten valmistusvaiheena tulevaan herätykseen: uskonnollinen kehitys on muita elämänvaiheita selittävä metakertomus.¹³⁵ Tästä huolimatta Karilaan muistelmassa on myös paljon yksittäisiä muistoja, jotka eivät kytkeydy suoraan hengelliseen kehityskertomukseen. Muistelmien viimeiset vuosikymmenet ovat lähinnä erilaisten tapahtumien ja matkojen luettelemista.

Omaelämäkertoihin ja muistelmiin historiallisten elämäkertojen lähteenä on suhtauduttu joskus epäileväisesti.¹³⁶ Mielestäni omaelämäkerrallisten lähteiden sivuuttaminen historiallisissa elämäkertoissa esimerkiksi niiden ”subjektiivisuuden” vuoksi johtaa kuitenkin vääristyneisiin tulkintoihin. Ihmisen itseyttä ja omaelämäkerrallinen ajattelu on keskeinen osa hänen valintojaan ja toimintaansa. Historiallinen elämäkerta on siten luonteeltaan kaksoishermeneuttista: tavoitteena on tulkita ihmisten tulkintaa itsestään ja maailmastaan.¹³⁷ Esimerkiksi Yrjö Karilaan herätysvuosia ja niiden aiheuttamaa elämänmuutosta olisi mahdotonta ymmärtää ilman omaelämäkerrallisia lähteitä; toki ottaen huomioon sen, että omaelämäkerrallisella ajattelulla on taipumus selittää jo

¹³³ Ks. esim. Fingeroos & Haanpää 2006, 33; Kalela 2006, 75; Portelli 2006, 55.

¹³⁴ Korhokangas 1996, 127–128; Vilkkonen 1997, 79; Smith & Watson 2001, 6, 13–20, 27; Vilkkonen 2001, 81; Valtonen 2004, 26–30, 131–133. Käsitteen on tehnyt tunnetuksi ranskalainen omaelämäkertatutkija Philippe Lejeune.

¹³⁵ Ks. uskonnosta omaelämäkertoissa Laine 2014; Viitaniemi 2014.

¹³⁶ Ks. Teräs 2011. Esimerkiksi hollantilaishistorioitsijat Hans Renders ja Binne de Haan ovat kritisoineet etenkin life writing -tutkimusperinnettä liiallisesta keskittymisestä omaelämäkerrallisiin lähteisiin ja kohdehenkilöiden subjektiivisiin kokemuksiin historiallisen kontekstoinnin kustannuksella. Tämä on synnyttänyt heidän mukaansa uhritarinoita, jotka keskittyvät historian hyvittämiseen objektiivisuuteen pyrkimisen sijaan. Rendersille ja de Haanille historiallinen elämäkerta on nimenomaan kohteen itsensä ”ulkopuolinen” kuvaus hänen merkityksestään tietyn ajan sosiaalisessa ympäristössä. Ks. Renders & de Haan 2014; de Haan 2014, 187; Renders 2014, 169–170; Ks. vastaus kritiikkiin Howes 2017. Ks. kiistasta myös Halldórsdóttir, Kinnunen & Leskelä-Kärki 2016; Leskelä-Kärki 2017, 16.

¹³⁷ Ks. kaksoishermeneutiikasta Laitinen 2009, 56.

tapahtuneita asioita parhain päin. Omaelämäkerrallisten tekstien käyttäminen ei tarkoita kuitenkaan kaverustumista kohdehenkilön kanssa. Kriittinen etäisyys on mahdollista säilyttää, vaikka tutkimus keskustelisikin muiden lähteiden ohella kohteen itsensä elämästään kirjoittamien versioiden kanssa. Historiallisen elämäkerran tietoteoreettisena ja eettisenä ihanteena on tasapaino empatian ja etäisyyden välillä.¹³⁸ Se miten (hyvin) tämä toteutuu, on jokaisen tutkimuksen ja tutkijan erikseen ratkaistava asia.

Tutkimus koostuu johdannon ja johtopäätösluvun ohella neljästä pääluvusta, joissa kussakin tarkastellaan temaattisesti painotettuna yhtä Karilaan kasvatustyön kannalta keskeistä ajanjaksoa. Kiinnitän luvuissa huomioni etenkin Karilaan ajattelussa ja toiminnassa ilmenneisiin ihanteisiin sekä Karilaan ja kristillisen poikatyön asemaan aikakauden kasvatuskentässä laajemmin. Ensimmäisessä pääluvussa "Pappilasta poikatyöhön" keskityn Karilaan perhetaustaan, lapsuuteen, nuoruuteen, aikuistumiseen sekä 1910-luvun lopun murrosjaksoon, jonka myötä hän siirtyi kristillisen poikatyön pariin. Toisessa pääluvussa "Tasapainoilua maallisen kulttuurin kanssa" tarkastelen 1920-luvun kristillistä poikatyötä sellaisena kuin Karilas sen koki ja sitä teki. Huomio kiinnittyy etenkin poikatyön ideologiaan, teoriaperustaan ja kansainvälisiin yhteyksiin. Kolmannessa pääluvussa "Poikakulttuurin portinvartija" analysoin Karilaan ja kristillisen poikakulttuurin asemaa maailmansotien välisen ajan poikakirjallisuuden ja -harrastusten kentässä. Ajallisesti luku on päällekkäinen edellisen kanssa, mutta näkökulma vaihtuu kokoustoiminnasta kirjalliseen poikatyöhön. Viimeinen pää-luku "Itsekasvatuksesta uspietistiseen uskonveljeyteen?" lähtee liikkeelle 1930-luvun alun hengellisestä uudelleenarvioinnista. Ensin käsittelen muutoksia kristillisessä poikatyössä: kirkollistumista, aiempaa selkeämpää irtiottoa maallisuudesta ja Karilaan isänmaallisuuden jyrkkemistä jopa militarismiksi. Lopuksi tarkastelen Karilaan herätyskokemusta ja sitä, millaisiin yhteentörmäyksiin ja toisaalta uudistuksiin toisen maailmansodan jälkeiset vuosikymmenet ajoivat Karilaan ja kristillisen poikatyön. Johtopäätösluvussa käsitteellistän Karilaan kasvatustyön "apologeettisen maskuliinisuuden strategioiksi" ja pohdin tutkimustulosten antia suhteessa aiempaan tutkimukseen.

¹³⁸ Ks. Roiko-Jokela 1997, 273; Lepore 2001, 129; Leckie 2004, 9; Leskelä-Kärki 2004, 323.

2 PAPPILASTA POIKATYÖHÖN

2.1 Eletty ja kerrottu poikaikä

Kun Karilas oli saavuttanut aseman poikien kasvatuksen tuntijana, häneltä kysyttiin usein hänen omasta poikaiästään. Hän muisteli mielellään lapsuuttaan ja piti lapsuusmuistojen palauttamista mieleen jopa poikatyöntekijän ammattitaitona.¹³⁹ Muistoista tuli osa Karilaan omaa itseymmärrystä, mutta ne myös kehysivät hänen kasvatustyötään yhtenä esimerkkinä onnistuneesta kasvusta pojasta mieheksi.¹⁴⁰ Aikalaislähteitä Karilaan lapsuudesta on niukasti, mutta muistelmatekstejä sitäkin enemmän. 1960- ja 1970-lukujen vaihteessa kirjoittamiensa omaelämäkerrallisten muistelmien lapsuutta käsittelevään osaan hän liitti eräänlaisen lukuohjeen:

Poikavuosien elämänpiiri ja kouluvuosien tiedon taival ovat se aika, jolloin lasketaan perustus tulevan vaelluksen suunnalle. Se on kylvön aikaa. Poika- ja nuoruusvuodet ja kodin sekä ympäristön vaikutus ovat ihmisen kehitykselle ensiarvoisen tärkeitä eväät.¹⁴¹

Yrjö Karilas syntyi Niilo (1852–1911) ja Ida (1855–1929) Karlsbergin viidentenä lapsena vuonna 1891. Hän eli 4-vuotiaaksi asti Hailuodossa, josta ovat myös hänen varhaisimmat lapsuusmuistonsa. Vuonna 1895 perhe muutti Piippolaan, jonne Niilo Karlsberg siirtyi kirkkoherraksi. Muistelmissa Piippolasta alkoi ”onnekas, rikas, kotoinen lapsuuden- ja poikavuosien aika Lamujoen muodostaman Pappilanniemen puutarhaympäristössä.”¹⁴² Toinen lapsuusmuistojen kultaama paikka oli Oulun lyseo, jossa Karilas aloitti koulunkäyntinsä vuonna 1900.

¹³⁹ Ks. esim. Karilas (toim.) 1922a, 135.

¹⁴⁰ Lapsuus voidaan nähdä elämänmittaisena prosessina, joka jatkuu elämän mukana muokkautuvissa ja uudelleentulkituissa muistoissa. Ks. Korkiakangas 1996, 11, 18, 34–36.

¹⁴¹ YKA. Kkm, 15.

¹⁴² YKA. Kkm, 9–10. Kirjoitan selkeyden vuoksi tässä luvussa Yrjö Karilaasta ”Karilaana”, vaikka hän oli tosiasiaissa Yrjö Karlsberg vuoteen 1906 asti.

Piippolan pappilassa ja Oulun lyseossa kylvettiin Karilaan poikavuosien siemenet, joiden satoa hän katsoi myöhemmin elämässään niittävänsä.

Karilaan muistelmassa lapsuus maalaispappilassa näyttäytyy virikkeellisenä mutta yksinkertaisena. Pappilan elämää ja samalla Karilaan lapsuutta rytmittivät monet isän työhön liittyvät tapahtumat ja toimitukset, joihin myös lapset saivat yleensä osallistua. Papinpojan elinympäristöön kuuluivat myös erilaiset kirkonpalvelijat, lukkarit, suntiot, kirkkoväärtit sekä pappilan monet vieraat, jotka vilahtavat muistelmassa usein.¹⁴³ Piippolaan muutettaessa perheessä oli Yrjön lisäksi kuusi lasta, ja myöhemmin syntyi vielä kaksi lisää.¹⁴⁴ Sisaruksista läheisin oli isovelji Eino, joka oli syntynyt kuurona ja asui suurimman osan vuodesta Kuopiossa käyden siellä kuurojenkoulua. Kesäisin veljekset asuivat kahdestaan vinttikamarissa, hoitivat lemmikkieläimiä, tekivät veneretkiä ja kalastivat Lamujoessa. Pappilan luontoympäristö tarjosi mahdollisuuden monenlaisille peleille ja leikeille, joita Karilas hyödynsi myöhemmin nuorten harrastuskirjoissaan. Kesäisin oltiin esimerkiksi piilosilla tai hippasilla, pelattiin pallopelejä, käveltiin puujaloilla ja pyöritettiin vannetta, talvisin rakennettiin lumilinnoja, hiihrettiin ja laskettiin mäkeä.¹⁴⁵ Karilaan muistelmassa ainoa pappilan pojille pakollinen työ oli puutarhan kitkentä, mikä erotti heidät äidin apuna työskentelevistä siskoista ja myös seudun muista pojista. Maalaislapsuuteen yleensä kuulunut pakollinen työnteko puuttuu muistelmista kokonaan. Sen sijaan Karilas kertoo opettelleensa vapaaehtoisesti tekemään myös maataloustöitä, esimerkiksi niittämään, tekemään haasioita, sitomaan lyhteitä ja pystyttämään kuhilaita.¹⁴⁶

Niilo Karlsberg kuului suomenkielisiin talonpoikaistaustaisiin pappeihin, joiden lukumäärä alkoi lisääntyä Suomessa 1870-luvulta lähtien.¹⁴⁷ Hän sai pappisvihkimyksensä vuonna 1879 ja aloitti samana vuonna ensimmäisen työnsä Nilsiä seurakunnan vt. kirkkoherrana. Nilsiässä hän myös avioitui seurakunnan kappalaisen tyttären Ida Ansténin kanssa. Nilsiä oli tärkeä paikkakunta körttiläisyyden yhtenä keskuspaikkana. Sen lisäksi että Paavo Ruotsalainen oli asunut siellä, myöhempi körttivaikuttaja Wilhelm Malmberg (vuodesta 1906 Malmivaara) työskenteli siellä Karlsbergin edeltäjänä. Karilaan vanhemmat olivat siis eläneet körttiläisyyden vaikutuspiirissä, mutta perhe ei varsinaisesti kuulunut liikkeeseen. Karilas kuitenkin muistelee äidin lukeneen hartauskirjallisuutta koko elämänsä ajan. Muistelmassaan Karilas jopa liioittelee perheen körttiläisyyteksiä rakentaen sitä kautta siltaa suvun menneisyydestä 1940-luvulla tapahtuneeseen herätykseensä. Muistelmilla on paikoin hengellisen kehityskertomuksen

¹⁴³ Pappilatilasta ks. Koskimies-Envall 2016, 293–294.

¹⁴⁴ Niilo Johannes (1880–1892), Hilma (s. 1882), Anna (1884–1885), Eino (s. 1886), Siiri (s. 1887), Ida (liti) (s. 1889), Yrjö (s. 1891), Suoma (s. 1892), Tuovi (s. 1894), Helmi (s. 1896), Aune (1898–1899) ja Tauno (s. 1900). Perheen esikoinen Niilo Johannes kuoli vilustuttuaan luistinradalla vain 11-vuotiaana vuonna 1892. Anna ja Aune kuolivat alle 2-vuotiaana. Ks. Karilas 1971.

¹⁴⁵ YKA. Kkm, 15–16. Einon nuoruudesta ks. Julkunen 2021.

¹⁴⁶ YKA. Kkm, 17; Karilas 1971, 35; Tuomaala 2005, 45–47.

¹⁴⁷ Papiston sosiaalisen rakenteen muutoksesta 1800-luvun lopulla ks. Murtorinne 1978, 269–270; Mustakallio 1983, 23–24; Luukkanen 2005, 121.

luonne, jonka vuoksi uskonnollinen elinympäristö ja varhaiset hengelliset kokemukset korostuvat niissä.¹⁴⁸

KUVA 2 Kirkkoherra Karlsberg perheineen Hailuodon pappilan puutarhassa vuonna 1893. 2-vuotias Yrjö seisoo kuvassa isänsä edessä. Kuva: Yrjö Karilaan arkisto.

1800-luvun lopulla yleistyneen pappisihanteen mukaan papin tuli olla kosketuksissa rahvaaseen säilyttäen kuitenkin samalla kansanjohtajan ja -valistajan roolinsa. Ihanne liittyi papiston suomenkielistymiseen sekä fennomanian ja kansanvalistusaatteen yleistymiseen papiston keskuudessa.¹⁴⁹ Niilo Karlsbergkin ajoi uransa alkuvaiheessa esimerkiksi kansakoulua Hailuotoon ja oli myöhemmin mukana kansanopistohankkeessa, joka johti Keski-Pohjanmaan kansanopiston perustamiseen vuonna 1896.¹⁵⁰ Karilaan muistelmien mukaan isän suhteet seurakuntalaisiin olivat läheiset ja mutkattomat, sillä tämä oli ”kansanmies sanan parhaassa merkityksessä”. Karilas havainnollistaa isänsä kansanomaisuutta sukuhistoriikkiin kirjaamalla tarinalla, jonka mukaan isä meni ottamaan pihaan ajaneen Oulun kuvernöörin vastaan suoraan pellolta palveluskunnan ihmetellessä vieressä. Isä oli myös kätevä käsistään, valmisti itse huonekaluja ja leluja lapsille

¹⁴⁸ Karilaan äidin sisko avioitui tunnetun körttipapin Pekka Korhosen kanssa, joka toimi myös hetken Niilo Karlsbergin apulaisena Hailuodossa. Olavi Kares on sivunnut herännäisyshistoriassaan Ansténien ja Korhosen välistä suhdetta. Kareksen mukaan näiden välille syntyi erimielisyyksiä, kun Korhonen esimerkiksi kieltäytyi tulemasta Ansténien maallismielisille kutsuille. Körttiläisyyden elpyminen alkoi Nilsiässä kuitenkin vasta 1880-luvun puolivälissä, jolloin Karlsbergit olivat muuttaneet pois paikkakunnalta. Kareksen teos antaa kuvan, ettei Ida Ansténin perhe varsinaisesti kuulunut körttiläisiin. Ks. Kares 1950, 133, 141.

¹⁴⁹ Murtorinne 1978, 276; Jossas 1990, 57–64; Luukkanen 2005, 214.

¹⁵⁰ Karilas 1971, 23–25; Malviniemi 1972, 7–19.

sekä ompeli jopa itselleen puvun ja vaimolleen leningin.¹⁵¹ Yhteyden luominen kansaan koski myös papinpoikia. Karilas kertoo muistelmissaan, että Lamujoen toisella puolella asuvan Pellin isännän pojista Kallesta ja Aukustista tuli hänen hyviä ystäviään, joiden kanssa hän teki muun muassa retkiä lähimaastoon ja sai kosketuksen talonpoikaiselämään: ”Pellin poikien kanssa menin heidän karjama-jalleen sydänmaahan; perillä oltiin yötä ja syötiin viiliä isosta puupytystä.”¹⁵²

Poliittisesti ja teologisesti Niilo Karlsberg oli konservatiivinen, mikä näkyi myös perheen kasvatuskulttuurissa. Karlsbergin kasvatusajattelua valottaa eräs säilynyt puhe, jossa hän esitti kotikasvatuksen tehtäväksi ”tyrkyttää” lapsiin hyvyys ennen kuin pahuus pääsi voitolle. Tyrkytys tapahtui puheen mukaan hyvän esimerkiksi kautta, sillä lapsilla oli erityinen halu matkimiseen, mikä puhui ”Darvinin järjestelmän puolesta, että ihminen on apinan serkku”.¹⁵³ Joskus hyvyttä piti tyrkyttää myös ruumiillisella kurituksella.¹⁵⁴ Isän ollessa muualla myös äiti joutui tarttumaan vitsaan, kuten Karilas muistelmissaan kertoo: ”kerran isän poissa ollessa olin saanut tulitikkuja, [...] äiti pelkäsi tulipalon vaaraa ja lähetti minut noutamaan koivunoksia. Valitsisin kohtalaisen heikot oksat piiskausta varten, jonka äiti suoritti murhemielin.”¹⁵⁵ Kuritus kuului patriarkaalista valtaa käyttävälle isälle, joten kurittava äiti joutui astumaan hetkeksi isän saappaisiin ja toimimaan ”murhemielin” vastoin äidintehtäväänsä.¹⁵⁶ Karlsbergin opiskeluai-koihin 1870-luvulla Raamatun ehdotonta auktoriteettia korostava beckiläinen teologia ja siihen tukeutuva yhteiskunnallinen konservatismi nostivat päätään teologisessa tiedekunnassa.¹⁵⁷ Karlsberg kuului tuolloin kouluttautuneeseen pappien säilyttäjäpolveen, joka Tarja-Liisa Luukkasen mukaan luopui säätyläis-tavoista, liittoutui fennomaanisen liikkeen kanssa sekä asettui puolustusasetel-miin maallistumista ja yhteiskunnallisia muutosvaatimuksia vastaan. Vapaus-vaatimukset ja luterilaista yhtenäiskulttuuria hajottavat voimat uhmasivat becki-läisten mukaan Jumalan säättämää järjestystä ja vaaransivat koko yhteiskunnan; Raamattu oli riittävä auktoriteetti niin yksilön elämän kuin myös yhteiskunnal-listen kysymysten kohdalla.¹⁵⁸

Kirkkoherran työnsä ohella Karlsberg toimi kirkolliskokousedustajana ja valtiopäivillä pappissäädyn edustajana. Lisäksi hän toimi erilaisissa

¹⁵¹ Karilas 1971, 33–35; YKA. NKK, 65; SKS KIA. TKH.

¹⁵² YKA. Kkm, 10, 13.

¹⁵³ NIKA. ”Kansakoulujen tarpeellisuudesta ja tarkoituksesta, koto-opetuksen rinnalla. Puhekäsikirjoitus”. Puhekäsikirjoitus. Puhe pidetty Hailuodossa 1883.

¹⁵⁴ Ruumiillinen kuritus kuului vielä 1800-luvun lopulla osaksi luterilaista kotikasvatusta. Ks. Kakko 2005, 94–98.

¹⁵⁵ YKA. Kkm, 14.

¹⁵⁶ YKA. Kkm, 13–14; Karilas 1971, 28, 35.

¹⁵⁷ Suuntaus on nimetty saksalaisen teologian professorin Johann Tobias Beckin (1804–1878) mukaan. Beck oli itse saanut vaikutteita pietismistä. Beckin teologiassa Raamattu välitti sellaisenaan Jumalan ilmoituksen ihmiskunnalle, ja suuntausta kutsutaankin usein raamatulliseksi teologiaksi. Beckiläisyys ei ollut vain opillinen ilmiö vaan myös yhteiskunnallinen suuntaus. Beckiläiset papit vastustivat muun muassa naisemansipaatiota. Ks. Murto-rinne 1986, 135–137, 157–158; Luukkanen 2005, 235; Markkola 2002a, 179–180; Huttunen 2017, 65–76.

¹⁵⁸ Juva 1960, 261–264; Jossas 1990, 96–97; Luukkanen 2005, 142–149, 156–172; Luukkanen 2009, 46–47; Mustakallio 2009, 167–170. Ks. myös Karlsbergin puhe NIKA. ”Antikristuk-sesta”. Puhekäsikirjoitus. Puhe pidetty Nilsiässä 4.3.1880.

pääkaupungissa kokoontuvissa valiokunnissa ja komiteoissa. Julkisessa toiminnassaan Karlsberg tunnettiin tyynenä ja harkitsevana miehenä, joka pitäytyi poissa poliittisista ja teologisista kiistoista. Valtiopäiväpappina hän erikoistui kirkolliseen lainsäädäntöön, minkä vuoksi hänet tunnettiin myös ”pappissäädyn juristina”.¹⁵⁹ Yrjölle nämä valtiolliset ja kirkolliset luottamustehtävät merkitsivät isän poissaoloa kotoa, mutta siitä huolimatta isän rooli korostuu muistelmissa. Niilo Karlsberg kyllä lähetti säännöllisesti Piippolaan kirjeitä, joissa ikävöi perhettään ja valitteli töitään Helsingissä, kun häntä olisi tarvittu kotonakin.¹⁶⁰ Karilaan muistelmissa isä näyttäytyy sekä julkisena että yksityisenä toimijana, kun taas äidin tehtäväksi jää varhaislapsuuden hoiva ja uskonnollinen kasvatus. Äidin aika kuluikin pitkälti talouden ja pienten lasten hoidossa varsinkin isän ollessa poissa kotoa.¹⁶¹ Isän keskeinen rooli lapsuusmuistoissa selittyy osin sillä, että tämä kuoli varhain, ja lapsuuden muisteleminen oli samalla Karilaalle isän muistelemista. Varhain kuolleesta isästä oli myös helpompi rakentaa idealisoitu kuva. Karilas katsoi myöhemmin perineensä patrilineaariseen tapaan luonteenpiirteitään ja kiinnostuksenkohteitaan nimenomaan isältään.¹⁶²

Lukemisen ja opiskelun merkitys korostuu Karilaan muistelmissa. Niilo Karlsberg oli itse ollut talonpoikaisylioppilas, ja perheen lasten kouluttaminen oli selvästi hänelle tärkeää. Eräässä kansakoulun perustamista puoltavassa puheessa vuodelta 1883 Karlsberg hahmotteli kaikille lapsille yhteistä koulua, josta jatkaisivat ylemmille asteille säädystä riippumatta ne, ”joilla näkyy suurempaa taipumusta hengelliseen työhön”.¹⁶³ Samaa ajatusta syntyperän sijaan kykyjen mukaan kouluttautumisesta toistaa myös Karilaan sukuhistoriikkiin kirjaama perhetarina, jonka mukaan isä nousi vaatimattomasta taustasta Oulun ruotsinkieliseen lyseoon ja yliopistoon asti lahjakkuuden ja uutteran työnteon avulla.¹⁶⁴ Perheen vanhoillisuudesta huolimatta Karlsbergit kuuluivat nousevaan sivistyneistöön, jota määritti opin kautta tapahtuvan etenemisen eetos.¹⁶⁵ Lasten kouluttamisen ohella tämä näkyi muun muassa aikakauslehtien tilaamisena ja suopeana suhtautumisena myös maalliseen kirjallisuuteen. Karilas kertoo muistelmissaan, että isä kokosi pappilaan ”Kirkkoherra N. Karlsbergin väen kirjaston”, josta sekä lapset että palveluskunta saivat lainata kirjoja, ja toimi WSOY:n asiamiehenä levittäen kirjallisuutta lähitaloihin. Yrjökin sai olla tässä joskus apuna. Rahvaan lukuhaluun vaalijoina ja edistäjinä pappien – varsinkin fennomaanipiston – missiona oli kirjallisuuden levittäminen myös seurakuntalaisilleen.¹⁶⁶

¹⁵⁹ YKA. NKk, 50; Karilas 1971, 64; Österbladh 1934, 23. Karlsberg oli kirkolliskokousedustajana vuosina 1886, 1893, 1898, 1903 ja 1908 sekä valtiopäiväedustajana vuosina 1888, 1891, 1894, 1897, 1899, 1900 ja 1904–1905. Ks. NIKA. Ansioluettelo.

¹⁶⁰ Ks. esim. YKA. Niilo Karlsberg Yrjö Karlsbergille Helsingissä 15.9.1902.

¹⁶¹ YKA. Kkm, 13–14; Karilas 1971, 28, 35.

¹⁶² Ks. esim. Kkm, 29; Karilas 1971, 9; Vrt. Leskelä-Kärki 2006, 322–330. Krohnin sisarukset idealisoivat varhain kuolleen isänsä ja kirjoittivat heille periytyneestä ”krohnilaisuudesta”.

¹⁶³ NIKA. ”Kansakoulujen tarpeellisuudesta ja tarkoituksesta, koto-opetuksen rinnalla”. Puhekäsikirjoitus. Puhe pidetty Hailuodossa 1883.

¹⁶⁴ Karilas 1971, 10–13. Hän kävi ensin Raahan ala-alkeiskoulua, josta hän jatkoi Oulun ruotsinkieliseen yksityislyseoon valmistuen ylioppilaaksi vuonna 1874.

¹⁶⁵ Ks. Häggman 1994, 26. Kehittymässä olevassa meritokraattisessa yhteiskunnassa koulutus oli investointi tulevaisuuteen. Ks. Annola 2019b, 187.

¹⁶⁶ YKA. Kkm, 18, 29–30; Karilas 1971, 48; Mäkinen 1996, 29–30.

Karilas aloitti koulunkäyntinsä Piippolassa 7-vuotiaana kotiopettajan johdolla. Oppiaineisiin kuuluivat muun muassa biblianhistoria, katekismus, suomen kieli, ruotsin kieli, maantieto, laskento ja kaunokirjoitus.¹⁶⁷ Kahden vuoden kotiopetuksen jälkeen hän astui ensimmäistä kertaa elämässään junaan ja matkusti toukokuussa 1900 Ouluun suorittamaan lyseon sisäänpääsyttutkintoa. Koulu alkoi syksyllä, ja Karilas muutti isänsä hankkimaan kortteeriin, jossa asui muitakin koululaisia. Koulunkäynti sujui alusta asti hyvin, ja Yrjö nousi kevään mittaan luokkansa parhaaksi oppilaaksi.¹⁶⁸ Isällä oli vuosisadan alussa paljon töitä Helsingissä, mutta hän opasti lapsiaan koulunkäynnissä kirjeiden välityksellä. Vuoden 1902 syyskuussa lähetetyssä kirjeessään hän kannusti toista luokkaa käyvää poikaansa ahkeruuteen, nöyryyteen ja kunnollisuuteen. Isä halusi muistuttaa, että ylpistymiseen ei ollut varaa erinomaisista arvosanoista huolimatta:

Mutta muutamat kun kuulevat heitä kiitettävän, heittäytyvät laiskoiksi ja huolettomiksi sekä rupeavat luottamaan siihen, että ovat ennen osanneet. Silloin he menettävät suosion ja joutuvat sitä suurempaan epäsuosioon, kun väärin käyttävät opettajan luottamusta. Waro sinä, ettet sitä väärinkäytä!¹⁶⁹

Työtä oli tehtävä nöyryydellä silloinkin, kun se tuotti hyviä tuloksia. Nöyryyden korostaminen näkyi vielä voimakkaammin isän kirjeissä kuurojenkoulua käyvälle Einolle.¹⁷⁰

KUVA 3 Oulun lyseon poikien hattumuotia vuodelta 1902. Yrjö Karlsberg kuvassa toinen vasemmalta. Kuva: Yrjö Karilaan arkisto.

¹⁶⁷ YKA. Todistus lukuvuodelta 1898–1899. Piippolassa 31.5.1899.

¹⁶⁸ YKA. Lukukausitodistus Oulun suomalaisessa lyseossa 20.12.1900; YKA. Lukukausitodistus Oulun suomalaisessa lyseossa 28.5.1901.

¹⁶⁹ YKA. Niilo Karlsberg Yrjö Karlsbergille Helsingissä 15.9.1902.

¹⁷⁰ Ks. Julkunen 2021.

Koulunkäynnin ohella Karilas harrasti Oulussa postimerkkeilyä, retkeilyä, kasvienkeräilyä ja lukemista.¹⁷¹ Hänestä tuli Oulun kaupunginkirjaston vakiokävijä, ja kirjasto tuli uniin vielä 1960-luvullakin:

Usein näen unta, että kirjastossa astun lainauspöydän ääreen, selailen uteliaana kirjalueteloita ja löydän pari kiintoisaa kirjaa, jotka kainalossa onnellisena vetäydyn kouluasuntoni lukunurkkaukseen. Varmaankin olen ollut Oulun kirjaston ahkera asiakas, koska unikuvat toistuvat ja ovat todellisuuden tuntuisia. Luin jokseenkin tarkkaan silloisessa vaatimattomassa kaupunginkirjastossa olevat nuorisokirjat.¹⁷²

Karilas muisteli myöhemmin kulkeneensa kouluaikana kaikkialle mukanaan pieni muistikirja, johon hän kirjasi tietoja eri aloilta ja listasi lukemiaan kirjoja.¹⁷³ Aikuisena hän mainitsi tuon muistikirjan aina, kun häneltä kysyttiin *Pikku Jättiläisen* varhaisjuurista. Muistelmissaan Karilas luo vahvan yhteyden kouluajan pedantin opiskelun ja tiedonkeruun sekä myöhemmän kirjallisen uransa välille.

Karilaan mukaan vuosisadanvaihteen venäläistämispolitiikka herätti koulu- ja kaupunki Oulussa ”väkevän isänmaallisen hengen”. Kun Oulun Tarkk'ampujapataljoona lakkautettiin vuonna 1901, koulupojat ostivat pataljoonan varaston loppuunmyynnistä sotilaan lakit ja olkaimet. Seuraavana päivänä, kun eräs lyseon opettajana työskennellyt armeijan kapteeni saapui töihin, pojat tekivät tälle rivissä kunniaa. ”Tämän ’poikakomppanian’ perinteitä pitivät yllä nuoret aktivistit, jotka sittemmin liittyivät jääkäripataljoonaan”, hän jatkaa. Tässä kohtaa Karilaan koulumuistot kietoutuvat voimakkaasti kollektiivisen muistin ja kansallisen kertomuksen kanssa. Venäläistämispolitiikan Oulussa nostattama isänmaallisuus henkilöityi lyseon rehtoriin Mauno Rosendaliin, josta tuli yksi maan tunnetuimmista venäläistämispolitiikkaa vastustavista perustuslaillisista.¹⁷⁴ Karilas muistaa Rosendalin tehneen häneen lähtemättömän vaikutuksen jo sisäänpääsyttökinnon yhteydessä: ”Rosendalin voimakas persoonallisuus teki pojan sieluun väkevän, melkein pä pelottavan vaikutuksen. Olinhan luonnostani herkkä vastaanottamaan vaikutteita ’hengen jättiläisiltä’, eritoten kristillisiltä persoonallisuuksilta.”¹⁷⁵ Rosendalista näyttäisi tulleen otollinen esikuva ihan teita etsiville koulupojille sortovuosien Oulussa. Hän oli syvästi kristitty mies, kuului jopa körttiläisiin, mutta tuntui samalla uhkuvan voimaa ja auktoriteettia. Karilaan kanssa samaan aikaan Oulun lyseota käynyt V. A. Koskenniemi kuvaa muistelmissaan Rosendalia hämmästyttävän samansuuntaisesti.¹⁷⁶ Rosendalin perustuslaillisuus sai tukea körttiläisyyden historian tulkinnasta, jossa venäläistämispolitiikka rinnastettiin liikkeen tukahduttamisyhteyksiin Paavo Ruotsalaisen aikaan.¹⁷⁷ Miika Siironen on arvellut, että juuri Rosendal antoi toiminnallaan ja kirjoituksillaan tärkeän sysäyksen ”taistelevalle körttiläisyydelle”, joka kytki

¹⁷¹ Ks. YKA. Yrjö Karlsberg Mauno Ansténille Oulussa 14.10.1900. Postimerkkejä hän vaihtoi ainakin Kuopiossa asuvan serkkunsa kanssa.

¹⁷² Karilas 1965a.

¹⁷³ Ibid. Näitä muistikirjoja löytyy myös Yrjö Karilaan arkistosta.

¹⁷⁴ Ks. esim. Murtorinne 1964, 94, 204–205.

¹⁷⁵ YKA. Kkm, 23.

¹⁷⁶ Koskenniemi 1935, 157, 161–162. Muistelmissa on kokonainen luku Rosendalista.

¹⁷⁷ Huhta 2001, 143–144; Siironen 2017, 34–35.

uskonnollisuuden isänmaalliseen poliittiseen aktivismiin. Siitä viehättyi kuitenkin pääasiassa Karilasta nuorempi, 1900-luvun alkuvuosina syntynyt sukupolvi.

Niilo Karlsberg tarkasteli venäläistämispoliitiikkaa toisaalta Piippolasta ja toisaalta pääkaupungista käsin vanhasuomalaisen valtiopäiväpapin näkökulmasta. Einon kysyttyä eräässä kirjeessään isältään Nikolai Bobrikovista, hän vastasi tuhahtaen: "Sitä miestä, josta kysyit ja jonka nimeä en viitsi mainita, en ole tällä kertaa nähnyt enkä haluaisi nähdäkään."¹⁷⁸ Toisessa kirjeessään hän kertoi Einolle huhtikuun 1902 kutsuntamellakasta Senaatintorilla. Kirje kuvaa myös Karlsbergin varovaista asennetta vastarintaa kohtaan:

Viime perjantaina oli kokonut paljon väkeä Senaatintorille, huutaneet ja viheltäneet. Kun poliisi käski ihmisiä menemään pois ja he eivät totelleet, oli käsketty kasakeita. Kasakat olivat ajaneet ihmisten päälle ja pieksäneet heitä solmuruoskilla. Ihmiset olivat nakelleet kasakeita ja poliiseja kivillä ja jääpalasilla. Meteliä oli kestänyt klo 3:sta 9:ään illalla. Se on hyvin ikävää, että tällaisia meteleitä tapahtuu, sillä niiden kautta tulevat asiat vielä pahemmiksi.¹⁷⁹

Karlsberg seurasi kannassaan esimiästään, beckiläistä arkkipiispaa Gustaf Johanssonia, joka valitsi samoihin aikoihin myöntövyysuunnan teologisin ja reaalipoliittisin perustein. Johansson vetosi Paavalin esivaltaopetukseen, jonka mukaan maallinen esivalta oli lähtöisin Jumalalta, eikä sen toimintaan tullut siksi puuttua. Lisäksi vastarinta vain heikentäisi kirkon asemaa, kun papisto menettäisi keisarin luottamuksen.¹⁸⁰

Piippolassakin elettiin paineen alla, kun vuonna 1901 säädetyn uuden asevelvollisuuslain kuuluttaminen tuli ajankohtaiseksi. Karilas kirjoittaa isänsä sukuhistoriikissa, että perustuslailliseen pappiskagaaliin kuuluva Johannes Väyrynen kävi Piippolassakin kehottamassa kieltäytymään lain kuuluttamisesta. Isä liittyi Karilaan mukaan protestiin jättämällä kuuluttamisen apulaiselleen, joka suoritti sen vasta jumalanpalveluksen päätyttyä.¹⁸¹ Tosiasiassa Väyrynen kiersi pappiloissa kehottamassa olemaan antamatta kutsuntaluetteloja, asevelvollisuuslain kuuluttamisasiassa pappeja lähestyttiin kirjeitse.¹⁸² Karilas sekoittaa sukuhistoriikissa nämä kaksi asiaa, ja voidaan myös kysyä, olisiko Karlsberg Johanssonin hengenheimolaisena todella ryhtynyt näinkin avoimeen protestiin asevelvollisuuslakia vastaan. Oli niin tai näin, Karlsbergin maltillisuus joutui myöhemmin arvostelun kohteeksi, ja luultavasti Yrjökin joutui puolustelemaan isänsä keisariuskollisuutta myöhemmin.¹⁸³

Keväällä 1903 senaatin talousosaston kirkollistoimituskunnan johtaja Arvid Genetz kutsui Karlsbergin hoitamaan toimikunnan esittelijäsihteerin virkaa vakavasti sairastuneen Frans Nordlundin sijaiseksi. Pelkona oli, että Bobrikov

¹⁷⁸ NIKA. Niilo Karlsberg Eino Karlsbergille Helsingissä 6.2.1902.

¹⁷⁹ NIKA. Niilo Karlsberg Eino Karlsbergille Helsingissä 22.4.1902.

¹⁸⁰ Murtorinne 1964, 32–33, 113–114, 167–168, 187; Heikkilä 1985, 348; Huttunen 2010, 90–96.

¹⁸¹ Karilas 1971, 40. Suurin osa papistosta kuulutti lain normaalisti. Ks. Murtorinne 1964, 129, 138, 12.

¹⁸² Murtorinne 1964, 113–114, 187.

¹⁸³ Karilas kirjoittaa sukuhistoriikissa, että isän maltillinen asenne sai arvostelua osakseen, vaikka hän muistaa tämän "usein puhuneen huolestuneena maamme kohtalosta". Ks. Karilas 1971, 65.

nimittäisi virkaan oman suosikkinsa Nordlundin väistyttyä. Genetz piti tärkeänä, että maan johtavat virat säilyivät suomalaisten käsissä.¹⁸⁴ Arkkipiispan tuella sovittiin, että Karlsberg hoitaisi virkaa ja opettelisi samalla venäjän kielen, jonka jälkeen hänet voitaisiin vakinaistaa.¹⁸⁵ Nordlund kuoli kuitenkin yllättäen jo keuhko- ja sydämsairauksien vuoksi, mikä joudutti suunnitelmia. Genetz kehotti kirjeessään Karlsbergiä ponnistamaan voimansa ”oppiaksesi venäjää niin pian kuin mahdollista”.¹⁸⁶ Karlsberg ryhtyi suunnittelemaan kieliohjelmaa Pietariin ja perheen muuttamista Helsinkiin, sillä esittelijäsihteerin viransijaisuus vaati jatkuvaa läsnäoloa pääkaupungissa. Samoihin aikoihin Oulussa Rosendal joutui jättämään rehtorinvirkansa, ja hänet karkotettiin lopulta maasta perustuslaillisen toiminnan vuoksi.¹⁸⁷ Karilas kirjoittaa muistelmissaan Rosendalin pitäneen ennen karkotustaan asuntonsa ikkunasta jyrkän puheen, jonka vaikutuksen hän tunsi itsessään vielä vanhanakin.¹⁸⁸ Kontrasti Rosendalin marttyyriuden ja venäjää opiskelevan isän välillä oli huomattava, mutta sen vaikutus Karilaan ihanteisiin tai isäsuhteeseen jää arvailujen varaan.

Karilaan varhaislapsuuden kokemukset, pappilamiljö, virikkeellinen luontoympäristö, uskonnollisen elämän arkipäiväisyys ja valistavan ystävällis-mielinen suhde maalaisväestöön antoivat tärkeitä aineksia hänen myöhemmälle kasvatustoiminnalleen. Helsinkiin muuton myötä Piippola ja Oulu jäivät lapsuusmuistojen paikoiksi, jotka edustivat myöhemmin ihanteellista maaseutu-elämää ja sortovuosiksi tulkitun kauden isänmaallista yhtenäisyyttä. Nostalginen viire näkyy esimerkiksi muistelmien lomaan sijoitetuissa huudahduksissa, kuten: ”Oi niitä aikoja! Nyt vain unten maailma!”¹⁸⁹ Samalla kun maalaispappila ja isänmaallinen Oulu jäivät muistuttamaan lapsuudesta, ne jäivät sen harmonian kuvaksi, jota vuosisadan alussa alkanut poliittinen ja yhteiskunnallinen murros horjutti. Karilas kävi elämänsä varrella useasti lapsuutensa seuduilla todeten maisemien muutoksen. Vieraillessaan Piippolan pappilassa vuonna 1948 hän huomasi, että ”koko idylli oli laiminlyöty ja rappiolla”. Vain hänen erääseen koi-vuun veistämät nimikirjaimet olivat muistuttamassa ”entisistä lapsuuden onnen päivistä”.¹⁹⁰

2.2 Pääkaupungin piireihin

Muutto maalaispappilasta Helsinkiin syksyllä 1903 oli iso siirtymä niin maantieteellisesti kuin henkisestikin. Elokuun lopulla Karilas astui vanhempien siskojensa kanssa etelään menevään junaan. Isä opiskeli parhaillaan venäjää Pietarissa

¹⁸⁴ Karilas 1971, 54; Heikkilä 1985, 193.

¹⁸⁵ NIKA. Arvid Genetz Niilo Karlsbergille Ahtialassa 9.7.1903; NIKA. Frans Nordlund Niilo Karlsbergille Heinolassa 26.7.1903; Karilas 1971, 53–54. Karlsberg oli hakenut virkaa jo sen avauduttua 1895. Ks. Heikkilä 1985, 195.

¹⁸⁶ NIKA. Arvid Genetz Niilo Karlsbergille Ahtialassa 17.8.1903.

¹⁸⁷ Murtorinne 1964, 239.

¹⁸⁸ YKA. Kkm, 25.

¹⁸⁹ YKA. Kkm, 13.

¹⁹⁰ Ibid.

mutta kävi Helsingissä saattamassa lapsensa koulutielle. Äiti tuli nuorempien lasten ja Einon kanssa perästä loppuvuodesta.¹⁹¹ Koulunkäyntiä Karilas jatkoi Helsingin Suomalaisessa Normaalilyseossa siirtyen neljännelle luokalle. Muistelmissaan hän kirjoittaa, että siirtymä uuteen kouluun sujui ongelmitta, vaikka hänen outo puhetapansa ja maalaisuudesta viestivät sarkahousunsa erottivatkin hänet muista oppilaista. Arvosanatkin säilyivät voimistelua lukuun ottamatta kiitettävänä, ja Karilas kipusi nopeasti luokan kärkioppilaaksi.¹⁹² Eräs varhaisempi, hän-muotoon kirjoitettu muistelmateksti antaa kuitenkin synkeämmän kuvan kouluvaihdoksesta:

Pieni maalaispoika oli koulussa varmaan hyvin lapsellinen. Kun hän joutui toiseen kouluun [Helsinkiin], joutui hän yksikseen. Hän oli aivan toisenlainen kuin muut. Jo ulkonaisestikin. Murteellinen puhetapa, ainoat pitkälahkeiset housut luokalla, vanhat, jostain löydetyt patiinit jalassa, joitten nykäisyhihnat pyrkivät aina kohoamaan esille lahkeen alta ja erikoinen palttoo. Se oli niin vaikeata! Olisihan riittänyt sisäinen erilaisuus! Koulussa oli niin yksinäistä, mutta koti oli kultainen, kallis. Pieni poika oli niin hiljaa ja huomaamatta, mutta hän olisi tahtonut olla ensimmäinen.¹⁹³

Vierauden tunne kumpusi toisaalta ujoudesta mutta myös sosiaalisesta erilaisuudesta Normaalilyseon muihin poikiin nähden. Luokkatoverit eivät olleet mitä tahansa koululaisia vaan suomenkielisen ja -mielisen eliitin lapsia.¹⁹⁴ Oppikoulu oli sivistyneistölle tärkeä sosiaalisen pääoman hankkimisen paikka, ja vähitellen Normaalilyseosta tuli Karilaallekin väylä pääkaupungin piireihin.¹⁹⁵ Luokan kärkioppilaina hän sai kutsun muun muassa koulun poikien omaan Concordia-seuraan, jonka järjestämissä kokouksissa leikittiin, urheiltiin, lausuttiin runoja ja toimitettiin omaa lehteä.¹⁹⁶ Koulutovereiden lisäksi Karilaan tuttavapiiriä laajensivat hänen sisarustensa ystävät ja isän laajat verkostot. Hän jatkoi jonkin aikaa kirjeenvaihtoa myös Piippolassa asuvien Pellin poikien kanssa, mutta henkinen välimatka heihin oli kasvamassa.¹⁹⁷

Niilo Karlsberg jatkoi esittelijäsihteerin viransijaisuutta siitä huolimatta, ettei hän oppinut kunnolla venäjää. Karilas arvelee sukuhistoriikissa, että Bobrikov katsoi asiaa lopulta sormien lävitse.¹⁹⁸ Keväällä 1905 tuli kauan odotettu vakinaistaminen, ja samalla Karlsberg luopui Piippolan kirkkoherran virastaan. Vakinaistamisen vakautettua taloudellisen aseman perhe muutti vaatimattomasta puutalosta Ullanlinnan Suvantolaan, joka oli rakennettu alun perin

¹⁹¹ KK GJA Coll. 91.2. Niilo Karlsberg Gustaf Johanssonille Pietarissa 23.8.1903; YKA. Kkm, 30.

¹⁹² Ks. YKA. Koulutodistukset Normaalilyseosta. Priimuksen paikkaa Karilas ei kuitenkaan saanut, sillä sitä piti hallussaan tuleva filosofi Eino Johansson (Kaila).

¹⁹³ YKA. Kirjoitus Esterille 28-29.2.1916.

¹⁹⁴ Karilaan luokkatovereihin kuuluivat muun muassa Agathon Meurmanin pojanpoika Otto-Iivari ja J.V. Snellmanin pojanpoika Eero. Ks. YKA, Kkm, 31.

¹⁹⁵ Ks. Annola 2019b, 187-199. Selvyyden vuoksi käytän oppikoulu-sanaa, vaikka se yleisty vasta keskikoulun perustamisen myötä vuonna 1914. Siitä lähtien oppikoululla tarkoitettiin keskikoulun ja lukion muodostamaa kahdeksanvuotista, yliopistoon valmistavaa koulua. Ks. esim. Salminen 2002, 32.

¹⁹⁶ Ks. Concordia-seuran lehdet ja muut asiakirjat KA HNA Hg:4.

¹⁹⁷ Toinen Pellin pojista liittyi työväenyhdistykseen vuonna 1905. Ks. YKA. Aukusti Haapala Yrjö Karilaalle Piippolassa 22.1.1906; Vilmusenaho 1984, 351-352.

¹⁹⁸ Karilas 1971, 56.

Normaalilyseon opettajakunnan käyttöön. Uudessa huoneistossa oli kuusi huonetta, ja sekä perheen tytöille että pojille oli omat huoneensa. Samassa talossa asuivat muun muassa senaattori J. R. Danielson-Kalmari, Normaalilyseon rehtori A. W. Streng ja tuolloin valtiokonttorin pääjohtajana toiminut J. K. Hellsten (Paasikivi).¹⁹⁹ Maalaispapin perheestä alkoi viimeistään tässä vaiheessa tulla osa pääkaupungin sivistyneistöä.

KUVA 4 Karilaat koolla Ullanlinnan Suvantolan kodissaan vuonna 1907. Yrjö Karilas istuu portaalla Tauno-veli sylissänsä. Kuva: Yrjö Karilaan arkisto.

Perheen etääntymistä maalaisväestöstä oli kiihdyttämässä myös konflikti, johon Niilo Karlsberg joutui entisten seurakuntalaistensa kanssa sen jälkeen, kun perhe oli jo muuttanut Helsinkiin. Joukko Piippolan seurakuntaan kuuluvan Pulkkilan talonpoikia oli ollut jo pidempään tyytymättömiä muun muassa seurakunnan virkatalojen rakennus- ja korjauskustannuksiin. Protestimieliala huipentui keväällä 1905 kansalaiskokoukseen, jossa ”suuri joukko maksuvelvollisia talollisia ja torppareita” paheksui kirkkoherransa jatkuvia poissaoloja ja vaati erillisellä adressilla tämän eroa. Piippolaan oli perustettu työväenyhdistys samana keväänä, ja protesti liittyi luultavasti myös sosialistisen työväenliikkeen viriämisen

¹⁹⁹ YKA. Kkm, 35; NIKA. Vuokrasopimus 6.2.1905; Karilas 1971, 66.

paikallistasolla.²⁰⁰ Kansalaiskokouksen pöytäkirja ja adressi toimitettiin tuomio-
kapitulille ja Karlsbergille, joka on ilmeisesti itse alleviivannut tekstistä koh-
dan: ”vaan katsoen enemmän itsensä kuin laumansa parasta oleskelee vuosittain
kaukana muualla seurakuntalaisille aivan vieraisissa tarkoituksissa”. Luultavasti
tuo kohta loukkasi häntä kaikkein eniten, sillä itse hän katsoi palvelevansa ni-
menomaan ”isänmaata ja Suomen kansaa”.²⁰¹ Syksyn 1905 suurlakon myötä syy-
tökset saivat kumouksellisia sävyjä, vaikka Karlsberg oli jättänyt kirkkoherran
viran kesän aikana. Louhi-lehdessä vaadittiin säätylaitoksen poistamista, kirkon
ja valtion erottamista sekä yleistä äänioikeutta. Talonpojat tuli vapauttaa kirjoi-
tuksen mukaan ”kirkon ikeestä”, jottei Karlsbergin toiminnan kaltainen väärin-
käytös olisi enää mahdollista:

On aivan tuoreita esimerkkiä siitä, että esim. kahden seurakunnan rovasti voipi, seu-
rakunnilta lupaa kysymättä, olla vuosia ja yhä vuosia milloin Venäjällä kielillä puhu-
mista oppimassa tahi jossain toimessa Helsingissä, nauttien sieltä palkkoja. Kansa ei
tiedä rovastistaan muuta, kuin kuulee kirkossa uhkauskuulutuksilla hänen pakotta-
van saataviaan ja palkkoja hänelle maksamaan.²⁰²

Kirjoittaja kehotti maalaisväestöä liittymään ”Suomen järjestäytyneeseen työvä-
estöön” papistoa ja valtionkirkkoa vastaan yksikamarisen eduskunnan puo-
lesta.²⁰³ Karlsbergin vastaisen hankkeen johtajat politisoivat hänen poissaolonsa
seurakunnasta yhteiskunnallisten muutosvaatimusten tueksi ja yhdistivät ne sa-
malla papiston liialliseen valtaan. Tämä oli linjassa sosialistisen työväenliikkeen
voimistuvan kirkkokritiikin kanssa.²⁰⁴

Niilo Karlsbergille ”Pulkkilan jupakka”²⁰⁵ oli varmasti silmiä avaava koke-
mus. Osa kansasta, jonka lähellä hän oli pyrkinyt Piippolassa elämään ja jonka
palvelemisella hän toimintansa oikeutti, oli kääntynyt ”auttajaansa” vastaan.
Loukkaus ei kohdistunut vain Karlsbergiin henkilökohtaisesti vaan koko snell-
manilaiseen ideaaliin, jossa mies osti nimensä historiassa tekemällä epäitsekkeitä
uhrauksia yhteiskunnan siveellisen kehityksen eteen.²⁰⁶ Piippolassa pidetyssä
jäähvyäspuheessaan hän kiitti, etteivät piippolalaiset olleet yhtyneet syytöksiin
ja vannoi pyrkinensä aina isänmaan etuun:

²⁰⁰ NIKA. Pöytäkirja Pulkkilan seurakunnan kansalaiskokouksessa Nuorisoseuran talolla
13.4.1905 ja adressi; Vilmusenaho 1984, 351, 375–379. Louhi-lehdessä oli ilmestynyt jo
vuonna 1903 Karlsbergiä vastustavia kirjoituksia, joiden mukaan tämä oli papiston palk-
kauskomitean puheenjohtajana ollut ajamassa pappien palkkojen korotuksia maaseudun
muun väestön kustannuksella. Ks. esim. Louhi 12.3.1903; Louhi 17.3.1903. Vuoden 1886
valtiopäivillä oli asetettu uusi papiston palkkausasetus, johon oltiin monin paikoin tyyty-
mättömiä. Etenkin työläislehdistössä pappien korkeat palkat esitettiin osoituksena näiden
ahneudesta. Ks. Välimäki 2002, 200–202, 216.

²⁰¹ Ks. NIKA. Niilo Karlsberg Eino Karlsbergille 1903 [ei päiväystä].

²⁰² *Louhi* 21.11.1905.

²⁰³ *Ibid.*

²⁰⁴ Kirkon ja papiston kritiikki voimistui vuoden 1903 Forssan kokouksen jälkeen. Kokouk-
sessa vaadittiin muun muassa valtion ja kirkon eroa. Ks. Mustakallio 1983, 56–57; Hartikai-
nen 2008, 137.

²⁰⁵ Näin tapaukseen liittyvät paperit (mm. kansalaiskokouksen pöytäkirja ja adressi) on ni-
metty Niilo Karilaan arkistossa.

²⁰⁶ Ks. Liikanen 1995, 137, 145, 232; Jalava 2006. 12–13.

Ainoa puolustukseni on se, että minua on isänmaan palvelukseen vaadittu, vaikken aina olisikaan sitä tahtonut. Monta kertaa olisin mieluummin halunnut työskennellä rauhassa teidän parissanne kuin joutua valtiollisen elämän pyörteeseen. [...] Paneteltakoon ja häväistäköön minua kuinka paljon tahansa, niin minä kuitenkin tahdon ja koetan työskennellä ja uhrata lopun elämästäni Jumalan valtakunnan, Suomen kirkon, Suomen kansan ja yhteisen isänmaamme onneksi ja menestykseksi.²⁰⁷

Karlsberg sai kuitenkin tottua syytöksiin myös jatkossa, sillä työväenliikkeen kirkkokritiikin ohella myöntövyösuunnan pappeja vastaan hyökättiin etenkin suurlakon jälkeen muistakin suunnista.²⁰⁸ Myöhemmin Piippolan kunnallislautakunnan esimies nousi puolustamaan Karlsbergiä esittämällä, että kansalaiskokouksen syytteet olivat tuulesta temmattuja ja että tämä oli päinvastoin osoittanut poikkeuksellista epäitsekkyyttä kirkkoherrana.²⁰⁹ Tässä vaiheessa puolustuskirjoitus oli enää laiha lohtu.

Karilas sivuaa Pulkkilan jupakkaa sukuhistoriikissa vain ohimennen. On vaikea arvioida, oliko hän koulupoikana tietoinen isäänsä kohdistuneista syytöksistä. Samat aiheet, venäläistämispolitiikka, sosialistisen työväenliikkeen organisoiminen ja yhteiskunnalliset muutosvaatimukset, puhututtivat varmasti myös Normaalilyseon poikia. Poliittinen murros näkyi konkreettisesti pääkaupungin kaduilla, kun kaikki toimijat olivat läsnä samassa kaupunkitilassa.²¹⁰ Helsingin oppikoulupoikien keskuudessa suunniteltiin jopa terroritekoja venäläistä virkavaltaa vastaan, mutta Karilas tuskin osallistui tällaisiin hankkeisiin. Hän kertoo muistelmissaan liittyneensä kerran yläluokkien poikien kulkueeseen, joka repi alas Venäjän lipun koulun tangosta, mutta ”varovaisena nuorukaisena” hän poistui pian paikalta.²¹¹ Venäläistämiskauden jakamaa suomenkielistä sivistyneistöä eheytti osaltaan J. V. Snellmanin syntymän satavuotispäivän yhteydessä järjestetty sukunimien suomalaistamiskampanja, johon myös Karlsbergit osallistuivat. Uutta sukunimeä pohdittiin yhdessä, ja lopulta parhaaksi vaihtoehdoksi valikoitui Karilas, jolle isä löysi Elias Lönnrotin sanakirjasta merkityksen ”en gammal utlefvad gubbe”. Opettajilla oli koulussa seuraavana päivänä ihmettelmistä oppilaiden uusien sukunimien kanssa.²¹²

Perheen elämä kului Helsingissä isän virantoimituksen ja lasten koulunkäynnin laitimissa puitteissa. Kesät he viettivät vaihtuvissa kesäpaikoissa, joissa Karilas jatkoi vanhoja harrastuksiaan kalastusta, retkeilyä ja kasvienkeräilyä.²¹³ Kotona perheen nuoret – Yrjö, Siiri ja Iiti – muodostivat ystävineen seurapiirin, jonka he nimesivät yhteisen lauluharrastuksen vuoksi Satakieleksi. Kotikuoron innoittamana Karilas liittyi myös Normaalilyseon toverikunnan kuoroon. Myöhemmin opiskeluaikoinaan hän lauloi hetken myös Ylioppilaskunnan Laulajissa. Laulun ohella Satakieli järjesti yhteisiä illanviettoja ja retkiä, joille keksittiin

²⁰⁷ NIKA. Jäähyväispuhe Piippolan seurakuntalaisille.

²⁰⁸ Ks. Murtorinne 1964, 316, 297; Murtorinne 1967, 33–34; Murtorinne 1995, 32–34; Hartikainen 2008, 149–151; Vares 2008, 351.

²⁰⁹ *Louhi* 19.2.1906.

²¹⁰ Nyström 2013, 36.

²¹¹ YKA. Kkm, 36; Keskisarja 2010, 85–94.

²¹² YKA. Kkm, 34; YKA. Karilas-sukunimen historiaa. Liite muistelmiin. Karilaan isoisä oli ottanut Karlsberg-nimen kotitalonsa entiseltä isännältä, eikä perhe ollut siihen kovin kiintynyt.

²¹³ YKA. NKK, 130; Karilas 1971, 61–64.

erilaisia ohjelmanumeroita. Satakielen yhteydessä syntyi myös pariskuntia, ja Karilaskin tutustui noissa kokoontumisissa siskojensa ystävään ja tulevaan puolisoonsa Ester Teittiseen. Teittiset asuivat Karilaiden naapurissa, ja K. A. Teittinen oli Niilo Karilaan tuttu, sillä tämä työskenteli niin ikään senaatissa valtionvaraintoimituskunnan apukamreerina. Ester tuli tutuksi myös Helsingin suomalaisesta tyttökoulusta, jonka jatkoluokat muuttivat vuonna 1905 entiseen Normaalilyseon rakennukseen, uuden lyseorakennuksen viereen.²¹⁴ Karilaan luokkakaveri Aarni Voipio on kirjoittanut muistelmissaan, että Normaalilyseon pojat seurustelivat aktiivisesti viereen muuttaneiden tyttökoululaisten kanssa ja pyysivät näitä tanssiaisiin. Karilaskin tanssi Ester Teittisen kanssa ensimmäistä kertaa lyseoaikana toverikunnan tanssiaisissa.²¹⁵

Normaalilyseon opettajista Karilaan muistiin on jäänyt parhaiten viidennellä luokalla uskonnonopettajaksi tullut Paavo Virkkunen, joskin tähän voi vaikuttaa se, että he olivat myös myöhemmin tekemisissä. Karilas kirjoittaa muistelmissaan, että Virkkunen oli erinomainen opettaja ja käytti uudenaikaisia opetusmenetelmiä. Virkkunen oli edelläkävijä uuden psykologisen ja kasvatustieteellisen tutkimuksen soveltamisessa uskonnonopetukseen ja opetti uskontoa ulkolukuun perustuvan katekismusopetuksen sijaan eettisenä, käytännön elämään liittyvänä järjestelmänä.²¹⁶ Virkkunen kuului myös Teologiseen lauantaiseuraan, jonka jäsenet puolustautuivat uskontokritiikkiä vastaan ja pyrkivät osoittamaan, ettei kristinusko ollut ristiriidassa tieteellisen maailmankuvan kanssa. Vuonna 1907 Karilas kävi myös Virkkusen pitämän rippikoulun, jossa hän sai varmasti tutustua tämän moraalireformistiseen puoleen. Virkkunen oli muun muassa NMKY:n siveellisyystyöhön keskittyvän Valkean Ristin ensimmäinen puheenjohtaja ja tunnettu poikien siveellisyyskasvattaja. Puheissaan ja kirjoituksissa hän korosti pidättäytymistä esiaviollisista sukupuolisuhteista miehisenä ihanteena.²¹⁷ Oikea miehekkyyys piili hänen mukaansa sisäisessä voimassa, jolla pidettiin ”alempi viettielämä” kurissa.²¹⁸ Hieman samaan tapaan Karilas pohti eräässä sivistyksen merkitystä käsittelevässä lyseoaikaisessa kouluaineessaan, että vaikka tiedon rooli oli nykyaikana keskeinen, ”tosisivistyneisyys” edellytti ”sydämen sivistystä”, jota

ei voi toisille opettaa, vaan se riippuu kustakin ihmisestä itsestään, missä määrin hän osaa itseään kasvattaa ja päästä oman itsensä herraksi. Itsekasvatuksen alkukohtana on itsensä tunteminen. [...] Helppoa se ei ole, vaan siihen päästäkseen täytyy kasvattaa omaa tahtoaan. Tahdolle on annettava hyvä suunta terästämällä sitä aluksi vähäpätöisillä ja pienillä asioilla, ja kun tahto on luja, voi käyttää sitä itsetutkimiseen, ajatuksen suunnan määräämiseen, niiden puhtaina pitämiseen ja toimintakyvyn harjoittamiseen. On näet harjautettava toimintaan, vaikkakin se olisi vastenmielistä, jos olemme vaikutetut sen oikeudesta ja siten voitamme me oman itsemme. Siis saadaan sydämen sivistystä harjoittamalla tahtoa, ajatusta ja toimintakykyä, niin että parempi

²¹⁴ YKA. Kkm, 38, 57–58. Karilas 1971, 68–69.

²¹⁵ YKA. Kkm, 36; Voipio 1960, 35.

²¹⁶ YKA. Kkm, 30; Aho 1993, 209; Murtorinne 1995, 53, 56–57; Välimäki 1998a, 110, 114.

²¹⁷ YKA. Todistus ripille pääsystä. Helsingissä 10.11.1907. Ks. Virkkusen siveellisyyskasvatuksesta Aurola 1941, 52; Nieminen 1951, 236–243; Markkola 2006, 233–235; Markkola 2014a, 155.

²¹⁸ Ks. esim. Virkkunen 1909, 27.

olentomme on päässyt meissä voitolle ja näitä voimia on meidän sitten käytettävä omaan jatkuvaan kehitykseen ja lähimmäistemme hyödyksi.²¹⁹

Aineen perusteella Karilas oli sisäistänyt oppikoulupoikien moraalisen kasvatuksen periaatteet: hyväksi mieheksi tultiin kasvattamalla itselle vahva tahto ja luonne. Tämä vaati kääntymistä sisäänpäin ja tietoisien asenteiden ottamista suhteessa omaan itseensä. Oman itsensä herruus toissijaisiin vietteihin nähden oli poikiin kohdistetun moraalireformin tavoite ja samalla tulevien keskiluokan tai sivistyneistön itsemäärätelyn ydin, jolla he erottautuivat sekä aatelista että rahvaasta.²²⁰ Tosisivistys ei piillyt koulutiedoissa eikä ulkoisissa tavoissa vaan arvoissa, ihanteissa ja itsekurissa, joilla yksilö taipui suuremman asian palvelijaksi.

Ripillepääsyn jälkeisenä keväänä Karilaalla koittivat ylioppilaskirjoitukset, joiden jälkeen oli edessä opintoalan valinta. Ylioppilaskirjoituksissa hän menestyi hyvin ja sai laudaturin muun muassa ainekirjoituksesta aiheenaan ”Laki ja evankeliumi”. Kirjoituksessa hän pohti lain ja evankeliumin suhdetta kristillisessä teologiassa ja kirkkohistoriassa. Lopputulemana oli, että vaikka luterilaisuus loi opissaan tasapainon näiden välille, jokaisen ihmisen tuli omalta kohdaltaan ratkaista lain ja evankeliumin suhde ja ”näin ollen päästä elämäntarkoituksestansa perille ja auttaa lähimmäisiään siihen, saattaa Jumalan valtakunta täydellisyyteen itsessään ja vaikutuspiirissään”.²²¹ Uskonnollinen elämä edellytti siis yksilön omaa aktiivisuutta, suuntautui se sitten ulkoiseen toimintaan tai itsekasvatukseen. Kirjallisen ylioppilaskokeen jälkeen oli vielä suullinen kuulustelu yliopistolla, jonka jälkeen Karilas merkittiin kirjoille Keisarilliseen Aleksanterin-Yliopistoon ja Pohjois-Pohjalaisen osakunnan jäseneksi.²²² Muistelmissaan hän kertoo alan valinnan koituneen ongelmaksi, sillä hän oli ollut koulussa kiinnostunut kaikista oppiaineista; vain matemaattiset aineet oli kokonaan poissuljettu. Isä luonnollisesti toivoi pojastaan pappia, mutta Karilas kieltäytyi, sillä hän ei pitänyt julkisesta puhumisesta.²²³ Pappisuran mielekkyyteen saattoi vaikuttaa myös voimistunut uskontokritiikki. Lisäksi papintyö oli vuosisadan alussa saanut kutsumustyön luonteen, eikä leipäpappius tuntunut houkuttelevalta vaihtoehdolta.²²⁴ Syyslukukauden alkaessa Karilas kävi seuraamassa ainakin sielutieteen ja historian luentoja sekä luki itsenäisesti kielitieteellisiä teoksia. Samana syksynä hän teki tätiensä välityksellä lyhyen sijaisuuden ruotsin opettajana Sörnäisten yhteiskoulussa mutta ei halunnut myöskään opettajaksi, sillä se edellytti papintyön tavoin esiintymistä muiden edessä.²²⁵

²¹⁹ YKA. ”Tosisivistyneen ominaisuudet”. Kouluaine.

²²⁰ Kocka 1995, 786–787; Tjeder 2003, 44–62; Valtonen 2004, 50–52; Kimmel 2018, 40–45; Annola 2019b, 196–197.

²²¹ YKA. ”Laki ja evankeliumi”. Kouluaine.

²²² YKA. Todistus yliopistoon ja osakuntaan otosta. Helsingissä 14.5.1908.

²²³ YKA. Kkm, 4, 58. Papinurasta kieltäytyminen ja alan valinnan vaikeus kielivät nousevan sivistyneistön jälkeläisen vaihtoehtojen moneudesta. Johanna Annola on esittänyt, että sosiaalinen nousu 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa saattoi koitua yksilölle jopa kriisiksi, kun tarjolla oli useita kilpailevia kutsumuksia. Ks. Annola 2019a.

²²⁴ Murtorinne 1995, 47–48.

²²⁵ YKA. Kkm, 41; YKA. Opintokirja.

KUVA 5 Ylioppilas Yrjö Karilas. Kuva: Yrjö Karilaan arkisto.

tat perustuslaillisten ja vanhasuomalaisten välillä puhkesivat jälleen.²²⁸ Lahjaksi saadulla novellikokoelmalla saattoi olla oma vaikutuksensa opintoalan valintaan, mutta luultavasti vaakakupissa painoi enemmän venäjän kielen mahdollistama virkamiesura. Tätä pidettiin joissain piireissä opportunistisena laskelmointina ja jopa epäisänmaallisuutena, mitä tarina Tšehovin novellikokoelmasta ehkä peitelti.²²⁹

Karilas jatkoi opintojensa ohella kirjoittamista *Kyläkirjaston Kuvalehteen*, ja Voionmaa kutsui hänet ensin lehteen vakituiseksi avustajaksi ja sitten toimitussihteeriksi.²³⁰ Suomennosten lisäksi Karilas ryhtyi kirjoittamaan lehteen

Karilas kertoo muistelmissaan, että ratkaisevan vaikutuksen opintoalan valitsemiseen teki hänen enoltaan lahjaksi saama venäjänkielinen Anton Tšehovin novellikokoelma, jonka novelleja hän suomensi ja lähetti julkaistavaksi Väinö Voionmaan toimittamaan kansanvalistushenkiseen kulttuurilehteen *Kyläkirjaston Kuvalehden B-sarjaan*.²²⁶ Käännöstöidensä innoittamana Karilas osallistui vuoden 1909 alussa venäjän, puolan ja serbian luennoille, ja kevään mittaan opintoala alkoi kallistua venäjän kielen suuntaan.²²⁷ Luultavasti ala kelpasi myös isälle, joka oli itse kohdannut venäjän tärkeyden esittelijäsihteerin työssään. Venäjän kieli ei nauttinut suurta suosiota, eikä sen opiskelijoita katsottu tuolloin välttämättä hyvällä ylioppilaspireissä. Vain vuotta aiemmin oli annettu asetus esittelyjärjestyksen muutoksesta, joka vahvisti Venäjän ministerineuvoston asemaa suomalaisen ministerivaltiosihteerin kustannuksella. Tämä aloitti niin kutsutun toisen sortokauden, jolloin kiis-

²²⁶ YKA. Kkm, 4. Karilaan varhaisia käännöksiä ovat luultavasti ainakin ilman nimimerkkiä lehdessä ilmestyneet Tšehovin novellikatkelmat *Taiteilija* ja *Ilkityö*. Ks. *Kyläkirjaston Kuvalehden B-sarja* 8/1908, 132–133 ja 11/1908, 171–172.

²²⁷ YKA. Opintokirja.

²²⁸ Jussila 2009, 92–94. Kiista levisi myös yliopistoon ja venäjän kielen oppiaineeseen, kun liberaaliksi tiedetty venäjän professori Josef Mandelstam hyökkäsi eräässä kirjoituksessaan *Uusi Suometar* -lehteä vastaan puolustaen perustuslaillisia. Vanhasuomalaiset opiskelijat vaativat Mandelstamin eroa ja järjestivät vihellyskonsertteja tämän luennoilla, joille Karilaskin osallistui keväällä 1909. Ks. YKA. Opintokirja; Klinge 1989, 867–868.

²²⁹ Esimerkiksi Mika Waltari kirjoitti myöhemmin Normaalilyseon historiikissa, että vuoden 1908 jälkeen auskultoineet venäjän opettajat olivat ”suhdanteiden hyväksikäyttäjiä, jotka pitävät päivän hyötyjä muita suurempia arvoja ja ehkä itsekunnioitustakin tärkeämpänä.” Ks. Waltari 1937, 50. Asenne oli tuskin vieras aikalaisillekaan.

²³⁰ YKA. ”Väinö Voionmaa ja *Kyläkirjaston Kuvalehden B-sarja*”. Muistelmateksti.

pienoiselämäkertoja Voionmaan toiveesta. Hän vastasi myös lehden ”arvaamiskilpailusta”, jossa lukijat saivat ratkaista matemaattisia ongelmia, kuva-arvoituk-
sia ja päättelytehtäviä.²³¹ *Kyläkirjaston Kuvalehdestä* tuli Karilaalle tärkeä toimitus-
ja kirjoitustyön opinahjo, jossa hän myös tienasi ensimmäiset omat tulonsa.²³²
Yliopisto-opinnot sujuivat mallikkaasti ulkopuolisista kirjoitustöistä huolimatta.
Venäjän kielen lisäksi Karilas opiskeli muun muassa kirjallisuushistoriaa, kirk-
koslaavia, fonetiikkaa ja teoreettista filosofiaa.²³³ Niilo Karilas oli varoitellut poi-
kaansa yllätyksestä ja kehottanut säästämään voimia jo ensimmäisenä luku-
vuonna. Samalla hän antoi moitteita siitä, ettei tämä ollut osallistunut osakunnan
Porthan-juhlaan:

Minusta oli ikävää että jäit pois osakunnan juhlasta. Kyllä kuitenkin täytyy koettaa olla
muassa sellaisissa tilaisuuksissa, kun ne nykyään eivät tule kovin kalliiksikaan, kun ei
käytetä väkijuomia. Olisin minä antanut rahat vähistäkin. Sinun olisi pitänyt edeltä-
päin kysyä.²³⁴

Isä ehkä pelkäsi, että Yrjö uppoutui liiaksi opintoihin unohtaen sosiaalisen elä-
män. Hän oli itse verkostoistaan tunnettu seuramies, Yrjö puolestaan vetäytyi
mieluummin omaan rauhaan lukemaan ja kirjoittamaan. Isän kehotuksilla saat-
toi olla vaikutusta, sillä myöhemmin Karilas osallistui osakunnan kokouksiin ja
kuului muun muassa osakunnan kansanvalistustoimikuntaan.²³⁵

Keväällä 1910 Karilas matkusti matkastipendin turvin Pihkovaan opiskeli-
jakollegansa H. J. Viherjuuren kanssa. Kyseessä oli hänen ensimmäinen mat-
kansa Suomen suuriruhtinaskunnan ulkopuolelle. Matkalla Pietariin Karilas sur-
kutteli junan ikkunasta Karjalan oloja ja kehotti kotiväkeä uhraamaan ”roponne
Karjalan kannaksen hyväksi”. Rajalla hän kertoi venäläisten tullivirkailijoiden ih-
metelleen hänen ”valokuvauskojettaan”, minkä johdosta hän piti ”ajastaan jää-
neille venäläisille” luennon valokuvauksesta ja näytti Helsingistä ottamiaan ku-
via.²³⁶ Karilaan matkalta lähettämässä kirjeissä Venäjä näyttäytyi viihtyisänä ja
vieraanvaraisena, joskin hieman takapajuisena paikkana.²³⁷ Matkan jälkeisenä
syksynä Karilas aloitti yliopistossa viimeisen lukuvuotensa, jonka päätteeksi hän
valmistui kandidaatiksi. Tutkintoon kuului venäjän kielen ja kirjallisuuden
ohella arvosanat slaavilaisessa filologiassa, teorettisessa filosofiassa ja Rooman
kirjallisuudessa. Maisterin arvon hän hankki vuonna 1913.²³⁸ Valmistumisen jäl-
keen Karilas teki vielä toisen matkan Venäjälle H. J. Viherjuuren ja tämän veljen
Leonardin (Lennun) kanssa. He matkustivat ensin Pietariin ja sitten Nevaa pitkin
Viherjuurien tädin maatilalle kesänviettoon. Paluumatkalta lähetetyssä

²³¹ Ks. *Kyläkirjaston Kuvalehden B-sarja* 6/1910, 95; 1/1912, 19; 4-5/1911, 61; 12/1911, 194.

²³² Karilas 1971, 69.

²³³ YKA. Opintokirja.

²³⁴ NIKA. Niilo Karilas Yrjö Karilaalle Turussa 12.11.1908.

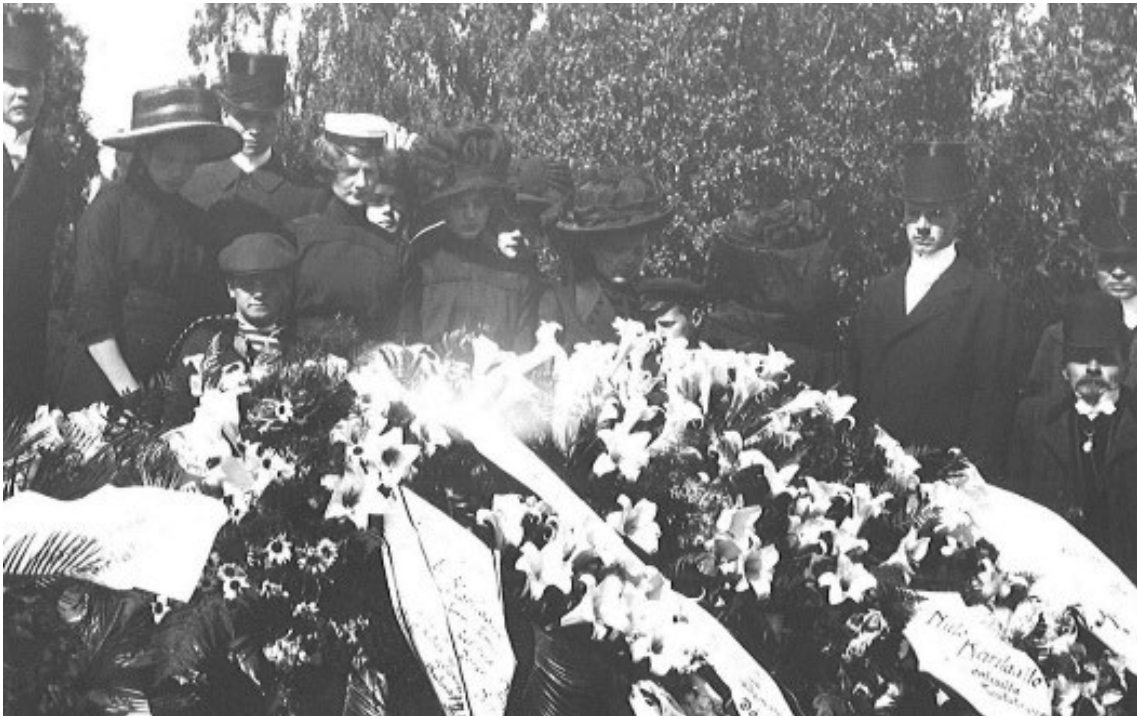
²³⁵ YKA. Kkm, 4.

²³⁶ YKA. Yrjö Karilas Ida ja Niilo Karilaalle Pihkovassa 13.5.1910. Karilas oli aloittanut valo-
kuvausharrastuksen Helsingissä vuonna 1904 saatuaan isältään lahjaksi laatikkokameran
YKA. NKK, 127.

²³⁷ Hän kirjoitti matkasta myöhemmin *Kyläkirjaston Kuvalehteen* jutun, jossa kuvaili Pihko-
vaa historiallisena ja eksoottisena kaupunkina. Ks. Karilas 1910.

²³⁸ YKA. Kandidaattitutkinnon todistus 20.5.1911; YKA. Kkm, 5, 42.

kirjeessään Karilas vihjasi kotiväelle pilke silmäkulmassa näiden olevan onnekkaita, kun ”mulla ei ole morsianta, sillä silloipa lähettäisin tämän kirjeen suoraa päätä hänelle ja teiltä menisi hukkaan monta hauskaa juttua.”²³⁹ Vaikka morsian vielä puuttui, Karilas oli viettänyt jo kahdestaan aikaa edellä mainitun Ester Teittisen kanssa ja tunnustanut tälle myös kiinnostuksensa. Venäjälle lähtöä edeltävänä vappuna hän joutui kuitenkin pettymään hakiessaan Teittistä kävelyille, sillä tämä oli jo mennyt Kaivopuistoon toisen ylioppilasnuorukaisen kanssa.²⁴⁰

KUVA 6 Omaisit isän haudan äärellä vuonna 1911. Yrjö Karilas seisoo kolmantena oikealta katsottuna. Kuva: Yrjö Karilaan arkisto.

Kandidaatintutkinnolla ja Venäjän matkalla alkanut kesä päättyi suureen suruun, kun Niilo Karilas kuoli heinäkuun alussa. Karilas oli uutisen saapuessa Hämeenlinnassa laulujuhllilla, josta hän matkusti kyyneliä vuodattaen perheen kesäpaikkaan. Isä oli kärsinyt sydänvaivoista jo pidempään, ja sukuhistoriikissa Karilas vihjaa, että kuolemaa joudutti liiallinen työnteko.²⁴¹ Hautajaisten ruumissaarrossa Yrjö Loimaranta kuvasi Niilo Karilasta miehuutensa voimat totuuden ja oikeuden puolustamiselle uhranneeksi jaloksi kansalaiseksi: ”Sinun kansasi, Niilo Karilas, ja Sinun isänmaasi kiittää Sinua tällä hetkellä siitä palveluksesta, jonka Sinä totuuden ja oikeuden vartijana olet viimeisellä toimi-alallasi tehnyt.”²⁴² *Uusi Suometar* kirjoitti kirkon menettäneen ”yhden kaikkein taitavimpia ja uskollisimpia vartiomiehiänsä kirkollisen lainsäädännön alalla, ja koko suomalainen kansamme yhden uskollisimmista ja sitkeimmistä työmiehistänsä”.

²³⁹ YKA. Yrjö Karilas kotiväelle Nevajoella 15.5.1911.

²⁴⁰ YKA. Kkm, 58, 60.

²⁴¹ YKA. Kkm, 49; Karilas 1971, 70, 73.

²⁴² *Uusi Suometar* 6.7.1911.

Jopa nuorsuomalainen *Kaleva* antoi tunnustusta Karilaalle ”vakavana ja käytännöllisenä rauhan miehenä”, vaikka tämä olikin ollut ”mielipiteiltään vanhoillinen”.²⁴³ Nekrologeissa isä oli uhrannut työnsä ja nyt myös henkensä yleiselle edulle, mutta perhe jäi pulaan. Karilaat olivat olleet taloudellisissa vaikeuksissa jo aiemmin²⁴⁴, eikä isältä jäänyt suurta perintöä. Yrjön kohdalla tämä tarkoitti suunniteltua varhaisempaa itsenäistymistä.

2.3 Opettajaksi, aviomieheksi ja isäksi

Karilas oli pohtinut opintojen jatkamista tohtorintutkintoon asti haaveenaan tutkijanura, mutta isän kuolema muutti suunnitelmia. Välttämättömyys ajoi hänet opettajanuralle. Palattuaan kesäpaikalta Helsinkiin Karilas jätti välittömästi hakemuksen Sörnäisten yhteiskoulun venäjänopettajan paikkaan, jonka hakuaika oli juuri umpeutunut.²⁴⁵ Hänet valittiin työhön 27 hakijasta siitä huolimatta, että hän oli vasta valmistunut ja vailla opettajan pätevyyttä.²⁴⁶ On mahdollista, että Niilo Karilaan suhteet ja tieto hänen kuolemastaan vaikuttivat valintaan. Sörnäisten yhteiskoulu (sittemmin Kallion yhteiskoulu) oli helluntaiherätyksen piirissä vaikuttaneen Hanna Castrénin perustama, Pitkäsillan pohjoispuolen ensimmäinen oppikoulu. Oppilaat olivat pääasiassa alueen työläisväestön lapsia.²⁴⁷ Uusi työ tutustutti Helsingin eteläisissä kaupunginosissa aina asuneen Karilaan siten myös uusiin sosiaalisiin kerrostumiin. Isän kuoleman jälkeen Karilaat tosin joutuivat jättämään eliittitalo Suvantolan ja muuttamaan vaatimattomampaan asuntoon ensin Eiraan ja sitten Punavuoreen.²⁴⁸ Karilas, juuri 20 vuotta täyttänyt filosofian kandidaatti, joutui hetkeksi täyttämään isänsä saappaat perheen elättäjänä ja ottamaan aikuisuuden ensiaskeleet pikavauhdilla. Samalla hän jatkoi tapailua Ester Teittisen kanssa. Suhde alkoi vähitellen syventyä ja aiheuttaa Karilaassa liikutuksia, jotka viittasivat paitsi aviorakkauden myös uudenlaisen elämäntehtävän suuntaan.

Ensimmäisen lukukautensa jälkeen Sörnäisten yhteiskoulussa Karilas auskultoi opettajaksi vanhassa opinahjossaan Normaalilyseossa opetusharjoitteluneen ja konferensseineen. Todistuksessa hänen taipumuksensa opettajaksi arvioitiin ”hyvänlaiseksi”.²⁴⁹ Karilas kertoo muistelmissaan oppineensa auskultoidessa ”erinomaisen uuden kielenopetusmetodin”, joka helpotti koulutyötä

²⁴³ *Uusi Suometar* 2.7.1911; *Kaleva* 4.7.1911.

²⁴⁴ Karilas 1971, 77.

²⁴⁵ YKA. Kkm, 49.

²⁴⁶ YKA. Toimi Waltari Yrjö Karilaalle Karjalohjalla 12.7.1911.

²⁴⁷ Ruutu 1952, 14, 15–32, 64; Paavola 2002, 15–32; Salminen 2002, 226. Koulu oli aluksi viisiluokkainen, mutta vuonna 1914 se laajeni kahdeksanluokkaiseksi, yliopistoon valmistavaksi oppikouluksi. Samalla omistus siirtyi Castrénilta koulun kannatusyhdistykselle ja nimi muuttui Kallion yhteiskouluksi. Opetussuunnitelmaltaan koulu muistutti valtion reaalilyseoita, joissa vieraiden kielten ja matematiikan opetus painottuivat.

²⁴⁸ YKA. Kkm, 49–50.

²⁴⁹ YKA. Todistus opetuksen seuraamisesta Suomalaisessa Normaalilyseossa. Helsingissä 13.5.1912. Oppikoulunopettajien koulutuksesta ja yhteiskunnallisesta asemasta ks. Iisalo 1984, 90; Rantala 2011.

paljon.²⁵⁰ Akateemisen kasvatustieteen ja Normaalilyseon yliopettajien vallitsevana kasvatustieteenä oli edelleen herbartilaisuus, mutta se alkoi saada haastajia reformipedagogiikasta ja kokeellisesta kasvatustieteenä. Luultavasti Karilaan mainitsema uusi menetelmä pohjasi kuitenkin vielä herbartilaisuuteen, joka korosti kielenopetuksessa kieliopin ja pikkutarkan kääntämisen sijaan käytännön työskentelyä kielen kanssa.²⁵¹ Venäjä oli tuntimäärältään yksi opetuksellisesti tärkeimmistä aineista, mutta oppilaiden keskuudessa se oli epäsuosittu.²⁵² Oppimisen tekeminen mieluiseksi ja virikkeelliseksi oli ennen kaikkea motivaation ja kurinpidon kysymys – tätä ajatusta Karilas pääsi myöhemmin soveltamaan ja kehittämään edelleen poikatyössä. Opettajana Karilalle alkoi kehittyä omakohtainen pedagoginen näkemys, joka näkyi myöhemmin muun muassa hänen julkaisemassaan *Venäjäkielen kertauskirjassa* (1915). Yksipuolisen ja nuorten ajatusmaailman soveltumattoman sisällön sijaan varmemman pohjan oppimiselle loi Karilaan muukaan oppilaassa herännyt innostus omaan työskentelyyn.²⁵³

Suhde Teittisen kanssa kehittyi opettajantöiden lomassa, ja pari alkoi viettää aikaa myös kahdestaan ilman muita satakieliä.²⁵⁴ Teittinen jatkoi ylioppilaaksi valmistumisen jälkeen vuonna 1909 Helsingin suomalaisen jatko-opistoon, jossa hän opiskeli suomen kieltä, saksaa, sielutiedettä, historiaa ja kasvatustieteenä samalla luokalla Karilaan Siiri-siskon kanssa. Vuosina 1912–1913 Teittinen suoritti opetusharjoittelun, teki opettajan sijaisuuksia ja valmistui syksyllä 1913 suomen kielen ja saksan opettajaksi.²⁵⁵ Muistelmissaan Karilas on jakanut parikunnan lähentymisen kolmeen kauteen, joista viimeinen, ”kiinteä yhteydenpito ja seurustelu”, alkoi vuoden 1913 alussa. Ihastus oli ilmeisesti lämmennyt kesällä 1912, jolloin Karilas vieraili satakielten kanssa Teittisen vanhempien luona Parikkalassa. Käännekohtana oli seuraava kesä, jolloin Karilas oli jälleen – tällä kertaa ilman muuta seurapiiriä – kesävierana Parikkalassa. Karilaan tunnelmia kuvaa hänen kotimatalla kirjoittamansa päiväkirjakatkelma, jossa hän sanallisti vierailun aikana syntyneitä tunteita kaivaten niille vastakaikua: ”Tällaista en ole ennen tuntenut, kuin olisi jotain sekaisin, kuohuu sisässäni ja tuntuu hyvältä. Kalvava ikävä. En tiedä itkisinkö vai nauraisin.”²⁵⁶

Seuraavan syksyn pari joutui olemaan toisistaan erossa, sillä Teittinen hoiti sijaisuutta Säkkijärven yhteiskoulussa. He kuitenkin tapasivat kahdesti Viipurissa. Syksyn aikana kirjeenvaihto alkoi muuttua hurmioituneeksi ja avoimeksi.²⁵⁷ Kirjeet loivat intiimin yksityisyyden, joka mahdollisti välitieteen yli kurottelevat kaipauksen ja ikävöinnin ilmaisut.²⁵⁸ Toisen Viipurin tapaamisen jälkeen joulukuussa pari matkusti Imatralle, jossa he vaihtoivat ensisuudelman

²⁵⁰ YKA. Kkm, 63.

²⁵¹ Iisalo 1984, 94–95, 132–133.

²⁵² Ks. esim. YKA. Sörnäisten yhteiskoulun vuosikertomus 1912–1913. Ks. esim. Iisalo 1984, 142–143.

²⁵³ Karilas 1915b, 3–4.

²⁵⁴ Ks. esim. YKA. Ester Teittinen kotiväelle Helsingissä 8.10.1910.

²⁵⁵ YKA. Todistus Helsingin suomalaisesta jatko-opistosta. Helsingissä 23.8.1912. Ottilia Stenbäck; YKA. Todistus Helsingin suomalaisesta jatko-opistosta. Helsingissä 7.6.1913.

²⁵⁶ YKA. Päiväkirjakatkelma Parikkalan asemalla 28.7.1913.

²⁵⁷ Kirjeet eivät ole säilyneet, mutta Karilas on kopioinut useita tuolta ajalta olevia kirjeitä osaksi muistelmiaan.

²⁵⁸ Vrt. Saarimäki 2014.

ja kihlautuivat. Imatralta he jatkoivat Parikkalaan, jossa kihlaus otettiin vastaan sydämellisesti.²⁵⁹ Teittinen oli taustansa puolesta sopiva puoliso ja sisaruksille ja äidille ennestään tuttu, joten kihlausuutisesta iloittiin myös Karilailla.²⁶⁰ Epätavanomaista parissa oli se, että Teittinen oli Karilasta vuoden vanhempi. Lisäksi Karilas oli sulhaseksi tavallista nuorempi, vain 23-vuotias.²⁶¹ Ei jää epäilystä, etteikö kihlaus olisi perustunut molemminpuoliseen emotionaaliseen kiintymykseen ja omaan valintaan. Toki valinta tehtiin sosiaaliselta ja koulutukselliselta taustalta sopivien ehdokkaiden joukosta.

KUVA 7 Ester Teittinen ja Yrjö Karilas kihlakuvasa. Kuva: Yrjö Karilaan arkisto.

Tammikuussa Karilas palasi Helsinkiin, mutta Teittinen jäi isänsä pyynnöstä kotiin vielä kevään ajaksi. Pariskunnan lähes päivittäinen kirjeenvaihto keväältä 1914 on säilynyt poikkeuksellisesti kokonaisena. Kirjeissä he tunnustivat ja tunnustelivat rakkautta, avautuivat toisilleen ja laativat raameja tulevalle avioliitolle ja yhteiselolle. Tunteita ilmaisivat ja kannattelivat sanojen ohella kuvat, joita he lähettivät kirjeidensä mukana. Karilas pohti, kuinka kaipuun aiheuttaman tuskan voisi muuttaa rakentavaksi toiminnaksi. Mieli teki ”lyödä nyrkkinsä seinän lävitse tai yhdellä ponnistuksella tehdä mailman tyhmimmästä oppilaasta koulun valo”, mutta järki kehotti muuttamaan tunteen pitkän tähtäimen voimaksi ja

²⁵⁹ YKA. Kkm, 58, 62, 68–69. Karilaan muistelmissa on toisesta Viipurin tapaamisesta ja kihlautumisesta kaksi eri versiota. Toisessa versiossa hän kertoo heidän kihlautuneen Parikkalassa, josta he matkustivat Viipuriin ostamaan sormukset.

²⁶⁰ Ks. esim. YKA. Siiri Teirilä (Karilas) Ester Teittiselle Helsingissä 30.12.1913.

²⁶¹ Ainakin vielä 1800-luvun puolella säätyläismiehet avioituivat keskimäärin yli 30-vuotiaina ja olivat puolisoaan yli viisi vuotta vanhempia. Ks. Häggman 1994, 86–88.

rakkaudeksi.²⁶² Ristiriita tunteen voimakkuuden ja järjen äänen välillä teki hänet voimattomaksi ja liu'utti ajatukset muinaisiin satujen sankareihin. Erään kirjeensä mukana hän lähetti kuvan kolmea keskiaikaista ratsastajaa esittävästä venäläisestä maalauksesta, jonka hän kertoi tuovan lohtua. Hän haaveili kuvan sankareiden ruumiillista voimista, vaikka nykyaikana ja nykyisessä tilanteessa tarvittiin ennen kaikkea "[h]engen voimien pitkittyvää keskitystä".²⁶³ Karilas suhtautui kirjeissään kihlausajan välimatkaan miehuuskokeena ja voimanmittelönä, joka tuotti tuskaa mutta samalla valmisti häntä pitkäjänteiselle rakkaudelle.

Kirjeissä rakkaus muistutti uskonnollista kokemusta, ja pari antoi sille myös suoraan uskonnollisia merkityksiä. Kohtaaminen ei ollut vain sattumaa vaan, kuten Teittinen kirjoitti, mukana oli "Korkeimman johdatusta".²⁶⁴ Karilas palasi eräässä päiväkuvitelmassaan lapsuutensa Piippolaan, josta hän löysi merkkejä tulevasta kohtaamisesta:

Olin lapsena soutelemassa kirkkailla vesillä. Joella, jonka pehmeitä rantoja reunustivat vehreälehväiset puut. Hiljalleen virtaava vesi oli niin läpikuultavaa, että näin pohjasta kaiken rikkauden mitä siellä oli, elämän siellä, ruohot ja vedenalaiset kukat ja helmeilevän hiekkapohjan, joka sieltä täältä kuului esiin selvästi erottuvine, puhtaine ja erivärisine hiekkajyväsineen. Kun vain taivutti päänsä aivan lähelle veden pintaa, niin että vesi melkein kasvoja kosketti. Ajan virtaa kulkien (nytpä selveni, että vesi on aika) soljui veneeni kaunoiseen poukamaan, jossa minulla oli kyllin aikaa katselemiseen. Ja näin pohjalla paljon kaunista. Aarteita siellä olin näkevinäni. Tuo kuva niin selvänä väikkyy mielessäni, että sitä luultavasti luonnosta tulen etsimään. Se on varmaan kajastus (nuoruuteni) lapsuuteni ajoilta Pohjanmaan joilta, siellähän kesäiset päivät vietin, välistä melkein vesielävänä. Nyt tuli se mielentilani kuvastimeksi. Tänään vasta huomaan kuinka mainiosti tämä sopii vertauksena sinuun. Ajan lävitse näen tai aavistan aarteesi.²⁶⁵

Lapsuusmuistotkin taipuivat kannattelemaan kohtalonomaista rakkautta, jolloin ajallinen ja paikallinen välimatka menettivät merkityksensä. Myöhemminkin Karilas palasi usein lapsuuteensa kuvatessaan Teittiselle tunteitaan.²⁶⁶ Sytykettä rakastumisen tunneilmaisulle tarjosi myös uusromanttinen kirjallisuus, jota pari ryhtyi lukemaan ja kääntämään yhdessä.²⁶⁷

Kihlausajan kirjeissä rakennettu suhde perustui syvään henkiseen yhteyteen.²⁶⁸ He kuvasivat suhdettaan liittolaisuudeksi ja elämän koulun

²⁶² YKA. Yrjö Karilas Ester Teittiselle Helsingissä 20.1.1914; YKA. Yrjö Karilas Ester Teittiselle Helsingissä 20.2.1914.

²⁶³ YKA. Yrjö Karilas Ester Teittiselle Helsingissä 1.3.1914. Kyseinen maalaus on Viktor Vasnetsovin Kolme bogatyria vuodelta 1898. Bogatyrit olivat venäläisen kansanperinteen sankareita, jotka edustivat samalla miehisiä hyveitä, rohkeutta, urheutta ja henkistä voimaa.

²⁶⁴ YKA. Ester Teittinen Yrjö Karilalle Salmella 8.5.1914.

²⁶⁵ YKA. Yrjö Karilas Ester Teittiselle Helsingissä 15.2.1914.

²⁶⁶ Ks. esim. YKA. Kirjoitus Esterille 28-29.2.1916.

²⁶⁷ Parille tärkeä kirjailija oli vuonna 1913 Nobelin kirjallisuuspalkinnon saanut ja sitä kautta Suomessakin tunnettu intialaisrunoilija Rabindranath Tagore, jonka uskonnollismystisiä runoja he sekä lukivat että käänäsivät yhdessä. Realismin vastareaktioksi kirjallisuushistoriassa tulkittu uusromantiikka, joka toi mukanaan uusia hengellisiä ja elämänfilosofisia virtauksia, näyttäisi myös sanoittaneen ja kannatelleen porvarillista rakkausavioliittoa. Ks. Kena 1979, 19–20; Mäkinen 1989, 28–30; Laitinen 1997, 232–235; Rojola 1999, 137. Karilas kirjoitti eräässä kirjeessään, että Tagore oli jättänyt häneen syvän jäljen viitaten yhteisiin lukuhetkiin. Ks. Yrjö Karilas Ester Teittiselle Helsingissä 24.1.1914.

²⁶⁸ Ks. esim. YKA. Yrjö Karilas Ester Teittiselle Helsingissä 29.3.1914.

luokkatoveruudeksi; toisen fyysinen poissaolo tuntui kuin kyljessä olisi ”ammottava aukko”.²⁶⁹ Yhdessä pari suuntasi kohti suuria ”elämän ulkopuolisten olosuhteitten” yläpuolelle kohovia ihanteita, ja vähitellen ”elämä tuhansien oppituntien kuluessa saa meidät muovailuksi tarkoituseriensä täyttäjiksi”.²⁷⁰ Elämän koulun metafora oli opettajapariskunnan elinpiiriin sopiva mutta kuvaa myös heidän yhdessä kirjeissään rakentamaa asennetta: elämä oli jotain suurta ja ylevää, jonka muovailtavaksi heidän oli yhdessä asetettava. Samalla elämä näyttäytyi yhteisenä kasvu- ja kasvatusprojektina, joka kohdistui sekä omaan itseen että ympäröivään maailmaan. Karilas toivoi Teittisestä liittolaista omalle idealismilleen ja toisaalta kasvattajaa myös itselleen:

Viime aikoina olen huomannut niin paljon epäkohtia, vikoja ja puutteellisuuksia ympärilläni, vieläpä itsessäniikin, että jo alkaa epäilyttää kulkeeko kehitys eteenpäin, nimittäin siveellisessä suhteessa. Lukuisissa oppilaissa on niin paljon velttoutta ja ryhdittömyyttä ja kotonakin tässä sellaista, mitä on vaikea voittaa. Helmin ja Taunon luvut m.m. eivät tahdo oikein sujua. Ehkä en osaa kasvattaa, mutta tahtoisin, että sinä olisit ihanteenani läsnä, osottamassa niitä henkeviä ominaisuuksia, joita sisariltani puuttuu ja siten kukistamaan omasta itsestäni pienimmänkin epäilyksen. Yhdessä juurruttaisimme pois vihan epäkohtia vastaan minusta ja kylväisimme rakkautta.²⁷¹

Suhde laittoi Karilaassa selvästi käyntiin oman itsen pohtimisen prosessin, johon hän otti tukea lukemastaan filosofisesta ja psykologisesta kirjallisuudesta. Hän kirjoitti vuosina 1913–1916 useita päiväkirjamaisia merkintöjä ja Teittiselle omistettuja elämänfilosofisia pohdintoja, joiden aiheina olivat rakkaus, ihmisen suhde itseensä, ajattelun taustalla vaikuttavat voimat ja ihmissuhteet. Karilaan käsitystä parisuhteesta määrittäjä dialektinen ajatusmalli, jossa sukupuolet täydensivät toisiaan ja muodostivat osiaan suuremman synteesin. Rakkaus merkitsi sitä, että samalla antauduttiin toiselle ja vaadittiin toiselta jatkuvaa kehittymistä. Tämän vuoksi Karilas pyysi Teittistä jatkuvasti vaatimaan itseltään mahdollisimman paljon.²⁷² Tämän mekanismin kautta rakkaus muovasi sen osapuolia kohti täydellisyyttä. Ilman rakkautta ihmisen yksilöllisyys jäi kehittymättä huippuunsa:

Ester, kumpainenkin meistä on samassa asemassa pienoiskoossa, kuin Jumala. Kumpaisellakin on oma yksilöllinen tarkoituksensa, kehittyneisyytensä, jolla on sisäinen pakko saada eteemmä kehittyä. Yksin eläen eivät Jumalan kaikki tarkoitukset olisi toteutuneet, olisimme kehittäneet vain osan niistä. Nyt on elämämme laajentunut ja voimme saada vielä suuremman yksilöllisen kylvön.²⁷³

Rakkaus myös paljasti sukupuolille niille ominaiset ihanteet ja kehotti niitä kohti. Samalla kun Karilas kuvasi Teittistä ihanteellisesti ”samettisilmäiseksi, hennoiseksi prinsessaksi” sekä äidilliseksi ja puhtaaksi kuin valkoinen lilja, hän

²⁶⁹ YKA. Yrjö Karilas Ester Teittiselle Helsingissä 12.3.1914; YKA. Yrjö Karilas Ester Teittiselle Helsingissä 21.3.1914; YKA. Ester Teittinen Yrjö Karilalle Salmella 24.4.1914; YKA. Yrjö Karilas Ester Teittiselle Helsingissä 3.5.1914.

²⁷⁰ YKA. Yrjö Karilas Ester Teittiselle Helsingissä 12.3.1914.

²⁷¹ YKA. Yrjö Karilas Ester Teittiselle Helsingissä 21.3.1914.

²⁷² YKA. Päiväkirjamerkintä 6.8.1913; YKA. Kirjoitus Esterille 23.2.1916; YKA. Kirjoitus Esterille 28-29.2.1916; YKA. Yrjö Karilas Ester Teittiselle Helsingissä 15.2.1914.

²⁷³ YKA. ”Elämänkysymyksiä”. Esterille kirjoitettu tutkielma.

peilasi itseensä vaatimuksen olla tuon kaiken veroinen miespuolisko.²⁷⁴ Näin Karilaan nuoruudessa saama moraalireformistinen kasvatus sai avioliitosta lopullisen toimeenpanijansa, ja hänen miesideaalinsa alkoi näyttäytyä avio- ja perhemieheytenä.

Karilaan kirjeistä ja kirjoituksista käy ilmi, että hän keskusteli parisuhteen saloista myös töissä opettajakollegoidensa kanssa. Kallion yhteiskoulussa oli paljon nuoria ja naimattomia opettajia, jotka muodostivat Karilaan mukaan ”lämmihenkenisen perheen”.²⁷⁵ Nuori opettajajoukko oli luonteva yhteisö käsitellä aikuistumiseen liittyviä kysymyksiä, kuten avioitumista. Karilas kirjoitti Teittiselle heidän kihlauksensa herättäneen koulussa kysymyksiä ja kiusoittelua: ”Kiistelään joka päivä, kenen vuoro on nyt, kun tämä tapahtui nuoremasta päästä.”²⁷⁶ Toisessa kirjeessä Karilas kuvasi, kuinka opettajat olivat ryhtyneet keskustelemaan rakkaudesta ja perheen perustamisesta ensin leikillisesti ja lopulta vakavaan sävyyn. Koulun rehtori Jalmari Jaakkola oli julistanut rehvakkaasti, ettei hänellä ollut aikaa avioliitolle, Karilas oli näkevinään taustalla muita vaikuttimia:

[Jaakkola] näyttää paljo kaipaavan rakkautta elämäänsä, kun puhuu näistä asioista, vaikkakin lähtien leikillisestä, jonka mukaan voisi luulla päinvastaista. Kerron tästä sen vuoksi, koska on hauska tutustua eri luonteisiin ja oppia näkemään ihmisieluun, ja koska paljo yhteistä keskusteltavaa on tullut maist. Heinosen kanssa, jolla on oma koti ja muutaman kuukauden vanha poika.²⁷⁷

Karilaan kuvaamat keskustelut ja pohdinnat kielivät siitä, että pääkaupungin nuori sivistyneistö ei ottanut avioliittoinstituutiota enää itsestänselvyytenä vaan puntaroi erilaisia vaihtoehtoja.²⁷⁸ Syntyi ehkä ryhmittymiä, jotka julistivat Jaakkolan tavoin itsenäistä poikamieselämää, toiset taas lyöttäytyivät yhteen keskustelemaan omasta kodista ja lapsista kuten Karilas ja Ilmari Heinonen edellä olevassa sitaatissa. Samalla käytiin tietysti myös keskustelua sukupuolesta ja miehenä olemisen merkityksistä.

Rakkauden ohella toinen Karilaan kirjoituksissaan pohtima tema oli ihmisen sisäinen kaksinaisuus, jota hän tarkasteli niin ikään dialektisesti. Teittiselle nimipäivälahjaksi kirjoitetussa tutkielmassa hän pohti, kuinka ihmisen positiivisista sekä ”alatajunnan” kautta vaikuttavista kielteisistä piirteistä muodostui yhdistyessään synteisi:

Ihmisen huonot ominaisuudet ja taipumukset eivät sinänsä ole tuomittavat ja pois juurrutettavat, vaan ovat alempia elämän ilmauksia, jotka jalostamalla ja täyttämällä uudella sisällöllä voidaan kasvattaa vastakkaisten ominaisuuksien myötävaikuttaviksi tekijöiksi täydellisentämään ja tasoittamaan niitä.²⁷⁹

Karilas pohti aihetta sekä oman elämänsä että kasvattajan työn näkökulmasta ja viittasi lyhyesti siihen, että esimerkiksi koululaisilla havaittavaa ”särkemis- ja

²⁷⁴ YKA. Päiväkirjamerkintä 6.8.1913; Kirjoitus Esterille 28-29.2.1916.

²⁷⁵ YKA. Koulumuistelmia.

²⁷⁶ YKA. Yrjö Karilas Ester Teittiselle Helsingissä 20.1.1914.

²⁷⁷ YKA. Yrjö Karilas Ester Teittiselle Helsingissä 15.2.1914.

²⁷⁸ Vuosisadan alun avioliittokeskustelusta ks. Räisänen 1995, 70-71.

²⁷⁹ YKA. Kirjoitus Esterille nimipäiväksi 16.5.1914.

taisteluhalu” pystyi kasvatuksen kautta suuntaamaan ”keräilyintoon”.²⁸⁰ Kirjoituksesta ei käy ilmi, mihin teorioihin tai tutkimuksiin hän pohjasi pohdintansa, mutta se osoittaa, että Karilas mielsi kasvatuksen jo varhain ihmisen sisäisten impulssien tai ”ilmausten” jalostamiseksi. Puhetavassa oli selvä ero pahuuden ja synnin karsimiseen tähtäävään vanhaluterilaiseen kasvatukseen mutta myös oman itsen herruuden diskurssiin. Samoihin aikoihin Karilas kirjoitti Teittiselle tutustuneensa saksalaisfilosofi F. W. Foersterin teokseen *Nuorison kasvatatus* (suom. 1913), jonka myötä hän kertoi ryhtyvänsä kiinnittämään erityishuomiota siveelliseen kasvatukseen.²⁸¹ Foerster oli 1910-luvun muotiajattelijä, joka pyrki tuotannossaan hahmottelemaan uudenlaista kansalaiskasvatusta vastauksena maallistumiseen ja yhteisen arvopohjan murenemiseen.²⁸²

KUVA 8 Kallion yhteiskoulun toverikunnan vappuretki Seurasaaareen. Karilas, toverikunnan kuraattori, seisoo kuvassa oikealla. Kuva: Yrjö Karilaan arkisto.

Rakkaus ja sen siivittämät filosofiset pohdinnat toivat varmasti uutta potkua myös opettajantyöhön. Karilas sai uusiksi opetettaviksi aineiksi alaluokkien laulun ja laskennon ja poikien voimistelun. Lisäksi hän ryhtyi toverikunnan kuraattoriksi. Toverikunnan toimintaan kuuluivat oman lehden toimittaminen, esitelmät, erilaiset esitykset ja opintoretket. Yhdestä toverikunnan kesäretkestä hän kirjoitti vuonna 1914 *Nuoreen Voimaan* innostuneen kuvauksen, jossa samalla opasti lukijoita retkien organisoimisessa.²⁸³ Samana vuonna Karilas jätti *Kyläkirjaston Kuvalehden* toimittamisen, mikä vapautti aikaa uusille kirjoitustöille. Hän oli tutustunut Venäjän matkoillaan *Utšënik*-nimiseen (”koulupoika”) koululaiskalenteriin ja päätti yhdessä H. J. Viherjuuren kanssa muokata siitä suomalaisen

²⁸⁰ YKA. Kirjoitus Esterille nimipäiväksi 16.5.1914.

²⁸¹ YKA. Yrjö Karilas Ester Teittiselle Helsingissä 21.3.1914.

²⁸² Ks. Foersterin ajattelusta esim. Ekqvist 2011.

²⁸³ Karilas 1915a.

version.²⁸⁴ He tarjosivat ideaa usealle kustantajalle esittäen kirjan tavoitteeksi ”totuttaa koululaista järjestelmällisesti tekemään muistiinpanoja ja perehtymään alkeistietoihin eri aloilta”.²⁸⁵ Karisto kiinnostui ehdotuksesta, ja ensimmäinen *Koululaisen Muistikirja* ilmestyi syksyllä 1914. Kalenterin ohella kirjassa oli tyhjiä taulukoita koululaisen itse täytettäväksi, pikkutietoja eri aloilta, opettavaisia sananlaskuja ja pidempi kirjoitus, jossa tutustutettiin kohteliaisiin käytöstapoihin.²⁸⁶ Kirjan menekki osoittautui hyväksi, sillä kirjakaupat jakoivat sitä kaupanpäälliskirjana. Seuraavana keväänä Karilas ja Viherjuuri solmivat Kariston kanssa sopimuksen uuden *Koululaisen Muistikirjan* julkaisemisesta vuosittain seuraavan viiden vuoden ajan.²⁸⁷ Näin kirjan toimitustyöstä tuli jokavuotinen

KUVA 9 Opiskelija- ja kirjailijatoverukset Yrjö Karilas ja H. J. Viherjuuri. Kuva: Yrjö Karilaan arkisto.

ponnistus.

Karilaan ja Teittisen kihlausajan etävaihe sai päätöksensä vihdoin koulun loputtua keväällä 1914. Yhteiseloä oli suunniteltu kevään aikana, ja häät päätettiin pitää Parikkalassa heinäkuun alussa. Muistelmissaan Karilas kertoo, että he kaiverruttivat kihlasormuksiinsa erään hengellisen laulun säkeistön sanojen alkukirjaimet.²⁸⁸ Laulua oli laulettu majapaikkana toimineen NMKY:n Hospizin aamuhartaudessa, kun he

olivat tavanneet edellissyksynä Viipurissa. Sanat olivat tehneet molempiin suuren vaikutuksen.²⁸⁹ Karilaan lapsuuden ja nuoruuden kirjeissä ja teksteissä uskonnon rooli on hyvin vähäinen, ja vasta rakastumisen aikaansaamat tunnetilat ja pohdinnat johdattivat hänet myös uskonnollisten – tai uskonnollisiksi merkityksellistettyjen – kokemusten ääreen. Karilas kertoo muistelmissaan, että pari alkoi käydä yhdessä hengellisissä tilaisuuksissa ja hän jopa harkitsi teologian opintojen aloittamista.²⁹⁰ Reetta Eiranen on todennut, että vaikka esimerkiksi

²⁸⁴ YKA. Kkm, 52.

²⁸⁵ YKA. Yrjö Karilas ja H. J. Viherjuuri Arvi A. Karistolle Helsingissä 14.5.1913. Kirjeluonnos.

²⁸⁶ *Koululaisen Muistikirja* 1913–1914.

²⁸⁷ YKA. Arvi A. Karisto H. J. Viherjuurelle Hämeenlinnassa 4.2.1914; YKA. Yrjö Karilas Kustannusliike Arvi A. Karistolle 7.3.1914. Kirjeluonnos; YKA. Kustannussopimus koskien teosta *Koululaisen Muistikirja* II–VI. Hämeenlinnassa 9.3.1914.

²⁸⁸ M.O.O.L.A.O.S.K.K.S.I.M.S.V.E.H.V. eli Oi, mi onni on luottaa armohon, onni se, kun kaikki saa, riemut, murehet, suuret, pienoiset, eteen Herran vuodattaa. Ks. YKA. Kkm, 67.

²⁸⁹ YKA. Kkm, 66–67.

²⁹⁰ YKA. Kkm, 104. Ester oli kokenut ”nuoruuden herätyksen” jo varhain, kuten Yrjö muistelmissaan kirjoittaa, ja oli siten luultavasti aktiivisempi osapuoli uskonnon tuomisessa parin elämään.

nationalismi näyttäytyi vahvasti julkisena projektina, lähisuhteilla oli keskeinen merkitys sen rakentamiselle. Lähisuhteissa aatetta elettiin todeksi ja samalla se toimi resurssina suhteiden muodostamiselle ja ylläpitämiselle.²⁹¹ Karilaan tapauksessa ajatusta voidaan soveltaa uskontoon: mystisenä ja henkisenä koettu rakkaus muotoutui lähes uskonnonomaiseksi paria yhdistäväksi voimaksi. Karilaan uskonnollisuus ei siten kokemuksellisessa mielessä juontanut lapsuuteen ja perheen körttiläisyhteyksiin, kuten hän muistelmissaan esittää, vaan rakastumiseen ja sitä kehystäviin elämänfilosofisiin, uusromanttisiin ja uusidealisticisiin virtauksiin. Aatehistoriallisesti voidaan puhua laajemmasta 1900-luvun alun anti-positivistisesta vastareaktiosta, joka pyrki etsimään (luonnon)tieteelliselle rationalismille vaihtoehtoisia hengellis-emotionaalisia kokemisen tapoja.²⁹²

Häiden jälkeen pariskunta lähti häämatkalle Norjaan. Kuljettuaan Turun, Tukholman, Kristianian (Oslo), Finsen ja Bergenin kautta he majoittuivat vuonokylä Balestrandiin, joka oli sattumalta myös keisari Vilhelm II:n kesänviettopaikka: ”Erinomainen paikka tämä. Meillä on ollut samallinen maku kuin Saksan keisari Vilhelm II:lla, jonka [laiva] Hohenzollern lepää poukamassa ullakkoikkunamme edessä”, Karilas kirjasi muistikirjaansa.²⁹³ Muistelmissaan Karilas kuvaa, kuinka he seurasivat keisarin aluksen ympäristössä järjestettyä hupiohjelmaa ja näkivät itse keisarinkin. Eräänä päivänä alus katosi kuitenkin rannasta yhtäkkiä. Sarajevon laukaukset oli ammuttu vain muutamaa päivää ennen häitä, ja häämatkan aikana Itävalta-Unkarin ja Serbian välinen jännite kiristyi.²⁹⁴ Luettuaan lehdistä tilanteen vakavuudesta pariskunta päätti jättää häämatkan kesken ja lähteä kotimatalle 26. heinäkuuta. Ensimmäinen maailmansota syttyi kotimatkan aikana. Saksa julisti sodan Venäjälle elokuun alussa, ja Suomen suuriruhtinaskuntakin joutui sotatilaan. Helsingissä liikkui sodan alkuvaiheessa huhuja saksalaisten tulevasta hyökkäyksestä, jonka vuoksi pari pysyttäytyi Parikkalassa elokuun lopulle saakka.²⁹⁵

Syylukukausi alkoi sodan vuoksi tavallista myöhemmin Helsingin kouluissa. Hyökkäyshuhujen väistymisestä huolimatta kaupungissa elettiin poikkeustilassa.²⁹⁶ Samalla pari aloitteli yhteistä arkea Kruununhaasta vuokraamassaan kaksiossa. Esterin äiti kuvitteli kirjeessään parin kotipuuhiissa: ”Näen niin selvästi, miten Teillä on ollut puuhaa näinä päivinä, ensin ostaissa ja sitte järjestellessä kaikkia paikoilleen. Yrjö puuhailee voimalla ja Ester siinä pienenä apuna rinnalla.”²⁹⁷ Ester oli kertonut kirjeessään äidilleen, että myös Yrjö osallistui kotitöihin, mikä herätti pientä huvitusta: ”Vai on Yrjö ruvennut taloustoimia tekemään. Varmaan on pitkä esiliina edessä astioita pestessä.”²⁹⁸ Taloudellisesti pari tuli kohtalaisen hyvin toimeen. Oppikoulunopettajien palkka oli 1900-luvun alussa hyvä, ja lisää tuloja pari sai Yrjön kirjoitustöistä ja Esterin tekemistä

²⁹¹ Ks. Eiranen 2019.

²⁹² Ks. Klinge 1972/1983, 9–28.

²⁹³ YKA. Muistikirja häämatkasta 1914.

²⁹⁴ YKA. Kkm, 73–74.

²⁹⁵ YKA. Kkm, 74; Haapala 1995, 155; Nyström 2013, 43.

²⁹⁶ Nyström 2013, 47–62.

²⁹⁷ YKA. Kkm, 74; YKA KI Anna Teittinen Ester ja Yrjö Karilalle 1.10.1914.

²⁹⁸ YKA KI Anna Teittinen Ester ja Yrjö Karilalle 6.11.1914.

opettajansijaisuuksista.²⁹⁹ Vaikka opettajantyö Kallion yhteiskoulussa toi taloudellista turvaa, Karilas haaveili korkeammasta asemasta, Normaalilyseon yliopettajan tai jopa venäjän kielen professorin toimesta.³⁰⁰ Luultavasti nämä haaveet herättivät henkiin väitöskirjan, joka oli keskeytynyt alkuunsa isän kuoleman jälkeen.³⁰¹ Keväällä 1915 Karilas muistelee nähneensä sattumalta hakuilmoituksen yliopiston Venäjän matkastipendistä, jonka turvin H. J. Viherjuuri opiskeli paraikaa Moskovassa. Stipendit oli tarkoitettu virkamiehille, opettajille ja tutkijoille venäjän taidon parantamiseksi ja maatumemuksen lisäämiseksi. Suurin osa stipendiaateista oli Karilaan tavoin opettajia.³⁰² Hän päätti hakea stipendiä syventääkseen venäjän taitoaan ja jatkaakseen väitöskirjaansa, jolle ei ollut saanut riittävää ohjausta Helsingissä. Kesällä hänelle myönnettiin stipendi kahdeksi vuodeksi Venäjän opintomatkaa varten.³⁰³

Opintomatka koitti jo tulevana syksynä. Kohteeksi Karilas valitsi Pietarin (virallisesti vuosina 1914–1924 Petrograd) yliopiston. Kesän pariskunta vietti Parikkalassa, ja kesän lopulla, elokuun puolivälissä, syntyi esikoislapsi Viipurissa. Karilas kertoo muistelmissaan olleensa mukana synnytyksessä, jopa synnytyshuoneessa, ja pitäneensä puolisoaan kädestä synnytyksen ajan.³⁰⁴ Onnittelukirjeitä satoi molemmilta suvuilta.³⁰⁵ Ester Karilaan synnytyssairaalasta vanhemmilleen lähettämästä kirjeestä paistoi onni, joka näyttäytyi yhtä puhtaana kuin parin kihlusaikana toisilleen vannoma rakkaus: ”Huoneemme on vaalea ja valoisa, lisäksi valkoiset verhot akkunoissa. Aamuisin odotan aina Yrjöä ja onnemme on niin suuri, kun täällä kolmen olemme, pieni pienessä valkeassa vuoteessaan. Kukkia on paljon. Yrjö on melkein joka aamu uusia tuonut.”³⁰⁶ Ristiäiset pidettiin Parikkalassa, ja lapsi sai kasteessa nimen Anna-Lea. Pian ristiäisten jälkeen Karilas pyysi Kallion yhteiskoulun johtokunnalta vapautusta opettajan virasta tulevaksi lukuvuodeksi ja ryhtyi tekemään valmisteluja Pietarin opintomatkaa varten.

²⁹⁹ YKA. YKA KI Ester Teittinen K.A. ja Anna Teittiselle Helsingissä 14.12.1914; YKA. Tili-kirja 1914; Rantala 2011, 308.

³⁰⁰ YKA. Yrjö Karilas Ester Teittiselle Helsingissä 24.4.1914.

³⁰¹ Syksyllä 1912 hän oli suorittanut opettajantyön ohessa teoreettisen filosofian ja slaavilaisen filologian laudaturit nimenomaan väitöskirjaa ja tutkijanuraa silmällä pitäen. Tämä kielii siitä, että väitöskirja kyti taustalla pitkään. YKA. Kkm, 42.

³⁰² Ketola 2007, 12, 95.

³⁰³ YKA. Kkm, 75–77.

³⁰⁴ YKA. Kkm, 76.

³⁰⁵ Ks. esim. YKA. K. A. ja Anna Teittinen ja sisarukset Ester ja Yrjö Karilaalle Salmella 11.8.1915; NKA. Ida Karilas Ester ja Yrjö Karilaalle Hulauksessa 13.8.1915.

³⁰⁶ YKA. Ester Karilas K.A. ja Anna Teittiselle Viipurissa 15.8.1915.

KUVA 10 Perheen esikoinen Anna-Lea vanhempiensa hoivassa. Kuva: Yrjö Karilaan arkisto.

Isän kuoleman jälkeiset neljä vuotta olivat Karilaan elämässä nopean muutoksen aikaa. Hän aloitti ensimmäisen työnsä luopuen aiemmista haaveistaan, totuttui opettajantyöhön, koki voimakkaan rakkauden, avioitui ja tuli isäksi. Säilyneiden kirjoitusten perusteella tätä kaikkea siivitti oman itsen uudenlainen pohdinta ja kiinnostus elämänfilosofiaa ja vähitellen myös uskontoa kohtaan. Tänä aikana Karilalle kehkeytynyt moraalinen missio kiteytyi parhaiten hänen puolisoilleen omistetuissa kirjoituksissa, joissa Karilas selitti itseään ja povasi järjestyksen ja ihanteet palauttavan vastavaikutuksen lähestyvän.³⁰⁷ Vastavaikutuksen luonne ja sisältö olivat vielä hämärän peitossa, mutta voimansa se sai selvästi ihmisten sisäisestä uudistumisesta, johon Karilas oli havahtunut omassa elämässään. Poikkeusajan tuntua loi myös Euroopassa raivoava maailmansota, joka keskeytti konkreettisesti parin häämatkan ja langetti varjoja heidän polulleen myöhemmin.

2.4 Murros ja uusi horisontti

Vuoden 1915 lokakuun alussa Karilas matkusti kolmen muun stipendiaatin kanssa Pietariin, ja luennot yliopistolla alkoivat kuun puolivälissä. Ester ja Anna-

³⁰⁷ YKA. Kirjoitus Esterille nimipäiväksi 16.5.1914.

Lea jäivät Parikkalaan.³⁰⁸ Seuraavat puolitoista vuotta Karilas opiskeli ja valmisteli väitöskirjaansa sotaa käyvän Venäjän keisarikunnan pääkaupungissa ehtien näkemään sen viimeiset vuodet aitiopaikalta. Myös keisarikunnan hajoamiseen johtanutta vallankumousta seuranneen Suomen sisällissodan tapahtumia Karilaat saivat todistaa läheltä asuessaan Helsingissä sodan ajan. Maailmansodan syttymisestä alkanut poikkeusaika kumuloitui murrokseen, jonka myötä Karilaan lapsuuden ja nuoruuden aikana syntynyt yhteiskunnallinen järjestys hajosi nopeasti ja dramaattisesti.³⁰⁹ Karilaan kohdalla murros merkitsi suunnanmuutosta työuraan, mutta se muovasi myös hänen uskonnollis-yhteiskunnallista ajatteluaan. Vesa Vares on esittänyt, että sisällissota muutti suomalaista oikeistoa tuomalla idealistisen edistysuskon tilalle äkillisten muutosten mahdollisuuden ja alttiuden tarttua kriisiaikojen suomiin tilaisuuksiin.³¹⁰ Karilas oli kirjoittanut jo keväällä 1914 näkevänsä ympärillään ja itsessään niin paljon epäkohtia, että ”jo alkaa epäilyttää kulkeeko kehitys eteenpäin, nimittäin siveellisessä suhteessa.”³¹¹ Syksyllä 1918 hän olisi ehkä vastannut epäilynsä: ei ilman asiaan puuttumista. Sortovuosien, maailmansodan ja sisällissodan kokemukset tekivät Karilaasta eräänlaisen aktivistin, mutta suoran politiikan sijaan se kanavoitui kasvatustieteeseen.³¹²

Karilas kirjoittaa muistelmissaan opinnoistaan Pietarissa vain vähän. Venäjän kielen luentojen ohella hän kävi seuraamassa ainakin sanskritin luentoja ja otti puhutunteja venäläiseltä ylioppilaalta. Pietarin ilmapiiriä hän kuvaa ankeaksi: sota-aika näkyi arkielämässä, ja kaikessa oli ”jonkinlainen itämainen leima”. Lisäksi hänen ensimmäinen majapaikkansa oli kehno, huone vetoinen ja ruoka huonoa.³¹³ Opintomatkan alkuvaiheista jääneiden fragmentaaristen lähteiden perusteella hän syventyi syksyllä ja talvella 1915 uskonnolliseen tutkiskeluun ja Raamatun lukemiseen. Tästä hän kirjoitti myös äidilleen, joka vastasi ilahtuneesti:

Yrjö rakas kirjeestäsi huomasin että olet ottanut ratkaisevan askeleen. Olet löytänyt Herran Jesuksen. Se oli todellaki minulle paras synt. lahja. Jumala suokoon teille molemmille armoa ja voima seurata Hänen askeleitaan. Joka on teissä hyvän työn alkanut on sen myös päättävä.³¹⁴

Äidin vastaanotosta päätellen uskonnolliset harrastukset olivat sekä toivottuja että hieman odottamattomia. Vastauskirjeen monikkomuoto paljastaa, että syventyminen tapahtui yhdessä Ester-puolison kanssa, mikä oli jatkoa jo kihlausaikana alkaneelle kehitykselle. Lisäksi pari jatkoi runojen kääntämistä yhdessä.³¹⁵ Yhteiset uskonnolliset pohdinnat ja käännöstyöt pitivät yllä henkistä

³⁰⁸ YKA. Kkm, 76.

³⁰⁹ Ks. Haapala 1995.

³¹⁰ Vares 1998, 73.

³¹¹ YKA. Yrjö Karilas Ester Teittiselle Helsingissä 21.3.1914.

³¹² Vrt. Silvennoinen, Tikka & Roselius 2016, 42–45.

³¹³ YKA. Kkm, 76–78.

³¹⁴ YKA. Ida Karilas Yrjö Karilalle Helsingissä 11.11.1915.

³¹⁵ Pariskunnan Tagore-käännöksiä julkaistiin esimerkiksi Raittiuden Ystävien *Kylväjä*-lehdessä vuonna 1916. Ks. *Kylväjä* 24–25/1916, 185; 11/1916, 83; 4/1916, 29; 13/1916, 99. Katkelmat ovat Tagoren uskonnollista rakkausrunoutta sisältävästä Gitanjali-kokoelmasta, joka ilmestyi seuraavana 1917 Eino Leinin käännöksenä *Uhrilauluja*-nimellä.

yhteyttä välimatkasta huolimatta ja lievittivät ikävää.³¹⁶ Jouluksi Karilas matkusti Parikkalaan, jossa Anna-Lea oli ”kehittynyt kaikkien ihastukseksi ja oli niin vilkas ja pirteä, ettei tahtonut aina unestakaan tulla mitään.”³¹⁷

Palattuaan Pietariin joulun jälkeen Karilas päätti etsiä uuden huoneen, joka löytyikin nopeasti yliopiston läheltä rintamalla olevan upseerin asunnosta. Kie-liopintojen ja väitöskirjan valmistelun lomassa hän ryhtyi kirjoittamaan pienoiselämäkertoja, joihin hän kertoo muistelmissaan saaneensa aiheita kaupungin museoista ja nähtävyyksistä. Keväällä 1916 hän kokosi elämäkerrat kokoelmate-okseksi ja tarjosi WSOY:lle kustannettavaksi – onnistuneesti.³¹⁸ Kesän hän vietti tuttuun tapaan Parikkalassa kalastellen K. A. Teittisen kanssa, josta oli tullut hänelle ”kuin isä”, kuten hän myöhemmin kirjoitti.³¹⁹ Lisäksi Karilaat vierailivat Sortavalassa kristillisessä ylioppilaskokouksessa, jossa muun muassa Suomen NMKY-liikkeen johtohahmo Arthur Hjelt esitelmöi kristillisestä nuorisoliik-keestä. Kesän aikana Karilas ryhtyi valmistelemaan jo toista teostansa, joka sisälsi tunnettujen ajattelijoiden tekstikäännöksiä ja pienoiselämäkertoja.³²⁰ Karilas käänsi teokseen muun muassa yhdysvaltalaisfilosofi Ralph Waldo Emersonin tekstejä, joista hän sai myöhemmin sytykettä niin elämäkertatuotannolleen kuin myös kasvatusajattelulleen.

Karilaan tekeillä oleva väitöskirja ei ollut niin kaukana hänen muista kirjoitustustöistään kuin saattaisi kuvitella. Tutkimusaiheena oli venäjän adjektiivien merkityksen muutos kielipsykologisesta näkökulmasta. Karilas hyödynsi tutki-muksessaan jo hänen aiempia elämänfilosofisia pohdintojaan virittäneen tanska-laisfilosofi Harald Høffdingin sielutieteen perusajatusta, jonka mukaan ihmis-sielu tai tietoisuus jakaantui tietoon, tunteeseen ja tahtoon. Myös kielen sanat ja-kautuivat tämän kolmijaon mukaisesti luokkiin siten, että substantiivit edustivat tietoa, adjektiivit tunnetta ja verbit tahtoa. Kieltä ei voinut tutkia irrallaan ihmi-sen kokemusmaailmasta, vaan ihmisen ”ajatteluprosessit” vaikuttivat aina kie-len muotoutumiseen. Kielestä heijastui kunkin ajan ja kansan ”sielunelämä vaihtuvine kuvineen, tunteineen ja toiveineen”, jolloin kieltä ja sen muutosta tutki-malla voitiin päästä käsiksi myös ihmisen ajattelutapojen kehitykseen.³²¹ Tästä näkökulmasta venäjän adjektiivien muuttumisen tutkimisessa oli kyse oikeas-taan ihmisen kokemis- ja tuntemistapojen tutkimisesta kielen välityksellä. Valittu lähestymistapa ei tiettävästi ollut kovin tunnettu Suomessa, sillä Karilaan oli vai-keaa saada tutkimukselleen ohjausta Helsingistä. Valmistuessaan väitöskirja oli-sikin varmasti herättänyt suurta kiinnostusta. Keskenäiseksi jääneen käsikirjoi-tuksen kirjallisuusluettelo osoittaa Karilaan perehtyneen hyvin laajasti aikakau-den kielitieteellisiin, psykologisiin ja filosofisiin teorioihin.

³¹⁶ Ks. YKA. Päiväkirjamerkintä 23.2.1916; YKA. Ester Karilas Yrjö Karilalle 30.5.1916.

³¹⁷ YKA. Kkm, 78.

³¹⁸ Ibid.

³¹⁹ YKA. Yrjö Karilas: ”K.A. Teittinen ja hänen sukunsa”. Käsikirjoitus.

³²⁰ YKA. Kkm, 79; *Uusi Suomi* 22.6.1916.

³²¹ YKA. Väitöskirjamuistiinpanot ja -käsikirjoitus; YKA. ”Sanojen merkityksenmuutosil-miön sivistyshistoriallinen merkitys (lähinnä venäjänkielessä)”. Käsini kirjoitettu tutkielma. Kyseessä saattaa olla Yrjön laudaturkirjoitus. Osa väitöskirjakäsikirjoituksesta katosi talvi-sodan aikaan, kun varastoa tyhjennettiin kiireessä. YKA. Kkm, 78.

Toisen lukuvuoden lähestyessä Karilaat päättivät, etteivät viettäisi toista vuotta erillään. Pari vuokrasi kesän jälkeen Karjalankannaksella sijaitsevasta Kellomäen kylästä kesähuvilan, josta käsin Yrjö kävi Pietarissa luennoilla pari kertaa viikossa. Avuksi palkattiin palvelija, joka auttoi kotitaloustöissä ja Anna-Lean hoitamisessa.³²² Karilaan äiti ja sisarukset kirjoittivat Kellomäelle usein. Suomaisko kuvitteli kirjeessään paikan lähes paratiisimaiseksi:

Usein ajattelemme Teitä ja kotianne siellä, josta kirjeittenne perusteella olemme luoneet itsellemme ihanteellisen, viihtyisän kuvan. On kuin olisi sieltä luotanne "kaukana kavala maailma" ja eläisitte huvilassanne vaan hyvien hengetärten ympäröimänä.³²³

Myös äiti oli iloinen ratkaisusta, kun Yrjön ei tarvinnut enää elää erillään perheestään: "niin se onni ohjaa saapi sanoa vaikka väliin tuntuu niin pimeältä."³²⁴ Helsingissä sen sijaan elettiin rahahuolien ja sota-ajan varjossa.³²⁵ Karilaasta oli tullut isän kuoleman jälkeen myös lapsuudenkotinsa ja -perheensä huolenpitäjä. Tämä koski etenkin perheen kuopusta Taunoa, joka oli jäänyt isättömäksi vain 11-vuotiaana. Kun Yrjö avioitui ja muutti yhteen Esterin kanssa, Taunolla alkoi ilmaantua ongelmia koulunkäynnissä. Keväällä 1914 Ida-äiti kertoi kirjeessään Yrjölle harmistuneena, että Tauno myöhästeli koulusta vaikeiden aamuhäätysten vuoksi, laiminlöi läksyjen lukua ja vietti illat poissa kotoa tiellä tietämättömillä.³²⁶ Seuraavana kesänä Tauno kirjotti itse suoraan isoveljelleen ja kertoi haluavansa lopettaa koulunkäynnin kokonaan. Hän tiesi, miten suuri pettymys tämä olisi Yrjölle ja koko perheelle, mutta vannoi korjaavansa asian jotenkin tulevaisuudessa.³²⁷ Taunon kirje tuo esiin paineen, jota etenkin perheen pojille itsestäänselvyytenä pidetty kouluttautuminen loi. Karilaan vastauskirjeet eivät ole säilyneet, mutta ilmeisesti hän lupasi palkkion, mikäli Tauno jatkaisi koulua, sillä seuraavan syksyn kirjeessä tämä pyysi "vastalahjaa lupauksesi mukaan" aloitettuaan viidennen luokan.³²⁸

³²² YKA. Kkm, 79–80.

³²³ NIKA. Suoma Talvitie Ester ja Yrjö Karilaalle 1916.

³²⁴ NIKA. Ida Karilas Ester ja Yrjö Karilaalle Helsingissä 10.10.1916.

³²⁵ Ks. esim. NIKA. Suoma Talvitie Yrjö Karilaalle Helsingissä 14.2.1916.

³²⁶ NIKA. Ida Karilas Ester ja Yrjö Karilaalle Helsingissä 25.1.1914; NIKA. Ida Karilas Yrjö ja Ester Karilaalle Helsingissä 18.3.1914. Tauno oli aloittanut Augusta Lampénin koulussa ja mennyt sitten isoveljensä tavoin Normaalilyseoon, jossa ongelmat alkoivat. Ongelmista löytyy merkkejä myös Normaalilyseon rangaistuskirjasta, vaikkakaan vakavista rikkeistä ei ollut kyse. Vuoden 1915 kevätlukukaudella Tauno sai muistutuksen "luokassa telmimisestä", epäjärjestyksen aiheuttamisesta ja holhoojan nimen väärentämisestä. Ks. KA HNA Ab:2. 9.3.1915, 4.5.1915, 12.5.1915.

³²⁷ NIKA. Tauno Karilas Yrjö Karilaalle Hammaslahdessa 19.7.1915.

³²⁸ NIKA. Tauno Karilas Yrjö Karilaalle Helsingissä 30.8.1915.

KUVA 11 Karilaan veljekset, Yrjö, Tauno ja Eino, kynän ja sanan äärellä poikien kamarissa vuonna 1913. Kuva: Yrjö Karilaan arkisto.

Taunon ongelmat kuitenkin jatkuivat. Kotiväki toivoi Yrjöltä puuttumista asiaan.³²⁹ Sisarusten kirjeistä paistaa epätoivo pikkuveljen ongelmakäytöksen edessä:

Voi Yrjö, sano meille, mitä teemme Taunolle, kun hän tämän lukukauden aikana on ottanut tavaksi ilman syytä yhtämittaa olla poissa koulusta? [...] syynä tavallisesti faktillisesti, ettei läksyjä ole luettu, kun edellisenä iltana on ollut poikavierailu tai itse oltu lietsussa. Opettajat pian rupeavat katsomaan karvaasti oppilasta joka jokatoinen päivä on poissa. Lisäksi totuttaahan se Taunoa suoraan valehtelemaan ja pettämään.³³⁰

Ilmeisesti Karilas tosiaan läksytti Taunoa, sillä seuraavassa kirjeessään Suoma kiitti tätä ”opettavaisista sanoista”. Kirjeen mukana hän lähetti Taunon Yrjölle kirjoittaman kirjeen, joka oli jäänyt sisarusten ”sensuuriin” valheiden vuoksi. Suoma halusi tehdä Yrjöllekin selväksi, että Taunon kertomuksiin ei voinut luottaa.³³¹ Kirjeessä Tauno kertoi vapaa-ajan vietostaan sellaisena kuin kuvitteli veljensä sen hyväksyvän:

Kun olen iltaisin lukenut läksyni, käännän katseeni kirjoihin, joita on hyllyssäni, ja valitsen niistä paraimmat. Lauantai-iltani vietän rakkaassa shakki-klubissani, jossa olen alkanut pitää esitelmiä, jotka käsittelevät tietysti shakkipeliä. Sunnuntaiaamuvorhain menen urheilemaan. Iltapäivällä, jos jää aikaa, menen jonkun toverini luo, jotka joskus käväisevät meilläkin.³³²

³²⁹ NIKA. Suoma Karilas Yrjö Karilaalle Helsingissä 25.12.1915; NIKA. Ida Karilas Ester ja Yrjö Karilaalle Helsingissä 26.12.1915.

³³⁰ NIKA. Suoma Talvitie Yrjö Karilaalle Helsingissä 8.2.1916.

³³¹ NIKA. Suoma Talvitie Yrjö Karilaalle Helsingissä 14.2.1916.

³³² NIKA. Tauno Karilas Yrjö Karilaalle 1916 [vain osa kirjeestä, ei päiväystä].

Kun Tauno pääsi ripille marraskuussa 1916, Karilas lähetti hänelle lahjaksi Paavo Virkkusen kirjoittaman teoksen, luultavasti kokoelman opettavia puheita. Tauno kiitti lahjasta vuolaasti: "Sain rippi-isäni paraimman teoksen suuren kokoelman niitä sanoja, joita hän on pitänyt melkein jokaisella rukoushetkellä kouluksamme."³³³ Jää arvailtavaksi, halusiko Tauno vain miellyttää isoveljeään, vai vetosivatko Virkkusen kasvatuspuheet todella salapoliisikertomuksiin mieltyneeseen nuorukaiseen.

Loppuvuodesta 1916 Taunon tilanne alkoi mennä parempaan suuntaan. Äidin mukaan tämä oli alkanut "ymmärtää käyttäytyä miehekkäästi", ja Tauno itsekin kertoi edistyneensä opinnoissa aiempaa paremmin. Tauno muisteli myöhemmin, että hän suunnitteli samoihin aikoihin lähtevänsä muutaman luokkakaverin kanssa Saksaan jääkärikoulutukseen, mutta liian nuori ikä osoittautui esteeksi.³³⁴ Perheessä tuskin tiedettiin tästä hankkeesta. Karilaan pikkuveljelleen lähettämät kirjeet eivät ole säilyneet, joten on vaikea arvioida tarkkaan, millaisin keinoin hän pyrki ojentamaan tätä, mutta ainakin hän kehotti kirjoittamaan omia kertomuksia. Tauno lahjoitti myöhemmin Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle useita käsin kirjoittamia tekstejä, jotka on päivätty vuosille 1915 ja 1916. Yhden perään on merkitty: "Kirjoitettu Yrjön kehotuksesta".³³⁵ Tuo poikien eräkirjallisuutta jäljittelevä tarina kertoo "karjalaiseen tapaan" puetusta vaeltajasta, joka kamppailee viimeisin voimin eteenpäin vihamielisessä luontoympäristössä tuupertuen lopulta maahan kuolleen. Luonto herää eloon ja iloitsee "kuninkaansa" kuolemasta. Toinen Taunon kirjoittama kertomus on taltioinut 1910-luvun puolivälin koulupoikien tunnot venäläistä virkavaltaa kohtaan. Siinä venäläinen "kasakkakenraali Ivanov" vangitsee apureineen talon isännöitsijän ullakolle kostaakseen tälle erään katumellakassa sattuneen välivallanteon. Isännöitsijälle paljastuu kokonainen suomalaisvastainen salaliitto:

Minä kysyin heiltä tyyneesti mitä olin tehnyt, vastasivat nämä, että tahtovat hävittää kaikki suomalaiset sukupuuttoon. Nämä olivat edellisellä viikolla aikaansaaneet verilylyn suomalaisia vastaan eräällä torilla. Katselin tarkemmin miehiä ja huomasin heidän rinnassaan kokardin, johon oli kirjoitettu venäjäksi, mutta suomeksi kuului se: "Liitto suomalaisten hävittämiseksi maan päältä".³³⁶

Isännöitsijä asetetaan "hirvittäväillä piikeillä" varustettuun teilipuuhan mutta päätetään lopulta tappaa heittämillä ikkunasta alas. Tarinalla on kuitenkin onnellinen loppu, kun isännöitsijä putoaa heinäkasen päälle ja pelastuu.

"Aave"-nimisestä jännitystarinasta käy ilmi, että Taunon kirjoittamisessa oli kyse myös oman elämän pohdinnasta. Se kertoo Kaivopuistossa harhailevasta päähenkilöstä, joka kohtaa oudon ja pelottavan miehen. Mies hapuilee päähenkilöä mustalla kädellään ja sanoo merkitykselliset sanat: "muista sovittaa elämäsi harha-askleet kynällä ja paperilla". Viiden vuoden päästä, kun päähenkilö on jo

³³³ NIKA. Tauno Karilas Ester ja Yrjö Karilalle Helsingissä 13.11.1916.

³³⁴ NIKA. Ida Karilas Ester ja Yrjö Karilalle Helsingissä 2.8.1916; NIKA. Ida Karilas Yrjö Karilalle 2.10.1916; YKA. Taunon muistelmia vuosilta 1917–1918.

³³⁵ SKS KIA. TTK. "Erämaan vaeltaja". Kertomus vuodelta 1916. Sama kertomus löytyy myös Niilo Karilaan arkistosta.

³³⁶ SKS KIA. TTK. "Seikkailu ullakolle". Kertomus päivätty 28.12.1915.

unohtanut puistossa tapahtuneen, räätäli löytää tämän taskusta paperilapun, jossa lukee: "Teit oikein". Kirjailijaksi ryhtynyt päähenkilö tajuaa, että hänen puistossa kohtaamansa mies oli ohjannut hänet oikealle tielle.³³⁷ Taunon oman esikoiskirjan julkaisemiseen meni tästä vielä 13 vuotta, jolloin hänestä tuli yksi maan suosituimmista poikakirjailijoista.³³⁸ On houkuttelevaa ajatella, että Kaivopuiston oudon hapuilijan sanoman taustalla oli todellisuudessa isoveljen kirjeitse ohjaileva käsi. Karilas näyttäisi soveltaneen pikkuveljeensä ensimmäistä kertaa käytännössä aiemmissa pohdinnoissa esittelemäänsä periaatetta, jonka mukaan kasvattajan ei tullut kieltää lasten ja nuorten impulsseja, Taunon kohdalla esimerkiksi kiinnostusta jännitykseen ja seikkailuihin, vaan jalostaa ne kehittäväksi toiminnaksi. Samalla hän varmasti kantoi huolta Taunon kertomusten raakuudesta.

Samoihin aikoihin, kun Karilas ohjasi pikkuveljeään kirjoittamisen pariin, hänen oma, keväällä valmistunut esikoiskirjansa julkaistiin vuoden 1916 joulumarkkinoille. Työnimi *Suuria miehiä* ei kelvannut WSOY:lle, sillä se oli liian lähellä heidän *Merkkimiehiä*-elämäkertasarjaansa.³³⁹ Karilas tarjosi vaihtoehtoiseksi nimeksi *Suurmiesten seurassa* ja avasi perustelussaan myös kirjan ideaa:

Lukija saa käydä suurmiesten muodostamaan seuraan, kuunnella siellä heidän keskustelujaan elämänkysymyksistä, nähdä heidän suorittavan elämäntehtäviään ja tehdä vertailuja oman elämänsä kanssa, lyhyesti: saa olla hetkisen suurmiesten seurassa.³⁴⁰

Tavoitteiltaan selvästi kasvatuksellinen kirja oli jatkoa rakastumisesta alkaneille elämänpohdinnoille. Hän omisti kirjan Esterille, jolle hän antoi myös osakunnian kirjan valmistumisesta. Kirja sai muotonsa Anna-Lean odotusaikana ja pyrki rakentamaan parempaa tulevaisuutta myös tälle: "Saakoon Anna Lea, jonka sanat jo heläjävät ympärillämme, lukea sitä ja tuntea, että isä on lastaan ajatellut ja lapsensa tulevaisuutta, uuden ajan valoa vasten katsoen", Karilas kirjoitti omistustekstissään.³⁴¹ Karilas lähetti teoksen vanhalle opettajalleen Paavo Virkkuselle, joka kannusti kiitoskirjeessään jatkamaan samalla alalla. Virkkunen kirjoitti teoksesta myöhemmin arvion, jossa hän kuvasi sen ohjaavan onnistuneesti suurmiesten seuraan tarjoten etenkin nuorisolle "paljon henkistä virkistystä ja aatteellista herätystäkin".³⁴² Siirtyminen lehtikirjoittelijasta ja opetusmateriaalien laatijasta WSOY:n kirjailijaksi oli varmasti tärkeä kohotus varsinkin itsetunnon kannalta mutta myös taloudellisesti.³⁴³

³³⁷ SKS KIA. TKK. "Aave". Päivätty 18.12.1915.

³³⁸ Uola 2001.

³³⁹ KA WSOYA KKV. Jalmari Jäntti Yrjö Karilaalle Porvoossa 7.11.1916. Kirjetoiste.

³⁴⁰ KA WSOYA KKV. Yrjö Karilas WSOY:lle Kellomäellä 14.11.1916.

³⁴¹ YKA. "Rakkaalle Esterilleni omistaessani teokseni 'Suurmiesten seurassa'". Päivätty 15.12.1916.

³⁴² YKA. Paavo Virkkunen Yrjö Karilaalle Helsingissä 18.12.1916; *Kasvatus ja koulu* 3/1917, 204.

³⁴³ Teoksesta otettiin ensin 2000 kappaleen painos ja myöhemmin vielä 1000 kappaleen lisäpainos. Ensimmäisen painoksen myyntituloista hän sai 20 prosenttia hinnan ollessa 5 markkaa ja 50 penniä. Ks. YKA. Jalmari Jäntti Yrjö Karilaalle 11.12.1916; YKA. Jalmari Jäntti Yrjö Karilaalle 11.12.1916.

Keväällä 1917 opintomatka alkoi tulla vihdoin päätökseensä, ja Karilaat ryhtyivät suunnittelemaan muuttoa kesäksi Parikkalaan ja sitten takaisin Helsinkiin. Maaliskuussa Pietarissa alkaneet levottomuudet kuitenkin jouduttivat suunnitelmia. Karilas kertoo muistelmissaan kuulleensa ylioppilailta jo aiemmin, että ”kansan ja sotaväen sekä ylioppilaiden keskuudessa alkanut tyytymättömyys ja mielten kuohunta oli yhä kasvamistaan kasvanut”. Hän oli kuullut myös puhuttavan vallankumouksesta ja nähnyt poliiseja kivääreiden kanssa yliopistolla.³⁴⁴ Kellomäellä, aivan pariskunnan asuinpaikan lähistöllä, sattui jo ennen Pietarin levottomuuksia tapaus, joka kuvaa hyvin pelokasta ilmapiiriä. Karilas heräsi yöllä palvelijan huutoon ja huomasi taivaan värjäytyneen harmaaksi. Ulos juostuaan hän huomasi, että lähistön ortodoksikirkko oli tulella. Hän kirjoitti tapauksesta pari päivää myöhemmin Esterin isälle:

Taivas oli harmaana savusta ja lumi värjötti punaisenkeltaisena. Katsoin toisesta ja kolmannesta ikkunasta, kaikkialla samanlaista. Kun en tiennyt, missä tuli oli, luulin että koko maailma on tulella ja ajattelin sen johtuvan edellisen päivän huhuista [...] Anna Lea nukkui rauhassa. En ollut pitkään aikaan tuntenut sellaista kauhua. Koko ruumiini vapisi. Vasta kun menin ulos näin, mistä liekit nousivat ja silloin tuntui jo rauhallisemmalta [...] Kun päivä valkeni, oli kirkko porona. Nuo monet tulipalot ja säikähdykset tekevät yhä varovaisemmaksi.³⁴⁵

Erityisen uhkaavan ja pelottavan tilanteesta teki nuorelle isälle se, että Ester oli tuolloin käymässä Viipurissa. Myöhemmin kävi ilmi, että palo sai alkunsa kirkon lämmityskamiinasta, mutta Karilas liitti tapahtuman automaattisesti liikkeellä olleisiin huhuihin. Ei ole merkityksetöntä, että tulella oli juuri kirkko, sillä keväällä 1917 alkanut vallankumouksellinen aika edusti Karilaalle myöhemmin nimenomaan uskonnonvastaisuuden kiihtymistä. Maaliskuun alussa Pietarissa alkaneet mielenosoitukset muuttuivat nopeasti aseelliseksi konfliktiksi, ja Karilaan viimeisellä luentomatalla Pietarissa 9. tai 10. maaliskuuta professori ilmoitti, että opetus keskeytetään.³⁴⁶ Levottomuuksien vuoksi Karilaat päättivät siirtyä Kellomäeltä Parikkalaan, jossa he ottivat vastaan ensimmäiset lehtikirjoitukset vallankumouksesta ja keisarin kukistumisesta.³⁴⁷

Tilanteen rauhoituttua he palasivat Kellomäelle. Huvilalle jäänyt palvelija kertoi järkyttyneenä, kuinka vallankumoukseen liittyneet sotilaat olivat ampuneet pakenevia upseereja junaradalla aivan huvilan vieressä. Karilas kävi vielä Pietarissa hakemassa todistuksen opinnoistaan. Siellä hän näki vallankumouksen jäljet: savustuneita raunioita, ryöstettyjä kauppoja ja avoimia hautoja, joissa makasi kaatuneita vallankumouksellisia. Hän kertoo muistelmissaan osallistuneensa myös ylioppilaskokoukseen, ”jossa suuren riemun vallitessa valittiin jäseniä ylioppilasneuvostoon”.³⁴⁸ Monet iloitsivat vallankumouksesta myös Helsingissä. Esimerkiksi Tauno otti uudesta tilanteesta kaiken irti ja sai selvästi uutta intoa elämäänsä. Kirjeissään hän kertoi isoveljelleen, kuinka ”mullistavat tapahtumat” vetivät nyt kaiken huomion puoleensa pahoitellen samalla kirjeidensä

³⁴⁴ YKA. Kkm, 80.

³⁴⁵ YKA. Yrjö Karilas ja Ester Karilas K.A. Teittiselle Kellomäellä 3.3.1917.

³⁴⁶ *Sana* 6.12.1977; Polvinen 1987, 2–3.

³⁴⁷ YKA. Kkm, 81; Polvinen 1987, 7; Nyström 2013, 124.

³⁴⁸ YKA. Kkm, 81–82.

kiihkeää sävyä.³⁴⁹ Hän kertoi muun muassa olleensa ”sattumalta” paikalla rautatien torilla sattuneessa selkkauksessa, jossa syntyi harhalaukauksen vuoksi paniikki:

Viime kuun 17:ntenä päivänä jouduin sattumalta Rautatien torilla erehdyksestä sattuneeseen kuularuiskusateeseen, josta hädin tuskin pelastuin menettämällä toisen kalosini – kapinallisille. Ja manifestipäivä 20p. sitten! Juhlatunnelman valtaamina kulkivat ihmiset kaduilla ja yleisten rakennusten päällä liehui Suomen leijonalippu. Juhlaluomussa on sitten kulunut kuun loppupuoliskokin.³⁵⁰

Tauno kirjoitti ryhtyneensä pohtimaan myös omaa elämäänsä uudella tavalla ja vannoi ryhdistäytyvänsä myös koulussa: ”Olen päättänyt tehdä suursiivouksen itsessäni ja myös vallankumouksen. Koetan laittaa, ettei tule ehtojakaan kesäksi.” Hän oli jäänyt edellisvuonna luokalle ja kävi nyt toistamiseen viidettä luokkaa. Tauno mainitsi ohimennen myös liittyneensä partioon (luultavasti Normaali-lyseon Partiopoikiin), joka oli tullut jälleen lailliseksi vallankumouksen myötä.³⁵¹ Äiti ei ollut tilanteesta yhtä innoissaan vaan kantoi huolta lapsistaan ja perheen yhä jatkuvista rahahuolista. ”Olivatpa oikein tyhmiä ihmiset sielläkin, kun nousivat semmoiseen touhuun. Hyvä että laukesi sikseen”, hän kommentoi kirjeessään Pietarin tapahtumia.³⁵²

Taunon ailahtelevaa mielenmaisemaa keväällä 1917 kuvaa se, että vain muutama päivä sen jälkeen, kun hän oli kirjoittanut tekevänsä vallankumouksen itsessään ja ryhdistäytyvänsä koulussa, mieli muuttui jälleen – syynä olivat huonosti menneet algebran kokeet.³⁵³ Sisäisen muutoksen sijaan Tauno näki nyt tarvetta vallankumoukselle koulussa: ”Nuoressa sielussa herää vapauden noustessa tuntiessa sortovallan vielä kahlehtivan. Vanha ajanjakso, sortovalta säilyy yhäti Normaali lyseossammekin.” Opettajien harjoittama ”sorto” palautti Taunon jo parin vuoden takaiseen ajatukseen jättää koulu kesken ainakin väliaikaisesti. Kirjeessään Tauno ennakoiki, että isoveliki kehottaisi häntä ottamaan itse vastuun tilanteesta opettajien syyttelyn sijaan.³⁵⁴ Luultavasti Yrjö kuitenkin tajusi tässä vaiheessa, ettei Taunoa pidelleyt koulussa enää mikään. Hän matkusti toukokuussa Helsinkiin selvittelemään asiaa, ja lopulta Tauno sai erotoduksien Normaali-lyseosta.³⁵⁵

Veljekset kokivat vallankumouksen hyvin eri tavoin. Taunon elämään tapahtumat toivat kaivattua jännitystä. Yrjölle vakaaseen uraan pyrkivänä perheenisänä yhteiskunnallinen muutos merkitsi puolestaan ainakin potentiaalista

³⁴⁹ NIKA. Tauno Karilas Yrjö Karilaalle Helsingissä 1.4.1917. Helsingin tunnelmista keväällä 1917 ks. Nyström 2013, 129–137; Haapala 1995, 221; Haapala 2009, 60–61.

³⁵⁰ NIKA. Tauno Karilas Yrjö Karilaalle Helsingissä 1.4.1917. Kaupungin levottomuudet ja massakokoukset houkuttelivat ja kiinnostivat varsinkin nuoria. Ks. Nyström 2013, 126–127.

³⁵¹ NIKA. Tauno Karilas Yrjö Karilaalle Helsingissä 11.4.1917; YKA. Taunon muistelmia vuosilta 1917–1918. Ks. kevään 1917 partioinnostuksesta Paavilainen 1994, 77–78; Halmesvirta 1997, 14; Paavilainen 2010, 43–44.

³⁵² NIKA. Ida Karilas Yrjö Karilaalle Helsingissä 1.4.1917.

³⁵³ NIKA. Tauno Karilas Yrjö Karilaalle Helsingissä 15.4.1917.

³⁵⁴ NIKA. Tauno Karilas Yrjö Karilaalle Helsingissä 15.4.1917.

³⁵⁵ YKA. Taunon muistelmia vuosilta 1917–1918.

uhkaa. Vaikka pyyhittäisiin pois muistelmatekstien myöhempi jälkiviisuus³⁵⁶, Karilas ei näyttäisi olleen tapahtumista kovin innoissaan. Ehkä vallankumouskevään vaikutukset Taunon ajatusmaailmaan saivat pohtimaan, että yhteiskunnallisen murroksen heijastuminen sisäisinä vallankumouksina nuoriin ja laajemminkin väestöön oli arvaamatonta. Huolta lisäsi se, että Ester oli viimeisillään raskaana. Toinen lapsi Seija³⁵⁷ syntyi elokuun lopulla Parikkalassa vietetyn kesän päätteeksi. Uusi asunto kasvaneelle perheelle löytyi Kristianinkadulta läheltä äidin ja nuorempien sisarusten huoneistoa.³⁵⁸ Karilas matkasi Helsingissä järjestelmässä asuntoasioita ja rustasi junamatkalla Esterille *Syyssade*-nimisen symbolistisen proosarunon, joka kuvasi ”maanmiehen” elämää harmoniassa luonnon kiertokulun kanssa. Toisin kuin ”sivistymättömät ja kaupunkilaiset”, jotka pelkäsivät syyssateiden kastelua, maamies tiesi, että luonto tarvitsi sadetta ja riemuitsi itsekin ”saadessaan itse kodastaan sadepisaroiden kihelmöidessä ja haihtuessa hänen ruskettuneella ihollaan tuntea tämän luonnontapahtuman ja elää sen mukana, sykehdyksissä”. Maanmies tiesi myös, että sadepisaroiden vetämät viivat olivat kuteita, ”josta muodostuvat kuviot ajan kankaaseen”.³⁵⁹ Runosta voidaan lukea ajan uusromantiikalle tyypillistä primitivismiä ja siihen liittyvää kansanhimisen idealisointia³⁶⁰ mutta myös pyrkimystä mukautua maamiehen tavoin muuttuvaan yhteiskunnalliseen todellisuuteen.

Karilaat olivat asettuneet Helsinkiin edellisen kerran maailmansodan juuri puhjettua ja aloittelivat jälleen kaupunkilaiselämää poikkeuksellisessa tilanteessa. Elintarvikepula vaivasi edelleen, ja syksy toi mukanaan syyssateiden ohella mielenosoituksia, lakkoja ja levottomuuksia. Helsinki alkoi muistuttaa hieman maaliskuun alun Pietaria, minkä Karilaskin varmasti pani merkille.³⁶¹ Koulujen alkaminen viivästyivät Kallion yhteiskoulussa ja kaupungin muissa kouluissa levottomuuksien vuoksi.³⁶² Uusi tilanne loi Karilaan opettajanuran jatkumiselle epävarmuutta, sillä puheet venäjän opetuksen lakkauttamisesta olivat alkaneet jo keväällä. Aiemmat määräykset venäjän opetuksesta kumottiin, ja syksyllä senaatti valtuutti koulutoimen ylihallituksen laatimaan uudet lukusuunnitelmat.³⁶³ Marraskuun alussa kuultiin uusia uutisia Pietarista, kun bolševikit kaappasivat vallan väliaikaiselta hallitukselta. Marraskuun puolivälin yleislakko ja järjestystä yllä pitämään perustettujen suojeluskuntien ja työväenkaartien väliset yhteenotot loivat puolestaan lisää jännitettä Suomessa. Muistelmissaan Karilas ei kommentoi syksyn tapahtumia, ja sisällissodastakin hän kirjoittaa melko vähän. Ehkä perhearki kahden pienen lapsen kanssa ja omat kirjoitustyöt veivät huomion puoleensa myös mullistavien tapahtumien keskellä. Hän kuitenkin

³⁵⁶ Hän kertoo muun muassa erään pietarilaisprofessorin virkkoneen, että vallankumous ”voi johtaa oligarkiaan”. YKA. Kkm, 78.

³⁵⁷ Koko nimi oli Ester Seija, mutta Seija toimi kutsumanimenä. Karilas keksi itse Seija-nimen. Tietävästi innoittajana oli muinaisroomalainen jumala Seia sekä Lönnrotin sanakirjan sana ”seijas, sees”. Ks. Vilkuna 1976/2003, 165.

³⁵⁸ YKA. Kkm, 74.

³⁵⁹ YKA. ”Syyssade”. Kirjoitettu Esterille junassa 4.9.1917.

³⁶⁰ Ks. 1900-luvun alun kirjallisuuden primitivismistä Rossi 2020.

³⁶¹ Ks. syksyn 1918 tapahtumista ja ilmapiiristä esim. Haapala 1995, 221–222; Nyström 2013, 172, 192–194; Haapala 2018, 46–49.

³⁶² Paavola 2002, 52.

³⁶³ Salminen 2002, 241.

mainitsee olleensa seuraamassa Heimolan talolla 4. joulukuuta, kun senaatin puheenjohtaja P. E. Svinhufvud luki itsenäisyysjulistuksen.³⁶⁴

Vallankumous alkoi tammikuun lopulla, ja punaiset ottivat haltuunsa kaupungin strategiset paikat. Karilas kertoo muistelmissaan menneensä maanantaina töihin Kallion yhteiskouluun, jossa hän sai kuulla koulutyön keskeytyvän väliaikaisesti. Kotimatalla hän kuuli ammuskelua ja kohtasi häntä pistoolilla osoittaneen punakaartilaisen.³⁶⁵ Tauno oli liittynyt syksyn aikana suojeluskuntaan. Joulukuussa hänet lähetettiin Vimpelin sotakouluun, jonka tarkoituksena oli perehdyttää etenkin ylioppilasnuorisoa sotilasjohtamisen perusteisiin. Hän palasi tammikuun puolivälissä Helsinkiin ja pakeni vallankumouksen jälkeen kaupungista väärennetyllä matkustusluvalla. Kouvolassa hän joutui punakaartin vangiksi mutta onnistui pakenemaan ja jatkoi matkaansa rintamalinjan läpi Mikkeliin, jossa toimi harjoitusupseerina koko sodan ajan.³⁶⁶ Äiti Ida Karilas oli matkustanut jo aiemmin Pyhännälle Karilaan Hilma-siskon luo Helsingin vaikean elintarviketilanteen vuoksi.³⁶⁷ Yrjö ja Ester sinnittelivät lapsineen Helsingissä sota-ajan läpi, mutta tietoa heidän ajastaan punaisten valtaamassa pääkaupungissa on jäänyt vain vähän.

Sisällissodan loppuvaiheesta Karilas kertoo muistelmissaan runsaammin. Kaupunkiin oli perustettu helmikuussa maanalainen valkokaarti, jonka avustamiseen Karilaatkin ilmeisesti osallistuivat. Huhtikuussa, kun saksalaiset jo lähestyivät Helsinkiä, Ester sai tehtäväkseen ”ruokakassin” toimittamisen Karilaiden entiseen kotitaloon Suvantolaan kokoontuneelle valkokaartilaisjoukolle. Naiset avustivat valkokaartia huoltotehtävissä, koska heidät pysäytettiin miehiä harvemmin kadulla. Punaiset olivat kuitenkin saaneet vihiä valkokaartilaisien olinpaikasta, ja Ester joutui keskelle tulitaistelua.³⁶⁸ Karilas kertoo jännittävästä ja täpärästä tilanteesta muistelmissaan:

Minä olin kotona Anna-Lean ja Seijan kanssa, kun kaupungilta alkoi kuulua tykkien jyske ja muu sodan pauhu – eikä Esteriä kuulunut kotiin. Seija eli vielä äidin eväillä. Olin suuren jännityksen vallassa. Vihdoin Ester saapui tukka hajallaan ja hengästyneenä kertoen, että kun kaupungilla alettiin ampua, hän juoksujalkaa alkoi juosta kotia kohti. Senaatintorilla ystävällinen punakaartilainen sanoi: ”Älkää juosko keskellä toria, ettei teitä ammuta, juoskaa pitkin seinänvieriä!” Uljas, rohkea Ester pelastui.³⁶⁹

Seuraavana päivänä taisteluiden äänet yltyivät saksalaisjoukkojen lähestyessä kaupunkia. Karilas muistaa, kuinka heidän porraskäytäväänsä syöksyi joukko punaisia, joiden pelättiin aikovan ampua kaikki talossa. Nämä kuitenkin pakenivat vain perästä tulevia saksalaisia.³⁷⁰ Pian saatiin kirjeysteys äitiin, joka oli huojentunut, kun Yrjö ja Ester säästyivät ”siltä hirmuvallalta joka teitä niin pitkän aikaa piti kauhiassa pelossa ja jännityksessä.”³⁷¹ Tauno-veli oli potenut pitkään

³⁶⁴ YKA. Kkm, 82.

³⁶⁵ YKA. Kkm, 82. Ks. sisällissodan tapahtumista esim. Tikka 2018.

³⁶⁶ SKS KIA. TKH; Mattila 2015, 152–155.

³⁶⁷ NIKA. Ville Virkkunen Yrjö Karilaalle Pyhännällä 3.12.1917.

³⁶⁸ YKA. Kkm, 83; Donner 1919, 28–29; Mattila 2015, 161–163; Nyström 2013, 229–230.

³⁶⁹ YKA. Kkm, 83.

³⁷⁰ Ibid.

³⁷¹ NIKA. Ida Karilas Yrjö ja Ester Karilaalle Pyhännällä 13.5.1918.

Mikkelissä isorokkoa ja palasi sitten sodan päätyttyä Helsinkiin, jossa osallistui toukokuun 16. päivän valkoisten voitonparaatiin. Karilaat ottivat paraatin vastaan tuomiokirkon rappusilla väkijoukon seassa ja huusivat ilosta äänensä käheiksi.³⁷² Sota vaati kuitenkin veronsa myös lähipiirissä, sillä Karilaan serkku ja läheinen ystävä Mauno Anstén kaatui taistelussa huhtikuun lopulla.³⁷³

Ei ole jäänyt aikalaislähteitä, joissa Karilas kommentoisi suoraan sisällissodan tapahtumia tai punaista osapuolta. Hänen muistelmissaankin korostuu myöhemmin syntynyt kollektiivinen vapaussotatulkinta. Sotakokemuksen merkitystä joudutaan siten arvioimaan oletusten ja fragmentaaristen lähteiden valossa. Eräässä muutamaa vuotta aiemmin kirjoitetussa elämänfilosofisessa tekstissä Karilas totesi, että sosialistit ovat ”saaneet käytösvarmuuden ennekuin ovat älyllisesti voittaneet sisäisen äänen”.³⁷⁴ Kasvaessaan aikuiseksi ihmisen tuli ylittää ”itsetarkastelun” kautta sisäinen kriitikkonsa ja muodostua jonkinlaiseksi synteetiksi. Sosialistit olivat kuitenkin, Karilaan kirjoitusta tulkiten, jättäneet tämän kasvuvaiheen väliin ja vaativat itsevarmasti ulkoisia muutoksia ilman sisäistä synteisiä. Tästä näkökulmasta käsin sisällissodassakin oli kyse poliittisen valtataistelun sijaan punaisten henkisestä alaikäisyydestä ja puutteellisesta kasvutuksesta.³⁷⁵ Tulkinta oli linjassa isän bekkiläisyyden ja vanhasuomalaisen konservatismiin kanssa, joiden mukaan yhteiskunnallisen muutoksen tuli lähteä poliittisten liikkeiden sijaan yksilöiden sisäisestä uudistumisesta.³⁷⁶ Toisaalta Karilaan muistelmassa on kohtia, joissa hän osoittaa ymmärrystä tai ainakin sääliä punaisia kohtaan. On vaikea arvioida, kokiko hän näin jo heti sodan jälkeen vai muotoutuivatko nämä ajatukset vasta vähitellen sotaa muistellessa.

Toukokuun voitonparaatin jälkeen Yrjö ja Ester matkustivat Parikkalaan, jossa he saivat pitkästä aikaa kunnollista ruokaa. Karilas kertoo muistelmissaan ottaneensa Parikkalaan mukaan ”monarkiaa suosittelevia lentolehtisiä”, joita hän kävi jakamassa naapuritaloihin.³⁷⁷ Kiinnostus monarkiaa kohtaan oli sodan järkyttämien vanhasuomalaisten ja kirkonmiesten piirissä enemmän sääntö kuin poikkeus, joten Karilaan kallistuminen monarkismin suuntaan ei ole yllätys.³⁷⁸ Hän tunsi hyvin Venäjän tsaristisen järjestelmän ja oli nähnyt siinä varmasti myös hyvää, joskin hyppäys venäjän kielen entusiastista germanistiksi ja saksalaiskuninkaan haikailijaksi oli melko äkillinen. Kesän lopulla hän kirjoitti *Nuoreen Voimaan* ihannoivan kuvauksen Suomen kuninkaasta Friedrich Karlista, jonka hän toivotti tervetulleeksi ojentamaan ”pikkuvarastelijoiksi, suurisuisiksi rehentelijöiksi ja mielensä menettäneiksi virkailijoiksi” muuttuneita suomalaisia.³⁷⁹ Jos sisällissodan syynä oli ollut henkinen kypsymättömyys, demokratian

³⁷² YKA. Kkm, 83; YKA. Taunon muistelmia vuosilta 1917–1918.

³⁷³ YKA. Kirsti Ansten Yrjö Karilalle Kuopiossa 9.5.1918.

³⁷⁴ YKA. ”Itsetarkastelusta”. Kirjoitelma.

³⁷⁵ Sosialistien vertaaminen lapsiin oli osa oikeiston taisteluretoriikkaa. Vertauksella viitattiin muutosvaatimukseen ilman vastuunottoa ja itsekuria. Ks. Siltala 2018, 67–70. Ks. valkoisten viholliskuvasta myös Vuorinen 2005, 255–256.

³⁷⁶ Ks. esim. Luukkanen 2009, 46–47. Vrt. myös Ahonen 1987, 133.

³⁷⁷ YKA. Kkm, 84. Kampanjasta monarkian puolesta kesällä 1918 ks. Vares 1998, 185–191.

³⁷⁸ Kena 1979, 142; Vares 1998, 59–65, 152–158.

³⁷⁹ Karilas 1918a. Saksalaisinnostuksesta kertoo myös samana syksynä *Nuoressa Voimassa* ilmestynyt ihannoiva kirjoitus Paul von Hindenburgista. Ks. Karilas 1918b.

sijaan tarvittiin korkeaa moraalialia ja yleviä arvoja edustavaa johtajaa. Hieman kiu-sallisesti kirjoitus ilmestyi kuitenkin vasta lokakuussa, jolloin kuningashanke oli jo kaatumassa. Muistelmissaan Karilas toteaa jälkiviisaasti, että tasavaltainen hallitusmuoto oli lopulta onneksi Suomelle, ”kun Saksakin kärsi tappion maailmansodassa”.³⁸⁰

Venäjän opetus lakkautettiin Suomen kouluissa, ja Karilalle olisi jäänyt Kallion yhteiskoulussa vain filosofian alkeiden opettaminen. Myös haaveet väitöskirjan valmistumisesta piti haudata. Kirjoitustöitä lukuun ottamatta Karilas jäi toimeettomaksi, ”kokonaan johdatuksen varaan”, kuten hän myöhemmin muistelmissaan kuvaili.³⁸¹ Ida-äiti ehdotti varovaisesti, että Yrjö lähtisi opiskelemaan papiksi, mutta ajatus ei herättänyt vielääkään vastakaikua.³⁸² Karilas kertoo muistelmissaan, että oli nähnyt jo tammikuussa *Kotimaassa* ilmoituksen, jossa tarjottiin ”tointa kristinuskon hengessä toimivalle sihteerille” ilmeisesti Suomen Nuorten Kristillisen Liiton (SNKL) piirissä. Hän harkitsi hakevansa työtä mutta luopui aikeesta saatuaan kuulla, että se olisi vaatinut paljon matkustelua.³⁸³ Sana hänen toimeettomuudestaan oli kuitenkin levinnyt, sillä hän sai kesän ja syksyn kuluessa kaksi yhteydenottoa ja työtarjousta.

Ensin kirjoitti kesäkuussa Helsingin NMKY:n pääsihteerin Vernerin Louhivuori tarjoten paikkaa yhdistyksen poika- ja nuoriso-osastojen sihteerinä. Louhivuori kertoi, että sihteerit olivat vaihtuneet tiuhaan ja nyt tarvittiin mies, ”joka ottaisi sen kutsumustyönään ja jäisi edes muutamiksi vuosiksi työmaalle”. Poikatyö oli sota-ajan jäljiltä ”rempalleen mennyttä” ja kaipasi uutta puhtia. Sihteerin tehtävänä oli johtaa poika- ja nuoriso-osastojen kokous-, raamattupiiri- ja harrastustoimintaa piirinjohtajien avustuksella.³⁸⁴ Karilas vastasi ottavansa työn vastaan, mikäli käytännön järjestelyt sen sallivat:

Kun on tässä kysymys kutsumustyöstä ja erityisesti uskonnollisesta työstä, joka on omiaan tyydyttämään suurempia sisäisiä vaatimuksia, ja kun on kysymys nuoriso-työstä, johon jo olen kiintynyt, tekee mieleni kaikki toisarvoiset seikat sivuuttaen vastata myöntävästi.³⁸⁵

Karilas jatkoi olevansa vakuuttunut, että ”juuri kristinuskon piirissä tehty työ on parhainta ja tehokkaita tulevaisuuteen tähtäävää yhteiskunnallista työtä”. Samalla hän kuitenkin epäili kristillisyytensä ja puhujan kykyjensä riittävyttä. Häntä kuitenkin rohkaisi Louhivuoren tapa ymmärtää varhaisnuorisotyö ”uskonnollisen tarpeen suoranaisten tyydyttämisen lisäksi” tilan raivaamisena uskonnolle nuorten harrastuksissa.³⁸⁶ Karilas hahmotti siten poikatyön alusta alkaen uskonnollisen kasvatuksen ohella hyvien harrastusten virittämisenä. Siitä hänellä oli aiempaa kokousta niin Kallion yhteiskoulun toverikunnan kuraattorina kuin myös *Koululaisen Muistikirjan* toimittajana.

³⁸⁰ YKA. Kkm, 84.

³⁸¹ YKA. Kkm, 84.

³⁸² NIKA. Ida Karilas Ester ja Yrjö Karilalle Pyhännällä 16.6.1918.

³⁸³ YKA. Kkm, 84.

³⁸⁴ YKA. Vernerin Louhivuori Yrjö Karilalle Helsingissä 7.6.1918; YKA. Vernerin Louhivuori Yrjö Karilalle Helsingissä 17.7.1918.

³⁸⁵ HNMKYA KI. Yrjö Karilas Vernerin Louhivuorelle Parikkalassa 20.6.1918.

³⁸⁶ HNMKYA KI. Yrjö Karilas Vernerin Louhivuorelle Parikkalassa 20.6.1918.

Heinäkuussa Helsingin NMKY:n johtokunta käsitteli asiaa ja valitsi Karilaan yksimielisesti uudeksi poikatyön sihteeriksi. Palkka oli vähäinen (600 markkaa), mutta aamutunnit hän sai käyttää vapaasti muihin töihin.³⁸⁷ Karilas kiitti kirjeessään Louhivuorta vielä kerran ja ilmoitti käyvänsä syksyllä rohkeasti ”vaikeaan työhön käsiksi”.³⁸⁸ Karilaan siirtymistä kristilliseen poikatyöhön ei edeltänyt herätyskokemus ja sitä seuraava tarve Jumalan sanan levittämiseen vaan kyseessä oli melko käytännöllinen ratkaisu.³⁸⁹ Muistelmissaan hän nimittääkin tuolloista itseään uskonnolle myötämieliseksi ”nimikristityksi”.³⁹⁰ Toisaalta vaikka NMKY:n juuret olivat angloamerikkalaisessa herätyskristillisyydessä, Suomessa se oli virallisesti uskoa *haluavien*, ei uskon *saavuttaneiden* yhteisö.³⁹¹ Siten se oli myös sopiva paikka Karilaan kaltaiselle kristitylle, joka ei ollut kokenut henkilökohtaista herätystä mutta omasi silti kristillisen vakaumuksen.

Toinen työtarjous tuli syksyllä WSOY:ltä entisen opettajakollegan ja *Nuoren Voiman* päätoimittajan Ilmari Jäämaan välittämänä. Karilas oli ehdottanut WSOY:n johtajalle Jalmari Jäntille jo keväällä uuden kasvatuksellisen nuorten viikkolehden perustamista *Nuoren Voiman* rinnalle. Samalla hän oli ideoinut *Koululaisen Muistikirjan* pohjalta uutta nuorten tietokirjaa, joka kytkeytyisi perustettavaan viikkolehteen. Karilas ja Viherjuuri olivat ajautuneet erimielisyyksiin *Koululaisen Muistikirjaa* kustantavan Kariston kanssa muun muassa palkkiokysymyksistä, joten he haaveilivat ehkä jo tässä vaiheessa siirtävänsä kirjan WSOY:lle.³⁹² Karilaan ideat eivät vielä toteutuneet, ja vuoden 1918 *Koululaisen Muistikirjan* kustansi edelleen Karisto, mutta yhteydenpito luultavasti lähensi häntä WSOY:hyn. Syksyn yhteydenotossa Jäämaa ehdotti, että Karilas ryhtyisi WSOY:n kesällä perustetun Helsingin toimiston hoitajaksi ja ensimmäiseksi vakituisesti työntekijäksi. Kirjojen menekki oli kasvanut ensimmäisen maailmansodan aikana, minkä vuoksi WSOY laajensi toimintaansa Porvoosta pääkaupunkiin.³⁹³ Työ alkaisi lokakuun alussa ja pitäisi sisällään toimiston avoinna pitoa ja hallintotehtäviä 3–4 tuntia päivässä.³⁹⁴ Karilas suostui Jäämaan ehdotukseen. Sittemmin hän sai osallistua toimistotöiden ohella myös toimitustöihin, esimerkiksi vuoden 1918 lopulta alkaen *Oma maa* -tietokirjasarjan toisen painoksen toimitussihteerinä.³⁹⁵ Aamutyöt WSOY:llä jättivät illat vapaaksi poikatyön kokouksille, ja mikä tärkeintä, kaksi työtä turvasivat perheen toimeentulon.

Muistelmissaan Karilas esittää alanvaihdoksen Jumalan johdatuksena, mutta etenkin väitöskirjan jääminen kesken oli varmasti kipeä kokemus. Anna-Lea muisteli myöhemmin kyselleensä kerran isältään pöydällä olevasta kellastuneesta paperikasasta. ”Ne ovat minun väitöskirjani. Vie ne roskiin”, kuului

³⁸⁷ YKA. Vernerin Louhivuori Yrjö Karilalle Helsingissä 17.7.1918.

³⁸⁸ HNMKYA KI. Yrjö Karilas Vernerin Louhivuorelle Parikkalassa 25.7.1918.

³⁸⁹ Vrt. esim. Antikainen 2003, 37–39.

³⁹⁰ YKA. Kkm, 21.

³⁹¹ Ks. esim. Aurola 1941, 40.

³⁹² KA WSOYA KKV YK. Yrjö Karilas Jalmari Jäntille Helsingissä 18.5.1918.

³⁹³ YKA. Ilmari Jäämaa Yrjö Karilalle Porvoossa 9.8.1918; Häggman 2001, 233–235, 281.

³⁹⁴ YKA. Ilmari Jäämaa Yrjö Karilalle Porvoossa 10.9.1918; YKA. Kkm, 86.

³⁹⁵ YKA. Kkm, 87. Ks. *Oma maa* -tietokirjasarjan merkityksestä ja luonteesta Karonen & Rähä 2014, 16–25.

vastaus.³⁹⁶ Professorin tai yliopettajan urahaaveet vaihtuivat hyväntekeväisyystoimintaan vertautuvaan kristilliseen poikatyöhön ja toimistotöihin kustantamossa. Karilaan orastava nuorisokirjailijan ura sai kuitenkin uutta potkua ja uuden suunnan. Hänen kasvatustyönsä alkoi kanavoitua yhä selvemmin siveelliseen parannukseen. Missio oli linjassa oikeiston vapaussotatulkinnan kanssa, jonka mukaan sodan perimmäisenä syynä oli punaisten henkinen ja moraalinen alimittaisuus. Uusi Suomi tuli perustaa moraalisesti puhtaalle perustalle, ja tähän velvoittivat myös menneen sodan ”veriuhrin”.³⁹⁷ Sisällissota oli pettymys varsinkin aiemmin sosiaalisille kysymyksille suopeille nuorkirkollisille, jotka syyttivät sodasta häviäjäsapuolen uskontokielteisyyttä ja nostivat syntipukeiksi esimerkiksi ”siveettömät” punaiset naiset; moraalireformi ponnisti jälleen pinnalle.³⁹⁸ Yrjö ja Ester Karilaan kohdalla tämä näkyi hyvin esimerkiksi vuoden 1918 *Yhteishyön joulualbumissa*, johon Yrjö kirjoitti valistavan kirjoituksen mielen sekä ruumiin puhtaudesta ja Ester äidinrakkautta korostavan tarinan talon emännän ja orvon työläistytön kohtaamisesta.³⁹⁹ Elämän koulun luokkatovereista tuli sodan myötä myös eräänlainen moraalireformistinen taistelupari. Pappilan pojan matka NMKY:hyn ja kristilliseen poikatyöhön saattaa vaikuttaa suoraviivaiselta, mutta Karilaan tapauksessa pappila ja poikatyö edustivat hyvin erilaisia maailmoja. Pappila kuului menetettyyn yhtenäiskulttuuriin, poikatyö puolestaan edusti modernia, kaupunkilaista ja ristiriitojen repimää uutta todellisuutta. Karilas jatkoi matkaa eteenpäin valppaasti taakse vilkuillen.

³⁹⁶ YKA. Anna-Lea Tiilikaisen muistelmia isästään Yrjö Karilaasta 9.4.1984.

³⁹⁷ Ks. Tepora 2018.

³⁹⁸ Markkola 2009.

³⁹⁹ E. Karilas 1918; Karilas 1918c.

3 TASAPAINOILUA MAALLISEN KULTTUURIN KANSSA

3.1 Poikatyö sodan jännitteissä

Karilas siirtyi Helsingin NMKY:n poikatyöhön syksyllä 1918 poikkeuksellisessa tilanteessa. Punaisten valta Helsingissä ja sisällissota olivat päättyneet vain noin puoli vuotta aikaisemmin. Maailmansodan lopputulos oli edelleen avoin, vaikka syksyn mittaan Saksan tappio alkoi näyttää selvältä. Helsingissä oli eletty maailmansodan ja sen tuomien lieveilmiöiden varjossa niin pitkään, että pojat hädintuskin muistivat normaaliaikaa. Lisäksi he olivat todistaneet omin silmin punaisten miehitysajan jännitteet ja epätietoisuuden sekä Helsingin valtauksen raakuudet. Maailmansodan aikana Helsinki oli ollut yksi Venäjän keisarikunnan Itämeren laivaston tärkeimmistä tukikohdista, ja sotilaat olivat tuttu näky kaupungin pojille pitkään sisällissodan jälkeenkin. Helsingin NMKY:n tiloissa sijaitsi sotilaskoti, jossa oleskeli ensin saksalaisia ja sitten syksystä 1918 lähtien suomalaisia sotilaita.⁴⁰⁰ Karilaan ensimmäisenä haasteena oli elvyttää poikatyö sota-ajan jäljiltä ja toiminnan vakiinnuttua saattaa pojat poikkeusajan levottomuuksista kohti kehittäviä harrastuksia ja hengellisiä pohdintoja. Tätä pyrkimystä kuvaa hyvin Karilaan Jeesusta ja Napoleonin saavutusten vuorilla käsittelevä kirjoitus, joka ilmestyi Helsingin NMKY:n *Kuukauslehdessä* syksyllä 1918. Jeesus voitti kiusaajan houkutukset, mutta Napoleon sortui omaan kunnianhimoonsa ymmärtämättä kääntyä valloitustensa sisäiseen puoleen.⁴⁰¹ Vaikka NMKY:n poikatyö asettui osaksi sisällissodan voittajaosapuolen kulttuuria ja tavoitteita, katse haluttiin pitää sotasaavutuksen sijaan tiukasti sisäisessä uudistumisessa.

⁴⁰⁰ Aurola 1941, 77; Hentilä & Hentilä 2016, 252; Haapala 2018, 38.

⁴⁰¹ Karilas 1918d.

Helsingin NMKY:n poikatyöllä oli jo 20-vuotinen historia takanaan ja melko vakiintunut asema, kun Karilas tuli sen piiriin.⁴⁰² Alkunsa toiminta oli saanut yhdistyksen silloisen sihteerin J. H. Ekmanin (Tunkelon) vuonna 1900 perustamasta nuoriso-osastosta, jonka ensimmäiset jäsenet olivat oppikoulupoikia. Jäsenmäärän kasvaessa ja kansakoululaisten liittyttyä mukaan osasto jaettiin iän mukaisesti kahtia poikaosastoon ja nuoriso-osastoon. Alle 16-vuotiaita ei otettu yhdistyksen varsinaisiksi jäseniksi, joten poikatyö oli myös yksi käytännöllinen keino taata NMKY-toiminnan jatkuvuus.⁴⁰³ 1910-luvulla yhdistys ryhtyi myös kristillis-sosiaaliseen poikatyöhön, joka tarkoitti työkasvatuksen ja työnvälityksen järjestämistä työläistaustaisille pojille. Avainasemassa oli Karilaankin poikatyöhön kutsunut Verner Louhivuori, joka teki vuonna 1913 opintomatkan Yhdysvaltoihin ja tutustui siellä nimenomaan köyhien kaupunkilaispoikien parissa tehtävään työhön. Yhdysvalloista oli tullut 1800-luvun lopulla poikatyön suunnannäyttäjä, ja niin kristillinen poikatyö kuin myös työläispoikien klubitoiminta oli siellä vilkasta. Matkan innoittamana Louhivuori otti poikatyön erityiskohteeksi työttömät pojat. Lisäksi toiminta laajeni Pasilan ja Sörnäisten työläisaluueille.⁴⁰⁴ Partiotoininnan Louhivuori oli tuonut Helsingin NMKY:n poikatyöhön jo vuonna 1910, mutta se kiellettiin venäläisen virkavallan toimesta jo seuraavana vuonna. Partiointia jatkettiin yleisen retkeilytoiminnan alla.⁴⁰⁵

NMKY:n poikatyölle muodostui siis jo varhain kaksi haaraa, joista ensimmäinen tähtäsi kristillisten miesten ja pääyhdistyksen tulevien jäsenten kasvattamiseen ja toinen kehittävän toiminnan järjestämiseen työläispojille. *Kuukauslehdessä* kirjoitettiin vuonna 1919 kuvaavasti, että Helsingissä oli kolmenlaisia poikia: koululaisia, työttömiä ja työssäkäyviä.⁴⁰⁶ Kristillinen poikatyö oli tarkoitettu näitä kaikkia varten, mutta menetelmät ja tavoitteet riippuivat hieman poikaryhmästä. Joukko Karilaan osastojen poikia kirjoitti johtajansa kehotuksesta vuonna 1919 lyhyet omaelämäkerrat, joiden perusteella ainakin hänen nuoriso-osastonsa ydinryhmä koostui oppikoulupojista. Osalla heistäkin tosin oli työläistausta.⁴⁰⁷ Kokonaisuudessaan osastojen sosiaalinen koostumus oli luultavasti moninaiempi. Esimerkiksi Karilaan poikaosastossa hetken aikaa viihtynyt Mika Waltari kirjoittaa muistelmissaan, kuinka pääsi Karilaan poikaosaston kautta "toisenlaisten poikien, siis kansakoululaisten, kenties joidenkin ammattia oppivien poikien

⁴⁰² NMKY-liikkeen ja Helsingin NMKY:n varhaisvaiheista Suomessa ks. Louhivuori 1915, 25–40; Aurola 1941, 32–68.

⁴⁰³ HNMKYA KPK. Helsingin NMKY:n nuoriso-osaston perustava kokous 17.2.1900; *Kuukauslehti* 3/1900, 45; Louhivuori 1915, 91–121; Aurola 1941, 53–55, 65; Kuujo 1979, 27; Nieminen 1995, 34.

⁴⁰⁴ Kuujo 1978, 28–34; Macleod 1983, 63–82; Nieminen 1995, 41–42. Helsingin NMKY:n yhteyteen perustettiin veistolaitos, joka tarjosi tilapäistyötä työttömille pojille. Sen yhteydessä oleva paikanvälitystoimisto välitti oppi- ja palveluspaikkoja. Niitä poikia varten, joilla ei ollut taipumusta kädentaitoihin, perustettiin Pikatoimisto Mars, joka tarjosi niin ikään tilapäistyötä. Myöhemmin aloitettiin myös katuammateissa työskentelevien poikien valvonta sekä kokousten järjestäminen näille. Ks. HNMKYA VK. Kertomus HNMKY:n poikain veistolaitoksen ja pikatoimisto Marsin toiminnasta v. 1915–1916; HNMKYA VK. Pikatoimisto Mars. Helsingin Nuorten Miesten Kristillisen Yhdistyksen ylläpitämä työlaitos. 1930.

⁴⁰⁵ Halmesvirta 1997, 10–14.

⁴⁰⁶ *Kuukauslehti* 2/1919, 9.

⁴⁰⁷ Ks. KA NKA Hg:13.

pariin”.⁴⁰⁸ Luokkajaon välttäminen kuului NMKY-liikkeen kansainvälisiin periaatteisiin, mutta käytännön poikatyössä koulu- ja työläispojan välinen ero haluttiin (etenkin sisällissodan jälkeen) pitää selvänä. Kuvaavaa on, että Karilaan edustamasta yleisen poikatyön haarasta tuli useiden tulevien pappien ja teologien kasvualusta.⁴⁰⁹ Kristillis-sosiaalinen poikatyö kytkeytyi sen sijaan enemmän suojelukasvatustoimintaan.

Karilaan johtamien osastojen toiminnan runkona olivat viikoittain järjestettävät yleiset kokoukset sekä raamattutunnit, joita varten osastot oli jaettu pienempiin piireihin. Piireittäin tehtiin myös retkiä ja kokoonnuttiin erilaisten harrastusten pariin. Muodollisten kokousten lisäksi yhdistyksen tiloissa oli pojille iltaisin avoin kerho ja pieni kirjasto.⁴¹⁰ Karilaan vastuulle kuuluivat yleisten kokousten järjestäminen ja poikatyön hallinnointi sekä sisältöjen laatiminen kokouksia varten. Yleiset kokoukset menivät yleensä saman kaavan mukaan niin poika- kuin nuoriso-osastossakin: ensin hengellinen laulu ja rukous, sitten erilaista ohjelmaa (puheita, varjokuvaesityksiä, runo- ja musiikkiesityksiä), välissä tauko, jolloin juotiin teetä ja pidettiin usein ”arvauskilpailu”, ja lopuksi vielä laulua ja rukous. Soitto- ja lauluesitysten ohella musiikki oli kokouksissa läsnä yhteislauluissa, jotka herkistivät poikia vastaanottavaisiksi puheille ja loivat yhteishenkeä. Vuonna 1920 Karilas julkaisi poikatyötä varten laaditun *Laula, veikko!* -nimisen laulukirjan, joka kulki poikien mukana kokouksissa.⁴¹¹

KUVA 12 Tupa täynnä Helsingin NMKY:n poikaosaston kokouksessa yhdistyksen toimitalon juhlasalissa huhtikuussa 1919. Kuva: Yrjö Karilaan arkisto.

⁴⁰⁸ Waltari 1980, 77.

⁴⁰⁹ Ks. Muukkonen 2000, 24; Inananen 2003, 98, 137, 226.

⁴¹⁰ Ks. *Kuukauslehti* 6/1918, 59; 1/1923, 7; *Uusi Suomi* 3.10.1918.

⁴¹¹ Ks. Karilas 1920c.

Pojat suorittivat osan ohjelmasta itse, mutta välillä Karilas piti kasvattavia puheita ja esitelmiä esimerkiksi suurmiehistä sekä luki kasvattavia tekstejä erilaista kirjallisuutta hyödyntäen.⁴¹² Ohjelmanumeroiden järjestämisen lisäksi pojat pitivät itsenäisesti kokouksista pöytäkirjaa. Louhivuori korosti jo kutsuessaan Karilaan poikatyöhön, että niin piirityössä kuin myös yleisissä kokouksissa tukeuduttiin "itsetoiminnan aatteeseen", mikä tarkoitti sitä, että pojat tuli saada yläpitämään toimintaa mahdollisimman itsenäisesti.⁴¹³ Itsetoiminnan periaate oli rinnakkaisilmiö oppikouluissa 1910-luvulla suosituille itsehallintakokeiluille, jollainen toteutettiin myös Kallion yhteiskoulussa Karilaan ollessa siellä opettajana. Koulumaailmassa itsehallintokokeilut menettivät kuitenkin suosiotaan sisällissodan jälkeen.⁴¹⁴ Poikatyössä todella luotettiin poikien omatoimisuuteen, mikä oli myös yksi houkuttelutekijä: kodeissa pojat olivat tottuneet kieltoihin ja kouluissa ulkoiseen kuriin ja tyttöjä huomattavasti useammin rangaistuksiin.⁴¹⁵

Koska kokouksiin osallistuminen oli pojille vapaaehtoista, heidät pyrittiin pitämään mukana toiminnassa puheiden ja rukousten lomaan sijoitettavalla viihhteellisemmällä sisällöllä. Mika Waltari on muistellut viihtyneensä kokouksissa vuosien ajan, kunnes elokuvien "jännittävä, valloittava maailma" vei voiton.⁴¹⁶ Ongelma oli poikatyöntekijöiden tiedossa, ja varjokuvaesitykset poikatyön perinteisenä kevyenä ohjelmistona pyrkivät kilpailemaan juuri elokuvien kanssa. Karilaan osastoilla oli hallussaan varjokuvasarjoja ainakin aiheista Napoleon, Fredrik Suuri, sukellusveneet, Amerikan intiaanit, Don Quijote, ranskalaiset univormut ja villieläimet.⁴¹⁷ Elokuviin suhtauduttiin aluksi NMKY:n piirissä hyvin kielteisesti, mutta huoli loiveni 1920-luvulla, kun maassa vakiintunut valtakunnallinen elokuvatarkastus takasi, etteivät pojat päässeet näkemään poikatyön näkökulmasta moraalisesti epäilyttäviä elokuvia.⁴¹⁸ Potentiaalisia uusia jäseniä varten järjestettiin säännöllisesti kutsukokouksia, joissa oli jokin poikia houkutteleva vetonumero. Karilas näyttäisi houkutelleen uusia jäseniä myös käyttämällä poikia sananvälittäjinä. Arkistoon on tallentunut lukuisia osastojen poikien kirjoittamia kutsukirjeitä "tuntemattomalle toverille", jotka kuuluvat esimerkiksi: "Minä olen täällä N.M.K.Y. ja pyydän sinuakin liittymään tähän sillä täällä on hyvin hauskaa. Täällä näemme varjokuvia ja luetaan kertomuksia ja muuten hyvin hauskaa."⁴¹⁹ Toimintaan sitoutuneiden poikien kautta sana poikakokouksista levisi tehokkaasti kaduilla ja kouluissa.

Tasapainoilusta uskonnollisen opetussisällön ja poikia houkuttelevan viihteen välillä kertoo myös ohjelmisto, jota Karilaan Tauno-veli laati osastoa varten. Tauno kirjoitti esimerkiksi syyskuulle 1919 päivätyn "Konemies"-nimisen

⁴¹² Ks. esim. HNMKYA KPK. Nuoriso-osaston kokous 14.9.1919; HNMKYA KPK. Nuoriso-osaston kokous 9.11.1919; HNMKYA KPK. Nuoriso-osaston kokous 20.2.1921; HNMKYA KPK. Nuoriso-osaston kokous 3.4.1921.

⁴¹³ YKA. Vernerin Louhivuori Yrjö Karilaalle Helsingissä 7.6.1918.

⁴¹⁴ YKA. Sörnäisten yhteiskoulu 1912-1913; Ruutu 1952, 72-73. Itsehallintokokeiluista ks. Ojakangas 1998, 100-105; Salminen 2002, 245-264.

⁴¹⁵ Ks. oppikoulujen sukupuolittavasta kurista ja rangaistuksista Puranen-Impola tulossa 2022.

⁴¹⁶ Waltari 1980, 76.

⁴¹⁷ Ks. HNMKYA KPK.

⁴¹⁸ Nenonen 1999, 25-27, 52, 106-118, 132-179, 192.

⁴¹⁹ KA NKA Hg:13. "Kirje tuntemattomalle toverille".

leikillisen esityksen, joka oli tarkoitettu kahden pojan esitettäväksi poika- tai nuoris-osaston kokouksessa. Toinen henkilö näyttelee esittelijää, joka kiertää ”konemiehen” selässä olevaa kampea näyttääkseen yleisölle, kuinka tämä toimii. Jokin menee kuitenkin vikaan:

Nyt se alkaa! Mutta huomatkkaa että tämä on sen etevin mestarinäyte! (K[onemies] liikkuu alussa hiljalleen eteenpäin, mutta vauhti kovenee kerta kerralta kunnes hän kiittää lopulta murhaavaa vauhtia ympäri näyttämön muristen samalla sangen kuuluvasti Porilaisten marssia) No mutta Konemies! Mitä sinä ajattelet, pysähdy! Älä noin joutuin! Seis, seis!!! (E[sittelijä] lähtee juoksemaan perässä) Voi, voi tuota lurjusta! Mutta painampa pysähdysnappulaa, niin se äijä ei pääse minnekään ja seisoo hiljaa kuin hiiri. (E painaa nappulaa, mutta K ottaakin E:tä kurkusta kiinni ja pahoinpitelee; E tuskissaan) Voi voi auttakaa, armahtakaa Konemiehen rautaisesta syleilystä, en minä mitään pahaa tarkoittanut! (Kaikesta huolimatta raahaa K onnettoman Esittäjän näyttämöltä) Ai, ai, ai (E äänekkäästi) painoin erehdyksestä pahoinpitelynappulaa!⁴²⁰

Jää arvailtavaksi, ottiko Karilas esityksen poikatyön ohjelmistoon. Luultavasti se oli liiankin viihteellinen ilman kasvattavaa sisältöä, vaikka pojat olisivatkin luultavasti pitäneet siitä. Tähän suuntaan viittaa myös se, että Taunon seuraavassa ohjelmakappaleessa oli aivan toisenlainen sävy. Kyseessä oli poikien esittämäksi tarkoitettu näytelmä, joka kertoo taikurijoukon perustaneista pojista. Joukko kohtaa oikean taikurin, joka lupaa taikoa pojille rahaa ja pyytää vastineeksi mukaansa ”pimeyden maahan”. Poikien pelastajaksi saapuu ”pyhiinvaeltaja”, joka hätistää taikurin tiehensä ja saattaa pojat raamattupiiriin. Viimeisen sanan saa raamattupiirin johtaja: ”Taistelu maailmassa hyvän ja pahan välillä on ankara, vihollinen kasvaa hetki hetkeltä suuremmaksi, meiltä kysytään rohkeutta; sanoissa ja teoissa. Muistattehan tämän, pojat.”⁴²¹

Poikatyön ensisijaisena tavoitteena oli saattaa pojat pohtimaan uskonasioita ja muodostamaan henkilökohtainen suhde uskonkysymyksiin, tai kuten virallinen ilmaisu kuului, johdattaa pojat ”Jeesuksen Kristuksen tuntemiseen ja uskon yhteyteen hänen kanssaan”.⁴²² Tästä näkökulmasta tärkein toimintamuoto oli raamattupiiri, jossa tutustuttiin vertaisryhmässä kristilliseen elämään Raamatun tarinoiden ja henkilöiden kautta. Piirien johtajiksi tarvittiin nuoria miehiä, ja Karilas muistelee houkutelleensa mukaan erityisesti teologian ylioppilaita vaihtelevalla menestyksellä.⁴²³ Poikatyöstä haluttiin karsia kaikki ”pappamaisuus” ja ”opettajamaisuus”, kuten Vernerin Louhivuori eräässä yhteydessä kirjoitti, joten myös piirien johtajien tuli olla suhteellisen nuoria.⁴²⁴ Karilaan raamattupiirin kokoontumisia varten laatimia raamattutuntisarjoja ilmestyi koottuina esimerkiksi poikatyön käsikirjassa *Joka Pojassa* (1922). Niiden perusteella näyttäisi siltä, että Raamatun tulkintaan haettiin tunneilla tarttumapintoja poikien omasta elämästä. Näin raamatunkertomukset avautuivat havainnollisella tavalla, mutta –

⁴²⁰ KA NKA Hg:15. ”Konemies. Leikillinen esitys”. T. K-s. [Tauno Karilas] 17.9.1919.

⁴²¹ KA NKA Hg:15. ”Toivioretkellä. Näytelmä 5:ssä näytöksessä”. T. Ks. [Tauno Karilas] 11.11.1919.

⁴²² Ks. KA NKA Hg:13. NMKY:n Pojat. Poikatyön mallisäännöt. Luonnos; Karilas (toim.) 1922a, 16.

⁴²³ YKA. Kkm, 89.

⁴²⁴ Louhivuori 1922, 79.

mikä tärkeintä – pojat saatiin samalla tarkastelemaan omaa elämäänsä Raamatun opetusten valossa.⁴²⁵

Raamattupiireissä kristillistä oppia omaksuttiin tarinoiden kautta. Tämä oli uudenaikainen pedagoginen sovellutus, joka tarjosi vaihtoehdon perinteiselle, ulkolukuun perustuvalla katekismusopetukselle. Koulumaailmassa samaan tähtäsi esimerkiksi uskonnonopetuksen kehittäjä Lauri Ingman (myöhemmin arkkipiispa ja pääministeri), joka luonnosteli jo vuosisadan vaihteessa herbartilaisuuteen pohjautuvan tarinallisen uskonnonopetuksen menetelmän. Eläytymällä Raamatun henkilöihin lapset oppivat Ingmanin mukaan vähitellen soveltamaan oppimaansa ja asettamaan heidän valintatilanteensa omaan elämäänsä. Näin uskonnonopetus – samoin kuin kristillinen poikatyö – sai myös luonteenkasvatuksen piirteitä. Raamatun henkilöitä ja etenkin Jeesusta hyödynnettiin malleina, joiden esimerkin mukaan poikia kehoitettiin elämään. Luonteenkasvatusta muistuttava kristillinen kasvatus tukeutui nuorkirkollisen suuntauksen katsantoon, jonka mukaan kristinusko oli myös eettinen, käytännön elämään liittyvä oppijärjestelmä.⁴²⁶ Raamattutuntien kestoteemana oli taistelu kiusauksia vastaan. Esimerkiksi eräässä Karilaan laatimassa Jeesuksen elämästä kertovassa raamattutuntisarjassa kerrottiin ensin Jeesuksen kokemista kiusauksista ja edettiin nopeasti pojille esitettyyn kysymykseen: ”mitkä ovat sinun, mitkä poikien erikoiset kiusaukset?”⁴²⁷ Pojat johdateltiin hahmottamaan oma sisäinen maailma jatkuvana kilvoitteluna ja samalla annettiin aineksia itsekuriin pohjaavalle kristilliselle miesidentiteetille. Tässä yhdistyi perinteinen luterilainen näkemys kristityn velvollisuudesta taistella syntiä vastaan ja moraalireformistinen ihanne, jossa miehen tuli elää järjen ja tahdon ohjaamana, vapaana toissijaisista vieteistä.

Yleisten kokousten ohjelmanumeroiden ja raamattupiirien keskusteluiden ohella pojat saivat osallistua osaston sisäiseen vuorovaikutukseen oman lehden kautta. Käsikirjoitetut lehdet olivat yhdistystoiminnassa ja erilaisissa yhteisöissä suosittu kollektiivisen kirjoittamisen muoto ja sisäisen vuoropuhelun ylläpitäjä. Niissä välitettiin informaatiota ja käytiin ryhmän sisäisistä keskustelua mutta myös harjoiteltiin erilaisia tekstilajeja.⁴²⁸ Karilaan tullessa Helsingin NMKY:hyn poikaosastolla oli oma *Paimentorvi*-lehti ja joillain piireillä oli omat lehtensä. Myös nuoriso-osasto sai hieman myöhemmin oman *Tikapuu*-nimisen lehtensä. Lehdet olivat tekstilajiltaan hyvin moninaisia: ne sisälsivät muun muassa jatkokertomuksia, vuoropuheluita, runoja, osaston toimintaa kommentoivia kirjoituksia ja kaskuja. Lisäksi mukana oli usein pääkirjoitus, jossa käsiteltiin jottain ajankohtaista aihetta tai kommentoitiin osaston tapahtumia. Ainakin nuoriso-osaston lehteä toimitettiin ilman Karilaan ennakkosensuuria, mutta pojat varmasti punnitsivat kirjoituksiaan tarkasti, sillä ne luettiin ääneen osana yleisten kokouksien ohjelmaa. Kirjoitukset julkaistiin usein nimimerkillä, mutta luultavasti tällöinkin kirjoittajat olivat osaston jäsenten tiedossa.⁴²⁹

⁴²⁵ Ks. Karilas (toim.) 1922a, 144–181.

⁴²⁶ Murtorinne 1977, 9; Lauha 1990, 21–22; Halmesvirta 1997; Välimäki 1998b, 32–24.

⁴²⁷ KA PKA OTT. ”Kun hän täällä vaelsi”. Raamattutuntisarja.

⁴²⁸ Salmi-Niklander 2004, 46, 104–112, 122. Ks. myös Tikka 2011.

⁴²⁹ HNMKYA KPK. Nuoriso-osaston kokous 9.3.1919.

Poikien lehdet kertovat, millaisia aiheita he halusivat nostaa esiin ja mitkä teemat ylipäättään kuuluivat heidän elinpiiriinsä mutta kuvaavat myös poikien vaihtelevaa suhdetta poikatyöhön. Joillekin keskeisintä näyttäisi olleen huumori, joka kuului jokaiseen lehteen ja etenkin kunkin lehden lopussa olevaan hupiliitteeseen. Joskus kirjoitukset varmasti koettelivat osaston johtajan käsityksiä sopivasta sisällöstä. Esimerkiksi poikaosastolainen Vilho Suomi kirjoitti hupiliitteeseen useita humoristisia uskonnollisaiheisia vuoropuheluja, kuten:

Kondyktööri: Jaa, kun teillä ei ole pilettiä eikä rahaa saatte jäädä Keravalla pois.

Matkustaja: No, mihin minä siellä voin mennä?

Kondyktööri: Jaa, menkää vaikka helvettiin.

Matkustaja: Onko sinne junanmuutto Keravalla?⁴³⁰

Joskus lehdissä ilmestyi huumorilla ryyditettyjä kasvatuskirjoituksia, jotka olivat ehkä Karilaan tai jonkun piirinjohtajan laatimia. Tällainen epäily herää esimerkiksi eräästä hölmöläistarinaa muistuttavasta kirjoituksesta, joka kertoo Tauno Paksupää -nimisestä poikaosastolaisesta. Paksupää ajautuu ensin ristiriitaan, kun ei tiedä lähtisikö sunnuntaina kirkkoon vai hiihtämään. Lopulta hän ratkaisee ongelman luovasti hiihtämällä kuusimetsään pitämään oman hartaushetken.⁴³¹ Huumori taipui siis myös poikatyöntekijän käyttöön. Toisaalta pojat kirjoittivat itsekkin kasvatuskirjoituksia, jotka muistuttivat heidän osastojen kokouksissa kuulemiaan puheita. Esimerkiksi aktiivinen lehden toimittaja Armas Heinämaa kirjoitti opettavaisen tarinan tupakasta kieltäytyvästä juoksupojasta ja vetosi lopuksi tovereihinsa: ”Nuori lukia, onkohan sinulla niin päättäväistä luonnetta, kun joku tarjoaisi sinulle vain yhden tupakan.”⁴³² Tällaisten kirjoitusten kautta pojat pääsivät kokeilemaan itse valistajan positiota.

Luonnollisesti maailmansota ja sisällissota kuuluivat poikien lehtien aiheisiin. Lehdissä ilmestyi esimerkiksi raportteja, jotka jäljittelivät ja osin parodioivat painetuista lehdistä tuttuja uutisjuttuja. Uutisparodiat olivat yleinen lajityyppi käsinkirjoitetuissa lehdissä.⁴³³ Loppuvuodesta 1918 *Paimentoroessa* uutisoitiin rauhanneuvotteluista:

Mikäli olemme saaneet tietää, on rauha tulossa. Saksan uusi hallitus aikoo saada aikaan rauhan ja Hollanti on tarjoutunut rupeamaan rauhanvälittäjäksi. Kaikkiialla olemme havainneet väsymystä sotaan ja suurta rauhan kaipuuta. Jos nyt rauha vihdoin viimein tulisi, jota toivomme, viettäisimme me täällä omissa huoneistossamme suurta rauhan juhlaa.⁴³⁴

Myös maassa leviävästä espanjantaudista kirjoitettiin lehdessä vakavaan sävyyn. Samalla tiedusteltiin poikien mielipiteitä suunnitelmasta sulkea koulut taudin

⁴³⁰ KA NKA Hg:14. Paimentorvi. Helsingin NMKY:n poikaosaston sanomalehti N:o 11 [vuodelta 1919]. Verrattuna moniin muihin käsinkirjoitetuihin lehtiin jutut olivat kuitenkin kesyjä, eikä niissä ole esimerkiksi ”pieruhuumoria”. Vrt. Tikka 2011.

⁴³¹ KA NKA Hg:14. Paimentorvi. Helsingin NMKY:n poikaosaston sanomalehti N:o 18 [vuodelta 1919].

⁴³² KA NKA Hg:14. Paimentorvi. Helsingin NMKY:n poikaosaston sanomalehti N:o 4 [vuodelta 1918].

⁴³³ Salmi-Niklander 2004, 136; Tikka 2011, 74–75.

⁴³⁴ KA NKA Hg:14. Paimentorvi. NMKY:n poikaosaston sanomalehti N:o 2 [vuodelta 1918].

leviämisen estämiseksi: "Onkos tämä meidän hauska vaiko ikävä?"⁴³⁵ Sisällissodasta kirjoitti esimerkiksi hupijutuistaan tunnettu Vilho Suomi, joka kirjasi lehteen muun muassa uudelleensanoituksen kaikkien tuntemasta "Suomen laulusta" otsikolla "Suomen laulu 1918":

Kuule kuinka pyssyt paukkuu,
Väinön kansa riitelee ja haukkuu.
∴ Sointu Suomen on ∴
Kuule, miehet kiroileepi,
Kuule, akat kanteleepi
∴ Sointu suomen on ∴
Katso, pohjoisessa kansa
ottaa puukot tupestansa.
∴ Sointu Suomen on ∴
Katso kansa etelässä
Murhaa, ryöstää, juo ja mässä.
∴ Sointu Suomen on ∴⁴³⁶

Uudelleensanoitus oli osittain vakavahenkinen mutta ottaen huomioon Suomen aiemmat kirjoitukset, mukana oli luultavasti myös ripaus parodiaa. Kyse oli ehkä poikaporukassa syntyneestä suullisesta muunnelmasta, jolla uhmattiin aikuisten harrasta ja vakavaa sisällissodan muistokulttuuria. On vaikeaa arvioida, kuinka Karilas suhtautui uudelleensanoitukseen, mutta ainakin se osoittaa, että sisällissotaa oli mahdollista käsitellä poikatyön piirissä jopa parodisin ottein. Sotaa käsiteltiin jonkin verran myös osastojen yleisissä kokouksissa. Karilas esimerkiksi luki nuoriso-osastolle otteita K. N. Rantakarin kirjasta *Vihollisleirissä punaisten kapinan aikana* (1918) ja luultavasti kertoi myös omista sodan aikaisista kokemuksistaan. Myöhemmin osastossa vieraili myös jääkäri Hannes Anttila kertomassa jääkäreiden kotiinpaluusta ja osallistumisesta sotaan.⁴³⁷

Enemmistölle pojista sota-aika oli merkinnyt ennen kaikkea turvattomuuden, pelon ja hämmennyksen kokemuksia. Poikia kuitenkin osallistui myös sotatoimiin sekä punaisten että valkoisten puolella.⁴³⁸ Valkoisten kaatuneiden poikien ympärille rakennettiin sankarikulttia, joka velvoitti jäljelle jääneitä uhrauksiin isänmaan puolesta.⁴³⁹ Ilmari Jäämaa julkaisi Karilaan avustuksella *Nuoressa Voimassa* kaikkien isänmaalle "veriuhrin" antaneiden helsinkiläisten oppikoulu- ja ylioppilaiden kuvat ja elämänkuvaukset.⁴⁴⁰ Tärkein jalustalle nostetuista oli Tampereen taistelussa haavoittunut ja vammoihinsa myöhemmin kuollut 14-vuotias NMKY:n partiolainen Onni Kokko, joka nousi koko maassa edustamaan valkoisia "poikasankareita".⁴⁴¹ Kokon kuva julkaistiin myös saman syksyn *Koululaisen Muistikirjassa*. Kuvatekstin mukaan hän edusti "kaikkia niitä

⁴³⁵ KA NKA Hg:14. Paimentorvi. Helsingin NMKY:n poikaosaston sanomalehti N:o 3 [vuodelta 1918].

⁴³⁶ KA NKA Hg:14. Paimentorvi. Helsingin NMKY:n poikaosaston sanomalehti N:o 14 [vuodelta 1919]. "Suomen laulu 1918". Tässä on lainattuna vain kaksi ensimmäistä säkeistöä.

⁴³⁷ HNMKYA KPK. Nuoriso-osaston kokous 2.2.1919; HNMKYA KPK. Nuoriso-osaston kokous 27.4.1919.

⁴³⁸ Junila & Jalagin 2009; Kaarninen 2009, 81.

⁴³⁹ Kemppainen 2010. Ks. sodan nuorista uhreista myös Tepora 2018, 173–179.

⁴⁴⁰ YKA Ilmari Jäämaa Yrjö Karilalle Porvoossa 10.9.1918; *Nuori Voima* 11/1918, 316.

⁴⁴¹ *Kuukauslehti* 7/1918, 69.

koululaisia, jotka 1918 vuoden vapaustaistelussa sotilaspoikina uhrasivat elämänsä synnyinmaansa vapauttamiseksi ja uuden kirkkaamman tulevaisuuden luomiseksi toisille koululaisille ja koko Suomen kansalle.”⁴⁴² Saman *Koululaisen Muistikirjan* esipuheessa maan koululaisia kannustettiin uuteen työhön vapaan Suomen tulevaisuuden eteen: ”Jokaisesta nuoresta tulkoon isänmaan vapauden uljas vartia ja kunnon kansalainen.”⁴⁴³

Toisaalta sodan jälkeen käytiin myös porvarillisissa piireissä keskustelua siitä, oliko pitkä sota-aika raaistanut poikien asenteita liikaa. Esimerkiksi Kotikasvatusyhdistyksen toiminnanjohtaja Vilho Reima valitteli vuonna 1919 ilmestyneessä pamfletissaan sodan aiheuttamaa moraalikatoa pojissa. Hänen mukaansa pojat olivat kiinnostuneita vain sotaleikeistä sekä ilmalaivojen ja ruumiiden kuvien piirtämisestä.⁴⁴⁴ Reiman kuvaus oli liioitteleva ja pyrki lähinnä herättämään huomiota aiheeseen, mutta toisaalta se kertoo kaksinaisesta asenteesta, jonka kanssa kristillinen poikatyökin joutui tasapainoilemaan: samalla kun muisteltiin sisällissodan valkoisia sankareita, pojat haluttiin pitää poissa väkivallan ihannoinnista. Poikien sotaleikit tai väkivaltaiset yhteenotot eivät olleet tietenkään uusi ilmiö.⁴⁴⁵ Maailmansota oli kuitenkin tuonut sodan vielä aiempaa keskeisemmin poikakulttuuriin ja monissa sotaan osallistuneissa maissa myös militarismiksi osaksi virallista kouluopetusta. Tämä aiheutti huolta kasvattajien keskuudessa.⁴⁴⁶

Karilaan poikaosastolaisen Antti Siltasen tapaus osoittaa, että huoli sodan ihannoinnista ja sen arvaamattomista seurauksista ei ollut tuulesta temmattu. Siltanen kirjoitti *Paimentorveen* loppuvuodesta 1918 kuvauksen ”Tosi vapaus” osallistumisestaan Helsingin valtaukseseen. Erään nuorukaisen saatua luodin olkapäähänsä Siltanen pääsi käyttämään itsekin kivääriä. Jännitystarinaa muistuttava taistelukuvaus on niin yksityiskohtainen, että se on tuskin sepitettä:

Unioonin kadulla räiske kävi yhä kovemmaksi kunnes se hiljeni yhtäkkiä. Sitten kuului muutamia yksityisiä laukauksia, kuulimme aivan selvästi ääniä joita ainoastaan epätoivoiset ihmiset voivat päästää: ”Auttakaa, Jumalan tähden auttakaa. Rakkaat toverit älkää ampuko meitä, mehän olemme punaisia.” Kuului muutamia kovia yhteislaukauksia jotka seurasivat nopeasti toisiaan ja sitten kaikki oli jälleen hiljaista. Huudot ja vaikeroimiset olivat lakkautettu. Kuularuisku laskee taaseen kuulia virtana. Meikäläinenkö vai punainenkö? Silloin yhtäkkiä laskee noin parinsadan metrin päästä Liisankadusta Physiologisen laitoksen kukkulalta kuularuisku: tak, tak, tak. Kuulat lentävät meidän ylitsemme Senaattiin päin vinkuen kamalasti lentäessään. Kuuluu avunhuutoja, kuulat ovat siis sattuneet, mutta yhä vain kuularuisku sylkee kuolemaan kohtaavasta kidastaan.⁴⁴⁷

Siltanen oli sisällissodan aikaan korkeintaan 15-vuotias. Kirjoitukseen loppuun hän merkitsi sen jatkuvan seuraavassa numerossa, mutta jatkoa ei tullut. Karilas mahdollisesti puuttui liian sotaisaan, realistiseen ja raakaan kirjoitukseen.

⁴⁴² *Koululaisen Muistikirja* 1918–1919, 20.

⁴⁴³ *Koululaisen Muistikirja* 1918–1919, 5.

⁴⁴⁴ Reima 1919, 26–27.

⁴⁴⁵ Ks. esim. Koskela 2018, 67–73.

⁴⁴⁶ Ks. esim. Cohen 2002; Danson 2006; Nyström 2013, 57.

⁴⁴⁷ KA NKA Hg:14. Paimentorvi. Helsingin NMKY:n poikaosaston sanomalehti N:o 5. Kirjoituksen alkuosa on irrallisena lehtien joukossa.

Seuraavassa numerossa alkoi kuitenkin Siltasen (nimimerkki A. S.) uusi kertomus, joka kertoi Vienan Karjalan sotarekistä haaveilevasta "Sarkkisen Kallesta". Jälleen luvattiin tarinalle jatkoa seuraavassa numerossa, mutta sitä ei tullut.⁴⁴⁸ Tällä kertaa syynä oli se, että kirjoittaja oli itse lähtenyt Pohjan Pojat -vapaaehtoisjoukon mukana Viron vapaussotaan. Sotaan lähteneessä vapaaehtoisjoukossa oli mukana paljon alaikäisiä poikia, joista nuorimmat olivat 13-vuotiaita. Lähtöön tarvittiin vanhempien lupa, mutta pojat myös väärensivät niitä.⁴⁴⁹ Parin viikon päästä siitä, kun Siltasen kertomus oli luettu poikaosaston kokouksessa, *Kuukauslehdessä* julkaistiin otteita "Antin" kirjeistä, joissa tämä kertoi Pohjan Poikien taisteluista ja mainitsi samalla, että mukana oli toinenkin Helsingin NMKY:n nuoris-osastolainen:

Nyt olen ollut jo taisteluissakin. Grohovin kartanon valloituksessa sain tulikaiteeni...Olin alussa I komppanian päällikön lähetti, mutta kun hän kaatui, otti pataljoonan päällikkö minut taistelulähetikseen. Minulta ammuttiin hevonen alta ja kuula riipaisi hiukan selkápintaani. Rajataistelussa, Gulbassa, riipaisi kuula vasemman käden pikkusormea. Meitä on Toveri-piiristä kaksi poikaa täällä Virossa. Kyllä kerron sitten tarkemmin, kun tulen.⁴⁵⁰

Heimosodat kytkeytyivät ensin sisällissotaan ja voittajaosapuolen nationalistisiin haaveisiin laajentaa Suomen aluetta itään, mutta vuonna 1919 niistä tuli tuhansine vapaaehtoisineen Aapo Roseliuksen sanoin "lähes hurmoksellinen kansanliike", joka näyttäisi houkutelleen myös hyvin nuoria poikia.⁴⁵¹ Kristillinen poikatyö ei kyennyt kehittämään sotarekille sellaisia houkuttelevia korvikkeita kuin suojeluskuntien organisoimat niin kutsutut oravakomppaniat, jollainen Helsingissäkin toimi.⁴⁵² Sen sijaan NMKY-toimintaan jo pidempään kuuluneet retkeily ja ulkoliikunta taipuivat helposti poikatyönkin käyttöön. Samassa lehdessä, jossa Siltanen oli kirjoittanut heimosodista haaveilevasta Kallesta, ilmestyi Karilaan kirjoitus, jossa hän kehotti poikia ulkoilmaan selvästi taistelunomaisella kuvauksella:

Tuonne ulos talven myllerrykseen, kilpaa juoksemaan pyryssä lennähtävien hiutaleiden kanssa tai ponnistamaan kynsin hampain purevaa pakkastuulta vastaan, joka uhkaa hengen salvata kurkkuusi. Tuonne ulos talven hiljaisille, yksitoikkoisille lumikentille pyryä suksisauvoilla synnyttämään ja tuulta kovalla vauhdilla luistinradalla synnyttämään.⁴⁵³

Sotaleikkeihin saatettiin äityä myös osastojen yhteisillä retkillä, mistä esimerkiksi Väinö Eskelisen kuvaus poikaosaston Malmin retkestä ja piirien välisestä lumisodasta helmikuussa 1919:

Laulettuamme menimme ulos lumisotaa leikkimään se vasta oli jännittävää. Into[.] Wesa ja Toveri olivat ensin voitolla mutta heitä oli myös paljon enemmän. Uljas ja

⁴⁴⁸ KA NKA Hg:14. Paimentorvi. Helsingin NMKY:n poikaosaston sanomalehti N:o 6. "Uusmaalainen poika. Tosi kertomus Viron vapaustaistelusta".

⁴⁴⁹ Niinistö 2016, 92. Pohjan Pojat lähti liikkeelle Suomesta 12.1.1919.

⁴⁵⁰ *Kuukauslehti* 3/1919, 10.

⁴⁵¹ Roselius 2018, 128.

⁴⁵² Nevala 2009, 13–17.

⁴⁵³ KA NKA Hg:14. Paimentorvi. Helsingin NMKY:n poikaosaston sanomalehti N:o 6.

Tähti piiriläiset joutuivat alas. Mutta ei kestänyt kauan kun pääsimme jälleen ylös. Vaikka heitä oli kolme piiriä ja meitä vaan kaksi, niin kuitenkin me voitimme. Vaikka saimme jää paloja niskaan niin, että pää rutisi, mutta mitäs siitä heitimme takaisin ja voitto tuli kuin tulikin.⁴⁵⁴

Samoihin aikoihin Malmin retken kanssa Karilas perusti poika- ja nuoriso-osastolaisia varten retkeilypiirin. Kristillisissä yhdistyksissä ja laajemmin nuorisoliikkeissä elettiin retkeilykuumeen aikaa. Partio toiminta oli lähtenyt vilkkaasti käyntiin sen vapautumisen jälkeen keväällä 1917, ja nuorisoretkeilylle löytyi partion ohella muitakin kansainvälisiä esikuvia, esimerkiksi saksalainen Wandervogel-liike.⁴⁵⁵ Karilas ei syystä tai toisesta koskaan kiinnostunut varsinaisesta partiotoiminnasta, vaikka häntä pyydettiin mukaan moneen otteeseen ja jopa vuonna 1919 perustetun *Partio*-lehden päätoimittajaksi.⁴⁵⁶ Karilaan retkeilypiirin järjestämiskokous pidettiin helmikuun puolivälissä, jolloin ryhmä sai säännöt ja oman lipun. Nimeksi äänestettiin useista vaihtoehdoista Korpisissit, joka viittasi ehkä Karilaankin poikana lukemaan *Metsäsissi*-intiaanikirjaan.⁴⁵⁷ Kokouksessa ryhdyttiin valmistelemaan Karjalaan suuntautuvaa kävelyretkeä tulevaisuudeksi.⁴⁵⁸ Ryhmä kokoontui kevään mittaan säännöllisesti. Kokouksissa suunniteltiin matkareittiä sekä opiskeltiin retkeilytaitoja ja pojat pitivät omia, matkan kulkuun liittyviä esitelmiä. Yhteisistä asioista päätettiin itsetoiminnan periaatteen mukaisesti äänestyksellä, ja kullekin jäsenelle annettiin omat vastuutehtävät.⁴⁵⁹ Samoihin aikoihin, kun Korpisissit harjoittelivat Karjalan vaellusta varten, koottiin retkikuntaa myös niin kutsuttua Aunuksen retkeä varten. Viron vapaussodan tavoin Aunuksen retkelle osallistui paljon poikia ja nuorukaisia, joista monet lähtivät mukaan seikkailunhalun ja Suur-Suomi-aatteen innostamina.⁴⁶⁰

Korpisissit eli Karilas ja 12 poikaa lähtivät matkaan kesäkuun puolivälissä. Päätepisteenä oli Savonlinna, josta Karilas jatkaisi Ester-puolisonsa vanhempien luokse Parikkalaan kesän viettoon. Ennen lähtöä Karilas vieraili vielä Porvoossa SNKL:n vuosikokouksessa, josta lähetetyssä kirjeessään hän kertoi Esterille jännittävänsä Karjalan matkaa ja lupasi olla varovainen.⁴⁶¹ Rajaseudulla oli samoihin aikoihin aseellisia selkkauksia rajaa vartioivien suojeluskuntalaisten ja toiselle puolelle jääneiden punaisten välillä. Ne olivat kuitenkin kaukana Korpisissien matkareitistä.⁴⁶² Retki alkoi laivamatkalla Viipuriin, jossa tutustuttiin nähtävyyksiin ja paikalliseen NMKY:hyn. Sieltä jatkettiin jalan Oravalan ja Ahvolan kylien kautta Jääskén kirkonkylään. Matkalla laulettiin sekä pidettiin hartauksia ja puheita. Jokainen retkikunnan jäsen sai oman lempinimen, mikä loi yhteiskuuluvuutta porukan välille. Seudulla oli käyty sisällissodan aikaan ankaria

⁴⁵⁴ KA NKA Hg:14. "Matkamme Malmille". Väinö Eskelinen II/1919. Kirjoitus oli tarkoitettu ehkä osaston lehteen tai kirjoituskilpailuun.

⁴⁵⁵ Aurola 1941, 79; Paavilainen 1994, 77–78; Halmesvirta 1997, 14; Williams 2007, 107–145; Paavilainen 2010, 43–44.

⁴⁵⁶ YKA. Ilmari Jäämaa Yrjö Karilaalle Porvoossa 17.3.1919.

⁴⁵⁷ Ks. YKA. Kkm, 24.

⁴⁵⁸ KA PKA SA. Korpisissien kokous 18.2.1919.

⁴⁵⁹ KA PKA SA. Korpisissien kokous 24.3.1919; KA PKA SA. Korpisissien kokous 1.4.1919.

⁴⁶⁰ Tepora 2014, 89–90; Niinistö 2016, 148–157; Roselius 2018, 135.

⁴⁶¹ YKA. Yrjö Karilas Ester Karilaalle kesäkuussa 1919 [päiväys puuttuu].

⁴⁶² Tikka 2006, 60. Lähtöä edeltävänä päivänä Kotimaa uutisoi "bolsevikkien" hyökkäyksistä kaakkoisrajalla. Ks. *Kotimaa* 17.6.1919.

taistelujuja, ja luultavasti retkellä oli myös eräänlaisen pyhiinvaelluksen luonne.⁴⁶³ Keväällä 1919 maassa muisteltiin mennyttä sotaa ja vietettiin sen vuosipäivää erilaisissa tilaisuuksissa ympäri maata. Aapo Roseliuksen mukaan kevään 1919 juhlat olivat osa suojeluskuntajärjestön uudelleenorganisointumista, ja samalla ne väkiinnuttivat vapaussotatulkinnan osaksi valkoisen Suomen muistokulttuuria.⁴⁶⁴ Karilas toimitti WSOY:llä samoihin aikoihin *Oma Maa* -tietokirjan toista painosta, jossa kirjoitettiin laajasti myös Suomen vapaussodasta. Hän oli siten hyvin perillä siitä, millaisen merkityksen sota oli saamassa voittajaosapuolen tulkinnoissa.⁴⁶⁵

KUVA 13 Korpisissit aloittelemassa matkaansa laivalla Helsingistä Viipuriin kesäkuussa 1919. Kuva: Yrjö Karilaan arkisto.

Korpisissien retken yhteydestä kevään muistojuhliin vihjaa esimerkiksi ryhmän marssilauluksi valittu, vuonna 1918 sanoitettu vanha sotaväen marssi "Kaunis Karjala", joka tunnetaan myös "Karjalan jääkärien marssina". Sen ensimmäinen säkeistö kuuluu:

Kaunis Karjala, isiemme maa,
työhön, jaloön taisteluun sun poikajoukkos' saa.
Henkemme uhratkaamme,
kansamme ja synnyinmaamme,
onni ja vapaus kun vaativat vaan!
Työhön, työhön nuoret sotijat,
taistoon, taistoon miehet uljahat!
Nyt vapaan Suomen Uusi huomen
Loistaa jo yli koko Karjalan maan!⁴⁶⁶

⁴⁶³ YKA. Kkm, 89–90; *Kuukauslehti* 6/1919, 23. Retkikuntaan kuuluivat Luikkari, Kokki, Ruoho, Kiuru, Maisteri, Komendantti, Gånge Rolf, Sihteeri, Työnjohtaja, Itse Rauhallisuus, Valtionhoitaja, Jonkka ja Korpisissi.

⁴⁶⁴ Roselius 2010 30–31, 58–60; Roselius 2018, 260–268.

⁴⁶⁵ Ks. Rähä & Karonen 2016, 70.

⁴⁶⁶ Ks. Karilas 1920c, 76–77.

Laulun kajahtaessa yhteisäänin Karjalan korvessa saattoi ehkä kuvitella marssivansa Onni Kokon ja muiden "poikasankareiden" jalanjäljissä. Mikä tärkeintä, todellinen sodankäynti ja sankariuhrit olivat takanapäin. Jääskestä retkikunta jatkoi junalla Imatralle, josta käveltiin Parikkalaan. Päätepisteessä Savonlinnan Olinnassa pidettiin ryhmän viimeinen kokoontuminen, jossa keskusteltiin matkan kulusta ja osastojen tulevasta ohjelmasta.⁴⁶⁷ Sitten joukko hajaantui, ja Karilas palasi Parikkalaan kesän viettoon.

Karilaan ensimmäinen vuosi poikatyöntekijänä syksystä 1918 kesään 1919 oli vielä maailmansodan ja sisällissodan leimaamaa aikaa. Sodan voittajaosapuolen ideologiset tukipilarit, joiden varaan uusi Suomi haluttiin rakentaa, olivat uskonto, isänmaallisuus ja vapaussodan velvoittavat veriuhrin.⁴⁶⁸ Kristillinen poikatyö kytkeytyi osaksi tätä perustaa, mutta sen suhde sotaan ja nationalistisiin painotuksiin ei ollut ongelmaton. Poikatyössä jouduttiin jatkuvasti tasapainoilemaan paitsi maallisen kulttuurin ja viihteen myös sellaisen nationalismin kanssa, joka uhkasi kadottaa näkyvistä toiminnan hengelliset päämäärät. Sisällissota puolustautumisena "jumalattomia" punaisia vastaan oli ollut oikeutettu, mutta esimerkiksi heimosotia allianssikristillisen NMKY-liikkeen näkökulmasta oli vaikeampi perustella. Vaikka Korpisissit vaelsivat Karjalassa – heimosotaretkikuntien tavoin – sisällissodan valkoisten aattein ja sanoin, samalla retkessä oli kyse taistelusta poikakulttuurissa jatkunutta sotaan vastaan ja siten rauhankriisin käsittelemisestä poikatyön keinoin.⁴⁶⁹

Sotaisat ihanteet loivat jännitteitä kristilliseen poikatyöhön myöhemminkin. Tästä kertoo esimerkiksi pieni mutta merkityksellinen kohta eräässä Karilaan varhaisessa, Davidia käsittelevässä raamattutuntiasarjassa. Hän kehotti tunnin ohjaajaa opettamaan, että maailmassa oli "David-poikia" ja "Goljat-poikia" ja kuvaamaan Goljatin "militarismien edustajana".⁴⁷⁰ Vaikka tarkoitus oli ehkä osoittaa, että fyysisesti pienemmät ja heikommat pojat saattoivat olla henkisesti vahvempia kuin Goljatin kaltaiset tappelupukarit, samalla kyse oli myös puolustautumisesta militaristista miesideaalia vastaan. Kaikki Karilaan osastojen pojistakaan eivät suinkaan olleet kiinnostuneita sotaseikkailuista, vaan poikien omat lehdet osoittavat, että he suhtautuivat toimintaan eri tavoin ja olivat kiinnostuneita erilaisista asioista.

3.2 Uskonto, urheilu ja isänmaa

Karilas oli ehtinyt olemaan NMKY:n poikatyöntekijänä vain runsaan vuoden, kun hänestä tuli koko maan kristillisen poikatyön keskussihteeri loppuvuodesta

⁴⁶⁷ KA PKA SA. Korpisissien kokous 1.7.1919.

⁴⁶⁸ Isänmaallisuus kasvatti merkitystään sisällissodan jälkeen myös NNKY-liikkeen julkisuudessa. Ks. Antikainen 2006a, 100–104.

⁴⁶⁹ Rauhankriisin käsitteestä ks. Karonen 2006, 19. Rauhankriisi ilmeni aivan toisin Karilaan keskikaupungin poika- ja nuoriso-osastoissa kuin työläisalueilla, joilla poikatyöntekijöitä oli pahoinpidelty ja poikatyön toimitiloja ja välineitä tuhottu sodan aikana. Ks. Karpio 1973; Paavilainen 1994, 102.

⁴⁷⁰ Karilas (toim.) 1922a, 147.

1919. Tämä laajensi hänen työalaansa paikallisista poikakokouksista maanlaajuisen kokoustoimintaan, viestintään ja kehittämistyöhön. Karilaan urakehitys oli hämmästyttävän nopea ottaen huomioon, että hän oli tullut alalle kokonaan kristillisen nuorisoliikkeen ulkopuolelta. Toisaalta ulkopuolisuus saattoi olla myös etu: Hänessä ei ollut maallikkona minkään teologisen suunnan leimaa, ja samalla hän edusti uutta polvea suhteessa esimerkiksi vuosisadan alun siveellisyysskeskustelussa ja apologiakirjoittelussa aktiivisiin nuorkirkollisiin. Uuden Suomen poikatyö sai siten myös uudet kasvat. Karilasta auttoivat uralla eteenpäin myös Normaalilyseon, Kallion yhteiskoulun ja WSOY:n kautta luodut yhteydet maan kirjalliseen eliittiin sekä lukuisat tutut kirkollisissa tehtävissä. Karilas oli tullut poikatyöntekijäksi poliittisesti myrskyisessä tilanteessa, mutta keskussihteerin työn hän sai aloittaa rauhaan palanneessa maassa: maailmansota oli ohi, Suomi oli saanut tasavaltaisen hallitusmuodon, kansainvälisesti tunnustetun aseman itsenäisenä maana ja loppuvuodesta 1920 solminut myös rauhan Neuvosto-Venäjän kanssa. Keskussihteerinä Karilas pystyi tekemään koko maan poikaosastoihin ulottuvia periaatteellisia linjanvetoja, mikä teki hänestä 1920-luvun kristillisen poikatyön tärkeimmän vaikuttajan.

Korpisissien Karjalan-matkan jälkeisenä syksynä Karilas ryhtyi suunnittelemaan Vernerin Louhivuoren kanssa kaikkien Helsingin kristillisten poikaosastojen yhteistä kokousta. Kokous pidettiin Tuusulassa ilmeisen hyvin kokemuksin.⁴⁷¹ Luultavasti jo tuossa kokouksessa kypsyttiin ideaa koko maan laajuisesta yhteistyöstä poikatyön saralla. Karilas korostaa muistelmissaan omaa rooliaan poikatyöliiton perustamisessa, ja luultavasti hän olikin idean takana, mutta kuten nähdään, aloite osui otolliseen maaperään. Ajatus poikatyöliitosta esitettiin ensimmäisen kerran julkisesti vuoden 1919 marraskuun puolivälissä, jolloin Helsingissä vietettiin Suomen NMKY-liikkeen 30-vuotisjuhla. Karilas ei tietävästi itse osallistunut juhlallisuuksiin mutta oli sopinut Louhivuoren kanssa, että tämä esittelee idean juhlien yhteydessä järjestetyssä neuvottelukokouksessa. Hankkeelle oli haettu tukea jo aiemmin liiton johtohenkilöistä.⁴⁷²

Louhivuoren neuvottelukokouksessa tekemää ehdotusta ei kirjattu jostain syystä kokouspöytäkirjaan, mutta muista keskusteluista käy ilmi, millaisessa ilmapiirissä juhlakokousta vietettiin. Koolle oli kutsuttu vain liiton miespuoliset vaikuttajat, sillä kyseessä oli nimenomaan NMKY:n, ei koko kristillisen nuorisoliikkeen 30-vuotisjuhla.⁴⁷³ SNKL:n juuret olivat NMKY-liikkeessä, mutta vuodesta 1906 lähtien siihen oli hyväksytty mukaan myös miesten ja naisten yhteisiä Nuorten Kristillisiä Yhdistyksiä (NKY), joista tuli vähitellen hallitseva järjestäytymismuoto. Tämä tapahtui osittain miesyhdistysten kustannuksella, sillä useat NMKY:t muutettiin käytännön syistä sekayhdistyksiksi.⁴⁷⁴ Juhlakokouksessa esitettiin huoli siitä, että sekayhdistysten lisääntymisen myötä NMKY:t olivat jäämässä ”lapsipuolen asemaan” liiton sisällä. Yksi kokouksen ponsista oli, että

⁴⁷¹ HNMKYA KI. Yrjö Karilas Vernerin Louhivuorelle Helsingissä 7.8.1919; *Kuukauslehti* 6/1919, 24.

⁴⁷² Laine 1972, 44–45; Kuujo 1979, 37.

⁴⁷³ NA 7/1919, 101. Tuovinen 1969, 29.

⁴⁷⁴ Heikkilä 1979, 35–36, 133–134; Lund 2007, 34–35. Naiset olivat saaneet täydet oikeudet liitossa vuonna 1911.

vaikka aikuisten sekayhdistykset olivat maaseudulla välttämättömiä, varhaisnuorisotyötä tuli tehdä niissäkin ”erikseen tyttöjen ja poikien piirissä”. Pontta edelsi liiton pääsihteerin Lauri Rikalan alustus, jossa hän tähdensi nuorten ja ”varsinkin poikien” psykologian ja tarpeiden erilaisuutta aikuisiin nähden.⁴⁷⁵ Samassa kokouksessa tuotiin esiin tarve uuden miestyön organisaation, Suomen NMKY:n, perustamisesta liiton sisälle.⁴⁷⁶ Näyttäisi siltä, että kristillisen nuorisoliikkeen sisäisissä keskusteluissa puitteet NMKY:n Poikien perustamiselle loi pyrkimys vahvistaa mies- ja poikatyön asemaa.⁴⁷⁷

Vaikkei Karilas osallistunut juhla kokoukseen, hän kirjoitti samana päivänä ilmestyneeseen *Kotimaahan* lyhyen esittelytekstin, jossa toi esiin NMKY-liikkeen poikatyötä ja samalla avasi hieman perustettavan poikatyöliiton ideaa: ”Samaan aikaan kun usealla taholla syntyy nuorten liittoja, on kristillisen poikatyönkin työmaalla tunnettu tarvetta saada liittyä yhteen. Nyt on sopiva aika ajatella Suomen Nuorten Kristillisen Liiton rinnalle muodostettavaa itsenäistä Kristillisen Poikatyön Liittoa.”⁴⁷⁸ Samaan aikaan syntyvillä ”nuorten liitoilla” hän ei tarkoittanut suojeluskuntapoikatyötä tai poliittisten puolueiden varhaisnuorisotyötä vaan perusteilla olevaa Nuoren Voiman Liittoa. Muistelmissaan Karilas kertoo hieman yllättävästi, että ajatus poikatyöliitosta syntyi sen jälkeen, kun Ilmari Jäämaan kanssa tehdyt suunnitelmat *Nuoren Voiman* ympärille perustettavasta nuorten harrastajien liitosta kariutuivat. Karilas olisi halunnut liiton sääntöihin ”kristillisen elämäkatsomuksen”, mutta kun Jäämaa ei taipunut tähän, hän päätti ryhtyä suunnittelemaan itsenäisesti kristillistä poikatyöliittoa. Karilaan ja Jäämaan alkuperäisestä suunnitelmasta syntyi sitten vuonna 1920 Nuoren Voiman Liitto, jonka virallisessa perustamiskokouksessa vuonna 1921 Karilaskin oli läsnä ja jonka ensimmäiseen väliaikaishallitukseen hän myös kuului.⁴⁷⁹

SNKL:n päätoimikunta hyväksyi juhla kokouksen jälkeisessä kokouksessaan yksimielisesti NMKY:n Pojat -nimisen ”aatteellisen yhtymän” perustamisen liiton alaiseksi työryhmäksi. Samalla Karilas valittiin sen ensimmäiseksi keskussihteeriksi. Karilas aloitti toimessa joulukuun alussa ja siirtyi samalla SNKL:n toimistolle työskentelemään. Rahallisesti osa-aikainen keskussihteerin työ oli vain pieni lisä WSOY:ltä ja omista kirjoitustöistä saatuihin tuloihin. Liitolla oli aiemminkin ollut poika- ja lapsityön neuvoja, mutta nyt poikatyöhön keskittyi keskussihteerin ohella matkasihteerin, joka opasti poikatyön aloittamisessa ja teki työtä tunnetuksi maan kristillisissä yhdistyksissä ja seurakunnissa.

⁴⁷⁵ KA NKA C:1. Pöytäkirja NMKY:n 30-vuotisjuhlassa 17.-18.11.1919.

⁴⁷⁶ Tuovinen 1969, 30–31.

⁴⁷⁷ Miesten ja naisten välinen valtakamppailu oli 1910-luvulla läsnä myös kristillisessä ylioppilasliikkeessä. Ks. Franzén 1994.

⁴⁷⁸ Karilas 1919a.

⁴⁷⁹ Karilaan roolista Nuoren Voiman Liiton perustamisessa ei löydy tietoa liiton arkistosta tai historiikista, joten Karilaan muistelmaan osoittaminen todenpitäväksi on vaikeaa. Vaikuttaa kuitenkin uskottavalta, että hän todella oli ideoimassa liittoa samoihin aikoihin NMKY:n Poikien perustamisen kanssa. Idea liitosta tuli alun perin lehden lukijoilta. Jäämaa selosti ajatusta ensimmäistä kertaa lehdessä lokakuun lopulla 1919 ilmestyneessä numerossa. Hieman tämän jälkeen perustettiin NMKY:n Pojat. Karilas ei kuitenkaan jättänyt pois Nuoren Voiman Liitosta kristillisyyden puutteen vuoksi, kuten antaa muistelmissaan ymmärtää, vaan oli aktiivinen jäsen 1930-luvun lopulle asti. Ks. *Nuori Voima* 3/1919, 87; *Nuori Voima* 20/1919, 595–596.

Matkasihteeriksi valittiin Antti Nikulainen, joka oli Karilaan vanha koulukaveri Normaalilyseosta. Keskussihteerin ja matkasihteerin taustalla toimi poikatyön johtokunta (vuoteen 1924 asti poika-, partio- ja lapsityön toimikunta), jonka kautta SNKL pystyi vaikuttamaan toimintaan. Omat säännöt poikatyöliitto sai vasta vuonna 1924. Alkuvaiheessa myös partio- ja tyttötyö kuuluivat NMKY:n Poikien alle ja siten Karilaan työnkuvaan, mutta myöhemmin ne molemmat organisoituivat omiksi ryhmikseen.⁴⁸⁰

Karilas jatkoi jonkin aikaa myös Helsingin NMKY:n poika- ja nuoriso-osastojen parissa mutta päätti luopua ensin poikaosastosta vuonna 1920 ja seuraavana keväänä myös nuoriso-osastosta. Päätökseen vaikuttivat ”liikarastitus” ja päänsärky, joiden vuoksi hän kertoo käyneensä lääkärissäkin, mutta myös perheenlisäys: ensin syntyi Timo kesäkuussa 1920 ja Aatto seuraavan vuoden joulukuussa. Karilaan työtahti olikin ollut kova: Päivät hän vietti WSOY:llä ja NMKY:llä toimistohommissa ja illat poikatyön kokouksissa. Kotona häntä odottivat paitsi puoliso ja lapset myös omat kirjoitustyöt, joita hän kertoo muistelmissaan tehneensä öisin.⁴⁸¹ Nyt hän sai sentään illat vapaiksi. Karilaan seuraajaksi Helsingin NMKY:n poikaosastoon tuli häntä aiemminkin avustanut Tauno-veli, joka oli kirjoittanut ylioppilaaksi keväällä 1920 ja ryhtynyt hieman yllättäen opiskelemaan sen jälkeen teologiaa. Tauno kiinnostui poikatyöstä isoveljensä jäljissä ja ryhtyi myös suunnittelemaan ensimmäisiä poikakirjojaan jo 1920-luvun alussa.⁴⁸²

Keskussihteerin ensimmäisenä tehtävänä oli järjestää vuodenvaihteessa poikatyön kurssi, joka oli ensimmäinen askel poikatyöntekijöiden koulutuksen kehittämisen ja yhtenäistämisen suuntaan. Ensimmäisessä maan poikaosastoille lähetetyssä tiedotelehdessä Karilas kertoi perustetusta ”kristillisen poikatyön keskuksista” ja kehotti osastojen johtajia ja muita poikatyöstä kiinnostuneita osallistumaan poikatyön kurssille. Kurssin aiheita olivat muun muassa raamatuntutunnit, harrastuspiiritoiminta, kesätoiminta, poikatyön menetelmät, ja lisäksi käytiin läpi mallitunteja ja -kokouksia. Kurssin opettajat olivat kokeneita poikatyöntekijöitä: Karilaan ohella esimerkiksi Sörnäisten NMKY:n poikatyöntekijä Sulo Karpio, Helsingin NMKY:n pääsihteeriksi Verner Louhivuori ja Pasilan NMKY:n poikatyöntekijä Alfred Liukku.⁴⁸³ Kurssilla käydyissä keskusteluissa hahmoteltiin maan kristillisen poikatyön periaatteita ja tulevaisuutta. Keskusteluissa tuotiin esiin ”kristillisen poikatyön tärkeys nykyaikana” ja linjattiin, että hengellisen työn lisäksi tulisi koettaa järjestää pojille mahdollisuus erilaisiin harrastuksiin, kuten urheiluun.⁴⁸⁴ Karilas kannusti poikatyöntekijöitä aktiiviseen itseopiskeluun, jota edistämään laadittiin tutkintosuunnitelma aihealueineen ja

⁴⁸⁰ *Nuorten airut* 8/1919, 115; KA NKA Hg:10. Suomen N.M.K.Y:n Partiorhman tiedoitus n:o 31. Helsingissä 6.12.1922; KA NKA C:5. Pöytäkirja 19.11.1919; Tuovinen 1969, 35.

⁴⁸¹ YKA. Kkm, 90-91.

⁴⁸² ks. NIKA Tauno Karilas Yrjö Karilalle Espoon kesäleirillä 21.7.1922. Sitten Tauno lopetti teologian opinnot, vaihtoi kirjallisuuden oppiaineeseen ja valmistui lopulta filosofian kandidaatiksi 1924 ja maisteriksi 1927. Ks. YKA. Taunon muistelmia vuosilta 1917-1918; SKS KIA. TKH.

⁴⁸³ KA NKA Hg:3. ”Arvoisa yhdistys”. Kiertokirje. Yrjö Karilas 15.12.1919; HNMKYA VK. Vuosikertomus 1918-1919.

⁴⁸⁴ KA NKA Hg:8. Pöytäkirja poikatyöntekijäin kursseilla Helsingissä 28.12.1919-4.1.1920.

lukemistoinen. Ensimmäisten kurssien esitelmien pohjalta koottiin vuonna 1922 ilmestynyt kristillisen poikatyön käsikirja *Joka Poika*. Teosta suositeltiin *Aamuruskon kansan* kirja-arviossa poikatyöntekijöiden ohella jokaiselle, ”joka jossain ominaisuudessa: kasvattajana, äitinä, veljenä tai toverina joutuu poikain kanssa tekemisiin”.⁴⁸⁵ *Joka Poika* -käsikirja oli suunnattu pääasiassa kristillisen poikatyön käyttöön, mutta se tarjosi poikatietoutta myös kodeille. Näin poikatyön piirissä syntynyt tieto pääsi muovaamaan myös kotikasvatusta – mikäli teosta todella luettiin kodeissa.

KUVA 14 Ensimmäisen NMKY:n Poikien järjestämän poikatyön kurssin osanottajat. Karilas istuu eturivissä kolmantena vasemmalta. Kuva: Kansallisarkisto, Nuorten Keskuksen arkisto.

Kesällä 1920 Karilas järjesti ensimmäisen koko maan poika- ja nuoriso-osastojen pojille tarkoitetun kokouksen Suursaarella. Siitä lähtien vuosittaisista kesä- ja talvipäivistä tuli poikatyöliiton näkyvin ponnistus. Kokousten ohjelmaan kuului puheita, esitelmiä, osastojen tervehdyksiä, yhteislaulua, musiikkiesityksiä, hartauksia, raamattutunteja ja urheilua.⁴⁸⁶ Toiminta täydentyi kesäleireillä, kun SNKL hankki vuonna 1929 poikatyötä varten entisen Pöyhölän pappilan leirikeskukseksi.⁴⁸⁷ Kesä- ja talvipäivät näyttäsivät saaneen hyvän vastaanoton. Vuoden 1921 Savonlinnan kesäpäivien jälkeen paikallinen poikatyöntekijä kiitti vuolasti Karilaan henkilökohtaista panosta kokouksen johtamisessa:

⁴⁸⁵ *Aamuruskon kansa* 2/1922, 8.

⁴⁸⁶ KA NKA Hg:9. N.M.K.Y:n Poikien ensimmäinen kesäkokous Suursaarella heinäk. 17–20 p. Kutsu ja kokousohjelma; Karilas 1920a.

⁴⁸⁷ KA NKA Hg:9. NMKY:n Poikien ensimmäinen yleinen kesäleiri Pöyhölässä heinäk. 8–14 p:nä 1929. Leiriohjelma.

Sinä olit tehnyt voimakasta työtä juhlien hyväksi ennakolta, ja juhlien aikana Sinä joka tilanteessa olit rohkaisevana, auttavana ja ymmärtävänä veljenä. En imartele, vaikka sanon, että Sinä olit päätäsi pitempi muutenkin kuin ruumiillisesti. Todellinen "keskus" olit! Se innosti meitä toisia, se innosti minuakin. Tuo tosi veljellinen, rehellinen, luottamuksellinen suhtautumisesi teki minuun samoin kuin tietysti toisiinkin syyttävän, lämmittävän vaikutuksen.⁴⁸⁸

Seuraavan vuoden Sortavalan kesäpäivien jälkeen Pasilan NMKY:n poikatyöntekijä Alfred Liukku puolestaan kirjoitti Karilaalle, että toimintaan oli tullut mukaan uusia innokkaita ja nuoria johtajia. Muutenkin kokouksessa oli vallinnut "parempi toverillisuus ja yhteisymmärrys s.o. veljeystunne, kuin milloinkaan ennen".⁴⁸⁹ Poikien kesä- ja talvipäivät lisäsivät osastojen välistä vuorovaiikutusta ja ohjasivat maan poikatyötä yhtenäisempään suuntaan. Samalla ne lisäsivät Liukun mainitsemaa veljeystunnetta sekä poikien että poikatyöntekijöiden keskuudessa ja vahvistivat yhteistä identiteettiä. Poikaosastoja perustettiin maahan jatkuvasti lisää, ja vuonna 1921 poikatyöliittoon kuului jo päälle 20 paikallisosastoa. Ensin liittyivät luultavasti NMKY:iden poikaosastot, ja sen jälkeen kasvu tuli NKY:ten ja seurakunnallisten osastojen suunnalta.⁴⁹⁰

KUVA 15 NMKY:n Poikien vuoden 1923 Helsingin kesäpäivien osallistujat järjestyneinä riviin lähteäkseen retkelle Suomenlinnaan. Taustalla Helsingin NMKY:n Vuorikadun toimitalo. Kuvaaja: Harald Rosenberg. Kuva: Helsingin kaupunginmuseo.

Suuret poikakokoukset mahdollistivat laajamittaisen urheilutoiminnan, ja poikien kesä- ja talvipäivien yhteydessä syntyi myös idea kristillisen urheiluliiton perustamisesta. Ideaa kysyttiin muutaman vuoden ajan, kunnes syksyn 1923 NMKY:n veljespäivillä perustettiin Suomen NMKY:n Urheiluliitto. Liiton toiminnan käynnistäminen ja organisaation luominen annettiin Karilaan, Alfred

⁴⁸⁸ YKA. Johannes Reinikainen Yrjö Karilaalle Savonlinnassa 10.7.1921; Michelsen 1983, 18.

⁴⁸⁹ YKA. Alfred Liukku Yrjö Karilaalle Puhoksella 14.7.1922.

⁴⁹⁰ *Aamuruskon kansa* 3/1921, 45–46; Heikkilä 1979, 202.

Liukun ja Vernerin Louhivuoren tehtäväksi, mikä kieli siitä, että aloite tuli nimenomaan poikatyöntekijöiden suunnalta. Karilas valittiin liiton puheenjohtajaksi.⁴⁹¹ Yksittäisten NMKY:iden parissa oli harrastettu voimistelua ja urheilua jo vuosisadan alussa, jolloin esimerkiksi Helsingin yhdistys sai oman voimistelusalinsa. 1920-luvulla urheilu laajeni kuitenkin huomattavasti niin NMKY:n poikatyön kuin miestyönkin toimintamuotona.⁴⁹² Kehitys oli ainakin osin reaktiivista. Tämä tulee ilmi esimerkiksi NMKY:n Urheiluliiton toiminnan käynnistymistä tarkastelevassa raportissa, jonka mukaan liitto perustettiin ”olojen pakosta”. Kristillinen nuorisoliike ei voinut vain seurata vierestä, kun pojat ja miehet valuiivat urheilun vetäminä urheiluseuroihin ja muihin maallisiin yhdistyksiin.⁴⁹³ Urheilusta tuli 1920-luvulla eräänlainen kansanliike, jopa kansalaisuskonto, joka toimi paitsi nationalismin kanavana myös sen keskeisenä rakennusaineena. Lisäksi se oli yksi poikien suosituimmista harrastuksista. Ruotsissa myös kirkko ryhtyi järjestämään urheilutoimintaa tavoitteena nimenomaan poikien ja miesten houkuttelu uskonnon pariin. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon piirissä suhtautuminen urheiluun oli vielä 1920-luvulla skeptistä, poikkeuksena yksittäiset nuorta polvea edustaneet papit.⁴⁹⁴ NMKY:n Urheiluliitto kiinnittyi porvarilliseen urheiluliikkeeseen ja solmi Suomen Voimistelu- ja Urheiluliiton (SVUL) kanssa yhteistyösopimuksen, joka oikeutti NMKY:n urheilijat ottamaan osaa SVUL:n järjestämiin kilpailuihin. Lisäksi liitto sai edustuksen SVUL:n hallitukseen ja poikaurheilujaostoon.⁴⁹⁵

Kristillisen urheilun leviäminen 1900-luvun alussa ei ollut suomalainen erikoisuus vaan jo pidempään jatkunut kansainvälinen kehityskulku. NMKY-liikkeen ydinalueella Yhdysvalloissa 1890-luvulla kehitetyn kasvatustehon mukaan kristityn miehen tuli vaalia tasapainoisesti niin henkisiä, hengellisiä kuin myös ruumiillisia kykyjä itsessään. Ihanne sinetöitiin liikkeen tunnuksena toimivaan punaiseen kolmioon, jonka sivut edustivat henkisyiden, hengellisyyden ja ruumiillisuuden tasapainoa. Vähitellen nimenomaan urheilusta alkoi tulla yksi NMKY:n leimallisimmista toimintamuodoista. Liikkeen korkeakoulussa Springfieldissä kehitettiin kristillisen liikuntakasvatuksen ja urheilun käyttöön kokonaan uusia lajeja, joista menestyksekkäimmiksi osoittautuivat lentopallo ja koripallo. Kristillinen urheilu ja poikatyö kasvoivat rinnakkain, sillä urheilu nähtiin paitsi tehokkaana kasvatustehon menetelmänä myös keinona houkuttaa poikia kristillisyyden pariin.⁴⁹⁶

⁴⁹¹ Michelsen 1983, 18–19, 25; Kotimaa 16.10.1923; KA NKA Hg:10. Suomen N.M.K.Y:n Urheiluliiton r.y. säännöt. Hyväksytty Päätoimikunnan kokouksessa maalisk. 19 p:nä 1924; KA NKA Hg:10. Ilmoitus yhdistysrekisteriin. Helsingissä 14.4.1924; YKA. Kkm, 94. Säännöt liitto sai vasta keväällä 1924.

⁴⁹² Aurola 1941, 63; Michelsen 1983, 10–11.

⁴⁹³ KA NKA Hg:10. Liikuntakasvatustyö SNKL:n piirissä. Helsingissä 14.11.1927. Louhivuori mainitsi jo vuonna 1920 *Kotimaalle* antamassaan haastattelussa, että urheilutoiminta oli keskeisin keino pitää pojat kristillisen poikatyön piirissä myös murrosikäisinä. Ks. *Kotimaa* 30.4.1920.

⁴⁹⁴ Hentilä 1992; Laine 1992, 189–191; Vasara 1997, 542; Kokkonen 2008, 88–89, 119–120; Maurits & Nykvist 2018, 31–32.

⁴⁹⁵ KA NKA Hg:10. Sopimus SVUL:n ja NMKY:n Urheiluliiton välillä 22.1.1925. NMKY:n Urheiluliitolla oli SVUL:ssa piirin asema.

⁴⁹⁶ Macleod 1983, 29, 73; Muukkonen 2000, 25; Macleod 2001; Putney 2001, 64–71.

Kaikki kristityt eivät kuitenkaan ymmärtäneet, mitä tekemistä urheilulla oli poikien kristillisen kasvatuksen kanssa. Erilainen suhtautuminen urheilun merkitykseen tuli esiin esimerkiksi Louhivuoren ja pyhäkoululiikettä edustavan Hannes Laasonen *Kotimaassa* käymässä kiihkeässä sananvaihdossa vuonna 1923.⁴⁹⁷ Laasonen syytti poikatyötä keskittymisestä epäolennaisuuksiin, mistä hän nosti esimerkiksi pyhänä harjoitetun poikaurheilun:

Olen kahden vuoden ajan ollut tilaisuudessa sangen läheltä seuraamaan erään poikaosaston työtä, enkä sinä aikana nähnyt sen yhtenäkkään sunnuntaina kokoontuvan sille tarjona olevaan Herran huoneeseen jumalanpalvelustaan muodossa tai toisessa viettämään, mutta sen sijaan näin sen harva se pyhä harjoittavan urheilua, tekevän retkeilyjä ja viettävän iltamia.⁴⁹⁸

Louhivuoren ja Laasonen debatti paljasti myös poikatyön ja pyhäkoulun eroavat poikakäsitykset. Pyhäkoulu korosti hartauksien ja jumalanpalvelusten merkitystä, kun taas poikatyön piirissä niitä pidettiin pojan vilkkauden kannalta ongelmallisina (vrt. luku 3.5).⁴⁹⁹ Urheiluun kohdistetun epäluulon vuoksi Karilas pyrki lukuisissa kirjoituksissaan perustelemaan urheilun hengellistä ja henkistä ulottuvuutta. Hän oli kirjoittanut jo vuonna 1921 Viipurin NMKY:n lehteen ensimmäisten poikakokousten urheilutoiminnasta samalla perustellen sitä apukeinona ”murrosiän siveellisiä vaaroja vastaan” ja ”luonnollisena keinona ruumiin hoitamiseen, jota on Raamatun sanojen mukaan pidettävä Pyhän Hengen tempelinä”.⁵⁰⁰ Vuonna 1924 hän kirjoitti samassa lehdessä, että liikunta oli erinomainen poikien kasvatuksen menetelmä, sillä se kuului poikien ”sisäiseen olemukseen”, kun taas liikkumattomuus oli heille suorastaan kiduttavaa.⁵⁰¹ Kristillisen poikaurheilun perusteluissa kohtasivat luonteenkasvatukselliset, teologiset ja naturalistiset argumentit. Karilas kyllä viittasi myös urheilun terveyttä ja puolustuskuntoa edistäviin vaikutuksiin, mutta hänen argumentaationsa kärki ei ollut kansanterveydessä tai maanpuolustuksessa, kuten monilla muilla kasvatusliikkeillä⁵⁰², vaan urheilun luonnetta kasvattavassa ja moraalialia kohottavassa vaikutuksessa.

Vuosikymmenen loppupuolella Karilas alkoi nostaa esiin myös urheilun vaaroja. Vuonna 1929 ilmestyneessä kirjoituksessaan hän totesi Foersteriin viitaten, että jos urheilussa keskityttiin vain fyysisiin suorituksiin, seurauksena oli ”kokonaan ulospäin suunnatun, hyvin meluisan ja hengettömän miehekkyyden tyyppi, joka on kovin pöyhistynyt fyysillisestä itsetietoisuudesta ja mahtailusta, täynnä kerskailevaa omaa minää, häikäilemätön, suuriääninen, epäsosiaalinen esiintymisen kaikkia yksityiskohtia myöten.” Sen vuoksi urheilussa tuli pitää huomio tiukasti sisäisessä kehityksessä, itsehillinnän opettelussa ja nautinnoista kieltäytymisessä. Urheilu ja siihen liittyvät saavutukset eivät saaneet olla

⁴⁹⁷ Ks. *Kotimaa* 13.11.1923; 20.11.1923; 7.12.1923; 11.12.1923; 11.1.1924.

⁴⁹⁸ *Kotimaa* 7.12.1923.

⁴⁹⁹ NMKY-liikkeen piirissä pohdittiin jo varhain, millainen kristillisyyden sopia nimenomaan pojille. Ks. Putney 2001, 121–123.

⁵⁰⁰ Karilas 1921a.

⁵⁰¹ Karilas 1924g.

⁵⁰² Vrt. esim. Meinander 1994, 206, 217, 224; Tuomaala 2001; Vasara 1997, 553–555.

päämäärä sinänsä vaan väline henkiseen kasvuun ja elintapojen muutokseen.⁵⁰³ NMKY:n Urheiluliitto näyttäisi jatkaneen idealistista perinnettä, jossa urheiluun suhtauduttiin luonteenkasvatuksena, vaikka se tekikin yhteistyötä kilpaurheiluhenkisen SVUL:n kanssa.⁵⁰⁴ Poikatyön näkökulmasta urheilusta tuli jälleen yksi maallisen kulttuurin muoto, jonka tiedettiin houkuttelevan poikia mutta joka saattoi vääriin urille ajautuessaan nakertaa toiminnan kristillisyyttä. Ainakin yksi tavoite saavutettiin, sillä vuonna 1927 Karilas sai ilmoittaa maan poikatyöntekijöille, että liikuntakasvatus oli osoittautunut työmuodoksi, ”joka on pysyttänyt nuorukaisia ja nuoria miehiä yhdistystemme piirissä”.⁵⁰⁵

Kesä- ja talvipäivien organisoinnin ohella Karilas oli poikatyön keskussihteerinä vastuussa varainkeruusta, tiedottamisesta ja ohjelmiston laatimisesta osastoille. Vuodesta 1924 lähtien varoja ryhdyttiin keräämään vuosittain toteuttavalla maanlaajuisella suurkeräyksellä. Pojat kiersivät ovelta ovelle mukanaan ruutukortit, joihin lahjoittaja pisti reiän lahjoittamansa summan kohdalle. Samalla pojat levittivät tietoa kristillisestä poikatyöstä suurelle yleisölle. Pojat houkuteltiin mukaan parhaille kerääjille annettujen palkintojen avulla.⁵⁰⁶ Poikia valmisteltiin keräyksiin vihkosella, jossa neuvottiin hyvän käytöksen periaatteet ja annettiin mallivastaus yleisimpiin kysymyksiin, joita heiltä saatettiin kysyä. Poikatyöliitosta kyseleville heidän tuli vastata: ”Nuorten Miesten Kristillisessä yhdistyksessä kasvatetaan poikia kunnan kansalaisiksi ja Jumalan ihmisiksi. Meille järjestetään kokouksia, retkiä, urheilua y.m.”⁵⁰⁷ Keräysvarat jaettiin puoleksi kyseisen paikallisosaston ja SNKL:n kesken. Keruusta tuli ilmeisen tuottoisa varainhankintatapa, mikä teki poikatyöstä liiton näkökulmasta taloudellisesti kannattavaa.

Keskussihteerin tärkein tapa viestiä paikallisosastojen suuntaan oli kuukausittain lähetettävä kiertokirje eli tiedote, jossa kerrottiin tulevista tapahtumista, mainostettiin uusia julkaisuja ja lähetettiin materiaalia kokouksia varten. Tiedote oli alkuvaiheessa vain monistettu, yksisivuinen lehtinen, mutta 1930-luvulla se korvautui *Veljesviesti*-nimisellä (vuodesta 1939 *Veljesvartio*) tiedotuslehdellä. Tiedotteen mukana lähetetty, Karilaan laatima kokousohjelmisto pienensi kynnystä poikatyön aloittamiseen ja ylläpitämiseen. Samalla Karilaan lähettämät raamattutuntisarjat, mallipuheet ja viihteellisemmät ohjelmanumerot yhtenäistivät maan poikatyön sisältöjä. Lisäksi hän laati materiaalia maan osastoille yhteisiä teemaviikkoja ja juhlapäiviä, kuten kalevalanjuhlaa, eläinsuojelusiltaa ja äitienpäivää varten. Karilaan erityisjuhliin kirjoitettuja puheita ja muuta ohjelmistoa ilmestyi vuonna 1924 koottuna *Nuoret juhliivat* -nimiseen ohjelmistokokoelmaan.⁵⁰⁸ Tätä kautta Karilaan laatima ohjelmisto levisi myös kristillisen

⁵⁰³ YKA. ”Urheilun merkitys”. Puhekirjoitus; Karilas 1929b, 11–15. Karilas 1929a, 114–119.

⁵⁰⁴ Ks. urheilun idealistisesta perinteestä Laine 1992, 118–121; Meinander 1992; Salimäki 2000, 97–101.

⁵⁰⁵ KA PKA KK. ”Poikaosastojen perustamisen vuosi”. Yrjö Karilaan kiertokirje lokakuussa 1927; Michelsen 1983, 13, 26. Karilas toimi NMKY:n Urheiluliiton puheenjohtajana vuoteen 1927 asti.

⁵⁰⁶ Ks. esim. KA PKA KK ”Tärkeitä tiedoituksia”. Yrjö Karilaan kiertokirje 1928.

⁵⁰⁷ KA NKA Hg:16. ”Tässä on pojille mukavaa luettavaa”. Vihkonen vuodelta 1928.

⁵⁰⁸ Ks. Karilas (toim.) 1924e.

poikatyön ulkopuolelle. Poikatyötä varten laadituista teksteistä alkoi kertyä 1920-luvun mittaan muitakin teoksia, kuten suurmieselämäkertoja ja itsekasvatuskirjoja. Poikatyö tuki Karilaan kirjallista tuotantoa, ja hän myös mainosti omia teoksiaan kiertokirjeissään. Esimerkiksi vuonna 1924 ilmestynyttä *Pikku Jättiläistä* hän suositteli käytettäväksi ”poikien harrastusten herättämiseen”. *Taistelu ja voitto* -nimistä itsekasvatuskirjaansa hän suositteli puolestaan tarjottavaksi ”syn-tiä vastaan taisteleville pojille ja nuorukaisille”.⁵⁰⁹ Toki suositeltavien teosten joukkoon kuului myös toisten poikatyöntekijöiden kirjoja sekä muuta hyväksi todettua kasvatuskirjallisuutta. Suoraa viestintäkanavaa poikiin Karilaalla ei ollut poikakokousten ja kirjojen lisäksi. Kristillisen poikalehden perustamisesta käytiin keskustelua jo varhain, mutta se toteutui vasta vuonna 1938 aloittaneen *Joka Poika* -lehden myötä (ks. luku 4.1). Liiton piirissä olevia poikia ja tyttöjä varten ilmestyi parin vuoden ajan liiton lehden yhteydessä *Aamuruskon kansa* -niminen liite, mutta se lakkautettiin jo vuonna 1923.

Vaikka poika- ja nuoriso-osastojen lukumäärä lähti kasvuun poikatyöliiton perustamisen jälkeen, maassa oli edelleen lukuisia seurakuntia ja kristillisiä yhdistyksiä, joissa poikatyötä oli tuntematonta.⁵¹⁰ Karilaan ehdotuksesta vuodesta 1928 tuli poikaosastojen perustamisen teemavuosi kristillisen nuorisoliikkeen piirissä. Tavoitteena oli saada vähintään poikaosasto jokaiseen SNKL:n jäsenyhdistykseen tehostetun viestinnän ja neuvonnan avulla.⁵¹¹ Lisäksi Karilas kokosi kymmenen vuoden aikana kertyneen tietämyksensä opaskirjoihin *Pojat kokoontuvat* (1928) ja *Pojan maailma* (1929), joiden kautta hän sinetöi vaikutuksensa kristillisen poikatyön käytäntöihin ja ideologiaan myös jatkossa. 1920-luvun kuluessa kristillinen poikatyö sai vakiintuneet muotonsa ja uskonnon, urheilun ja isänmaan yhteenliittymään pohjaavat ihanteensa. Karilas hahmotteli useissa kirjoituksissaan poikatyön tavoitekuvaa, ”suomalaisen pojan ihannetta”, johon kuuluivat reippauden, urheuden, kunnollisuuden ja hartauden hyveet.⁵¹² Suomalainen poika oli ”vaeltaja, jonka päämääränä on koivu ja tähti, koivu, jonka juurella on kotoinen mökki ja jonka lehvien lomitse tähti viittaa toiseen, taivaalliseen kotiin”.⁵¹³ Toisessa yhteydessä Karilas esitti, että kristillinen poikatyö oli ”jatkona Topeliuksen elämäntyölle ja noudattaa sen traditiota”.⁵¹⁴ Poikatyön keskussihteerinä Karilas ei ollut kovin kaukana lapsuudenkotinsa kristillis-isänmaallisesta arvomaailmasta, joskin ideologia täydentyi vapaussotatulkinnan uhritematiikalla ja modernin urheiluliikkeen vitalismilla. Jeesus löi kättä paitsi Topeliuksen myös Hannes Kolehmaisena ja jopa Lauri Pihkalan kanssa. Yhdistelmä

⁵⁰⁹ KA PKA KK. ”Poikien puolesta”. SNKL:n poikatyön sihteerin kiertokirje 1924; KA PKA KK. ”Pojan sielu on Herran oma”. Yrjö Karilaan kiertokirje 1925.

⁵¹⁰ Karilas 1927g.

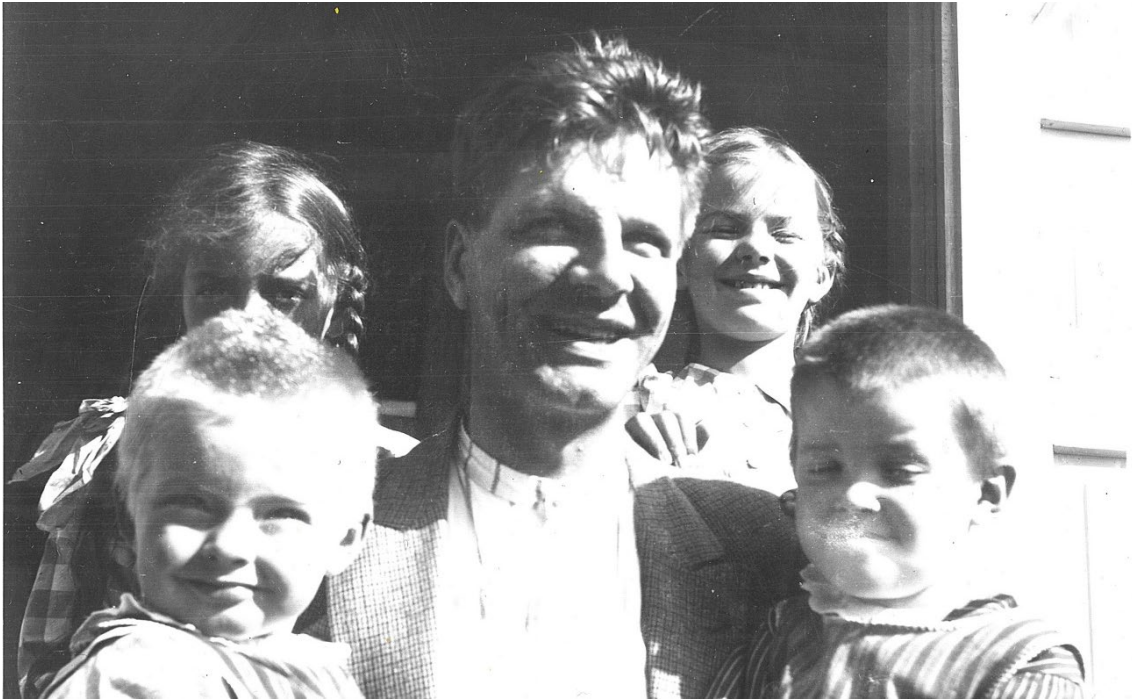
⁵¹¹ KA NKA Hg:1. NMKY:n Poikien johtokunnan kokous Helsingissä 14.11.1927; KA PKA KK. ”Poikaosastojen perustamisen vuosi”. Yrjö Karilaan kiertokirje lokakuussa 1927; KA PKA KK. ”Arvoisa yhdistyksen toimihenkilö!” Poikatyön keskussihteerin kiertokirje 12.3.1928.

⁵¹² Ks. esim. Karilas 1922d.

⁵¹³ Karilas 1923d, 210. Topeliaanisesta kristillis-isänmaallisuudesta ks. Mikkola 2004.

⁵¹⁴ Karilas 1926b, 26. Topelius oli myös tosiasiallisesti ollut tuomassa NMKY-liikettä Suomeen 1880-luvulla. Ks. esim. Aurola 1941, 35–42.

vaati jatkuvaa tasapainoilua, jottei uskonnollisia, sisäisiä arvoja altistettaisi liian maallisille tavoitteille.

KUVA 16 Hymyilevä isä lastensa ympäröimänä. Karilaiden perhe kasvoi 1920-luvun alussa: Timo syntyi vuonna 1920 ja Aatto vuonna 1921. Kuva: Yrjö Karilaan arkisto.

3.3 Sosiaalisesta työstä aatteellisen taisteluun

Kristillisen poikatyön keskussihteerin työnkuvaan kirjattiin jo poikatyöliittoa perustettaessa poikatyön hyväksi tehty "propaganda".⁵¹⁵ Kirjoitetusta ja puhutusta sanasta tulikin Karilaan keskeisin työväline, jonka avulla hän perusteli toimintaa niin kristillisille yhdistyksille ja seurakunnille kuin myös poikien vanhemmille ja suurelle yleisölle. Samalla kun hän näin loi diskursiivisesti tilaa poikatyölle, hän tuli asemoineeksi sitä kasvatusliikkeiden kenttään ja laajemmin osaksi yhteiskuntaa. Sisällissodan lopputulos vahvisti kirkon asemaa ja vaimensi uskontokriittikiä, vaikkei uusi hallitusmuoto enää virallisesti tunnustanut luterilaisuutta. Toinen tärkeä periaatteellinen muutos oli pitkään vireillä ollut ja lopulta vuonna 1923 voimaan tullut uskonnonvapauslaki, joka mahdollisti kirkosta eroamisen. Laki ei johtanut pelättyihin massaeroamisiin mutta teki uskonnosta periaatteen tasolla yksilöiden omaan valintaan kuuluvan asian. Myös uusi oppivelvollisuus-koulu murensi entisestään kirkon asemaa kasvatus- ja koulutusinstituutiona, vaikka uskonnonopetus säilyikin tunnustuksellisena.⁵¹⁶

⁵¹⁵ KA NKA Hg:7. Suunnitelma keskussihteerin tehtävästä.

⁵¹⁶ Murtorinne 1977, 12; Kena 1979, 65–73, 276–303; Murtorinne 1995, 138; Seppo 1999, 12–16; Markkola 2002a, 32; Innanen 2003, 50–53. Leino-Kaukiainen & Heikkinen 2011, 24.

Sisällissodan jälkeen maallistumiskehitystä vastaan oli saatu eräänlainen torjuntavoitto verrattuna sotaa edeltävään tilanteeseen, mutta kristillisen yhdistyskentän retoriikassa taistelu uskontokielteisiä voimia vastaan vain yltyi. SNKL:n pääsihteerin Lauri Rikalan sisällissodan jälkeen kirjoittama pamfletti *Uuden Suomen rakentaminen ja kristillinen nuorisotyö* (1918) antaa hyvän kuvan siitä, millaisessa roolissa kristillinen nuorisoliike ja varhaisnuorisotyö haluttiin nähdä sodan jälkeen. Rikalan mukaan yhteiskunta tuli lujaksi kuin amerikkalainen pilvenpiirtäjä vain, jos sen perustana olevat nuoret kasvatettiin ”eläviksi, kristillisiksi persoonallisuuksiksi”. Vastapuolena ja vihollisena sosialistit olivat ajaneet työläisnuoret ”rivoon elämään, räikeään anarkiaan” ja ”raakaan Jumalankieltoiseen materialismiin”. Tätä kylvää Rikalan mukaan myös sisällissodassa oli niitetty.⁵¹⁷ Siten myös sodasta selviäminen ja samanlaisen tilanteen välttäminen vastaisuudessa edellytti kristillistä kasvatustyötä. Kristillinen nuorisotyö sai sodan jälkeen mission taistella nuorkirkollisessa hengessä uskontokielteisiä voimia vastaan.⁵¹⁸ Tästä asenteesta tuli kristillisen poikatyönkin diskursiivinen kulmakivi.

Vuosisadan alussa kristillisessä poikatyössä oli voimakas sosiaalisen työn juonne. Kun kristillisen nuorisoliikkeen piirissä pohdittiin ensimmäisiä kertoja laajasti poikatyötä vuonna 1905 järjestetyssä kokouksessa, ydinkysymyksenä oli nimenomaan poikia uhkaavien ”yhteiskunnallisten epäkohtien” ehkäisy. Keskustelua johti tuolloin Helsingin NMKY:n sihteeri ja poikatyöntekijä J. H. Ekman (Tunkelo), joka oli samaan aikaan jäsenenä senaatin asettamassa suojelukasvatuskomiteassa. Myöhemmin Tunkelo oli myös perustamassa kotien kasvatustyötä tukevaa valistus- ja neuvontajärjestöä Kotikasvatusyhdistystä.⁵¹⁹ Poikatyöllä oli siten alkuvaiheessa sekä aiheiden että henkilöiden kautta kytkös yleiseen koti- ja suojelukasvatuskeskusteluun sekä lastensuojelun valtiolliseen kehittämiseen.

Kristillis-sosiaalinen juonne voimistui 1910-luvulla, kun Vernerin Louhivuori aloitti NMKY:ssä toiminnan työtä vailla olevien ja katuammatteja (kengänkiillotus, kaupustelu ja sanomalehtienmyynti) harjoittavien poikien parissa. NMKY-liikkeessä vaikutti paljon nuorkirkollista suuntausta edustavia pappeja (Ekman ja Louhivuori mukaan lukien), joiden teologisiin näkemyksiin sopi poikatyön tekeminen niin oppikoulupoikien kuin myös katuelämän uhkaavien työläispoikien parissa.⁵²⁰ Louhivuori totesi vuonna 1916 julkaisemassaan vihkosessa, että pahimmassa vaarassa olivat kansakoulun käyneet työttömät pojat ja toivoi samalla, että jonain päivänä ”yhteiskunta ryhtyy tällaiseen työhön itse ja vapauttaa yksityiset työstä, jota ne tuskin milloinkaan voisivat tarpeellisessa laajuudessa ja kyllin tehokkaasti suorittaa.” Kansakoulun käyneet työläistaustaiset

⁵¹⁷ Rikala 1918, 4–10; Lund 2007, 58. Sisällissodan uskonnollisesta tulkinnasta ks. esim. Markkola 2009, 72; Mustakallio 2009, 33–35.

⁵¹⁸ Kena 1979, 74–90; Kaarninen 2009, 82–83.

⁵¹⁹ KA NKA C:11. Suomen Nuorten Miesten Kristillisten Yhdistysten 5:n yleisen kokouksen pöytäkirja Tampereella 17–20 p:nä kesäk. 1905. Parjo 2003, 31–36. Suojelukasvatuskomiteasta ks. esim. Hämäläinen 2007, 101–107.

⁵²⁰ Nuorkirkollisuudesta ja sen yhteydestä kristilliseen nuorisotyöhön ks. Larkio 1967, 126–127, 210; Veikkola 1980, 57, 192, 215–219, 463, 467; Halmesvirta 1997, 18–19.

pojat, joita ei vielä otettu töihin alle 15-vuotiaana, olivat ryhmä, johon niin kristillis-sosiaaliset yhdistykset kuin myös muun muassa vuoden 1905 suojelukasvatuskomitea kiinnittivät huomionsa. Pahantapaisuuden uskottiin itävän nimenomaan tässä joukossa.⁵²¹ Louhivuoren toive toteutui ainakin periaatteessa vuoden 1921 oppivelvollisuuslaissa, joka velvoitti kansakoulun päättäneet kahden vuoden jatko-opetukseen, kaupunkilaisnuorten kohdalla jatkokouluun tai valmistavaan ammattikouluun.⁵²²

Alkuvaiheen kristillisestä poikatyöstä voisi siis hyvin puhua ennaltaehkäisevänä lastensuojelutyönä. Sisällissodan sekä sen jälkeisten koulutus- ja sosiaalipoliittisten uudistusten myötä painopiste siirtyi kuitenkin nuorisokasvatukseen ja maallistumisen vastaisen taistelun suuntaan. Sisällissodassa kirkko ja kristilliset yhdistykset olivat asettuneet hallituksen ja valkoisten puolelle, mutta sodan jälkeen kärjekkästä vastakkainasettelusta pyrittiin eroon, ja punaisille annettiin myös jonkin verran ymmärrystä.⁵²³ Esimerkiksi vuonna 1924 SNKL:n kirjallisuusvaliokunnan kokouksessa todettiin – Karilaankin läsnä ollessa – ettei liitto voinut levittää pääsihteerin Rikalan uutta kirjaa *Kansan pohjakerrokset ja kristinuskon sosialistien väitteitä kristinuskosta ja kirkosta* (1923), sillä se

käsittelee yhteiskunnallisia kysymyksiä, joista kristilliselläkin taholla saattaa olla varsin eriäviä mielipiteitä. On sentähden varsin arveluttavaa lähteä Liiton puolelta levittämään kirjasta, joka saattaisi herättää yleisössä periaatteellisia vastaväitteitä ja pahenusta. Liitto on pidettävä kaikin tavoin ulkopuolella yhteiskunnallisen taistelun eikä sen ole millään toiminnallaan puututtava kysymyksiin, jotka eivät kuulu sen ohjelmaan.⁵²⁴

Yhteiskunnallisista kysymyksistä irrottautuminen merkitsi tavallaan näennäistä paluuta luterilaiseen regimenttioppiin, jonka mukaan kirkon (ja kristillisten yhdistysten sen tukena) tehtävänä oli vaikuttaa yhteiskuntaan julistamalla evankeliumia, ei puuttua maallisen vallan toimintaan.⁵²⁵ Kielenkäytön tasolla tämä johti siihen, että poliittinen taistelu, johon myös kristilliset yhdistykset ja poikatyön toimijat olivat ottaneet osaa, abstrahoitettiin ja teologisoitiin. Rintama ei kulkenut Pitkäsillan kohdalla tai puolueiden välillä, vaan taistelua käytiin jokaisen

⁵²¹ HNMKYA PT. ”Poikien parissa. Piirteitä Helsingin N.M.K.Y:n työstä poikien hyväksi”. Vernerin Louhivuoren laatima vihkonen vuodelta 1916; Kaarninen 1995, 58; Kaarninen 2003, 225; Rahikainen 2003, 161–166.

⁵²² Kaarninen 1995, 86; Rahikainen 2003, 166; Jauhiainen 2011, 112–116. Käytännössä jatko-opetus toteutui huonosti, mutta ainakin Helsingin NMKY:n poikatyöhön se vaikutti niin, että vuonna 1914 perustettu työkasvatusta ja työnvälitystä pojille tarjonnut veistolaitos lakkautettiin vuonna 1923. Syynä oli nimenomaan oppivelvollisuuden lisäämä koulunkäynti. Ks. *Kotimaa* 20.10.1925.

⁵²³ Kena 1979, 91–103; Murtorinne 1995, 124–125; Haapala 2009, 20–22; Markkola 2009, 69–70.

⁵²⁴ KA NKA C:11. Pöytäkirja SNKL:n kirjallisuusvaliokunnan kokouksessa 20.2.1924.

⁵²⁵ Regimenttiopista ks. esim. Markkola 2002a, 32. Samaan aikaan poliittisissa puolueissa toimi vaikutusvaltaisia ja kristillistä nuorisoliikettä lähellä olevia pappeja, kuten Lauri Ingman ja Paavo Virkkunen. Papi löysivät puolueeseen nimenomaan kokoomuspuolueen, joka kannatti yhteiskunnallista konservatismia ja lujaa hallitusvaltaa. Ks. esim. Seppo 1999, 14–18.

ihmisen – poikatyön kohdalla pojan – sielussa.⁵²⁶ Yhteiskunnallinen kiinnostus poikien kristillistä kasvatusta kohtaan muuttui samalla yksilökeskeisemmäksi.

Myös Karilaan 1920-luvulla kirjoittamissa poikatyön opaskirjoissa ja ohjelmistokokoelmissa ”vapaussota” sekä siihen liittyvät juhlapäivät loistivat poissaolollaan. Siitä huolimatta hänen poikaosastoille lähettämänsä kiertokirjeet muistuttivat ajoittain taisteluraportteja, joissa kerrottiin voitoista ja tappioista sekä vihollisen edesottamuksista.⁵²⁷ Taistelutantereena olivat pojat ja heidän sisäinen maailmansa. Vihollista Karilas kuvasi puolestaan erilaisilla raamatullisilla ilmaisuilla, kuten ”pimeyden ruhtinaat”, ”pahuuden henkiolennot” tai ”pimeyden henkivallat”.⁵²⁸ Poikatyö tarjosi pojille apua heidän sisäisissä taisteluissaan, jotka puolestaan heijastelivat ikaikaista hyvyuden ja pahuuden, Jumalan ja Saatanan, välistä taistelua. Vanhoillisissa kristillisissä piireissä ajan yhteiskunnallista murrosta ja sisällissotaa tulkittiin raamatullisen eskatologian valossa lopunajan merkkeinä⁵²⁹, ja eskatologia näyttäisi tarjonneen myös kristilliselle poikatyölle sopivan retorisen kehiksen.

Perustellessaan poikatyötä Karilas viittasi usein Raamatun Malakian kirjan ennustukseen, jonka mukaan ennen viimeistä tuomiota Jumala lähetti maan päälle profeetta Elian, joka ”on kääntävä isäin sydämet lasten tykö, ja lasten sydämet isäinsä tykö, etten minä tulisi ja löisi maata kirouksella.”⁵³⁰ Kristillistä poikatyötä tehtiin ”Elijan nimessä”⁵³¹, joten tavoitteena oli estää poikia vieraantumasta isiensä perinnöstä ja raivata tilaa Jeesuksen vaikutukselle heissä. Tässä yhdistyivät kiinnostavasti pessimistinen näkemys lopun aikojen vääjäämättömydestä ja edistysoptimismi, jonka mukaan Jumalan valtakuntaa voitiin edistää inhimillisen toiminnan kautta.⁵³² Karilas viittasi myös saksalaisfilosofi Eduard Sprangerin teoriaan, jonka mukaan nuorten emansipaatio oli viimeinen aalto Ranskan vallankumouksesta alkaneesta kehityksestä, jossa ensin porvaristo, sitten työväestö ja naiset ja lopulta nuoriso vapautuivat ja vapisuttivat yhteiskunnan rakenteita.⁵³³ Kehitys ei sellaisenaan ollut pahanlaatuinen, mutta jos se johti aikuisten ja nuorten välisten siteiden katkeamiseen, kuten monin paikoin näytti, Jumalan kirous ei ollut kaukana. Kehitykseen eivät olleet syyllisiä vain nuoret vaan myös ”tuhlaajaisät”, jotka eivät olleet kiinnostuneita poikiensa kasvatuksesta tai suhtautuivat näihin ymmärtämättömästi.⁵³⁴ Kristillinen poikatyö halusi uudistaa poikien ja aikuisten välisiä siteitä ja näyttäytyä välittäjähahmona; siten

⁵²⁶ Vrt. Ahonen 1983, 79–80. John R. Mottin lähetysajattelussa tapahtui ensimmäisen maailmansodan jälkeen muutos, jonka jälkeen lähetyskenttä ei ollut vain ”pakanamaailma”, vaan taistelua herruudesta Jumalan ja uskonnonvastaisten voimien välillä käytiin kaikkialla.

⁵²⁷ Ks. KA PKA KK.

⁵²⁸ Ks. esim. KA PKA KK. ”Pojan sielu on Herran oma”. Yrjö Karilaan kiertokirje 1925; Karilas 1928a, 39; Raamatussa ks. esim. Ef. 6:12.

⁵²⁹ Kena 1979, 191; Mustakallio 2009, 32–33; Tilli 2014, 221; Huttunen 2010, 48–54, 74.

⁵³⁰ Ks. esim. Karilas (toim.) 1922a, 13; Karilas 1928a, 27.

⁵³¹ Karilas (toim.) 1922a, 13.

⁵³² Vrt. Ahonen 1987, 148–160.

⁵³³ Karilas 1928a, 47–48.

⁵³⁴ YKA. ”Kristillinen poikatyö. Esitelmä työmme tunnetuksi tekemiseksi kunkin työntekijän omalla paikkakunnalla”; Karilas 1925a, 251.

se ei myöskään asettunut perinteisten kasvatusinstituutioiden, kodin, koulun ja kirkon, kilpailijaksi.

Kristillisissä piireissä poikatyölle annettiin raamatullisia ja jopa eskatologisia merkityksiä, mutta suurelle yleisölle viestittäessä se muistutti enemmän yleistä kansalaiskasvatusta. Esimerkiksi ruutukorttikeräyksen yhteydessä ovelta ovelle kiertävät pojat jakoivat vihkosta, jossa kristillistä poikatyötä perusteltiin kansakunnan tulevaisuudella: ”Miehenaluista tulee kerran täysiä miehiä. Tämän päivän pojat ovat tulevaisuuden kansalaisia.”⁵³⁵ Samaan perusteeseen viittasivat käytännössä kaikki kasvatusliikkeet, jotka kilpailivat niin nuorista kuin myös potentiaalisista työntekijöistä. Sisällissodan jälkeen ilmestyi useita puheenvuoroja, joissa erityisesti poikien kasvusta kannettiin huolta; ratkaisuksi tarjottiin usein juuri kodin ja koulun kasvatustyötä täydentävää varhaisnuorisotyötä. Kirjoituksissa kuvastui sosialisatiokatkoksen kokemus nopeasti muuttuvassa yhteiskunnassa. Osin kyse oli myös huolenmäärittelystä, jolla luotiin oikeutusta nuoriskasvatustoiminnalle.⁵³⁶ Suuren yleisön tunnistama nuoriso-ongelma oli varmin perustelu toiminnalle myös sellaisten piirissä, jotka eivät välittäneet kristillisestä kasvatuksesta. Teologian ylioppilaiden ohella kristilliseen poikatyöhön pyrittiin saamaan mukaan etenkin maaseudulla pappeja ja kansakoulunopettajia. Eräässä poikatyöntekijöiden kokouksessa vuonna 1923 keskusteltiin kaikkein maan pappien ja miespuolisten kansakoulunopettajien lähestymistä kirjeitse, mutta ajatuksesta luovuttiin, koska Kotikasvatusyhdistys oli lähettänyt vastikään samanlaisen kirjeen, eikä haluttu kilpailuasetelmaan ”samassa hengessä ja ainakin osaksi samojen periaatteiden mukaisesti” toimivan yhdistyksen kanssa. Viestiä päätettiin levittää vain sellaisille toimijoille, joiden tiedettiin ennestään olevan kiinnostuneita varhaisnuorisotyöstä.⁵³⁷

Poikatyöntekijöille ja siitä kiinnostuneille suunnatussa *Pojat kokoontuvat* -teoksessa Karilas luettelee varhaisnuorisotyön toimijoita, jotka kuuluivat samaan rintamaan kristillisen nuorisoliikkeen kanssa. Hän mainitsee muun muassa raittiusyhdistykset, Kotikasvatusyhdistyksen, partiojärjestöt, Pelastusarmeijan, Teollisuusseutujen Evankelioimiseseuran eli settlementiliikkeen, pyhäkoulut, vapaakirkollisen varhaisnuorisotyön, Mannerheimin Lastensuojeluliiton ja Suomen Kristillisen Ylioppilasliiton koulupoikatyön.⁵³⁸ Kaupunkiseuduilla NMKY-lähtöiselle poikatyölle läheisin kumppani oli Teollisuusseutujen Evankelioimiseseura, jonka perustamissa työkeskuksissa eli settlementeissa tehtiin myös poikatyötä. Esimerkiksi Sörnäisiin vuonna 1919 perustettu Kalliola-setlementti järjesti pojille samantyyppistä kokoustoimintaa kuin NMKY:t varjokuvineen, kertomusiltoineen ja poikakerhoineen.⁵³⁹ Läheisestä yhteydestä liikkeiden välillä kertoo muun muassa se, että Sörnäisten NMKY:n poikatyöntekijä Sulo Karpio siirtyi vuonna 1922 Kalliolan poikatyöntekijäksi, ja Karilaskin vieraili Kalliolan

⁵³⁵ KA NKA Hg: 16. ”Poika on miehen isä”. Vihkonen.

⁵³⁶ ks. esim. Julkunen 2018.

⁵³⁷ KA NKA Hg:1. NMKY:n poikatyöntekijöiden kokous Viipurissa 13-14.10.1923. Ks. Kotikasvatusyhdistyksen aatetaustasta Parjo 2003.

⁵³⁸ Karilas 1928a, 50.

⁵³⁹ Väliharju 1999, 54–60; Markkola 2002a, 94–95.

kokouksissa pitämässä puheita.⁵⁴⁰ Settlementipoikatyö keskittyi työläisalueille ja säilytti sisällissodan jälkeenkin voimakkaan kristillis-sosiaalisen painotuksen. Se sai myös kritiikkiä jopa liiallisesta työväestön näkökantojen ymmärtämisestä.⁵⁴¹ NMKY:n poikatyö pyrki sen sijaan näyttäytymään yleisenä, kaikkia poikia erotuksetta palvelevana toimintana. Tämä näkyi muun muassa siinä, että NMKY:n työnvälityksen ja työkasvatuksen piirissä olevia ansiopoikia pyrittiin ohjaamaan 1920-luvulla yleisiin poika- ja nuoriso-osastoihin sekä niiden raamattupiireihin.⁵⁴² Vuosisadan alussa syntyneet poikatyöhaarat alkoivat näin lähestyä toisiaan.

Keitä sitten oli vihollisten puolella? Karilas jätti luettelossaan mainitsematta ainakin työväenliikkeen ja suojeluskuntien varhaisnuorisotyön, joskin jälkimmäisen puuttuminen saattaa johtua siitä, että suojelukuntaliikkeen poikatoiminta alkoi organisoitua laajemmin vasta vuosikymmenen lopulla. On selvää, että kristillisen poikatyön keskeisin aatteellinen vastustaja oli sosialistinen työväenliike, sisällissodan jälkeen etenkin sen osin maanalainen kommunistinen haara, jonka ideologia näyttäytyi ateistisena ja materialistisena. Sosialistien varhaisnuorisotyö kehittyi 1900-luvun alussa samaan tahtiin porvarillisen nuorisotyön kanssa. Työväenliikkeen varhaisnuorisotyöstä vastaava Ihanneliitto kilpaili ensin pyhäkoulun ja sitten myös partioliikkeen kanssa omaksuen näiltä samalla toimintamuotoja ja muita vaikutteita. Lopulta sosialistinen ja porvarillinen varhaisnuorisotyö muistuttivat hyvin paljon toisiaan retkeilyineen, urheiluineen ja itsekasvatuksen ideaaleineen. Erona oli tavoite: toinen pyrki kasvattamaan yhteiskunnalle muutosvoimaa, toinen säilyttämään vallitsevan järjestyksen ja perinteet. Ihanneliitto organisoitui uudelleen vuonna 1917 SDP:n alaiseksi Työväen Järjestönuorten Liitoksi, joka ajautui kuitenkin 1920-luvun alussa puolueen nuorisoliiton tavoin kommunistien käsiin.⁵⁴³ Karilas toi harvoin eksplisiittisesti esiin kommunistit tai näiden tekemän varhaisnuorisotyön, mikä ehkä liittyi edellä mainittuun pyrkimykseen irrottautua poliittisesta vastakkainasettelusta. Viholliskuva oli parempi pitää abstraktina ja liittää kommunismi yhteen muiden pimeyden henkivaltojen toimialojen, kuten alkoholin, rikollisuuden ja siveettömyyksien, kanssa. Potentiaalisten poikatyöntekijöiden oletettiin tunnistavan viholliset mainitsemattakin. Toisaalta vihollinen saattoi piillä myös porvarillisten liikkeiden toiminnassa, mikäli niitä elähdytti vääränlainen, ulkoisia saavutuksia ja materiaalisia arvoja palvova henki.

Kuten aiemmin on todettu, Karilas luotsasi poikatyötä ja NMKY:n Poikia kristillis-isänmaalliseen suuntaan. Näin hän jatkoi jo Vernerin Louhivuoren aloittamaa linjaa muovata angloamerikkalaislähtöisistä poikatyön muodoista

⁵⁴⁰ Ks. HNMKYA VK. 1918–1919; Kotimaa 6.4.1923; Penttinen 1983, 45. Karilasta pyydettiin Viipuriin 1924 perustetun Toukola-settlementin johtoon, mutta hän kieltäytyi. Ks. YKA. YKA Kaarlo Hyske Yrjö Karilalle Viipurissa 19.4.1924.

⁵⁴¹ Kena 1979, 316–317.

⁵⁴² Ks. *Kotimaa* 20.10.1925; KA NKA Hg:1. NMKY:n poikatyöntekijöiden kokous Helsingissä 21.4.1924.

⁵⁴³ Larkio 1967, 48–50, 255; Nieminen 1995, 78–90; Ålander 1995, 15–16, 25–42, 57–61; Anttila 2009, 181–183.

suomalais-kansallisia versioita.⁵⁴⁴ Tälle antoi tukensa NMKY-liikkeessä ja 1920-luvun mittaan myös kirkon sisällä vaikutusvaltaiseksi noussut nuorkirkollinen suuntaus ja sen omaksuma kansankirkkoideologia. Jos NMKY-liikkeen poikatyö oli vuosisadan alussa ollut allianssienkistä kristillis-sosiaalista sisälähetystyötä ja lastensuojelutoimintaa, sisällissodan jälkeen se alkoi näyttäytyä yhä enemmän kristillis-isänmaallisena nuorisokasvatuksena. Kun esimerkiksi vuonna 1920 perustettu Mannerheimin Lastensuojeluliitto (MLL) aloitteli omaa poikakerhotoimintaansa, apua ja ohjausta pyydettiin, kelta muultakaan kuin, NMKY:n Pojilta ja Karilaalta.⁵⁴⁵ Samaan aikaan uskonnon rooli oli kuitenkin muuttumassa, kirkko menetti asemansa kansanopetuksessa ja valtio tunnusti virallisesti katsoimuksellisen moninaisuuden. Kristillinen nuorisoliike halusi pysyä näennäisesti yhteiskunnallisten kiistojen ulkopuolella ja rakentaa sovintoa, mutta käytännössä jatkoi poliittisen vasemmiston vastaista taistelua teologisoimalla ja abstrahoidulla sen. Kristillis-isänmaallisella poikatyöllä oli taistelussa yksi tärkeä valtti: se pystyi esittämään uskonnollisuuden suomalaispoikaa ja -miestä määrittäväksi piirteeksi samoin kuin urheiluliike puhui suomalaisista urheilukansana ja suojeluskuntaliike suomalaismiehistä luontaisina sotureina.⁵⁴⁶ Taistelllessaan maallistumista (ja kommunismia) vastaan kristillinen poikatyö osallistui suomalaisen mieheyden määrittelyyn. Näin myös nuorkirkollisten vuosisadan alussa aloittama apologeettinen toiminta sai kasvatuskamppailun muodon.

3.4 Poikatyö ja maailmansodan jälkeinen ekumenia

Vaikka poikatyö tukeutui 1920-luvulla yhä enemmän kansankirkkoon ja kansalliseen kristillisyyteen, yleiskristillisen taustayhteisönsä NMKY-liikkeen kautta se oli lähtökohdiltaan edelleen kansainvälistä. Liikkeen tavoitteena oli yhdistää kaikkia maailman kristittyjä miehiä, ”jotka tunnustaen Jeesuksen Kristuksen Jumalakseen ja Vapahtajakseen Pyhän Raamatun mukaisesti haluavat olla Hänen opetuslapsiansa sekä uskossa että elämässään ja yhdessä toimia Hänen valtakuntansa levittämiseksi nuorten miesten keskuuteen”, kuten liikkeen vuonna 1855 laaditussa peruskirjassa, Pariisin baasiksessa todettiin.⁵⁴⁷ Suomen kristillisen poikatyön kytkös kansainväliseen NMKY-liikkeeseen säilyi 1920-luvulla vahvana, sillä vaikka tunnustuskysymys herätti nousi aika ajoin esille, poikatyö säilyi pääasiassa yleiskristillisenä ja yhdistysmuotoisena. NMKY oli ensimmäinen

⁵⁴⁴ Ks. Halmesvirta 1997, 16. Myös NNKY:n tyttötyö sai kansallisen painotuksen sisällissodan jälkeen. Ks. Antikainen 2006, 115, 118.

⁵⁴⁵ SNKL:n ja MLL:n yhteistyösopimuksen mukaan Karilas toimittaisi palkkaa vastaan MLL:n poika- ja tyttökerhoille ohjelmistomateriaalia sekä kouluttaisi liiton työntekijöitä varhaisnuorisotyöhön. Karilas ehti lähettää ohjelmistoa MLL:lle ja laatia toimintaohjelman mallipoikakerhoa varten, mutta syystä tai toisesta yhteistyö kariutui alkuunsa. Ks. KA NKA Hg:5. SNKL (Arthur Hjelt ja Lauri Rikala) Mannerheimin Lastensuojeluliiton johtokunnalle Helsingissä 2.4.1921; KA NKA Hg:5. SNKL Mannerheimin Lastensuojeluliitolle Helsingissä 22.9.1922. Kirjeen luonnos.

⁵⁴⁶ Ks. esim. Kokkonen 2008; Jokinen 2019, 110–113.

⁵⁴⁷ Aurola 1941, 23; Muukkonen 2002, 85–104.

merkittävä Suomessa jalansijaa saanut ekumeeninen eli kirkkokuntien ja kristittyjen yhtenäisyyttä ja yhteistyötä ajava liike. Aila Lauhan mukaan NMKY-ekumenia perustui yksilölähtöiseen ajatukseen kristittyjen miesten sydänten ykseydestä.⁵⁴⁸ Liikkeen kansainvälisenä organisaationa oli NMKY:n Maailmanliitto (*World Alliance of YMCA*), jonka Genevessä sijaitsevassa maailmankomiteassa kansallisilla liitoilla oli edustus.⁵⁴⁹ Ensimmäisen maailmansodan jälkeen sotaa käyneiden maiden kirkkojen ja kristittyjen välinen yhteistyö sai rauhanekumeenisia painotuksia, jotka näkyivät myös NMKY-liikkeessä. Valtioiden ja kansojen keskinäisen ymmärryksen edistämistä tuli 1920-luvulla liikkeen kansainvälisen toiminnan perusjuonne, josta myös Suomen poikatyö sai osansa.

Poikatyöstä oli käyty keskustelua NMKY:n Maailmanliiton piirissä jo 1870-luvulla, siis ennen liikkeen leviämistä Suomeen.⁵⁵⁰ Maailmanliiton ensimmäinen kansainvälinen poikatyöntekijöiden kokous järjestettiin kuitenkin vasta vuonna 1914, maailmansodan kynnyksellä, Oxfordissa. Tuossa kokouksessa keskusteltiin poikatyön menetelmistä ja tavoitteista sekä linjattiin, että maailman jokaiseen NMKY:hyn tulisi perustaa poikaosasto.⁵⁵¹ Vernerin Louhivuori selosti *Kotimaassa* kokouksen keskusteluita samalla pahoitellen, ettei Suomella ollut siellä edustusta muiden Pohjoismaiden tavoin.⁵⁵² Louhivuori oli osallistunut edellisvuonna Yhdysvaltojen Indianan Culverissa järjestettyyn poikatyöntekijöiden kokoukseen osana opintomatkaansa, mutta luultavasti Helsingin NMKY:llä ei ollut varoja lähettää häntä Oxfordiin.⁵⁵³ Maailmansodan syttyminen keskeytti NMKY-liikkeen poikatyön orastavan kansainvälistymisen ja hankaloitti pitkään ekumeenista työtä.⁵⁵⁴ Sodan jälkeen NMKY-liikkeen kansainvälisen toiminnan elpyminen oli hidasta etenkin Saksan ja Ranskan välisen eripurauksen vuoksi. Lisäksi liikkeen ekumeenisen työn johtohahmo John R. Mott oli leimautunut sodassa Yhdysvaltain ulkopolitiikan ajajaksi ja Saksan vastustajaksi.⁵⁵⁵ Poikatyön kannalta käänteentekeväksi muodostui NMKY:n Maailmanliiton järjestämä poikatyöntekijöiden kokous Itävallan Pörschachissa vuonna 1923. Samalla se oli ensimmäinen kansainvälinen poikatyöntekijöiden kokous, jossa Suomella oli virallinen edustus.

Karilasta ei valittu Pörschachin kokouksen Suomen delegaatioon, vaikka hän olisi ollut kielitaitoisena poikatyön keskussihteerinä itsestään selvä osallistuja. Kokoukseen lähti Suomesta 17 edustajaa, joista kaksi oli SNKL:n ja loput paikallisosastojen työntekijöitä. Karilas katsottiin liiton piirissä vain osapäikiseksi työntekijäksi, jonka vuoksi hänen osallistumisestaan ei voitu kustantaa.⁵⁵⁶ Järjestelyistä vastasivat yhdysvaltalaiset poikatyöntekijät, ja kokouksessa vallitsi

⁵⁴⁸ Lauha 1993b, 11–13. Ekumenian määrittelystä katso myös Krapu 2009, 49–53.

⁵⁴⁹ Muukkonen 2002, 237–238. Suomen NMKY:llä oli tiiviit yhteydet Pohjoismaihin, Englantiin, Yhdysvaltoihin ja 1900-luvun alkupuolella myös Saksaan. Ks. Lauha 1990, 36–42.

⁵⁵⁰ Shedd 1955, 220–221, 323–324; Muukkonen 2002, 297–298.

⁵⁵¹ Johannot 1955, 614–615; Muukkonen 2002, 299.

⁵⁵² *Kotimaa* 5.8.1914.

⁵⁵³ Ks. tuosta kokouksesta Johannot 1955, 614.

⁵⁵⁴ Sen sijaan liike sai uuden toimintahaaran, kun NMKY:t aloittivat työn sotilaiden ja sotavankien parissa. Suomessakin NMKY teki sisällissodan aikana ja sen jälkeen sotilas- ja sotavankityötä. Ks. esim. Lauha 1990, 63–65, 123.

⁵⁵⁵ Ahonen 1983, 119–122; Lauha 1990, 329.

⁵⁵⁶ KA NKA Hg:5. Suomen Nuorten Kristillinen Liitto valtioneuvostolle Helsingissä 24.4.1923. Hakemus valtion tukeen matkaa varten.

rauhaa rakentava henki. Saksalaiset jättäytyivät kuitenkin pois kokouksesta. Yhdysvaltalaisjärjestäjien kautta kokouksessa näkyi maailmansodan jälkeinen angloamerikkalainen poliittinen missio rakentaa kansallisvaltioiden välistä ystävyyttä ja demokraattista henkeä.⁵⁵⁷ Rauhanekumenialla ja kristillisellä internationalismilla oli vahva asema Yhdysvaltojen NMKY:n piirissä ensimmäisen maailmansodan jälkeen. Kristittyjen välisen veljeyden rakentamisen ohella vastustettiin – ainakin puheiden tasolla – sotaa, nationalismia ja imperialismia.⁵⁵⁸ *Kotimaa*-lehti selosti vuonna 1922 John R. Mottin NMKY:n maailmankomitean kokouksessa pitämää puhetta, joka valottaa Pörschachin kokoukseen ladattuja odotuksia. Koskaan ennen ”nouseva poikapolvi” ei ollut ollut Mottin mukaan samanlaisen muutoksen äärellä kuin nyt, maailmansodan ja sitä seuranneiden mullistusten jälkeen. Tilanne teki pojat aiempaa alttiiksi kristinuskon sanomalle ja tarjosi tilaisuuden jopa – rivien välistä lukien – kääntää sekularisaatiokehitys.⁵⁵⁹ Kokouksen teemaksi valittiin ”pojan merkitys kansakunnan elämässä”, ja kokoukseskusteluja varten maailman poikatyöntekijöiltä kerättiin näkemyksiä aiheesta kiertokyselyn avulla. Suomessa kyselyn organisoivat luonnollisesti Karilas ja NMKY:n Pojat.⁵⁶⁰

Kokouskielenä Pörschachissa oli suomalaisille yllätykseksi saksan sijaan englanti, jonka osaaminen oli heikkoa.⁵⁶¹ Suomalaisedustajat saivat siten kokouksesta vain vähän irti. Nimimerkki A. L. (luultavasti Alfred Liukku) kirjoitti myöhemmin matkakuvauksen, jonka perusteella suomalaiset näyttäisivät jääneen pohjoismaisten kollegojensa rinnalla sivustaseuraajiksi. Liukku kirjoitti ihastelleensa etenkin tanskalaisia poikatyöntekijöitä, jotka liikkuivat kokouksessa itsevarmasti mukana olevien poikaosastolaisten kanssa. Yhdysvaltalaisosallistujat sen sijaan muistuttivat meluisuudessaan itsekin poikia:

Oli mielenkiintoista tarkastella eri kansallisuuksien tapoja ja heidän suhteitaan poikiin, joita oli saapunut konferenssiin johtajiensa kanssa. Miellyttävimmille vaikuttivat tanskalaiset. He liikkuivat poikiensa keskuudessa kuin vanhempina veljinä, ystävällisinä, käytökseltään hillittyinä ja esimerkillisinä; toverillisia johdettaviensa kanssa olivat amerikkalaisetkin, mutta he olivat itsekin kuin suuria poikia, ensimmäisinä jyrämässä ja ääntä pitämässä ja heistä sai sivullinen sen käsityksen kuin olisivat he johtajina ei vain työssä, vaan poikiensa kepposissakin.⁵⁶²

Suomalaisten onneksi delegaatioon kuului Arthur Hjelt, joka tulkkasi osan englanninkielisistä puheista muille. Hjelt oli maan ekumeenisen työn pioneereja ja NMKY:n maailmankomitean pitkäaikainen Suomen edustaja. Hän oli ollut mukana jo vuoden 1888 Tukholman maailmankokouksessa, jonka välityksellä NMKY-liike tuotiin Suomeen.⁵⁶³ Myös Karilas kirjoittaa muistelmissaan, että suomalaiset edustajat olivat ”perillä aivan avuttomia”, mutta Hjelt pelasti tilanteen

⁵⁵⁷ Ks. esim. Holmila & Ihalainen 2018, 25–39.

⁵⁵⁸ Ks. esim. Thompson 2015.

⁵⁵⁹ *Kotimaa* 8.8.1922.

⁵⁶⁰ Karilas 1922c; KA PKA KK. ”Arvoisa työntekijä”. NMKY:n Poikien ja SNKL:n Tyttöjen keskuksen kiertokirje lokakuussa 1922.

⁵⁶¹ YKA. Antti Nikulainen Yrjö Karilalle Pörschachissa 7.6.1923.

⁵⁶² *Kuukauslehti* 4/1924, 33.

⁵⁶³ Lauha 1990, 41; Murtorinne 1995, 193.

kielitaidollaan.⁵⁶⁴ Kommentissa oli ehkä ripaus katkeruutta, sillä Karilaalta olisi myös englanti sujunut.

Pörtschachin kokouksessa tehtiin loppuponsi, jonka mukaan ”kansalliset ja sosiaaliset vastakohtat” olivat vaarana koko ihmiskunnan tulevaisuudelle. Siten NMKY-liikkeen tehtävänä oli ”laatia sellainen kasvatussuunnitelma, joka on omiansa kasvattamaan kaikissa eri maitten nuorissa veljeyden henkeä”.⁵⁶⁵ Kokoukseen osallistuneen poikatyön matkasihteerin Antti Nikulaisen kirjoittamasta raportista rauhanekumenia ja kristittyjen välinen veljeys puuttuivat kuitenkin kokonaan. Sen sijaan kokouksen tärkein anti oli hänen mukaansa kodin roolin ja kansalaiskasvatuksen merkityksen korostaminen poikatyössä.⁵⁶⁶ Karilas näyttäisi saaneen tietonsa kokouksesta Nikulaiselta, sillä seuraavassa kiertokirjeessään hän kirjoitti Pörtschachin kokouksen panneen ”vakavasti ajattelemaan kristillistä poikatyötä ja yleensä lapsityötä maassamme; sen merkitystä kodeillemme ja kansallemme ja sen tulevaisuutta.”⁵⁶⁷ On mahdollista, että rauhanekumenia sivuutettiin tietoisesti, sillä se koettiin ongelmalliseksi sisällissodan jälkeisen kahtiajaon luodessa edelleen jännitteitä maassa, olihan ”Suomen pelastaja” Saksakin boikotoinut kokousta. Lisäksi yhdysvaltalaislähtöisen internationalismin katsottiin ehkä sopivan huonosti yhteen poikatyön kristillis-isänmaallisen painotuksen kanssa. Toisaalta Nikulainen myönsi kokouksesta lähettämässään kirjeessä Karilaalle, ettei ymmärtänyt englanninkielisistä puheista paljoakaan.⁵⁶⁸

Pörtschachin kokous ei tuonut rauhankasvatusta Suomen poikatyöhön, mutta kokouksen muilla aloitteilla oli vaikutusta myös täällä. Kokouksen myötä NMKY:n Maailmanliiton yhteyteen perustettiin pysyvä poikatyökomitea (*Boys' Work Committee*), joka ryhtyi edistämään poikatutkimusta, kansainvälisiä kokouksia ja julkaisuja.⁵⁶⁹ Ensimmäinen poikatyökomitean alkuun panema tutkimus oli 14–18-vuotiaille geneveläispojille suunnattu kysely heidän harrastuksistaan, elämänuran valinnastaan, kotielämästään ja uskonnollisesta kasvatuksesta. Karilas selosti tutkimuksen asetelmaa innostuneesti *Kotimaassa* todeten, että kysely oli toteutettu ”kokeellisen kasvatustieteen vaatimuksia noudattaen”.⁵⁷⁰ Pian tämän jälkeen hän ehdotti maan poikatyöntekijöiden kokouksessa, että Suomesakin ryhdyttäisiin keräämään tietoa muun muassa poikien harrastuksista. Seuraavana vuonna hän viittasi ”poikatutkimuksen” tarpeeseen myös

⁵⁶⁴ YKA. Kkm, 93.

⁵⁶⁵ KA NKA Hg:15. ”Pörtschachin maailmankonferenssin kansainvälinen merkitys”. Kokousraportti. Maailman kristittyjen välisen veljeyden korostaminen ei ollut ollut vierasta Suomen kristilliselle poikatyölle ennen suuria kansainvälisiä kokouksiakaan. Karilas oli esimerkiksi suunnitellut ja julkaissut *Joka Poika* -käsikirjassa kokousohjelmiston poikatyön kansainvälistä iltaa varten, jolloin kokoushuone koristeltiin eri maiden lipuilla ja keskusteltiin lähetystyöstä ja eri maiden kristittyjen yhteydestä. Ks. Karilas (toim.) 1922a, 229.

⁵⁶⁶ KA NKA Hg:15. Antti Nikulainen: ”Poika ja yhteiskunta. Mitä Pörtschachin kokouksessa asiassa päätettiin”. Kirjoitus kokouksen annista.

⁵⁶⁷ KA PKA KK. ”Koti, Kansa ja synnyinmaa”. Poika- ja tyttötyön kiertokirje 1923.

⁵⁶⁸ YKA. Antti Nikulainen Yrjö Karilaalle Pörtschachissa 7.6.1923.

⁵⁶⁹ Johannot 1955, 617–618; Muukkonen 2000, 27; Muukkonen 2002, 299–301.

⁵⁷⁰ Karilas 1924c.

kiertokirjeessään.⁵⁷¹ Pörschachin kokous näyttäisi antaneen etenkin Karilaalle kimmokkeen poikatyön piirissä tehtäville kyselytutkimuksille, joita käsitellään perusteellisemmin seuraavassa luvussa.

Pörschachissa tehtiin päätös järjestää yleinen NMKY:n maailmankokous Helsingissä vuonna 1926. Maailmankokousta oli anottu Suomeen jo vuodelle 1912, mutta tuolloin se jouduttiin perumaan kenraalikuvernöörin vaatimuksesta.⁵⁷² Helsingin kokous oli NMKY-liikkeen ensimmäinen maailmansodan jälkeinen maailmankokous, ja siitä puhuttiin jopa koko liikkeen käännekohtana. Tavoitteeksi asetettiin kansojen välisen sovinnon edistäminen sodan jälkeisessä maailmassa, ja nyt myös Saksa oli mukana. Hengeltään se siis jatkoi Pörschachin kokouksen sovintoa ja veljeyttä rakentavaa suuntaa. Pääaiheeksi valittiin ”nuoriso nykyaikaisessa muutosten alaisessa maailmassa”, joka sekin muistutti Pörschachin teemaa, joskin maailmankokouksessa kiinnitettiin huomio poikien ja nuorukaisten ohella myös aikuisiin miehiin. Ydinajatuksena oli, että sota-ajan luoman uuden nuorison kohtaaminen vaati uusia keinoja ja uutta tietoa. Tämän vuoksi kokouksen valmistelemiseksi teetettiin maailmanlaajuinen pojille, nuorukaisille ja nuorille miehille suunnattu kiertokysely, joka toimi pohjana keskusteluille.⁵⁷³

Helsingin kokoukseen osallistui noin 1500 edustajaa eri puolilta maailmaa, ja mukana oli myös yli 200 poikaa ja nuorukaista. Maailmankokouksen rinnalla järjestettiin samoja aiheita käsittelevä suomalainen rinnakkaiskokous, johon pystyivät osallistumaan myös kielitaidottomat suomalaiset nmkyläiset. Veljeyttä luovasta pyrkimyksestä kertoo muun muassa se, että maailmankokouksen aiheita työstettiin keskusteluryhmissä, jotka oli koottu rotu-, kansallisuus- ja luokkarajat ylittäen. Kokousraportin mukaan ”monet Yhdysvaltain etelävaltioiden pojat sanoivat vasta näissä keskusteluryhmissä tunteneensa neekeritoverit veljykseen ja tasa-arvoisiksi tovereikseen”.⁵⁷⁴ Kokoukseen osallistuneet pojat keskustelivat omissa ryhmissään ja tekivät muun muassa aloitteen pojille järjestettävästä maailmankokouksesta sekä toivoivat uutta kirjallisuutta sukupuolikysymyksistä ja kansainvälisen poikalehden perustamista.⁵⁷⁵ Kokouksen loppuraportissa todettiin kiertokyselyssä ja keskusteluissa käyneen ilmi, etteivät nuoret olleet sen huonotapaisempia kuin ennenkään, mutta heidän elämänsä uhkasi moraalirelativismi ja sitä kautta siveettömyyksen lisääntyminen sekä materialististen arvojen leviäminen. Lisäksi pantiin merkille urheilun suosion valtava kasvu, johon suhtauduttiin Suomen keskusteluiden tavoin uhkana ja mahdollisuutena.⁵⁷⁶

⁵⁷¹ KA NKA Hg:1. NMKY:n poikatyöntekijöiden kokous Tampereella 11-12.10.1924; KA PKA KK. ”Pojan sielu on Herran oma”. Yrjö Karilaan kiertokirje 1925.

⁵⁷² Lauha 1990, 42.

⁵⁷³ KA NKA Hg:1. ”NMKY:n XIX Maailmankokous ja Suomalainen Rinnakkaiskokous Helsingissä elokuun 1–6 päivinä 1926”. Kokousraportti; Tuovinen 1969, 52–61.

⁵⁷⁴ KA NKA Hg:1. ”NMKY:n XIX Maailmankokous ja Suomalainen Rinnakkaiskokous Helsingissä elokuun 1–6 päivinä 1926”. Kokousraportti; Strong 1955, 494; Tuovinen 1969, 54, 62–63; Lauha 1993, 90.

⁵⁷⁵ *Kotimaa* 10.8.1926.

⁵⁷⁶ HNMKYA PT. ”Youth and the Christian Way of Life in a Changing World. 19th World Conference Y.M.C.A. Helsingfors, Finland. August 1-6, 1926”. Kokousraportti.

KUVA 17 NMKY-liikkeen vuoden 1926 Helsingin maailmankokouksen osallistujat koontuneina Johanneksen kirkon kentälle. Kuva: Museovirasto.

Karilaan tehtävänä oli kirjoittaa kokouksesta raportteja eri lehtiin sanomalehti-toimistossa apunaan juuri ylioppilaaksi valmistunut Mika Waltari.⁵⁷⁷ Karilas ylisti kirjoituksissaan kokouksessa vallinnutta veljeyden henkeä ja povasi kristilliselle nuorisotyölle ”uutta kansainvälisyyttä, jonka aamuruskon me olemme nyt nähneet”. Kokouksessa maailmansodan viholliset ”ojensivat veljen käden toisilleen”, mikä ilmensi uuden aikakauden alkamista.⁵⁷⁸ Hän pääsi hehkuttamaan kokouksen rajat ylittävää uskonveljeyttä myös asevelvollisille suunnatussa *Suomen Sotilaassa*:

Kaikki maanosat, melkein kaikki valtakunnat ja kansallisuudet, kielet ja ihonvärit olivat edustettuina [...] Ja kaikista eroavaisuuksista huolimatta oli heille yhteistä se, että he olivat kristittyjä nuoria miehiä, tahtoivat olla kristittyjä ei ainoastaan nimeltä ja sa-
noin, vaan myöskin tosissaan ja koko elämässään.⁵⁷⁹

Karilas tempautui selvästi mukaan kansainvälisyyden huumaan. Maailmankokouksen jälkeen järjestettiin kansallinen jatkokokous, jossa keskusteltiin maailmankokouksen annista Suomen kristilliselle nuorisoliikkeelle. Karilas oli vastannut maailmankokousta varten kerätystä kiertokyselystä suomalaisten poikien ja

⁵⁷⁷ YKA. Kkm, 63, 95. Waltari (M.W.) kirjoitti sekä suomen- että englanninkielisiä raportteja ainakin *Kotimaahan*. Ks. esim. *Kotimaa* 3.8.1926. Vain kahden vuoden päästä tästä tapahtui Waltarin kirjallinen läpimurto teoksella *Suuri illusioni* (1928).

⁵⁷⁸ KA NKA Hg:15. Yrjö Karilas: ”Liittomme työ maailmankonferenssin taustalla”; KA NKA Hg:15. Yrjö Karilas: ”Ajatuksia jotka toteutuvat”.

⁵⁷⁹ Karilas 1926c, 479.

nuorukaisten osalta, ja hän selosti jatkokokouksessa kyselyn tuloksia. Esitelmä ei ole sellaisenaan säilynyt, mutta jatkokokouksen raporttiin tehdyn tiivistelmän perusteella näyttäisi siltä, että kiertokyselyn myötä Karilas oivalsi ottaa poikien omat mielipiteet ja asenteet huomioon poikatyössä.⁵⁸⁰ 1920-luvun ”uutta nuorisoa” ei voitu lähestyä enää vanhoin moralistisin periaattein, vaan myös heidän omaa ajatusmaailmaansa tuli oppia ymmärtämään: ”Poikien hyväksi työtä tehtäessä on otettava itse pojat työn lähtökohdaksi”, kuten Karilas kirjoitti toisessa yhteydessä. Tämä oivallus oli Karilaan toiminnan näkökulmasta kansainvälisen kristillisyyden tärkein anti poikatyölle.

Karilas oli suunnitellut jo ennen maailmankokousta lähtevänsä opintomatkalta kartuttamaan tietoaan poikatyöstä. Syksyllä 1926 hän sai Alfred Kordelinin säätiöltä apurahan Saksan ja Tanskan nuorisotyöhön tutustumista varten. Apurahahakemuksessaan hän perusteli matkan tarpeellisuutta ja valittua suuntaa:

Kun varhaisnuorisotyössä meidän maassamme monella eri taholla on saatu hyvään alkuun ja sillä olisi laajoja mahdollisuuksia edessään, olisi erittäin valaisevaa tutustua vastaaviin oloihin lähinnä juuri Saksassa ja Tanskassa, missä työ varhaisnuorison hyväksi on voimaperäistä, hyvin järjestettyä ja sangen tuloksellista.⁵⁸¹

Saksaa puolsi varmasti Karilaan kielitaito ja olihan maa jälleen tärkeä osa kansainvälistä yhteisöä. Tanska oli puolestaan ollut perinteisesti Suomen NMKY-liikkeelle ja nuorkirkkollisille tärkeä suunta.⁵⁸² Lisäksi Kööpenhaminassa järjestettiin kesällä 1927 NMKY-liikkeen ensimmäinen kansainvälinen liikuntakasvatuskokous, johon osallistuminen Karilaalla oli luultavasti jo apurahaa hakiessa suunnitelmissa. Saksaan lähtö koitti helmikuussa 1927. Ester Karilas lähti mukaan matkalle, ja kyseessä olikin opintomatkan ohella pariskunnan yhteinen lomamatka. Ensin he matkustivat Berliiniin, jossa Karilas tutustui paikalliseen poikaosastoon ja haastatteli sen johtajaa. Karilas oli valmistellut saksankielisiä puheita sekä pojille että poikatyöntekijöille matkaansa varten. Puheissaan hän kertoi Suomen historiasta ja maassa tehtävästä poikatyöstä. Saksalaispojille hän kuvasi Suomea jään, pakkasen ja tuhansien järvien maana, jonka sitkeä kansa oli käynyt Davidin ja Goljatin taistelua muistuttavaa vuosisataista kamppailua Venäjää vastaan. Taistelu huipentui saksalaisten avulla käydyssä vapaussodassa, joka takasi vihdoin itsenäisyyden. Nyt Suomi oli länsimaisen kulttuurin linnake itää vastaan: ”Im Freiheitskampfe des Jahres 1918 erwarb sich das finnische Volk die Selbständigkeit mit Hilfe der deutschen Truppen. Nun sind wir eine Wacht der westländischen Kultur, Gesellschaftsordnung, Freiheit und Religion gegen

⁵⁸⁰ KA NKA Hg:15. NMKY:n Maailmankokouksen Jatkokokous. Helsingissä tammikuun 6-9-päivinä 1927. Kokousohjelma. Karilas oli toteuttanut pienimuotoisia kiertokyselyjä jo *Koululaisen Muistikirjan* yhteydessä. Kyse oli kuitenkin enemmän vuorovaikutuksesta lukijoiden kanssa kuin tiedonhankinnasta tutkimusmielessä. Ks. esim. *Koululaisen Muistikirja* 1920-1921, 66.

⁵⁸¹ YKA. Apurahahakemus Alfred Kordelinin yleisen edistys- ja sivistysrahaston hallitukselle Helsingissä 6.9.1926. Luonnos.

⁵⁸² Ks. esim. Veikkola 1980, 81-90.

den Osten.”⁵⁸³ Suomen ja Saksan välistä suhdetta Karilas vertasi Raamatun Davidin ja Jonatanin väliseen ystävälliseen rakkauteen.⁵⁸⁴

Saksassa pidetyt puheet kielivät siitä, että huolimatta maailmankokouksen kansainvälisyyden huumasta, tiettyjen kansojen, kuten Saksan ja Suomen, veljeys oli kuitenkin lopulta luontevampi tapa hahmottaa kansainvälinen kristillisuus kuin angloamerikkalaisvaikutteinen internationalismi ja kaikkien kristittyjen veljeys. Suomen kirkon piirissä oli paljon ekumenian vastaisuutta, arkkipiispa Gustaf Johanssonista lähtien, ja kirkon ekumeeniseksi linjaksi vakiintui 1920-luvulla kirkkojen välinen yhteistyö luterilaisin korostuksin. Tämä oli eräänlainen kompromissi allianssikristillisen ekumenian ja kristillisen nationalismin välillä.⁵⁸⁵ Samanlaista piiloluterilaista ekumeenista asennetta on aistittavissa myös Karilaan puheissa ja kirjoituksissa.

Berliinistä pariskunnan matka jatkui Dresdeniin, jossa Karilas tapasi NMKY:n Maailmanliiton sihteerin Carl von Proschin, jonka hän tunsu jo entuudestaan.⁵⁸⁶ Dresdenistä he jatkoivat Alpeille, jossa he tekivät retkiä ja vierailivat heidän nuoruutensa muotiajattelijan ja mystikkoteologin Johannes Müllerin linnassa. *Kansan Kuvalehteen* kirjoittamassaan matkakuvauksessa Karilas ihasteli etenkin saksalaisten retkeilyinnostusta.⁵⁸⁷ Karilas kävi osana matkaa myös solmimassa WSOY:n edustajana yhteyksiä saksalaisiin kirjakustantamoihin.⁵⁸⁸ Palattuaan Suomeen Karilas sai lähettää kaikille maan poikaosastoille ”sydämelliset tervehdykset Saksan pojilta ja nuorukaisilta”.⁵⁸⁹

Karilaan Tanskaan suunniteltu opintomatka samana kesänä korvautui Kööpenhaminassa järjestettävällä NMKY-liikkeen ensimmäisillä kansainvälisillä urheilukilpailuilla ja niiden yhteydessä järjestettävällä liikuntakasvatustalouksella, joihin Karilas osallistui osana Suomen 25-henkistä delegaatiota. *Nuorten airuihin* kirjoittamassaan kuvauksessa Karilas kertoi, että kokouspuheissa korostettiin urheiluliikkeen valtavaa voimaa nykyaikana. Esimerkiksi Berliinin NMKY:n sihteerin mukaan urheilu oli ”suorastaan jokaisen kristityn velvollisuus”. Samalla tuli kuitenkin – jälleen kerran – muistaa myös urheilun vaarat, kuten henkisyuden aliarviointi, kiihkomielisyyden ja pyhäpäivän vieton rikkominen. Karilas povasi kirjoituksensa lopuksi, että Kööpenhaminan kokouksen myötä Suomessakin ”liikuntakasvatus tulee tärkeäksi työmuodoksi yhdistyksissämme ja välikappaleeksi, jota voidaan käyttää kristillis-siveellisen luonteen muodostamiseen”.⁵⁹⁰ Kokous varmasti antoikin merkittävän sysäyksen Suomen NMKY-urheilulle, joka oli moniin Euroopan maihin nähden melko

⁵⁸³ YKA. Otsikoimaton puhe Saksassa 1927. Vapaasti suomennettuna: ”Vuoden 1918 vapaustaistelussa Suomen kansa hankki itsenäisyyden saksalaisjoukkojen avustuksella. Nyt vartioimme länsimaista kulttuuria, yhteiskuntajärjestystä, vapautta ja uskontoa itää vastaan.”

⁵⁸⁴ YKA. ”Eine Rede an die Knaben”. Saksassa 1927 pidetty puhe.

⁵⁸⁵ Lauha 1990, 381; Murtorinne 1995, 192–194.

⁵⁸⁶ Ks. esim. YKA. Carl von Prosch Yrjö Karilalle Genevessä 28.12.1922.

⁵⁸⁷ Karilas 1927b.

⁵⁸⁸ YKA. Kkm, 97.

⁵⁸⁹ KA PKA KK. ”Poikien kesä”. Yrjö Karilaan kiertokirje 1927.

⁵⁹⁰ Karilas 1927a.

kehittymätöntä. Kokouksen konkreettisin anti oli NMKY-laji ”baskett-pallon” eli koripallon tuominen Suomeen.⁵⁹¹

Maailmansodan jälkeen järjestetyt NMKY-liikkeen kansainväliset kokoukset sitoivat suomalaista poikatyötä osaksi yhdysvaltalaisjohtoista rauhanekumeenia. Kokousten sisältöjen suhteen suomalaiset muistuttivat kuitenkin sivustaseuraajia, osin kielitaidon puutteiden ja osin kristillisen internationalismin kanssa jännitteisen kristillisen nationalismin vuoksi. Ulkomaisiin poikatyöntekijöihin kuitenkin tutustuttiin kokouksissa, mikä laajensi suomalaisenkin poikatyön suhdeverkostoja. Esimerkiksi Karilaan poikatyöhön 1920-luvun alussa värväämä Heimer Virkkunen kutsuttiin Helsingin maailmankokouksessa opiskelemaan NMKY-liikkeen Springfieldin korkeakouluun. Virkkusesta tuli sittemmin tiettävästi ensimmäinen Springfieldistä valmistunut suomalainen ja maan ensimmäinen nuorisopappi.⁵⁹² SNKL tiedusteli Helsingin kokouksen jälkeen kristillisen nuorisoliikkeen vaikuttajilta kokouksen antia maan nuorisotyölle. Karilaan mukaan kokous ei muuttanut nuorisotyön suuntaa, mutta sillä oli suuria vaikutuksia suomalaisosallistujien henkilökohtaisten kokemusten kautta. Lisäksi kokous oli osoittanut maan nuorisotyön puutteet. Karilas toivoi, että NMKY-liikkeestä tulisi kokonainen ”kulttuurimuoto kansamme elämään”, jolle poika voisi antautua kokonaan ja työskennellä sen parissa myös aikuistuttuaan. Kehityskohteiksi hän esitti poikatyöntekijöiden koulutuksen, kristillisen kirjallisuuden julkaisemisen ja poikatyön laajentamisen poikaosastojen perustamisen teemavuoden avulla.⁵⁹³

3.5 Poikatyöntekijät ja tiedon rooli

Kristillisen poikatyön juuret olivat nuorten miesten vapaaehtoistoiminnassa. Poikatyöntekijöiltä odotettiin omakohtaisen uskon lisäksi hyviä elämäntapoja ja kykyä toimia pojille esimerkkeinä ja poikakokousten johtajina. Laajennuttuaan ja kehittyttyään poikatyöstä alkoi kuitenkin tulla myös asiantuntija-ala. Sen lisäksi, että työntekijöiden tuli olla hyviä esikuvia ja johtajia, heidän täytyi Karilaan mukaan tuntea poikien ajatusmaailma ja poikain kehityksen lait. Asiantuntijuuden pohjatieteeksi Karilas asetti sielutieteen eli psykologian, kuten hän kirjoitti jo *Joka Poika* -käsikirjassa vuonna 1922:

Kristillisen poikatyön erikoisuus on oleva siinä, että se kaikessa toiminnassaan koettaa ottaa huomioon, mitä mikin poika ajattelee, tuntee ja tahtoo, ja asettaa

⁵⁹¹ Ks. esim. Laine 1972, 96; Michelsen 1983, 32–33.

⁵⁹² Vihonen 1995, 21–24, 30.

⁵⁹³ KA NKA Hg:11. Yrjö Karilaan vastaus maailmankokouksen annista. Helsingissä 21.12.1926.

menettelytapansa sen mukaisiksi. Sielutieteellisillä näkökohdilla on sentähden työssä mitä suurin merkitys.⁵⁹⁴

Karilas oli ollut kiinnostunut sielutieteestä jo opiskeluaikoinaan ja jatkanut siihen perehtymistä osana kielipsykologista väitöstutkimustaan. Hän kirjoitti poikatyön opaskirjansa *Pojat kokoontuvat* (1928) ja *Pojan maailma* (1929) aiemman sielutieteellisen ymmärryksensä pohjalle, mutta täydensi niitä Saksan opintomatkaltaan tuomalla kirjallisuudella. 1930-luvun lopulla ryhdyttiin suunnittelemaan uutta poika-, nuorukais- ja miestyön käsikirjaa, jonka ilmestymistä sota kuitenkin viivästytti. Uusi käsikirja *Pojasta mieheksi* ilmestyi lopulta vuonna 1944. Karilas kirjoitti siihen nuorukaistyötä käsittelevän osion.⁵⁹⁵ Opettajan taustastaan huolimatta Karilas oli sielutieteen alalla ensisijaisesti itseoppinut. Hän luki aihepiirin kirjallisuutta valikoivasti ja sulautti sen osaksi kristillistä kasvatusta. Verrattuna esimerkiksi Kotikasvatusyhdistyksen samoihin aikoihin julkaisemiin kasvatusoppaisiin, Karilaan teosten argumentaatio oli kuitenkin pari pykälää tieteellisempää.⁵⁹⁶

Suunnannäyttäjämaassa Yhdysvalloissa kristillisen poikatyön ammatillistuminen ja teoreettinen kehitys oli alkanut jo 1800-luvun lopulla. Keskeisessä roolissa oli Springfieldin korkeakoulu, joka tarjosi poikatyön koulutusta 1890-luvulta lähtien. Poikatyöntekijöiden koulutus pohjautui Springfieldissä jo varhain uuteen nuorisopsykologiseen tutkimukseen, jota yhdysvaltalaisutkija Kenneth Kidd on nimittänyt ”boyologiaksi” (*boyology*).⁵⁹⁷ Boyologia oli Kiddin mukaan kimppu teorioita, joiden kautta poikien käyttäytymiselle osoitettiin ”luonnollisia”, biologiaan pohjaavia selitysmalleja.⁵⁹⁸ Keskeisin uusi teoria oli G. Stanley Hallin *Adolescence*-tutkimuksessaan⁵⁹⁹ (1904) esittelemä ja systematisoima murrosikäteoria. Siinä nuoruus (*adolescence*), käytännössä poika- ja nuorukaisikä, määrittyi myrskyisäksi kaudeksi, jonka aikana lapsesta tuli luonnonmukaisten kehityskausien kautta itsenäinen aikuinen. Hall hyödynsi tutkimuksessaan evoluutioteoriasta omaksuttua rekapitulaatioteoriaa, jonka mukaan lapsen ja nuoren kehitysvaiheet jäljittelivät ihmislajin kulttuurista kehitystä villiydestä sivistykseen. Ihmislajin kehityshistorian tavoin yksilö nousi murrosiän kautta vaistojen ja viettien määrittämstä alaikäisyydestä aikuisuuteen, minkä jälkeen lajikehitykselliset vaikutukset lakkasivat ja yksilön kehitys alkoi käydä omaa kulkuaan. Boyologia puki tavallaan romantiikan käsityksen lapsuuden viattomuudesta naturalistisen kehityspsykologian kaapuun ja sukupuolitti sen aiempaa

⁵⁹⁴ Karilas (toim.) 1922a, 23. ”Sielutiede” oli alun perin suomenkielinen vastine ”psykologialle”. Käsitteitä käytettiin pitkään synonyymeinä rinnakkain. Sielutieteen käsitteistä luovuttiin toisen maailmansodan jälkeen, kun psykologia erkaantui idealistisesta filosofiasta. Ks. Silvonen 2017.

⁵⁹⁵ Ks. Karilas 1944c.

⁵⁹⁶ Vrt. Parjo 2003, 105–113.

⁵⁹⁷ Macleod 1983, 97, 118–119; Kett 2003, 362–363.

⁵⁹⁸ Kidd 2000; Kidd 2004, 67–70.

⁵⁹⁹ Teoksen koko otsikko *Adolescence: Its Psychology and Its relations to Physiology, Anthropology, Sociology, Sex, Crime, Religion and Education*.

voimakkaammin. Samalla teorit yleismaailmallistivat pojan luonnon, jolloin sosiaaliset erot häipyivät taustalle.⁶⁰⁰

Suomessa poikatyöntekijöiden koulutus perustui vielä 1920-luvulla itseopiskelumateriaaliin, kotiopintoihin ja NMKY:n Poikien järjestämiin yksittäisiin kursseihin. Suomen poikatyössä ei omaksuttu yhdysvaltalaistyyppistä boyologiaa suoraan, sillä, kuten edellisessä luvussa osoitettiin, poikatyön kansainväliset verkostot muodostuivat etenkin Suomen osalta vasta 1920-luvulla. Poikkeuksena oli Vernerer Louhivuoren opintomatka Yhdysvaltoihin, josta hän toi mukanaan englanninkielistä ammattikirjallisuutta ja tarjosi sitä myös Karilaalle luettavaksi.⁶⁰¹ Lapsi- ja nuorisopsykologia tuli Suomen poikatyöhön ensisijaisesti kokeellisen kasvatustutkimuksen kautta 1910-luvulla. Kokeellinen kasvatustutkimus oli empiiristä koululaistutkimusta, joka hyödynsi samoja Yhdysvalloissa ja Saksassa kehitettyjä boyologisia ja muita kehityspsykologisia teorioita kuin Yhdysvaltojen poikatyö. Suuntauksen keskeisimmät edustajat olivat Albert Lilius ja Aksel Rosenqvist, jotka olivat samalla suomalaisen lapsi- ja nuorisopsykologian pioneereja. Kokeellisuuden painottamisesta huolimatta tutkimuksia täydennettiin usein jollain eettisellä järjestelmällä, kuten Foersterin uskontoon pohjaavalla moraalipedagogiikalla, joten ne olivat hyvin suosittuja myös kristillisen varhaisnuorisotyön kehittäjien keskuudessa.⁶⁰²

Poikatyön kannalta keskeisin uusi kehityspsykologinen käsite oli murrosikä, jonka Aksel Rosenqvist toi suomalaisiin akateemisiin kasvatustutkimuksiin tutkimuksessaan *Murrosikä ja kasvatustutkimus* (1915). Rosenqvistin tutkimus pohjautui hyvin pitkälti Hallin teorioihin.⁶⁰³ Jo ennen Rosenqvistia Karilaan uskonnonopettaja ja rippipappi Paavo Virkkunen oli tähdentänyt uskonnonopetusta käsittelevässä kirjoituksessaan Hallin ja muiden ”lapsisielutieteen” edustajien uusia ajatuksia, joissa otetaan herbartilaisuutta paremmin huomioon oppilaiden oma aktiivisuus ja sisäinen kehitys. Lapsisielutiede auttoi Virkkusen mukaan näkemään tottumusten ”peittelevän kuoren takaa” todellisemmän ja aidomman lapsen.⁶⁰⁴ Tämä oli kokeellisen kasvatustutkimuksen Suomeen tuoman lapsi- ja nuorisopsykologian tärkein anti poikatyölle. Poikaikä oli erityistietämysten alue, ja tuota tietämystä hallussaan pitävät poikatyöntekijät ymmärsivät ”todellista” poikaa muita paremmin.

⁶⁰⁰ Macleod 1983, 99; Springhall 1986, 29-34; Bederman 1995, 92-93, 109-119; Aapola 1999, 41-42, 95-100; Putney 2001, 102; Kett 2003, 357-359; Puuronen 2006, 53-55; Grant 2014, 40-42.

⁶⁰¹ Ks. YKA. Vernerer Louhivuori Yrjö Karilaalle Helsingissä 1.8.1918.

⁶⁰² Totro 1979, 215-221; Aho 1993, 191-199; Honkanen 2007, 387-390; Saari 2007, 327-334; Valtonen 2013, 167-170. Lapsipsykologian ja pedagogiikan korostus ei koskenut vain poikatyötä vaan myös esimerkiksi kansakoulunopettajien ja pyhäkoulunopettajien koulutusta 1900-luvun alussa.

⁶⁰³ Aapola 2003, 88-90.

⁶⁰⁴ Virkkunen 1911, 27.

KUVA 18 *Pojan maailmaan* (1929) Karilas kiteytti 1920-luvulla kertyneen tietämyksensä poikain kehityksestä ja poikien ajattelutavoista.

rystä poikain ja etenkin sen vaikeuksista. Raamatullisesti poikatyöntekijän rooli vertautui Karilaan kirjoituksissa Johannes Kastajaan, joka raivasi tilaa Jeesuksen toiminnalle – poikatyöntekijät pojille – ja väistyi tämän kasvettua itse taka-alalle.⁶⁰⁷ Poikien luottamuksen poikatyöntekijät ansaitsivat kuuntelemalla poikia ystävän tavoin ja kertomalla heille myös oman elämänsä vaikeuksista.⁶⁰⁸ Karilaskin kertoi yleisissä kokouksissa muistelmia oman elämänsä varrelta, esimerkiksi häämatkastaan ja Venäjän vallankumouksesta, ja luultavasti hän kävi poikien kanssa myös yksityisluontoisia keskusteluja. Jos poikatyöntekijän rooli näyttäytyi pojille ja vanhemmille välitystehtävänä, poikatyöntekijöille itselleen Karilas esitti sen kasvatus- ja asiantuntijatyön ohella yhtenä uskonnonharjoituksen muotona.⁶⁰⁹

Kun Karilas kirjoitti alun sitaattissa sielutieteellisten näkökohtien olevan kristillisen poikatyön ”erikoisuus”, hän vihjasi, että perinteiset kasvatusinstituutiot, koti, koulu ja kirkko, eivät aina ymmärtäneet poikia yhtä hyvin. Poikatyöntekijä näyttäytyi välittäjähahmona, joka oli aikuinen mutta ei edustanut puhtaasti aikuisten maailmaa. Yhdysvaltojen poikatyötä tutkineen David Macleodin mukaan tällä välitystehtävällä poikatyöntekijät oikeuttivat roolinsa niin pojille kuin myös vanhemmille.⁶⁰⁵ NMKY:n Poikien laimissa poikaosastojen ja nuorukaisosastojen mallisäännöissä poikatyöntekijän rooliksi mainittiin ”poikien vanhempi veli” ja ”isällinen neuvonantaja”, toisaalla Karilas kuvasi poikatyöntekijöitä nimenomaan ”poikien ystäviksi”.⁶⁰⁶ Tarkoituksena ei ollut kilpailla vanhempien tai opettajien kanssa vaan auttaa näitä kasvatustehtävässä hyödyntäen sielutieteellistä ymmär-

⁶⁰⁵ Macleod 1983, 19.

⁶⁰⁶ NKA Hg:3. NMKY:n Pojat. Poikatyön mallisäännöt. Luonnos; NKA Hg:3. Nuorukaisosaston säännöt. Luonnos; Karilas 1924f, 13; Karilas 1926d.

⁶⁰⁷ Karilas (toim.) 1922a, 194; YKA. ”Esikuvien merkitys kasvatuksessa”. Esitelmäkäsikirjoitus.

⁶⁰⁸ Ks. esim. KA NKA Hg:3. Kiertokirje. NMKY:n Poikien keskus.

⁶⁰⁹ HNMKYA KPK. Nuoriso-osaston kokous 12.3.1927; Karilas 1928a, 20–24, 58; KA PKA KK. ”Poikien vuosi 1924”. Kiertokirje 1924; KA PKA KK. ”Tämä koskee sinua ja poikia”. Kiertokirje 1925.

Karilaan kirjoittamien poikatyön opaskirjojen perusteella hän tunsi kokeellisen kasvatustieteen keskeisimmät tutkimukset ja Hallin murrosikäteorian. Murrosikähistoriaa Suomessa tutkinut Sinikka Aapola on erotellut 1900-luvun murrosikäpuheesta biologisen, psykologisen ja sosiaalisen diskurssin. Kaikki nämä puheet löytyvät myös Karilaan teksteistä, mutta painotus on murrosikässä nimenomaan henkisen kypsymisen ja itsen etsimisen kautena.⁶¹⁰ Yksilöllisen kehityksen ja yksilöpsykologian korostaminen tuki kristillisen poikatyön individualistista asennetta, jossa ihmiselämä näyttäytyi yksilön ratkaistavina valintoina ja sisäisenä kilvoitteluna. Karilas oli perehtynyt opiskelu- ja opettaja-aikoinaan idealistiseen filosofiaan ja psykologiaan, etenkin Harald Høffdingin teorioihin. Vuoden 1927 Saksan opintomatkan välityksellä hän tutustui muun muassa tunnetun filosofin ja psykologin Eduard Sprangerin teokseen *Psychologie des Jugendalters* (1924), jossa kritisoitiin biologis-reduktionistista nuorisopsykologiaa.⁶¹¹ Sprangerin mukaan nuoruudenaikainen kehitys oli seurausta yksilön sisäisen kasvun ja ympäristön välisestä vuorovaikutuksesta. Murrosikä vaikeudet johtuivat siitä, että nuori tuli uudella tavalla tietoisiksi omasta itsestään ja alkoi samalla etsiä itselleen elämänsuuntaa.⁶¹² Karilallekin nuoruus oli nimenomaan henkisen kasvun kausi, mikä osin selittää myös sen, ettei hän osoittanut missään vaiheessa kiinnostusta esimerkiksi biologiaan nojaaviin rotuhygieenisiin keinoihin kasvatuskysymysten ratkaisussa.⁶¹³

Esimurrosikäiset pojat näyttäytyvät Karilaan kirjoituksissa vilkkaina ja vaihteille alttiina laumaolentoina, jotka kokoontuivat sinne, missä oli jotakin nähtävää ja kuultavaa.⁶¹⁴ Poikajoukoissa vallitsi ”joukkohenki”, jonka viemänä pojat kulkivat ”joko hyvään tai huonoon suuntaan”.⁶¹⁵ Juuri tässä vaiheessa pojat tuli saada mukaan poikaosastojen toimintaan, jolloin heidän omaehtoiset kokouksensa saatiin aikuisten valvontaan ja ohjaukseen. Julia Grantin mukaan Yhdysvalloissa poikaosastot ja poikakerhot pyrittiin luomaan tämän käsityksen nojalla jo olemassa olevien poikajoukkojen pohjalle. Näin ne organisoituivat poikain ”luonnolliseen” kehitykseen tukeutuen.⁶¹⁶ Vähitellen kokouksiin tulleesta poikien ”yhteiskunnallisesta massasta” alkoi kuoriutua murrosikä avustamana yksilöitä.⁶¹⁷ Pojat näyttäytyivät enemmän biologisen kehityksen toimivina olentoina, mutta murrosikä loi heistä paitsi yksilöitä myös kulttuuriolentoja.

Murrosikä oli Karilaan mukaan pojan kehityksen kannalta keskeisin ja samalla myös haastavin ikävaihe. Hän tunsi murrosikäidean ainakin jo vuonna 1919, jolloin hän teki *Kotimaassa* selkoa poikaosaston ja nuorukaisosaston toiminnan periaatteellisesta erosta. Pojat menivät yleensä porukan mukana ja viihtyivät

⁶¹⁰ Aapola 1999, 73–77.

⁶¹¹ Teos ilmestyi suomeksi J. A. Hollon kääntämänä vasta vuonna 1932 nimellä *Nuoruusiän sielunelämä*.

⁶¹² Kurkela 1980, 2–3; Puuronen 2006, 59–61.

⁶¹³ Vrt. esim. Mattila 2003. Karilas vastusti esimerkiksi sittemmin vuoden 1929 avioliittolaissa toteutuneita suunnitelmia rajata kurojen avioitumista lailla rotuhygieenisiin perusteisiin. Ks. *Kuuromykkäin lehti* 4/1927, 33.

⁶¹⁴ Karilas 1928a, 5, 7; Karilas 1929a, 11, 103.

⁶¹⁵ Karilas 1929a, 129.

⁶¹⁶ Grant 2014, 43, 50.

⁶¹⁷ KA NKA Hg:15. Yrjö Karilas: ”Kristillisessä poikatyössä”. Kirjoitusluonnos.

20–30 hengen joukoissa, mutta nuorukaiset elivät uskonnollisen pohdinnan ja sisäisten taisteluiden aikaa, jonka vuoksi he tarvitsivat enemmän yksilöllistä ohjausta.⁶¹⁸ 14–15 ikävuoden tienoilla alkavan murrosiän myötä aiemmin vilkas ja mielikuvitusrikas poika kääntyi sisäänpäin ja ryhtyi etsimään omakohtaista suhdetta itseensä ja ympäristöönsä. Heräävä itsenäisyys näkyi sekä omaan itseen että muihin ihmisiin kohdistettuna kritiikkinä ja arvosteluna; kahtiajakautunut murrosikäinen hapuili samalla omia valintoja kohti ja arvosteli herkästi näkemäänsä ja kuulemaansa. Murrosikäinen saattoi myös kyseenalaistaa totuttuja tapoja ja aikuisten tarjoamia selityksiä. Vanhemmat olivat tällöin usein ymmällään ja ajautuivat konfliktiin lapsensa kanssa, mutta poikatyöntekijät ymmärsivät, että kyse oli luonnollisesta ja elintärkeästä yksilöllistymiskehityksestä. Murrosiässä tapahtui ”sisäinen vallankumous”, jolloin nuori tuli nopean muutoksen kautta tietoiseksi itsestään ja omista mahdollisuuksistaan. Murrosikä vertautui selvästi kansallisidealistisen historianfilosofian näkemykseen kansankuntien itsetiedotusprosessista. Karilas käytti murrosiän yhteydessä vallankumousta positiivisessa merkityksessä mutta korosti, että ”ulkoiset” vallankumoukset olivat sen sijaan arveluttavia ja yleensä epätoivottavia.⁶¹⁹

Ulospäin murrosikäiset näyttivät yleensä huonommilta kuin he todellisuudessa olivat. Heidän sisäinen maailmansa oli jatkuvaa tasapainoilua liiallisen itsekritiikin ja itserakkauden välillä. Onnistuneen kehityksen myötä näistä muodostui synteesi, jolloin nuori löysi itsensä, elämäntehtävänsä ja paikkansa maailmassa.⁶²⁰ Epäonnistuminen johti sen sijaan eräänlaisten miespoikien syntymiseen:

Elleivät nuorukaiset pääse sopusointuun tästä ristiriitaisesta kaksoiselämästä - ja siinä on suuriarvoinen tehtävä kristillisellä poikatyöllä - tulee heistä säälittäviä, luonteettomia kaksoiseläjiä, jotka henkisessä kasvussaan jäävät puolitiehen ja leikkivät koko ikänsä piilosilla itsensä kanssa. Ja niitä on ennestäänkin tarpeeksi noita poikatasoon jäykistyneitä ja viimeistelemättömään nuoruusristiriitaan jääneitä miehiä.⁶²¹

Näin kristillisestä poikatyöstä tuli myös taistelua miesten keskenkasvuisuutta vastaan. Mieheys määrittyi suhteessa ikään ja henkiseen kehitykseen, ei ainakaan näennäisesti tyttöyteen ja naiseuteen. Murrosikäteoriassa oli kuitenkin piirteitä, jotka osoittavat, että sen kautta tuotettiin myös sukupuolieroa. Murrosikäteoria oli hyvin poikakeskeinen, ja murrosikään liittyvä kapinointi, itsenäistyminen ja rauhaton etsintä nähtiin korostuneen miehiseksi pyrkimyksiksi.⁶²² Kun SNKL:n kristillisen tyttötyön johtaja Fanny Lukka kirjoitti tyttötyön käsikirjaan ”tyttöjen sielunelämästä”, hän joutui soveltamaan tyttöihin poikakeskeistä tietoa, esimerkiksi Foersterin ja Liliuksen ajatuksia. Myös tytöillä oli Lukan mukaan murrosikä, mutta siihen kuuluva itsenäistyminen ja arvosteleva suhde aikuisiin pitivät

⁶¹⁸ Karilas 1919a.

⁶¹⁹ Karilas 1929e, 72, 77.

⁶²⁰ Karilas (toim.) 1922a, 30–35; Karilas 1929a, 13, 33–37; Karilas 1929c. YKA. ”Itsekritiikki”. 10.2.1929 pidetyn puheen luonnos. Itseyden tai minuuden synnyn hahmottaminen sisäisistä mielteistä, tunteista ja vieteistä nousevaksi synteiesiksi oli jo vanha kantilainen ajatus. Ks. esim. Ihanus 1990, 157.

⁶²¹ Karilas (toim.) 1922a, 35.

⁶²² Aapola 1999, 30–31.

paikkansa lähinnä ”voimakkaimpiin tyttöluonteisiin nähden”.⁶²³ Voimakasluonteinen tyttö oli siten verrattavissa poikaan, mutta ”normaali” tyttö oli huomattavasti taipuvaisempi aikuisten ohjailuun. Karilas puolestaan esitti yhdysvaltalaiseen uskontopsykologiaan ja Hallin oppilaaseen E. D. Starbuckiin viitaten, että pojista lähes kaikki kävivät läpi epäilyvaiheen mutta tytöistä vain noin puolet. Lisäksi poikien itsenäisyyspyrkimys oli tyttöjä voimakkaampi.⁶²⁴ Boyologinen tietämys määritteli poikaiden normaalinuoruudeksi, jolloin tyttöys näyttäytyi väistämättä poikkeuksena tai vaillinaisena kehityskulkuna. Aapolan mukaan keskeistä niin Hallin kuin Rosenqvistinkin murrosikä tutkimuksille oli tyttöjen ja poikien kehityksen jyrkkä erottaminen toisistaan. Molemmat heistä myös vastustivat yhteiskasvatusta nimenomaan tähän eroon vedoten.⁶²⁵ Karilas viittasi poikaikää käsittelevissä teoksissaan vain harvoin sukupuolten väliseen eroon mutta tuottaessaan poikaerityistä tietoa hän määritteli implisiittisesti myös tyttöyttä. Nuoruutta koskeva tieto pönkitti sukupuolijärjestelmää, jossa tytöillä ja pojilla, miehillä ja naisilla, oli omat päämääränsä, ihanteensa ja paikkansa.

Vaikka kristillinen poikatyö hyödynsi yleistä kehityspsykologista tietoa pojista ja nuorukaisista, Karilas kehotti kirjoituksissaan kiinnittämään huomiota etenkin heidän uskonnolliseen kehitykseensä. Tietyssä iässä poika alkoi irtaantua lapsenuksesta ja etsiä aitoa omakohtaista uskoa, minkä aikuiset joskus tulkit-sivat Karilaan mukaan virheellisesti välinpitämättömyydeksi. Pojat kyllä vierok-suivat kaavamaista uskonnonharjoitusta, jumalanpalveluksia ja hartauksia, mutta se ei johtunut kiinnostuksen puutteesta vaan pyrkimyksestä kohti syvempiä uskonnollisia kokemuksia.⁶²⁶ Karilas tähdensi tätä muun muassa Viipurin NMKY:n lehdessä julkaisemassaan kirjoituksessa:

Pojat ja uskonto, onko niillä mitään yhteistä? Päältäpäin katsoen sitä ei aina helposti huomaa. Poika on usein luonteeltaan suljettu ja tahtoo näyttää toisenlaiselta kuin mitä itse asiassa on. Koeta pitää pojille hengellinen puhe, niin huomaat, että he voivat vastaanottaa enemmän kuin mitä voit heille antaa. Kuuntele heidän vastauksiaan raamat-tutunneilla, niin huomaat, että heillä on omintakeista hengellistä elämää ja henkilö-kohtaisia, omalaatuisia kokemuksia elämän syvällisimmistä kysymyksistä.⁶²⁷

Pojat tulivat Karilaan mukaan mielellään poikatyön pariin, kun huomasivat, että siellä harjoitettu uskonto oli toisenlaista kuin kirkossa ja koulussa. Varsinainen uskonnollinen herääminen tapahtui kuitenkin vasta murrosiässä ja tuli siten ajankohtaiseksi nuoriso-osastossa. Murrosiän sisäiset ristiriidat ajoivat luonnos-taan kohti uskontoa, kun nuorukainen huomasi oman pienuutensa ja ymmärsi, ettei pärjää ilman korkeampia voimia.⁶²⁸ Nuorukaiset olivat auki uskonnollisille kokemuksille, mutta äkillistä kääntymystä pitkäjänteisempi vaihtoehto oli hitaasti kypsyvä usko – oli sen alkukohtana sitten herätyskokemus tai kotona saatu kasvatus. Uskonnollisen kehityksen epäonnistuminen jätti Karilaan mukaan

⁶²³ Lukka (toim.) 1925, 18

⁶²⁴ Karilas 1929a, 31–32.

⁶²⁵ Aapola 1999, 97–99. Ks. myös Kimmel 2018, 139.

⁶²⁶ Karilas 1929a, 16, 31–32. Jo Hall hahmotti murrosiän myös uskonnollisen kääntymisen kautena. Ks. Puuronen 2006, 53.

⁶²⁷ Karilas 1924i, 46–47.

⁶²⁸ Karilas (toim.) 1922a, 37.

nuorukaisen ”koko iäkseen etsimisen asteelle” tai sai pahimmillaan omaksumaan ”aineellisia arvoja palvovan elämänmuodon”.⁶²⁹

Poikatyössä samaistettiin uskonnollinen kehitys ja kasvu pojasta mieheksi, jolloin edellisen jääminen puolitiehen jätti pojat myös miehinä puutteellisiksi, sillä ”kääntyminen on nuoruudenkehityksen tiivistetty muoto”, kuten Karilas totesi Starbuckiin viitaten.⁶³⁰ Samoin toisiinsa kytkettiin murrosikä ja omaehtoisen uskon kehittyminen. Näin paitsi uskonnollistettiin kehityspsykologiaa myös psykologisoitiin uskontoa. Vanhemmistaan irtautuva murrosikäinen tuli vähitellen omaksi itsekseen, mutta tämä ei tarkoittanut itseriittoisuutta vaan siirtymää vanhempien alaisuudesta Jumalan alaisuuteen. Karilas havainnollisti tätä eräässä raamattutuntisarjassaan, jossa hän tulkitsi Raamatun tarinaa Aabrahamista ja Iisakista kasvukertomuksena. Uhrauskehotuksellaan Jumala katkaisi Karilaan mukaan Aabrahamin ja Iisakin, isän ja pojan, välisen siteen ja johdatti Iisakin kohti itsenäistymistä: ”Isak antoi itsensä. Hän oli poika- tai nuorukaisiässä. Hän teki tärkeän ratkaisun. Hänellä oli murrosaika. Hänestä tuli mies. Lapsen luottamuksesta isään tuli miehen luja usko Jumalaan, joka irroitti hänet isästä ja aivan kuin sitoi yhteyteensä.”⁶³¹ Itsenäistymiskehitys täydellistyi, kun nuorukainen löysi itsensä ja sen jälkeen antautui Jumalalle: ”Jumalan täytyy saada hänessä [nuorukaisessa] kasvaa, tai paremminkin, hänen täytyy antautua Jumalalle, kasvaa Hänessä, elää, liikkua ja olla Hänessä.” Lähtökohdiltaan naturalistinen murrosikäteoria kääntyi helposti uskonnolliselle kielelle, ja murrosikä jopa samastui henkilökohtaisen uskon löytymiseen.⁶³² Voidaan puhua murrosiän uskonnollisesta diskurssista, jonka esimerkiksi Aapola on jättänyt kokonaan huomiotta. Nuoruus toki oli ollut aiemminkin tärkeässä roolissa luterilaisessa teologiassa ja kirkon toiminnassa. Rippikoulun jälkeinen konfirmaatio oli kasteopetukseen kytkeytyvä siirtymäriitti, joka teki nuoresta uskonnollisesti täysi-ikäisen. Myös herätysliikkeet olivat jo varhain kiinnittäneet huomiota nuoruuteen uskonnollisen kääntymyksen kautena.⁶³³

Yleinen tieto poikaiän kehityksen laeista ei sellaisenaan riittänyt, vaan poikatyöntekijöiden tuli Karilaan mukaan tuntea myös yksittäiset pojat. Poika- tai nuoriso-osastoon liittyvä poika kirjasi heti aluksi liittymälomakkeeseen perustietojensa lisäksi muun muassa omat kiinnostuksenkohteensa.⁶³⁴ Lisäksi Karilas kehotti *Joka Poika* -käsikirjassa poikatyöntekijöitä merkitsemään ylös tietoja, ”jotka saattavat valaista pojan olemusta, hänen luonnettaan ja niitä olosuhteita, joissa hän elää, sekä tapahtuneita muutoksia”. Muistiinmerkittäviin tietoihin kuuluivat ainakin yleiset luonteenpiirteet, koti- ja kouluolot, läheisimmät kaverit, huonot ja hyvät taipumukset sekä ammatilliset kiinnostukset.⁶³⁵ Poikaosaston tason

⁶²⁹ Karilas (toim.) 1922a, 37, 41; Karilas 1929a, 40–42.

⁶³⁰ Karilas 1929e, 74.

⁶³¹ KA PKA KK. ”Suuri uhraus”. Kiertokirjeen liitteenä oleva raamattutuntisarja. Veljesviesti. Jouluna 1931.

⁶³² Karilas 1929c, 88, 90–91.

⁶³³ Kett 1971, 290; Springhall 1986, 14–15. Ks. konfirmaation roolista luterilaisessa teologiassa esim. Jolkkonen 2004.

⁶³⁴ KA NKA Hg:16. Helsingin NMKY:n poikaosaston ilmoittautumislomake.

⁶³⁵ Karilas (toim.) 1922a, 141, 193.

tiedonhankinta kielii kokonaisvaltaisuudesta, johon kristillinen poikatyö kasvatustehtävässään pyrki.

Helsingin maailmankokouksen alla toteutetun maailmanlaajuisen kiertokyselyn myötä Karilas kiinnostui myös kiertokyselyistä poikatyön piirissä tehtävän tiedonhankinnan menetelmänä. Hän oli toteuttamassa kyselyä Suomen osalta ja laati vastauksista koonnin. Martti Muukkonen on arvellut, että Helsingin maailmankokouksen kiertokysely oli ensimmäisiä laajoja nuorten asennekyselyjä koko maailmassa.⁶³⁶ Kyselyn aihealueita olivat muun muassa poikien harrastukset, esikuvat, ystävät, koulu, kirkko, kaupunki ja yhteiskunta, isänmaa, maailma, uskonto, yhdistykset ja oma poikaosasto.⁶³⁷ Kysymyslomakkeissa painotettiin, ettei vastaajia saanut johdatella, sillä tavoitteena oli oppia ”entistä paremmin ymmärtämään poikaa ja hänen ajatusmaailmaansa”, mutta loppuraportin mukaan vastaukset väriytyivät siitä huolimatta aikuisten asenteilla.⁶³⁸ Myös Karilaan koonnista käy ilmi, että vaikka pyrkimys oli kartoittaa poikien aitoja asenteita, lähtökohdat olivat edelleen voimakkaan normatiiviset. Hän oli esimerkiksi tyytymätön siihen, että pojat perustelivat mielikirjojaan ja -harrastuksiaan ”hauskuudella”.⁶³⁹ Kiertokyselyiden tiedonintressinä oli lopulta ymmärtää poikien ajatuksia paremmin, *jotta* heitä voitiin ohjata tehokkaammin oikealle polulle, ei puhdas kiinnostus poikamaailmaa kohtaan. Siitä huolimatta kiertokyselyt kertovat uudenlaisesta asenteesta, jossa poikien omat ajatukset nähtiin tärkeinä, jopa keskeisinä poikatyön tekemiselle ja kehittämiseksi.

Kansallisen koonnin ohella Karilas hyödynsi kiertokyselyn tuloksia *Pojan maailma* -teoksessaan, jossa hän kannusti muitakin poikatyöntekijöitä uudenlaiseen poikatutkimukseen:

Meidän on kaikilla kyvyillämme ja lahjoillamme perehdyttävä poikatutkimukseen, vaivauduttava, apuneuvoina myös tieteellisiä menetelmiä käyttäen, ottamaan selkoa pojan maailmasta ja sen päävirtauksista, kuten esimerkiksi pojan uskonnollisesta, älyllisestä ja omatoimisuuden tarpeesta.⁶⁴⁰

Yksi tapa kartoittaa poikien vallitsevia asenteita oli tiedustella heidän esikuviaan. Maailmankokouksen kiertokyselyssä pojat saivat vastata esimerkiksi kysymyksiin: ”Kuka on mielestäsi huomattavin ihminen, joka on elänyt maailmassa? Mitkä hänen ominaisuuksistaan toivoisit itsellesi?”⁶⁴¹ Karilas oli tyytyväinen suomalaispoikien vastauksiin, sillä kärjessä olivat ”sotapäällikkö ja uskonsankari”

⁶³⁶ Muukkonen 2000, 27.

⁶³⁷ HNMKYA PT. ”Nuoriso ja kristillisen elämän velvoitus nykyhetkellä. NMKY:n Maailmankomitean johtama, koko maailman miesnuorisoa koskeva tutkimus”. Kysymyslomake ja vastausohjeet.

⁶³⁸ HNMKYA PT. ”Nuoriso ja kristillisen elämän velvoitus nykyhetkellä. NMKY:n Maailmankomitean johtama, koko maailman miesnuorisoa koskeva tutkimus”. Kysymyslomake ja vastausohjeet; HNMKYA PT. ”Youth and the Christian Way of Life in a Changing World. 19th World Conference Y.M.C.A. Helsingfors, Finland. August 1-6, 1926”. Kokousraportti.

⁶³⁹ KA NKA Hg:12. Koonti Suomen poikaosastojen vastauksista.

⁶⁴⁰ Karilas 1929a, 10.

⁶⁴¹ HNMKYA PT. ”Nuoriso ja kristillisen elämän velvoitus nykyhetkellä. NMKY:n Maailmankomitean johtama, koko maailman miesnuorisoa koskeva tutkimus”. Kysymyslomake ja vastausohjeet.

Kustaa II Aadolf, ”yksityiselämässään ihailtava” Kaarle XII sekä elämäntavoiltaan moitteeton Paavo Nurmi. Huomattavimpana koskaan eläneenä ihmisenä pojat pitivät Jeesusta, mihin Karilas oli niin ikään tyytyväinen.⁶⁴² Vaikka esikuvien tiedustelu oli diagnostinen väline poikien asenteiden selvittämiseksi, esikuviiin liittyi myös yleismaailmallisia piirteitä. Maailmanlaajuisesti useimmin mainitut esikuvat olivat Jeesus ja Napoleon, jotka edustivat Karilaan mukaan niitä voimia, ”jotka taistelevat vallasta pojan sielussa” – siis lähimmäisenrakkautta ja itsekkyyttä. Esikuvat myös muuttuivat iän myötä noudatellen murrosiän itsenäistymiskehitystä. Karilas totesi *Pojan maailmassa*, että tutkimusten mukaan pojat ihannoivat ensin Herkuleksen kaltaisia voimamiehiä, sankareita ja seikkailijoita mutta ryhtyivät murrosiän myötä kiinnittämään enemmän huomiota tietoihin, taitoihin ja henkisiin kykyihin esikuvien valinnassa.⁶⁴³ Kasvaessaan pojat

alkavat ymmärtää, että toiset, sisäisemmät siveelliset ominaisuudet ovat paljon suuremman arvoisia elämässä kuin rohkeus ja kyky suorittaa kuuluisia ja ihmeellisiä tekoja. Viidentoista vuoden iässä pojat arvostavat jo enemmän sellaisia luonteenominaisuuksia kuin uhrautuvaisuutta ja itsensä alttiiksiilaittamista jonkin suuren ja ylevän asian hyväksi.⁶⁴⁴

Esikuvien ihailu seuraili näin pojan kehitystä villiydestä sivistykseen; ajatuksessa on selvästi kaikuja rekapitulatioteoriasta. Esikuvien ohella samanlainen kehityskulku näkyi poikien leikeissä ja harrastuksissa, jotka vaihtuivat iän myötä ruumiillisista henkisiksi. Ensin pojat leikkivät esimerkiksi ”sotilasta, ajuria, kauppiasta, rakennusmestaria ja metsästäjää” mutta myöhemmällä iällä ”saarnaavat tai opettavat, rakentavat koneita, kirjoittavat laskuja, järjestävät oikeudenistuntoja ja parantavat sairaita”.⁶⁴⁵ Pojat kävivät läpi kehityksessään ihmiskunnan sivilisaatioprosessin, mutta samalla sivistyneistön ammatit ja esikuvat näyttäytyivät mieheyden ylimpänä asteena. Naturalistinen tieto pojan kehityksestä oikeutti siten henkisempää miesideaalia.

Esikuvien etsintä saattoi ajautua myös harhapolulle, jolloin pojan hyvä kehityssuunta vaarantui. Haitallisesta esikuvasta Karilas mainitsi esimerkiksi Charles Chaplinin, jonka eleiden matkiminen oli levinnyt poikien keskuudessa ”kulkutaudin tavoin”.⁶⁴⁶ Poikatyöntekijöiden tuli ohjata poikia hiljaisten ja uhrautuvien työn sankareiden ihailuun ”vaihtuvan kansansuosion kunniaan ja maineeseen nostamien hetken henkilöiden” sijaan.⁶⁴⁷ Näin tuettiin poikain ”luonnollista” kehitystä ja suojattiin sitä haitallisen ympäristön aiheuttamilta häiriöiltä. Näyttäisi siltä, että Karilas otti kiertokyselyt ja esikuvien tiedustelun myös arkisen poikatyön menetelmäksi, jolla saatiin nopeasti tietoa poikien elämästä ja asenteista⁶⁴⁸. Keväällä 1928 Karilaan nuoriso-osastossa toteutetun

⁶⁴² KA NKA Hg:12. Koonti Suomen poikaosastojen vastauksista. Ks. Karilaan kuvaus Paavo Nurmesta Karilas 1925a, 175.

⁶⁴³ Karilas 1929a, 55, 57, 61, 64–67.

⁶⁴⁴ Karilas 1929a, 66.

⁶⁴⁵ Karilas 1929a, 102. Ks. myös Karilas 1929a, 99–100.

⁶⁴⁶ Karilas 1929a, 72. Chaplinia matkivat pojat tunnettiin huolenaiheena myös esimerkiksi Englannissa. Ks. Springhall 1986, 137.

⁶⁴⁷ Karilas 1929a, 73.

⁶⁴⁸ Ks. esim. Karilas 1944c, 171–172.

esikuvakyselyn voittajiksi selviytyivät George Washington ja Benito Mussolini, joiden ihanteellisiksi luonteenpiirteiksi mainittiin ”rohkeus, isänmaallisuus ja järjestelykyky”.⁶⁴⁹ Mussolini tuskin oli kovin toivottu vastaus poikatyön näkökulmasta. Karilas oli kirjoittanut Mussolinista jo vuonna 1925 elämäkuvauksen, jossa kävi läpi tämän vaiheet sosialistista kansallismieliseksi vallankaappaajaksi ja diktaattoriksi. Hän kommentoi Italian fasistiliikettä melko neutraalisti mutta asetti Mussolinin suurmiehenä Napoleonin kaltaisten kunnianhimoisten valloittajien kategoriaan.⁶⁵⁰

Psykologisen tiedon rooli oli kristillisessä poikatyössä keskeisemmällä sijalla kuin muissa kasvatusliikkeissä. Osasyynä tähän oli se, ettei uskonnon roolia ja merkitystä pojan elämässä otettu yhteiskunnassa enää itsestäänselvyytenä, joten sen perustelemiseksi jouduttiin näkemään vaivaa. Tämä käy hyvin ilmi, kun vertailukohdaksi otetaan *Pojan maailman* kanssa samana vuonna ilmestynyt suojeluskuntaliikkeen poikatyötä esittelevä, K. E. Levälähdän laatima *Poika-kirja*. Teoksessa ei käsitellä ollenkaan poikain psykologiaa tai muitakaan teorioita nuoruudesta, vaan oletukset poikien mieltymyksistä kuitataan lyhyillä huomautuksilla, kuten ”[v]oimistelu ja urheilu ovat kaikkien reippaiden poikien harrastuksia” tai ”[j]okaisen terveen ja elämänhaluisen pojan mielenkiintoisin leikkiväline on pallo”.⁶⁵¹ Pojan tarttuminen pallon sijaan Raamattuun vaati huomattavasti hienojakoisempia perusteluja, vaikka niissäkin lopulta viitattiin poikaluontoon. Lisäksi uskonnon esittäminen osana pojan ”luonnollista” kehityskulkua oli selvästi vastaus otaksumiin, joiden mukaan uskonnollisuus oli naisille miehiä tyyppisempää, jopa epämiehekästä.⁶⁵² Tämä ei tarkoita sitä, etteivätkö Karilas ja muut poikatyöntekijät olisi olleet myös aidosti kiinnostuneita poikain kehityksen laeista ja poikien ajatuksista.

Kristillinen poikatyö oli nuorisotyön teorianmuodostuksen edelläkävijä, ja varsinkin kiertokyselyt, joissa ainakin periaatteessa haluttiin saada poikalähtöistä tietoa, merkitsivät poikakäsityksen monipuolistumista. Tiedosta – globaalilla, kansallisella ja yksittäisen pojan tasolla – tuli tärkeä apuväline niin kristillisen poikatyön legitimoimisessa kuin myös käytännön järjestämisessä.⁶⁵³ Tässä Karilas ja maan kristillinen poikatyö seurasivat kansainvälistä kehityskulkua. Mika Ojakangas on todennut, että suomalaisessa kasvatusajattelussa siirryttiin 1900-luvun ensimmäisellä puoliskolla ulkoista kuria korostavasta pedagogiikasta lasten sisäistä luontoa tukevaan, sopeuttavaan ja normalisoivaan kasvatukseen. Muutoksen myötä tiedosta tuli kasvattajan tärkein apuväline.⁶⁵⁴ Ojakangas tarkastelee muutosta nimenomaan koulukasvatuksen kontekstissa mutta näyttäisi siltä, että siirtymä lapsen luontoa tukevaan kasvatukseen oli poikatyössä sitäkin varhaisempi. Pojan luonto oli monin tavoin poikatyön ytimessä: siitä

⁶⁴⁹ HNMKYA KPK Nuoriso-osaston kokous 25.3.1928; HNMKYA KPK. Nuoriso-osaston kokous 1.4.1928.

⁶⁵⁰ Karilas 1925f, 109.

⁶⁵¹ Levälähti 1929, 23.

⁶⁵² Ks. esim. Tjeder 2011, 134–137.

⁶⁵³ Varsinaisesta varhaisnuorisotyön professionalisoitumisesta voidaan puhua Suomessa vasta 1940-luvulta lähtien, jolloin valtiollinen ja seurakunnallinen nuorisotyö kehittyivät voimakkaasti. Ks. Nieminen 2003, 273; Launonen 2004, 21–24.

⁶⁵⁴ Ojakangas 1998, 143–150.

kielivät niin puhe poikien ymmärtämisestä, poikien omatoimisuuden korostaminen kuin myös ulkoisen kurin välttäminen. Samalla kristillisessä poikatyössä ja etenkin Karilaan kirjoittamissa oppaissa pyrittiin vakuuttamaan, että myös uskonto kuului poikaluontoon ja oli jopa olennainen osa sitä. Uskonnolle raivattiin tilaa poikien ja nuorukaisten elämässä esittämällä se luonnollisena, uskonnon puuttuminen jätti sen sijaan pojat miehinä raakileiksi. Vuonna 1931 Karilas piti Partiopoikaliiton talvipäivillä esitelmän otsikolla ”Poikaluonteiden kehittämisen vaikeuksia”, jossa hän korosti poikien keskinäisiä eroja. Poikajoukko oli ”sekalainen seurakunta”, johon sisältyi:

mallipoikia, kunnan miehen alkuja, meluisia, hiljaisia, syrjään vetäytyviä ja etualalle tunkeutuvia, esiintymishaluisia, viisastelevia, kaikessa epäonnistuvia, epäileviä ja järkeileviä, toimeliaita ja veltoja, rauhallisia ja levottomia, ujoja ja häikäilemättömiä, suuriaänisiä, arkoja, sairaalloisia, heikkoja, hassahtavia, rikollisia.⁶⁵⁵

Myös murrosiän ilmentyminen riippui pojan ”luonteesta”. Toisilla kausi oli lähes huomaamaton, toiset taas kokivat murroksen hyvin voimakkaana. Poikien kasvattajien tuli olla Karilaan mukaan samanaikaisesti ”taiteilijoita, tuomareita ja sankareita”. Taiteilijoina heidän tuli tunnistaa pojan luonne ja valita kasvatusta sen mukaisesti, tuomareina heidän tuli ohjata kaikki pojat kohti samanlaisia ihanteita ja sankareina toimia heidän esikuvinaan ja johtajinaan.⁶⁵⁶ Esitelmä kuvaa sitä, kuinka poikakäsitys oli muuttunut 1920-luvun kuluessa selvästi vivahteikkaammaksi vuosisadan alun biologistiseen nuorisopsykologiaan tai boyologiaan nähden. Tämä myös laajensi ja selkeytti poikatyöntekijän tehtävää.

3.6 Nuorukaistyö: tanssi, armeija ja neuvottelut ihanteista

Karilas aloitti poikatyöntekijän uransa sekä poikien että nuorukaisten parissa mutta erikoistui 1920-luvun mittaan 14–18-vuotiaille suunnattuun nuorukaistyöhön. Siihen häntä veti etenkin kiinnostus murrosiän henkisiä ja uskonnollisia ristiriitoja sekä nuorten identiteettikysymyksiä kohtaan. Nuorukaisilla oli kristillisessä poikatyössä tärkeä ideologinen merkitys, sillä nuorukaisiässä poikien uskottiin kohtaavan keskeisimmät elämänskysymykset, joiden ratkaisemisesta riippui, millaisia miehiä heistä kasvoi. Nuorukaiset olivat poikien ja miesten välissä ”kärkenä” taistelussa ”kiusauksia, syntiä ja pimeyden henkivaltoja vastaan”, kuten Karilas totesi eräässä lehtikirjoituksessaan vuonna 1926.⁶⁵⁷ Nuorukaisosatot olivat tärkeitä myös paikallisyhdistysten ja koko kristillisen nuorisoliikkeen jatkuvuudelle, sillä ne toimivat siltana poikaosastosta NMKY:n aikuisjäsenyyteen. NMKY-työn perusongelmana oli pitkään ollut se, että pojat viihtyivät toiminnassa mukana murrosikänsä asti, jolloin heitä alkoivat vetää puoleensa

⁶⁵⁵ YKA. ”Poikaluonteiden kehittämisen vaikeuksia”. Puhe pidetty 5.1.1931. Puhekäsikirjoitus.

⁶⁵⁶ Ibid. Poikia oli jaoteltu aiemminkin tyyppeihin ja selitetty heidän erilaisuuttaan tätä kautta. Ks. esim. Julkunen 2018, 68.

⁶⁵⁷ Karilas 1926a.

muunlaiset aktiviteetit, kuten elokuvat, urheilu, tanssi, seikkailukirjallisuus ja erilaiset maalliset harrastukset.⁶⁵⁸ Kaikille näille ei voitu kehittää korvikkeita NMKY:ssä, mutta nuorukaisiän sisäisiin taisteluihin, jotka nähtiin murrosiälle leimallisina, pystyttiin antamaan apua. Karilas oli keskittynyt vuodesta 1921 lähtien vain poikatyöliiton toimintaan, mutta vuonna 1926 hänelle tarjoutui tilaisuus palata Helsingin NMKY:n nuoriso-osaston (tai nuorukaisosaston⁶⁵⁹) johtajaksi. Paluu kentälle vei poikatyön ideologisen suunnannäyttäjän takaisin arkityöhön, jossa ihanteista jouduttiin käymään nuorukaisten kanssa aitoa, jopa konfliktien sävyttämää neuvottelua.

Edellinen nuorukaisosaston johtaja Heimer Virkkunen oli kutsuttu Helsingin maailmankokouksen yhteydessä opiskelemaan NMKY-liikkeen Springfieldin korkeakouluun. Karilas astui Helsingin NMKY:n pääsihteerin Urho Muroman kutsusta Virkkusen saappaisiin ja kirjoitti poikatyön kiertokirjeessä uuden haasteen olevan mieluinen monen vuoden keskussihteerin työn jälkeen:

Allekirjoittanutta on kohdannut ilo, jota en malta olla kertomatta: kutsu Helsingin NMKY:n nuoriso-osastoa palvelemaan [...] toivon täten voivani "rivimiehenä" auttaa ja palvella veljiäni enemmän kuin tähän saakka. Olen kaivannut suoranaista vuorovaikutusta poikien ja nuorukaisten kanssa. Ehkä nyt paremmin ymmärrän myös työtovereittenkin vaikeuksia.⁶⁶⁰

Karilas kirjoitti Virkkuselle ensimmäisen syksyn jälkeen ja kertoi vaikutelmiaan osaston toiminnasta: "Tämä lyhyt aika nuoriso-osastossa on jo ollut minulle suureksi siunaukseksi. Siellä on paljon hyvää ainesta pojissa. Kun ensi kertaa aloitin, oli se tähän verrattuna uutisraivausta korpeen."⁶⁶¹ Toiminta todella oli laajentunut sitten 1920-luvun alun niin jäsenmäärän kuin myös sisällön osalta. Osastossa oli nyt noin 100 jäsentä, joista jopa puolet kävi säännöllisesti kokouksissa. Lisäksi osastossa toimi yleisten kokousten ja raamattupiirien ohella useita harrastuspiirejä sekä oli avoin kerhotila, jossa järjestettiin muun muassa shakki-, pingis- ja koronapelikilpailuja.⁶⁶² Osaston kokouksissa kävi myös nimekkäitä vieraita puhumassa omasta alastaan ja ihanteistaan, esimerkiksi marraskuussa 1926 juoksija Hannes Kolehmainen.⁶⁶³ Vierailujen ideana oli esitellä ammatinvalintaa pohtiville nuorukaisille menestyneitä ja elämäntavoiltaan esikuvallisia miehiä eri

⁶⁵⁸ Ks. esim. Tuovinen 1969, 63; Laine 1972, 92.

⁶⁵⁹ Nuorukaisosastoja kutsuttiin vielä 1920-luvulla laajasti nuoriso-osastoiksi. Vähitellen nimitys alkoi kuitenkin muuttua. Syynä oli nuorisokäsitteen laajentuminen molemmat sukupuolet sisältäväksi. Karilas kertoo muistelmissaan joutuneensa selittämään Helsingin NMKY:n johtohenkilöille nuorukaisosasto-nimitystä sillä, että "nuorisoon kuuluu nuorukaisten lisäksi myös neitosia". Ks. YKA. Kkm, 85. Kokouspöytäkirjoissa osastoa ryhdyttiin nimittämään nuorukaisosastoksi kevästä 1929 lähtien, siihen asti se oli nuoriso-osasto. Ks. HNMKYA KPK. Nuorukaisosaston kokous 5.5.1929.

⁶⁶⁰ KA PKA KK. "Ei kukaan saa jäädä osattomaksi Kristuksesta". Yrjö Karilaan kiertokirje syyskuussa 1926.

⁶⁶¹ KA HVA SK. Yrjö Karilas Heimer Virkkuselle Helsingissä 2.11.1926.

⁶⁶² Ks. HNMKYA KPK. Nuoriso-osaston vuosikertomus 1926–1927, 1927–1928 ja 1928–1929; YKA. "Muistiinpanoja Helsingin NMKY:n poika- ja nuorukaisosastojen toiminnasta lähinnä viime sotien aikana". Päivätty 7.2.1970.

⁶⁶³ HNMKYA KPK. Nuoriso-osaston kokous 21.11.1926. Ks. Kolehmaisen kansallis-romanttisesta julkisuuskuvasta Kokkonen 2008, 125–126.

aloilta. Jouluisin osaston nuorukaiset kiersivät köyhissä kodeissa jakamassa ruokaa ja lukemassa jouluevankeliumin.⁶⁶⁴

Virkkunen oli ollut pidetty johtaja, ja osaston jäsenet jatkoivat yhteydenpitoa häneen kirjeitse. Nuorukainen Lauri Helenius esimerkiksi kirjoitti loppuvuodesta 1926 osaston kuulumisista ja samalla pahoitteli vanhan johtajan poissaoloa:

Varmaankin usein muistatte hiljaisia yhdessä olon hetkiä ja sunnuntain reippaita kokouksia, joissa vallitsi aina voimakas ja elähdyttävä tunne siitä, että kuulumme yhteen. Nyt olemme ilman Teitä ja kuitenkin on usein tuntunut siltä, kuin Teidän läsnäolonne olisi luonut meistä yhden.⁶⁶⁵

Luultavasti Karilas tiesi poikien lähettämistä kirjeistä, sillä hän oli kehottanut Virkkusta jo aiemmin jatkamaan yhteydenpitoa osaston jäsenten kanssa.⁶⁶⁶ Nuorukaisten kirjeistä syntyy kuitenkin vaikutelma, että he olisivat pitäneet mieluummin vanhan johtajansa. Karilas oli toki heille uusi kasvo ja iältään Virkkusta lähes 10 vuotta vanhempi, mutta luultavasti kyse oli myös periaatteellisista kysymyksistä, joissa Karilas osoittautui Virkkusta tiukemmaksi. Erimielisyys näyttäisi kiteytyneen ”tanssikysymykseen”, jota käsiteltiin osaston kokouksessa ensimmäistä kertaa vuoden 1926 joulukuussa. Seuraavana keväänä osaston nuorukaisista koostunut 10-henkinen johtokunta laati kysymyksestä ”julkilausuman”, joka luettiin yleisessä kokouksessa.⁶⁶⁷ Julkilausuma ei ole säilynyt eikä sen sisällöstä mainita kokouspöytäkirjassa, mutta kiistaa valottaa osaston jäsenten vanhalle johtajalle Virkkuselle lähettämä kirje:

Poissa ollessanne on täällä tapahtunut paljon odottamattomia tapauksia, joita ette kai olisi voineet aavistaakaan. [...] M.m. on kielletty yhdistyksemme jäseniltä tanssi. Tämä ei nyt itsessään ole erikoisen moitittavaa, mutta kun sitä on ajettu sellaisilla keinoilla kuin m.m. urkkiminen. Tämän johdosta ovat eronneet m.m. seuraavat jäsenet, Aarne Ripatti, Lauri ja Viktori Helenius, Olavi Kontuvuori ja Olavi Toivonen. Ette olisi voineet aavistaa, että mies, joka kerran tai pari tanssii, joutuisi sellaisen painostuksen alaiseksi kuin todella on tapahtunut.⁶⁶⁸

Turvautuminen vanhaan johtajaan osoittaa, että Virkkunen oli suhtautunut tanssimiseen sallivammin. Luultavasti tanssikiellon ja urkkimisen taustalla vaikutti yhdistyksen pääsihteerinä vuosina 1924–1927 toiminut Urho Muroma, joka tunnettiin jyrkistä kannanotoistaan. Tullessaan yhdistyksen pääsihteeriksi Muroma oli aloittanut uudistustyön, johon kuului hengellisesti toisarvoisen toiminnan karsiminen. Samalla tehtiin yhä jyrkempää eroa maalliseen kulttuuritoimintaan.⁶⁶⁹ Tanssin uudelleenarvioinnille antoi ehkä sysäyksen myös samana vuonna pidetty Helsingin maailmankokous, jossa pantiin merkille poikia

⁶⁶⁴ HNMKYA KPK. Nuoriso-osaston vuosikertomus 1927–1928; *Kuukauslehti* 1/1928, 3–4.

⁶⁶⁵ KA HVA SK. Lauri Helenius Heimer Virkkuselle Helsingissä 7.12.1926. Ks. myös KA HVA SK. Nuoriso-osastolaiset Heimer Virkkuselle Helsingissä 30.11.1926; KA HVA SK. Viktor Helenius Heimer Virkkuselle Helsingissä 16.12.1926.

⁶⁶⁶ KA HVA SK. Yrjö Karilas Heimer Virkkuselle Helsingissä 10.11.1926.

⁶⁶⁷ HNMKYA KPK. Nuoriso-osaston kokous 5.12.1926; HNMKYA KPK. Nuoriso-osaston kokous 12.3.1927.

⁶⁶⁸ KA HVA SK. Nuoriso-osastolaisia Heimer Virkkuselle Helsingissä 11.5.1927.

⁶⁶⁹ Aurola 1941, 83–85; Junkkaala 1990, 88–94; Auranen 2008, 41–42. Muroman suhtautuminen esimerkiksi tanssiin oli jyrkän kielteinen.

uhkaavat uudet siveelliset vaarat. Joka tapauksessa tanssikysymys ajoi Karilaan konfliktiin osastolaistensa kanssa, mikä johti usean nuorukaisen eroamiseen osastosta. Vaikka Karilas oli poikatyöntekijänä tasapainotellut aiemminkin poikien omien mieltymysten ja kristillisten sisältöjen välillä, suoraan konfliktiin osastolaisten kanssa hän ei ollut aiemmin ajautunut.

Miksi tanssikysymys nousi nuorukaisosaston kiistakysymykseksi juuri nyt? Luultavasti tanssia katsottiin poikatyössä alkuvaiheessa sormien läpi, vaikkei sille haluttu antaa tilaa nuorukaisten elämässä. Vernerin Louhivuori oli käynyt kamppailua tanssia vastaan *Kotimaassa* jo 1910-luvulla, ja SNKL:n vuosikertomuksessa valiteltiin vuonna 1924 nuoret vallannutta ”tanssiraivoa”. Louhivuori jatkoi tanssin vastaista taistelua partioliikkeessä 1920-luvulla.⁶⁷⁰ Tanssit vakiinnuttivat 1920-luvulla paikkansa Helsingin ravintola- ja kahvilaelämässä ja niitä järjestivät myös erilaiset yhdistykset ja seurat, joille kyse oli tärkeästä varainhankinnan keinosta. Luultavasti vasta tanssikulttuurin välityksellä levinnyt jazz, jolla viitattiin musiikin ohella tiettyihin uusiin tanssilajeihin, johti täyskieltoon.⁶⁷¹ Vuonna 1929 Helsingin NMKY:n *Kuukausilehdessä* tanssikysymystä käsiteltiin nimenomaan jazzin kautta:

Missä ennen aikaan tanssittiin, siellä paukkuivat permannot ja viulu, rehellinen viulu soi. – Toisin on nyt jazzin aikakaudella: hitaasti, jalkojaan laahaten siinä hiihtää nuori mies ja nainen toisiinsa liimautuneina neekereiltä lainattujen sävelten ja soittimien säestyksellä.⁶⁷²

Vanhakantaiset, ehkä maaseutu ympäristöön paikantuvat tanssit olivat olleet kirjoituksen mukaan sentään rehellisiä, mutta jazz houkutteli ensin pariinsa katteetomilla lupauksilla ja teki sitten nuoresta oman orjansa. ”Tanssin henki ja uskonnon henki eivät ole sovittavissa yhteen”, kirjoituksessa linjattiin yksiselitteisesti.⁶⁷³ Yllä olevan lainauksen avainsanat ”mies”, ”nainen”, ”toisiinsa liimautuneina” ja ”neekereiltä lainattujen sävelten” paljastavat, miksi tanssia ei voitu kesyttää esimerkiksi urheilun ja elokuvan tavoin.⁶⁷⁴ Urheilu voitiin asettaa hengellisen elämän palvelukseen ja elokuvillakin viestiä kasvattavia sisältöjä, mutta tanssi – erityisesti jazz – teki ihmisestä väistämättä primitiivisten viettiensä viemän, ja mikä pahinta, tämä tapahtui kosketuksissa vastakkaisen sukupuolen kanssa. Uhka ei piillyt vain tanssissa sinänsä vaan kaltevassa pinnassa, jolla edettiin yhdestä hairahduksesta toiseen; lopputuloksena oli pinnallinen ja sisäisesti turmeltunut aikuinen.⁶⁷⁵ Kun nuorukaisten kiinnostus vapaampaa ajanvietettä kohtasi Muroman edustaman ehdottomuuden, törmäys oli väistämätön.

⁶⁷⁰ Lund 2006, 61; Tikka & Nevala 2020, 38–39; Paavilainen 2010, 142–143.

⁶⁷¹ Jalkanen 1989, 42–44; Tikka & Nevala 2020, 50–53. Tanssia vastaan taisteltiin 1920-luvulla myös muissa Pohjoismaissa, kyseessä olikin ylijäräinen vastareaktio. Ks. esim. Tikka & Nevala 2020, 96–97.

⁶⁷² *Kuukauslehti* 7/1929, 109.

⁶⁷³ *Kuukauslehti* 7/1929, 108–111. Ks. myös *Kuukauslehti* 3/1928, 41–42.

⁶⁷⁴ Elokuvat otettiin osaksi ainakin nuorukaisosaston kokouksia 1920-luvun lopulla. Ks. esim. HNMKYA KPK. Nuorukaisosaston kokous 19.10.1930.

⁶⁷⁵ Ks. esim. Tiihonen 2000, 185–186. Tässä tullaan lähimmäksi niin sanottua vastatyyppejä tai vastakuvaa kristillisen poikatyön piirissä. Vastakuva muodostui pojista ja miehistä, jotka eivät taistelleet sukupuoliviettiä vastaan vaan menivät sen mukana ja ajautuivat rappioon. Ks. tällaisen vastakuvan jatkumosta Tjeder 2003, 66–98.

Kasvattajien mielikuvissa tanssiin kytkeytyivät ainakin alkoholinkäyttö, tupakointi, kiroilu, prostituutio sekä muu esiaviollinen seksuaalisuus ja jopa kommunismi, sillä työväenyhdistyksillä oli perinteisesti vahva rooli tanssien järjestäjinä. Vaikka kieltolaki oli voimassa, tansseilla oli myös käytännössä yhteys alkoholinkäyttöön, sillä pimeää alkoholia anniskeltiin tansseja järjestettävissä juhlapaikoissa ja myös kadulla tanssipaikkojen lähetyillä.⁶⁷⁶ Ensisijaisesti tanssia lähestyttiin kristillisen poikatyön piirissä kuitenkin sukupuolimoraaliin liittyvänä kysymyksenä. Kristillisen nuorisoliikkeen vaikuttajat olivat kampanjoineet pitkään esiaviollista seksiä, prostituutiota ja itsetyydytystä vastaan. Kampanja oli osa laajempaa yhteiskunnallista moraalireformia, jonka juuret olivat sukupuolimoraaliin liittyvän kaksinaismoralismin vastustamisessa ja 1800-luvun lopun keskustelussa ohjesääntöisestä prostituutiosta. Ratkaisuna miehiltä vaadittiin asennemuutosta ja samanlaista siveellistä puhtautta kuin naisilta.⁶⁷⁷ Samalla kannalla olivat monet kristityt, ja esiaviollisesta seksuaalisuudesta pidättäytyvän miehen ihanne omaksuttiin myös NMKY-liikkeessä ja sen kristillisessä poikatyössä. Viesti oli sinänsä selkeä ja ongelmaton: sukupuolivietti oli luonnollinen voima, mutta sille tuli antaa tilaa vain rakkauteen perustuvassa, heteroseksuaalisessa avioliitossa.⁶⁷⁸ 1920-luvun tanssikysymys kohdattiin siis pidemmästä moraalireformin jatkumosta käsin. Kyse ei ollut vain maallisen kulttuurimuodon kieltämisestä vaan myös tietynlaisen miesideaalin puolustamisesta.

Karilas itse käsitteli sukupuolimoraalia ja seksuaalisuutta puheissaan ja kirjoituksissaan vain vähän, vaikka siveellisyysskysymys oli nimenomaan nuorukaistyön painopisteitä.⁶⁷⁹ Romanttisena idealistina hän kenties kainosteli aihetta. Toisaalta hän oli itse varttunut voimakkaan moraalireformin vaikutuspiirissä ja arveli ehkä poikien pitävän aihetta luotaantyöntävä. Toki on mahdollista, että aihetta käsiteltiin sen arkaluontoisuuden vuoksi vain kahdenkeskisissä keskusteluissa⁶⁸⁰. Kristillisessä nuorisoliikkeessä miesten ja nuorukaisten piirissä tehtävää siveellisyytyötä organisoivat Valkea Risti -järjestö, jonka johdossa toimi 1920-luvulla Bertel Törnvall.⁶⁸¹ Törnvall julkaisi vuonna 1927 *Miehen kunnia* -nimisen pojille ja nuorukaisille suunnatun valistusoppaan, jonka perusteella viesti ei ollut muuttunut paljoakaan vuosisadan alusta: Törnvall varoitti poikia ”kaduilla ja toreilla” julistetuista väitteistä, joiden mukaan ”se, mitä näihin asti sukupuolien välisissä suhteissa on pidetty syntinä ja häpeänä, onkin vanhan kansan tarua” ja kehotti poikia pitämään kiinni pidättyväisyyden ihanteesta.⁶⁸² Syksyllä 1928

⁶⁷⁶ Rasinaho 2006, 18–20, 33–37; 143–144; Tikka & Nevala 2020, 28, 36–39, 46.

⁶⁷⁷ Tiihonen 2000; Markkola 2002a, 165–205; Markkola 2006; Markkola 2014a.

⁶⁷⁸ Ks. luterilaisesta seksuaalietiikasta esim. Arffman 2006.

⁶⁷⁹ Ks. KA NKA Hg:3. Nuorukaisosaston säännöt. Luonnos.

⁶⁸⁰ Karilas opasti, että osaston johtajan oli hyvä käydä myös henkilökohtaisia keskusteluja varsinkin nuorukaisten kanssa esimerkiksi kokouksen jälkeen. Ks. Karilas 1944c, 172–173.

⁶⁸¹ Tuovinen 1969, 26–27, 41. Ks. Valkeasta Rististä myös Markkola 2014a, 155.

⁶⁸² Törnvall 1927, 9. Homoseksuaalisuutta ei käsitellä käyttämissäni lähteissä ollenkaan ennen 1950-lukua. Tuolloin Karilaan kollega Pentti Tapio kirjoitti poikatyön opaskirjassaan aiheesta lyhyesti todeten, ettei ”[n]uorukaisten kiintymistä toisiinsa ei ole kuitenkaan pidettävä oireena homoseksuaalisesta taipumuksesta.” Ks. Tapio 1958, 25. Seksuaalisuus hahmotettiin 1900-luvun alkupuolen poikatyössä puhtauden/pidättyytymisen ja synnin kahtiajaon, ei suuntautumisen kautta. Toki homoseksuaalisuus oli ilmiönä tunnettu, ja

Karilaan johtaman nuorukaisosaston yhteyteen perustettiin, ehkä tanssikysymyksen ja sen aiheuttaman keskustelun seurauksena, Valkean Ristin piiri.⁶⁸³

Aikakauslehdissä tanssin siveelliset uhkat kiteytyivät ”jazztyttöön”, joka oli avoimesti flirttaileva ja miesten seksuaalisiin ehdotuksiin suostuva nykyaikainen nuori nainen.⁶⁸⁴ Poikatyössä ei tietenkään puhuttu jazztytöistä vaan keski-tyttiin poikien omiin asenteisiin. Kun pojille tähdennettiin seksuaaliset ajatukset ja teot torjuvaa mieheyttä, kristillisessä tyttötyössä kasvatettiin tämän vastinetta: sopimattomat ehdotukset torjuvaa ja äidinkutsumuksen omaavaa siveellisesti puhdasta naista.⁶⁸⁵ Esimerkiksi Ester Karilas piti 1920-luvun lopulla NNKY:n tilaisuuksissa esitelmiä, joissa hän tähdensi nuorille naisille oikeanlaista naiseutta. Eräässä puheessaan hän kävi läpi naiskysymyksen historiaa Englannin suffrage-teista alkaen ja totesi, että naisliike oli nykyaikana saavuttanut jo tärkeimmät tavoitteensa. Nykyajan tytöt eivät osanneet kuitenkaan arvostaa naisemansipaatien saavutuksia vaan käyttivät ”väärin” heille suotua vapautta:

Elokuvien, ravintolaelämän ja aliarvoisen kirjallisuuden kautta on aikanamme keino-
tekoisesti luotu aivan todellisuutta vastaamaton ja väärä elämän ja maailmankuva, jonka värikäs jäljennös heijastuu erikoisen selvänä ja tarkoin juuri naisen sielussa ja kasvoilla. Onpa tuo väärä kuva eksyttänyt monen nuoren naisen siinä määrin, että tämä on vieraantunut kokonaan todellisesta elämästä ja joutunut jos ei muiden niin ainakin omista silmissään näyttelemään jonkun filmitähden osaa. Samaa joutuu todistamaan, kun kuulee esimerkiksi opillistakin sivistystä saaneitten naisten keskustele-
van sisäisesti lämmentenään jostakin kauneudenhoitomenetelmänsä yksityiskohdista sellaisella antaumuksella, jota ei mikään muu heidän ammattinsa ulkopuolella oleva asia saa osakseen.⁶⁸⁶

Kirjoituksessa ei mainita jazztyttöjä, mutta viitataan samaan ilmiöön. Naisten tuli kirjoituksen mukaan ryhtyä korjausliikkeeseen ja palauttaa arvoon jokaisessa naisessa asuva ”äidinmieli”, naisen suurin voima. Sillä hän ei viitannut vain biologiseen äitiyteen vaan äidillisyyteen laajempina asenteena ja ihanteena.⁶⁸⁷

Jazztytöt muodostivat selvästi uhan paitsi tanssista ja esiaviollisesta seksistä pidättäytyvän miehen ideaalille myös moraalireformistiselle sukupuolijärjestelmälle laajemmin. Seija-Leena Nevala-Nurmi on todennut, että suojeluskuntajärjestö ja Lotta Svärd edustivat pienoiskoossa sisällissodan jälkeistä nationalistista sukupuolijärjestelmää ja muodostivat kokonaisen suojeluskuntaperheen, jossa miehille, naisille, pojille ja tytöille oli omat ihanteensa ja paikkansa.⁶⁸⁸ Hie-
man samoin kristillinen nuorisotyö tulisi nähdä koko sukupuolijärjestelmää koskettavana toimintana: kun Yrjö Karilas kasvatti poikia pidättäytyvään ja uskonnolliseen mieheyteen, Ester Karilas (ja kristillinen tyttö- ja naistyö yleensä) ohjasi

luultavasti se miellettiin yhdeksi mahdolliseksi seuraukseksi synnin tielle lähtemisestä. Ilmiön näkymättömyys kuitenkin vihjaa, että poikien ja nuorukaisten keskinäistä läheisyyttä ei koettu uhkana. Yhdysvaltojen osalta aiemmassa tutkimuksessa on todettu, että NMKY tunnettiin jo 1900-luvun alkupuolella epävirallisesti paikkana, jossa solmittiin myös homoseksuaalisia suhteita. Suomen osalta aiheesta ei ole tutkimusta. Ks. Wrathall 1997.

⁶⁸³ HNMKYA KPK. Nuoriso-osaston kokous 28.10.1928.

⁶⁸⁴ Ks. esim. Kaarninen 1995, 245; Vehkalahti 2000; Tikka & Nevala 2020, 70–72.

⁶⁸⁵ Ks. Antikainen 2006a, 72–75.

⁶⁸⁶ YKA. Ester Karilaan naisliikettä käsittelevä puhekesikirjoitus.

⁶⁸⁷ Ibid.

⁶⁸⁸ Nevala-Nurmi 2012, 190, 277, 292, 397–402.

nuoria naisia äidillisyyteen, jonka keskeisenä piirteenä oli paitsi omaan itseen myös tulevaan kumppaniin kohdistuva siveellisen puhtauden vaatimus. Kaksinaisen moraalien vastustus oli miesten ja naisten yhteinen tehtävä.

Karilaan nuorukaisosastolaiset eivät luovuttaneet tanssikysymyksessä ensimmäisen konfliktin jälkeen. Osaston vuosikertomuksessa 1927–1928 todettiin, että kysymys oli jälleen esillä ja keskustelu sen ympärillä muodostui lopulta ”avoimeksi taisteluksi”.⁶⁸⁹ Keväällä 1928 Karilas linjasi kokouspöytäkirjan mukaan, että ”vasta” kolmannen kerran käsittelyssä ollut tanssikysymys poistetaan päiväjärjestyksestä, ja ”jokaisen asian omaisen [on] itse rehellisesti vedettävä johtopäätös.”⁶⁹⁰ On mahdollista, että tanssikysymys sai Karilaan puuttumaan myös nuorukaisten itsetoimintaan, joka oli ollut poikatyön keskeinen periaate alusta lähtien. Aiemmin nuorukaisosastolaisia edustanut johtokunta nimittäin sai vuoden 1927 lopulla nimekseen ”neuvotteleva toimikunta”, mikä kielii siitä, ettei kyseessä ollut enää yhtä itsenäinen elin.⁶⁹¹ Tanssikysymystä luultavasti käsiteltiin myös osaston omassa *Tikapuu*-lehdessä, mutta lehden numerot tuolta ajalta eivät ole säilyneet. On luultavaa, ettei Karilas ollut tanssikysymyksessä yksin koko osastoa vastaan, vaan kysymys jakoi myös nuorukaisia. Aiemmat *Tikapuu*-lehdet osoittavat, että ihanteista ja vapaa-ajanvietosta, esimerkiksi elokuvien soveltuvuudesta kristillisille nuorille, käytiin keskustelua myös poikien ja nuorukaisten kesken.⁶⁹² Kristillisessä poikatyössä oli pyritty alusta asti kohti johtajan asettamia ihanteita, mutta tanssikysymys asetti nuo ihanteet poikien keskinäisen ja poikien ja johtajan välisen neuvottelun alaisiksi. Se pakotti rajaamaan tarkemmin sitä, mitä sai kuulua nmkyläisen pojan ja nuorukaisen elämään. Samalla konflikti on osoitus siitä, että nuorukaisilla oli neuvotteluasema myös poikatyön periaatteellisten kysymysten suhteen.

Karilaan myöhemmin laatimissa kristillisten nuorukaisosastojen mallisäännöissä nuorukaistyön periaatteeksi asetettiin kirkastaa ”oikean miehen ihanetta”. Jäsenille ei kuulunut sääntöjen mukaan ”tanssi, ei kiroilu, ei tupakka, ei väkijuomat eivätkä rivot puheet”, sen sijaan heidän tuli ”säilyttää sydämensä puhtaana” Jumalan ja osaston johtajan tuella.⁶⁹³ Puhumalla ”oikeasta” miehekkyydestä pyrittiin vakuuttamaan pojat ja nuorukaiset siitä, että heidän elinpiirissään miehekkäinä pidetyt asiat, kuten alkoholi, tupakointi ja väkivalta, toivat vain näennäsmiehekkyyttä. Karilas tähdensi tätä periaatetta useissa pojille ja nuorukaisille pitämässään puheissa. Esimerkiksi vuoden 1932 lokakuussa hän puhui kokouspöytäkirjan mukaan nuorukaisosaston kokouksessa ”oikeasta miehekkyydestä”.⁶⁹⁴ Puhe alkoi vetoamisella nuorukaisiin ja heidän (Karilaan oletamiin) ennakko-oletuksiin:

⁶⁸⁹ HNMKYA KPK. Nuoriso-osaston vuosikertomus 1927–1928.

⁶⁹⁰ HNMKYA KPK. Nuoriso-osaston kokous 5.2.1928.

⁶⁹¹ HNMKYA KPK. Nuoriso-osaston kokous 23.10.1927.

⁶⁹² Ks. esim. HNMKYA KL. *Tikapuu* 5/1925; HNMKYA KL. *Tikapuu* 5/1924.

⁶⁹³ KA NKA Hg:3. Nuorukaisosaston säännöt. Luonnos; KA PKA KPK. Poikien Keskuksen kokous 3.1.1935.

⁶⁹⁴ HNMKYA KPK. Nuorukaisosaston kokous 18.9.1932; YKA. ”Miehen mitta”. Kyseinen puhe oli hyvin suurella todennäköisyydellä nimenomaan tämä, jonka käsikirjoitus on säilynyt.

Teillä on usein aivan nurinkurinen, väärä käsitys oikeasta miehestä – ja oikeasta miehekkyydestä. Sattuupa niinkin, että jotkut teistä jäljittelevät miesten heikkouksia luullen siten pääsevänsä miesten voiman omistajiksi. Usein te myös valitsette lähimmästä ympäristöstänne esikuvaksenne miehen, joka ei täytä miehen mittaa.⁶⁹⁵

Sitten Karilas kävi puheessa yksityiskohtaisesti läpi, millaista oikea miehekkyyys *ei ollut*. Se ei piillyt ensinnäkään lihasvoimissa, sillä vaikka ruumiillinen terveys oli tärkeää, myös lihaksiltaan voimakas mies saattoi olla sisäisesti turmeltunut. Oikeaa miehekkyyttä ei saavutettu myöskään puheenlahjoilla, tiedoilla tai taidolla, vaikka nämä auttoivatkin elämässä. Oikea miehekkyyys ei ollut myöskään kieltämyksissä tai urhoollisuudessa, vaikka nämä olivat tärkeitä ja ihailtavia piirteitä miehen elämässä. Ulkoinen asema, varallisuus tai valta eivät nekään yksin tehneet miestä miehekkääksi. Mainittujen ominaisuuksien sijaan oikea miehekkyyys löytyi – ei niin yllättävästi – uskosta:

Oikealle miehekkyydelle ovat tunnusomaisia totuuden julistaminen, Jeesuksen tunnustaminen, usko, uskollisuus kutsumukselle, kestävyys Jumalan sanan harjoituksessa ja rukouksessa, alttius kärsimykseen ja lähimmäisen rakkauteen, kuuliaisuus ja nöyryys Herran käskyjen edessä.⁶⁹⁶

Ideaalin positiivinen sisältö jää hieman epäselväksi, mutta kyse oli NMKY-liikkeen kasvatustavoille keskeisestä Jeesuksen ”miehisen esikuvan” seuraamisesta.⁶⁹⁷ Oleellisin viesti oli, että mies pystyi kieltäytymään muiden miesten ja miesjoukkojen harjoittamista tavoista ja pysyä silti miehekkäänä tai tulla jopa aidommin mieheksi. Kieltäytyminen vahingollisista tai toisarvoisista asioista ei merkinnyt passiivista alistumista säännölle vaan oli aktiivinen teko, jonka avulla voimat saatiin keskitettyä elämänuraan ja päätsekkäisiin tavoitteisiin.⁶⁹⁸

Samat ihanteet toistuvat Karilaan vuonna 1929 laatimassa oppikurssissa, joka oli tarkoitettu johtajan yhdessä nuorukaisosastolaisten kanssa tutkittavaksi. Oppikurssissa kiellettiin jäseniltä tanssi erikseen: ”jos tanssija liittyy NMKY:hyn, täytyy hänen taistella itselleen selvyys tässä asiassa ja joko luopua tanssista tai yhdistyksen jäsenyydestä, ettei olisi pahennukseksi ainakaan toisille”.⁶⁹⁹ Vuonna 1928 Karilas piti nuorukaisosastossa esitelmän ”Suomalainen nuorukainen”, jossa hän esitti suomalaisnuorukaisen ihanteeksi viisi ominaisuutta: reippaus, urheus, itsehillintä, kaiken hyvän harrastaminen ja uskonnollisuus.⁷⁰⁰ Kristillinen poikatyö oli tasapainoillut pitkään maallisen kulttuurin kanssa, mutta tanssikysymys ja 1920-luvun kaupunkilainen ajanvietekulttuuri pakottivat NMKY-ihanteiden selvärajaisempaan määrittelyyn.

Tanssin ohella toinen nuorukaisia laajasti koskettanut 1920-luvun uutuuksia oli asevelvollisuus. Armeija oli nuorukaisosaston kaltainen miesyhteisö, mutta siellä vallitsevien arvojen tiedettiin olevan osin ristiriidassa kristillisen

⁶⁹⁵ YKA. ”Miehen mitta”. Puhekäsikirjoitus. Sama teksti ilmestyi lähes identtisenä Suomen opettajien raittiusliiton Toivon joukot -vuosikirjassa 1937. Ks. Karilas 1937f.

⁶⁹⁶ YKA. ”Miehen mitta”. Puhekäsikirjoitus.

⁶⁹⁷ Ibid.

⁶⁹⁸ Karilas 1929c, 88-89; Ks. myös Halmesvirta 1997, 23-27.

⁶⁹⁹ KA PKA KT. ”Nuorukaisosastojen (ja poikaosastojen) oppikurssi, jota tutkitaan johtajan opastuksella keskustellen ja mieleen painaen”. NMKY:n Pojat syksyllä 1929.

⁷⁰⁰ HNMKYA KPK. Nuoriso-osaston kokous 5.2.1928.

miesideaalin kanssa. Armeija-ajan vaikutuksesta alokkaiden moraliin oli kannettu huolta jo ennen vuoden 1922 pysyvää asevelvollisuuslakia, ja keskustelu armeijan epäkohdista jatkui myöhemminkin.⁷⁰¹ SNKL:n piirissäkin keskusteltiin aiheesta laajasti esimerkiksi vuoden 1919 vuosikokouksessa. Ongelmallisina pidettiin etenkin armeijassa vallitsevia asenteita, joiden mukaan ”ne jotka hyvään ja siveelliseen alistuvat, olisivat heikkoja ja pelkureita”. Ryhmäpaine ajoi myös aiemmin kunnolliset nuorukaiset luopumaan arvoistaan ja taipumaan synteihin, kuten juopotteluun, rivoihin puheisiin ja kortinpeluuseen.⁷⁰² Armeijan sisällä uskonnollisesta työstä, moraalista kasvatuksesta ja kansalaiskasvatuksesta vastasivat sotilaspapit, mutta heidän toimenkuvansa ja jopa tarpeellisuutensa oli vielä 1920-luvulla neuvottelujen kohteena.⁷⁰³

Asevelvollisuus tuli nuorukaisille ajankohtaiseksi vasta 19-vuotiaana, joten se ajoittui poika- ja nuorukaisosastojen jälkeiseen elämään. Muutama Karilaan osastojen entisistä jäsenistä kirjoitti kuitenkin hänelle armeijasta ja kuvasi siellä kohtaamiaan moraalisia haasteita. Pitkään poikatyössä mukana ollut Yrjö Koskinen kirjoitti esimerkiksi useita kirjeitä alokasajaltaan vuosina 1923–1924. Ensimmäisessä kirjeessään hän kuvasi järkyttyneenä alokkaiden juopottelua ja remuamista jo menomatalla palveluspaikalle. Pahinta oli, ettei huono käytös ulottunut vain alokkaisiin vaan myös aliupseereihin, joiden Koskinen kertoo rientäneen kerran suoraan pakollisesta jumalanpalveluksesta pelaamaan korttia. Kaiken kukkuraksi yksi aliupseereista jatkoi virren laulamista pelatessa: ”virsi ja kortit yhtä aikaa, laulaa virttä ja pelata korttia siinä on esim millaisella tasolla meidän sotaväessä on ’alipäälystö’ se joka tulee tuhansien miesten kanssa tekemiseen. Kun nämä herrat ovat esimiehiä niin millaista on ’Suomen Sotaväki?’”⁷⁰⁴ Koskinen omatunto kehotti huomauttamaan aliupseeria tästä, mutta seuraukset pelotivat liikaa. Rohkeuden puute jäi jälkeensä kaduttamaan:

Kun näin tämän omin silmin ja kuulin korvillani tätä, niin sisälläni sano ääni: sano heille jotakin, mutta hehän ovat esimiehiä ja he komentavat meitä, miten voin sanoa niille mitään, kyllä he siitä suuttuisivat ja sitten kun on taas heidän kanssaan tekemisissä palveluksessa niin varmaan sais näistä sanoistakin kärsiä muutama tunti sen jälkeen kun tämä tapahtui rupes taas pyörimään minussa ajatus tai kutsumus että: miksi et sanonut siitä heille mitään, ja oli paha olla, kun en puhunut vaan kuuntelin tätä kaikkea. Rohkeus petti – liian heikko. Tein varman päätöksen että nyt jos tulen näkemään samaa olen valmis heti tästä huomauttamaan oli mies mikä tahansa ja tuli mitä tuli jälkeensä.⁷⁰⁵

Koskinen harkitsi lopulta jättävänsä palveluksen kesken, ”sillä parempi olla vankeudessa kuin tätä elämää elää täällä”, mutta luopui aikeesta ja pääsi armeijasta syksyllä 1924. Viimeisessä kirjeessään hän näki koettelemuksensa selvän merkityksen: ”kiitos olkoon Jumalalle että hän on näinkin suunnitellut ja parhaaksi

⁷⁰¹ Ahlbäck 2010, 57–61, 87–89, 171; Ahlbäck 2014, 218–221.

⁷⁰² KA NKA C:1. Pöytäkirja SNKL:n vuosikokouksessa 13.6.1919, sotilastyötä koskevasta keskustelukokouksesta. Etenkin miesten ajanviettoon kuuluva kortinpelu yhdistettiin vanhastaan juopotteluun. Sitä pidettiin uhkapelina ja syntinä. Ks. esim. Vilkuna 2014, 106.

⁷⁰³ Poteri 2018, 51–67. Sotilaspapilla oli yhteyksiä myös NMKY-liikkeeseen, ja sotarovastina toimi vuodesta 1918 lähtien Helsingin NMKY:n entinen pääsihteeri Artur Malin.

⁷⁰⁴ YKA. Yrjö Koskinen Yrjö Karilaalle Poltinahossa 20.2.1924.

⁷⁰⁵ Ibid.

nähty ja kuten minä nyt jälestä päin huomaan on tämä ollut vain sellainen ensi koe elämälle jonka on tullut läpäystä, ja joka ihmisen tulee suorittaa tulikoekensa.”⁷⁰⁶ Karilaan lähettämät kirjeet eivät ole säilyneet, mutta Koskisen vastauksista päätellen hän tuki, kannusti ja muistutti jaetuista hetkistä nuoriso-osastossa.⁷⁰⁷ Karilas myös lähetti juuri ilmestyneen *Pikku Jättiläisen* luettavaksi vapaa-aikoina.⁷⁰⁸ Karilaalla itsellään ei ollut kokemusta armeijasta tai edes suojeluskunnasta. Koskisen kirjeet ehkä avasivat hänen silmänsä armeija-ajan moraalisille vaaroille, mutta toisaalta Koskinen oli selviytynyt koettelemuksista esimerkiksi, mikä osoitti, ettei poikatyö ollut mennyt hukkaan. Karilas hyödynsi Koskisen tapausta vuonna 1925 ilmestyneessä *Taistelu ja voitto* -teoksessaan, jossa hän kirjoitti ”eräästä” ankaraan sisäiseen taisteluun armeijassa joutuneesta nuorukaisesta, joka lopulta ”sivuutti Jumalan avulla vaikeimman kohdan”.⁷⁰⁹ Koskisen alokasaika nousi näin esimerkiksi siitä, kuinka sisäisesti vahva kristitty nuorukainen pystyi säilyttämään ihanteensa myös ryhmäpaineen alaisena. Jos tanssikysymys terävöitti kristillisen pojan ja nuorukaisen ihanteita, armeija-aika koettelemuksineen terästi ne lopulliseen muotoonsa, mikäli ryhmäpaine ei murentanut niitä allensa.

Anders Ahlbäckin mukaan asevelvollisuus kiedottiin 1920-luvun kuluessa osaksi suomalaista mieskansalaisuutta. Armeijaa ryhdyttiin oikeuttamaan ”miesten kouluna”, joka viimeisteli kurinalaisuutta ja ruumiillisia kykyjä vaativilla harjoitteillaan suomalaispoikien mieheyden. Osaltaan tämä oli vastusta kritiikkiin, jonka mukaan armeija-aika demoralisoi poikia.⁷¹⁰ Kristillisen poikatyön näkökulmasta asepalveluksen ongelmana olivat nimenomaan armeijassa vallitsevat epäviralliset arvot ja asenteet. Yrjö Koskisen tapaus osoittaa, että ristiriita saattoi johtaa jopa pohdintoihin palveluksen keskeyttämisestä. Myöhemmin nuorukaisosaston mallisääntöihin kirjattiin, että osastossa nuorukaisia valmistellaan ”kestämään sotaväessä eteen tulevia vaikeuksia ja kiusauksia”.⁷¹¹ Juopottelu, kortinpeluu ja rivot jutut eivät tulleet siten enää kristityille nuorukaisille yllätyksenä vaan he osasivat ottaa ne vastaan haasteena, jolla testattiin itsekuria. Näin armeijasta tuli myös Karilaan osaston nuorukaisille miesten koulu, vaikkakin hieman toisessa merkityksessä. Muissa asevelvollisissa ja henkilöstössä nähty paha sai miettimään omia pahoja tapoja ja irrottautumaan niistä yhä lujemmin. Kun Karilaan nuorukaisosaston kokouksessa käsiteltiin armeijaa vuoden 1927 alussa, Koskinen oli pyydetty paikalle kertomaan omista kokemuksistaan.⁷¹² Luultavasti esitelmässä toistui kertomus alkujärkytyksestä, sisäisestä taistelusta ja voitosta, joka saavutettiin pitämällä kiinni nuorukaisosastossa opituista ihanteista. Samassa kokouksessa Karilas luki ääneen entisen

⁷⁰⁶ YKA. Yrjö Koskinen Yrjö Karilaalle Poltinahossa 22.9.1924.

⁷⁰⁷ Ks. esim. YKA. Yrjö Koskinen Yrjö Karilaalle Poltinahossa 20.2.1924.

⁷⁰⁸ YKA. Yrjö Koskinen Yrjö Karilaalle Poltinahossa 20.2.1924.

⁷⁰⁹ Karilas 1925a, 66.

⁷¹⁰ Ahlbäck 2010; Ahlbäck 2014, 221. Ahlbäck puhuu jopa suomalaisen mieskansalaisuuden militarisoitumisesta.

⁷¹¹ KA NKA Hg:3. Nuorukaisosaston säännöt. Luonnos.

⁷¹² HNMKYA KPK. Nuoriso-osaston kokous 20.2.1927.

poikaosastolaisen Vilho Suomen Haminan reserviupseerikoulusta pojille ja nuorukaisille lähettämän kirjeen, jossa hän kehotti ottamaan asepalveluksen kunniatehtävänä:

Jokainen teistä on varmaan leikkinyt sotaa ja ollut leikissä mukana täydellä sielullaan. Kun teidän aikaanne on astua asevelvollisuuttanne, ei velvollisuutena, vaan oikeutena, suorittaman, olkaa silloinkin sotilaita, yhtä urhoollisia ja yhtä innostuneita. Silloin te varmasti saatte kokea myös sen riemun ja onnen, mitä isänmaan puolustajan korkea ja kunniakas nimi antaa. Reipas, suoraselkäinen ja selkeäkatseinen sotamies herättää kaikkialla kunnioitusta ja ihailua ja hänessä itsessään asuu voimakas tahto, joka vie hänet asettamaansa päämäärään vaikka läpi harmaan kiven.⁷¹³

Loppujen lopuksi kristillisen poikatyön suhde militääriin mieskansalaisuuteen muodostui melko ongelmattomaksi. Vaikka armeijassa vallitseva henki herätti epäluuloja alkuvaiheessa, asepalveluksen merkitystä sinänsä ei kyseenalaistettu. Karilaskin totesi, että mikäli moraali pysyi korkeana, asevelvollisuusajalla oli "terveellinen, karaiseva ja suorastaan kohottava vaikutus kansamme miesnuorisoon".⁷¹⁴ Vaikka sotiminen kuului kristinuskon näkökulmasta maallisiin asioihin, luterilaisessa teologiassa oli vahva oikeutetun sodan traditio: kristittykin sai tarttua aseeseen, kunhan hän oli esivallan asialla.⁷¹⁵ Lisäksi asevelvollisuusarmeijan virallisesti korostamat tarmokkuuden ja itsehillinnän ihanteet sopivat hyvin myös kristillisille nuorukaisille.⁷¹⁶ Armeija oli siten verrattavissa urheiluun, joka sekin oli hyväksi kristityille nuorukaisille, kun pidettiin mielessä sen toissijaisuus uskonnollisiin ja henkisiin arvoihin nähden. Militaristiset asenteet oli hyvä pitää poissa (vrt. luku 3.1) ja keskittyä armeijaan luonteenkasvatustalaitoksena. Ongelmana ei ollut niinkään asevelvollisuusinstituutio vaan alokkaiden keskinäiset asenteet, joihin saattoi kuulua paitsi viinalla ja naisjutuilla rehvastelu myös uskonnon väheksyminen ja jopa pilkka; nämä toki uhkasivat kristillisiä nuorukaisia monissa muissakin miesyhteisöissä.

Kristillisessä nuorukaistyössä opeteltiin siis elämään miesjoukoissa, joissa ei aina jaettu kristillistä arvomaailmaa. Nuorukaisten tuli oppia esimerkiksi vastustamaan ryhmäpainetta ja pitämään kiinni ihanteistaan myös haastettuina. Tehokkain lopputulos saavutettiin, kun nuorukaiset saatiin omaksumaan tietty identiteetti. Tyttöjen laitoskasvatuksen historiaa tutkinut Kaisa Vehkalahti on todennut, että kasvatustalaitos tuotti identiteettejä, jotka olivat sekä vallankäytön tulos että tekniikka.⁷¹⁷ Kristillinen poikatyö oli kaukana totaalaisesta instituutiosta, mutta sekin tuotti tavallaan reformatorisia identiteettejä – ainakin aktiivisesti osallistuneiden poikien kohdalla. Poika- ja nuorukaisosastot haalivat piiriinsä kaikenlaisia poikia ja pyrkivät saamaan heidät omaksumaan "oikean miehen" ihanteet ja pitämään niistä kiinni myös aikuistuttuaan. Kristillisestä poikatyöstä tuli viimeistään nuorukaisosastossa hyvin paljon identiteettityötä.

⁷¹³ KA NKA Hg:5. "Entinen poikaosastolainen" Helsingin poikaosastolle Haminassa 6.2.1927.

⁷¹⁴ Karilas 1925a, 67.

⁷¹⁵ Ks. esim. Tilli 2014, 270–272.

⁷¹⁶ Ks. Ahlbäck 2014, 216.

⁷¹⁷ Vehkalahti 2009, xvi-xix.

Ryhmäpaineen kestämisessä oli kristillisen poikatyön näkökulmasta myös varjopuolensa. Miesyhteisöjen vaikutusta uhmaavat ja itsenäisyyteen kasvatetut nuorukaiset oppivat lopulta uhmaamaan myös johtajiaan. Tässä oli perusdilemma, johon yksilökeskeisyyttä ja omatoimisuutta korostava poikatyö väistämättä ajautui. Toisaalta vaikka tanssikysymys aiheutti Karilaalle päänvaivaa, se oli myös poikatyön hyvä vihollinen, jonka avulla voitiin tarkentaa NMKY-ihannetta ja kristillisen nuorukaisen identiteettiä. Siihen nähden esimerkiksi urheilu oli vaikeampi pala kristillisen poikatyön purtavaksi. Tanssikysymys luultavasti häipyi näköpiiristä, kun nuorukaiset tulivat yhä tutummiksi Karilaalle ja taipuivat tämän tahtoon. Eräänlaisen symbolisen päätöksen kysymys sai, kun yksi tanssikiellon aktiivisimmista vastustajista ja kysymyksen vuoksi yhdistyksestä eronnut jäsen kirjoitti Karilaalle vankilasta vuonna 1938. Hän kertoi jättäneensä NMKY:n ”merkillisissä vaiheissa”, jolloin “[m]aailma kaikkine iloineen vei mukanaan”, ja päätyneensä lopulta rikosten tielle.⁷¹⁸

Olin nuori ja vilkas, olin herkkä niin hyvälle kuin pahallekin. Tosin hyvä jäi alakynteen ja paha voitti mutta en sitä itse vielä osannut arvostella silloin. Ajan lapsena nautin kaikkia sen iloja tuntien tuskaa vasta sitten kun oli ensin nauttinut itseni sielultani aivan sairaaksi.⁷¹⁹

Nyt hän pyysi Karilaalta hengellistä ja taloudellista apua vannaon katumusta.⁷²⁰ Oli entisen nuorukaisosastolaisen motiivi tukeutua vanhaan poikatyöntekijäänsä sitten aidosti hengellinen tai puhtaasti taloudellinen, Karilas tulkitsi kirjeet joka tapauksessa tuhlaajapojan kotiinpaluuna.⁷²¹ Tätä tulkintakehystä kirjoittajakin oli luultavasti hakenut. Yhteydenotto siten vain tuki käsitystä nuorukaisiästä elämänpolun valinnan kautena ja kristillisen poikatyön oikeutusta.

Jos tanssikysymys muodostui nuorukaisille valintatilanteeksi oikean ja väärän polun välillä, armeijasta tuli NMKY-identiteetin viimeinen testi ja lujike. Nuorukaiset kirjoittivat myöhemminkin 1930-luvulla Karilaalle armeijasta ja kuvasivat hyvin yksityiskohtaisesti siellä kohtaamiaan moraalisia haasteita. Kullervo Kemppinen esimerkiksi kuvasi vuonna 1939 reserviupseerikoulusta lähetetyissä kirjeissään pyrkimyksiään pysyä ”hyvänä NMKY:n poikana”. Kemppinen koki syyllisyyttä epäonnistumisistaan mutta kiitti samalla nuorukaisosastossa saamiaan vaikutteita: ”Ei sitä iltaa, etten sydämessäni olisi kiitollinen NMKY:lle, joka on minut vienyt niin lähelle Jumalaa, ettei edes tämän suuren sotakoulun elämän kuumeinen tahtikaan ole pystynyt viemään minua mukaansa.” Toinen entinen nuorukaisosastolainen, Gunnar Ripatti, kirjoitti loppuvuodesta 1940 samansuuntaisesti vaikeuksistaan pysyvä kaidalla tiellä armeijassa: ”Minä tiedän, että olen nyt siinä iässä, jolloin nuorukaisesta alkaa varttua

⁷¹⁸ YKA. [Entinen poikaosastolainen] Yrjö Karilaalle Köyliössä 6.8.1938. Kyseinen jäsen oli johtokunnan puheenjohtaja tanssikysymyksen noustessa esiin ja kuului sen myötä osastosta eronneisiin. Ks. HNMKYA KPK. Nuoriso-osaston vuosikertomus 1926–1927. Olen jättänyt kirjoittajan nimen pois, sillä kirje on vankilasta kirjoitettu ja käsittelee arkaluonteisia asioita. Nimellä ei ole merkitystä tutkimuksen kokonaisuuden kannalta.

⁷¹⁹ YKA. [Entinen poikaosastolainen] Yrjö Karilaalle Köyliössä 6.8.1938.

⁷²⁰ YKA. [Entinen poikaosastolainen] Yrjö Karilaalle Köyliössä 3.10.1938.

⁷²¹ Karilas käytti tuhlaajapoiakavertausta kirjoituksissaan usein. Ks. esim. Karilas 1925a, 248–254.

mies. Ja tiedän myöskin, että sille tielle mille nyt astun tulen kulkemaan koko elämäni. Ja näitä teitä on ainoastaan kaksi -hyvä-ja-paha-."

Armeijasta lähetetyissä kirjeissä nuorukaiset toivat esiin avoimesti tunteitaan, ja pyytäessään tukea Karilaalta ja toisilta nuorukaisilta sisäisiin taisteluihinsa he paljastivat myös osastojen uskonnollisen tunneyhteisön luonteen, joka jää esimerkiksi puheissa, kirjoituksissa ja kokouspöytäkirjoissa piiloon.⁷²² Kristillisen nuorukaisen identiteetti ei rakentunut vain yhteisestä toiminnasta ja ihanteista vaan myös jaetuista uskonnollisista kokemuksista ja tunteista, joita esimerkiksi Ripatti toi kirjeissään esiin:

Nuo rakkaat veljet [nuorukaisosastolaiset] ovat yhäti minulla mielessä ja samoin myös Sinä. Sinun johtamissasi kokouksissa oli aina se henki, joka aivankuin yhdisti meidät siihen Korkeampaan, jonka apua minä nyt tarvitsen. Monta kertaa näissä kokouksissa puhuit niin kauniisti Hänestä, että jos olisimme olleet kahden, olisin purskahtanut itkuun ilosta. Sydämeeni tuli silloin, niin lämmin ja ihmeen rauhallinen olo, että olisin tahtonut syleillä koko maailmaa ja huutaa ääneen kuinka onnellinen silloin olin.⁷²³

⁷²² Ks. YKA. Kullervo Kempainen Yrjö Karilaalle (ja nuorukaisosastolle) Haminassa 14.9.1939; YKA. Gunnar Ripatti Yrjö Karilaalle Luumäellä 8.12.1940.

⁷²³ YKA. Gunnar Ripatti Yrjö Karilaalle Luumäellä 8.12.1940. Uskonnollisista tunteista ks. esim. Markkola 2002c.

4 POIKAKULTTUURIN PORTINVARTIJA

4.1 Kilpailu poikalukijoista ja -harrastajista

Kristillinen poikatyö sai 1900-luvun alussa kulttuurisen työn luonteen. Sen piirissä luotiin ja ylläpidettiin kertomuksia, leikkejä, pelejä ja erilaista harrastustoimintaa, jotka levisivät poikien ja painetun sanan välityksellä myös kristillisen yhdistystoiminnan ulkopuolelle. Näin taistelu poikien sieluista (ks. luku 3.3) tuotiin laajemmin poikakulttuuriin. Karilas oli avainasemassa tässä välitystyössä: kristillisen poikatyön keskussihteerinä hän vaikutti siihen, millaista toimintaa osastoissa suosittiin ja mitä kirjoja luettiin, tuotteliaana nuorisokirjailijana hän julkaisi poikatyön piirissä syntyneitä ideoitaan myös laajemmalle yleisölle ja WSOY:n kustannussihteerinä hän oli vaikuttamassa maan suurimman kustantamon julkaisemaan kirjallisuuteen. Portinvartijan rooliaan 1920- ja 1930-lukujen kirjallisuusjärjestelmässä hän pystyi hyödyntämään niin taloudellisesti kuin myös kasvatuksellisesti, kun nuoria varten ryhdyttiin julkaisemaan yhä enemmän kirjoja, lehtiä ja muita kulttuurituotteita. Kirjoista ja lukemisharrastuksen edistämisestä tuli poikatyön jatke ja sille rinnakkainen keino pyrkiä vaikuttamaan poikien elämään.

Kirjat, lukeminen ja kirjoittaminen olivat keskeinen osa 1900-luvun alkupuolen nuoruutta. Kustantamot alkoivat julkaista ja kirjastot sekä kirjakaupat välittää yhä enemmän nuorille suunnattuja tekstejä, jotka puolestaan muovasivat nuorten elämää ja nuoruusiälle annettuja merkityksiä. Lukevat nuoret tarttuivat herkästi itsekynään, kuten Karilaskin oli tehnyt, ja kirjoittivat omia tekstejä esimerkiksi käsinkirjoitettuihin lehtiin, muistikirjoihin ja päiväkirjoihin. Kansanopetuksen laajeneminen niin Suomessa kuin muuallakin Euroopassa kasvatti lukevan ja kirjoittavan nuorison määrää, mikä puolestaan laajensi lasten- ja nuortenkirjojen myyntiä ja valikoimaa.⁷²⁴ Nuorista lukijoista tuli ryhmä, joka alkoi kiinnostaa kansanvalistusväen ja kasvattajien ohella myös kaupallisia toimijoita.

⁷²⁴ Lyons 1999, 324–331; Kemppainen, Salmi-Niklander & Tuomaala 2011; Voipio 2015.

Tosin kuten Karilaan esimerkki osoittaa, kaupallisen ja aatteellisen toiminnan välinen raja oli pitkään veteen piirretty.

WSOY:n kustannussihteerinä vuodesta 1918 lähtien Karilas kuului maan kustannuspoliittiseen eliittiin. Työssään hän erikoistui nuortenkirjallisuuden, uskonnollisen kirjallisuuden ja suurten tietoteosten toimittamiseen sekä käsikirjoitusten arvioimiseen.⁷²⁵ WSOY:n julkaisulinja oli 1920- ja 1930-luvulla kristillisi-idealistinen. Kustantamolla oli yhteydet valkoisen Suomen aatteellisiin liikkeisiin, niin suojeluskuntiin, partioliikkeeseen, Nuoren Voiman Liittoon kuin Akateemiseen Karjala-Seuraankin, mutta myös kristilliseen yhdistyskenttään.⁷²⁶ WSOY vältteli suurista kustantamoista pisimpään puhtaan viihdekirjallisuuden julkaisemista, mutta paine kaupalliseen julkaisuutoimintaan lisääntyi 1900-luvun mittaan.⁷²⁷ Karilalle WSOY:n kustannussihteerin työ oli paitsi leipätyö ja näköalapaikka maan kulttuurielämään myös sopiva ympäristö kasvatuksellisten tavoitteiden ajamiseen. Karilaan oma kirjallinen tuotanto koostui pääasiassa suurmieselämäkertakokoelmista, itsekasvatuskirjoista ja yleistietoteoksista, joista tunnetuin oli tietenkin vuonna 1924 päivänvalon nähnyt *Pikku Jättiläinen*. *Pikku Jättiläisen* varhaisversiona voidaan pitää vuonna 1919 ilmestynyttä *Koululaisen Käsikirjaa*, joka puolestaan koostui kuuden ensimmäisen *Koululaisen Muistikirjan* teksteistä.⁷²⁸ Kohdeyleisönä oli maan koululaisnuoriso, mutta teosta markkinoitiin laajemmin itseopiskelijoille ja aikuisille muistin tueksi. Kirja sai nimensä WSOY:n johtajan Jalmari Jäntin ehdottamana yhdysvaltalaisesta *The Little Giant*-tietoteoksesta, mutta sisällöllisesti sillä ei ollut kansainvälisiä esikuvia.⁷²⁹ *Pikku Jättiläisen* juuret olivat Karilaan poikatyötä edeltävässä urassa, mutta kristillisen poikatyön myötävaikutuksella siitä alkoi tulla nimenomaan poikien suosima kirja.

Karilas empi kutsumasta itseään kirjailijaksi siitä huolimatta, että hän julkaisi elämänsä aikana kymmeniä kirjoja ja tuhansia sivuja lyhyempiä tekstejä lehdissä ja kokoomateoksissa.⁷³⁰ Nuorille kirjoittaminen miellettiin pitkään pikemminkin kasvatukselliseksi kuin kirjalliseksi toiminnaksi, eikä Karilas myöskään kirjoittanut kaunokirjallisuuden kuningaslajeja (pitkää proosaa tai ylipäänsä fiktiota), jotka olisivat suoneet hänelle laajempaa arvostusta kirjallisessa kentässä. Kirjoittajana Karilas oli eräänlainen keräilijä ja leikekirjan pitäjä. Hän kokosi lukemistaan teoksista aineksia (anekdootteja, tarinoita ja tiedonpalasia) ja yhdisteli

⁷²⁵ Häggman 2001, 368–389. Karilas oli mukana toimittamassa ainakin näitä tietokirjoja WSOY:llä: *Oman Maan* 2. painos 1918–1926, *Kansallinen Elämäkerrasto* 1924–1933, *Raittiusasian Tietokirja* 1934, *Raamatun Sanakirja* 1936, *Tietojen Kirja* 1939–1947, *Keksintöjen Kirja* 1935–1940. Kirjallisesta eliitistä ks. Sevänen 1994, 87–89. Karilas julkaisi myös pienoistietosanakirjan *Kodin tietokirjan* (1935) poikkeuksellisesti Otavan kustannuksella. Tämä johtui WSOY:n ja Otavan välisestä sopimuksesta, jonka mukaan tietosanakirjojen kustantaminen kuului Otavalle. Ks. YKA. Kkm, 53.

⁷²⁶ Ks. esim. Sevänen 1994, 61–65.

⁷²⁷ Sevänen 1994, 53–59, 187; Häggman 2001, 307–308, 384.

⁷²⁸ KA WSOYA KK YK. Yrjö Karilas WSOY:lle Helsingissä 29.1.1919; YKA. Kkm, 52.

⁷²⁹ Ks. Karilas (toim.) 1924b; YKA. Kkm, 52. Toki 1800-luvun tärkeimmät lasten- ja nuorten tietokirjat Topeliuksen *Maamme-kirja* ja Luonnonkirja voidaan nähdä myös *Pikku Jättiläisen* taustavaikuttajiksi. Ks. Bengtsson 2013, 588–589.

⁷³⁰ Hän kirjoitti teoksistaan ”kirjailemisena”. Ks. YKA. Kkm, 43. Samanlaista oman kirjailijuiden väheksymistä ilmeni 1900-luvun alun naiskirjailijoilla. Ks. Leskelä-Kärki 2006, 388.

niitä yleensä moraalisesti kohottavan sanoman palvelemiseksi. Kirjoittaminen oli suoraan yhteydessä lukemiseen ja toisinpäin, toista ei voinut ajatella ilman toista. Karilaan kirjoittamista muistuttaa hieman jo keskiajalla tunnettua ja 1600-luvulta lähtien yleistynyttä *loci communes* -traditiota, joka tarkoitti luetuista teksteistä kerättyjen sitaattien, muistiinpanojen ja havaintojen kokoamista muistikirjaan (engl. *commonplace book*). Muistikirjat olivat keino tehdä selkoa maailmasta, ja samalla ne muodostivat ohjenuoran myöhempää elämää varten.⁷³¹ Karilaan arkistosta löytyy useita nuoruudenaikaisia muistikirjoja, joihin hän on merkinnyt muistiinpanoja eri aloilta sekä sitaatteja suurmiehiltä, kuten Topeliukselta, Snellmanilta, Goethelta, Lutherilta, Cicerolta ja Horatiukselta.⁷³² Muistikirjojen rippeitä on helppo nähdä Karilaan myöhemmässä tuotannossa, niin *Pikku Jättiläisessä* kuin myös anekdoottikokoelmia muistuttavissa suurmieselämäkerroissa.

Lasten- ja nuortenkirjallisuus oli vielä 1900-luvun alkupuolella korostuneen ihanteellista. Topeliuksen tunnetun maksimin mukaan lapsille kirjoitettujen tekstien tuli opettaa kristillisiä arvoja, luonnonrakkautta ja nostattaa isänmaallista mieltä siten, ettei opettavaisuus ollut päälle liimattua vaan sisältyi kertomuksiin ”kuin kukkaan tuoksu”. Tämä niin kutsuttu topeliaaninen traditio säilytti Suomessa hegemonisen aseman toisen maailmansodan jälkeiseen aikaan asti.⁷³³ Lapsen mielen uskottiin olevan niin herkkä ja mielikuvituksen niin rikas, että kirjallisuudella oli suora yhteys hänen sisäiseen maailmaansa. Tällä oli kasvattajien näkökulmasta sekä hyvät että huonot puolensa. Usein pantiin merkille nimenomaan tapaukset, joissa ”huonon” kirjallisuuden lukeminen oli johtanut epäsuotuisaan käytökseen.⁷³⁴ Karilaskin viittasi *Pojan maailmassa* tapauksiin, joissa pankinryöstöön ja murhaan syyllistyneiden nuorukaisten tiedettiin saaneen innoitusta rikoskirjallisuudesta. Pojilla oli Karilaan mukaan luontainen lukuhalu, jota tyydyttäessä myös ”kaikenlaiset ala-arvoiset tekeleetkin ja roskakirjallisuus” tulivat valitettavan usein tutuiksi.⁷³⁵ Karilaan oman poikain kokeemukset tukivat tätä ajatusta. Hänen oppikouluikäisenä tekemästään listauksesta käy ilmi, että hän luki valikoimatta kaiken saatavilla olevan kirjallisuuden. Listaukseen sisältyy niin kansallisen kirjallisuuden merkkiteoksia *Vänrikki Stoolin tarinoista Välskärin kertomuksiin* ja *Seitsemään veljekseen* kuin myös historiallisia käännösromaaneja, satukokoelmia, seikkailukertomuksia, salapoliisiromaaneja ja jopa rakkauskertomuksia. Yhteensä noin 170 listattuun teokseen mahtuu sekä nuorille suunnattuja kirjoja että selkeää aikuiskirjallisuutta, kuten Fjodor Dostojevskin *Rikos ja rangaistus*.⁷³⁶ Lukeminen itsessään oli kaksiteräinen miekka: Karilas ei kyseenalaistanut sen tärkeyttä, vaan huomio kiinnittyi siihen, *mitä* luettiin.

Karilas pyrki lukuisissa kirjoituksissaan toisaalta edistämään ja toisaalta rajaamaan poikien lukuharrastusta.⁷³⁷ Tarjolla olevan kirjallisuuden määrä oli lisääntynyt sitten Karilaan oman nuoruuden, ja ensimmäisen maailmansodan

⁷³¹ Darnton 2009, 149–150; Ahokas 2014, 333.

⁷³² YKA. Muistikirjat.

⁷³³ Lappalainen 1979, 77; Kuivasmäki 1996, 63, 70.

⁷³⁴ Kakko 2005, 83–84; Savolainen 2014, 55–62, 80–82; Savolainen 2016.

⁷³⁵ Karilas 1929a, 85–86. Ks. myös Mäkinen 2003, 322.

⁷³⁶ YKA. Lista luetuista kirjoista.

⁷³⁷ Ks. esim. Karilas 1929a, 84–86.

aikana kirjamarckinat olivat paisuneet varsinkin halpahintaisella viihdekirjallisuudella, jota useimmat kustantajat ryhtyivät Suomessakin julkaisemaan.⁷³⁸ Kristillisen poikatyön näkökulmasta tilanne oli huolestuttava. Tavoitteena oli saada poikien ulottuville sellaista kirjallisuutta, joka kiinnosti heitä mutta samalla vaikutti suotuisasti heidän kehitykseensä. Karilaan kirjoituksissa vedottiin myös aikuisiin ja vanhempiin, jotta he kiinnittäisivät huomiota lasten ja nuorten kirjakokoelmaan. Perheen oma, hyvin hoidettu kotikirjasto oli Karilaan mukaan kuin ”yliopisto kotona”, joka saattoi tulla jopa ”määrääväksi lasten elämänuralle”. Samalla kirjat rakensivat kodin henkeä ja sitoivat perheenjäseniä yhteen. Karilas kehotti vanhempia järjestämään perheen lapsille ja nuorille omat kirjahyllynsä, jotta niihin voitiin valikoida vain kyseiselle ikäkaudelle sopivaa kirjallisuutta.⁷³⁹ Kirjat ja lukeminen asettuivat selvästi keskiluokkaisen perheideologian palvelukseen yhtenä lapsia ja vanhempia yhdistävänä tekijänä. Toinen kysymys on, kenellä oli todellisuudessa mahdollisuus hankkia oma kotikirjasto tai käyttää aikaa perheen yhteisen lukuharrastuksen vaalimiseen. Kustantajille vanhempiin vetoaminen lapsille ja nuorille sopivan lukemiston valikoimiseksi oli luonnollisesti myös tapa myydä kirjoja. Karilas esimerkiksi mainosti kirjoituksissaan työnantajansa WSOY:n *Koululaiskirjasto*-sarjaa, jota hän vertasi Jules Vernen kirjoista tutun kapteeni Nemon myyttiseen kirjastoon:

Tällainen kirjasto pitäisi myös meidän aikamme nuorilla olla käytettävissään, kun he valmistautuvat lähtemään elämän merelle. Siinä tulisi olla valioteoksia, jotka avartavat näköpiiriä, ohjaavat mielikuvitusta terveeseen suuntaan ja antavat elämänrohkeutta, vakavuutta, syvyyttä ja elämäntaitoa sekä tietoisuutta edessä olevista tehtävistä ja päämääristä.⁷⁴⁰

Vaikka Karilaan lähestymistapa nuorten lukemiseen oli moralistinen, kristillisen poikatyön piirissä oltiin kiinnostuneita kysymään lukemisharrastuksesta myös pojilta itseltään. Esimerkiksi vuoden 1926 NMKY-liikkeen Helsingin maailmankokousta varten laadittuun kiertokyselyyn sisältyi osio, jossa tiedusteltiin poikien asenteita kirjoja kohtaan. Karilas selosti kyselyn tuloksia *Pojan maailmassa* sekä vihkoittain vuosina 1925–1928 ilmestyneessä tietoteos *Valossa*.⁷⁴¹ Hän oli pääasiassa tyytyväinen poikien antamiin vastauksiin. Hyvistä kirjoista eniten mainintoja sai *Robinson Crusoe*, joka oli Karilaan mukaan ”kaikkien aikojen ja kaikkien maiden suosituin nuorisonkirja”, jolla oli myös ”tunnetusti kasvattava merkityksensä”. Kaunokirjallisuuden ohella pojat lukivat tekniikkaan liittyviä kirjoja ja urheilukirjoja, mitä Karilas piti niin ikään hyvänä tuloksena. Haitalliseksi kirjoiksi pojat mainitsivat salapoliisi- ja rikosromaanit, jännitysromaanit

⁷³⁸ Häggman 2008, 291–292.

⁷³⁹ Karilas 1927e; Karilas 1933b.

⁷⁴⁰ Karilas 1933a, 284. Karilas kirjoitti nimimerkillä myös suoranaisia mainoskirjoituksia, joissa hän suositteli WSOY:n kustantamia kirjoja, esimerkiksi *Kansallista Elämäkerrastoa*. Ks. Karilas 1929g.

⁷⁴¹ Ks. *Valosta* Häggman 2001, 310.

sekä rakkausromaanit. Näitä löytyi myös poikien lukemista kirjoista.⁷⁴² Poikien vastaukset heijastelivat Karilaan mukaan poikalukijoiden luonnollisia tarpeita:

Yhteistä näille kaikille poikien vastauksille näyttää olevan se, että pojat lukemalla kirjojansa koettavat tyydyttää vaellushaluaan ja sankarinpalvontaansa; he kaipaavat sellaista, jota voivat ihailla. He seisovat hämmästyneinä teknillisten saavutusten edessä, kaipaavat seikkailuja ja suunnittelevat suuria tekoja. Ja tällä kaikella he pitävät vireillä mielikuvitustaan ja kehittävät sitä.⁷⁴³

Poikalukija oli siis kiinnostunut seikkailuista tyydyttääkseen ”vaellushaluaan” mutta etsi kirjoista myös ihanteita ja esikuvia, joiden avulla kohottautua kohti tulevaa aikuiselämää. Huonon kirjallisuuden lukeminen oli sen sijaan aina seurausta erehdyksestä tai huonoista vaikutteista.⁷⁴⁴ Vaikka poikien lukeminen noudatteli tiettyä luonnollista kehityskulkua, Karilas ei luottanut heidän omiin kykyihinsä valikoida itselleen luettavaa. Karilaan pyrkimys jalostaa poikien lukuharrastusta muistuttaa sitä, kuinka säätyläistö ja varsinkin papisto suhtautui kansan ”lukuvimmaan” ja sen jalostamiseen 1800-luvulla.⁷⁴⁵ Tässäkin papinpoika jatkoi isänsä jalanjäljillä, tosin papinaseman ulkopuolella, modernisoituvassa kirjallisuusjärjestelmässä ja kansanvalistuksen sijaan poikatyön toimintaympäristössä.

Karilas ei tietenkään ollut ainoa nuorten lukemisesta kiinnostunut kasvattaja, vaan hänen toimintansa oli osa laajempaa pyrkimystä vaikuttaa nuorten lukemiseen kaupallistuvassa kirjallisuusjärjestelmässä. Kirjastot tekivät 1900-luvun alkupuolella kirjavalintaa nimenomaan moraalisin kriteerein, ja kirjastovaikeuttajilla oli pitkään lastensuojelullinen asenne. Vuonna 1921 perustettu opetusministeriön kirjastotoimikunta asetti kirjastojen valtionavun edellytykseksi, ettei niistä löytynyt sopimatonta kirjallisuutta. Toimikunnan alainen kirjastotoimisto julkaisi vuosittain ilmestyvää *Arvostelevaa kirjaluetteloa*, jossa annettiin kirjastoille suosituksia kirjahankintoja varten. Suositellut kirjat olivat yleensä isänmaallisia ja edustivat ”terveitä” arvoja, kuten työteliäisyyttä, nöyryyttä ja raittiutta. Nuortenkirjallisuuden osalta *Arvosteleva kirjaluettelo* kannatteli selvästi topeliaanista traditiota.⁷⁴⁶ Poikakirjoja arvioivat muun muassa Karilaan hyvät tutut E. J. Ellilä ja Verner Louhivuori, joten linja luultavasti vastasi Karilaan arvostuksia.⁷⁴⁷ Karilaan omien kirjojen arviot olivat poikkeuksetta positiivisia.⁷⁴⁸ Kirjastotoimisto laati myös lasten ja nuorten kirjojen valioluettelon ja oli mukana järjestämässä lukuharrastuksen edistämiseen tähtääviä kirjallisuusviikkoja yhdessä

⁷⁴² Karilas 1929a, 87–89; KA NKA Hg:12. Koonti Suomen poikaosastojen vastauksista. Nuorten lukutottumuksia oli selvitetty tutkimuksellisesti jo aiemmin esimerkiksi Aksel Rosenqvistin teoksessa *Valhe ja eettinen kasvatus* (1914). Ks. Rosenqvist 1914, 219–229.

⁷⁴³ Karilas 1928b, 1461; Karilas 1929a, 90.

⁷⁴⁴ KA NKA Hg:12. Koonti Suomen poikaosastojen vastauksista.

⁷⁴⁵ YKA. Kkm, 18, 30, 43; Mäkinen 1996, 29–34; Laine 2017, 12–13, 162–166.

⁷⁴⁶ Sevänen 1994, 70, 234; Eskola 2004, 49–53, 57–66; Vatanen 2009, 236; Tammilehto 2011, 7, 18, 39–44; Savolainen 2016.

⁷⁴⁷ Sevänen 1994, 104; Eskola 2004, 104. *Arvostelevassa kirjaluettelossa* pidettiin sopimattomina aiheina esimerkiksi erotiikkaa, rikollisuutta, juoppoutta ja usein myös salapoliisi- ja kauhukertomukset saivat moitteita. Ks. Eskola 2004, 70.

⁷⁴⁸ Ks. esim. *Arvosteleva luettelo suomenkielisestä kirjallisuudesta* 1928, 157, 25–26; 1929, 13, 15, 190; 1934, 8, 119.

kustantamojen, kirjakauppojen ja yhdistysten kanssa. Karilaskin kuului 1920-luvulla kirjallisuusviikkotoimikuntaan ja laati kirjallisuusviikkojen aikaan useita lehtikirjoituksia lukuharrastuksesta ja kirjojen hankkimisesta.⁷⁴⁹

Karilaan mukaan pojat tarvitsivat luettavakseen kasvattavaa ja ihanteellista kirjallisuutta, ja tätä näkemystä tuki myös *Arvosteleva kirjaluettele*, mutta kaikki eivät olleet samaa mieltä. Siitä vallitsi kuitenkin jonkinlainen konsensus, että poikakirjoissa tuli olla seikkailua. Seikkailulla oli keskeinen rooli etenkin angloamerikkalaisessa poikakirjallisuudessa, jota myös suomalaispojat lukivat jo varhain käännöksinä. Aiemmassa tutkimuksessa angloamerikkalainen poikien seikkailukirjallisuus on liitetty 1800-luvun lopun kiihtyvään uusimperialismiin: suurvaltojen välinen kamppailu ja maa-alueiden havittelu heijastuivat poikakirjallisuuden seikkailutematikana ja päähenkilöinä, jotka kävivät päättymätöntä taistelua kypsytymättä kuitenkaan henkisesti tai omaamatta Robinson Crusoen tavoin sivistysmissiota. Valistus, kristilliset arvot ja päähenkilöiden epäitsekkäät tavoitteet korvautuivat väkivallalla ja itsetarkoituksellisella seikkailulla leikkikentäksi muuttuneessa imperiumissa. Samalla poikakirjojen edustama miesideaali raasitui ja ne alkoivat erottautua yhä jyrkemmin tyttökirjoista, joissa pysyteltiin kodin ja koulun piirissä. Vielä 1800-luvun puolivälissä esimerkiksi Englannissa poikien koulunkäyntiä ja fyysis-uskonnollista kehitystä kuvaavat kertomukset olivat olleet suosittu poikakirjatyyppi.⁷⁵⁰

Seikkailu oli keskeinen teema myös varhaisissa suomalaisissa poikakirjoissa. Ensimmäiset kotimaiset poikakirjat olivat eräkertomuksia, jotka kuvasivat poika- tai miespäähenkilöiden selviytymistä ja karaistumista ankarassa luontoympäristössä. Eräkertomuksilla oli suora yhteys niin teemojen kuin kirjoittajienkin kautta partioliikkeeseen ja muihin poikakasvatusliikkeisiin.⁷⁵¹ Sisällissota ja sen jälkeinen kulttuuris-poliittinen tilanne toi myös poikakirjallisuuteen uusia tuulia. Poikien eräkertomukset saivat rinnalleen historialliset sotaseikkailut, jotka sijoittuivat Suomen historian sotiin tai sortovuosien tapahtumiin. Niissä korostettiin poikasankareiden kautta uhrivalmiuden merkitystä ja kerrottiin uudelleen kansallista historiaa valkoisen Suomen ideologiaa tukevalla tavalla. Sodat esitettiin seikkailullisina, mutta kyse ei ollut vapaasta leikistä vaan yksilöllisten etujen uhraamisesta yhteisölle, kansakunnalle.⁷⁵² Eräkertomukset ja historialliset sotaseikkailut nousivat Suomessa 1920-luvulta lähtien poikakirjallisuuden valtalajeiksi. Niiden asema alkoi horjua vasta toisen maailmansodan jälkeen.⁷⁵³ 1800-

⁷⁴⁹ YKA. Kkm, 45; YKA. Kertomus yleisen kirjallisuusviikkotoimikunnan toiminnasta vuonna 1924. Painettu lehtinen; YKA. "Lukukammion salaisuus. Esitelmä kirjallisuusviikolla". Esitelmäkäsikirjoitus vuodelta 1926; Eskola 2004, 126–133.

⁷⁵⁰ Dunae 1980; Reynolds 1990, 55–62; Bristow 1991, 53–60; Green 1993, 129–140; Macleod 1994, 71–75; Philips 1997, 68–70; Halmesvirta 2001a; Deane 2011, 690–693. Muscular Christianity -käsite sai alkunsa poikien koululaiskertomuksia koskevista aikalaisarvioista. Näiden kirjojen tunnetuimpia kirjoittajia olivat Thomas Hughes ja Charles Kingsley.

⁷⁵¹ Manninen 1966, 34, 38; Kurki-Suonio 1970, 357–360; Lappalainen 1979, 133–136; Huhtala 2003, 45; Immonen 2011. Poikien eräkertomuksia kirjoittivat muun muassa Eino I. Parmanen, A. E. Ingman ja Jalmari Sauli. Yhdysvaltalaiskirjailija Ernest Setonin eräkirja *Two Little Savages* (1903) (suomennettu vuonna 1917 nimellä *Kaksi partiopoikaa*) vaikutti konkreettisesti partioliikkeen syntyyn.

⁷⁵² Kurki-Suonio 1970, 362–363; Hakala 2006, 91–111.

⁷⁵³ Manninen 1966, 41.

luvun lopun ja 1900-luvun alun poliittiset ja sotilaalliset jännitteet pakottivat karisimaan poikakirjoista didaktisuutta, ainakin niiden mielestä, jotka uskoivat tulevaisuuden tarvitsevan ensi sijassa kovia ja karaistuneita miehiä.

Karilas liitti poikakirjojen seikkailutematikan – ei niin yllättävästi – oman itsen etsintään ja sisäiseen kasvuun. Nuoren rinnassa asui kaipaus uutta maailmaa kohtaan; seikkailun tehtävänä oli toimia siirtymäriittinä pojasta kypsään, uskonnolliseen mieheyteen.⁷⁵⁴ Karilaan pikkuveljellä Tauno Karilaalla, joka oli kiinnostunut isoveljensä jalanjäljissä pojille kirjoittamisesta ja josta tuli 1920-luvun lopulla suosittu poikakirjailija, oli hyvin erilainen näkemys seikkailun tehtävästä. Taunon kaksi ensimmäistä poikakirjaa *Kuolemaantuomittu majuri* (1928) ja *Kauhujen maa* (1929) kuvasivat suomalaismajurin Lauri Napoleon Mainiemen päätähuimaavia retkiä ja sotkeentumisista erilaisiin sotilaallisiin hankkeisiin Euroopassa, Lähi-idässä, Kiinassa ja Japanissa. Teoksissa on hämmästyttävän vähän isänmaallisuutta, uskontoa ei käytännössä ollenkaan eikä muutakaan kasvattavaa sisältöä. Juonta kuljettavat miesten väliset väkivaltaiset yhteenotot, ja päähenkilö säilyttää lapsekkaan asenteensa loppuun asti kypsymättä tarinan kuluessa ollenkaan.⁷⁵⁵ Eräässä myöhemmässä kirjoituksessaan Tauno selvensi suhdettaan nuorille kirjoittamiseen tavalla, joka valottaa myös hänen varhaisia poikakirjojaan. Hän referoi erään ranskalaisen professorin lastenkirjallisuuden manifestia vuodelta 1933:

Aikuiset annostelevat lastenkirjoihin melkoisen määrän moraalialia ja opetuksia kuvitellen, että lapset kuuliaisesti ottaisivat sen vastaan. Mutta lapset – jotka haluavat viipyä mielikuvituksen maailmassa ja olla iloisia, huolettomia ja vapaita – torjuvat äitellä tarinat mallikelpoisista tytöistä ja pojista ja alkoivat tutustua aikuisten kirjajhylyyn löytäen sieltä Robinsonin, Gulliverin, Münchausenin ja Don Quijoten, hyppäsivät ikävien ja käsittämättömien kohtien yli ja nauttivat seikkailusta sellaisenaan.⁷⁵⁶

Lapset olivat lapsia – pojat poikia – eikä heidän vapaata elämäänsä tullut häiritä turhalla moralismilla. Taunon poikakirjat haastoivat topeliaanisen perinteen kytkeytyen selvästi imperialistiseen (monin paikoin myös kolonialistiseen) poikakirjatradiitioon, mikä näkyy myös *Arvostelevan kirjaluetellon* arvioissa. Hän sai teoksistaan jatkuvasti moitteita, joiden syynä oli juuri kasvatuksellisen aineksen vähäisyys ja liiallinen juonivetoisuus. Silti Taunon kirjoja ostettiin ja luettiin paljon, ja hän ylitti suosiossa esimerkiksi kristillishenkisiä poikien seikkailukirjoja kirjoittaneen Sulo Karpion ja luultavasti myös isoveljensä.⁷⁵⁷

Vaikka seikkailukirjallisuudesta tuli 1900-luvun alkupuolella jopa poikakirjan synonyymi, seikkailun roolista ja merkityksestä esiintyi eriäviä näkemyksiä. Seikkailusta ja seikkailukirjallisuudesta tuli tavallaan aihealue, jonka kautta neuvoteltiin poikaiden ja poikalukijuuden merkityksistä. Kristillisen poikatyön näkökulmasta kyse oli jälleen uudesta maallisesta elämäalueesta, johon tuli

⁷⁵⁴ Karilas 1930b, 332.

⁷⁵⁵ Ks. T. Karilas 1928 ja 1929; SKS KIA. TKH; Huhtala 2003, 83. Kertomukset ilmestyivät alun perin *Suomen sotilas* -lehdessä salanimellä Antti Haukka. Poikakirjoiksi muokattuihin tarinoihin on tehty vain pieniä muutoksia.

⁷⁵⁶ T. Karilas 1966, 118. Kyse oli Paul Hazardin manifestista *Les livres, les enfants et les hommes* (Kirjoja, lapsia ja aikuisia).

⁷⁵⁷ Manninen 1966, 39; Aurell 2009, 53; Tammilehto 2011, 47–48.

muodostaa suhde kristillisen kasvatuksen näkökulmasta. Kysymys ei jakanut vain kirjailijoita ja kasvattajia, kuten Karilaan veljeksiä, vaan myös kustantajia. Yrjön 1920- ja 1930-lukujen teokset julkaisi luonnollisesti WSOY, kun taas Taunon poikakirjat ilmestyivät julkaisulinjaltaan kevyemmän Otavan *Poikien Seikkailukirjasto* -sarjassa. Sarjan viihteellisyydestä kieliin muun muassa se, että siihen tarjottavat kirjat luetettiin makutuomareina toimineilla helsinkiläispojilla ennen julkaisupäätöstä.⁷⁵⁸ Valtiollinen säätelijä – kirjastotoimisto ja *Arvosteleva kirjaluettelo* – puolsi vielä Yrjön ihanteellisuutta, mutta tilanne oli muuttumassa. Toisen maailmansodan jälkeen Taunosta alkoi tulla selvästi tunnetumpi ja suositumpi nimenomaan poikakirjailijana. Tämä tosin johtui osittain siitä, että hän oli mukana nuortenkirjailijoiden järjestäytymisessä ja nousi vaikutusvaltaiseen asemaan nuortenkirjallisuuden kentässä.⁷⁵⁹ Yrjön kristillis-idealitiset teokset muuttuivat vähitellen epäajanmukaisiksi, ja lopulta niitä hädin tuskin tunnisti enää poikakirjallisuudeksi. Seikkailu sellaisenaan vei voiton.

1920- ja 1930-luvuilla Yrjö Karilas oli kuitenkin vielä merkittävässä kaksoisroolissa poikien lukemisen ja muiden harrastusten edistäjänä toimien samaan aikaan WSOY:n kustannussihteerinä ja NMKY:n Poikien keskussihteerinä. SNKL:n piirissä toimivat uskonnolliset kirjailijat pitivät usein häntä yhteyshenkilönään kustantamoon päin. Esimerkiksi liiton miestyön sihteerin Bertel Törnwallin aiemmin mainittu (ks. luku 3.5) poikien siveellisyyskasvatusteos *Miehen kunnia* (1927) eteni julkaisuun WSOY:llä nimenomaan Karilaan käsien kautta. Törnwall ja Karilas suunnittelivat myös kokonaisen ”koulupoikasarjan” aloittamista, jonka aiheena olisi ollut arvatenkin siveellisyyskysymys:

Voisiko ajatella, että "Miehen kunnia" alkaisi sen uuden koulupoikasarjan, josta silloin tavatessamme oli puhetta tai onko parempi julkaista se noin vain irrallisena. "Kristus ja miehet" sarjaan se ei ymmärtääkseni sovi. Se on juuri koulupoikajälle tarkoitettu. Voithan harkita asiaa. Luulisin, että sellainen hieman erikoinen koko ja sievä ulkoasu (ja sen mukainen hintakin) kiinnittäisivät kasvavan nuorison huomiota.⁷⁶⁰

Suunniteltu julkaisusarja ei toteutunut, mutta WSOY julkaisi 1920-luvulla ainakin kahta muuta kristilliseen nuorisoliikkeeseen kytkeytyvää sarjaa: sitaatissa mainittua *Kristus ja miehet* -sarjaa sekä *Suomen NMKY:n julkaisuja* -sarjaa. Lisäksi SNKL:n piirissä laaditut kristillisen poika- ja nuorisotyön opaskirjat ilmestyivät nimenomaan WSOY:n kustantamina. SNKL julkaisi itsekin kristillistä kirjallisuutta, mutta kaupallisella puolella WSOY oli selvästi liiton ”oma” kustantaja.

Jos Karilas oli WSOY:ssä yhteyshenkilö kristillisen nuorisoliikkeen suuntaan, poikatyön keskussihteerinä hän suositteli WSOY:n kustantamia kirjoja ja näin edisti niiden menekkiä.⁷⁶¹ Karilas pystyi suosittelemaan kirjoja suoraan pojille ja poikajoukoille sekä käyttämään osastojensa poikia sananvälittäjinä. Esimerkiksi Korpisissit-retkeilypiiriläisille Karilas jakoi tilauslistat *Koululaisen Muis-tikirjan* ja *Koululaisen Käsikirjan* tilaamista varten. Poikien tehtävänä oli ilmeisesti

⁷⁵⁸ Aurell 2009, 56.

⁷⁵⁹ Ks. Heikkilä-Haluttunen 2000, 98–106. Tauno Karilas toimi muun muassa vuonna 1946 perustetun Nuorten Kirja ry:n pitkäaikaisena puheenjohtajana 1950- ja 1960-luvuilla.

⁷⁶⁰ KA WSOYA YKL. Bertel Törnwall Yrjö Karilalle Toijalassa 7.10.1927.

⁷⁶¹ Ks. esim. KA PKA KK. ”Hyvässä turvassa”. NMKY:n Poikien kiertokirje syksyllä 1933.

levittää sanaa ja hankkia tilaajia.⁷⁶² Karilaan kaksoisrooli hyödytti niin kustantajaa, häntä itseään kuin myös SNKL:n kristillisiä kirjailijoita, ja mikä tärkeintä, hän pystyi sitä kautta edesauttamaan ”hyvän” kirjallisuuden leviämistä. Karilas julkaisi mielellään ja kehotti muitakin julkaisemaan poikatyön yhteydessä kehitettyä ohjelmaa painetussa muodossa. Hän kertoo esimerkiksi muistelmissaan kehottaneensa Sulo Karpion julkaisemaan tämän NMKY:n poikatyöntekijänä 1910-luvulta lähtien kertomat Kalle Koljosen seikkailut kirjamuodossa.⁷⁶³ Niistä tuli sittemmin WSOY:n kustantamaa, menestynyttä poikakirjallisuutta.

Huolimatta WSOY:n suopeasta asenteesta kristillistä kirjallisuutta kohtaan sen menekki oli maassa heikkoa, minkä Karilaskin oli saanut todeta niin kustannussihteerinä kuin myös SNKL:n kirjallisuusvaliokunnassa.⁷⁶⁴ Lisäksi 1920-luvun lopulla alkanut maailmanlaajuinen lama ajoi kustantamot taloudellisesti ahtaalle, mikä sai myös WSOY:n arvioimaan uudelleen huonosti myyvän kirjallisuuden kustantamista.⁷⁶⁵ Vuonna 1932 Karilas ehdotti WSOY:n talousjohtajalle Gideon Gyllenbergille uuden yhdistyksen perustamista, joka keskittyisi uskonnollisen kirjallisuuden myynnin lisäämiseen: tavoitteena oli Karilaan mukaan ”edistää (Agricolan tapaan) vakavan, puhdashenkisen, lähinnä uskonnollisen kirjallisuuden tunnetuksi tekemistä ja levittämistä sekä tämän kirjallisuuden ääressä tapahtuvaa opiskelua.” Yhdistyksen toimintamuotoja olisivat hyvän kirjallisuuden luetteloiden julkaiseminen, uskonnollisen kirjallisuuden esitteleminen lehtikirjoituksissa ja tilaisuuksissa sekä opintokurssien laatiminen opintokerhotoimintaa varten.⁷⁶⁶ Gyllenberg kiinnostui ideasta, ja uuteen yhdistykseen saatiin mukaan WSOY:n ja SNKL:n ohella myös Suomen Lähetysseura. Nimeksi tuli Karilaan ehdotuksesta Agricola-seura.⁷⁶⁷ Uskonnollinen ja apologeettinen työ kirjoja levittämällä oli ajatuksena hyvin vanhakantainen⁷⁶⁸, mutta Agricola-seuralla oli takanaan maan suurin kustantaja, joka näki toiminnassa varmasti myös kaupallisia intressejä, joten hankkeella oli menestymisen mahdollisuudet.

Seuran toiminta alkoi tiedostuskampanjalla, jossa pappeja, kanttoreita ja opettajia lähestyttiin kirjeitse. Seurasta kerrottiin myös useissa lehdissä ja radiossa. Tavoitteena oli saada perustetuksi eri puolille maata opintokerhoja, joissa opiskeltaisiin seuran julkaisemaa ja välittämää kristillistä kirjallisuutta.⁷⁶⁹ Jäseniksi toivottiin kristillisiä yhdistyksiä ja yksityishenkilöitä. Etenkin pappien katsottiin olevan avainasemassa kerhojen alkuunpanijoina ja tiedon levittäjinä.⁷⁷⁰

⁷⁶² Ks. KA PKA SA. Korpisissien kokous 28.4.1919.

⁷⁶³ YKA. Kkm, 99. Vanhoilla päivillään Karpio kiitti Yrjöä kehotuksestaan julkaista Kalle Koljos -kertomukset. Ks. YKA. Sulo Karpio Yrjö Karilalle Helsingissä 23.3.1961.

⁷⁶⁴ ks. esim. KA NKA C:11. Pöytäkirja SNKL:n kirjallisuusvaliokunnan kokouksessa 20.2.1924.

⁷⁶⁵ Ks. laman vaikutuksesta kustantamoihin Häggman 2001, 380, 385.

⁷⁶⁶ KA WSOYA AS. Yrjö Karilas Gideon Gyllenbergille Helsingissä 2.8.1932; KA WSOYA AS. Gideon Gyllenberg Yrjö Karilalle Helsingissä 3.8.1932; YKA. kkm, 46, 101.

⁷⁶⁷ KA WSOYA AS. Agricola-seuran toimintakertomus 1932.

⁷⁶⁸ Ks. esim. Kansanaho 1960, 30–65; Laine 2017, 138–143.

⁷⁶⁹ Opintokerhot olivat kuuluneet pitkään yhdistysten toimintaan. Vuodesta 1921 lähtien opintokerhoille oli myönnetty myös valtionavustusta. Ks. Peltoniemi 1963; Totro 1979; Parjo 2003, 131–148.

⁷⁷⁰ KA WSOYA AS. Agricola-seuran toimintakertomus 1932; KA WSOYA AS. Agricola-seuran toimintakertomus 1933.

Pappeinkokouksessa Helsingissä vuonna 1933 jaettu, Agricola-seuran toimintaa esittelevä mainoslehtinen ”Antikristillisyyden ja hyökkäävän jumalattomuuden vastustaminen” vihjaa, että kerhosta toivottiin – ainakin retoriikan ja markkinoinnin tasolla – myös asetta taistelussa kommunismia ja muita uskontokielteisiä voimia vastaan.⁷⁷¹ Karilas suositteli opintokerhojen perustamista NMKY:n Poikien tiedotteessa myös poikatyöntekijöille ja kehotti heitä liittymään Agricola-seuraan.⁷⁷² Vaikka seuran tavoitteena oli uskonnollisen kirjallisuuden levittäminen laajasti ottaen, Karilas näki opintokerhot myös kristillisen poikatyön menetelmäksi. Toinen kysymys on, kuinka halukkaita edes kristillisen poikatyön piirissä olevat pojat olivat opiskelemaan vapaaehtoisesti raamatunselitysteoksia, kirkkohistoriaa, hartauskirjoja, saarnakokoelmia, kristillisten henkilöiden elämäkertoja tai kristillisiä itsekasvatusteoksia.⁷⁷³

Agricola-seuran toiminta lähti vilkkaasti liikkeelle, ja vuonna 1938 seuran alaisena toimi jo 133 opintopiiriä.⁷⁷⁴ Vaikka seura teki yhteistyötä myös muiden kustantajien kanssa, WSOY toimi sen taustayhteisönä ja tuki sitä taloudellisesti. Ulospäin toiminta näyttäytyi kaupallisen toiminnan sijaan ”vapaana kansalais-harrastuksena”, kuten Karilas oli jo seuraa perustettaessa kaavaillut.⁷⁷⁵ Seura toi taloudellista etua niin WSOY:lle kuin myös Karilaalle henkilökohtaisesti, sillä opintokerhojen kirjallisuusluetteloissa oli useita hänen omia teoksiaan.⁷⁷⁶ Tässä ei ole mahdollista arvioida, kuinka hyvin kerho onnistui tavoitteessaan eli uskonnollisen kirjallisuuden levittämisessä ja menekin lisäämisessä. Kerho kuvastaa kuitenkin Karilaan pyrkimyksiä ja asemaa 1920- ja 1930-lukujen kirjallisessa kentässä: kaksinaista rooliaan hyödyntämällä hän pystyi liittämään kaupalliset ja kristilliset intressit yhteen sekä WSOY:tä että kristillistä yhdistyskenttää tyydyttävällä tavalla. Karilaan kasvatustyön kannalta Agricola-seuran merkitys jäi kuitenkin vähäiseksi, vaikka hän jatkoi sen piirissä 1940-luvulle asti. Seuran toiminta hiipui vähitellen, kunnes se elvytettiin toisen maailmansodan jälkeen. Vuodesta 1961 seura jatkoi toimintaansa Suomen Kirkon Sisälähetysseuran alaisena Kirkon Opintokeskus -nimellä.⁷⁷⁷

Vaikka Karilas oli nimenomaan kirjallisen kentän vaikuttaja, hänen asemansa poikakulttuurin portinvartijana tulee ymmärtää lukuharrastusta laajemmin pojille sopivan harrastuskentän vaalijana. Karilaan poikalukija ei ollut pelkkä lukutoukka vaan aktiivinen harrastaja, joka pyrki kaikin keinoin pääsemään selville omista taipumuksistaan, vahvuuksistaan ja tulevaisuudennäkemistään. Lukeminen oli eräänlainen ylätasoinen harrastus, joka toimi väylänä ja ponninlautana uusiin harrastuksiin. Esimerkiksi *Koululaisen Muistikirjan ja Pikku*

⁷⁷¹ KA WSOYA AS. ”Antikristillisyyden ja hyökkäävän jumalattomuuden vastustaminen”. Jaettu Helsingin pappeinkokouksessa 8-9.2.1933.

⁷⁷² KA PKA KK. ”Tervehdys työtovereille”. Yrjö Karilaan kiertokirje 1932.

⁷⁷³ KA WSOYA AS. Agricola-seuran kirjallisuusluettelo I; Agricola-seuran kirjallisuusluettelo II.

⁷⁷⁴ KA WSOYA AS. Agricola-seuran mainos. Seuran puolesta Yrjö Karilas; Peltoniemi 1963, 45.

⁷⁷⁵ KA WSOYA AS. Yrjö Karilas Gideon Gyllenbergille Helsingissä 2.8.1932.

⁷⁷⁶ KA WSOYA AS. Agricola-seuran kirjallisuusluettelo I; Agricola-seuran kirjallisuusluettelo II.

⁷⁷⁷ Huhta & Malkavaara 2005, 144–146. Nykyisin se toimii nimellä Agricola-opintokeskus.

Jättiläisen lukeminen oli itsessään harrastus, mutta samalla ne johdattivat erilaisen pelien, leikkien ja harrastusalojen maailmaan.⁷⁷⁸ Harrastuksen idean Karilas ymmärsi herbartilaisittain: se oli ”mieltymystä tajuttuun esineeseen ja kykyä vahvistaa tätä mieltymystä jatkuvassa kiintymyksessä”, kuten se *Pikku Jättiläisen* ensimmäisen painoksen Sielutiede-osiossa määriteltiin.⁷⁷⁹ Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että kun ihminen sai kipinän johonkin tiedon-, tai taidonalaan, hän ryhtyi automaattisesti ja oma-aloitteisesti jatkamaan sen harjoittamista. Kasvattajien näkökulmasta nuorten harrastukset miellettiin pitkään työstä ja koulunkäynnistä vapaan ajan täytteenä, epäilyttävän joutilaisuuden välttämisenä. 1900-luvun alkupuolella niistä alkoi kuitenkin tulla myös yksi kansalaiskasvatuksen väylä, jonka kautta nuoria ohjattiin itsenäiseen toimintaan ja työteliäisyyteen.⁷⁸⁰

Poikaiän ekspertteinä poikatyöntekijät pyrkivät hallitsemaan myös poikaharrastusten kenttää. Tämä oli poikalukijan määrittelyn ohella keino päästä vaikuttamaan laajemmin poikakulttuuriin. Harrastamista vaalittiin myös kristillisen poikatyön omassa toiminnassa. Karilaan poika- ja nuorukaisosastojen yhteydessä toimi harrastuspiirejä, ja kokouksissa myös opastettiin erilaisten harrastusalojen pariin. Esimerkiksi keväällä 1920 NMKY:n Pojat painatti maan poikaosastolaisille ennen kesätaukoa jaettavan kortin, jossa lueteltiin kesäksi suositeltavia harrastuksia. Listaukseen kuuluivat esimerkiksi Raamatun lukeminen, retkeily, pallonlyönti, marjojen poimiminen, kiipeily puissa, käärmeiden tappaminen, halonhaku, leijan lennättäminen, saippuakuplien puhaltelu, päiväkirjan pitäminen ja poikaosaston muisteleminen.⁷⁸¹ Mukana oli paljon Karilaan omia poikaiän aktiviteetteja, ja listaus myös havainnollistaa, kuinka moninaisia ”harrastukset” saattoivat olla. Käytännössä mikä tahansa kehittävä tekeminen, peli tai leikki oli harrastus, kun sitä harjoitti säännönmukaisesti ja omasta tahdostaan.

Vaikka poikien harrastusten lopullinen tavoite oli tulevaisuudessa, kunnon kansalaisuudessa ja mahdollisessa ammattialassa, Karilas korosti, että aikuisten tuli antaa niille mahdollisimman paljon vapautta eikä vain tyrkyttää heille omia kiinnostuksenkohteitaan. Harrastuksen sisällöllä ei ollut edes väliä, kunhan se ei ollut haitallista pojalle. *Pojan maailmassa* Karilas luettelee hyviksi harrastuksiksi luku- ja kirjallisuusharrastuksen, keräilyn, rakentelun, urheilun, erilaiset pelit, kotiseutututkimuksen ja itseopiskelun.⁷⁸² Keräilyharrastus saattoi esimerkiksi alkaa sillä, että pojat keräsivät ”käpyjä, lankarullia, nappeja, tulitikkulaatikoita, värikköitä lasinpalasia, makeispapereita, postimerkkejä, kasveja ja kirjoja” ja jalostua vähitellen kypsempään muotoon järjestelmälliseksi ja jopa alkeellista tieteenharjoitusta muistuttavaksi toiminnaksi.⁷⁸³ Karilaan pyrkimykset ohjata ja vaalia poikien harrastamista olivat linjassa esimerkiksi Nuoren Voiman Liiton harrastuspiirien toiminnan kanssa. Liitossa toimi 1920- ja 1930-luvulla muun muassa

⁷⁷⁸ Esimerkiksi *Koululaisen Käsikirjan* esipuheessa mainittiin sen tavoitteeksi ”sytyttää koululaisten rintaan harrastuksen hiljainen hehku”. Ks. Karilas & Viherjuuri (toim.) 1919, 3.

⁷⁷⁹ Karilas (toim.) 1924b, 266.

⁷⁸⁰ Ks. harrastusideologian ja -kulttuurin kehittymisestä 1800-luvulla Gelber 1999, 1–57.

⁷⁸¹ KA NKA Hg:16. ”Muisto Poikaosastosta lukuvuodelta 1919–20”. NMKY:n Poikien painama kortti.

⁷⁸² Karilas 1927d, 1128; Karilas 1929a, 81, 93–99.

⁷⁸³ Karilas 1919c, 44; Karilas 1929a, 94–95. Karilas oli itse keräillyt nuorena kasveja, ja hänellä oli parhaimmillaan herbaariossaan 300 erilaista kuivattua kasvia. Ks. YKA. Kkm, 18.

kirjallinen, teknillinen, kotiseutututkimuksen, bibliofilian, postimerkkeilijän, esperantistien ja valokuvaajain harrastuspiirit.⁷⁸⁴ Karilas kehotti kristillisen poikatyön piirissä olevia lahjakkaita harrastajia hakeutumaan Nuoren Voiman Liiton jäseniksi.⁷⁸⁵

Harrastukset olivat Karilaan mukaan luonnollinen osa poikaikää. Ne edustivat nuoren teeskentelemätöntä ja vapaata elämää mutta samalla viittasivat jo aikuisuuteen, siihen kun pojista kerran tuli ”yhteiskunnan pylväitä”. Näin harrastuksilla oli myös tärkeä yhteiskunnallinen merkitys. Harrastukset olivat kuitenkin hyväksi silloinkin, kun ne eivät johtaneet tulevaan ammattiin, sillä ne kasvattivat joka tapauksessa luonnetta ja persoonallisuutta.⁷⁸⁶ Jo varhaiset NMKY-liikkeen piirissä vaikuttaneet ”boyologit” olivat pitäneet harrastuksia, pelejä ja leikkejä pojan luonnon keskeisimpinä ilmentyminä.⁷⁸⁷ Karilas nojasi vielä 1930-luvullakin evolutionistiseen rekapitulaatioteoriaan eräessä leikin teoriaa käsittelevässä kirjoituksessa, jonka mukaan poika eli ”leikissä menneitten aikojen tapahtumat samaten kuin tulevaisuuden, johon hänen on astuttava elämäntehtävänsä suorittamaan”. Leikki alkoi biologisena toimintona, joka toisti ihmiskunnan varhaisia kehitysvaihteita mutta jalostui vähitellen säännönmukaiseksi ja yhteistyötä vaativaksi harrastamiseksi. Näin leikistä ja harrastuksista tuli luonnon tarjoama koulu, joka johdatti pojan luonnosta yhteiskuntaan. Karilas kehotti poikatyöntekijöitä tarkkailemaan poikien leikkejä, sillä ne antoivat tietoa näiden kehitysvaiheesta, keräämään niitä varastoon ja keksimään sopivia leikkejä myös itse.⁷⁸⁸ Karilas julkaisi oman uransa aikana keräämiään leikkejä, pelejä ja harrastuksia suuren suosion ja useita painoksia saaneeseen *Antero Vipunen* (1950) -teokseen. Tällaisten teosten kautta poikatyön piirissä syntyneet ja kehittyneet aktiviteetit saivat uusia yleisöjä ja levisivät yhä laajemmalle.

Poikien leikkien eroaminen tyttöjen leikeistä nähtiin poikatyön piirissä itsestäänselvyytenä nimenomaan leikkiteorioiden biologisen taustan valossa. Vaikka yhteiskoulut lisääntyivät kovaa vauhtia ja naisten koulutus sekä palkkatyö olivat kasvussa, tyttöjen ja poikien maailmat olivat edelleen hyvin eriytyneitä.⁷⁸⁹ Poikatyö oli tuottamassa tuota eroa nimenomaan poikien vapaa-ajan aktiviteettien luonnollistamisen kautta. Näin *poikaharrastukset* paitsi erottivat pojat tyttöjen elinpiiristä myös johdattivat kohti *miesammattaja*, kuten teknisiä ja tieteellisiä aloja.⁷⁹⁰

Agricola-seura oli ollut melko vaatimaton ase taistelussa poikalukijoista ja -harrastajista, mutta huomattavasti tehokkaammaksi osoittautui vuonna 1938 perustettu *Joka Poika* -lehti. Suomessa oli ilmestynyt kansanvalistushenkisiä ja

⁷⁸⁴ Vala 1963,62.

⁷⁸⁵ ks. YKA. Rafael Riikonen Yrjö Karilalle Helsingissä 18.6.1921.

⁷⁸⁶ Karilas 1929a, 78, 93, 102.

⁷⁸⁷ Ks. Mrozek 1992.

⁷⁸⁸ KA PKA KT. Yrjö Karilas: ”Poikien leikit. Leikin teoriaa”. Opetusmateriaalia.

⁷⁸⁹ Kaarninen 1995,171, 245, 171, 194–210, 221–222.

⁷⁹⁰ Ammattialojen sukupuolittuneisuudesta. ks. esim. Selin 2017, 236–276. 1950- ja 1960-luvuilla kaikkein miesvoittoisimpia aloja, joiden katsottiin myös kiinnostavan luonnostaan poikia, olivat tekniset alat sekä liikennöintiin liittyvät alat, kuten auto-, lentoliikenne- ja merenkulkuala. On helppo nähdä yhteys näiden alojen ja poikien harrastuskulttuurin välillä.

uskonnollisia lastenlehtiä jo 1800-luvun puolivälistä alkaen, mutta yleistä ja laajalevikkistä poikalehteä ei ollut ennen *Joka Poikaa*.⁷⁹¹ Lähimmäksi poikalehteä tuli Otavan vuodesta 1924 lähtien julkaisema kausijulkaisu *Pojan oma kirja*, joka sisälsi muun muassa kertomuksia, vuoropuheluita, rakentelu- ja askarteluohjeita, taikatemppuja, partiokirjoituksia ja elämäkertoja.⁷⁹² Kirjaa toimitti nimimerkki Veli Giovanni eli H. J. Viherjuuri, Karilaan ystävä ja entinen aisapari *Koululaisen Muistikirjasta*. Nuortenlehtiä maassa ilmestyi 1900-luvun alkupuolella useita: WSOY:llä oli varhaisnuorille suunnattu *Nuorten Toveri* (vuodesta 1926 *Sirkka*) ja hieman vanhempien *Nuori Voima*, Otavalla puolestaan *Pääskynen*. Nuorisoliikkeillä ja aatteellisten yhdistysten nuorisojärjestöillä oli tietysti omat nuorille luki-joille suunnatut lehtensä.⁷⁹³ Nuortenlehdistä poikakeskeisin oli *Nuori Voima*, jonka vakiokirjoittajiin Karilaskin kuului. Kuvaavaa on, että kun NMKY:n Poikien seuraajan Poikien Keskuksen kokouksessa tehtiin päätös oman lehden perustamisesta, *Nuori Voima* luokiteltiin kilpaileviin ”poikalehtiin”:

Otettiin käsiteltäväksi poikalehti kysymys. Maist. Karilas mainitsi alustuksessaan, että nykyiset poikalehdet, Poikalehti Partio, Nuori Voima ja Poikien Lehti eivät tyydytä poikamaailmaa vaan olisi saatava ensiluokkainen kristillisessä hengessä toimitettu poikalehti.⁷⁹⁴

Lehden perustaminen annettiin kokouksessa aloitteentekijänä toimineen Karilaan, Sulo Karpion ja Helsingin NMKY:n partiojohtajan Reino Aallon tehtäväksi.⁷⁹⁵ Helsingin NMKY:n partiolaisilla ja poikaosastoilla oli ollut aiemmin samanniminen tiedotuslehti, mutta vuonna 1938 aloittaneella *Joka Pojalla* ei ollut paljoa sen kanssa tekemistä.⁷⁹⁶ Kansainvälisiä esikuvia lehdellä oli useita. Esimerkiksi Englannissa oli ilmestynyt jo 1800-luvun lopulla kristillisiä poikalehtiä – tunnetuimpana vuonna 1879 aloittanut *Boys' Own Paper* – jotka saivat alkunsa nimenomaan vastaliikkeenä poikien viihteellisille viikkolukemistoille. *Boys' Own Paper* pyrki tarjoamaan pojille mieluista lukemista ja opastamaan heitä samalla kristillisiin arvoihin ja elämään.⁷⁹⁷ *Joka Pojan* lähtökohdat olivat samanlaiset: se sisälsi viihteellistä sisältöä, esimerkiksi jatkokertomuksia ja harrastuskuvauksia, uskonnollisen kasvatuksen lomaan sijoitettuna. Näin se toisti aikakauslehden muodossa Poikien Keskuksen ja kristillisen poikatyön yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita.

⁷⁹¹ Lastenlehdistä ks. esim. Kurki-Suonio 1979, 335–336; Uino 1991.

⁷⁹² Ks. esim. Giovanni (toim.) 1926.

⁷⁹³ Leino-Kaukiainen 1991.

⁷⁹⁴ KA PKA KPK. Poikien Keskuksen kokous 27.5.1937. Lehden perustamista oli suunniteltu Poikien Keskuksessa jo edellisvuonna. Ks. KA PKA KPK. Poikien Keskuksen kokous 18.12.1936.

⁷⁹⁵ Ibid.

⁷⁹⁶ Heikkilä 1991, 64.

⁷⁹⁷ Reynolds 1990, 83–89; Olsen 2014, 22–26.

Yhdessä kirjassa voi meille avautua kokonainen maailma

Maisteri Yrjö Karilaan suurenomainen ajatus on ollut luoda meidänkin kielellemme yleistoos, joka yksissä kansissa avaisi laajoja näköaloja ihmillisen tietämyksen eri työaloille esittämällä viehättäviä ja kuvaavia yksityiskohtia, jotka tuovat kysymyksessä olevat asiat läheisemmiksi, ja osoittamalla kuinka rikas ja suurenomainen tieteen maailma on. Tällainen teos opastaa kädestä pitäen tutustumaan myös käytännöllisen elämän eri aloihin. — Näin on syntynyt "Pikku Jättiläinen", ei kovin valtava kooltaan, mutta tiedollaan todellinen jättiläinen.

Nuori koululainen Turusta kirjoittaa:
 "Pikku Jättiläinen on kirja, josta eivät tiedot loppu. Siinä on niin mielenkiintoista asioita, että oikein harmittaa, kun en ole ennen hankkinut itselleni tuota tiedonpusta."

PIKKU JÄTTILÄINEN
 on nuoren polven mieluisin opiskeluteos — se suorastaan houkuttelee oppimaan.

Pikku Jättiläisen lukijoilla on oma kerhokin: "Pikku Jättiläisen kerho", johon kuuluu jo 3,000 jäsentä. Jäseneksi pääsyn ehtona on, että suorittaa erikoisen hyväksyttävän tutkinnon. Tutkintoa selostavan lehtisen antaa kirjakauppias sitä pyytävälle ilmaiseksi. Kaikki tutkinnon suorittaneet saavat sen osoitukseksi Pikku Jättiläisen kerhon merkin. Kerho jakaa myös hopeamerkkejä tiedon etsinnässä pidemmälle ehtineille. Näiden saajia on toistaiseksi 110.

Pikku Jättiläinen on juuri ilmestynyt uudenä uudistetuna painoksena. Sen hinta on edelleen kangaskansissa 95 markkaa ja nahkakansikansissa 120 markkaa. Pikku Jättiläisen on kustantanut Werner Söderström Osakeyhtiö, maamme suurin kirjankustannusliike, joka joulukuun 18. päivänä täyttää 60 vuotta.

KUVA 19 *Pikku Jättiläinen* loi Karilaan maineen nuorten tietokirjailijana. Mainoksissa teosta lukivat nimenomaan pojat.
 Kuva: *Joka Poika* 9–10/1938.

lainen, *Koululaisen Muistikirja* ja *Pikku Jättiläisen* kerho linkittyivät kaikki toisiinsa, ja samalla ne tekivät Karilaasta poikakulttuurin risteyshenkilön. Yhtä näistä kulttuurituotteista kuluttava poika hankki herkästi myös muut, sillä niitä markkinoitiin toisiinsa kytkeytyneinä ja kaikissa oli tuttu Karilas-nimi; voidaan puhua jopa "Karilas-brändistä", josta tuli poikiin menevän kasvattavan lukemiston ja tekemistön takumerkki. Toisen maailmansodan jälkeen Karilaan kirja-perhe laajeni vielä kahdella uudella harrastuskirjalla: *Antero Vipunen* näki päivänvalon vuonna 1950 ja *Mieleni minun tekevi* 1957. Molemmista otettiin useita painoksia.

Karilas oli mukana kehityksessä, jossa poikakulttuurista alkoi tulla kasvat-
 tajien ja aatteellisten yhdistysten ohella myös kaupallisten toimijoiden intressi.⁸⁰⁰

⁷⁹⁸ Ks. esim. *Joka Poika* 2/1938.

⁷⁹⁹ *Koululaisen Muistikirja* 1937–1938, 173–175; *Koululaisen Muistikirja* 1938–1939, 172. *Pikku Jättiläisen* suosio kasvoi lopulta valtavaksi. Parhaimmillaan siitä otettiin 24 000 kappaaleen painoksia, kuten vuonna 1958. Samana vuonna *Koululaisen Muistikirjaa* painettiin 52 000 kappaletta. Ks. YKA. Painatustodistus koskien *Pikku Jättiläistä*. Porvoossa 17.12.1958; YKA. Painatustodistus koskien *Koululaisen Muistikirjaa* 1958–59. Porvoossa 20.8.1958.

⁸⁰⁰ Ks. poikakulttuurin ja pojille suunnatun kaupallisen kulttuurin synnystä Yhdysvalloissa Jacobson 2004, 93–126; Jacobson 2001.

Karilaasta tuli *Joka Pojan* pitkäaikainen päätoimittaja ja lehti henkilöityi vahvasti häneen. Lehdestä tuli myös keskeinen alusta *Pikku Jättiläisen* ja *Koululaisen Muistikirjan* mainonnalle.⁷⁹⁸ Vuonna 1937 Karilas perusti *Pikku Jättiläisen* ympärille itseopiskelukerhon, mikä oli keino edistää kirjan menekkiä mutta myös eräänlainen kotiopiskelun kaupallinen sovellutus. "Pikku jättiläisen kerhoon" liittyjän tuli etsiä oikea vastaus 50 kysymykseen, jotka löytyivät *Koululaisen Muistikirjasta*. Perusjäsenyydestä saattoi edetä hopea- ja kultajäsenyyteen, joihin vaadittiin monimutkaisempia tiedonhaku- ja kirjoitustehtäviä. Jäsenet saivat palkkioksi kerhon rintamerkin ja oman nimen julkaistuksi *Pikku jättiläisen* seuraavan painoksen lopussa. Kerhoidea lisäsi sekä *Pikku Jättiläisen* että *Koululaisen Muistikirjan* myyntiä.⁷⁹⁹ Karilaan luotsaamat *Joka Poika*, *Pikku Jätti-*

Yhdistyskenttä, esimerkiksi kristillinen poikatyö, oli kuitenkin pitkään myös itse mukana Karilaan kaltaisten portinvartijoiden kautta rajaamassa poikakuluttajan ja -harrastajan kuvaa. Poikakuluttajasta tuli poikatyön naturalistisista teorioista tuttu energinen seikkailija, kokeilija, keksijä ja rakentelija sekä ajoittain kirjan kanssa elämänkysymyksiä pohtimaan uppoutunut uskonnollinen tutkiskelija. Kaupallistumisen myötä ”poikamainen” harrastaminen sai selvästi standardisoidumpia ja rajatumpia muotoja. Kun Karilas vielä 1920-luvulla kirjoitti, että mikä tahansa säännöllinen ja eteenpäin vievä tekeminen saattoi olla harrastus, 1930-luvulla poikia ohjattiin aiempaa selvemmin tiettyihin ”poikaharrastuksiin”, esimerkiksi pienoislennokkien rakenteluun ja lennättämiseen. Innostus lennokkeihin saatiin esimerkiksi *Koululaisen Muistikirjasta*⁸⁰¹, rakennusohjeet Ilmari Jäämaan *Nuorten kokeilijain ja keksijäin kirjasta* (ens. painos 1919)⁸⁰², rakennussarja Harrastelijain Aitasta⁸⁰³ tai harrastustarvikkeita myyvästä Nuoren Voiman kokeilu- ja kojeliikkeestä⁸⁰⁴ ja lopulta harrastajayhteisö löytyi *Joka Pojan* lukijoista vaikkapa lehden järjestämän lennokokilpailun⁸⁰⁵ kautta.

”Hyvät” kirjat ja harrastukset olivat kristillisen poikatyön tärkein tapa vaikuttaa poikien elämään myös poikatyön ulkopuolella ja muovata poikakulttuuria kokonaisuudessaan. Tämän mahdollistivat nimenomaan Karilaan kaltaiset moniaalle verkottuneet kulttuurivaikuttajat. Periaatteiltaan tämä kristillisen poikatyön aspekti muistutti esimerkiksi vuonna 1919 perustettua Kristillistä Taide-seuraa: sen sijaan, että olisi rajattu maallinen kulttuuritoiminta uskonnonharjoituksen ulkopuolelle, kulttuurikenttää pyrittiin uudistamaan siitä käsin.⁸⁰⁶ Karilas väläytteli aika ajoin myös radikaalimpia ideoita esitellen Raamatun alkuperäisimpänä nuortenkirjana ja evankelista Johanneksen historian ensimmäisenä ”nuoriso-kirjailijana”.⁸⁰⁷ Poikatyön raamattupiirit kyllä olivat nuorten luku-piirejä, joihin pojat tulivat ainakin puolittain vapaaehtoisesti, mutta ajatus Raamatusta nuortenkirjallisuutena oli modernissa kirjallisuusjärjestelmässä kaukaa haettu. Kirjallisen kristillisen poikatyön ehdottomasti onnistunein muoto oli *Joka Poika* -lehti, joka olisi tuskin noussut niin suureen suosioon ilman Karilaan vaikutusta; myös Karilaan teosten, etenkin *Pikku Jättiläisen* ja *Koululaisen Muistikirjan*, menekki kasvoi lehden myötä. *Joka Poika* toi varmasti kristillisen poikatyön ulottuville sellaisia ryhmiä, jotka eivät olisi koskaan päätyneet varsinaisten poika- ja nuorukaisosastojen pariin. Osin suosio tuli kuitenkin uskonnon kustannuksella:

⁸⁰¹ *Koululaisen Muistikirja* 1936–1937, 122–125. Ks. lennokokiharrastuksen tulkinnoista Alcorn 2009.

⁸⁰² Teoksen alkupuheen mukaan se oli suunnattu rakentelusta kiinnostuneille ”pojille – ja miksei eräille tavallisuudesta poikkeaville tytöillekin”. Ks. Jäämaa 1925, 5.

⁸⁰³ Liikettä mainostettiin *Koululaisen Muistikirjassa*. Ks. 1936–1937, 190.

⁸⁰⁴ Liikettä mainostettiin *Koululaisen Muistikirjassa*. Ks. 1930–1931, 9.

⁸⁰⁵ *Joka Poika* 7/1938, 32. Saattoipa tätä kautta löytyä (kansakuntaa palveleva) ammattikin. Näin ainakin Karilas ja Sulo Karpio esittivät kulkulaitosministeriölle, kun he pyysivät vuonna 1937 ministeriöltä *Joka Pojalle* rahoitusta sen nojalla, että lehdessä esitelty lennokokiharrastus innoitti poikia tulevaisuuden ilmapuolustukseen. Ks. SKS KIA SKA. Sulo Karpio Lauri Palvalle Käpylässä 5-6.11.1937.

⁸⁰⁶ Ks. esim. Aro-Heinilä 2005, 153–154.

⁸⁰⁷ Ks. Karilas (toim.) 1924e; Karilas 1925a, 22; Karilas 1928c; HNMKYA KPK. Nuoriso-osaston kokous 7.11.1926.

maallinen sisältö ja harrastuskirjoitukset nousivat niin suureen rooliin, että lukijat tuskin huomasivat olevansa tekemisissä kristillisen poikalehden kanssa.

Samalla pojille suunnatut harrastukset alkoivat saada vakiintuneempia ja kaupallisempia uomia. Vaikka kristillinen poikatyö oli ollut poikien harrastusten teoretisoinnin ja järjestämisen edelläkävijä, vakiintumisen myötä se menetti etulyöntiasemansa. Hieman samoin kävi poikakirjallisuuden kohdalla. Karilaan kaltaisilla kristillis-idealistsilla kirjoittajilla oli ollut oma momentuminsa sisällissodan jälkeen, mutta poikakirjan malli löytyi lopulta pikemmin Otavan *Poikien Seikkailukirjastosta*, jonka kirjoissa yhdistyivät maailmansotien välisen ajan poikakasvatuksen suuret virtaukset: sota, seikkailu ja uhrautuva isänmaallisuus. Karilaankin tuotannossa nimenomaan vähiten uskonnollinen osa jäi elämään pilsimpään. Jos ajatellaan, että kristillisen poikatyön oheistavoitteena oli uskonnon tuominen poikakulttuuriin, kyse oli alun perinkin taistelusta tuulimyllyjä vastaan. Tämä ei tarkoita sitä, etteikö esimerkiksi kristillisellä poikakirjallisuudella olisi ollut pitkään tärkeä merkitys eräänlaisena alakulttuurina uskonnollisten perheiden ja nuorten keskuudessa.

4.2 Suurmieselämäkertojen mallitarinat: kutsumuksesta ammat- tiin?

Sivumääräisesti suurin osa Karilaan omista teksteistä käsitteli suurmiesten elämää. Hän kertoo muistelmissaan kirjoittaneensa ensimmäiset elämäkerralliset kuvauksensa 1910-luvun alkupuolella *Kyläkirjaston Kuvalehden B-sarjaan* päätoimittaja Väinö Voionmaan toivomuksesta.⁸⁰⁸ Karilas toimitti lehteä vuosina 1909–1914, ja noina vuosina siinä ilmestyi muun muassa Abraham Lincolnin, Thomas Edisonin, Agathon Meurmanin, Leo Tolstoin, Porfirio Diazin, G. A. Wallinin, Ludwig van Beethovenin, Uno Cygnaeuksen ja Fredrick Paciuksen pienoiselämäkerrat.⁸⁰⁹ Tekstit on kirjoitettu ilman nimeä tai nimimerkkiä, mutta luultavasti suurin osa niistä on Karilaan kynästä lähtöisin.⁸¹⁰ *Kyläkirjaston Kuvalehden* toimittajana Karilas sai kipinän elämäkertojen kirjoittamiseen, ja samalla hänelle alkoi kertyä materiaalia, tarinoita ja anekdootteja, joita hän pystyi hyödyntämään myöhemmissä kirjoituksissaan. Karilas myös ryhtyi opiskelemaan elämäkertakirjoittamisen teoriaa, mikä käy ilmi hänen 1920-luvun muistiinpanoistaan.⁸¹¹

Karilaan varsinainen esikoisteos oli elämäkertakokoelma *Suurmiesten seurassa* (1916), jota hän kirjoitti ollessaan opintomatalla Pietarissa (ks. luku 2.3). Teokseen sisältyy klassisten suurmiesten elämäkuvauksia Sokrateesta Julius Caesariin sekä Kristoffer Kolumbuksesta Michelangeloon ja Galileo Galileihin, mutta mukana ei ole uskonnollisia suurmiehiä eikä myöskään yhtään

⁸⁰⁸ YKA. Kkm, 51.

⁸⁰⁹ Ks. *Kyläkirjaston Kuvalehden B-sarja* 1909–1913.

⁸¹⁰ Mukana on paljon sellaisia henkilöitä, joihin Karilas palasi myös myöhemmissä elämäkertoissaan.

⁸¹¹ Hänen arkistostaan löytyy muistiinpanoja muun muassa saksalaisen elämäkertakirjailija Emil Ludwigin teoksesta *Genie und Charakter* (1924). Ks. YKA. Muistiinpano.

suomalaista. *Suurmiesten seurassa* oli ihanteellinen teos, ja Karilas opettajana luultavasti näki sen mieluiten nimenomaan nuorten käsissä, mutta vasta siirryttyään kristilliseen poikatyöhön hän ryhtyi muovaamaan elämäkertoista nimenomaan pojille suunnattua kirjallisuutta ja kirjoittamaan niitä selvemmin mallitarinoiden muotoon. Pienoiselämäkertoista tuli sittemmin hänen kasvatustyönsä ydintä: ne taipuivat niin poikatyön kokousten puheiksi, lehtikirjoituksiksi kuin myös painetuiksi kokoelmiksi, joita markkinoitiin pojille luettaviksi seikkailukirjallisuuden rinnalla. Elämäkertoillaan Karilas pyrki hyödyntämään poikalukijoiden oletettua vilkasta mielikuvitusta omien kasvatustavoitteidensa edistämiseen.

Elämäkertojen käyttäminen kasvatuksessa ei ollut uusi ajatus. Pienoiselämäkertoja kirjoitettiin ja luettiin elämän esimerkkikokoelmina jo antiikissa. Keskiajalla moraalisesti kohottavat elämäkerralliset katkelmat tulivat saarnateksteihin. Katolisen kirkon vaikutuspiirissä marttyyri- ja pyhimystarinat opettivat puolestaan kristittyinä elämistä ja kannustivat kilvoitteluun.⁸¹² 1800-luvulla elämäkertoista tuli suosittu kirjallisuudenlaji, jota niin suomalaisuus- kuin naisasia-liikekin hyödynsi oikeuttaessaan tavoitteitaan ja juurruttaessaan itseään yhteiskuntaan. Suomalaislapsille ja -nuorille opettavaiset elämäkerralliset kuvaukset tulivat tutuiksi niin lastenlehdistä kuin myös koulusta, jossa kansallista menneisyyttä opiskeltiin nimenomaan suurmiesten kautta esimerkiksi Topeliuksen *Maamme-kirjan* sivuilta. *Kyläkirjaston Kuvalehti* ei ollut suinkaan ainoa aikakauslehti, jossa ilmestyi elämäkertoja, vaan esimerkiksi *Nuoressa Voimassa* ne kuuluivat vakiosisältöön jo ennen Karilaan tuloa lehden kirjoittajaksi.⁸¹³ Ryhtyessään kirjoittamaan kasvattavia suurmieselämäkertoja Karilas ei siten ollut uuden vaan pikemminkin vanhan ja perinteisen äärellä. Kiinnostavaa kuitenkin on, miten hän muovasi lajityyppiä omiin pyrkimyksiinsä sopivaksi, ja millaiseen roolin hän sijoitti suurmieselämäkerrat osana modernia poikatyötä ja kirjallisuuskenttää.

Suurmieselämäkertojen kasvattava, valistava ja suostutteleva voima perustui nimenomaan esimerkillisyyteen. Uskottavuutta elämäkertoille toi tradition auktoriteetti; jos esimerkiksi Sokrates, Luther tai George Washington oli elänyt ja ajatellut niin tai näin, siinä oli piiltävä yksilöä suurempi viisaus.⁸¹⁴ Karilaan pienoiselämäkertoissa korostuvat luonnollisesti kohdehenkilöiden myönteiset piirteet, ja niitä voidaan pitää niin arvoiltaan kuin estetiikaltaankin idealistisina. Karilaan aloittaessa elämäkertojen parissa kirjallinen realismi oli joutunut kritiikin kohteeksi ja saanut haastajakseen romanttis-idealisticen kirjoitustavan, joka pyrki ”realistisen” kuvauksen sijaan paljastamaan kohteidensa takaa yleismaailmallisia ideoita ja totuuksia.⁸¹⁵ Tässä on yksi keskeinen lähtökohta myös Karilaan suurmieselämäkertoille: suurmiesten yksilölliset piirteet ja jopa kansallisuus oli toissijaista heidän elämänkulkunsa paljastamalle mallitarinalle ja niille ihanteille, joita he edustivat. Tämä selittää osin myös sen, että Karilas kirjoitti suhteellisen vähän kansallisista suurmiehistä. Karilaan elämäkerrat poikkesivat

⁸¹² Saariluoma 2001; Klinge 2003; Maurits 2009, 16–17; Lamberg 2014, 32–33; Salmesvuori 2014, 34–36. Elämäkertakokoelmien historiasta ks. myös Caine 2010, 47–58.

⁸¹³ Klinge 2003; Leskelä-Kärki 2006, 181–187; Kinnunen 2012; Kaarninen 2013a, 149–159; Rii-konen 2013, 466–469; Sulkunen 2016b; Leskelä-Kärki 2017, 32–57.

⁸¹⁴ Saariluoma 2001, 9.

⁸¹⁵ Lappalainen 2000, 68–74.

esimerkiksi Kansanvalistusseuran julkaisemista pienoiselämäkertoista, jotka tähtäsivät nimenomaan suomalaisen suurmieskaanonin rakentamiseen.⁸¹⁶ Mallitarinoiden ohella Karilaan elämäkerrat pitivät sisällään historiapoliittisen metanarratiivin, jonka mukaan historian kulkua ja niin tieteellistä, taiteellista, uskonnollista kuin moraalistakin edistystä vauhdittivat omalla toiminnallaan miespuoliset poikkeusyksilöt. Samalla suurmiehet edustivat ”ikuisia” totuuksia ja ylittivät näin luonnollisen historian kulun.⁸¹⁷

Sen lisäksi, että Karilas kirjoitti suurmieselämäkertoja ja sijoitti otteita suurmiesten elämästä pojille suunnattuihin puheisiin ja kirjoituksiin, hän myös kehotti poikia kirjoittamaan heidän omasta elämästään. Esimerkiksi vuonna 1919 hän antoi Korpisissit-retkeilypiiriläisille tehtäväksi oman elämäkerran kirjoittamisen. Arkistoon tallentuneet kirjoitukset ovat tiiviitä ja monet niistä päättyvät oman elämän vähättelyyn, aivan kuin kirjoittajat olisivat ujostelleet tehtävänantoa:

Mitään erinomaisia seikkailuja en ole kokenut, vaan on elämäni ollut sellaista koulu-
pojan elämää. No kun tämä elämä ei kerta ole mitään erinomaista niin eihän siitä osaa
kertoa. Jos siis lopettaisin tämän ”Elämäkertani” kirjottamisen. (Artturi)

Muuten ei elämässäni ole ollut suurempia mullistuksia. Siis lopetan tämän tähän.
(Ahti)

Mitään erikoisen merkittävää ei ole elämässäni vielä tapahtunut. Miksikäs aion tulla,
sitä en vielä oikein tiedä. N.M.K.Y:n Poikaosastoon tulin jo hyvin aikaisin, en muista
enää kuinka montavuotta sitten. Nuoriso-osastoon tulin viime syksynä. (Pauli)

Elämäni on ollut muuten hyvin yksinkertaista, ei mitään vaaroja eikä huomattavaa
onnea mutta ei liioin sanottavaa onnettomuuttakaan; se on tähän asti ollut aivan kuin
niiden välillä. (Aarne)⁸¹⁸

Kirjoittajat luultavasti liittivät elämäkertalajityypin niin voimakkaasti historian suurmiehiin, että oman elämän asettaminen siihen tuntui vaivalloiselta.⁸¹⁹ Tämä oli Karilaan näkökulmasta ongelma, sillä se esti poikia lukemasta elämäkertoja niin kuin hän toivoi; pohtimalla samalla omaa itseä, elämää ja sen valintoja. Karilas pyrki muovaamaan elämäkertoista helpommin lähestyttäviä ensinnäkin painottamalla suurmiesten lapsuus- ja nuoruusvuosia. Suurmiehet olivat joskus olleet aivan tavallisia poikia ja nuorukaisia, ja vain seuraamalla tiettyjä ohjenuoria ja sisäistä ääntään he saavuttivat lopulta mainetekonsa. Tämän viestin tähdentämiseksi Karilas julkaisi myös muista kirjoistaan poikkeavan elämäkertakoelman *Kertomuksia suurmiesten lapsuudesta* (1929), jossa keskityttiin nimen mukaisesti suurmiesten elämän varhaisvaiheisiin.⁸²⁰

⁸¹⁶ Ks. Kaarninen 2013a, 150–159, 180.

⁸¹⁷ Vrt. Kemppainen 2006, 54–55.

⁸¹⁸ KA NKA Hg:13. Korpisissien elämäkerrat. Kirjoittajien koko nimet löytyvät elämäkerroista, mutta olen jättänyt sukunimet tässä pois.

⁸¹⁹ Omasta elämästä, muistoista ja kokemuksista kirjoittaminen oli sinänsä tuttua 1900-luvun alun koululaisille. Kouluaineet käsittelivät usein mennyttä kesää tai jotain merkityksellistä kokemusta. Ks. esim. Junila 2011.

⁸²⁰ Karilas 1929f. Teos poikkeaa muista elämäkertakokoelmista myös siinä, että tekstissä on mukana kertojajääni ja kehyskertomus, jossa joukko nuoria on kerääntynyt kertojan ympärille kuuntelemaan tarinoita.

Toinen keino poikalukijoiden houkuttelemiseksi elämäkertojen ääreen oli liittää niihin jännitystä ja seikkailua. Tämä näkyi jo teosten nimissä: *Suurmiesten seurassa* -esikoisteosta seurasi *Suurten retkeilijöiden seikkailuja* (1920), joka oli kirjoitettu jo selvästi poikatyön kontekstissa. Kokoelmissa oli myös temaattisia painotuksia. Jos edellä mainittu kokoelma keskittyi tutkimusmatkailijoiden jännittäviin elämänvaiheisiin, sitä seuraava *Vaikeuksien voittajia* (1922) kuvasi suurmiesten kohtaamia haasteita ja *Elämäntehtävien edessä* (1924) nimensä mukaisesti elämäntehtävän etsimistä. *Miesten miehiä* (1928) -kokoelmassa puolestaan esiteltiin uskonnollisia suurmiehiä ja osoitettiin heidän olevan ”miesten miehiä” siinä missä tutkimusmatkailijat ja sotapäällikötkin. *Sankarien seikkailuja* (1930) -kokoelmaan Karilas sijoitti vuorotellen seikkailijoita ja uskonnollisia kilvoittelijoita näyttääkseen, että molemmat olivat sankareita omalla tavallaan. Viimeinen WSOY:n kustantama elämäkertakokoelma *Työn ja toiminnan miehiä* (1934) esitteli suurmiehiä tyyppien kautta: ensin tarkasteltiin keksijöitä, sitten löytöretkeilijöitä ja viimeiseksi ”uskonsankareita ja ihmiskunnan hyväntekijöitä”.⁸²¹ Elämäkertakokoelmien lisäksi Karilas julkaisi osin samoista aineksista koostuvia pienoiselämäkertoja lehdissä (etenkin *Nuoressa Voimassa*) sekä kirjoitti muutamia laajempia elämäkertoja, merkittävimpänä WSOY:n kustantama *Wallin, erämaan mies. Yrjö Aukusti Wallinin elämäkerta* (1932).⁸²²

Kun suurmiehiä tarjottiin useilta eri elämänalueilta, luonteeltaan ja kiinnostuksenkohteiltaan erilaisten poikien toivottiin löytävän omat sankarinsa ja samalla ymmärtävän, että kaikkia suuruuksia yhdisti sama asia – väsymätön työ itseään korkeamman ja jalomman tavoitteen saavuttamiseksi. Eräässä puheessaan vuonna 1931 Karilas käsitteli ”poikaluonteiden” moninaisuutta ja viittasi samalla eri suurmiesten edustamiin, luonneopin mukaisiin temperamentteihin. Esimerkiksi Paavali ja Napoleon olivat koleerisia, Pietari sangviininen, Wilhelm Tell melankolinen ja Fredrik III flegmaattinen luonne. Toisen luokittelutavan mukaan ihmiset jakautuivat Karilaan mukaan huomaamatta, sykhädyksittäin ja tietoisesti kehittyviin luonteisiin, joille kaikille hän esitti myös suurmiesesimerkit.⁸²³ Poikiakin oli moneen lähtöön. Ruumiillisesti vahvat ja rohkeat pojat halusivat ehkä kuulla tarinoita sotasankareista ja tutkimusmatkailijoista, heikot ja mielteliääät puolestaan uskonsankareista ja kätevät ja luovat keksijöistä ja taiteilijoista. Karilaan elämäkertojen normalisoiva pyrkimys tai ideologinen viesti ei piillyt niinkään suurmiesten toimialassa, luonteenpiirteissä tai ruumiillisissa

⁸²¹ Ks. Karilas 1934a. Mainittujen lisäksi Karilas julkaisi vuonna 1922 teoksen *Historiallisia kaskuja*, joka oli kuitenkin elämäkertakokoelman sijaan anekdoottikokoelma. Karilaan elämäkertakokoelmien painosmäärät olivat 1920- ja 1930-luvulla yleensä 3000 kappaletta. Kirjoituspalkkiota hän sai yleensä 10 000 markkaa. Ks. esim. YKA. Kustannussopimus koskien teosta *Elämäntehtävien edessä*. Helsingissä 19.12.1924, Kustannussopimus koskien teosta *Miesten miehiä*. Helsingissä 24.11.1928, Kustannussopimus koskien teosta *Sankareiden seikkailuja*. Helsingissä 22.11.1930. Samantyyppisiä pienoiselämäkertakokoelmia Otavalle kirjoitti Helmi Krohn. Ks. Leskelä-Kärki 2006, 181–182.

⁸²² Karilas kirjoitti Suomen Lähetysseuran tilauksesta useita lähetyssaarnaajien elämäkertoja: Albert Schweitzer (*Maailman kärsimyksiä lievittämässä*, 1928), David Livingstone (*Vaarojen keskellä*, 1929), L. O. Skrefsrud (*Tulessa kulta puhdistuu*, 1929), D. L. Moody (*Tuhlaajapoikia etsimässä*, 1930), William Carey (*Odota suuria Jumalalta*, 1931), A. Duff (*Tulen leimaus*, 1932).

⁸²³ YKA. ”Poikaluonteiden kehittämisen vaikeuksia”. Puhe pidetty 5.1.1931. Puhekäsikirjoitus.

ominaisuuksissa vaan siinä, mikä kaikkia heitä yhdisti: kutsumuksen vastaanottaminen ja pitäytyminen sille uskollisena.

Yksinkertaisuudessaan Karilaan ajatus oli, että pojat tarvitsivat hyviä esikuvia varsinkin murrosikäisinä, kun he alkoivat hapuilla kohti itsenäisiä ratkaisuja ja uudenlaista suhdetta itseensä (ks. luku 3.4). Pienoiselämäkerrat tarjosivat yhden apuvälineen oman elämän reflektointiin muodostaen samalla kuvitellun miesyhteisön poikalukijan ympärille. Karilas oli aloittanut elämäkertojen kirjoittamisen jo ennen siirtymistä poikatyöhön, mutta poikatyöntekijänä hän kytki elämäkertakirjallisuuden suoraan osaksi poikakasvatusta. Tämä näkyi elämäkertojen sisältöä enemmän siinä, kuinka hän kehysti suurmieselämäkerrat poikatyön opaskirjoissaan. Esimerkiksi *Pojan maailmassa* hän esitti, että pojilla oli luontainen taipumus esikuvien ja ihanteiden etsimiseen, ja siten suurmieselämäkertojen lu-

keminen paitsi kasvatti poikia myös tyydytti heidän ihailun tarpeensa. Elämäkertojen kautta pojat oppivat ”tuntemaan syyn ja seurauksen lain” sekä näkemään ”millaisissa olosuhteissa elämä alkaa, miten asianomainen henkilö sitä elää ja miten hänen elämänsä päättyy”.⁸²⁴ Suurmiehet ja elämäkerrat olivat kuitenkin vain väliaikainen apu. Ne toimivat pojalle ”kainalosauvoina”, joista voitiin luopua, kun pojat oppivat elämään itsenäisesti ilman elämän antamaa esimerkkiä.⁸²⁵

Karilaan kirjoittama Nuoren Voiman Liiton harrastusnäyte ”Suurmiesten koulu” vuodelta 1920 kiteyttää ne arvot, joita suurmiehet hänelle edustivat. Kirjoitus oli fiktiivinen kuvitelma koululaisesta, joka uneksii kesken oppitunnin suurmiehistä opettamassa toisiaan suurmiesten koulussa. Ensimmäisellä luokalla opiskellaan köyhyyttä, toisella voittamaan vaikeuksia, kolmannella jalostamaan tunne-elämää, neljännellä kieltäyty-

KUVA 20 Karilaan harrastusnäyte ”Suurmiesten koulu” julkaistiin myös *Nuori Voima* -lehdessä. Kuva: *Nuori Voima* 13-14/1920.

mään ja kärsimään, viidennellä hallitsemaan arkielämää, kuudennella tuntemaan isänmaata ja seitsemännellä käymään sisäistä taistelua. Luokkia opettivat maalliset suurmiehet, mutta koulun johtajana toimi Jeesus, ”suurmiesten suurmies”. Jeesus opetti kahdeksannella luokalla jumalanpelkoa, mutta hänessä

⁸²⁴ Karilas 1925a, 59; Karilas 1929a, 73, 90; Karilas 1929e, 42.

⁸²⁵ Karilas 1925a, 60.

yhdistyvät myös täydellisellä tavalla kaikki aiemmillä luokilla opiskellut ominaisuudet.⁸²⁶ Myöhemmin Karilas painotti eräässä puheessaan, että vaikka suurmiehet tarjosivat hyviä esikuvia, he olivat vain esimerkkejä, jotka saivat voimansa Jumalalta samoin kuin kuu heijasteli todellista valonlähdettään.⁸²⁷ Tässä Karilas liittyi jo romantiikan ajalta periytyvään vanhaan historiapolitiittiseen tulkintaan, jonka mukaan Jumala käytti poikkeusyksilöitä välikappaleenaan toteuttaessaan suunnitelmiaan maan päällä.⁸²⁸ Suurmiehiä löytyi toki suoraan Raamatustakin, ja evankeliumit voidaan nähdä myös Jeesuksen elämäkertoina.⁸²⁹ Karilaan poika- ja nuorukaisosastojen raamattutunneilla perehdyttiin niin Jeesuksen persoonaan ja luonteenpiirteisiin kuin muihinkin Raamatun henkilöihin, mutta kristillisten yhdistysten ulkopuolella maalliset suurmiehet vetosivat luultavasti poikiin paremmin.⁸³⁰ Jeesuksen jäljitteleminen oli vanha kristillinen ja myös NMKY-liikkeessä keskeinen elämän ohjenuora, mutta sitä oli mahdollista harjoittaa myös seuraamalla hänen heijastumiaan suurmiesten elämässä.

Millaisen mallitarinan kautta elämäkerrat opettivat mieheksi tulemistä pojille? Kuten mainittua, suurmiesten lapsuudella oli erityismerkitys, sillä se loi lukijoille samastumispintaa. Lapsuudessa suurmiehen taipumukset heräsivät, mikä ilmeni lähes pakottavana tarpeena tietyn toiminnan harjoittamiseen ja itseopiskeluun. Taipumusten heräämistä vauhditti usein jokin yksittäinen tapahtuma tai kokemus. Esimerkiksi insinööri George Stephenson sai herätteen insinööritieteisiin jouduttuaan lapsena töihin höyrykoneen käyttäjäksi:

Höyrykoneen tulipesän hehkuvassa valossa muuan työmiehistä luki ääneen kertomuksen siitä, kuinka James Watt oli keksinyt höyrykoneen ja pannut sen käyntiin. Tuo tapaus herätti Stephensonin rinnassa voimakkaan oppimisen halun. Hänkin tahtoi oppia lukemaan saadakseen tietoja koneista ja niiden rakenteesta.⁸³¹

Samoin esimerkiksi Fjodor Dostojevski ahmi lapsena kirjallisuutta ”niin kiihkeästi, ettei malttanut nukkua”, Kristoffer Kolumbus luki kaikki käsiinsä saamat löytöretkiä käsittelevät kirjat, Michelangelo piirsi seinät ja huonekalut täyteen kuvia ja Aleksandr Suvorov luki kuuluisista sotapäälliköistä ja etsi kartasta heidän sotaretkensä reitit.⁸³² Tarve oli tiedostamaton ja suurmiehelle itselleen käsitämätön; sen lähde olikin yksilöä korkeammassa sfääreissä. Karilas kirjoitti rinnakkain – osin myös limittäin – taipumuksista, harrastuksista, elämäntehtävästä ja kutsumuksesta. Taipumusten tai harrastusten herääminen oli ensimmäinen askel, jota seurasi kutsumustietoisuus ja lopulta elämäntehtävä. Taipumusten varhaisen heräämisen taustalla oli selvästi luterilainen kutsumusajatus, jonka mukaan Jumala antoi kaikille yhteisen hengellisen ja yksilöllisen maallisen

⁸²⁶ Karilas 1920d, 391.

⁸²⁷ YKA. ”Esikuvien merkitys kasvatuksessa”. Puhekäsikirjoitus. Puhe pidetty 25.1.1939.

⁸²⁸ Mikkola 2006, 434; Jones 2007, 339; Maurits 2009, 9; Osselaer & Maurits 2011, 79–80.

⁸²⁹ Raamatun on arveltu saaneen vaikutteita antiikin elämäkerrallisen kirjallisuuden traditiosta. Ks. Kosonen 2007, 112–113; Salmesvuori 2014, 30–33.

⁸³⁰ Ks. KA PKA OTT. ”Jumalan sankareita. Raamattutunteja kesäleirillä”. NMKY:n Pojat kesällä 1931; YKA. ”Nuorten etsikkoaika”. Puhekäsikirjoitus. Puhe pidetty Turun NMKY:llä 6.4.1940. Ks. myös KA PKA OTT. ”Jeesus voittaa. Raamattutuntisarja”.

⁸³¹ Karilas 1922b, 86.

⁸³² Karilas 1916, 172, 204, 306; Karilas 1922b, 154.

kutsumuksen, jota voitiin toteuttaa esimerkiksi jonkin ammatin, tehtävän tai perheen parissa toisia palvellen. Luterilainen ajatus kutsumuksesta oli voimakkaasti sukupuolittava: naisen maallinen kutsumus rajautui kodin piiriin (*oeconomia*) ja äitiyteen, miehen kutsumus puolestaan merkitsi paitsi perheen päänä olemista myös sen edustamista kirkon (*ecclesia*) ja valtion (*politia*) piirissä.⁸³³ Lutherin mukaan maallista kutsumusta tuli toteuttaa omassa säädysssä, mutta taipumusten huomiointi toi kutsumukseen paitsi naturalistisen sävyn myös sosiaalisen nousun mahdollisuuden: taipumus osoitti kutsumuksen suunnan, ei syntyperä.⁸³⁴ Kutsumus oli Jumalalta lähtöisin, ja siten oli väärin tähdätä alalle, jolle taipumukset eivät osoittaneet. Kutsumus ajoi Karilaan elämäkerroissa jopa uskonnollisen elämän edelle. Esimerkiksi Meksikon vapaustaistelijan Porfirio Diazin äiti toivoi tästä hengen miestä, mutta Porfirio ”joka jo pienenä poikana oli pitänyt sotaleikeistä, tunsu vastustamatonta halua sotilasuralle”.⁸³⁵

Kun Karilaan suurmiesten taipumukset olivat heränneet ja kutsumus käymässä selväksi, he joutuivat yleensä ongelmiin lähipiirinsä kanssa. Isät usein vastustivat poikiensa harrastuksia, sillä he eivät ymmärtäneet, että ne olivat kutsumuksesta lähtöisin. Kutsumus välittyi sisäisen äänen kautta, jolloin muut eivät olleet siitä tietoisia eivätkä voineet ymmärtää sitä.⁸³⁶ Näin kävi esimerkiksi Fredrik Suurelle, joka ajautui isänsä kanssa konfliktiin, kun ”isä tahtoi pojastaan tehdä samanlaisen kuin itse oli” ja meinasi samalla ”taltuttaa hänen erikoisuutensa”. Molièren isä puolestaan kummasteli poikansa näytelmäharrastusta ja yritti estää kaikin keinoin tätä livahtamasta teatteriin.⁸³⁷ Monesti suurmiehet kohtasivat vaikeuksia myös koulussa ja aputöissä: esimerkiksi Isaac Newtonin koulunkäynti kärsi taivaalle tuijittelusta, ja paimenena ollessaan hän uppoutui pohtimaan matemaattisia ongelmia niin, että karja karkasi naapurin pellolle. Samoin Beethoven ei malttanut huolehtia koulunkäynnistään vaan halasi vapaasti samoilemaan luontoon.⁸³⁸ Taiteilijoilla ja hengen miehillä oli kutsumuksessaan raskaampi taakka kannettavana kuin esimerkiksi tulevilla sotilailta tai tutkimusmatkailijoilla, jotka olivat jo nuorena fyysisesti vahvoja ja rohkeita.⁸³⁹

Uppoutuessaan johonkin alaan lapsena suurmiehet näyttivät usein muiden silmissä koomisilta, minkä vuoksi he joutuivat usein pilkan ja kiusaamisen kohteeksi. H. C. Andersenina esimerkiksi pilkattiin, koska tämä leikki nukeilla, tanssi, kirjoitti näytelmiä ja lauloi. Andersenin pilkkaamiseen osallistuivat niin ikätoverit kuin koulun opettajatkin. Charles Dickens puolestaan joutui ympäristön pilkan ja yksinäisyyden lisäksi kestäväseen aineellista kurjuutta työskennellessään köyhänä poikana kiillokemustetehtaassa. Näistä kokemuksista hän kuitenkin ammensi myöhemmin kirjoissaan.⁸⁴⁰ Dickensin tavoin muidenkin suurmiesten koettelemukset loivat perustan heidän myöhemmille saavutuksilleen.

⁸³³ Hammar 2000, 28–33; Hytönen 2018, 8–11, 16, 42.

⁸³⁴ Vrt. Arffman 1996, 223, 231.

⁸³⁵ Karilas 1916, 92; Karilas 1922b, 234.

⁸³⁶ Ks. esim. Karilas 1919e.

⁸³⁷ Karilas 1922b, 21; Karilas 1929f, 32.

⁸³⁸ Karilas 1916, 398; Karilas 1930a, 111–112.

⁸³⁹ Ks. esim. Karilas 1920b, 5–8, 185.

⁸⁴⁰ Karilas 1923b, 578; Karilas 1924a, 83–86, 150.

Suurmiesten osakseen saama ”nauru, joukon pilkka ja yleisön tuomio ovat kaitselmuksen ihmeellinen lahja. Se pitää suurimmatkin nerot nöyrinä ja vaatimattomina ja opettaa heitä elämään yhä enemmän paremmalle ja valoisammalle tulevaisuudelle.”⁸⁴¹ Dostojevskilla ongelmat tulivat sisältäpäin, ristiriitaisesta sielunmaisemasta, mutta nekin saivat hänet myöhemmin käsittelemään kirjoissaan ihmiselämän ongelmia muita syvällisemmin.⁸⁴²

Vastoinkäymiset ja ympäristön tuomio punnitsivat suurmiehen kutsumuksen ja vahvistivat hänen tahtoaan tulevia koitoksia varten. Tämän vuoksi suurmiehet tulivat usein köyhistä ja vaatimattomista oloista, jolloin vastoinkäymiset tulivat heille kuin luonnostaan. Ulkoisesti köyhinä he kiinnittivät jo varhain huomion sisäisiin rikkauksiinsa.⁸⁴³ Lahjakkuuden avulla tapahtuvan sosiaalisen nousun mallitarina muistuttaa läheisesti sitä, kuinka Karilas kertoi myöhemmin sukuhistoriikissaan oman isänsä lapsuudesta. Esimerkiksi Karilaan kuvaus Elias Lönnrotin lapsuudesta on hyvin lähellä Niilo Karlsbergin lapsuutta ruotsin kielien oppimisen vaikeutta, pitkiä jalkamatkoja, puutteellista ravintoa ja ”Pankaa poika kouluun!” -huudahdusta myöten.⁸⁴⁴ Isältä kuullut tarinat suomenkielisen maalaispojan sosiaalisesta noususta lahjakkuuden ja uutteruuden avulla kirjoitettiin osaksi Karilaan elämäkertoja ja niiden välittämää arvomaailmaa. Karilaan elämäkertojen sosiaalisen nousun eetos oli linjassa aikakauden sosiaalipoliittisen tutkimuksen kanssa, jossa sosiaalinen liikkuvuus esitettiin positiivisessa valossa modernisaation edellytyksenä. Hanna Lindberg on todennut, että näennäisen sukupuolineutraali sosiaalisen nousun ihanne normalisoi keskiluokan miesten pyrkimyksen sosiaaliseen kohoamiseen ja asetti lahjakkaat miesyksilöt yhteiskunnallisen edistyksen ytimeen.⁸⁴⁵

Kun suurmiehet olivat löytäneet omat taipumuksensa ja vastaanottaneet kutsumuksensa, seuraava askel oli ryhtyä valmistautumaan elämäntehtävää varten itsekasvatukseen ja itsekurin avulla. Seurasi ”itsetajunnan heräämisaika, itsekasvatuspyrkimykset, halu päästä elämään hallitsemaan, järjestellä ajankäyttöä ja elintapoja sekä tutkia elämää yleensä ja omaa tulevaisuutta suurin piirtein sekä erilaisten aatteitten näkökulmalta.”⁸⁴⁶ Esimerkiksi George Washington ryhtyi harjoittamaan ruumistaan, opettelemaan itsekuria ja keräämään muistikirjaansa ylös hyödyllisiä tietoja.⁸⁴⁷ Benjamin Franklin puolestaan laati itselleen päiväjärjestyksen ja noudatti sitä tarkasti.⁸⁴⁸ Tässä vaiheessa oli tärkeä pysyä uskollisena kutsumukselle, mikä puolestaan edellytti ruumiin ja sielun voimia.⁸⁴⁹ Itsekasvatuksella tähdättiin paradoksaalisesti siihen, että lopulta oma itse voitiin unohtaa ja uhrata suuremman hyvän – usein isänmaan edun – alttarilla. Karilaan

⁸⁴¹ Karilas 1921c, 19; Karilas 1922b, 279.

⁸⁴² Karilas 1922b, 165.

⁸⁴³ Karilas 1920b, 116; Karilas 1922b, 233; Karilas 1929e, 48. Karilas kirjoitti *Nuoreen Voimaan* useita kotimaisia sosiaalisen nousun kuvauksia. Ks. esim. Karilas 1921c.

⁸⁴⁴ Karilas 1927f; Karilas 1971, 10–13. Sosiaalisen kohoamisen kaava löytyy myös esimerkiksi *Maamme-kirjan* suurmieskuvauksista. Ks. Mikkola 2004, 230; Mikkola 2006, 437.

⁸⁴⁵ Ks. Lindberg 2014.

⁸⁴⁶ Karilas 1929e, 44.

⁸⁴⁷ Karilas 1922b, 45–46.

⁸⁴⁸ Karilas 1925g; Karilas 1931b.

⁸⁴⁹ Ks. esim. Karilas 1922b, 211.

suurmiehet suhtautuivat lähes poikkeuksetta epäitsekäästi omiin saavutuksiinsa. Koko elämä taipumusten ilmaantumisen itsekasvatukseen ja elämäntehdävään tähtäsi tilanteeseen, jossa yksilö saattoi poistua näyttämöltä aatteen, saavutusten ja edistyksen tieltä. Monessa tapauksessa suurmiehet saivat mainetta vasta kuolemansa jälkeen, jolloin yksilö itsekkäine ja kunnianhimoisine pyyteineen ei ollut enää ihanteiden näköesteenä. Karilaan teosten suurmiehillä ei ollut heidän kutsumuksestaan ja elämäntehtävästään irrallista sisäistä maailmaa.

Sellaiset suurmiehet, jotka antoivat itsekkäiden pyyteiden ohjata toimintaansa, muodostuivat Karilaan suurmieselämäkerroissa eräänlaisiksi vastakuviksi. Näitä olivat etenkin Napoleon ja Aleksanteri Suuri. Molemmat edustivat samaa tyyppiä: valloittajasankaria, jota motivoi yksilöä suuremman ihanteen sijaan oma kunnianhimo. Aleksanteri Suuri, joka ”vuodatti syyttömien ihmisten verta saadakseen itselleen mainetta ja valtaa” toimi vastakuvana esimerkiksi ihannetta edustavalle Raamatun Daavidille, jonka tekoja ”ei johtanut kunnianhimo eikä valloitushalu”.⁸⁵⁰ Aleksanteri Suuren esikuvallisuuden kiistämässä Karilas liittyi vuosisataiseen, jopa vuosituhantiseen traditioon, jossa Aleksanterin elämästä oli löydetty milloin sankarin ja milloin antisankarin piirteitä.⁸⁵¹ Omaan valtaansa ihastunut Napoleon puolestaan vertautui sotapäällikkö Aleksander Suvoroviin, joka pysyi menestyksestään huolimatta nöyränä.⁸⁵² Napoleonin ja Aleksanteri Suuren kohdalla tulee näkyväksi, että Karilaan elämäkerroissa ei ollut kyse historiasta eikä pelkistä suurmiehistäkään vaan allegorioista tai miestyypeistä, joita kaikkien tuntemiin hahmoihin voitiin projisoida. Kaikki, ”jotka luulevat vallasta, kunnian ja maineesta löytävänsä onnen”, kokivat lopulta Napoleonin kohtalon ja päätyivät huipulta ”laakson pohjalle”. Karilas päästi valistuskirjoittajan kynänsä irti:

Väärinkäytetyn vallan kukkulalta alas syösseestä onnen tavoittelijasta tulee helposti laakson pohjassa ensikäden nautinnoista ja huvituksista onnenhurmiota etsivien elostelijoiden onnettomuustoveri. Yksinäisyyttä hänen ei tarvitse uudessa seurassaan vallittaa, sillä enemmistö onnen tavoittelijoista etsii elämänsä parhaimpia arvoja juuri aineellisista ja aistillisista nautinnoista. Iloa ja onnea he etsivät ylellisestä ravinnosta, kiihoittavista juomista, turhuuden markkinoista, räikeästä menosta, tuhlauksesta ja uhkapelistä, tanssista, siveettömyydestä, hermoja kutkuttavista ja mielikuvitusta kiihottavista näytelmistä, vieläpä suoranaista rikoksistakin. He heittäytyvät äärimmilleen ärrytettyjen himojen vaatimuksesta nautinnon ja huvitusten pyörteeseen, missä on niin mukava tukahduttaa ne äänet, jotka ihmisen sisimmästä ovat suurille, hiljaisuudessa kehkeytyneille hengille puhuneet ”vaskitorven tavoin”.⁸⁵³

Napoleonin kohdalla ongelmana oli nimenomaan hänen luonteensa yksipuolisuus. Hän oli kyllä ”tahdon jättiläinen” muttei tasapainottanut tahtoaan ”kirkastuneen älyn ja jalostuneiden tunteiden avulla”.⁸⁵⁴ Ihanteellinen suurmies kehitti ja vaali itseään monipuolisesti. Tällainen oli esimerkiksi Oliver Cromwell, joka oli ”miehekkään karski” mutta samalla lempeä, herkkä, epäitsekäs ja uskon-

⁸⁵⁰ Karilas 1916, 74; Karilas 1929f, 57, 66.

⁸⁵¹ Ks. Peltonen 2021. Aleksanteriin liitetty henkilökultti vaivasi kristittyjä jo varhain. Suhtautuminen ei ollut kuitenkaan yksiselitteisen kielteinen.

⁸⁵² Karilas 1916, 308, 328.

⁸⁵³ Karilas 1922f, 41–42.

⁸⁵⁴ Karilas 1925a, 133.

nollinen.⁸⁵⁵ Luonteenpiirteiden tasapainon ihanne muistutti NMKY-liikkeen kasvatusperiaatetta, jonka mukaan miehen tuli kehittää itseään niin henkisesti, hengellisesti kuin fyysisestikin (ks. luku 3.2).

On vaikea arvioida, lukivatko pojat todella elämäkertoja siten kuin Karilas toivoi. Elämäkertojen vastaanotosta on vain muutamia esimerkkejä. Vuonna 1924 Karilas vieraili entisessä nuorukaisosastossaan pitämässä esitelmän Dostojevskin elämästä.⁸⁵⁶ Osaston seuraavassa *Tikapuu*-lehdessä kommentoitiin Karilaan esitystä ja samalla toistettiin sen sisältö luultavasti juuri Karilaan toivomalla tavalla. Dostojevski oli tosin kääntynyt ”Danta Jeskiniksi”:

Danta Jeskinin elämästä on meillä paljon opittavaa. Hänen elämässään ilmeni tuo sama piirre joka on yhteistä useiden muidenkin tunnetuiden kansalaisten elämässä m.m. Charles Dickensin elämässä hänen työskennellessä ”kenkämustetalossa”. Nim. Heidän työssään ikään kuin ilmeni heidän sielunsa kauneus. Vastapainoksi ahdasmielisen ympäristönsä vaatimuksille, he täyttivät pienimmät velvollisuudet tarmolla ja huolella. Jospa me pojat oppisimme Danta Jeskin elämä esimerkkinämme täyttämään kaikki n.k. pakollisetkin velvollisuudet koko tarmomme keskityksellä.⁸⁵⁷

Tarvittavat elementit löytyivät: ympäristön paineen kestäminen, tarmokas työ tavoitteiden toteuttamiseksi ja oman elämän tarkastelu suurmieskuvauksen antaman esimerkin valossa. Hyvin toisella tavalla koki suurmiehet edellisessä luvussa mainittu entinen poikaosastolainen, joka syyllistyi aikuisena rikoksiin ja päätyi vankilaan. Hän kertoi lukeneensa kaikki Karilaan elämäkertakokoelmat saamatta niistä apua, koska ne käsittelivät vain ”suurmiesten elämän kuvia ja jalojen luonteiden piirteitä” eivätkä koskettaneet ”pimeyden lapsia”, jollaiseksi kirjoittaja kuvitteli itsensä.⁸⁵⁸ Tässä mielessä esimerkiksi Jeesuksen tuhlaajapoi-kavertaus, jota Karilas niin ikään käytti puheissaan ja kirjoituksissaan, oli pojille armollisempi. Myös siinä nuoruuden valinnat ratkaisivat tulevan elämän suunnan, mutta katuvalle suotiin toinen mahdollisuus.

Karilas ei uskonut, että suurmieselämäkerrat tekisivät pojista suurmiehiä tai muutenkaan erehtymättömiä elämässään. Sen sijaan elämäkerrat olivat keino saada heidät tunnistamaan oma potentiaalinsa, tekemään työtä sen toteuttamiseksi ja sulkemaan ulos elämästään ”toisarvoiset” asiat, kuten tavoitteeton harrastelu ja nautinnonhakuiset ajanvietteet. Karilas korosti, ettei kutsumuksen tarvinnut olla ylevä tai johtaa suurtekoihin. Kutsumus saattoi kohdistua mille tahansa alalle, esimerkiksi ruoanlaittoon kuten ranskalaisella keittiömestarilla Marie-Antoine Carêmella.⁸⁵⁹ On viitteitä siitä, että Karilas samasti maallisen kutsumuksen melko suoraviivaisesti tulevaan ammattiin. Kaikilla oli yhteinen kutsumus Jeesuksen luo, mutta jokaisella pojalla oli myös ”oma erikoinen ammatinsa tai toimialansa, johon hänen taipumuksensa viittaavat ja jota varten hän valmistautuu”.⁸⁶⁰ Suurmieselämäkerrat olivatkin paitsi luonteenkasvatuskirjallisuutta myös eräänlaisia ammatinvalintaoppaita.

⁸⁵⁵ Karilas 1930a, 99.

⁸⁵⁶ HNMKYA KPK. Nuoriso-osaston kokous 30.11.1924.

⁸⁵⁷ HMNKYA KL. Tikapuu 9/1924.

⁸⁵⁸ YKA. [Entinen poikaosastolainen] Yrjö Karilalle Köyliössä 6.8.1938.

⁸⁵⁹ Karilas 1929f, 46. Ks. myös Karilas 1919d, 419–420.

⁸⁶⁰ Karilas 1922b, 9.

Kiinnostus nuorten ammatinvalintaa kohtaan oli lisääntynyt 1920-luvulla niin koulumaailmassa kuin akateemisen tutkimuksenkin piirissä. Esimerkiksi Aksel Rosenqvist (Kurki), joka oli 1910-luvulla tutkinut murrosiän kehityspsykologiaa, siirtyi 1920-luvulla nuorten ammatinvalintapsykologian pariin. Hän pyrki selvittämään psykologisen tutkimuksen kautta, millaiseen ammattiin lasten ja nuorten taipumukset viittasivat.⁸⁶¹ Vuonna 1937 Helsingissä aloitti toimintansa työnvälitystoimiston nuoriso-osasto, joka erikoistui nimenomaan alle 18-vuotiaiden ammatinvalintaohjaukseen. Valtiollisella tasolla toimintaa ryhdyttiin kehittämään vasta sotien jälkeen, jolloin aloitettiin myös koululaisten ammatinvalintaohjaus.⁸⁶² Karilaan suurmieselämäkerrat olivat yhtenä pienenä ideologisenä tekijänä muovaamassa työelämästä nuorten valinnoille vapaata aluetta. Toinen kysymys on, ketkä niitä lukivat ja missä määrin ne todella vaikuttivat nuorten koulutus- tai ammattivalintoihin. On selvää, etteivät ne olleet neutraaleja ammattialojen suhteen, vaan priorisoivat tiettyjä teknis-tieteellisiä, taiteellisia ja opettajan- ja papintyön kaltaisia sivistysuria heijastellen Karilaan omia kiinnostuksenkohteita. Esimerkiksi ammattikoulutukseen tähtäävillä pojilla saattoi olla vaikeaa löytää samastumispintaa uskonsankareista tai tutkimusmatkailijoista; hekin tosin saivat nauttia suurmieselämäkerroista seikkailukertomuksina ja omaksua tarinoiden lomaan sijoitettuja moraalisia opetuksia.

Ajatus syntyperäisestä kutsumuksesta ja sen mukaisesta ammattialasta oli utopistinen, vaikka siihen suuntaan Karilaan elämäkertojen mallitarinat selvästi viitoittivat. Nuorten kouluttautuminen oli kyllä kasvussa 1920-luvulla, mitä ei pidetty pelkästään positiivisena ilmiönä valtiotason suunnittelijoiden keskuudessa. Karilas tiedosti, että mikäli kutsumusta todella seurattaisiin sokeasti, seuraukset saattaisivat olla arvaamattomia. *Kertomuksia suurmiesten lapsuudessa* -teoksessa hän varoitti, että vaikka monilla taipumukset näkyivät jo lapsuudessa, kaikkien kohdalla näin ei ollut. Kutsumus vaati kypsyttelyä ja tarkkaa pohdintaa, eikä jokaista innostuksen puuskaa ollut syytä seurata.⁸⁶³ Etenkin taiteilijaksi tuli tähdätä vain silloin, kun omasi todella vahvan erityiskutsumuksen alalle, sillä taiteilijan ura oli ”okainen ja täynnä kärsimyksiä”.⁸⁶⁴ Silti kutsumuksen ja ammattialan samaistamisessa oli ripaus radikalismia: pojan sisäinen ääni meni jopa taloudellisten seikkojen ja isän mielipiteen edelle. Tämä on hyvä esimerkki siitä, kuinka kristillinen individualismi yhdistettynä nousevan sivistyneistön eetokseen taipumusten mukaisesta uravalinnasta tarjosivat yhteiskunnalliseen muutokseen johtavia näköaloja. Käytäntö oli tietysti eri asia kuin ihanteet tai ideologiat. Tämä tuli ilmi esimerkiksi Karilaan henkilökohtaisessa kirjeenvaihdossa vuonna 1938 erään ammattialaansa pohtivan sukulaispojan kanssa. Karilas kehotti tätä opiskelemaan kirjastonhoitajaksi, sillä tämä harrasti kirjojen keräilyä ja oli innokas lukija. Pojan lähipiiri suositteli kuitenkin rahakkaampaa ja paremmin työllistävää ammattia, mihin tämä itsekkin lopulta taipui. Poika joutui selittelemään valintaansa Karilaalle: ”Täytyy näin ajatella muita elämisen

⁸⁶¹ Aho 1993, 209–210; Kaarninen 1995, 88–89.

⁸⁶² Selin 2017, 17–19; Silvonen 2017, 92.

⁸⁶³ Karilas 1929f, 12.

⁸⁶⁴ Karilas 1929a, 93; Karilas 1929f, 143.

mahdollisuuksia, jossa ohessa voisi harrastaa mieliharrastuksiaan, kun varsinainen kirja-ala ei näytä elättävän.”⁸⁶⁵

Kutsumuksen ja ammatin samastamisen ohella toinen Karilaan suurmieselämäkertoihin liittyvä utopistinen elementti oli päähenkilöiden täydellinen riippumattomuus muista ihmisistä, jopa antisosiaalisuus. Samalla kun kunnianhimoista asennetta suitsittiin, suurmiehet nousivat elämässään suuriin saavutuksiin yksin vain kutsumustaan seuraten. Tämän vuoksi esimerkiksi naisten rooli on elämäkerroissa olematon. Karilaan 1920- ja 1930-lukujen elämäkerrallisissa teksteissä päärooliin on päässyt vain kaksi naista: Jeanne d’Arc ja matemaatikko Sophie Germain.⁸⁶⁶ Karilaan omassa elämänselämyksessä perhetaustalla, sisaruksilla, ystävillä ja erityisesti puolisoilla oli ollut keskeinen merkitys niin opiskelualan, ammatinvalinnan kuin identiteetin muodostumisenkin kannalta (ks. luku 2). Elämäkerrat eivät tietenkään kuvanneet tosielämää, ja lisäksi individualismi kuului perinteisesti elämäkertalajityyppiin, mutta siitä huolimatta ristiriita poikalukijoiden todelliseen elämään nähden oli räikeä. Elämäkerrat loihittivat poikalukijan ympärille kuvitteellisen homososiaalisen yhteisön, jonka ulkopuolelle oli rajattu paitsi seksuaaliset ja nautinnonhakuiset ”maailmalliset” pyyteet myös tytöt ja naiset. Mallitarinat eivät siten jättäneet paljon tilaa henkilökohtaiselle elämälle, vaikka kutsumustaan seuraavasta pojasta saattoikin tulla suurmiesten tavoin varttuessaan ”mitä tahansa”.

Jos ajatellaan, että mallitarinoilla voidaan pönkittää tai haastaa vallitsevaa sosiaalista järjestystä⁸⁶⁷, kumman asialla Karilaan suurmieselämäkerrat olivat? On selvää, että Karilas kaiutti elämäkerroissaan porvarillista miesideaalia, jonka mukaan miehen kunnia oli työssä tai elämäntehtävässä, johon tuli suhtautua vakavasti, nöyrästi ja hartaudella, jopa askeettisesti. Tullaan lähelle Max Weberin protestanttista etiikkaa ja kapitalismin henkeä, jotka tekivät työnteosta ihmisen moraalisen velvollisuuden.⁸⁶⁸ Tästä näkökulmasta Karilaan suurmieselämäkerrat olivat yksi keino muovata pojista työntekijöitä kehkeytyvää palkkatyöyhteiskuntaa varten. Suurmieselämäkerrat esittelivät erilaisia ”kutsumuksia”, joiden harjoitteluun edellisluvussa käsitelty poikien kaupallistuva harrastuskulttuuri antoi keinoja ja välineitä. Ahdasmielinen ympäristö puolestaan edusti traditionaalisuutta, josta menestystä janoavien yksilöiden tuli vapautua. Lopputuloksena saatiin kunnan kansalaisia ja oikeille aloille suuntautuneita velvollisuudentuntoisia ammattityöntekijöitä. Yksistään tämä olisi kuitenkin turhan totalisoiva, ehkä myös kyyninen, tulkinta. Kun otetaan huomioon Karilaan elämäkertojan ilmestymisajankohta ja paikka osana muuta poikakasvatusta, ne voidaan nähdä työ- ja kansalaiskasvatuksen ohella henkisen ja uskonnollisen

⁸⁶⁵ YKA. Jorma Päivärinta Yrjö Karilalle Haminassa 13.2.1938. Pohdinnat päättyivät kuitenkin Päivärinnan kaatumiseen talvisodassa. Karilas 1971, 83.

⁸⁶⁶ Ks. Karilas 1929g; Karilas 1929f, 91–97, 188. Jeanne d’Arcin elämänselämyksen muistuttaa Karilaan mieselämäkertoja. d’Arc suorittaa kutsumustietoisena hänelle annetun tehtävän ja pelastaa isänmaansa. Kirjoituksissa korostetaan, että tehtävä olisi ollut mahdoton jopa ”väkeville miehille ja ylhäisille herroille”. Germainista Karilas kirjoittaa kokoomateoksessa vain lyhyen kuvauksen. Karilas kirjoittaa, kuinka lähipiiri yritti kieltää Germainelta kirjojen lukemisen ylläpidon pelossa, mutta kutsumus vei lopulta voiton.

⁸⁶⁷ Ks. Maurits 2009.

⁸⁶⁸ Weber 1980/1904.

elämäntavan puolustuksena tilanteessa, jossa nuorten arvomaailman pelättiin muuttuvan nautinnonhakuiseksi ja aineellisia päämääriä painottavaksi. Samalla ne tietysti valmistelivat kaikenlaisista taustoista tulevia poikia palkkatyöyhteiskuntaa varten ja veivät traditionaalisia ihanteita (nöyryys, uskonnollisuus ja kutsustumustietoisuus) ei-traditionaaliseen yhteiskuntaan.

4.3 Kirjat, itsekasvatus ja poikajoukon paine

Kirjoilla oli Karilaan kasvatustoiminnassa ja -ajattelussa pelkkää tiedonvälitystä laajempi tehtävä. Ne paitsi avasivat portin ihmiskunnan perenniaalisiin viisauksiin (esimerkiksi suurmieselämäkertojen kautta) myös johdattelivat nuoret pohtimaan omaa elämää uudella tavalla. Nuori lukija oli liitoskohta menneisyyden ja tulevaisuuden välillä. Karilas kuvaili lukemista kirjoituksissaan ja puheissaan lähes mystiseksi tapahtumaksi. Hyvä kirja lukijan kädessä oli kuin ”taikalipas, joka avattuna jakaa aarteitaan onnelliselle ihmislapselle, karistaa pois itserakkauden ja itsepetoksen valhesuomut hänen silmistään, kruunaa hänet uuden elämän jalokivikruunulla ja soittaa hänen sydämeensä taivaallisia säveliä.” Huonolla kirjalla oli tietysti päinvastainen vaikutus.⁸⁶⁹ Lukeminen ei ollut vain ajankulua tai ”tietojen päähän pönttämistä” vaan kokonaisvaltainen, tunnepitoinen elämys, joka parhaimmillaan sai lukijassa aikaan sisäisiä muutoksia.⁸⁷⁰ Kirjat olivat Karilalle paitsi itsekasvatuksen ja sitä kautta tapahtuvan yhteiskunnallisen edistyksen väline myös keino uhmata ulkopäin tulevia ”haitallisia” vaikutteita, tulivat ne sitten poikien vertaisyhteisöistä, kodin piiristä tai kehkeytymässä olevien uusien massaviestintien välityksellä.

Karilaan mukaan lukeminen elämyksellisellä tavalla edellytti rauhaa, hiljaisuutta ja yksinäisyyttä. Lukija vetäytyi esimerkiksi omaan huoneeseensa tai ulla-kolle ja antautui dialogiin kirjan loihtimien ajatusten ja kertomusten kanssa. Ullakolla yksin lukevasta ja itseään kasvattavasta pojasta tuli Karilaan lukemisihanteen kiteytymä, joka toistui usein hänen suurmieskuvauksissaan ja myös muissa kasvatuskirjoituksissa.⁸⁷¹ Niin Aleksanteri Suuri, Abraham Lincoln, Aleksis Kivi, Platon, Napoleon kuin Tolstoikin kantoivat Karilaan mukaan kaikkialle mukanaan kirjoja ja uppoutuivat niiden ääreen sopivan tilanteen tullen.⁸⁷² Monet suurmiehistä olivat myös saaneet sytykkeen tulevalle uralleen nimenomaan kirjoista lukemalla ”niin, että luetut sanat ja ajatukset sattuvat heihin, herättävät heissä uutta elämää ja avaavat heille uuden maailman”.⁸⁷³ Karilaan suurmieselämäkerrat ja hänen itsekasvatusteoksensa *Taistelu ja voitto* (1925), *Näkymätön väliseinä* (1929) ja *Oppia ikä kaikki* (1942) pyrkivät tarjoamaan poikalukijoille samanlaisen

⁸⁶⁹ KA PKA OTT. ”Lukukammion salaisuus”. Esitelmä kirjallisuusviikolla lokakuussa 1926.

⁸⁷⁰ YKA. ”Lukija kirjansa ääressä”. Esitelmäkäsitelmäkirjoitus. Kyseinen esitelmä luettiin ainakin radiossa 7.2.1932 osana opintokerhoille tarkoitettua radioesitelmäsarjaa. Ks. *Opintotoveri* 2/1932, 28–29; YKA. ”Uskollinen matkatoveri”. Puhekirjoitus.

⁸⁷¹ Ks. esim. Karilas 1919d, 419; Karilas 1921d.

⁸⁷² Karilas 1921d; Karilas 1929e, 10, 53–54.

⁸⁷³ Karilas 1921d, 611–613.

elämää muuttavan kokemuksen. Lukemisen kanssa rinnakkainen itsekasvatuskeino oli kirjoittaminen, esimerkiksi päiväkirjan pitäminen, jota Karilas suositteli useissa kirjoituksissaan.⁸⁷⁴

Karilaan lukemisihanne oli moderni siinä mielessä, että lukeminen tapahtui yksin, äänettömästi ja uusia elämyksiä hakien. Samalla se oli kuitenkin selvästi sukua hyvin vanhakantaisille uskonnollisen kirjallisuuden lukemisen tavoille, joissa lukeminen kytkeytyi itsetutkiskeluun ja hengelliseen kilvoitteluun. Pietistit olivat jo 1700-luvulla korostaneet Raamatun, katekismuksen ja hartauskirjallisuuden lukemista omakohtaisesti eläytyen ja sisäisen palon motivoimana. Kirjojen ja lukemisen rooli oli muutenkin herätysliikkeiden leviämässä keskeinen.⁸⁷⁵ Toisaalta Karilaan itsekasvatuskirjat ammensivat 1800-luvulla suosituista menestysoppaista, joiden edelläkävijä Benjamin Franklinin *The Way to Wealth* (1758) käännettiin suomeksi jo vuonna 1832.⁸⁷⁶ Karilaskin mainitsi Franklinin useissa kirjoituksissaan itsekasvatuksen merkkihenkilönä.⁸⁷⁷ Franklin edusti nimenomaan amerikkalaisperäistä self-made man -ihannetta, jossa mies kasvatti itsensä järjestelmälliseksi, sisäisesti voimakkaaksi ja muista riippumattomaksi saaden näin osakseen taloudellista menestystä.⁸⁷⁸ Max Weberille nimenomaan Franklin oli puhtain esimerkki kalvinistisesta ”kapitalismin hengestä”, joka ajoi miehen askeettiseen ja velvollisuuden motivoimaan työntekoon aineellisen hyödyn maksimoimiseksi.⁸⁷⁹ Vaikka Karilas ammensi franklinilaisesta traditiosta, hänen itsekasvatusihanteensa ei tähännyt taloudelliseen (tai muuhunkaan ”ulkoiseen”) menestykseen vaan nimenomaan sisäisen maailman vaalimiseen.

Karilas käytti värikästä ja vertauskuvallista kieltä kirjoittaessaan ihmisen sisäisestä puolesta, mikä johtui osin minuuden käsitteistön vakiintumattomuudesta.⁸⁸⁰ Toisaalta hän puki tietoisesti monet psykologiset käsitteet idealistisen filosofian asuun. Nuorena ihmisen ”henkinen olemus” lepäsi syvällä sielun uumenissa ”siellä pimeydessä, kylmänä ja koskemattomana kuin kallion sisään asetettu ruutipanos”. Ruutipanos odotti sytyttäjäänsä, joka saisi aikaan räjähdysten ja toisi nuoren sisäisen potentiaalin ja todellisen olemuksen esiin.⁸⁸¹ Oman itsen löytäminen (vrt. luku 3.4) ei yleensä tapahtunut ilman apuvoimia vaan vaati tukeen ja keskustelukumppanikseen esimerkiksi hyviä kirjoja. Yksilöiden sisäisen kasvu merkitsi Karilalle aina myös yhteiskunnallista edistystä. Sen sijaan ulkoisten arvojen, ajatusten ja tavoitteiden yleistymisen oli merkki rappiosta. Sisäinen ja ulkoinen edustivat vastakkaisia voimia, jotka kävivät jatkuvaa kamppailua niin julkisessa elämässä kuin myös yksilöiden sisäisessä maailmassa. Tällaiselle dualismille löytyi esikuvia myös Raamatusta, etenkin Paavalin kirjeistä, joissa liha ja henki, synti ja Jumalan tahto, kävivät kamppailuaan ihmisyyksilöissä.⁸⁸² Lihan ja ulkoisten arvojen voittokulku merkitsi uhkaa paitsi

⁸⁷⁴ Ks. esim. Karilas 1931c.

⁸⁷⁵ Mäkinen 1996, 26; Kakkuri 2014, 62–70; Laine 2017, 54–56, 78–81, 91–93.

⁸⁷⁶ Paloposki 2013.

⁸⁷⁷ Ks. esim. Karilas 1929f, 135.

⁸⁷⁸ Ks. esim. Tjeder 2003, 204–214; Kimmel 2018, 18.

⁸⁷⁹ Weber 1980/1904, 34–38.

⁸⁸⁰ Ks. kristillisestä minuuden käsitteistöstä Mielikäinen 2014, 59.

⁸⁸¹ Karilas 1923c, 9; Karilas 1925a, 105.

⁸⁸² Ks. esim. Tilli 2014, 220; Gal. 5:16–24.

uskonnolliselle elämälle myös epäitsekkäälle puurtamiselle jalojen tavoitteiden saavuttamiseksi. Karilas viittasi implisiittisesti ajankohtaisiin tapahtumiin ja poliittiseen kehityskulkuun, jossa ”ulkoiset vallankumoukset” olivat tehneet tuhojaan sisäisille arvoille. Nyt oli aika ”sisäisille vallankumouksille”, jotka olivat Karilaan mukaan vallankumousten aidoin ja alkuperäisin muoto.⁸⁸³ Karilaan suurmieselämäkerrat ja itsekasvatusteokset johdattelivat lukijoitaan sisäiseen kasvuun, mutta ne olivat myös osa sisällissodan jälkeistä vastavallankumouksellista toimintaa tähdäten henkis-hengellisten arvojen edistämiseen etenkin poikien keskuudessa.

Ensimmäisen maailmansodan jälkeen ilmestyi useita pessimistisiä aikalaisanalyysyjä, joiden mukaan modernisaatio ja maallistuminen olivat johtaneet länsimaat henkiseen kriisiin ja jopa rappioon. Oletettu kriisi kytkeytyi maallistumisen ohella säätypohjaisten järjestelmien rapautumiseen ja korvautumiseen massayhteiskunnalla, jossa laajat, poliittisesti arvaamattomat massat olivat nousseet etualalle. Yhdistettynä henkis-hengelliseen tyhjiöön massayhteiskunta tuotti – näissä selkeän elitistisissä arvioissa – joukkoihmisiä, jotka juoksivat muotivirtausten perässä ja olivat alttiita massaviestinten ja poliittisten johtajien ohjailulle.⁸⁸⁴ Uuden aikakauden arvotyhjiöstä kärsivät ja arvorelativismiin kanssa kamppailevat nuoret päätyivät niin kirjallisuuden päähenkilöiksi esimerkiksi Mika Waltarin varhaistuotannossa kuin myös kasvattajien huolenaiheiksi.⁸⁸⁵ Myös Karilaan kirjoituksissa nykyajan turmiollisuus tiivistyi nimenomaan vääränlaisen arvomaailman leviämiseen kulovalkean tavoin nuorten keskuudessa. Hän pelkäsi, että maallistuva massayhteiskunta oli tuottamassa ”sisäisille arvoille” kokonaan vieraita sukupolvia.⁸⁸⁶ Näiden nuorten kohdalla ruutipanos jäi räjähtämättä ja yksilöllisyys puutteelliseksi, mikä teki heistä erityisen alttiita ympäristön huonoille vaikutteille. Vaikka Karilas käytti uskonnollista kieltä ja hyödynsi teksteissään myös raamatullista eskatologiaa, hänen huolenmäärittelynsä kytkeytyi aikakauden laajempaan kulttuurikriisikeskusteluun. Tästä kielii muun muassa se, että Karilas viittasi teksteissään filosofi Erik Ahlmanin 1920- ja 1930-lukujen teoksiin, joissa tämä pyrki nimenomaan hahmottelemaan länsimaiselle kulttuurille uutta suuntaa nousevien totalitarististen järjestelmien, kulttuurin kaupallistumisen ja näistä seuraavan yhdenmukaistumisen paineessa.⁸⁸⁷

Karilaan ensimmäisen elämänfilosofisen itsekasvatuskirjan *Suuren hiljaisuuden miehiä* (1919) esipuheessa on eräänlainen ohjelmajulistus, jossa hän valottaa vertauskuvien kautta teoksensa suhdetta edellisvuosien yhteiskunnalliseen

⁸⁸³ Karilas 1929e, 72, 87–88. Karilas toisti hieman uusin sanoin konservatiivisen politiikan perusajatuksen, jonka mukaan yhteiskunnan uudistumisen tuli lähteä yksilöistä, ei rakenteellisista muutoksista.

⁸⁸⁴ Mikkeli 1996, 127–128, 134–136; Mikkeli 1998, 20–32. Tunnetuin aikalaisanalyysi oli espanjalaisen filosofin José Ortega y Gassetin vuonna 1930 julkaisema teos *Massojen kapina*. Se suomennettiin kuitenkin vasta 1950-luvulla.

⁸⁸⁵ Järvelä 2013, 188–189; Ks. esim. Julkunen 2018. Huoli erosi jossain määrin jo vuosisadan alussa keskustellusta rodullisen degeneraation pelosta, joka ulottui myös koululaisiin ja heidän fyysisen terveytensä vaalimiseen. Rotuhygienia-keskustelussa ja Karilaan taustalla olevassa moraalireformissa oli myös yhteneväisiä tekijöitä, esimerkiksi kiinnostus seksuaalisuuden säätelyä kohtaan. Ks. esim. Halmesvirta 1995; Halmesvirta 2001b.

⁸⁸⁶ Ks. esim. Karilas 1925a, 69–70; Karilas 1929e.

⁸⁸⁷ Ks. esim. Karilas 1925a, 69; Salmela 1999, 178–180.

murrokseen ja sisällissotaan. Karilaan mukaan aiemmin isänmaata peittävät metsät oli hakattu ja alta oli paljastunut irvokas, karu maaperä. Metsän möivät ”suurisukuiset” ja hakkuun toimittivat väkivalloin ostajien palkolliset. Nyt tarvittiin uutta alkua:

Kaskettakoon ahot, ojitettakoon suot ja louhittakoon temppelien rakennuskiviksi paljaat paadet. Ja toisiin paikkoihin kylvettäköön uutta metsää. Niin peittäessämme väkivallan jäljet teemme tulevaisuuden työtä. Panemme alulle uuden kasvun, joka elää silloinkin, kun metsän myyjät ja kaatajat ovat hyökkäysasennostaan herpautuneet.⁸⁸⁸

Suomen kansa oli kasvanut suuruuteen metsien hiljaisuudessa, mutta nyt uuden ajan koittaessa hiljaisuus oli kylvettävä ”ihmisen sisäelämään”. Ulkoinen vallankumous ei ollut ratkaissut vaan päinvastoin hämmentänyt ihmisen perimmäisiä kysymyksiä, jotka koskivat ihmisen suhdetta itseensä ja elämäänsä.⁸⁸⁹ Kirjan sivuilla Karilas marssitti lukijan eteen ”suuren hiljaisuuden miehiä”, keskustelukumppaneita, jotka johdattivat ajan murrosten järkyttämät lukijat pohtimaan elämänfilosofisia kysymyksiä. Käytännössä teos sisälsi Blaise Pascalin, Ralph Waldo Emersonin, Tolstoin, Maurice Maeterlinckin, Johannes Müllerin ja Hans Larssonin käännöstekstejä ja näiden lyhyet elämäkerrat. Vaikka kyseessä oli itsekasvatuskirja, se tuskin sopi kovin hyvin poikien luettavaksi. Teos kuitenkin valottaa myös Karilaan pojille suunnattujen itsekasvatuskirjojen periaatteita ja tavoitteita.

Karilaalle henkilökohtaisesti tärkein edellä mainituista ajattelijoina oli 1800-luvun alkupuolella vaikuttanut yhdysvaltalaisfilosofi Emerson, johon hän viittasi teksteissään vielä eläkepäivilläänkin. Emerson oli 1910-luvulla melko tuntematon ajattelija Suomessa, ja Karilaan Emerson-käännökset olivatkin ensimmäisten joukossa.⁸⁹⁰ On mahdollista, että Karilas tutustui Emersonin kirjoituksiin Pietarin opintomatallaan. *Suuren hiljaisuuden miehiä* -kokoelmaan Karilas käänsi Emersonin alun perin vuonna 1841 ilmestyneen esseen ”Self-Reliance” otsikolla ”Itseluottamus”. Essee on yksi Emersonin ja samalla varhaisen yhdysvaltalaisen filosofisen kirjallisuuden tunnetuimmista teksteistä. Lukijoille kirjoitetussa, Emersonin elämää esittelevässä saatetekstissä Karilas opasti, että Emerson kehottaa ”sinua luottamaan itseesi ja kehittämään itsenäisyyttäsi” moittien ”joukkojen yhdenmukaisuuden tavoittelua”.⁸⁹¹ Emersonin essee on hyvin polveileva ja moninainen, mutta johtoajatukseksi nousee autenttisen elämän moraalinen vaatimus.⁸⁹² Oman polun seuraaminen meni (Karilaan kääntämän) Emersonin mukaan muiden jäljittelemisen tai mielipiteiden, jopa hyvän ja pahan, edelle:

⁸⁸⁸ Karilas 1919b, 7.

⁸⁸⁹ Karilas 1919b, 7–8.

⁸⁹⁰ Kovalainen 2007b. Volter Kilpi oli suomentanut jo vuonna 1909 Emersonin teoksen *Representative Men* (suom. *Ihmiskunnan edustajia*).

⁸⁹¹ Karilas 1919b, 57, 82.

⁸⁹² Ks. Kovalainen 2007a, 69–70, 125–129. Heikki Kovalaisen mukaan Emerson tavoitteli filosofiassaan autenttista suhdetta todellisuuteen. Tämä tarkoitti elämistä mahdollisimman totuudenmukaisesti itseä kohtaan.

Tärkeimpänä vaadin sinulta todistusta siitä, että olet mies, ja hylkään vetoamisen miehestä hänen tekoihinsa. [...] Niin köyhät ja mitättömät kuin kykyni lienevätkin, olen tosiasiallisesti olemassa, enkä minä tarvitse siitä omia tai tovereitteni vakuutuksia enkä mitään toisarvoisia todistuskappaleita. Mitä minun on tehtävä, siinä kaikki mikä kiinnittää mieltäni, eikä se merkitse mitään mitä ihmiset ajattelevat. Tämä laki, jota on yhtä aikaa vaikea sovelluttaa todellisuuteen kuin henkiseen maailmaan, olkoon suuruuden ja pienuuden erottaja. Se on sitäkin vaikeampi tehtävä, kun aina olet löytävä niitä, jotka ajattelevat, että he tietävät paremmin kuin sinä, mikä on sinun velvollisuutesi. On helppo elää maailmassa maailman mukaan; on helppo elää yksinäisyydessä omintakeisesti, mutta suuri mies on se, joka keskellä joukkoa säilyttää ihastuttavan täydellisesti yksinäisyyden riippumattomuuden.⁸⁹³

Karilas näyttäisi omaksuneen Emersonilta etenkin vaateen elää ja tehdä päätöksiä muiden mielipiteistä riippumatta.⁸⁹⁴ On helppoa nähdä, miksi Emersonin ajatukset viehättivät Karilasta. Emerson teki jyrkän erottelun minuuden ja muun maailman välille, mikä muistutti selvästi Karilaan teksteissä toistuvaa jakoa sisäiseen ja ulkoiseen. Vaatimus oman polun kulkemisesta ulkomaailman mielipiteistä välittämättä palautti varmasti Karilaan mieleen myös hänen Oulun lyseon aikaisen rehtorinsa Mauno Rosendalin, joka oli uhmannut venäläistä virkavaltaa sisäiseen vakaumukseensa nojaten. Lisäksi Emerson kirjoitti tuotannossaan suurmiehistä ja piti esikuvia tärkeänä osana itsekasvatusta. Esikuvat edustivat Emersonille yksilön saavuttamatonta itseä ja autoivoivat samalla ylittämään itsensä päätymässä täydellistymisen prosessissa.⁸⁹⁵ Näin ihminen saattoi paradoksaalisesti tunnistaa potentiaalinsa ja tulla aidommin omaksi itsekseen esimerkiksi suurmieselämäkertoja lukemalla. Toki monissa muissakin 1910- ja 1920-lukujen elämänfilosofisissa virtauksissa, esimerkiksi Karilaan hyvin tuntemassa tolstoilaisuudessa, pyrittiin kohti aidompaa ja vapaampaa yksilöllistä toimintaa.⁸⁹⁶ Itsekasvatus oli keskeinen ihanne myös fennomaanisesta kansallisuusfilosofiasta ponnistavassa nuorisoseura- ja kansanopistoliikkeessä, jonka keskeisin taustavaikuttaja oli Santeri Alkio. Alkiolainen itsekasvatusihanne tavoitteli niin ikään kansalaisia, jotka kykenevät itsenäiseen ajatteluun eivätkä olleet joukon mielipiteiden armoilla.⁸⁹⁷ Karilaan itsekasvatus oli kuitenkin enemmän emersonlainen kuin alkiolainen projekti: itsen täydellistyminen tähtäsi toki myös Karilaalla hyvään kansalaisuuteen, mutta samalla siinä oli tärkeä sisäänpäin katsova, hengellinen ulottuvuutensa.

Emersonin ohella Karilas oli kiinnostunut muistakin yhdysvaltalaisajattelijoina. Hän perehtyi 1920-luvulla myös muun muassa NMKY-liikkeen vaikuttajien Dwight L. Moodyn ja John Mottin ajatuksiin. Moodystä hän kirjoitti myös laajan elämäkerran vuonna 1930, Mottia hän puolestaan tituleerasi yhdeksi merkittävimmistä elossa olevista kristityistä⁸⁹⁸. Moody toimi Yhdysvalloissa

⁸⁹³ Karilas (toim.) 1919, 95.

⁸⁹⁴ Ks. esim. Karilas 1919b, 57.

⁸⁹⁵ Kovalainen 2007a, 73–74, 126.

⁸⁹⁶ Ks. esim. Karkama 2010, 48–49. Tolstoilaisuus oli ollut erityisen suosittua juuri Venäjän stipendiaattien keskuudessa. Ks. Ketola 2007, 139–141.

⁸⁹⁷ Alanen 1976, 185–189; Valtonen 2004, 48–52; Niemelä 2014. Myös kasvatustieteilijä J. A. Hollo kirjoitti itsekasvatuksesta. Hän ei kuitenkaan pitänyt esikuvia ja elämäkertoja hyvänä itsekasvatuksen menetelmänä, sillä ne johtivat hänen mukaansa vain muiden jäljittelyyn. Ks. Hollo 1931, 63–64.

⁸⁹⁸ Karilas 1925c.

evankelistana 1800-luvun lopulla osana niin kutsuttua kolmatta suurta herätystä. Hänen julistuksessaan korostui sisäisen kilvoittelun ja uupumattoman työnteon rooli uskonnollisina ihanteina. Samoin Mott suhtautui uskontoon itsekurin ja tahdon kasvattamiseen kytkeytyvänä kilvoitteluna.⁸⁹⁹ Moodyn ja Mottin luonteenkasvatuskristillisyyden muistutti Karilaankin kouluvuosilta tuttua oman itsen herruuden tavoittelua. Emerson oli sen sijaan ajatuksineen omaperäisempi viitaukskohde, vaikka hänkin oli elänyt angloamerikkalaisen herätyskristillisyyden vaikutuspiirissä.

Yhdysvaltalainen kirjallisuudentutkija Susan Robertson on esittänyt Emersonin saarnojen pohjalta kiinnostavan tulkinnan, jonka mukaan Emerson kehitti varhaistuotannossaan henkis-hengellisen vaihtoehdon 1800-luvun alun Yhdysvalloissa läpikäytyä self-made man -ideaalille. Emersonin self-made manista tulikin Robertsonin termin ”man-made self”, joka käänsi taloudellisen menestyksen sisäänpäin suuntautuvaksi täydellistymisen pyrkimykseksi. Itsekasvatuksen kautta itsensä herraksi muuttunut man-made self sai osakseen jumalallista voimaa ja tuli itseriittoisuudessaan jopa Jumalan kaltaiseksi. Tällöin hän ei enää välittänyt muiden mielipiteistä vaan toimi halutessaan myös normien ja odotusten vastaisesti omatuntonsa varassa tarvitsematta muiden vahvistusta omalle identiteetilleen.⁹⁰⁰

Karilas luki ja tulkitsi Emersonia hyvin erilaisessa ympäristössä kuin mikä 1800-luvun alun Yhdysvallat oli ollut, mutta hän näyttäisi käyttäneen Emersonin ”itseluottamusta” nimenomaan sosiaalisten odotusten haastamiseen. Poikatyössä oli tunnettua, että uskosta ja moraalisisista ihanteista kiinni pitävät pojat saattoivat joutua muiden arvostelun ja pilkan kohteeksi. Tällöin he monesti taipuivat ryhmäpaineen alla, luopuivat uskonnosta ja pahimmillaan tekivät itsekin typeryyksiä, näin ainakin pelättiin. Kasvatuslaitoksiin poikia ohjaavan ”pahantapaisuuden” taustalla oli usein juuri isompien poikien tai aikuisten jäljittely, esimerkiksi alkoholinkäyttö ja väkivalta.⁹⁰¹ Kari Koskela on kuvannut, kuinka 1900-luvun alun Helsingin työläisalueiden pojat aiheuttivat epäjärjestyksiä ja häiritsivät esimerkiksi uskonnollisia tilaisuuksia nimenomaan saadakseen mainetta ”kadun julkisuudessa”, siis muiden poikien silmissä.⁹⁰² Karilaan kehoitus itseluottamukseen ja oman polun kulkemiseen tähtäsi nimenomaan tällaisen jäljittelyn välttämiseen. Itsekasvatuksen kulttuuri loi vastapainon katujen poikakulttuurille, jonka sisäiset normit kehottivat Karilaan mukaan taipumaan joukon äänekkäimpien ja fyysisesti vahvimpien tahtoon. Muutkin kuin Karilas ja kristillinen poikatyö toki korostivat moraalisen rohkeuden vaatimusta. Esimerkiksi Leena Kosken mukaan omista moraalisisista periaatteista kiinni pitäminen oli yksi 1900-luvun alkupuolen aapistarinoiden keskeinen viesti pojille. Karilaan kasvatustavoitteet

⁸⁹⁹ Ahonen 1983, 41–45; Ahonen 1987, 42–50, 94–107, 132–134.

⁹⁰⁰ Robertson 1995a, 108–159; Robertson 1995b, 159–169. Emerson teki käänteeseen myös omassa elämässään ja jätti pastorin työn koettuaan, ettei voinut toteuttaa siinä täydellistä itsenäisyyttä. Myöhemmin Emersonia kritisoitiin muun muassa hengellisestä narsismista. Ks. Robertson 1995b, 169.

⁹⁰¹ Vehkalahti 2009, 20–24.

⁹⁰² Koskela 2018, 66, 87, 99–106.

olivatkin selvästi linjassa koululaitoksen kansallis-idealistisen moraalij- ja kansalaiskasvatuksen kanssa.⁹⁰³

Karilas vetosi itsekasvatusteksteissään nimenomaan poikajoukkojen ”hiljaisiin”, jotka eivät pitäneet kovaa ääntä itsestään mutta vaalivat ihanteita sisälleen ja ottivat ”ratkaisevalla hetkellä johdon käsiinsä, kun sitä tarvitaan”. Karilas vertasi tällaisia poikia Raamatun profeetta Danieliin, joka nousi uhmaamaan israelilaisia epäjumalien palvontaan pakottavaa Babylonian kuningasta. Babylonia puolestaan rinnastui sortokauden Venäjään, joka pakotti suomalaiset ”kumartamaan omia epäjumaliaan”.⁹⁰⁴ Pojilta vaadittava itsenäisyys (suhteessa muihin ihmisiin) vertautui Suomen poliittiseen itsenäisyyteen, riippumattomuuteen muiden maiden vaatimuksista; Suomikin oli ”hiljainen poika”, joka ei pitänyt meteliä itsestään mutta pysyi tilanteen tullen lujana. Itseluottamus ja itsenäisyys eivät olleet kuitenkaan helppoja pyrkimyksiä, vaan muiden vaikutusvaltaa uhmaavien tuli valmistautua pilkkaan ja ivaan, näin myös profeetta Danielin kohdalla:

Ihmeellinen oli Danielin rukouksen voima. Sen huomasivat pian kuninkaan kaldealaiset neuvonantajatkin ja tahtoivat suunnata kateellisen iskunsa juuri tähän kohtaan. Sillä niinhän tavallisesti on, että meidän vahva kohtamme on tikkuna vihamiestemme silmissä. Tuo poika on toisia etevämpi; hän lukee itsensä kuoliaaksi, sanovat toiset pojat, viisas pääsee vähemmälläkin, vaikka hän itse asiassa saattaa oppia vähemmällä luvulla kuin nuo toiset; tuossa on poika, joka ”ei seuraa joukkoa pahuuteen” eikä tahdo kumartaa tovereittensa epäjumalia, selittäen syyksi sen, että vanhemmat ovat varoittaneet häntä siitä; hän on ”mamman poika”; tuo poika on uskonnollinen ja tekee tovereitten omantunnon levottomaksi jo pelkällä läsnäolollaan; hän on heidän mielestään tekopyhä.⁹⁰⁵

Poikajoukko arvoineen ja normeineen ei ollut sellaisenaan Karilaalle vieras tai vieroksuttava asia. Esimerkiksi *Poikien maailmassa* hän kirjoitti poikien omista ”pienoisyhteiskunnista”, joilla oli sääntönsä ja hierarkiansa. Vaikka koontuminen yhteen kuului poikaluontoon, poikajoukkojen ihanteet olivat aina ympäristönsä muovaamia. Nimenomaan noihin ihanteisiin kristillinen poikatyö pyrki vaikuttamaan.⁹⁰⁶ Toisaalta myös uusi massakulttuuri, elokuvat, radio ja viihdelukemisto, uhkasivat tehdä pojista muiden mielipiteistä riippuvaisia massaihmiä. Karilaan ullakolla yksin lukeva poika oli näiden tendenssien individualistinen vastakuva. Lukeva poika vaali sisäisyyttään yksinäisyyden rauhassa ja kehittyi parhaimmillaan immuuniksi ulkoisille vaikutteille. Näin ollen kirja ei ollut Karilaan kasvatustajattelussa vain hyödyllinen viestintäväline vaan kannatteli kokonaista yksilökeskeistä mieheksi tulemisen ideaalia, jopa elämäntapaa. Paradoksaalisesti Karilas hyödynsi kuitenkin kasvatustyössään myös

⁹⁰³ Koski 2001, 32–35. Ks. myös Tähtinen 2011. Jo Lucina Hagman oli perustellut yhteiskasvatusta sillä, että pojat vierottuivat yhteisopetuksessa paremmin kulttuurista, jossa miespuolukassa esiinnyttiin eri tavalla kuin naisten tai tyttöjen läsnä ollessa. Kristillinen poikakasvatusta pyrki ratkaisemaan saman kaksinaismoralismin ongelman eri tavoin. Ks. Öllila 1998, 172.

⁹⁰⁴ Karilas 1925a, 217–218. Tässä oli väistämättä myös omaelämäkerrallinen vivahde, sillä Karilas oli ollut ainakin omien kertomustensa perusteella ujo ja hiljainen poika.

⁹⁰⁵ Karilas 1925a, 222.

⁹⁰⁶ Karilas 1929a, 103, 129.

massaviestimiä ja esimerkiksi puhui radiossa kirjojen ja lukemisharrastuksen merkityksestä.⁹⁰⁷

Taistelu ja voitto -teoksen alussa Karilas ilmaisi suoraan, että tavoitteena oli antaa aineksia ulkomaailmasta tulevien vaikutteiden kriittiselle arvioimiselle. Tämä vaati hieman samanlaista itsetietoisuuden dialektiikkaa kuin moraalireformistiseen poikakasvatukseen kuulunut omien viettien tietoinen torjuminen: vaikutteita ei saanut päästää suoraan sydämeen vaan arvioida ensin ”sisäiseen ääneen” nojautuen, mitkä olivat hyviä ja mitkä huonoja vaikutteita. Lisäksi tarvittiin lujaa luonnetta eli ”hengen ryhtiä” huonoksi osoittautuneiden vaikutteiden torjumiseen ja oman pään pitämiseen.⁹⁰⁸ Minuuden hahmottamisella eräänlaisena itseä tarkkailevana kontrollikoneistona oli juuret jo valistusfilosofiassa⁹⁰⁹, mutta Karilas hyödynsi tuota traditiota uudenlaiseen tarkoitukseen: joukon vaikutusvallan ja massakulttuurin vastustamiseen. Kun tarpeeksi monta poikaa ja varsinkin avainasemassa olevat johtajapojat saatiin kieltäytymään huonoista tavoista, koko joukon arvostukset, näin Karilas uskoi, muuttuivat.

Edellisessä luvussa käsiteltiin Karilaan suurmieselämäkertojen mallitariinoita, jotka ohjasivat poikia seuraamaan rohkeasti kutsumustaan. Suurmiehillä oli kuitenkin roolinsa myös poikien itseluottamuksen kehittymiselle. Karilas kehotti poikia etsimään itselleen suurmiehistä ”hengenheimolaisia” ja ottamaan vastaan näiden tarjoaman elämäkokemuksen.⁹¹⁰ Näin poika asettui osaksi vuosituhantista ketjua, jossa ajatukset ja elämänarvot siirtyivät mieheltä miehelle:

Sokrates keksii jonkun ajatuksen, Platon panee sen paperille, Aristoteles kehittää sitä edelleen. Sitten se siirtyy Epiktetokselle, häneltä Emersonille, Maeterlinckille ja edelleen suoraan sinun sielun sisäisen janon tyydyttämiseksi. Siinä, iäisten totuuksien esittäjinä suurmiehet ovat sukua toisilleen ja muodostavat ketjun, joka jatkuu tai katkeaa meidän kohdallamme.⁹¹¹

Miesten ketju samastui koko länsimaiseen sivistykseen, joka uhkasi katketa jokaisen nivelensä kohdalla.⁹¹² Suurmieselämäkertoja lukeva poika ei vain jäljitellyt suurmiesten elämää vaan antautui itse valitsemansa hengenheimolaisen puhuttelemaksi. Jos ajatellaan, että Karilas hahmotti poikien elämän erilaisten vaikutteiden ristipaineena, niin suurmiehet olivat puolijumalallinen väliintulo, joka ohitti paitsi poikajoukon vaikutusvallan myös muodolliset kasvatus- ja koulutusinstituutit. Näin elämäkerroista todella tuli suurmiesten koulu. Suurmiehen elämän sisältöä tai ajatuksia tärkeämpää oli pojan suhde johonkin itseään ylevämpään. Näin suurmiehistä tuli voimanlähteitä emersonlaista itseluottamusta lataileville pojille.

Kuka sitten oli Karilaan oma hengenheimolainen? Karilas oli selvästi itse kiintynyt tiettyihin henkilöihin, joista hän kirjoitti useita elämäkuvauksia eri yhteyksissä. Tällaisia olivat esimerkiksi Dostojevski, George Washington ja G. A.

⁹⁰⁷ Ks. esim. *Opintotoveri* 2/1932, 28–29

⁹⁰⁸ Karilas 1925a, 10–14, 14, 18, 44–46, 92, 99, 144–145, 147, 153–154.

⁹⁰⁹ Ks. Danziger 1997, 140–147.

⁹¹⁰ Karilas 1924h, 15; Karilas 1925a, 59; Karilas 1929e, 24, 28–29, 43.

⁹¹¹ Karilas 1921d, 611. Sama ajatus esiintyy useissa kirjoituksissa hieman eri tavoin muotoiltuna. Ks. esim. Karilas 1934a, 14.

⁹¹² Ks. myös Karilas 1924h, 15, 19.

Wallin. Washingtonissa Karilas näyttäisi samastuneen tämän ujouteen, mikä häntä itseäänkin oli vaivannut.⁹¹³ Kiinnostus Walliniin, arabistiin ja muslimina esiintyneeseen Lähi-idän tutkimusmatkailijaan, on sen sijaan vaikeampaa ymmärtää. Wallin toki oli Karilaan tavoin koulutukseltaan kielitieteilijä, mutta hänen tutkimusmatkoillaan ei ollut esimerkiksi kristillisiä tai isänmaallisia päämääriä. Myöhempi tutkimus on osoittanut, että sen sijaan Wallinia motivoivat romanttinen kaukokaipuu, eskapismi ja jopa eroottiset idänfantasiat.⁹¹⁴ Karilasta kiehtoi etenkin se, kuinka Wallin lujitti itsensä armottomassa ”erämaan koulussa” ja tekeytyi uskottavasti beduiiniksi ja muslimiksi peittäen todellisen identiteettinsä.⁹¹⁵ Wallin rinnastui Karilaan kristilliseen miesideaaliin, jossa miehen todellinen ja aito ydin oli piilossa sisäisessä maailmassa. Kristitty poika tai mies saattoi näyttää ulospäin heikolta mutta oli sisältä luja kuin linnake. Tällöin hän pystyi rauhassa altistumaan myös haitallisille vaikutteille ja liikkumaan rauhassa maailmassa kulttuurissa samoin kuin Wallin vaelsi Lähi-idässä muslimien parissa. Wallinista poiketen kristillisen pojan tai nuorukaisen odotettiin kuitenkin myös paljastavan oman identiteettinsä ja seisovan sen takana sopivan tilanteen tullen.

Karilaan suurmieselämäkerrat ja muu itsekasvatuskirjallisuus painottivat pojille itsenäisyyttä ja itseluottamusta moraalisen vaatimuksena. Tämä oli nimenomaan keino, jolla kristillinen identiteetti pyrki selviytymään poikajoukkojen ja massakulttuurin paineessa. Jos uskonnon vastustajat (kuten vapaa-ajattelijat) esittivät kristinuskon epämodernina lauma-ajatteluna⁹¹⁶, Karilas käänsi sen päinvastoin: uskonnosta luopuminen olikin se epäitsenäinen valinta. Yhdysvaltalainen kulttuurihistorioitsija Warren I. Susman on kirjoittanut 1900-luvun alussa tapahtuneesta siirtymästä luonteen kulttuurista (*culture of character*) persoonallisuuden kulttuuriin (*culture of personality*). Jos vielä 1800-luvulla itsekasvatuksen ytimessä oli ollut tiettyjen luonteenpiirteiden ja ryhdikkään olemuksen kehittäminen, kaupallistuvan massayhteiskunnan syntyyn kytkeytynyt persoonallisuuden kulttuuri korosti muista erottautumista; oman luonteen jalostaminen ei riittänyt, vaan yksilön tuli olla ”joku” erotuksena muihin. Susmanin mukaan nimenomaan Emersonin filosofia oli tärkeä taustatekijä siirtymässä.⁹¹⁷ Karilaan vaatimus oman polun kulkemiseen voidaan rinnastaa Nuoren Voiman Liiton ympärille ryhmittyneen nuoren kirjailijapolven individualismiin, joskin näiden kohdalla se johti selkeämmin tradition kritiikkiin.⁹¹⁸ Michael Kimmel on kirjoittanut samasta muutoksesta kuin Susman hieman eri käsittein ja painotuksin. Kimmel viittaa sosiologi David Riesmanin klassikotutkimukseen, jonka mukaan modernisaation myötä ihmiset ryhtyivät muovaamaan itseään ja suunnittelemaan elämässään yhä enemmän suhteessa vertaisryhmiinsä tradition tai suvun sijaan.⁹¹⁹ Susmanin ja Kimmelin ajatusten näennäinen ristiriitaisuus

⁹¹³ Karilas 1922b, 55.

⁹¹⁴ Öhrnberg 1982 ja 1984. Wallinilla on myöhemmin epäilty olleen seksuaalisia suhteita paikallisten tyttöjen kanssa. Hän myös sairastui matkallaan sukupuolitautiin.

⁹¹⁵ Ks. Karilas 1932a; Karilas 1932c; Karilas 1937b.

⁹¹⁶ Ks. esim. Kirkley 1996, 80–82; Tjeder 2011, 135–137.

⁹¹⁷ Susman 1979, 215–220; Susman 2003, 271–284. Susmanin teorian kritiikistä ks. Heinze 2003, 228–232.

⁹¹⁸ Ks. esim. Mauriala 2005.

⁹¹⁹ Kimmel 2018, 102.

ilmentää modernin identiteetin jännitettä: samalla kun yksilön identifioitumista ei hallinnut enää traditio vaan samastuminen vertaisryhmiin, hänen oli kuitenkin löydettävä muista erottautuva itseys ja kuljettava omaa polkuaan. Tästä jännitteestä ammensivat myös kaupallinen mainonta ja kulutuskulttuuri, joille kulutajuus näyttäytyi yksilöllisiä valintoja tavoittelevana massana.⁹²⁰

Myös Karilas ja kristillinen poikatyö hyödynsivät tuota jännitettä. Toisaalta Karilas piti selvänä, että pojat halusivat kuulua joukkoon, olla osa poikakulttuuria omine hierarkioineen, tapoineen ja sääntöineen. Tälle ajatukselle perustui moni kristillisen poikatyön piirissä vaalittu aktiviteetti retkeilystä poikaurheiluun, peleihin ja leikkeihin. Yhteisöllisen toiminnan rinnalla Karilas kuitenkin ”kauppasi” teoksisissaan yksilöllisten valintojen tekemistä. Tämä kaksoisstrategia oli pohjimmiltaan apologeettista toimintaa, joka pyrki vastaamaan kulttuurisiin muutoksiin ja uhkakuviin ensimmäisen maailmansodan ja sisällissodan jälkeisessä Suomessa. Individualismi ei ollut kristillisen poikatyön lähtökohta, mutta Karilaan kohdalla siitä tuli yksi sen välineistä, toki kristillis-isänmaallisten ihanteiden rajoissa. Karilaan esimerkki osoittaa, että 1900-luvun alun uusiin kasvatustavoihin kuulunut lasten ja nuorten yksilöllisyyden korostaminen⁹²¹ sulautui lopulta kristilliseen poikakasvatukseen melko mutkattomasti; olihan herätysliikkeissäkin pitkä yksilölähtöisen uskon traditio. Karilas edusti ja edisti noussevan sivistyneistön notkeaa eetosta, mikä mahdollisti vaihtoehtoisten identiteettien kuvittelun. Pojille tarjottavasta kristillisestä miesidentiteetistä tuli Karilaan käsissä tarkoin suunniteltua kauppatavaraa. Vaikka se piti sisällään kieltoja, jotka ajoivat pojat pahimmillaan vertaisryhmien silmätikuiksi, se lupasi paitsi sisäistä voimaa myös menestystä julkisessa elämässä. Paradoksaalinen viesti kuului: unohda ulkoinen itsesi (muiden suosion tavoittelu ja aineelliset arvot) niin sinusta tulee jotain erityistä, jopa suurmies. Sisäisyyden vaalimisella ja itseluottamuksella oli siten ainakin lupauksissa myös ulkoisia seurauksia, vaikka Karilaan henkis-hengellinen itsekasvattaja olikin selvästi menestystä janoavan self-made manin vastakuva.

⁹²⁰ Kortti 2016, 167–168.

⁹²¹ Ks. esim. Tähtinen 2001, 196–198.

5 ITSEKASVATUKSESTA UUSPIETISTISEEN USKONVELJJEYTEEN?

5.1 Poikatyön kirkollistuminen ja uudelleenarviointi

1920-luvun kuluessa poikatyö oli saavuttanut vakiintuneen aseman kristillisessä nuorisoliikkeessä, ja poikatyöliiton kautta toiminta oli myös yhtenäistynyt eri puolilla maata. Vuosikymmenen lopulla alkanut murroskausi niin kristillisessä kentässä kuin myös laajemmin yhteiskunnassa sysäsi sitä kuitenkin uudelle uralle ja samalla horjutti Karilaan asemaa sen johtohahmona. Yksi konkreettinen muutos oli arkkipiispan vaihdos vuonna 1930, kun kolme vuosikymmentä kirkon ylintä virkaa hallinnut Gustaf Johansson kuoli ja sai seuraajakseen nuorkirkollisen Lauri Ingmanin. Johansson oli suhtautunut kirkon nuorisotyöhön kielteisesti, mutta Ingman kehotti ensi töikseen seurakuntia ottamaan nuoret paremmin huomioon. Vaikka seurakunnallisen nuorisotyön kehittämistä oli käyty kirkon piirissä keskustelua jo pitkään, 1930-luvulle asti se säilyi pääasiassa yhdistysmuotoisena. Vähitellen NMKY:n kaltaiset allianssikristilliset yhdistykset joutuivat kuitenkin tekemään tilaa seurakunnalliselle ja tunnustukseltaan luterilaiselle poikatyölle.⁹²² Samoihin aikoihin kristillistä poikatyötä ravisteli hengellinen uudelleenarviointi, jonka Karilas muotoili jopa "uskonpuhdistukseksi".⁹²³ Uudelleenarviointi sai alkunsa epäilyksistä, oliko tasapainoilu maallisen kulttuurin kanssa tuonut toimintaan mukaan kristillisiä arvoja laiminlyöviä jäseniä. Kirkkoa ja kristillistä yhdistyskenttää jo pidempään jakanut jännite angloamerikkalaisvaikutteisen allianssiekumenian ja kansallismielisen herätyskristillisyyden

⁹²² Ingman 1932; Kena 1979, 131; Välimäki 1998b, 267–272; Lund 2007, 67–70; Kaarninen 2009, 89–93. Periaatteessa jo kirkkolakiin vuonna 1925 tehty muutos kehotti seurakuntia nuorisotyöhön, mutta se oli toteutunut huonosti.

⁹²³ Ks. esim. KA PKA KK. "Kristus hallitsee". Kiertokirje keuhäällä 1931.

välillä teki tuloaan myös nuorisoliikkeeseen.⁹²⁴ Poikatyön kohdalla jouduttiin arvioimaan uudelleen esimerkiksi suhdetta urheiluun, josta oli tullut 1920-luvun alkupuolelta lähtien yksi toiminnan selkärangoista.

Vuoden 1931 alussa maan NMKY-liikkeen johtohenkilöt, Karilas mukaan lukien, kokoontuivat Otavan kansanopistolle veljespäiville keskustelemaan uskonasioista ja liikkeen tulevaisuudesta. Kokouksesta lähetettiin kaikille maan NMKY:ille pitkä kirjelmä, joka julkaistiin myös SNKL:n äänenkannattajassa.⁹²⁵ Osallistujat kertoivat kokoontuneensa ”sisäisen hädän pakottamana” arvioimaan uudelleen liikkeen poika-, nuorukais- ja miestyötä. Kirjelmästä huokuu kääntymyksen ja katumuksen henki:

Jumalan kasvojen edessä työtämme tarkastaessamme olemme päätyneet tunnustamaan, että olemme olleet kelvottomia palvelijoita. Olemme monessa suhteessa työsämme laiminlyöneet kutsumuksemme olla Kristuksen todistajia ja erehtyneet teemmään Kristuksen työtä omana työnämme ja omassa voimassa. Meitä elähdyttää nyt eron hetkellä harras ja vilpiton halu Jumalan armon avulla tehdä parannus.⁹²⁶

Lopuksi kirjelmässä toivottiin, että maan kristityt tuntisivat tämän ”Jumalan etisikon ajan” ja ryhtyisivät uudella voimalla työhön poikien ja miesten voittamiseksi Jeesukselle.⁹²⁷ Yksi allekirjoittajista oli herätyssaarnaajana jo 1920-luvun puolivälissä mainetta niittänyt Urho Muroma, joka oli luultavasti yksi kokouksen järjestäjistä.⁹²⁸ Muroma, joka oli toiminut aiemmin Helsingin NMKY:n pääsihteerinä (ks. luku 3.6), korosti julistuksessaan kääntymyksen ja kokonaisen Jumalalle antautumisen merkitystä.⁹²⁹ Kokouksessa kerättiin selvästi Muroman saarnaajantyön hedelmiä, mutta mistä muusta oli kyse? Yksi vastaus saadaan, kun aihetta tarkastellaan kristillisen poikatyön vuosikymmenen lopulla kohtamien haasteiden näkökulmasta.

Karilas kertoi Otavan kokouksesta maan poikatyöntekijöille seuraavassa kiertokirjeessään. Samalla hän mainitsi, että kokouksesta oli keskusteltu myös SNKL:n päätoimikunnassa, jossa esitettiin toive ”hengellisen työn tehostamisesta ja syventämisestä”. Yhtenä syynä suunnanmuutoksen tarpeeseen oli Karilaan mukaan se, että yhdistykseen oli liittynyt jäseniä, jotka eivät vastanneet NMKY-ihannetta:

On oman itsemme ja toisten pettämistä ja sovinnon hieromista pimeyden ruhtinaan kanssa, jos sallimme NMKY:n jäsenten kiroilla, tupakoida, tanssia ja tehdä vaikka mitä.

⁹²⁴ Kyseisestä jännitteestä kristillisessä ylioppilasliikkeessä ks. Pietikäinen 1997, 23; Krapu 2009, 46; Seppo 2013, 45–55. Suomen NNKY:ssä kansallinen suuntautuminen poiki jo varhain antiekumeenisia näkemyksiä, jotka johtivat lopulta eroamiseen NNKY:n Maailmanliitosta vuonna 1930. Ks. Antikainen 2006a, 122–137.

⁹²⁵ *Nuorten airut* 1/1931, 2.

⁹²⁶ KA NKA Hg:3. ”Tervehdys. Rakkaat veljet Herran työssä Suomen N.M.K.Y:ssä”. Otavassa 1.1.1931.

⁹²⁷ *Ibid.*

⁹²⁸ Muroma vietti kesiään Otavalla ja järjesti siellä samoihin aikoihin kokouksia muun muassa seurakuntien työntekijöille. Muroman juuret olivat evankelisessa liikkeessä, mutta hän koki vuonna 1912 herätyksen ja ryhtyi sen jälkeen evankelistaksi. Ks. Junkkaala 1990, 116; Junkkaala 2001.

⁹²⁹ Junkkaala 1990, 94–97.

Ei! Puhutelkaamme ensin asianomaisia kahden kesken, ja ellei muutosta tapahdu [...] täytyy meidän erottaa asianomainen yhdistyksestä.⁹³⁰

On ilmeistä, että jo aiemmin käsitelty tanssikysymys, jonka Karilas oli kohdannut ruohonjuuritasolla poikatyöntekijänä, herätti periaatteellista keskustelua siitä, vallitsiko yhdistysten jäsenissä oikeanlainen henki. Toinen ongelmakohta oli kristillinen urheilu, johon oli ryhdytty alun perin poikien ja nuorukaisten houkuttelemiseksi mutta joka näytti tuoneen mukanaan myös uskonasioita laiminlyöviä jäseniä. Tästä oli saatu merkkejä jo vuoden 1926 NMKY:n Poikien talvipäivillä, kun osa pojista – luultavasti urheiluhenkisimmät – jätti ohjelmaan kuuluneen jumalanpalveluksen väliin. Vuonna 1929 puolestaan kuusi NMKY:n Urheiluliiton nuorta jäsentä jouduttiin erottamaan, sillä he olivat osallistuneet toveripäivien yhteydessä paikallisen työväenyhdistyksen tanssi-iltamaan.⁹³¹ Oli tunnettua, että vaikka maallisen urheiluliikkeen piirissä korostettiin virallisesti esimerkiksi raittiuden tärkeyttä, alkoholin käyttöä katsottiin jonkin verran sormien läpi.⁹³² Samanlaisen kaksinaismoralismin ei haluttu pesiytyvän kristilliseen urheiluun. Kun Karilas suoritti vuonna 1929 pääkaupungin pojille kiertokyselyn mieluisimmista poikatyön toimintamuodoista, reilusti yli puolet mainitsi urheilun, voimistelun ja erilaiset pelit, mutta vain noin viidennes raamattupiirit.⁹³³ Tulos oli tuskin yllätys, mutta se painotti ryhtiliikkeen tarvetta.

Urheilu tuli esiin myös NMKY:n Poikien maan poikaosastoille vuonna 1930 tekemässä kiertokyselyssä, jossa tiedusteltiin poikia pois poikatyön piiristä vetäviä tekijöitä.⁹³⁴ Epilän poikaosaston johtajan Kustaa Sallisen mukaan poikien elämää vaaransivat ennen kaikkea ”vasemmiston taholta harjoitettu painostus” sekä maalliset riennot, kuten elokuvat, teatteri ja urheiluharrastus. Sallinen vastasi kyselyyn myös Tampereen poikaosaston osalta, jossa tilanne oli vielä huolestuttavampi kuin Epilässä. Tampereen pojat olivat luisuneet pois ”kristillisestä hengestä”, kodeissa vieroksuttiin uskontoa ja koulujenkin uskonnonopetus oli hataraa. Lisäksi kristillisessä poikatyössä oli sorruttu ”käyttämään enemmän ulkonaisia houkutuskeinoja”, mikä oli tuonut ”maailman henkeä siinä määrin yhdistykseen, että poika ei löydä hälinän keskeltä Kristusta ja hänen sielunsa kärsii vahingon”.⁹³⁵ Kaikki kiertokyselyn vastaukset eivät antaneet yhtä synkkää kuvaa maan poikatyön ja poikien tilasta, mutta Sallisen vastaukset luultavasti vahvistivat Karilaan tuntumaa siitä, että tasapainoilu maallisen kulttuurin kanssa oli todella tuonut mukaan liikaa ”maailman henkeä”. Sama viesti toistui

⁹³⁰ KA PKA KK. ”Kristus hallitsee”. Kiertokirje keväällä 1931.

⁹³¹ KA PKA KK. ”Poikien ystävät”. Kiertokirje 1926; HNMKYA KI. Erottamisilmoitus. Alfred Liukku ja Yrjö Karilas (NMKY:n Urheiluliitto). Helsingissä 28.8.1929.

⁹³² Vasara 2000, 39–47.

⁹³³ HNMKYA. Pojille järjestetty kiertokysely 7.4.1929. Luultavasti samasta kiertokyselystä keskusteltiin HNMKY:n sihteeristön kokouksessa 19.3.1929. Ks. HNMKYA. Sihteeristön kokous 19.3.1929.

⁹³⁴ KA PKA KK. ”Kysymyksiä”. Kiertokirje 1930.

⁹³⁵ KA NKA Hg:3. ”Vastauksia N.M.K.Y:n Poikien Keskuksen kiertokyselyyn v. 1930. Epilästä”. Epilässä 26.11.1930 K.A. Sallinen; KA NKA Hg:3. ”Vastauksia N.M.K.Y:n Poikien Keskuksen kiertokyselyyn v. 1930”. Tampereella 30.11.1930.

myöhemminkin useissa yhteyksissä.⁹³⁶ Vuoden päästä kiertokyselystä Sallinen kirjoitti Karilaalle, että poikatyö eli uutta kukoistuskaudesta, ”vaikka siinä tuntuvat vielä jonkun verran viime kevään puhdistuksen jättämät jäljet”.⁹³⁷ Uudelleenarviointi ei siten jäänyt ainakaan Tampereella vain retoriikan tasolle vaan johti myös jäsenten erottamisiin.

Tuskin poikatyön hengellisessä uudelleenarvioinnissa oli kuitenkaan kyse vain urheilupoikien aiheuttamasta pahennuksesta tai tanssikysymyksestä, tai ainakin ne näyttäytyivät vain suurempien uhkien ilmentyminä. Kommunismi oli ollut sisällissodasta lähtien kristillisen poikatyön tärkein – joskin usein nimeltä mainitsematon – vihollinen, ja Neuvostoliiton kehitystä seurattiin pelonsekaisin tuntein. Kommunismi edusti kristillisille arvoille vihamielistä ideologiaa, joka sai monien kristittyjen tulkinnoissa jopa ylimalaisia, saatanallisen voiman ja toimijuuden piirteitä. Eskatologia oli sävyttänyt kristillisen poikatyön retoriikkaa jo 1920-luvulla (ks. luku 3.3), mutta vuosikymmenten vaihteessa ”ajan merkit” olivat vielä aiempaa selvemmin näkyvissä, kuten Karilas kirjoitti poikatyöntekijöiden tiedotuslehdessä joulukuussa 1931:

Tänä vuonna on joulukuu lähempänä meitä kuin ennen. Etkö näe ajan merkkejä? Lähempänä on verenhimoisen kuningas Herodes, joka tahtoo tappaa Jeesus-lapsen, tuo nykyajan inho antikristus, joka tahtoo ottaa meiltä pois kristinuskon, lähempänä henkien taistelu, josta taivaallisen sotaväen joukko on ilmoituksena.⁹³⁸

Karilas käytti kirjoituksessaan poikkeuksellisesti joulua, kristittyjen suurinta ilojuhlaa, uhkakuvan rakentamiseen. Antikristuksen ilmaantuminen joulukirjoitukseen kielii jyrkästä asennemuutoksesta. Lukijat osasivat varmasti kuvitella ”nykyajan antikristukselle” ihmiskasvot, vaikka kieli pysyi raamatullisena. Kommunistien toimintaa oli pyritty nujertamaan koko 1920-luvun ajan, ja Suomen Sosialistinen Työväenpuolue oli lakkautettu jo vuonna 1923, mutta taantumisen merkkejä ei näkynyt.⁹³⁹ Toiminnan painuminen maan alle ei ainakaan vähentänyt vaaran tuntua ja jopa vainoharhaista pelkoa suomalaisnuorten vasemmistolaista aivopesua kohtaan. Kirkon ja kristillisten yhdistysten piirissä pantiin varmasti merkille myös Neuvostoliiton jyrkentyvä uskontopolitiikka ja kristillisten yhteisöjen vainot 1920-luvun lopulta lähtien. Kotimaisten kommunistien pelättiin haaveilevan samasta, vaikka heidän todellinen vaikutusvaltansa olikin vähäinen.⁹⁴⁰

Karilas oli venäjääntaitoisena ja maan kulttuuria tuntevana ainakin jossain määrin selvillä itänaapurin kehityksestä. WSOY:n toimitussihteerinä hän oli

⁹³⁶ Ks. esim. KA NKA Hg:3. ”Rakkaat paikallisyhdistystemme jäsenet”. SNKL:n päätoimikunta Helsingissä 15.1.1931; KA NKA Hg:3. Veljesviesti. NMKY:n Poikien liiton äänenkannattaja. Nro 4. Kesäkuussa 1932.

⁹³⁷ KA PKA SK. Kusti Sallinen Yrjö Karilaalle Tampereella 8.12.1931.

⁹³⁸ KA PKA KK. Veljesviesti. NMKY:n Poikien liiton äänenkannattaja. Jouluna 1931. Hyvin samanlaista retoriikkaa käytetään myös saman syksyn kiertokirjeessä. Ks. KA PKA KK. ”Pelastakaa pojat!” Kiertokirje syksyllä 1931.

⁹³⁹ Ks. esim. Hentilä 2009, 152–157. Komintern vaati vuonna 1928 jäsenpuolueiltaan ideologian yhtenäistämistä ja tiukempia otteita vallankumouksen edistämiseksi, mikä kiihdytti myös Moskovasta käsin organisoidun Suomen Kommunistisen Puolueen maanalaista, osin myös julkista, toimintaa. Saarela 2002, 41–48.

⁹⁴⁰ Luukkanen 1994, 16–19; Vihavainen 1998, 186; Seppo 1999, 21–22; Lauha 2019, 126–129.

esimerkiksi vuonna 1928 työstämässä Boris Cederholmin teosta *Punainen painajainen. Kuvia ja kokemuksia Neuvostomaasta* (1929), joka oli ensimmäisiä suomenkielisiä Neuvostoliiton vankileirejä käsitteleviä teoksia.⁹⁴¹ Karilas kirjoitti Neuvostoliitosta suoraan vain harvoin, mutta eräässä kasvatusteoksessa hän totesi maan järjestelmän tähtäävän ”sisäisen ihmisen” hävittämiseen maan päältä.⁹⁴² Kun sisäinen ihminen oli nujerrettu, maailmaa hallitsivat itsekkäät, ulkoisiin tavoitteisiin ja nautintoihin tähtäävät motiivit. Tässä oli Karilaan ja monien muiden kristittyjen näkökulmasta lopun aikojen taistelun panos.

Antikristuksen vaikutus ei tyhjentynyt vain kotimaisiin kommunisteihin tai edes jumalattomaan itänaapuriin, vaan sen ilmenemismuotoja olivat myös rikollisuuden kasvu, aineellisten arvojen lisääntyminen ja yleinen moraalikato; kaikki kristillisen poikatyön retoriikasta jo aiemmin tuttuja uhkakuvia, jotka saivat kuitenkin 1920- ja 1930-lukujen vaihteen konservatiivisessa vastareaktiossa lisää painokkuutta. Nuorten kaupunkilainen ajanviettokulttuuri elokuvineen, teatterineen, kahviloineen ja tansseineen ei näyttänyt laantumisen merkkejä, vaikka niitäkin vastaan oli käyty pitkään taistelua. Vuonna 1931 ilmestyneen seurakunnallisen työn käsikirjassa Karilas aloitti varhaisnuorisotyön esittelyn uhalla, jonka hän oletti lukijoidenkin tuntevan: ”Jokainen, jonka sielun silmät Jumala on saanut avata näkemään ennen näkemättömiä asioita, huomaa, että yleinen villiintyminen ja turmelus on viime aikoina pelottavan nopeasti levinnyt myös varhaisnuorisoon keskuuteen.”⁹⁴³ Kieltoain päättymisen myötä antikristus sai myös laillisen alkoholin muodon. Karilas kehotti poikatyöntekijöitä uuteen raittiustaisteluun ja toivoi, että pojat säilyttäisivät lakimuutoksesta huolimatta kieltoain ”sisällään”.⁹⁴⁴ Raamatullinen eskatologia eräänlaisena retorisenä resurssina tarjosi mahdollisuuden väkevään julistukseen tilanteessa, jossa myös valtakunnanpolitiikassa kiehuu.

On selvää, että kristillisen poikatyön piirissä vaadittu ja jo Otavan kokouksen kirjelmässä kaiutettu uudelleenarvioinnin tarve kasvoi samasta maaperästä kuin samoihin aikoihin nousseet ulkoparlamentaariset painostusryhmät, jotka asettuivat Lapuan liikkeen taakse ”suomalaisen kansallismielisen radikalismien hulluna vuonna” 1929.⁹⁴⁵ Lapuan liikkeen vaatimuksena oli yksiselitteisesti kieltää kommunistinen toiminta maassa. Käytännössä se kanavoi eriasteista oikeistoradikaalia ja fasistista aktivismia, joka tähtäsi poliittisen muutoksen ohella henkis-hengelliseen kurinpalautukseen. Kirkon ja kristillisen yhdistyskentän piirissä liikkeeseen suhtauduttiin sen alkuvaiheessa lähes säännönmukaisesti positiivisesti; monet kristityt katsoivat olevansa liikkeen kanssa samassa rintamassa kommunismia vastaan.⁹⁴⁶ Oireellisesti kuritematiikka ilmaantui 1930-luvun alussa myös kristilliseen poikatyöhön. Karilaan poikatyöntekijän uran alkuvaiheessa oli

⁹⁴¹ Karilas kävi teoksen tiimoilta pitkän venäjänkielisen kirjeenvaihdon Cederholmin kanssa. Ks. esim. KA WSOYA YKL. Boris Cederholm Yrjö Karilalle 7.9.1928.

⁹⁴² Karilas 1929e, 88.

⁹⁴³ Karilas 1931a, 134.

⁹⁴⁴ KA PKA KK. Veljesviesti. NMKY:n Poikien äänenkannattaja. Helmikuussa 1932.

⁹⁴⁵ Silvennoinen, Tikka & Roselius 2016, 130.

⁹⁴⁶ Heinonen 1977, 82–85; Mäkinen 1989, 212; Murtorinne 1995, 129–132; Lauha 2019, 130–131.

tapana korostaa poikien itsetoiminnan periaatetta ja poikatyön eroa koulun kaltaisiin ulkoista kurinpitoa harjoittaviin kasvatustituutioihin. Poikatyöntekijän roolina oli olla taustalla ohjaileva poikain asiantuntija, joka väistyi vähitellen taka-alalle. Vuonna 1930 Karilas lähetti kuitenkin kiertokirjeen mukana maan poikaosastoille esitelmätekstin ”Itsekuri ja toverikuri osastoissamme”, jonka sanoma oli selvä: pojille oli annettu liikaa vapauksia ja nyt oli kurinpalautuksen aika.⁹⁴⁷ Itsekuri oli toki kuulunut kristilliseen miesideaaliin aiemminkin, mutta kurinpidon ja johtajuuden korostaminen esimerkiksi poikien ymmärtämisen ja tiedollisen osaamisen sijaan kielii asennemuutoksesta. Tähän suuntaan viittaa myös se, että Karilas lakkasi 1930-luvulla kirjoittamasta poikatyön teoriasta ja poikatutkimuksesta.

Samaan aikaan, kun NMKY-liikkeen sisällä käytiin läpi hengellistä uudelleenarviointia ja maan politiikassa kuohui, maailmanlaajuinen lama pakotti SNKL:n myös organisatorisiin muutoksiin. Pääsihteeriksi Vernerin Louhivuoren tilalle vuonna 1931 tullut Ville Laurila ehdotti, että liiton miestyöntekijä ottaisi hoitaakseen myös poikatyön, jolloin liitto saisi käyttöönsä poikien ruutukorttikeräyksen tuotot. Karilaan johtama NMKY:n Pojat joutui vaakalaudalle: palkattu matkasihteeriksi Mauno Koivuneva vapautettiin tehtävästään vuonna 1932, ja Karilaskin hoiti keskussihteerin työtä palkatta ja vailla virallista yhteyttä liittoon.⁹⁴⁸ Toinen merkittävä henkilövaihdos liiton piirissä tapahtui vuonna 1931, kun liiton pitkäaikainen puheenjohtaja Arthur Hjelt sai seuraajakseen Aleksin Lehtosen, Ylioppilaiden Kristillisen Yhdistyksen piirissä vaikuttaneen papin ja teologian professorina 1920-luvulla toimineen arkkipispa Ingmanin entisen assistentin. Lehtonen ryhtyi uuden arkkipiispan linjauksia myötäillen luotsaamaan liittoa lähemmäksi kirkkoa ja luterilaista tunnustusta, joka kirjattiin virallisesti liiton sääntöihin vuonna 1933.

Liitosta haluttiin aktivoituvan seurakunnallisen nuorisotyön keskusjärjestö. SNKL:n juuret olivat allianssikristillisessä NMKY-liikkeessä, mutta vuodesta 1917 lähtien siihen oli hyväksytty mukaan myös seurakunnallisia nuorisopiirejä. Lisäksi liiton päätoimikunnassa oli ollut vuodesta 1920 lähtien myös kirkon edustus. Luterilainen tunnustus viimeisteli liiton kirkollistumiskehityksen ja samalla etäännytti sitä NMKY-liikkeestä, joka jäi kuitenkin vielä toistaiseksi liittoon.⁹⁴⁹ Ingmanin ja Lehtosen linjaukset toteuttivat jo vuosisadan alussa julkilautettua nuorkirkollista työnäkyä, jossa kirkko oli aktiivisesti mukana ihmisen kaikissa ikävaiheissa. Näin kirkko havitteli itselleen uudenlaista paikkaa

⁹⁴⁷ KA PKA OTT. ”Itsekuri ja toverikuri osastoissamme”. Esitelmä tai keskustelukysymys. NMKY:n Pojat 1930.

⁹⁴⁸ YKA. Kkm, 102; YKA. Yrjö Karilas: ”Poikien Keskuksen kolminkertainen juhluvuosi”. Historiikkikirjoitus; KA PKA SK. Kusti Sallinen Yrjö Karilalle Tampereella 8.12.1931; Laine 1972, 118, 119–122; Vesala 1980, 73.

⁹⁴⁹ Tuovinen 1969, 84–85; Heikkilä 1979, 202–203; Lund 2007, 65–78. NMKY-liike perusti lopulta oman liittonsa vuonna 1939. Karilas kirjoitti muuttuvasta tilanteesta WSOY:n Gideon Gyllenbergille samassa kirjeessä, jossa hän ehdotti Agricola-seuran perustamista. Ks. KA WSOYA AS. Yrjö Karilas Gideon Gyllenbergille Helsingissä 2.8.1932.

kasvatusinstituutina sen jälkeen, kun koulutus oli siirtynyt maallisen vallan hoidettavaksi.⁹⁵⁰

Hetken näytti siltä, että poikatyö jäisi SNKL:ssa kokonaan vaille siihen erikoistunutta työntekijää. Vuoden 1932 kiertokirjeessä Karilas esitti huolensa tilanteesta.⁹⁵¹ Kesällä 1933 järjestettiin NMKY:n poika-, partio- ja urheilutyöntekijöiden kokous, jossa väläytettiin jopa kokonaan itsenäisen poikatyöliiton perustamista.⁹⁵² Luultavasti tuon kokouksen innoittamana Karilas ryhtyi suunnittelemaan Pasilan NMKY:n poikatyöntekijän Alfred Liukun ja Helsingin NMKY:n pääsihteerin Verner J. Aurolan kanssa uuden SNKL:n päätoimikunnan alaisen mutta taloudellisesti itsenäisen ”poikatyötoimikunnan” perustamista. Idealle saatiin puheenjohtaja Lehtosen tuki. Päätoimikunta hyväksyi ehdotuksen, ja poikatyötoimikunta aloitti toimintansa vuonna 1934. Vähitellen toimikunnan nimeksi vakiintui Poikien Keskus, joka siis korvasi Karilaan aiemmin luotsanneen NMKY:n Pojat. Nimenmuutos kuvastaa uutta suuntaa: NMKY-nimi ei vastannut enää todellisuutta, kun jäsenosastot olivat kovaa vauhtia seurakunnallistumassa.⁹⁵³ Poikien Keskus sai oman matkasihteerin, joka kiersi maan seurakuntia ja yhdistyksiä. Tehtävään palkattiin Sulo Karpio, joka oli aloittanut NMKY:n poikatyöntekijänä jo 1910-luvulla ja toiminut 1920-luvulla settlementiliikkeen poikatyössä.⁹⁵⁴ Uuden poikatyöliiton puheenjohtajaksi asetui Aurola. Karilas siirtyi keskussihteeristä poikatyötoimikunnan rivijäseneksi jatkaen kuitenkin osin aiempia hallinnollisia töitään, kuten kiertokirjeiden ja ohjelmiston laatimista sekä poikien kesä- ja talvipäivien järjestämistä.⁹⁵⁵ Karilaasta tuli Poikien Keskuksessa nuorukaistyön specialisti. Hänen kirjoittamat nuorukaisosastojen perustamisohjeet ja mallisäännöt lähetettiin kaikkiin maan seurakuntiin vuonna 1935, joka julistettiin myös SNKL:n piirissä nuorukaisosastojen perustamisen vuodeksi.⁹⁵⁶ Lisäksi Karilaalla oli Poikien Keskuksessa vaikutusvaltaa vuonna 1938 aloittaneen *Joka Pojan* päätoimittajana.

1920- ja 1930-lukujen vaihteen murroskausi vei kristillistä poikatyötä uuteen suuntaan, mikä samalla murensi Karilaan asemaa sen johdossa. Poikatyön kirkollistuminen ja luterilaistuminen ei kuitenkaan ollut Karilaalle odottamaton tai edes epäsuotuisa kehityskulku. Kuten aiemmin on osoitettu, kristillinen poikatyö oli jo 1920-luvulla korostuneen kansallista, vaikka kansainvälisten yhteyksien kautta siihen tuotiin ainakin näennäisesti myös ekumeenisia painotuksia. 1930-luvulla luterilaisuutta ei tarvinnut enää edes piilotella. Karilas menetti toimintamahdollisuuksiaan siirtyessään pois poikatyön johtajan paikalta mutta jatkoi edelleen Helsingin NMKY:n nuorukaisosastossa ja oli verkottunut paitsi

⁹⁵⁰ Nuorkirkollinen seurakuntaihanne kiteytyy hyvin vuonna 1931 julkaistussa *Seurakuntatyö*-opaskirjassa, joka esittelee eri seurakunnallisia työmuotoja. Ks. Kuusisto (toim.) 1931.

⁹⁵¹ KA PKA KK. ”Tervehdys työtovereille”. Kiertokirje 1932.

⁹⁵² KA NKA Hg:7. Neuvottelukokous Helsingissä 2.6.1933.

⁹⁵³ Laine 1972, 130; Launonen 2004, 52. Vuonna 1938 jo puolet jäsenistä oli seurakunnallisia poikapiirejä.

⁹⁵⁴ KA PKA KPK. Poikien Keskuksen kokous 14.11.1934; YKA. Kkm, 102; Laine 1972, 119–122; Lund 2006, 73.

⁹⁵⁵ ks. KA PKA KPK; YKA. Yrjö Karilas: ”Poikien Keskuksen kolminkertainen juhlavuosi”. Historiikkikirjoitus.

⁹⁵⁶ Ks. KA PKA KPK. Pöytäkirjat vuosilta 1934–1935; KA PKA KPK. Poikien Keskuksen kokous 19.4.1935.

maan kulttuurielämään myös esimerkiksi Agricola-seuran kautta kirkolliseen kenttään. Voidaan hyvin otaksua, että Karilas vaikutti poikatyön suuntaan myös 1930-luvulla muodollista asemaansa laajemmin. Poikatyön kirkollistuminen ja konservatiivis-poliittiseen vastareaktioon kytkeytynyt hengellinen uudelleenarviointi eivät suoranaisesti liittyneet toisiinsa. Yhdessä ne kuitenkin näyttivät kristilliselle poikatyölle uuden suunnan: hengellinen kurinpalautus yhdistettynä luterilaiseen tunnustukseen toivat yhä jyrkempiä isänmaallisia äänenpainoja. Karilaan aiempi angloamerikkalaisvaikutteinen harrastuskristillisuus ja individualistinen itsekasvatuksen eetos joutuivat nekin uudelleenarvioitaviksi. Käännekohdan tuntua vuosiin toi Karilalle henkilökohtaisesti hänen äitinsä kuolema vuonna 1929. Hän vertasi *Nuori Voima* -lehden kirjoituksessaan tunnelmaa äidin kuolinvuoteella pysäyttävyydessään joulunaikaan: "Olin kuin pieni, heikko lapsi, joka on loukannut kätensä tai jalkansa ja istuu avuttomana suuren valtameren rannalla."⁹⁵⁷

5.2 Sana, kynä ja miekka – jyrkentyvä isänmaallisuus

Kristillinen poikatyö oli Karilaan uran alkuajoista lähtien tasapainoillut paitsi maallisen kulttuurin myös sotilaallisten ihanteiden kanssa, jotka maailmansota ja sisällissota heimosotaretkineen olivat tuoneet uudella tavalla poikakulttuuriin. Lisäksi 1920-luvulla vakiintunut asevelvollisuus kytki sotilaskoulutuksen osaksi mieskansalaisuutta ja pojan elämäntulkua. Tiedossa oli, että sota kiehtoi poikia ja toisaalta armeija-aika saattoi vierottaa heidät kristillisistä arvoista (ks. luku 3.5). Pasifismilla oli ollut ennen sisällissotaa jonkin verran kannatusta esimerkiksi pappien keskuudessa, mutta sodan jälkeisessä poliittisessa järjestyksessä sille ei ollut enää sijaa.⁹⁵⁸ Myöskään kansainvälisen NMKY-liikkeen 1920-luvun alkupuolella ajama ekumeeninen rauhankasvatus ei lyönyt läpi Suomen kristillisessä poikatyössä. Karilas oli itse varttunut aikuiseksi yhteiskunnallisen murroksen ja maailmansodan keskellä, mutta sodat näyttäytyivät hänelle etäisinä ja yksittäisen ihmisen vaikutuspiirin ulkopuolella olevina tapahtumina; kynä oli aina ollut hänelle miekkaa terävämpi. 1930-luvulla asenteet kuitenkin muuttuivat. Karilas otti askeleita paitsi isänmaallisuuden jyrkempien muotojen myös uudenlaisten sotilaallisten ihanteiden suuntaan. Niistä löytyi yksi vastaus edellisessä luvussa käsiteltyihin uhkakuviiin.

Karilas julkaisi 1920-luvulla asevelvollisille suunnatussa *Suomen Sotilas* -lehdessä useita kirjoituksia, joissa hän painotti suurmieskuvausten kautta, että todelliset sotilaat olivat uskonnollisia, siveellisesti nuhteettomia ja taistelivat aina vain epäitsekäiden tavoitteiden saavuttamiseksi. Esikuvallisia sotilaita olivat Karilaan mukaan esimerkiksi Kustaa II Aadolf, joka uhrasi henkensä luterilaisuuden puolesta, sekä vuonna 1925 Saksan presidentiksi valittu sotamarsalkka

⁹⁵⁷ Karilas 1929d.

⁹⁵⁸ Ks. esim. Vares 1995, 285–286, 292–297. Sisällissotaan oli osallistunut jonkin verran pappeja myös aseellisissa tehtävissä, mutta valtaosa papistosta pysytteli sotatoimien ulkopuolella.

Paul von Hindenburg, joka oli raitis, uskonnollinen ja kieltäytyi niin tupakasta kuin myös kortinpeluusta.⁹⁵⁹ Karilaan kirjoitukset olivat osa asevelvollisiin kohdistuvaa moraalireformia, jolla pyrittiin vaikuttamaan armeijassa vallitseviin ihanteisiin ja tähdentämään kristillis-siveellisen sotilaan kuvaa. Samaan tähtäsivät valistustyötä tekevät sotilaspapit niin *Suomen Sotilaassa* kuin myös varuskunnissa.⁹⁶⁰ Lisäksi Karilas julkaisi *Suomen Sotilaassa* elämäkerrallisia kuvauksia eri maiden ”vapaustaistelijoista”, joiden toimintaa motivoi vapauden ideaali ja uhrautuminen sen puolesta.⁹⁶¹ Tässä hän liittyi sisällissodan vapaussotatulkintaan joutumatta viittaamaan konkreettisiin sotatapahtumiin ja näyttäytymään vitivalloiselta.⁹⁶² Esimerkiksi Albanian kansallissankarin Georg Kastriotan pienoiselämäkerrassa Karilas rinnasti albaanien taistelun turkkilaisia vastaan Suomen ikiaikaiseen vapaustaisteluun venäläisiä vastaan: molemmilla oli roolinsa lännen ”etuvartijoina idän kansoja vastaan”.⁹⁶³

Karilas puhui ja kirjoitti pojille jo 1920-luvulla paljon taistelusta ja esitti sotilaiden uhrautumisalttiuden korkeana ihanteena, mutta kyse oli yleensä vain vertauskuvallisesta kielenkäytöstä. Kristitty oli *kuin* sotilas: hänkin laittoi ulkoisen itsensä alttiiksi sisäisten arvojen saavuttamiselle.⁹⁶⁴ Esimerkiksi Karilaan itsekasvatusteos *Taistelu ja voitto* sisälsi – luultavasti monien poikien pettymykseksi – kuvauksia vain sisäisistä taisteluista ja synnin voittamisesta, vaikka sen kanssa ratsasti miekkaansa taivaalle kohottava hahmo. Kristityn taistelu oli aina ensi sijassa taistelua itseä vastaan ja uhrautuminen omien itsekkäiden pyyteiden ja halujen uhraamista Jumalalle. Elämän kuvaaminen taistelunomaisena kilvoitteluna oli kristillisessä poikatyössä yleinen tapa esittää uskonnonharjoitus miehekkäänä.⁹⁶⁵ Raamatussa aihetta kuvataan etenkin Paavalin kirjeissä, joiden mukaan kristitty ei taistellut ”lihaa ja verta” vaan ”pimeydessä hallitsevia maailmanvaltiaita, pahuuden henkiolentoja” vastaan (Ef. 6:12). Kristuksen sotilaat – esimerkiksi kristillisen poikatyön piirissä olevat pojat ja nuorukaiset – taistelivat ensi sijassa syntiä vastaan, mutta isänmaan vapauden vaatiessa heistä saatiin myös maallisia sotamiehiä.⁹⁶⁶ Uskonnon ja isänmaallisuuden yhteenliittymä (ks. luku 3.2) teki Jumalan suomalaisille antaman isänmaan puolustamisesta myös Kristuksen sotilaiden toimintakenttää; hengellinen soturi oli tarvittaessa myös esivallan puolustaja.

1920- ja 1930-lukujen vaihteessa Karilaan ja kristillisen poikatyön suhde isänmaallisuuteen ja sotilaallisiin ihanteisiin alkoi kuitenkin muuttua. Yhtenä tekijänä muutokselle olivat edellisessä luvussa käsitellyt poikatyön kirkollistuminen, hengellinen uudelleenarviointi sekä Neuvostoliiton kehityksen ja

⁹⁵⁹ Karilas 1924d; Karilas 1925d; Karilas 1925e.

⁹⁶⁰ Ahlbäck 2010, 173–175; Poteri 2018, 51–67. Armeijan henkisestä kasvatuksesta 1920- ja 1930-luvulla ks. Ahlbäck 2010, 150–154, 161–162.

⁹⁶¹ Karilas 1921b; Karilas 1922e; Karilas 1923a.

⁹⁶² Vapaussotatulkinnan muotoutumisesta ks. esim. Roselius 2018; Tepora 2018.

⁹⁶³ Karilas 1922b, 6.

⁹⁶⁴ Ajatus kristityistä Kristuksen sotilaina tunnettiin jo myöhäisantiikissa. Kristuksen sotilas taisteli syntiä ja sisäistä heikkoutta vastaan. Lisäksi sillä viitattiin kärsimysten kestämiseen varhaiskristillisten marttyyrien tavoin. Varhaiskristitty ei tarttunut aseisiin, mutta hänellä oli sisäistä voimaa kestää kärsimyksiä. Ks. Kuefler 2009, 239–248.

⁹⁶⁵ Vrt. esim. Troughton 2006.

⁹⁶⁶ Watson 2000, 11–12; Tilli 2014, 140–141.

kotimaisten kommunistien aiheuttaman uskonnollis-poliittisen uhan kiihtymisen, tai ainakin kokemus siitä. Toisena tekijänä oli suojeluskuntien harjoittaman poikatyön aktivoituminen 1920-luvun lopulla. Suojeluskuntapoikatyö kasvoi nopeasti maan suurimmaksi nuorisjärjestyksi ja ajautui väistämättä kilpailuasetelmaan niin partioliikkeen kuin myös Karilaan edustaman yleisen kristillisen poikatyön kanssa. Suojeluskuntapoikatyössä paino oli fyysisessä kasvatuksessa, urheilussa, voimistelussa ja puolisolitaallisissa harjoituksissa, mutta sen piirissä opiskeltiin myös isänmaantietoutta ja pidettiin hartauksia ja muita uskonnollisia tilaisuuksia. Aseellista koulutusta suojeluskuntapojille ei annettu, mutta vanhemmille pojille järjestettiin pienoiskivääriammuntaa. Suojeluskuntien kasvatustyössä korostettiin armeijan tavoin tottelevaisuutta ja ulkoista kuria, joihin kasvatettavien oli sovittauduttava itsekurin avulla.⁹⁶⁷ Itsekuri oli kristillisessä poikatyössäkin keskeinen arvo, mutta ulkoista kuria ja jyrkkää hierarkkisuutta pidettiin perinteisesti itsetoiminnan kannalta ongelmallisena (ks. luku 3.1). Suojeluskuntapojilla oli oma pukunsa, jota kehoitettiin käyttämään myös koulussa.⁹⁶⁸ Sattumaa tai ei, NMKY:n Pojat hankki kristillisen poikatyön pojille vuonna 1931 oman, liikkeen tunnuksilla varustetun pukunsa, jota suositeltiin käytettäväksi niin poikatyön kokouksissa ja kotona kuin myös koulussa.⁹⁶⁹

Kristillinen poikatyö kiinnittyi sisällissodan jälkeen sodan voittajaosapuolen kulttuuriin ja tavoitteisiin ja oli siten samassa rintamassa suojeluskuntajärjestön kanssa. Marko Tikan mukaan kirkko ja papit suhtautuivat suojeluskuntiin ideologisina liittolaisina, mutta näiden välille syntyi myös jännitteitä; suhde muistutti parhaimmallaankin 1930-luvulla ”järkiavioliittoa”.⁹⁷⁰ Vaikka kristillinen poikatyö oli vielä 1920-luvulla ja 1930-luvun alussa pääasiassa yhdistysten harjoittamaa toimintaa, Tikan kuvas pitää luultavasti paikkansa myös niiden osalta. Poikatyön - ja myöhemmin Lotta Svärdin aloittaman tyttötyön - myötä suojeluskuntajärjestö sai yhä enemmän kasvatusliikkeen luonteen ja ajautui vastakkain muiden varhaisnuorisotyötä tekevien liikkeiden kanssa paljastaen samalla valkoisen Suomen sisäisiä jakolinjoja. Kristillisen poikatyön näkökulmasta huolena oli, saatiinko poikia mukaan kristilliseen toimintaan, kun kilpailija tarjosi pojille liikuntaa, sankaritarinoita ja jopa konkreettisia sotaharjoituksia. Ideologisesta liittolaisuudesta huolimatta esimerkiksi suhde tanssiin ja alkoholiin oli suojeluskuntajärjestön piirissä sallivampi kuin NMKY:ssä.

Myös äärinationalistiset järjestöt ja liikkeet, kuten Akateeminen Karjala-Seura, Lapuan liike ja sen seuraaja Isänmaallinen Kansanliike (IKL), kiinnostuivat nuorisotyöstä ja perustivat omat nuorisjärjestönsä. IKL:n nuorisjärjestö Sinimustat sai suosiota etenkin koululaisten keskuudessa. Sen toiminnassa korostui suojeluskuntien tavoin maanpuolustusvalmius ja antikommunismi, mutta vaikutteita haettiin myös maan rajojen ulkopuolelta Italian fasisteilta ja Saksan kansallissosialisteilta. Sinimustissa vastustettiin tanssia ja nuorten kaupunkilaista ajanviettokulttuuria kristillisen poikatyön tavoin, mutta NMKY-hengen

⁹⁶⁷ Siironen 2006, 182–184.

⁹⁶⁸ Nieminen 1995, 191–194; Vasara 1997, 563–564, 571, 591, 620–628; Nevala 2009, 40, 52–53; Paavilainen 2010, 181–183; Nevala-Nurmi 2012, 256–260.

⁹⁶⁹ KA PKA KK. ”Uusi puku”. NMKY:n Poikien kiertokirje syksyllä 1931.

⁹⁷⁰ Tikka 2009, 144.

kanssa sen äärinationalismi oli selvästi ristiriidassa. Sinimustissa oli emojärjestönsä IKL:n tavoin mukana myös kristittyjä, esimerkiksi järjestön johtajaksi vuonna 1933 noussut körttipappi ja aktivisti Elias Simojoki. Järjestö eli huippuvuotensa 1934–1935, kunnes se sekaannuttuaan Viron vallankaappausuunnitelmiin lakkautettiin.⁹⁷¹

Vuonna 1928, jolloin myös suojeluskuntapoikatyö alkoi laajentua, Karilas perusti johtamaansa Helsingin NMKY:n nuorukaisosastoon isänmaallisen opintokerhon, jonka tavoitteena oli ”opastaa jäseniä tuntemaan isänmaatamme; sen historiaa, maantiedettä, suurmiehiä, kirjailijoita j.n.p.p.”.⁹⁷² Lisäksi toimintaan kuului isänmaallishenkistä retkeilyä, ja kerhon jäsenet saivat suorittaa loppututkinnon, jossa testattiin isänmaantietämystä.⁹⁷³ Karilas nimesi kerhon ”Herpmanin poikien kerhoksi” isonvihan aikaan sissisotaa venäläisiä vastaan käyneiden Herpmanin veljesten mukaan. Tarina Keuruun kappalaisen Gregorius Herpmanin kolmesta ylioppilaspojasta, jotka uhmasivat venäläismiehitäjiä ja kokivat lopulta marttyyrikuoleman, sai jo varhain myyttisiä piirteitä.⁹⁷⁴ Keuruun 300-vuotisjuhlien yhteydessä vuonna 1928 paljastettiin Herpmanin poikien muistokivi. Tapausta muisteltiin useissa lehdissä, minkä kautta Karilaskin luultavasti keksi nimen kerholle.⁹⁷⁵

Karilas kirjoitti Herpmanin pojista myös teoksessaan *Kertomuksia suurmiesten lapsuudesta* (1929), jossa veljesten reippaus ja sankarillisuus asettui vastakkain venäläismiehitäjien raakuuden kanssa.⁹⁷⁶ Tarina oli lähes raamatullinen muistuttaen samalla selvästi vapausotamyytin historiallista uudelleenkerrota: veljekset edustivat sankariuhria (valkoiset), venäläiset raakaa ja sivistymätöntä vihollista ja veljekset ilmiantanut ”Kuuliais-Tapani” juudasmaista petturuutta (punaiset). Karilas kirjoitti Herpmanin veljeksistä myös esitelmän, joka lähetettiin NMKY:n Poikien kautta maan kaikille poikaosastoille. Veljesten antama veriuhri isänmaan vapauden puolesta velvoitti esitelmän mukaan nykyajan pojat sisäiseen taisteluun: ”Maamme on vapaa eikä meidän tarvitse nyt ase kädessä taistella vihollista vastaan, mutta meidän on taisteltava vereen ja henkeen saakka sisäistä vihollista - syntiä vastaan.”⁹⁷⁷ Kristuksen sotilaat taistelivat siis edelleen syntiä vastaan, mutta on oireellista, että tämän osoittamiseksi tarvittiin isonvihan aikaisia nuoria marttyyreja.

Herpmanin poikien kerho oli ensimmäinen konkreettinen esimerkki Karilaan kristillisen poikatyön suunnanmuutoksesta, joka enteili jo vuosikymmenenvaihteen kurinpalautusta. Samalla Herpmanin poikien kerho on selväpiirteinen esimerkki Suomen mytologisoidun historian käyttämisestä paitsi venäläisen

⁹⁷¹ Uola 1982, 292–313; Kotioja 2014; Silvennoinen, Tikka & Roselius 2016, 281–296. Ks. Simojoen elämästä ja toiminnasta Siironen 2017. Karilaalla oli etäinen sukuyhteys Simojokeen. Karilaan Hilma-siskon mies Ville Virkkunen (Snellman) oli Simojoen eno.

⁹⁷² HNMKYA KPK. Nuorukaisosaston vuosikertomus 1928–1929.

⁹⁷³ YKA. Herpmanin poikien kerhon tutkinto. Päivätty 20.3.1929; *Kuukauslehti* 5/1929, 80–81.

⁹⁷⁴ Vilkuna 2005, 63, 520–521.

⁹⁷⁵ Aiheesta julkaistiin useita kirjoja 1920- ja 1930-lukujen vaihteessa. Esimerkiksi E. A. Aalton *Herpmanin pojat. Keuruun sissipäälliköt isonvihan aikana* (1928) ja Unto Karhumäen *Herpmanin pojat. Kolmiosainen viisikuvaomainen näytelmä Ison-Vihan ajalta Suomessa* (1931).

⁹⁷⁶ Karilas 1929f, 68–76.

⁹⁷⁷ KA PKA OTT. ”Herpmanin pojat”. Esitelmä. NMKY:n Pojat 1928.

viholliskuvan rakentamiseen myös uhrivalmiuden tähdentämiseen nykyajan pojille. Samanlaista historian käyttöä esiintyi noihin aikoihin myös populaarissa historiankirjoituksessa ja poikakirjoissa.⁹⁷⁸ Karilas halusi kerhon toiminnasta koko maan laajuista ja laati vuonna 1930 isänmaantietouden oppikurssin, joka lähetettiin maan poikaosastoille.⁹⁷⁹ Oppikurssin tavoitteena oli oppia tuntemaan ja rakastamaan isänmaata ”vielä paremmin ja syvemmin kuin esi-isämme”. Oppikurssin kuvaus Suomen historiasta muistuttaa eräänlaista topeliaanista versiota vapaussotamyytistä: suurin Jumalan suomalaisille antama lahja oli vapaus ja itsenäisyys, ”kun pääsimme irti vuosisataisen vihollisemme ikeestä taistelussa, jota voi verrata Davidin taisteluun Goljatia vastaan”.⁹⁸⁰

Opintokurssi lähetettiin maan poikaosastoille saman kiertokirjeen yhteydessä kuin edellisessä luvussa mainittu Karilaan kirjoitus kurin merkityksestä poikatyössä. Isänmaallisuuden jyrkkeneminen olikin selvästi kytköksissä poikatyön hengelliseen uudelleenarviointiin. Kertomukset epätitekkään veriuhrin antaneista sankareista palvelivat kurinpalautusta, jota epäilyttävän lähelle maallisuutta menneen kristillisen poikatyön katsottiin tarvitsevan. Samalla ne veivät lähemmäksi militääriä, jopa radikaalia kielenkäyttöä. Vaikka suojeluskuntaliikkeen kasvatustyön laajeneminen pakotti pohtimaan isänmaallisen kasvatuksen roolia myös kristillisen poikatyön piirissä uudelleen, kyse oli tuskin pelkästään siihen reagoimisesta. Herpmanin poikien kerho ei ollut epätoivoinen yritys jäljittellä suojeluskuntien poikatyötä vaan yksi kristillinen vastine 1920-luvun lopun poliittis-yhteiskunnalliseen kriisiin. Sama painotuksen muutos näkyy myös Karilaan suurmieselämäkerroissa. Esimerkiksi vuonna 1930 ilmestyneessä *Sankariensa seikkailut* -kokoelmassa Karilas esitti, että jo Mikael Agricola tiesi, mistä suunnasta uhkat tulivat:

Novgorodissa ja Moskovassa hän oli nähnyt, ettei Suomella ollut sieltäpäin koskaan mitään hyvää odotettavissa, niin syvä juopa oli luotu näiden kahden kansan ja niiden perusolemuksen välille. Siinä oli idän ja lännen vastakohta. Vain Jumalassa ja Hänen herättämässään isänmaanrakkaudessa oli Suomen kansan turva ikiaikoihin asti.⁹⁸¹

Vain 15 vuotta aikaisemmin Karilas oli ollut itse Pietarissa opiskelemaan venäjän kieltä ja perehtymässä maan kulttuuriin suunnitelmissaan venäjän tutkijan ura. Karilas ei missään vaiheessa kirjoittanut ”ryssistä” eikä osoittanut rodullista venäläisvihaa mutta tuli rakentaneeksi venäläistä viholliskuvaa ja teki myös henkilökohtaisen irtioton venäläisyydestä 1930-luvulla. Karilas oli kuvannut venäläisiä takapajuisina ja karkeina jo 1910-luvulla⁹⁸², mutta hän kyllä arvosti keisariajan venäläistä kulttuuria ja kirjallisuutta.

Herpmanin poikien kerhon ohella toinen esimerkki jyrkentyvästä isänmaallisuudesta oli aitosuomalaisten äänenpainojen ilmaantuminen Karilaan nuorukaisosastojen kokoontumisiin. Aitosuomalaisuudesta oli esitelmöity osastossa jo vuonna 1927, mutta vuosikymmenen vaihteessa siitä tuli – ehkä

⁹⁷⁸ Fewster 2006, 313, 320, 358–359; Hakala 2006, 91–154.

⁹⁷⁹ KA PKA KK. ”Virvoituksen ajat”. Kiertokirje keväällä 1929.

⁹⁸⁰ KA PKA OTT. ”Isänmaantietous”. Opintokurssi. NMKY:n Pojat syksyllä 1930.

⁹⁸¹ Karilas 1930a, 81.

⁹⁸² Ks. Karilas 1910.

Herpmanin poikien kerhon vauhdittamana – kestoaihe.⁹⁸³ 6.11.1932 osastossa vietettiin ensimmäistä kertaa isänmaallinen juhla ”Lützenin taistelun kolmisatavuotispäivän muistoksi”. Juhlaan sisältyi muun muassa melodraama, johon kuului ”Porilaisten marssi” musiikkiesityksenä sekä lausuntaesitys Arvi Jänneksen runosta ”Hakkapeliitat”. Sen jälkeen Karilas näytti kuvaesityksen kolmekymmenvuotisesta sodasta.⁹⁸⁴ Marraskuun 6. päivä oli vietetty perinteisesti ruotsalaisuuden päivää, mutta aitosuomalaiset kehottivat osana kielipolitiikkaansa korvaamaan sen ”Hakkapeliittain päivällä”, jollaista Karilaan osastossakin selvästi vietettiin.⁹⁸⁵ Seuraavana vuonna osastossa vieraili eräs ylioppilas puhumassa ”suomalaisuusaatteen kehityksestä” ja ”aitosuomalaisuuden pyrkimyksistä”.⁹⁸⁶ Luultavasti kyse oli AKS:n jäsenestä.

Yksi AKS:n ja muiden aitosuomalaista kielipolitiikkaa ajaneiden järjestöjen tavoitteista oli suomenkielistää Helsingin yliopisto täydellisesti. Kysymys yliopiston opetuskielestä nousi jopa aitosuomalaisen nationalismin kulminaatiopisteeksi.⁹⁸⁷ Karilaskin näyttäisi aktivoituneen yliopiston kielikysymyksessä henkilökohtaisesti. Hän otti osaa kansalaiskokouksiin, joissa vaadittiin valtion johtoa puuttumaan yliopiston opetuskieleen ja kertoi niistä myös nuorukaisosaston kokouksissa.⁹⁸⁸ Hän toimi myös *Aitosuomalainen*-lehden avustajana.⁹⁸⁹ Muistelmissaan Karilas ei kommentoi aitosuomalaista aktivismiaan mutta mainitsee, että häntä pyydettiin ”aitosuomalaisten edustajaehdokkaaksi eduskuntaan”; kyse oli luultavasti vuoden 1933 vaaleihin osallistuneesta aitosuomalaisten, raittiusväen ja omavaraistalouden harrastajien vaaliliitosta. Karilas kuitenkin kieltäytyi ehdokkuudesta.⁹⁹⁰ Aitosuomalaisuus kuului selvästi asioihin, joita Karilas ei mielellään muistellut enää eläkepäivillään. Toisaalta kyse oli Karilaan lähipiirissä enemmän säännöstä kuin poikkeuksesta. Vaikka aitosuomalaisuus kuului puoluepolitiikassa nimenomaan IKL:n asialistalle, myös monet kokoomuksen ja maalaisliiton poliitikot ajoivat asiaa. Lisäksi WSOY:n kirjallisella osastolla, jossa Karilaskin työskenteli, lähes kaikki työntekijät olivat AKS:n jäseniä tai muuten lähellä aitosuomalaisuutta.⁹⁹¹

Sama pätee myös Lapuan liikkeen kannatukseen sen alkuvaiheessa. Karilas ei kirjoittanut aiheesta missään, mutta kristillisen poikatyön piirissä levitettyjen uhkakuvien valossa voidaan otaksua, että hän mielsi Lapuan liikkeen tervetulleeksi korjausliikkeeksi. Lapuan liikkeessä ja sen seuraajapuolueessa IKL:ssä suosittiin uskonnollista retoriikkaa ja mukana oli paljon pappeja, joskin laajan kirkollisen tuen liike menetti viimeistään vuoden 1932 Mäntsälän kapinan

⁹⁸³ HNMKYA KPK. Nuoriso-osaston kokous 6.2.1927.

⁹⁸⁴ HNMKYA KPK. Nuorukaisosaston kokous 6.11.1932.

⁹⁸⁵ Uino 1989, 220.

⁹⁸⁶ HNMKYA KPK. Nuorukaisosaston kokous 26.3.1933.

⁹⁸⁷ Uino 1989, 218–231.

⁹⁸⁸ Ks. esim. HNMKYA KPK Nuorukaisosaston kokous 3.2.1935; Ajan Suunta 17.2.1933; Uusi Suomi 2.2.1935.

⁹⁸⁹ Ks. esim. *Aitosuomalainen* 38/1932, 3.

⁹⁹⁰ YKA. Kkm, 46. Ks. vaaliliitosta esim. Klinge 1972/1983, 173. Yliopiston kielikysymys saatiin ratkaistuksi vasta vuonna 1937, lopputulos oli aitosuomalaisille epämieluisen: ruotsinkielinen opetus säilyi yliopistossa. Ks. Uola 1982, 218–223.

⁹⁹¹ Uola 1982, 80–83; Sevänen 1994, 62, 120; Häggman 2001, 301, 30; Mustakallio 2002, 250; Hentilä 2009, 166.

jälkeen.⁹⁹² Oikeistoliikkeillä oli kannatusta myös Karilaan perhepiirissä. Hänen siskonsa Siiri Teirilä lähetti vuoden 1933 alussa Lapuan liikkeen kirjepaperille kirjoitetun syntymäpäiväonnittelun, joka päättyi tämän puolison ”Sini-mustiin terveisiin”. Siiri totesi kirjeessä ilahtuneena, että sisaruspiirissä ”palavat samat vartiotulet kansallisuutemme ja isänmaamme puolustustaistelussa”. Tällä hän viittasi Karilaan kristillis-isänmaallisen kasvatustyön ohella ainakin Tauno-veljeen, joka oli AKS:n jäsen, kuului suojeluskuntaan ja työskenteli paraikaa suojeluskuntajärjestön *Hakkapeliitta*-lehden toimitussihteerinä.⁹⁹³ Siiri jatkoi kirjettä kertomalla pitävänsä isämaallisuutta heidän kotinsa parhaana perintönä ja povasi, ettei isä Niilo Karilaskaan nykyaikana ”häilyisi oikean ja väärän sovittelutiellä”, vaikka olikin ollut ”n.s. myöntövyöspolitiikan miehiä”.⁹⁹⁴ Toki Niilo Karilas oli bekkiläisenä konservatiivina suhtautunut oikeistoradikaalien tavoin epäileväisesti demokratiaan, mutta keisarinvastaista toimintaa hän oli vastustanut jyrkästi ja pysynyt nimenomaan sovittelutiellä.

1920- ja 1930-lukujen vaihteen poliittinen kuohunta näyttäytyi Niilo Karilaan jälkeläisille tilaisuutena korjata keisariuskollisen isän erheet, mikä ehkä ajoi Yrjöäkin radikaalimmalle polulle. Lisäksi äärioikeiston suuntaan veivät perheen sympatiat körttiläistä herätysliikettä kohtaan, joka näkyi ja kuului useissa maailmansotien välisen ajan oikeistoliikkeissä. Körttiläisyys oli saanut 1900-luvun alussa kansallisia sävyjä, ja varsinkin sisällissodan jälkeen sitä tulkittiin aitona suomalais-kansallisena kristillisyyden muotona.⁹⁹⁵ Tämä tulkinta näkyy esimerkiksi Karilaan Herpmanin poikien kerhoa varten laatimassa isänmaantietouden opintokurssissa.⁹⁹⁶ Kriisin hetkellä körttiläisten nationalistis-uskonnollinen taistelu ”pirua ja ryssää vastaan” näyttäytyi houkuttelevammalta kuin angloamerikkalaisesta herätyskristillisyydestä ammentava allianssihenki ja kansainvälinen kristillisuus, joka Karilaaseenkin oli vedonnut vielä 1920-luvulla. Irma Sulkunen on tulkinnut körttiläisten kiintymistä isänmaalliseen uhriajatuksen eräänlaisena maallistuneena ekstatismina, joka toi purkautumistien ihmisen sisään sulotulle synnintunnolle sen jälkeen, kun herätysliikkeet olivat karsineet uskonnonharjoituksesta pois hurmosilmiöt.⁹⁹⁷ Karilaan uskonnollisuuteen ei ollut kuulunut synnintunnossa vikurointi, mutta hän ihaili Paavo Ruotsalaista ja myös nuoruuden rehtoriaan Mauno Rosendalia peräänantamattomuuden sankareina (ks. luku 2.1). Vaikka Karilas ei edelleenkään löytänyt körttiläisyydestä tai muistakaan herätysliikkeistä itselleen paikkaa, 1930-luvun körttiläinen uhrinationalismi tarjosi hänelle selvästi tilaisuuden mennä vastarinnassa isäänsä pidemmälle.

Jyrkentyvän isänmaallisuuden ohella moraalireformin tähdentäminen oli tapa reagoida ajan uhkakuviin myös poikatyön piirissä. Kieltolain päättyminen aktivoi raittiustaistelun, ja Karilaskin ryhtyi kirjoittamaan säännöllisesti

⁹⁹² Heinonen 1977, 88–89; Uola 1982, 90–92, 167–178.

⁹⁹³ SKS KIA. TKH; Uola 2001; Herlin 1993, 81, 84. AKS:ssä Tauno tosin kuului maltilliseen siipeen, joka halusi etäännyttää järjestöä Lapuan liikkeestä vuoden 1930 väkivaltaisuuksien jälkeen. Ks. Eskelinen 2004, 295.

⁹⁹⁴ YKA. Siiri ja Jussi Teirilä Yrjö ja Ester Karilaalle Kristiinassa 3.1.1934.

⁹⁹⁵ Huhta 2001, 48–56; Mustakallio 2002; Mustakallio 2009, 39.

⁹⁹⁶ KA PKA OTT. ”Isänmaantietous”. Opintokurssi. NMKY:n Pojat syksyllä 1930.

⁹⁹⁷ Sulkunen 1999, 136–137.

Opettajien Raittiusliiton *Toivon joukot* -vuosikirjaan nuorille suunnattuja raittius-tekstejä. Niissä alkoholi näyttäytyi kaikkialla nuoria vaanivana petona ja näky-mättömänä vihollisena.⁹⁹⁸ Myös elokuvat, joille oli osoitettu kristillisessä poika-työssä myös ymmärrystä, joutuivat Karilaan kirjoituksissa jälleen mustalle lis-talle ”pimeyden voimien” apuvälineinä.⁹⁹⁹ Karilas oli 1930-luvulla perustamassa uutta NMKY:n ja WSOY:n alla toimivaa Miesten Siveellisyysliittoa, joka ryhtyi julkaisemaan nuorille suunnattuja siveellisyyskirjasia.¹⁰⁰⁰ Liitto jäi lyhytikäiseksi, mutta se kuvaa hyvin, kuinka poliittis-yhteiskunnalliseen kriisiin pyrittiin jälleen vastaamaan tapojen reformilla. Moraalikaladosta keskusteltiin myös vuoden 1933 kirkolliskokouksessa, jossa vaadittiin maan hallitukselta toimia moraalisen tason kohottamiseksi.¹⁰⁰¹

Samaan aikaan julkisuudessa käytiin kulttuurikamppailua, jossa kristillis-konservatiiviset voimat Urho Muroma eturintamassa hyökkäsivät ”vapaamie-listä” kulttuuria vastaan. Muroma esimerkiksi vastusti vimmatusti Kansan näyt-tämön vuonna 1932 ohjelmistoonsa ottamaa näytelmää *Jumalan vihreät laitumet*, jota hän piti rappiollisena ja uskontoa rienaavana. Painostuksen vuoksi teatteri luopui lopulta näytelmästä.¹⁰⁰² Seuraavana vuonna Muroma iloitsi Saksan kan-sallissosialististen opiskelijoiden kirjarovioista ja toivoi, että Suomessakin lyötäi-siin samaan tapaan maahan ”väärä ja turmiollinen vapaamielisyys”.¹⁰⁰³ Muroma on äärimmäinen esimerkki, sillä hän oli aiemminkin tunnettu jyrkistä kannan-otoistaan ja puhui avoimesti IKL:n edustajana, mutta vaimennetussa muodossa Muroman taistelu sai varmasti kannatusta myös laajemmissa kristillisissä pii-reissä: maalliseen kulttuuriin oli suhtauduttu 1920-luvulla sallivasti tai ainakin valikoivasti, mutta nyt oli jyrkkien rajanvetojen aika.

On kohtalon ivaa, että yksi kristillis-konservatiivisen kritiikin kohteeksi joutunut kirjallinen ryhmä, niin kutsutut tulenkantajat, versoi Karilaan ja Ilmari Jäämaan alun perin ideoiman Nuoren Voiman Liiton kirjallisessa harrastuspii-rissä, jonka taustahahmoin Karilaskin kuului. Kari Mäkisen mukaan tulenkantajat eivät olleet uskonnonvastainen ryhmä, mutta kansankirkollista kristilli-syyttä enemmän sitä kiinnostivat uushengelliset virtaukset. *Kotimaa*-lehdessä ryhmä tuomittiin kuitenkin yksiselitteisesti ”myrkynkantajiksi”.¹⁰⁰⁴ Jopa Mika Waltari, joka oli varttunut NMKY:n vaikutuspiirissä, sai lehdessä tuomion no-vellikokoelmastaan, jossa hän käsitteli arvion mukaan liian avoimesti kaupunki-laisnuorten elämää.¹⁰⁰⁵ On kiistanalaista, missä määrin 1930-luvun vasemmisto-laisesti suuntautuneet tulenkantajat olivat enää sidoksissa 1910- ja 1920-lukujen nuorvoimalaisuuteen.¹⁰⁰⁶ Joka tapauksessa Karilaan näkökulmasta ryhmittymää

⁹⁹⁸ Ks. esim. Karilas 1939a, 5.

⁹⁹⁹ Karilas 1932b, 9.

¹⁰⁰⁰ YKA. Kkm, 46; Karilas 1944b. Ks. myös KK PV Coll. 263.21. Paavo Virkkunen Yrjö Kari-laalle 7.4.1936.

¹⁰⁰¹ Tikka & Nevala 2020, 54–56.

¹⁰⁰² Alhonsaari 1987, 24–30; Uola 1982, 98–99; Junkkaala 1990, 151–158.

¹⁰⁰³ *Ajan Suunta* 16.5.1933; Silvennoinen, Tikka & Roselius 2016, 252–253.

¹⁰⁰⁴ Ihanus 1999; Sevänen 1994, 185–186; Mäkinen 1989, 88, 206–210, 239, 286.

¹⁰⁰⁵ *Kotimaa* 18.11.1930; Järvelä 2013, 32. Myöhemmin Waltarin teokset saivat myös ymmär-rystä kristillisissä piireissä. Waltari hyökkäsi itsekin vasemmistolaiskirjailijoita vastaan 1930-luvun lopun kirjallisuustaistelussa. Ks. Järvelä 2013, 103–107, 147–148.

¹⁰⁰⁶ Ks. Mauriala 2005, 260–263.

voidaan verrata häntä tanssikysymyksessä 1920-luvun lopulla uhmanneisiin nuorukaisosastolaisiin: nuorille ja nuoruudelle oli annettu liikkumatilaa ja painotettu esimerkiksi itseluottamuksen (ks. luku 4.3) arvoa, mikä lopulta mahdollisti myös traditionaalisen elämäntavan kritiikin. Kärjistäen voidaan todeta, että kun Karilas kehotti poikia arvioimaan kriittisesti ulkomaailman vaikutteita, jotteivat he olisi niin alttiita vertaisryhmiensä (oletetulle) uskonnonvastaisuudelle, hänestä tuli tahattomasti yksi "syyllinen" tulenkantajapolven perinteitä rikkovaan uhmakkuuteen. Toki valtaosa Karilaan 1920-luvun kasvateista pysytteli kristillisyydessä tai vaihtoehtoisesti meni maailman mukana kiinnostumatta myöskään kirjallisesta modernismista. Ilmari Jäämaan kuoltua vuonna 1934 Karilas toimi hetken *Nuoren Voiman* päätoimittajana, ja häntä pyydettiin myös Nuoren Voiman Liiton johtajaksi. Muistelmissaan hän kertoo kieltäytyneensä kunnia-asta, koska ei hyväksynyt liittoon pesiytynyttä "tulenkantaja-henkeä".¹⁰⁰⁷ Hän jatkoi kuitenkin kirjoittamista *Nuoreen Voimaan* 1930-luvun lopulle asti.

Karilaan uskonnollinen sotilaskuvasto alkoi saada 1930-luvun mittaan yhä konkreettisempia sävyjä. Vuonna 1934 hän kirjoitti *Hakkapeliittaan* Brysselissä julkaistavasta ensimmäisen maailmansodan tuntemattomaan sotilaan hautaustomerkistä. Tuntematon sotilas oli "lahjoittanut henkensä ja elämänsä" ja näin tehdessään "unohtanut itsensä, oman minänsä ja tullut lukemattomien toisten, isänmaataan yhtä palavasti rakastaneiden tovereittensa edustajaksi, isänmaarakkauden ja uhrautuvaisuuden henkilölistymäksi." Samaan tapaan Kristuksen "tuntemattomat sotilaat" uhrasivat oman maallisen elämänsä Jumalalle. Kirjoituksen lopuksi Karilas kuitenkin hämärsi näiden kahden uhrautumisen välisen eron ja totesi, että mikäli "Herra käskee" Kristuksen sotilaita maanpäällisiin tehtäviin, kuten puolustamaan isänmaata ulkoisilta ja sisäisiltä vihollisilta, "olemme aina valmiit noudattavamaan hänen käskyjään."¹⁰⁰⁸ Toinen Kristuksen sotilaan muodonmuutosta kuvaava teksti ilmestyi vuonna 1937 NMKY:n Urheiluliiton *Urheiluviestissä*. Siinä Karilas toisti tutun idean Kristuksen sotilaista sisäisesti vahvoina ja epäitsekkinä poikina ja nuorukaisina, mutta kirjoituksen kuvituksena – oli kuva sitten Karilaan tai toimituksen valitsema – oli piirros modernista, selvästi saksalaisesta sotilaasta, joka rukoili silmät suljettuina.¹⁰⁰⁹

Samalla kun Kristuksen sotilaan ideaali alkoi saada konkretiaa, myös viholiskuva kirkastui. Vuonna 1935 Karilas kirjoitti *Nuoreen Voimaan* Suomea uhkaavista vaaroista, joiden oli syytä herättää nuoret vastuuntuntoon "maamme kohdalosta". Maassa oli "veljiä ja sisaria, jotka ovat valmiit pettämään ja myymään isänmaansa perivihollisellemme" ja jotka levittivät ideologiaansa etenkin "aineellisuuden, itsekkyyden, ihanteettomuuden ja väärän kansainvälisyyden" so-kaisemiin piireihin. Tämän jälkeen hän mainitsi tervehtivänsä ilolla eri puolilla

¹⁰⁰⁷ YKA. Kkm, 6, 45.

¹⁰⁰⁸ Karilas 1934b.

¹⁰⁰⁹ Karilas 1937e.

SYDÄMESSÄ MI

Sanat ovat Runebegin runosta "Wilhelm von Schwerin", jossa kerrotaan viisitoistavuotiaan sotilaan urhoollisuudesta, ufjudesta ja isänmaanrakkaudesta.

Sydämessä ovat kristityn miehen voimantähtöet, Jeesuksen puhdistamassa ja hengellään täyttämässä sydämessä. Jos siis tahdomme pyrkiä kristilliseen miehekkyyteen, on meidän ryhdyttävä sydämen perusteelliseen syvämuokkaukseen, on saatava itsellemme todellista sydämen kulttuuria.

Eräissä äskettäin pidetyssä koulujuhlissa professori Eino Kaila sanoi, että eurooppalaisen sivistyksen korkein tuote on oikea gentlemanni. Siinä on paljon totta. Mutta miten tämä miestyppi on syntynyt? Sotarovasti Artur Malin on eräissä radioesittelyissään esittänyt ajatuksen, että Englannissa lujan jalansijan saanut puritaanisuus ja suuret

herätysliikkeet ovat suuresti vaikuttaneet tämän miesihanteen syntymiseen. Ja niin varmaankin on asialaita. Mihin sivistys ilman sydämen uskoa vie, sen osoittavat Venäjän tahtumat.

Ilman Kristuksen tuli- ja verikastetta ei synny oikeata miestä. Puhdassydäminen mies on voimakas ja saa nähdä näkyjä. Olipa hänen ulkonainen asemansa mikä tahansa, on hän kuitenkin aina "sydämetään soturi", niinkuin on sanottu kirjailija R. L. Stevensonista, miehestä, joka sai paljon taistella ei ainoastaan ruumiin sairauksia vaan myös sielun kärsimyksiä voittaakseen.

Meille suomalaisille avautuu tässä laaja työmaa. Raa'at ylimieliset ja kerskailevat miehet menevät meillä täydestä. Heitä ihailaan ja jäljitellään. Sivistys on vain pinnallista; sitä ei ole kynnetyt sydämeen. Professori Ramstedt kertoo, että kun hän tuli Japanista ja kuuli sivistyneenä itseään pitävien miesten kiroilevan toisen luokan rautatievaunussa, teki se hänen erittäin tyrmistyttävään vaikutukseen, sillä Japanissa hänen korvansa ei ollut tottunut sellaiseen.

KUVA 21 Rukoileva sotilas ilmaantui Karilaan tekstin kuvitukseen vuonna 1937.
Kuva: *Urheiluviesti* 7-8/1937.

kareita (sotilaita ja seikkailijoita) ajoi eteenpäin yksinomaan isänmaanrakkaus ja halu uhrautua isänmaan puolesta. Uskonnon rooli on kuvauksissa olematon, ja kirjoitukset lähestyvät puhdasta sankarinpalvontaa. On myös huomionarvoista, että Karilas kirjoitti lehteen sen jälkeen, kun kirkon ylin johto oli jo kehottanut pappeja irrottautumaan äärioikeistoliikkeistä.¹⁰¹²

Karilas kuitenkin kritisoi myös Saksan ja Italian nuorisonkasvatusta. *Kirkon nuoriso* -lehdessä ilmestyneessä kirjoituksessaan hän kertoi ensin, kuinka neuvostonuoriin "syövytetään kommunistisen maailmanvallankumouksen aate", ja tottesi heti perään, että samoin Saksassa ja Italiassa kasvatettiin nuorisoa, joka "tottelee maallista käskijää ja on valmis ase kädessä lähtemään taisteluun tämän asettamien iskulauseiden puolesta."¹⁰¹³ Jo maiden rinnastaminen vihjaa, että Karilas vieroksui - tai ainakin halusi esittää lukijoille vieroksuvansa - maiden totalitaristista kehitystä. Poikien Keskuksella ei ollut ainakaan virallisesti yhteyksiä

Eurooppaa yleistäviä kokeiluja opettaa koululaisille maanpuolustusta.¹⁰¹⁰ Karilas mainitsee aiheen kuin ohimennen, mutta kristillisen poikatyön ja hänen aiempien tekstiensä jatkumossa se oli poikkeuksellinen ja radikaali ehdotus. Uskonnollisen kuvaston savuverhon takaa alkoi hahmottua selvästi paitsi konkreettinen, kypäräpäinen uskonsoturi myös elävä ja hengittävä vihollinen.

Kansallissosialistisen Saksan tai fasistisen Italian ihailijaa Karilaasta ei kuitenkaan tullut. Ehkä lähimmäksi eurooppalaistyyppistä fasismia tai ainakin "sinimustaa uskoa" tulivat hänen kirjoituksensa partioliikkeestä irtaantuneen ja IKL:ään kytköksissä olevan Kansallisen Partioliiton *Nuori Taistelija* -lehdessä. Karilas julkaisi vuonna 1937 lehdessä elämäkertasarjan *Isänmaanrakkauden sankareita*.¹⁰¹¹ Elämäkuvauksissa san-

¹⁰¹⁰ Karilas 1935.

¹⁰¹¹ Ks. Karilas 1937a, 1937b, 1937c ja 1937d.

¹⁰¹² Mustakallio 2002, 260-269.

¹⁰¹³ Karilas 1936. Karilaan huomio oli oikeansuuntainen: niin Stalinin Neuvostoliitossa, Mussolinin Italiassa kuin myös Hitlerin Saksassa toteutettiin valtiojohtoista nuorisokasvatusta, ja nuoruus oli tärkeä ideologinen ja konkreettinen resurssi maiden hallitseville puolueille. Ks. Ks. natsi-Saksan nuorisokasvatuksesta esim. Michaud 1997; Kuparinen 1998; Williams 2007. Italian osalta ks. esim. Malvano 1997; Passerini 1997. Stalinin Neuvostoliiton ihmisihanteesta ks. esim. Vihavainen 1998.

Saksan poikajärjestö Hitler-Jugendiin tai muihinkaan fasisistiin nuorisojärjestöihin, mutta 1930-luvun lopulla sen leirikeskuksessa Pöyhölässä järjestetyllä kansainvälisellä nuorukaisleirillä oli mukana myös Hitler-Jugend-poikia. Eräs leirille osallistunut poikatyöntekijä muisteli myöhemmin, että näiden ”kielteinen suhtautuminen mm. raamattutuntien aiheisiin ja sisältöön” aiheutti konflikteja muiden maiden poikien kanssa.¹⁰¹⁴ Karilas ei osallistunut tuolle leirille, eikä hänen kirjoituksistaan tai kirjeistään löydy yllä olevien esimerkkien ohella mainintoja Saksan, Italian tai Neuvostoliitonkaan nuorisonkasvatuksesta.

Lokakuussa 1939, kun sota oli ollut jo pitkään ilmassa, Karilaan entinen nuorukaisosastolainen Kullervo Kempainen kirjoitti tälle pitkän kirjeen, jossa hän pohdiskeli Euroopan ajankohtaisia tapahtumia. Kempainen uskoi, ettei Jumala antanut Suomen joutua sotaan, vaikka jonkinlainen isompi konflikti näyttikin olevan syttymässä. Kempainen kertoi lukeneensa mielenkiinnolla Adolf Hitlerin puhetta Puolan miehittämisen syistä:

Kiinnitin huomiota Uudessa Suomessa olleeseen Hitlerin puheen loppulauseeseen. En tiedä, tuliko tuo lause sydämeistä vai oliko se vain fraasi, mutta siinä hän kuitenkin kiitti Jumalaa saamastaan avusta ja siunauksesta, sekä rukoili Herraa johtamaan Euroopan kansat lopulliseen rauhaan. Kuten sanoin, en voi tietää, kuinka aito tuo lause on, mutta minuun se teki oman vaikutuksensa.¹⁰¹⁵

Kempainen epäili Hitlerin taustamotiiveja mutta oli selvästi valmis tarttumaan vähäiseenkin lupaukseen Jumalan siunaamasta sotaretkestä, sillä idässä uhkasi vielä pahempi uskonnollis-sotilaallinen vaara. Kempaisen kirje ei tietenkään ilmaise Karilaan asennetta Puolan valloitusta kohtaan, mutta tuskin hän olisi uskaltanut edes mainita Hitlerin puhetta positiivisessa valossa, jos olisi epäillyt Karilaan tuomitsevan sen jyrkästi.

Vallanvaihdesta Saksassa vuonna 1933 oli seurattu Suomen oikeistopiireissä toiveikkaasti, mutta varsinkin uuden Saksan uskontopolitiikka herätti jo varhain epäilyksiä jopa IKL:n kannattajien parissa. Kansallissosialistit loivat oman Deutsche Christen -järjestönsä, jonka kautta puolue otti maan protestanttiset kirkkokunnat haltuunsa. Natsipuolueen epäkristillisuus kävi 1930-luvun mittaan Suomessakin selväksi, ja myös antisemitismi herätti arvostelua Pohjoismaiden kirkollisissa piireissä. Toisaalta antikommunismien nojalla Saksan toimia oltiin myös valmiita katsomaan sormien läpi. Monet kristillis-konservatiivit, Karilas mukaan lukien, olivat ihailleet keisarillista Saksaa ja näkivät natsi-Saksan sen perillisenä.¹⁰¹⁶ Saksasta oli ainakin mielikuvissa tullut kurin ja järjestyksen maa, jollaisesta Suomessakin monet olivat haaveilleet.

¹⁰¹⁴ KA PKA HA. "Helsingin NMKY sotien aiheuttamassa murroksessa 1940-luvulla". Muistelmateksti. Ks. kokouksesta myös *Joka Poika* 4–5/1938, 16–17.

¹⁰¹⁵ YKA. Kullervo Kempainen Yrjö Karilalle Haminassa 5.10.1939. Ks. kyseinen Hitlerin puhe *Uusi Suomi* 7.10.1939. Kempaisen viittaama kohta kuului näin: ”Saksan kansan johtajana minä voin tällä hetkellä vain kiittää Herraa Jumalaa siitä, että hän ensimmäisessä vaikeassa taistelussa oikeudestamme niin ihmeellisellä tavalla on siunannut meitä, sekä rukoilla Häntä, että Hän sallisi meidän ja kaikkien muiden löytää oikea tie, jolla ei ainoastaan Saksan kansa, vaan koko Eurooppa uudelleen tapaisi rauhan onnen.” Hitler piti puheen 6.10.1939. Kempainen lähetti siis kirjeensä vasta pari päivää päiväysmerkinnän jälkeen.

¹⁰¹⁶ Murtorinne 1972, 25–30, 30–36; Uola 1982, 91–93; Jokisipilä & Könönen 2013, 118–125, 497–508; Vares 2018, 254–277.

On vaikeaa arvioida, tuliko Karilaasta 1930-luvulla enemmän äärioikeiston propagandan uhri, osa sitä vai ajan aatteellisia virtauksia hyväksikäyttävä opportunisti. Selvää kuitenkin on, että omalla toiminnallaan hän toi kristilliseen poikatyöhön aiemmin vieraita kuripedagogisia, jyrkän isänmaallisia ja aitosuomalaisia sävyjä. Lisäksi kansainvälinen kristillisuus menetti suuntauksen myötä merkitystään sekä ideologisella että käytännön tasolla.¹⁰¹⁷ Esimerkiksi *Joka Poika*-lehteen militarismi ei kuitenkaan tullut, mikä kieli joko siitä, että Karilas valikoi tarkkaan minkäläistä sanomaa hän halusi missäkin lehdessä välittää, tai siitä, että Poikien Keskuksessa ja lehden toimituksessa ei vallinnut yksimielisyyttä asiasta. Oikeistoradikaaliksi, saati fasistiksi Karilaasta ei kuitenkaan ollut. Se olisi vaatinut täydellistä takinkääntöä aiempaan individualismiin ja toisaalta esivaltauskollisuuteen nähden.

Mikä 1930-luvulla muuttui? Ensinnäkin Kristuksen sotilaasta alkoi kuoriutua selvästi maallinen sotamies, mikä mahdollisti sotilaallisuuden tuomisen painokkaammin myös kristilliseen poikatyöhön, etenkin kun samalla oltiin etäännyttäessä ekumeniaa ja kansainvälisyyttä painottavasta NMKY-liikkeestä. Toiseksi Karilaan isänmaallisuus sai aiempaa tunteellisempia ja paatoksellisempia sävyjä. Vuonna 1925 hän oli kirjoittanut Tauno-veljensä toimittamaan *Maanpuolustajan kirjaseen* isänmaallisten juhlien merkityksestä. Kirjoituksessa isänmaallisuus näyttäytyi yksilöä suurempana ihanteena ja liimana, joka sitoi Suomen "eripuraista kansaa" yhteen.¹⁰¹⁸ 1930-luvun kirjoituksissa isänmaallisuus muuttui kuitenkin jatkuvaa uhrivalmiutta vaativaksi tunteeksi, jota ilman ihminen pysyi hädin tuskin elossa. Esimerkiksi vuoden 1938 *Toivon Joukot* -vuosikirjassa hän povasi uutta "kansallista herätystä" ja kutsui nuoret lukijat uhrauksiin isänmaan puolesta:

Isänmaa - mitä kaikkea tämä sana tuokaan meidän mieleemme! Herättääkö se eloon värikkään ja kirkkaan kuvasarjan, saako se sydämemme lämpimämmiin sykkimään, antaako se meille uutta, sähköistävää voimaa? Ellei jo yksin tämä sana saa koko olemustamme liikkeelle, on meissä varmasti jotain vikaa, olemme kuiva, tarpeeton oksa isänmaamme alati vihannoivassa puussa, olemme henkisesti näivettyneitä, olemme itsekkäitten pyyteittemme orjia, vailla suurta elähdyttävää kokonaisnäkemystä.¹⁰¹⁹

Kirjoituksen luonne muistuttaa Karilaan aiempia paatoksellisia tekstejä, mutta isänmaallisuus on ottanut uskonnon roolin. Voisi jopa ajatella, että kristillis-isänmaallisuus sai uudenlaisen muodon isänmaallis-kristillisyytenä, jossa maallinen uhrivalmius meni kristinuskon ydinsanomana, Jeesuksen sovittavan uhrin, edelle. On mahdollista, että isänmaallinen uhrivalmius tarjosi Karilalle henkilökohtaisestikin syvempiä kokemuksia kuin sellainen harrastuksiin, liikuntaan ja

¹⁰¹⁷ NMKY-liikkeen poikatyön kolmas kansainvälinen kokous Torontossa vuonna 1931 sai hyvin vähän huomiota Suomessa, kun sitä vertaa edelliseen, vuoden 1923 Pörtschachin kokoukseen. Toronton kokouksessa pantiin merkille niin sekularisaation kiihtyminen kuin myös nuorten jakautuminen yhä voimakkaammin erilaisiin ääriliikkeisiin, kommunistisiin ja nationalistisiin. Ks. KA HVA KK. "Report of the Third World's Assembly of Workers Among Boys". Kokousraportti.

¹⁰¹⁸ Karilas 1925b, 9.

¹⁰¹⁹ Karilas 1938, 7.

itsetutkiskeluun kytkeytynyt uskonnollisuus, jollaista hän oli poikatyöntekijänä 1910-luvun lopulta lähtien edustanut ja edistänyt.

5.3 Suru, sairaus ja sota – kohti kokonaista uskoa

Vuosi 1939 koitui kohtalokkaaksi niin Karilaan yksityiselämässä kuin myös kansainvälisessä kehityksessä. Muistelmissaan hän kirjoittaa, että tuolloin alkanut vaihe johti hänen elämänsä suurimpaan murrokseen, uskonnolliseen herätykseen. Ensimmäinen näkyvä seuraus siitä oli irtisanoutuminen päivätyöstä WSOY:ltä keväällä 1940. Irtisanoutuminen oli kuitenkin vasta alkua. Karilas eli usean vuoden ajan hengellistä murrosaikaa, jolloin hän otti etäisyyttä aiempaan elämäänsä ja ryhtyi suuntautumaan uudelleen. Tämä vei hänet hetkeksi myös pois kristillisen poikatyön piiristä. Herätysaikaa taustoitti ja kiihdytti toinen maailmansota, Suomessa talvi- ja jatkosota, jotka poikivat laajemminkin uutta hengellistä massaliikehdintää. Karilaan muistelmatekstit toisen maailmansodan ajalta ovat niin voimakkaan konversioretoriikan¹⁰²⁰ ja myöhemmän elämänkeronnan värittämiä, että paikoin on vaikea päästä käsiksi siihen, mistä kaikki sai alkunsa, kuinka voimakas herätyskokemus todella oli ja kuinka hänen ajattelunsa ja toimintansa muuttuivat herätyksen myötä. Muistelmatekstit toki kertovat Karilaan uudesta identiteetistä heränneenä miehenä sen jälkeen, kun hänen herätyksensä alkoi asettua uomiinsa vuodesta 1942 lähtien.

Muistelmissaan Karilas asettaa herätyksensä taustatekijöiksi kolme tiheään tahtiin vuonna 1939 sattunutta vastoinkäymistä: perheen nuorimman lapsen Aaton kuolema, sairastuminen työkyvyn vieneeseen iskiakseen ja talvisodan syttyminen.¹⁰²¹ Ainekset herätykselle olivat kuitenkin olemassa jo aiemmin. Kuten edellisissä luvuissa todettiin, kristillisissä piireissä käytiin 1930-luvun alkupuolella läpi hengellistä uudelleenarviointia, joka sai myös Karilaan pohtimaan uudelleen suhdettaan esimerkiksi NMKY-liikkeeseen. Aiempi kilvoitteleva mutta kulttuurimyönteinen uskonnollisuus alkoi saada jyrkän isänmaallisia ja toisaalta tiukan moraalireformistisia sävyjä. 1930-luvun isänmaallisten hankkeidensa ohella Karilas etsi uutta suuntaa myös erilaisista herätyskokouksista. Vuonna 1934 Karilas esimerkiksi osallistui Ester-puolisonsa kanssa yhdysvaltalaisen Intian lähetyssaarnaajan Stanley Jonesin puhetilaisuuksiin. Ester muisteli myöhemmin niiden vaikutusta:

Kun sitten aamupäivänjumalanpalveluksessa puhuja [Jones] kysyi, ketkä tahtovat antaa elämänsä Jumalalle, olin niiden yhdentoista joukossa, jotka sen tekivät. Samana iltana kuljimme mieheni kanssa lastemme vuoteiden äärellä ja sanoimme: isä ja äiti

¹⁰²⁰ Ks. konversioretoriikasta tapana kertoa uskonnollisesta herätyksestä ja kääntymisestä esim. Hovi 1997, 319–325; Hovi 2007, 33.

¹⁰²¹ YKA. Kkm, 6, 22, 104, 107.

tahtovat antaa elämänsä Jumalalle, ja muistan onnellisen hymyn jokaisen lapsen kasvoilla.¹⁰²²

On epäselvää, kuinka pysyvä Jonesin kokouksen jättämä herätys todellisuudessa oli. 1930-luvun loppupuolella Karilaat osallistuivat myös Oxford-ryhmäliikkeen toimintaan löytämättä sieltä kuitenkaan hengellistä kotiaan. Ester tosin jatkoi Oxford-kokouksiin osallistumista senkin jälkeen, kun Yrjö oli jättänyt liikkeen.¹⁰²³ Uskonnollinen etsintä oli selvästi pariskunnan yhteinen hanke. Esterin kohdalla etsintä johti lopulta teologian opintoihin ja uskonnon opettajan tutkinnon suorittamiseen auskultointeina vuosina 1939–1941.¹⁰²⁴ Vuoden 1939 suru, sairaus ja sota sysäsivät Yrjö Karilasta herätyksen suuntaan, kuten hän muistelmissaan kirjoittaa, mutta pyrkimystä kokemuksellisesti syvempään uskoon oli selvästi ollut jo aiemmin.

Karilaiden lapset olivat varttumassa aikuisiksi 1930-luvun puolivälissä. Anna-Lea lähti opiskelemaan oikeustiedettä, Seija sosiologiaa ja Timo matematiikkaa valmistuttuaan ylioppilaaksi vuonna 1938. Anna-Lea liittyi Ylioppilaiden Kristilliseen Yhdistykseen, ja perheen kodissa ryhdyttiin järjestämään ylioppilasnuorten seuroja, joihin Yrjökin osallistui.¹⁰²⁵ Karilaat olivat hankkineet vuonna 1927 Punavuoresta Sepänkadulta suurehkon asunnon, jossa oli tilaa kokoontumisille, vieraille ja myös pysyvämmille asukeille. Lasten ollessa vielä koululaisia Yrjö järjesti heille ja heidän ystävilleen kodin piirissä leikkejä ja harrastustoimintaa. Timo muisteli myöhemmin, että isä piti hänelle ja muutamalle koulukaverille kotona kerhoa, jonka tunnussanana oli JIE, Jumala, isänmaa ja elämisen taito. Kerho nimettiin ”Kommolan poikien kerhoksi” perheen vuonna 1930 hankkiman kesäpaikan mukaan.¹⁰²⁶ Aatto, joka kävi vielä Normaalilyseota, perusti puolestaan muutaman Karilaan nuorukaisosastolaisen kanssa Kaleva-nimisen kerhon, joka toimi vuosina 1937–1938. Kerho kokoontui Helsingin NMKY:n tiloissa ja sen kokoukset muistuttivat poikatyön piirien kokouksia lauluineen, raamatunlukui-
neen, esitelmien ja omine lehtineen.¹⁰²⁷

¹⁰²² YKA. Ester Karilaan muistelmia elämästään ja uskonnollisesta kehityksestään. Puhesikirjoitus; Ks. myös YKA. Kkm, 6, 62. Jonesin Helsingissä pitämät puheet julkaistiin WSOY:n kustantamassa teoksessa *Kristinuskon sanoma ja aikamme häitä* (1934). Kyseisessä puheessa Jones käsitteli ristin symboliikkaa ja kehotti lopuksi kuulijoita ottamaan ristin vastaan ja antamaan elämänsä Jumalalle. Ks. Jones 1934, 22–39.

¹⁰²³ YKA. Kkm, 22; KA ALA KSK. Yrjö Karilas Alekski Lehtoselle Helsingissä 20.11.1940. Ks. Oxford-liikkeestä esim. Junkkaala 1990, 164–168; Krapu 2009, 79–80. Ylirajaisen liikkeen periaatteena oli muuttaa maailma yksilöiden henkilökohtaisten uskonratkaisujen kautta.

¹⁰²⁴ YKA. Esterin opintotodistukset.

¹⁰²⁵ YKA. Kkm, 103. YKY:n sekakuorossa Anna-Lea tapasi myös tulevan puolisonsa Mauri Tiilikaisen, josta tuli Karilaan tärkeä yhteistyökumppani sotien jälkeisessä uskonnollisessa toiminnassa. Ks. Aaltonen 1995, 32–33.

¹⁰²⁶ YKA. Kkm, 103, 106; YKA. Timo Karilas: ”Muistelmia isäni Yrjö Karilaan elämästä (ja lapsuusvuosistani). Kalliolla Suvilahden eläkeläisten piirissä 24.4.1991”. Kerho vieraili myös Helsingin NMKY:n nuorukaisosaston kokouksissa ja piti esimerkiksi lausuntaesityksiä. Ks. HNMKYA KPK. Nuorukaisosaston kokous 31.3.1935. Kesäpaikka puolestaan sai nimensä Karilaan isän kotitalon mukaan.

¹⁰²⁷ Ks. esim. YKA. Kaleva-kerhon kokouspöytäkirja 22.9.1937, 29.9.1937 ja 20.10.1937. Aatto harrasti kotieläinten hoitamista ja omisti kaneja, marsuja, hiiriä ja kanarialintuja. Hän esitelmöi kokouksissa muun muassa kaniien hoidosta. Yrjö Karilaan arkistossa on Aaton muistikirja, joka sisältää merkintöjä hänen lemmikkiensä käyttäytymisestä ja voinnista. Ks. YKA. ”Muistiinpanoja eläimistäni 5.IV -38-”. Muistikirja.

Omien lastensa lisäksi Karilas vaikutti myös sisarustensa poikien kasvatukseen yleensä sisarusten pyynnöstä kirjoittaen heille kirjeitä ja lähettäen omia teoksiaan ja *Joka Poika* -lehtiä.¹⁰²⁸ Karilaasta tuli jonkinlainen isähahmo etenkin Helmi-siskon isättömäksi jääneelle Pekka-pojalle, joka vietti kesänsä Karilaiden kanssa saadakseen ”miehistä esikuvaa” osakseen.¹⁰²⁹ Karilaan kasvatustyössä julkinen ja yksityinen limittyivät toisiinsa. Poikaosastolaiset vierailivat Karilaan kotona ja kirjoittivat tälle yksityisiä kirjeitä. Ystävyys jatkui usein poikien aikuisuttua.¹⁰³⁰ Karilaan omat pojat ja sukulaispojat puolestaan vierailivat myös poikatyön kokouksissa, saivat luettavakseen kasvattavaa kirjallisuutta ja osallistuiivat kodin piirissä poikatyötä muistuttavien kerhojen toimintaan.

Aaton kuolema vain 17-vuotiaana oli syvä järkytys niin Karilaiden perhepiirissä kuin myös NMKY:ssä, jossa tämä oli ollut tuttu vierailija. Aatto oli osallistunut vuoden 1939 kesällä Suomen Kristillisen Ylioppilasliiton järjestämälle koulupoikien kesäleirille ja mennyt sen jälkeen jatkamaan kesänviettoa ystävänsä luo, jossa hän sai äkillisesti aivoverenvuodon ja menehtyi 21. elokuuta.¹⁰³¹ Karilaille tulvi osanottoja. Antti Nikulainen, Karilaan vanha työtoveri NMKY:n Pojista, muisteli ”juuri miehuutensa kynnykselle” päässeen Aaton olleen henkisesti poikkeuksellisen kypsä nuori ja yritti löytää kuoleman taustalta Jumalan suuremman suunnitelman: ”Ajat ovat ankarat ja vaikeat monessakin suhteessa. Kukapa tietää, vaikka Herra kaikkiviisautessaan ja käsittämättömässä rakkautensa olisi tahtonut varata Aatollenne paremman osan kutsuessaan hänet niin varhain täältä pois.”¹⁰³² Suru ja ankara iskiaskipu jalassa ajoivat Karilaan työ- ja liikuntakyvyttömäksi. Samalla Nikulaisen mainitsemat ”ankarat ajat” loivat varjoaan, ja horisontissa siinsi uhka Euroopassa alkaneen sodan leviämisestä Suomeen. Nuorukaisosasto jatkoi kokoontumisiaan sijaisen johdolla, kun Karilas oli vuoteenomana. Osasto lähetti johtajalleen vuoden 1939 lokakuun puolivälissä tarmoa uhkuvan tervehdyksen: ”Täällä me nuorukaisosaston pojat vain kokoonnumme välittämättä ajan vakavuudesta. Tai ehkäpä juuri sentähden. Olemme päättäneet, että vaikka N.M.K.Y:n talo on [olisi] raunioina, niin nuorukaisosaston kokous pidetään.”¹⁰³³

Loka- ja marraskuun aikana Karilas oli useissa eri parantoloissa hoidattamassa iskiastaan. Kivut eivät kuitenkaan hellittäneet, ja liikkuminen oli edelleen vaikeaa. Päivölän parantolasta hän kirjoitti työnantajalleen WSOY:n johtajalle Jalmary Jäntille ja kertoi joutuneensa syviin pohdintoihin tilanteensa myötä. Jumala oli laittanut ”hyvin ahtaalle paikalle” ja kurittanut ”niinkuin isä lastaan”,

¹⁰²⁸ ks. esim. YKA. Helmi Kyröjärvi Yrjö Karilaalle Lappeenrannassa 20.10.1938; Jorma Päivärinta Yrjö Karilaalle Lahdenpohjassa 13.6.1937; Risto Päivärinta Yrjö Karilaalle Lahdenpohjassa 13.6.1937; YKA. Pertti Teirilä Yrjö Karilaalle Oulussa 5.1.1941.

¹⁰²⁹ YKA. Helmi Kyröjärvi Yrjö Karilaalle Ranta-Moijasessa 16.11.1939; YKA. Helmi Kyröjärvi Yrjö Karilaalle Lappeenrannassa 1.5.1941; YKA. Helmi Kyröjärvi Yrjö Karilaalle Lappeenrannassa 1.5.1941; YKA Helmi Kyröjärvi Yrjö Karilaalle Lappeenrannassa 29.5.1945.

¹⁰³⁰ Ks. esim. YKA. Kkm, 146.

¹⁰³¹ YKA. Ester ja Yrjö Karilas F.A. Heporaudalle [syksyllä 1939, ei päiväystä]. Kirjeluonnos; YKA. Yrjö Karilas Aatto Karilaalle Kommolassa 23.7.1939.

¹⁰³² YKA. Antti Nikulainen Yrjö ja Ester Karilaalle Kuusankoskella 26.8.1939.

¹⁰³³ YKA. Eero Mikkonen, Tuokko Pavela, Eero Pavela, Kalevi Laine, Pentti Laakso ja Alpo Laakso Yrjö Karilaalle Helsingissä 15.10.1939.

mutta samalla Karilas koki uudenlaista parantavaa Jumalan läheisyyttä. Isänmaan hyväksi hän ei kuitenkaan ollut ehtinyt tehdä muuta kuin "rukoilla ja sitäkin heikosti".¹⁰³⁴ Helmi-sisko tarjosi kirjeessään vastoinkäymisille samanlaista tulkintakehystä: Yrjö-veli oli tarkoituksella irrotettu työnteosta, jotta hän voisi nyt syventyä paremmin Jumalan sanaan.¹⁰³⁵ Karilas oli koko uransa kirjoittanut ja puhunut vastoinkäymisten jalostavasta vaikutuksesta ja näkyväisen maailman taustalla vaikuttavista jumalallisista suunnitelmista. Vuonna 1939 hän joutui ensimmäistä kertaa kunnolla testaamaan tuon opetuksen pitävyyttä omassa elämässään.¹⁰³⁶

Talvisodan syttyessä marraskuun lopulla Karilas oli edelleen vuoteenomana. Ester, Anna-Lea ja Seija kuljettivat hänet pois ilmapommitusten alta ensin Siiri-siskon luo Kristiinankaupunkiin ja sitten vuodenvaihteessa Karijoen kansakoululle. Timo oli liittynyt jo aiemmin suojeluskuntaan ja jäi Helsinkiin vartiointitehtäviin.¹⁰³⁷ Anna-Lea puolestaan siirtyi Kristiinankaupungista kihlatunsa Mauri Tiilikaisen luo Otavalle, jossa he avioituivat joulukuun lopulla.¹⁰³⁸ Karilas kirjoitti Kristiinankaupungista Jäntille, että pyrki tekemään voimiensa mukaan töitä ja lupasi palata etelään heti, kun voi "juosta pois pommin alta".¹⁰³⁹ Karijoella paluu töihin WSOY:lle alkoi kuitenkin tuntua yhä epävarmemmalta. Karilas osallistui paikallisten rukoilevaisten kotiseuroihin ja ryhtyi itsekin pitämään rukoustilaisuuksia majoituspaikkana toimineessa kansakoulussa. Kokouksissa Karilas tutustui alueen rukoilevaisisäntiin ja kävi näiden kanssa hengellisiä keskusteluja, jotka jatkuivat myöhemmin kirjeitse. Eräs isännistä, Sulho Kuuttila, kirjoitti myöhemmin, että jo pelkästään Karilaan, tunnetun "nuorten miesten ystävän" näkeminen Karijoen kansakoululla oli ollut hänelle valtaisa elämys. Hän vertasi itseään seuraamassa sivupenkistä Karilaan johtamaa kokousta Sakkeukseen, joka kiipesi puuhun nähdäkseen Jeesuksen väkijoukon yli.¹⁰⁴⁰ Kokoukset tekivät kuitenkin vaikutuksen myös Karilaaseen. Muistelmissaan hän kertoo, että nimenomaan rukoilevaisten seurat ja keskustelut näiden kanssa saivat hänessä aikaan "alkuherätyksen".¹⁰⁴¹

Tammikuun puolivälissä Jäntti kirjoitti tiukkasanaisen kirjeen, jossa hän kertoi WSOY:n kärsivän vaikeasta työntekijäpulasta, kun osa työntekijöistä oli

¹⁰³⁴ KA WSOYA KK YK. Yrjö Karilas Jalmari Jäntille Nummelan Päivölässä 9.11.1939; Ks. myös YKA. Aapeli Saarisalo Yrjö Karilaalle Helsingissä 6.10.1939.

¹⁰³⁵ YKA. Helmi Kyröjärvi Yrjö Karilaalle Ranta-Moijasessa 16.11.1939.

¹⁰³⁶ Karilas kirjoitti yleensä suurmiesten kohtaamista henkisistä tai sosiaalisista vastoinkäymisistä. Vuonna 1941 hän kirjoitti kuitenkin *Terveystieteiden lehteen* poikkeuksellisen suurmieskuvauksen, jossa keskityttiin suurmiesten fyysisiin vastoinkäymisiin, sairauksiin ja ruumiillisiin vaivoihin. Taustalla oli varmasti paitsi sotainvalidien asia myös hänen oma iskiaskokemuksensa. Ks. Karilas 1941c.

¹⁰³⁷ YKA. Kkm, 109–110; KA WSOYA KK YK. Yrjö Karilas Jalmari Jäntille Kristiinassa 19.12.1939.

¹⁰³⁸ Aaltonen 1995, 44–45.

¹⁰³⁹ KA WSOYA KK YK. Yrjö Karilas Jalmari Jäntille Kristiinassa 19.12.1939.

¹⁰⁴⁰ YKA. Kkm, 110–111; YKA. F. Syväluoma Yrjö Karilaalle ja perheelle Karijoella 31.3.1940; YKA. Sulho Kuuttila Yrjö Karilaalle Karijoella 17.11.1940; YKA. Sulho Kuuttila Yrjö Karilaalle Karijoella 26.5.1941. Länsisuomalaisesta rukoilevaisuudesta, sen suuntauksista ja levinneisyydestä ks. esim. Heino 1977.

¹⁰⁴¹ YKA. "Muistiinpanoja Helsingin NMKY:n poika- ja nuorukaisosastojen toiminnasta lähinnä viime sotien aikana". Muistelmateksti. Päivätty 7.2.1970.

rintamalla, ja kehotti Karilasta saapumaan pikimmiten töihin, erikoisjärjestelyin, mikäli jalka ei kestänyt liikkumista. Karilas vastasi ymmärtävänsä kustantamon hankalan tilanteen ja lupasi tulla heti, kun jaksoi ”matkustaa ja täyttää velvollisuuteni ilman että tulee takaiskuja terveydelleni”.¹⁰⁴² On mahdollista, että iskias oli muuttunut jo tässä vaiheessa tekosyyksi ja Karilas pohti, miten esittää Jäntille Karijoella kypsytynyt radikaali ratkaisu. Joka tapauksessa Karilas antoi odotuttua itseään helmikuun lopulle, jolloin hän palasi perheineen Helsinkiin ja ilmoitti Jäntille irtisanoutumisestaan tuoden samalla esille sen taustoja:

Viime aikoina on minulle sisäisesti selvinnyt eräs asia. Olen ollut puolinen kristitty. Oxfordin-ryhmässä ollessani en vielä täysin käsittänyt, mitä merkitsee kokonainen antautuminen Jumalalle. Karijoella jouduin paljon tekemisiin ns. Rukoilevaisten kanssa; siellä oli jonkinlaista suomalaista "oxfordia". Selvisi tuo sana: "Mitä se auttaa ihmistä, jos hän voittaa koko maailman, mutta saa sielullensa vahingon". Jumala on irroitellut minua sekä sisäisesti että ulkonaisesti maailmasta ja sen hengestä. Olen tuntenut olevani köyhä kristitty ja minulla on herännyt halu oppia paremmin tuntemaan Jumalan totuutta ja "taivaan tavaroita".¹⁰⁴³

Karilas kertoi harkitsevansa teologian opintojen aloittamista (samoin kuin Ester oli tehnyt aiemmin) ja lupasi olla edelleen apuna uskonnollisen kirjallisuuden toimittamisessa.¹⁰⁴⁴ Muistelmissaan Karilas kertoo, että ratkaisuun ajoi Karijoen evakkomatkan kokemusten lisäksi se, että WSOY julkaisi yhä enemmän ”siveellisesti arveluttavaa kirjallisuutta”. WSOY oli ryhtynyt julkaisemaan 1930-luvulla esimerkiksi viihteellistä *Kymmenen markan romaaneja* -sarjaa.¹⁰⁴⁵ Lisäksi Jäntti oli puhunut muille, että Karilas pakoili Pohjanmaalla pelkuruuttaan.¹⁰⁴⁶ Tapaus jätti Karilaan ja Jäntin välille pahan railon¹⁰⁴⁷, mutta Karilas jatkoi edelleen omien teostensa julkaisemista WSOY:n kautta ja myös esimerkiksi *Pikku Jättiläisen* toimistustyötä. *Pikku Jättiläisestä* julkaistiin 1940-luvulla useita uusia painoksia ja siitä tuli yksi WSOY:n kannattavimmista tietokirjoista.¹⁰⁴⁸ Lisäksi Karilaan uusi itsekasvatusteos *Oppia ikä kaikki* (1942) ilmestyi jatkosodan kuluessa. Se oli eräänlainen Karilaan kasvattavan tuotannon huipennus sisältäen hengästyttävän määrän elämäkerrallisia kuvauksia suomalaisista itsekasvatuksen merkkimiehistä, historiallisia anekdootteja ja elämänohjeita.¹⁰⁴⁹ WSOY olisi ehkä harkinnut kahdesti sen julkaisemista ilman kirjanmyynnille suotuisaa sota-aikaa.

Rauhan palattua maahan maaliskuussa Karilas oli työkykyinen mutta vailla päivätyötä. Hän oli suunnitellut jättävänsä myös NMKY:n mutta suostui

¹⁰⁴² YKA. Jalmari Jäntti Yrjö Karilalle Porvoossa 17.1.1940; KA WSOYA KK YK. Yrjö Karilas Jalmari Jäntille Karijoen Korpilähteellä 23.1.1940.

¹⁰⁴³ KA WSOYA KK YK. Yrjö Karilas Jalmari Jäntille Helsingissä 1.3.1940.

¹⁰⁴⁴ Ibid.

¹⁰⁴⁵ Mäkinen 2003, 315.

¹⁰⁴⁶ YKA. Kkm, 111.

¹⁰⁴⁷ Vielä viimeisinä elinvuosinaanakin Karilas arvosteli Jalmari Jänttiä, jolle raha oli ”kaikki kaikessa”. Ks. YKA. Yrjö Karilas Atte Kalajoelle Helsingissä 14.4.1980.

¹⁰⁴⁸ Häggman 2001, 110. Kirjalle oli tilausta myös rintamalla etenkin jatkosodan asemasotavaiheessa. Kesällä 1943 Karilas ryhtyi jo 11. painoksen toimittamiseen. KA WSOYA KK YK. Todistus Helsingissä 29.6.1943. *Pikku Jättiläisestä* saadut tulot olivat Karilalle elintärkeitä. Ks. esim. KA PKA SK. Reino Aalto Yrjö Karilalle Kammion sairaalassa 10.1.1954.

¹⁰⁴⁹ Karilas 1942a.

jatkamaan nuorukaisosaston johdossa toistaiseksi.¹⁰⁵⁰ Sota oli keskeyttänyt osaston toiminnan, mutta yhdistyksen tiloissa oli järjestetty esimerkiksi iltahartauksia säännöllisesti. Nuorukaisosasto jatkoi kokoontumisiaan Karilaan johdolla huhtikuussa.¹⁰⁵¹ Ensimmäisessä kokouksessa keskusteltiin menneestä talvisodasta, johon jotkut pojista olivat osallistuneet myös rintamamiehenä, muutama oli kaatunutkin. Karilas muistelee monien kertoneen, että usko Jumalaan kannatteli heitä sodassa.¹⁰⁵² Rauhanehtoihin kohdistunut ”maansuru” sai Karilaan tarttumaan Oulun lyseon aikaisen rehtorinsa Mauno Rosendalin teokseen *Sureeko Suomi Jumalan mielen mukaan?* (1891), josta hän kirjoitti pitkän kuvauksen *Vartijalehteen*. Rosendal käsitteli teoksessaan Jumalan taustavaikutusta Suomen monin tavoin vaikeassa ja raskaassa historiassa, ja Karilas selvästi hyödynsi Rosendalin historiatulkintaa talvisodan jälkeisten pettymysten lievittämiseksi. Katkeruuden sijaan suomalaiset tarvitsivat nyt katumusta ja rukouksia. Jumala piti kyllä huolen maan ulkoisesta tulevaisuudesta.¹⁰⁵³ Samanlaisesta ehdottomasta luottamuksesta kielii myös Karilaan Turun NMKY:llä huhtikuussa 1940 pitämä puhe ”Nuorten etsikkoaika”, jossa hän kannusti kristillisiä yhdistyksiä sielujen pelastamistyöhön nyt, kun maailman henki uhkasi ”uskonnollisen suvaitsevaisuuden ja muutokristillisyyden hahmossa”. Nuoret tuli johdattaa kohti elävää uskoa sen sijaan, että he jäisivät ”puolinaisiksi kristityiksi”, mikä oli verrattavissa jumalattomuuteen.¹⁰⁵⁴ Puolinaisesta kristillisyydestä tuli Karilaan kirjoituksissa ja puheissa keskeinen käsite, jolla hän kuvasi paitsi omaa aiempaa riittämätöntä uskoa myös koko Suomen kansan hengellistä tilaa.¹⁰⁵⁵ Kehityksen tuli luonnollisesti viedä puolinaisesta kokonaiseen, muuten kansan kohtalo olisi nykyisenä mullistusten aikana hirvittävä.

Karilaan suunnitelmat ryhtyä teologian opintoihin kariutuivat alkuunsa, kun kreikan ja heprean kielen omaksuminen tuntui vaivalloiselta.¹⁰⁵⁶ Kesällä 1940 hän sai kuitenkin SNKL:n pääsihteeriltä Ville Laurilalta kutsun tulla johtamaan ja kehittämään liiton julkaisutoimintaa sekä avustamaan Aleksis Lehtosen päätoimittamaa *Kirkon nuorisoa*. Pyyntö ratkaisi Karilaan toimeentulohuolet. Muistelmissaan hän kertoo polvistuneensa (rukoilevaisten tavoin) juuri edellisenä iltana Esterin kanssa rukoilemaan Jumalalta uutta tehtävää itselleen. Laurilan saapuminen hänen puheilleen olikin ”[r]ukouksen kuulemisen ihme”, kuten hän kirjoitti elokuussa Aleksis Lehtoselle.¹⁰⁵⁷ Karilas oli herkistynyt tulkitsemaan elämän pienimmätkin käännteet jumalallisen johdatuksen valossa, ja herätyksen kypsyydessä nuo tulkinnat vain voimistuivat. Muistelmissa kaikella on jo vakiintunut syvempi merkityksensä. Karilaan herätyskokemukset olivat ”irroitelleet”

¹⁰⁵⁰ YKA. ”Muistiinpanoja Helsingin NMKY:n poika- ja nuorukaisosastojen toiminnasta lähinnä viime sotien aikana”. Muistelmateksti. Päivätty 7.2.1970.

¹⁰⁵¹ HNMKYA VK. Vuosikertomus 1940–1941, 6, 9.

¹⁰⁵² YKA. Kkm, 112.

¹⁰⁵³ Karilas 1940b.

¹⁰⁵⁴ YKA. ”Nuorten etsikkoaika”. Puhekäsikirjoitus. Puhe pidetty Turun NMKY:llä 6.4.1940.

¹⁰⁵⁵ Ks. esim. Karilas 1940a. Puolinaisen ja kokonaisen uskon erottelu oli keskeistä esimerkiksi körttiläisyydessä. Ks. esim. Siltala 1992, 148.

¹⁰⁵⁶ YKA. Kkm, 112; YKA. Yrjö Karilas Gunnar Franckenille Helsingissä 18.4.1970.

¹⁰⁵⁷ YKA. Kkm, 113; KA ALA KSK. Yrjö Karilas Aleksis Lehtoselle Helsingissä 7.8.1940; *Kirkon nuoriso* 9/1940, 141.

häntä maailmasta, kuten hän kuvaili tilaansa Jäntille kirjeessään, mutta hän ei ollut löytänyt uudelle kokemukselleen sopivaa yhteisöä, jota hän kertoo etsineensä erilaisista herätyskokouksista.¹⁰⁵⁸

SNKL:n julkaisutoiminnan johtajana Karilas pääsi jälleen tekstien ja kirjoittamisen pariin, mutta työ oli hengellisesti ravitsevampaa ja kiireettömämpää kuin aiemmin WSOY:llä.¹⁰⁵⁹ Toimitustöiden lisäksi Karilas suunnitteli yhdessä Laurilan kanssa radioesitelmäsarjan *Elämänopastusta nuorille*, joka lähetettiin keväällä 1941.¹⁰⁶⁰ Sarjaan kuului muun muassa Ester Karilaan vetämä keskustelu "Huvielämän vaaroista" sekä Karilaan oma radiokeskustelu "Elämäntehtävää etsimässä", jossa hän kyseli muutamalta nuorelta heidän ammattisuunnittelustaan ja opasti seuraamaan elämässään Jumalan johdatusta. Loppusanoissaan Karilas palasi Lutherin kutsumusajatuksen:

Luther on sanonut kutsumustyöstä seuraavat sattuvat sanat, jotka esitän keskustelumme päätökseksi: "Älä kysele, onko hän räätäli vaiko suutari, talonpoika vaiko porvari, jalosyntyinen vaiko alhaissukuinen. Jos hän uskoo Kristukseen ja on jumalaa-pelkääväinen ja palvelee lähimmäistään, pitäytyy hän suurimpaan käskyyn ja tekee parhaita ja korkeinta, mitä tehdä voi."¹⁰⁶¹

Eräässä samoihin aikoihin ilmestyneessä nuorten elämänekutsumusta käsitelleessä kirjoituksessaan Karilas korosti, että vaikka ammatin löytäminen oli nuorille tärkeää, ihminen pystyi itse vaikuttamaan siihen vain rajallisesti. Tärkeintä oli antaa itsensä "Jumalan hoitoon" niin myös muut asiat, kuten ammattiala, ratkesivat aikanaan.¹⁰⁶² Radiokeskustelu ja mainittu teksti kielivät siitä, että vuonna 1939 alkanut herätys alkoi muovata jo varhain myös Karilaan kasvatusajattelua. Puhuessaan aiemmin poikien kutsumuksesta hän oli usein samaistanut sen taipumuksiin ja niiden viitoittamaan elämänuraan (ks. luku 4.2), johon toki kuului myös henkilökohtainen usko. Nyt maallinen kutsumus oli kuitenkin muuttunut kokonaan yhdentekeväksi: antaudu Jumalalle, niin kaikki muu seuraa perässä. Tämä oli tietysti ymmärrettävää Karilaan uusien kokemusten valossa. Hänen oma aiempi elämänuransa (esimerkiksi työ WSOY:llä) alkoi näyttää "itse" valituilta ja siten keinotekoisilta aitoon Jumalan kutsuun nähden.

Karilas jatkoi edelleen myös Poikien Keskuksen johtokunnassa ja oli sen kautta mukana suojeluskuntaliikkeen Lauri Pihkalan vetämässä Suomen Pojat -yhteistyöhankkeessa, jonka tavoitteena oli suunnitella ja toteuttaa pojille annettavaa maanpuolustuksen alkeiskoulutusta ja luoda organisaatio poikien värväämiseksi kotirintaman aputehtäviin. Väliaikainen organisaatio hankkeelle oli luotu jo talvisodan aikana, ja toiminnan kehittäminen jatkui rauhan tultua.¹⁰⁶³ Poikien Keskus suhtautui hankkeeseen muuten positiivisesti mutta toivoi koulutukseen enemmän kristillis-siveellistä sisältöä. Karilas osallistui Suomen Poikia

¹⁰⁵⁸ YKA. Kkm, 113.

¹⁰⁵⁹ KK EE Coll. 472.3. Yrjö Karilas Eino Johannes Ellilälle Helsingissä 9.1.1941.

¹⁰⁶⁰ KA ALA KSK. Yrjö Karilas Aleksille Lehtoselle Helsingissä 20.11.1940; *Kirkon nuoriso* 12/1940, 206. Lisäksi Karilas piti säännöllisesti esitelmää kouluradiossa vuosina 1940–1941.

¹⁰⁶¹ YKA. "Elämäntehtävää etsimässä". Keskustelu radiossa 24.4.1941 klo 19.15.

¹⁰⁶² Karilas 1941b, 85–87.

¹⁰⁶³ Nieminen 1995, 196–199; Nevala 2009, 91–92; Paavilainen 2010, 224–229; Nevala-Nurmi 2012, 359.

suunnittelemaan kokoukseen keväällä 1940 muttei kuulunut sen vakituiseen toimikuntaan.¹⁰⁶⁴ Suomen Poikien toiminta hiipui jo loppuvuodesta, kunnes jatkosodan syttyä ajatus herätettiin uudelleen henkiin. Suomen Poikien kariuduttua suojeluskuntaliike keskittyi oman poikatyönsä kehittämiseen. Suojeluskuntapoi-katyö sai vuonna 1941 oman Sotilaspojat-organisaationsa, joka ryhtyi julkaise-maan *Sotilaspoika*-nimistä poikalehteä. Lehden päätoimittajaksi kutsuttiin Kari-laan Tauno-veli.¹⁰⁶⁵ Kun Yrjö jatkoi *Joka Pojan* päätoimittamista 1940-luvulla, Ka-riilaat hallitsivat jatkosodan ajan poikalehtikenttää suvereenisti, osin myös keske-nään kilpaillen. Karilaan herätys ohjasi häntä kuitenkin pois päin maanpuolus-tuksellisista hankkeista, jotka leimasivat yleisesti nuorisokasvatusta. Toki hän oli huolissaan maan kohtalosta, mutta kirjoituksissaan hän käänsi sen aina sisäiseksi kysymykseksi. Ulkoinen maanpuolustus ei riittänyt, kun sieluista taisteltiin. Ka-riilas alkoi tehdä suunnanmuutosta 1930-luvun jyrkän isänmaallisiin sävyihin nähden.

Karilaan työtahti palautui puolen vuoden toipilasajan jälkeen yhtä tiiviiksi kuin ennen syksyllä 1939 alkanutta kriisiä. Nuorukaisosaston johtamisen sekä kirjoitus- ja toimitustöiden ohella hän vieraili puhujana poikakokouksissa, kris-tillisen ylioppilasliikkeen tilaisuuksissa ja raittiuskokouksissa. Lisäksi hän opetti kahta NMKY:n rippikoulua keväällä ja toimi ohjaajana evakkopoi- kien kesäleireillä.¹⁰⁶⁶ Uusi työ SNKL:ssa mahdollisti joustavan liikkumisen ”Herran asioilla”, eikä kotona ollut enää kasvuikäisiä lapsia, joista olisi pitänyt huolehtia.¹⁰⁶⁷ Suur-ten kokousten lisäksi Karilas osallistui raamattupiireihin niin seurakunnassa kuin myös NMKY:llä ja järjesti seuroja myös kotonaan Esterin kanssa.¹⁰⁶⁸ Karilas työsti herätystään myös kirjeitse esimerkiksi körttiläisen kansakoulunopettajan ja kirjailijan Paavo Ruotsalaisen kanssa, joka oli niin ikään menettänyt aiemmin poikansa ja kokenut herätyksen. Tiiviissä kirjeenvaihdossa Karilas ja Ruotsalai-nen avautuivat toisilleen tuntemuksistaan ja tulkitsivat ajan tapahtumia uskon-non valossa. Heidän suhteensa muodostui läheiseksi uskonveljeydeksi, joskin Karilas sai Ruotsalaiselta pula-aikana myös materiaalista apua ruokatarvikkei-den muodossa.¹⁰⁶⁹ Niille, jotka eivät itse olleet uskossa, Karilas muuttui kiusal-liseksi tuttavuudeksi. Muistelmissaan hän kertoo ryhtyneensä Esterin

¹⁰⁶⁴ KA PKA KPK. Poikien Keskuksen kokous 16.4.1940; KA PKA KPK. Poikien Keskuksen kokous 3.10.1940; KA PKA KPK. Suomen Pojat. Tehtävä, toiminnan suuntaviivat ja järjestö-rakenteen pääpiirteet. Liite Poikien Keskuksen kokouspöytäkirjaan 16.4.1940; KA PKA KPK. Poikien Keskuksen kokous 31.12.1940. Poikien Keskusta edusti toimikunnassa pu-heenjohtaja Verner Aurola.

¹⁰⁶⁵ Nieminen 1995, 198–201; Nevala 2009, 122, 116–119; Paavilainen 2010, 253–260; Kemp-painen 2011, 173–177; Nevala-Nurmi 2012, 31, 126–127, 33, 377–378.

¹⁰⁶⁶ ks. esim. *Uudenmaan Sanomat* 9.7.1940; *Pieksämäen Sanomat* 25.10.1940; *Nokian Uutiset* 24.10.1940; *Kuukauslehti* 4–5/1940, 44; *Pieksämäki* 26.7.1940.

¹⁰⁶⁷ KA ALA KSK. Yrjö Karilas Aleksille Lehtoselle Helsingissä 20.11.1940.

¹⁰⁶⁸ YKA. Kkm, 114; *Kirkon nuoriso* 2/1941, 23. Ks. myös KA ALA KSK. Yrjö Karilas Aleksille Lehtoselle Helsingissä 22.1.1941.

¹⁰⁶⁹ Ks. esim. YKA. Paavo Ruotsalainen Yrjö Karilaalle Sonkajärvellä 4.12.1940; YKA. Paavo Ruotsalainen Yrjö Karilaalle Sonkajärvellä 15.12.1940; YKA. Paavo Ruotsalainen Yrjö Kari-laalle Sonkajärvellä 26.6.1941; YKA. Paavo Ruotsalainen Yrjö Karilaalle Sonkajärvellä 21.12.1941. Karilas ja Ruotsalainen tutustuivat luultavasti Kristillisen opettajainliiton kautta. Valitettavasti Karilaan Ruotsalaiselle lähettämät kirjeet eivät ole säilyneet sotien ajalta.

kanssa ”käännyttämään” säännöllisesti kyläilijöitä ja kantamaan mukanaan ”tas-kuaseita”, hengellisiä kirjoja, joita ottaa esille sopivan tilaisuuden tullen.¹⁰⁷⁰

Jatkosodan sytyttyä kesäkuussa 1941 Karilas määrättiin palvelukseen Kotijoukkojen esikunnan rovastintoimistoon, jonka alaan kuuluivat hengellinen julkaisutoiminta, sodassa kaatuneiden ja haavoittuneiden selvittely sekä kotialueen joukkojen sielunhoito.¹⁰⁷¹ Karilaan tehtävänä oli toimittaa kenttäpappien sotilaille jakamaa *Tunnussana*-lehteä sekä kenttäpappien omaa *Koti ja Kasarmi* -lehteä, laatia ohjelmistoa isänmaallisia kokouksia varten ja pitää radiohartauksia.¹⁰⁷² *Tunnussanan* sisältö muistutti kristillis-siveellistä sotilaskasvatusta, joka oli Karilaalle tuttua niin nuorukaisosaston keskusteluista kuin myös *Suomen sotilas* -lehestä, johon hän kirjoitti aktiivisesti 1920- ja 1930-luvuilla (ks. luku 3.5). Karilaan laatimaa kokousohjelmistoa jaettiin vihkosina kaikkialle maahan; toiveena oli, että ne innoittaisivat kristillis-isänmaallisiin kokouksiin, jotka puolestaan lujittaisivat kotirintaman taisteluhenkä.¹⁰⁷³ Radiohartauksissa Karilas korosti suomalaisille sekä koti- että ulkorintamalla uskon tärkeyttä vaikeina aikoina. Karilaan hartauspuheet lähtivät liikkeelle jostain raamatunkohdasta ja päättyivät tähdentämään tarvetta äkilliseen kääntymykseen ja katumukseen. Sotaan hän viittasi vain implisiittisesti.¹⁰⁷⁴ Hartauksien sävy poikkesi hieman kirkon johdon ja sotilaspapiston virallisesta retoriikasta, jossa uutta sotaa oikeutettiin ”ristiretkenä” tai ”pyhänä sotana” idässä asuvaa pahaa vastaan.¹⁰⁷⁵ Karilaan puheet olivat toki linjassa tämän kanssa, mutta ne pyrkivät sodan oikeuttamisen sijaan tähdentämään sisäisen parannuksen tarvetta. Näin ne olivat selvästi jatkoa Karilaan aiemmalle herätystyölle.

Karilaan palvelus rovastintoimistossa kesti vain syksyyn asti, mutta radiohartausten pitämistä hän jatkoi läpi sodan. Syksyllä jatkuivat myös nuorukaisosaston kokoukset, vaikkakin suuri osa jäsenistä oli rintamalla.¹⁰⁷⁶ Karilaalle virtasi kenttäpostia nuorukaisilta. Vastauskirjeidensä mukana hän lähetti omia kirjojaan (etenkin *Pikku Jättiläisiä*) ja sopivia lehtiä. Kirjeissä nuorukaiset kertoivat koettelemuksistaan, haikailivat osaston kokoontumisiin ja pitivät yllä uskonveljeyttä, jonka linkkinä Karilas osaston johtajana toimi. Moni koki, että NMKY:ssä orastanut usko oli saanut sodassa syvyyttä:

Olen saanut iloita siitä että siellä N.M.K.y:sä olen saanut pohjan suureen uskoon ja täällä sitten kamppailussa elämän ja kuoleman kanssa on vakiintunut todelliseksi uskoksi, joka ehkä vielä ennen sotaa saattoi olla pintapuolista. Mutta nyt tunnen ettei se enää voi olla pintapuolista.¹⁰⁷⁷

¹⁰⁷⁰ YKA. Kkm, 118; *Kirkon nuoriso* 6-7/1941, 116.

¹⁰⁷¹ KA SP KER; ks. esim. Tilli 2014, 23.

¹⁰⁷² YKA. Kkm, 46, 56; YKA. Yrjö Karilas Aleksille Lehtoselle Helsingissä 5.7.1941. Radiohartausten lähettäminen oli aloitettu jo 1930-luvun alussa. Ks. Lyytinen 1996, 110-114.

¹⁰⁷³ YKA. ”Ennen uutisia”. Radiopuheen käsikirjoitus. Puhe lähetetty 3.7.1941.

¹⁰⁷⁴ Ks. esim. YKA. Aamuhartaus radiossa 11.7.1941. Puhekäsikirjoitus; YKA Iltahartaus radiossa 29.9.1941. Puhekäsikirjoitus.

¹⁰⁷⁵ Ks. Tilli 2014, 65-66, 100-102. 112.

¹⁰⁷⁶ HNMKYA VK. Vuosikertomus 1941-1942.

¹⁰⁷⁷ YKA. Viljo Pennanen Yrjö Karilaalle ”Täällä jossakin” 16.2.1942. Ks. myös YKA. Eero Pavela Yrjö Karilaalle ”Täällä jossain” 9.10.1941.

Poikatyö oli antanut monille sellaista henkistä ja fyysistä valmennusta, josta kirjoittajat kokivat hyötyä sodan koettelemuksissa. Luotisuihkut myös tuntuivat väistelevän uskovaista.¹⁰⁷⁸ Sotaa ei kirjeissä arvosteltu, eikä se olisi ollut sensuurin vuoksi mahdollistakaan, mutta monet näkivät rintamaveljien henkisessä tilassa parannettavan varaa. Lomalta saapuvat kehuskelivat usein ryyppytarinoiltaan, korttia pelattiin ja ”ärrät sekä muut hirveät jutut” lensivät. Puuttuminen tällaiseen tuntui vaikealta, joten kristityn nuoren osaksi jäi rukoilla yksinäisyydessä ja toivoa parannusta muille. Yksi osastolainen kertoo saaneensa suurta rohkeisuutta kuuluaan Karilaan äänen radion iltahartaudessa.¹⁰⁷⁹ Rintamalla olevat nuorukaisosastolaiset kirjoittivat myös toisilleen ja järjestivät mahdollisuuksien mukaan tapaamisia, joissa he saivat voimaa kestää paitsi sodan rasituksia myös aseveljiensä maailmallisuutta.¹⁰⁸⁰ Kristitty nuorukainen oli voinut suhtautua asevelvollisuusaikaan identiteetin koetuksena (ks. luku 3.5), mutta pitkittyvän sotaajan rintamaelämään NMKY:n poikatyössä ylläpidetty kristillisen miehen ihanne soveltui huonosti. Ehdottomuus nimenomaan alkoholin, kortinpeluun ja kiroilun suhteen teki elämästä sekalaisessa miesjoukossa vaikeaa, vaikkakaan kaikille kristityille rintamamiesyhteisö aiheuttanut samanlaisia haasteita.¹⁰⁸¹ Kenttäpapi yrittivät pitää hengen kristillisenä mutta ymmärsivät myös, miten toissijaiselta moraalinen valistus saattoi tuntua hyökkäysvaiheen mutaliejussa tai asemasodan yksitoikkoisuudessa.¹⁰⁸²

Karilas tarkkaili kaikkea sen valossa, pysyivätkö suomalaiset nöyrinä vai näkyikö merkkejä turmioon vievästä ylpeydestä. Tästä näkökulmasta nuorukaisosastolaisten tarinat rintamamiesten huonoista tavoista aiheuttivat varmasti huolta. Kotirintamalla oli kuitenkin yhtä suuri taistelu taisteltavana, kun poikatyö oli monin paikoin lakannut, isät olivat sodassa ja koulutyökin oli sirpaleista. Poikien Keskuksen *Veljesviesti*-lehden pääkirjoituksessa Karilas vetosi vanhempiin, jotta he ylläpitäisivät kristillistä kasvatusta kodeissa esimerkiksi kotikerhojen kautta ja näin rakentaisivat ”Suur-Suomen sisäisiä edellytyksiä” ulkoisten sotilaiden rynnäissä Saksan tuella itään päin.¹⁰⁸³ Yksi kotirintaman pahimpia vihollisia oli alkoholi, ”paholaisen ovela ansa”, jonka vastaiseen taisteluun Karilas kannusti maan nuoria *Ankara taistelu* (1942) -nimisessä raittiuskirjassaan. Karilas loi painoarvoa sanomalleen lainaamalla Hitleriä, jonka mukaan ”alkoholi on tuhonnut Saksassa enemmän ihmisiä kuin sodat”.¹⁰⁸⁴ Hitlerin tai saksalaisten aseveljien mainitseminen oli Karilaan kirjoituksissa poikkeuksellista, mikä johtui ehkä epäluulosta Saksan toimien kristillisyyttä kohtaan. Karilas puhui

¹⁰⁷⁸ YKA. Erkki Oksanen Yrjö Karilaalle 27.9.1941; YKA Erkki Oksanen Yrjö Karilaalle 17.10.1941; YKA. Heikki Laine Yrjö Karilaalle "Korsussa" 7.12.1941; YKA Lauri Oksanen Yrjö Karilaalle "Hongankolo" 26.3.1942.

¹⁰⁷⁹ YKA. Yrjö Paarma Yrjö Karilaalle "Jossain" 5.8.1941; YKA. Kalevi Laine Yrjö Karilaalle "Kannaksen korsun laverilla" 8.3.1942; YKA Yrjö Paarma Yrjö Karilaalle "Korsussa" pitkänäperjantaina 1942; YKA Matti Hakkarainen Yrjö Karilaalle "Täällä" 24.10.1943.

¹⁰⁸⁰ YKA. Lauri Oksanen Yrjö Karilaalle 4.10.1941; YKA. Kalevi Laine Yrjö Karilaalle "AU-Kissa" 23.10.1941; YKA Eero Pavela Yrjö Karilaalle "Kannas" 15.9.1942.

¹⁰⁸¹ Vrt. Mauno Koiviston, uskovan nuoren rintamakokemukset Bergholm 2020.

¹⁰⁸² Ks. Seppo 2013, 93–96.

¹⁰⁸³ Karilas 1941d. Karilas kannusti kotikerhojen perustamiseen myös *Joka Pojassa*. Ks. Karilas 1941a.

¹⁰⁸⁴ Karilas 1942b.

mieluummin Euroopan kansojen yhteisestä sodasta ”bolshevikien turmiovaltaa vastaan”, kuten hän sen ilmaisi *Kirkon nuorisossa*.¹⁰⁸⁵ Monet suomalaiset kristilliset toimijat – mukaan lukien partioliike Vernerin Louhivuoren johdolla – loivat sen sijaan läheisiä suhteita Saksaan jo ennen jatkosodan syttymistä.¹⁰⁸⁶ Karilas oli joutunut herätyskokemuksen myötä ”maailmasta irralleen”, mikä suuntasi hänen huomionsa kansallisen tai kansainvälisen politiikan kysymyksistä hengellisiin huoliin ja kotirintaman moraaliseen ylläpitoon. Toki myös tämä oli osa sodankäynnin kokonaisuutta.

Karilaan herätyksellä ei vielä ollut nimeä, mutta kokemuksen intensiteetti on kiistaton. Voimakas havahtuminen synnintuntoon ja luterilainen uskonvanhurskaus kuuluivat selvästi kokemuksen ytimeen. Alkuherätys oli syntynyt keskusteluissa rukoilevaisten kanssa, ja myöhemminkin Karilas ammensi nimenomaan vanhasta herätyskristillisyydestä, oli kyse sitten Mauno Rosendalista tai jo pietistien suosimasta Johannes Bernieristä, jonka teosta *Salattu elämä Kristuksen kanssa Jumalassa* Karilas ryhtyi vuonna 1941 kääntämään. Kirjassa, jonka Karilas mainitsi esipuheessaan hyväksi vastalääkkeeksi ”[n]ykyajan pintapuoliselle, maallistuneelle ja ulkonaista touhua harrastavalle kristillisyydelle”, korostettiin kärsimyksen ja nöyryyden jalostavaa vaikutusta kristityn elämässä.¹⁰⁸⁷ Toisaalta myös Oxford-ryhmäliikkeessä korostettiin voimakasta synnintuntoa ja jopa syntien julkista tunnustamista ryhmän jäsenille.¹⁰⁸⁸ Synnintunto ja kärsimysteologia olivat yksi keino kääntää suru, sairaus ja sota voitoksi ja uudenlaisen identiteetin aineksiksi. Karilaan herätys oli selvästi jatkoa paitsi hänen aiemmalle uskonnolliselle etsinnälleen myös edellisessä luvussa kuvatulle tunteenomaiselle isänmaallisuudelle. Uhrinationalismi ei lopulta osoittautunut pitkäaikaiseksi identiteetin perustaksi vaan korvautui vähin äänin talvisodan aikana ja sen jälkeen uudella herätyskristillisyydellä. Uhrinationalismin päätös periytyi kuitenkin osaksi Karilaan herätyskokemusta. Karilas oli tehnyt irtiotta kristillisestä individualismista jo 1930-luvulla, mutta toisaalta voidaan ajatella, että radikaalissa suunnanmuutoksessaan hän ammensi nimenomaan siitä. Mikä muukaan hänet olisi saanut uhmaamaan aiempaa elinpiiriään ja ympäristönsä odotuksia kuin luottamus ”sisäiseen ääneen” ja sen tuoma itsevarmuus?

5.4 Katumusamppailusta evankelioivaan miestyöhön

Karilas täytti vuoden 1941 alussa 50 vuotta. Useissa lehdissä ilmestyi onnittelukirjoituksia, joissa hänelle annettiin tunnustusta kasvattajana ja nuortenkirjailijana. Etenkin *Pikku Jättiläisen* ansiosta hänestä oli tulossa julkisuudenhenkilö.¹⁰⁸⁹

¹⁰⁸⁵ Ks. esim. Karilas 1941e.

¹⁰⁸⁶ Murtorinne 1995, 237–241; Nieminen 1995, 202; Paavilainen 2010, 262–265; Jokisipilä & Könönen 2013, 281–284.

¹⁰⁸⁷ Bernieri 1941, 12; *Etsijä* 2/1941, 20–21; *Hengellinen Kuukauslehti* 10/1941, 237–238.

¹⁰⁸⁸ Elävän kuvauksen liikkeen toiminnasta 1930-luvun Suomessa antaa Eelis Gulin muistelmateoksessaan. Ks. Gulin 1967, 288–303.

¹⁰⁸⁹ Ks. esim. *Uusi Suomi* 3.1.1941.

Henkilökohtaisessa elämässään hän kävi paraikaa läpi hengellistä murroskautta, joka vei häntä pois päin maallisesta kulttuurielämästä, valtavirran kristillisyydestä ja jopa poliittisesta valtavirrasta. Karilas oli kokenut alkuperätyksen jo talvisodan aikana mutta ei löytänyt itselleen vakituista uskonyhteisöä ja koki edelleen vajaavaisuutta uskovaisena. Joulukuussa 1941 hän löysi kuitenkin itselleen hengellisen opastajan, venäläisen erakkosaarnaaja Mikael Smirnovin¹⁰⁹⁰ (s. 1877), joka johdatti hänet lopulta ”katumusamppailun” kautta kokonaiseen uskoon. Smirnov vaikutti Karilaan elämässä vain vähän aikaa, mutta suhde oli kokemuksellisesti niin voimakas, että se viitoitti hänen uskonelämälleen uuden tien. Poikatyö jäi vuosiksi toissijaiseksi, kun Karilas ryhtyi etsimään uskolleen uusia uomia evankelioimisesta, uskovien miesten yhteisöistä ja herätyskristillisestä julkaisutoiminnasta.

Muistelmissaan Karilas kertoo, että hän koki vuoden 1941 lopulla herätyksessään taantumista. Joulukuussa hän sai kuitenkin kuulla Timo-pojaltaan Käpylässä asuvasta venäläistaustaisesta saarnaajasta, jonka ympärille oli muodostamassa pieni seuraajien joukko. Mikael Smirnov oli paennut lastensa ja vaimonsa Natalian kanssa Neuvostoliitosta ensin Viroon ja tullut sitten vuonna 1937 Suomeen. Nyt hänen kotonaan järjestettiin keskustelu- ja rukouskokouksia, joista monet olivat saaneet hengellistä apua.¹⁰⁹¹ Toiminta muistutti Oxford-liikkeestä tuttuja kotiseuroja, ja luultavasti mukana olikin aiempia oxfordilaisia. Karilas kiinnostui oitis ja halusi tavata Smirnovin. Ensikohtaamisessa Smirnov kertoi omasta elämästään venäjäksi, Karilas puolestaan omista uskonkamppailuistaan. Smirnov selitti kuulemansa perusteella, että Karilas oli kyllä herännyt, mutta usko oli jäänyt puolitiehen, sillä häneltä puuttui kääntymys. Kääntymyksen ytimessä oli katumus, joka oli virheellisesti käännetty, Smirnov väitti, suomalaisessa ja ruotsalaisessa raamatunkäännöksessä ”parannukseksi”¹⁰⁹². Parannusenteon sijaan nimenomaan katumus oli kaiken uskonelämän alkupiste, ja usko (ja armo) annettiin lahjaksi katuvälle syntiselle. Karilas muistelee hankkineensa ensikohtaamisen jälkeen venäjänkielisen Raamatun ja ryhtyneensä lukemaan sitä uudella innolla. Karilas jatkoi vuoden 1942 alussa vierailua Smirnovin luona, välillä mukana olivat myös Ester, Anna-Lea ja Timo. Tapaamisten keskusteluissa käsiteltiin samoja aiheita kuin ensimmäisellä kerralla: katumusta, tapakristillisyyden turmiollisuutta ja elämän uudistamista.¹⁰⁹³

Karilas suomensi myöhemmin Smirnovin tekstin ”Katumisen suuri merkitys”, jossa tämä selosti perusteellisemmin omaa katumusteologiaansa. Jeesus oli lähetetty Smirnovin mukaan maan päälle nimenomaan ”kutsumaan syntisiä katumukseen”, ja ”ihmiskunnan yleisen tuhoutumisen hetkellä” pelastuivat vain ne, jotka olivat katumuksen kautta avanneet sydämensä Kristukselle. Katumus

¹⁰⁹⁰ Nimi kirjoitettiin vaihtelevasti joko Mikael Smirnov tai Mihail Smirnoff, joista jälkimmäinen oli ilmeisesti virallinen muoto. Olen valinnut ensimmäisen, Karilaan itse käyttämän, länsimaalaistetun asun.

¹⁰⁹¹ YKA. Kkm, 115.

¹⁰⁹² Kreikan *metanoia* tarkoittaa sananmukaisesti mielenmuutosta, mutta suomalaisissa raamatunkäännöksissä se on yleensä käännetty ”parannukseksi”. Se voidaan kuitenkin kääntää myös ”katumukseksi”. Ks. esim. Teinonen 1999, 210.

¹⁰⁹³ YKA. Muistelmateksti (kahdessa osassa) tutustumisesta Mikael Smirnovin kanssa.

edellytti elämänmuutosta eikä siihen voinut suhtautua puolinaisesti; vanha syn-
tinen elämä oli hylättävä täydellisesti. Katumus ei ollut vain yksilöiden vaan
myös yhteiskuntien ja koko ihmiskunnan vastuulla. Vain katumalla voitiin vält-
tää lähestyvä maailmantuho.¹⁰⁹⁴ Karilas kirjoitti aiheesta myös oman tutkielman,
jossa hän jatkoi katumuksen käsittelyä Smirnovin viitoittamalla tavalla. Karilaan
mukaan Smirnovin mainitsema Raamatun käännösvirhe johtui siitä, että kääntä-
jät eivät olleet ”hengellisiä ihmisiä”.¹⁰⁹⁵ Katumuksen merkityksen ymmärtämi-
sestä löytyi Karilaan mukaan kristinuskon ydinsanoma, joka vei kristityn pois
omavanhurskaudesta ja maailmallisuudesta:

Ei mikään muu meitä ja sydäntämme niin perusteellisesti särje ja revi omatekoisen
luulokristillisyytemme saastaisia vaatteita kuin katumus. Onnettomuudet, sairaudet
ja omaisten kuolemantapaukset voivat painaa meidät maahan ja masentaa mielemme
hetkeksi, mutta kun aika, jonka arvoa emme käsitä, kuluu, luiskahdamme takaisin en-
tiseen, vanhaan elämäämme.¹⁰⁹⁶

Karilas viittasi selvästi omiin aiempiin yrityksiinsä päästä kokonaiseen uskoon
kärsimyksen ja voimakkaan synnintunnon tietä.

Mitä uutta katumus toi Karilaan aiempaan herätykseen? Luterilaisuuden
näkökulmasta katumuksessa osana uskoontuloa ei ollut mitään uutta. Kuopion
piispa ja Karilaan tuttava Eino Sormunen oli vain pari vuotta sitten julkaissut
teoksen *Elämän tie* (1939), jossa hän selvensi luterilaista armonjärjestystä: paran-
nus koostui katumuksesta ja uskosta, jotka veivät kohti armonlupauksia.¹⁰⁹⁷ Pa-
rannuksenteon tähdentäminen oli myös osa kirkon virallista jatkosodan ajan re-
toriikkaa, jota Karilaskin radiohartauksissaan hyödynsi. Smirnovin ”katumus”
merkitsi kuitenkin täydellistä kääntymistä ja vei parannuskäsitettä radikaalim-
paan suuntaan. Synnintuntoon herääminen ei riittänyt, vaan katumusta tuli har-
joittaa aktiivisesti ja samalla tehdä täydellinen irtiotto paitsi entiseen itseensä
myös maailmaan. Vaikka usko ja armo olivat lopulta Jumalan aikaansaannosta,
ihminen pystyi itse osallistumaan siihen katumuksen kautta.¹⁰⁹⁸ Katumus edel-
lytti sisäänpäin kääntymistä ja oman itsen tarkastelemista uudella tavalla. Tässä
se muistutti Karilaan poikatyöstä tuttua itsekasvatusta sen eräänlaisena negaa-
tiona: uusi identiteetti luotiin irrottautumalla aiemmasta itsestä. Katumus ei mer-
kinnyt passiivista alistumista kohtaloon eikä myöskään körttiläisten ikävöivää
tai odottavaa uskoa vaan kamppailua, jossa katuja teki aktiivisesti itsessään re-
formin ja raivasi näin tilaa Jumalan vaikutukselle.

Osa sanoman otollisuudesta liittyi luultavasti myös Smirnovin persoonaan
ja karismaan: tolstoimaisine partoineen ja venäjänkielisin julistuksineen tämä
muistutti vallankumousta edeltävästä Venäjästä, jonka mystillistä muinaisuutta

¹⁰⁹⁴ YKA. Mikael Smirnov: ”Katumisen käskyn suuri merkitys”. Suomentanut Yrjö Karilas.
Katumuskamppailu kuului monien pietististaustaisten liikkeiden uskonkäsitykseen. Ks.
esim. Sulkunen 1995, 121.

¹⁰⁹⁵ YKA. Yrjö Karilas: ”Katumus”. Päivätty 24.7.1942.

¹⁰⁹⁶ Ibid.

¹⁰⁹⁷ Sormunen 1939, 94–102; Tili 2014, 26–27.

¹⁰⁹⁸ Ihmisen oman toiminnan rooli parannuksenteossa oli yleinen keskusteluaihe esimer-
kiksi herätysliikkeiden parissa. Uskoa ja armoa ei voinut ansaita omalla toiminnalla, mutta
aktiivinen parannuksenteo nähtiin silti usein tarpeelliseksi. Ks. Heino 1977, 88–92.

ja eksotiikkaa Karilas oli aikoinaan ihaillut. Samalla Smirnovin tapaaminen osoitti, ettei Karilaan kariutunut venäjän kielen tutkijan ja opettajan ura ollut ollut harhatie vaan osa Jumalan suunnitelmaa.¹⁰⁹⁹ Venäjätaitoisena Karilas ymmärsi Smirnovin puheita ja pystyi tulkkaamaan niitä muillekin. Lisäksi Smirnovin selitys käänkösvirheestä johtuvasta uskon väärintulkinnasta luultavasti vetosi entiseen kielitieteilijään.

KUVA 22 Smirnovien perhe. Kuva on otettu luultavasti 1930-luvulla. Kuva: Kansallisarkisto, Valtiollisen poliisin I arkisto.

Katumusteologian lisäksi Smirnovin uskonnolliseen toimintaan kuului hyvin intensiivistä rukoilua, näkyjä ja profetointia. Toisen käden kertomusten mukaan Smirnovien piirissä rukoiltiin joskus pöydän alla ryömien ja jopa "vereen saakka", niin voimakkaasti, että suusta tai nenästä tuli verta.¹¹⁰⁰ Karilas teki tapaamisista muistiinpanoja, mutta ne keskittyivät keskustelujen sisältöihin ja kertovat vain vähän siitä, millaista Smirnovin ympärille syntyneen ryhmän uskonnonharjoitus käytännössä oli. Hän kirjoitti kuitenkin kokoontumisista Karijoen rukoilevaisystävälleen Juho Köykälle, jonka vastauskirjeiden perusteella Smirnov sai ainakin jatkosodan kulkuun liittyviä näkyjä. Köykkä kyseli Karilalta, oliko Smirnov kertonut, "onko tämä nyt viimeinen sota vai vieläkö tämän perästä tulee sota vai tuleeko kristus tuomiolle tämän loputtua vai tuleeko tuhat

¹⁰⁹⁹ Karilas ei ilmaise tätä suoraan mutta viittaa muistelmissaan selvästi siihen suuntaan. Ks. YKA. Kkm, 42.

¹¹⁰⁰ KA VALPO MS. Mikael ja Natalia Smirnovin kuulustelupöytäkirja. Ptk. No 18/42; Kaila 1954, 158.

vuotinen valta kunta”.¹¹⁰¹ Profetointi ja sotaan liittyvät ennenäyt eivät olleet tavattomia Suomessa toisen maailmansodan aikana¹¹⁰², mutta ne kielivät kuitenkin Smirnovin uskonnonharjoituksen lahkomaisista piirteistä. Myös Natalia Smirnovilla oli näkyjen näkemisen armolahja. Smirnovien vieraillessa Karilailla tammi-kuussa 1942 Natalia katseli Karilaiden lasten valokuvia ja kertoi saaneensa Aastosta ilmestyksen, jossa tämä oli huolissaan siitä, ”miten hänen vanhempansa ja siskonsa ja veljensä tulisivat Kristuksen omiksi, mutta sitten hän oli tullut iloiseksi, aivan kuin jotakin hyvää olisi tapahtunut ja ottanut äitiään hellästi kaulasta.” Tämän jälkeen Smirnov kertoi, että taivaassa kuolleet perheen jäsenet ottivat uudet tulokkaat vastaan, mikäli nämä olivat Kristuksen omia.¹¹⁰³ Smirnovin julistukseen kuului jyrkkä jako ”meihin”, jotka olivat omaksuneet katumuksen sanoman, ja ”muihin”, tapakristittyihin ja muihin maailmallismielisiin.¹¹⁰⁴

Karilaalla oli alkuvaiheessa pieniä epäilyksiä Smirnovia kohtaan, mutta vähitellen hän näyttäisi ryhtyneen tämän vaatimaan katumusamppailuun. Hän alkoi kirjata vuonna 1942 muistivihkoon päiväkirjamaisia rukousmerkintöjä, joista kuvastuu pyrkimys kääntymykseen, aiemman elämän hylkäämiseen ja hengelliseen uudistumiseen katumuksen tietä.¹¹⁰⁵ Samalla hän ryhtyi lukemaan Raamattua päivittäin. Smirnovin keskeisimpiä opetuksia oli tapakristillisyyden ehdoton hylkääminen, sillä myös Saatana kävi hänen mukaansa kirkossa ja uskoi Jumalaan.¹¹⁰⁶ Karilaskin moitti itseään nimenomaan valheellisuudesta ja epäaidosta uskosta. Syyskuun lopulla hän kirjasi rukousvihkoonsa:

Jos ihmiset tietäisivät mitä tämä uusi elämä on minulle maksanut? Mutta voi, mitä minun hitauteni on maksanut K:lle [Kristukselle]. Mitä kiduttavaa tuskaa hän on saanut kärsiä! On hirvittävää olla nimikristitty, se on suuri petos, kuulua kirkkoon, olla ihmisten mielestä kunnan kansalainen, mutta kaikkein kauheinta on, että itse pidin itseäni hyvänä kristittynä: sairas, joka pitää itseään terveenä. Hullu, joka pitää itseään täysijärkisenä. Maailma on hulluinhuone; siksi se sanoo eläviä kristittyjä (tietämättään) hulluiksi. Kansamme suuri synty on eksytys. Vieraantuminen Kristuksesta. Tuomion tulee alkaa Herran huoneesta. Minä olen vieras K:lle. Sinun ystävänäsi, Herra, sinun tutunasi, pysyy vain sinun yhteydessäsi. Minä itse erotan itseni sinun yhteydestäsi.¹¹⁰⁷

Karilas rinnasti jatkuvasti oman kilvoittelunsa Suomen ja suomalaisten edesottamuksiin. Radiohartauksissa, joita hän piti myös katumusamppailunsa aikana, Karilas esitti, että Kristuksen asettaminen elämässä etusijalle oli jopa ulkoista sodankäyntiä tärkeämpää. Tällöin Jumalakin suosi suomalaisia ja piti huolen maan ulkoisesta turvallisuudesta.¹¹⁰⁸ Olisi houkuttelevaa ajatella, että Smirnovilta

¹¹⁰¹ YKA. Juho Köykkä Yrjö Karilaalle Karijoella 28.2.1942; YKA Juho Köykkä Yrjö Karilaalle Karijoella 12.4.1942; YKA Juho Köykkä Yrjö Karilaalle Karijoella 23.6.1942.

¹¹⁰² Ks. Myllyniemi 2021.

¹¹⁰³ YKA. Yrjö Karilaan muistelmateksti (kahdessa osassa) tutustumisesta Mikael Smirnovin kanssa.

¹¹⁰⁴ Ks. esim. YKA. Yrjö Karilas: ”Katumus”. Päivätty 24.7.1942.

¹¹⁰⁵ YKA. Rukouskatkelmia vuosilta 1942–1944.

¹¹⁰⁶ Ks. YKA. Yrjö Karilaan muistelmateksti (kahdessa osassa) tutustumisesta Mikael Smirnovin kanssa. On viitteitä siitä, että Smirnov kehotti seuraajiaan jopa eroamaan kirkosta. Ks. Kaila 1954, 160. Karilas ei kuitenkaan tiettävästi ryhtynyt tähän.

¹¹⁰⁷ YKA. Rukouskatkelmia vuosilta 1942–1944.

¹¹⁰⁸ Ks. esim. YKA. Iltahartaus radiossa 24.8.1942. Ks. myös KA ALA KSK. Yrjö Karilas Aleksii Lehtoselle Helsingissä 28.9.1942.

omaksuttu katumusteologia ja sen rinnastaminen Suomen valtion toimiin sai jatkosodan näyttämään eksootikselta ja synniltä. Näin Karilas ei kuitenkaan koskaan suoraan väittänyt, eikä se olisi ollut sodan aikana mahdollistakaan. Joka tapauksessa hän kantoi katumus-kamppailuunsa huolta paitsi itsestään myös Suomen kansan hengellisestä tilasta ja kohtalosta. Toki kyse oli osin samasta kotirintaman moraalien vartioimisesta, jota papitkin harjoittivat puheillaan ja kirjoituksillaan varsinkin asemasotavaiheen aikana.¹¹⁰⁹

Karilas jatkoi SNKL:n julkaisu-toiminnassa, mutta Helsingin NMKY:n nuorukaisosaston hän jätti lopullisesti syksyllä 1942.¹¹¹⁰ Luultavasti monet aiemmat työtoverit pitivät häntä ”hurahtaneena” tai leimasivat ”hulluksi”, kuten hän itsekin vihjasi edellä olevassa sitaatissa. Jopa herätyksessä oleva körttiläinen Paavo Ruotsalainen varoitteli kirjeessään kohteliaasti Karilasta Smirnovista tavattuaan tämän Karilaan välityksellä.¹¹¹¹ SNKL:n johtotasolla oltiin tietoisia Karilaan katumus-kamppailusta, sillä hän kertoi mielenliikkeistään liiton puheenjohtajalle Aleksille Lehtoselle, tosin mainitsematta Smirnovia nimeltä.¹¹¹² Karilaalla ja Lehtosella oli läheiset ja luottamukselliset suhteet, ja he keskustelivat kirjeissään uskonasioista hyvin avoimesti. Karilas ilmaisi Lehtoselle tietävänsä, että hän hoiti työtään *Kirkon nuorisossa* huonosti, mutta koska se oli Jumalan antama, Jumala kyllä myös vei sen häneltä tarvittaessa.¹¹¹³ Tämä kuvastaa fatalistista asennetta, jonka herätys toi Karilaan itseymmärrykseen. E. J. Ellilälle, entiselle työkaverilleen WSOY:llä hän puolestaan kirjoitti kesällä 1942 elävänsä ”murrosaikaa”, jonka vuoksi hän oli jatkuvasti ”ahtaalla portilla”. Viittaus Jeesuksen opetukseen ahtaasta portista ja laveasta tiestä (Matt. 7:13–14) oli yksi tapa kuva kilvoittelua ja sanallistua katumus-kamppailua raamatullisesti.¹¹¹⁴

Samoihin aikoihin, kun Karilaasta tuli yksi Smirnovin seuraajista, myös Valtiollinen poliisi (Valpo) kiinnostui Smirnovista. Tammikuussa 1941 Valpo oli saanut ilmiannon, jonka mukaan Smirnov harjoitti kotonaan ”uskonnollista lahkotoimintaa” ja esiintyi pyhimyksenä saaden kannattajansa ”aivan fanaattisen kiihkon valtaan”. Pahinta kuitenkin oli, että hän oli ilmiannon mukaan julistanut Suomen olevan Saksan aseveljenä väärällä tiellä, koska ”Hitler on raamatussa mainittu Anti-Kristus ja tulee kaikkine liittolaisineen tuhoutumaan”.¹¹¹⁵ Myöhemmin Valpo sai toisesta lähteestä tiedon, että Smirnov oli kokouksissaan väittänyt Suomen ja Saksan idän sotaretkeä synniksi ja saanut puheillaan ”huomatavan kansalaisen” 24-vuotiaan pojan kieltäytymään asepalveluksesta.¹¹¹⁶ Valpon etsivät löysivät perheestä muutakin epäilyttävää: kukaan jäsenistä ei tehnyt ansiotyötä, mutta silti he elivät ”ylellisesti ja käyttelivät runsaasti rahoja”. Lisäksi Natalia Smirnov kävi pitkiä ranskankielisiä puheluja, joskus jopa yöllä.¹¹¹⁷

¹¹⁰⁹ Ks. Tilli 2014, 206–207.

¹¹¹⁰ HNMKYA VK. Vuosikertomus 1942–1943.

¹¹¹¹ YKA. Paavo Ruotsalainen Yrjö Karilaalle Sonkajärvellä 5.2.1942.

¹¹¹² Ks. esim. KA ALA KSK. Yrjö Karilas Aleksille Lehtoselle Hausjärvellä 4.4.1942; KA ALA KSK. Yrjö Karilas Aleksille Lehtoselle Helsingissä 18.5.1943.

¹¹¹³ KA ALA KSK. Yrjö Karilas Aleksille Lehtoselle Helsingissä 28.9.1942.

¹¹¹⁴ KK EE Coll. 472.3. Yrjö Karilas Eino Johannes Ellilälle Iisalmessa 2.6.1942.

¹¹¹⁵ KA VALPO MS. Ilm. No 61 13.1.1942 ja Ilm. No 66 14.1.1942.

¹¹¹⁶ KA VALPO MS. Muistiinpano. 27.3.1942.

¹¹¹⁷ KA VALPO MS. Ilm. No 61. 13.1.1942.

Pitäviä todisteita Smirnovin syyllisyydestä ei ollut, mutta Valpo katsoi väitteet tämän sodanvastaisista puheista niin raskauttaviksi, että ryhtyi selvittämään asiaa.

Smirnovit kutsuttiin kuulusteluihin epäiltyinä "valtionvastaisesta kiihotuksesta". Kuulusteluissa Smirnov sanoutui irti syytteistä ja vannoi, ettei ollut käsitellyt puheissaan politiikkaa, saati kutsunut Hitleriä antikristukseksi. Sen sijaan hän kertoi korostaneensa aina kansalaisten velvollisuutta noudattaa esivallan määräyksiä. Hän myös kiisti harjoittaneensa kotonaan lahkotoimintaa mutta kertoi olleensa tekemisissä eräiden henkilöiden, muun muassa Yrjö Karilaan, kanssa. Smirnovin mukaan Karilas oli luvannut huolehtia perheen toimeentulosta ja asumisesta sodan ajan.¹¹¹⁸ Myös Karilalta pyydettiin lausunto asiaan. Hän vannoi, että Smirnov oli luotettava Suomen ystävä eikä käsitellyt puheissaan ollenkaan politiikkaa.¹¹¹⁹ Samaa toisti lausunnossaan Aili Kaila, joka oli kuulunut Smirnovin perheen vaikutuspiiriin Karilasta pidempään. Varansa Smirnovit saivat Kailan mukaan Viron kautta siellä asuvilta uskonnystäviltään.¹¹²⁰ Valpon etsivä Jalmari Sinivaara oli pohtivainen tapauksen suhteen. Hän piti Kailaa ja Karilasta Smirnovin "suggestion" uhreina eikä antanut näiden lausunnoille kovin suurta painoarvoa. Karilaan hän kirjoitti olevan "herkkä vastaanottamaan millaisia hyvänsä uskonnon varjolla tarjottuja vaikutteita", Kailan hermot olivat puolestaan "murtumisasteessa". Sinivaara myönsi, että Smirnovin vastainen näyttö oli ohutta mutta katsoi näiden toiminnan - ja luultavasti myös taustan - niin epäilyttäväksi, että karkotus maasta oli perusteltua: "Allekirjoittanut pitää tutkimusten vähätuloisuudesta huolimatta varsin mahdollisena, että Smirnovit joltain siiveltään hipovat bolshevikkien tai Amerikan tiedustelupalvelusta."¹¹²¹ Smirnovia epäiltiin siis vakoojaksi, tai vähintäänkin huijariksi.

Karilas ja Kaila yrittivät käyttää suhteitaan karkotuksen estämiseksi, mutta päätökseen ei saatu muutosta.¹¹²² He saivat perheelle kuitenkin lisää aikaa muuton järjestämiseen. Smirnovit olisivat itse halunneet siirtyä Yhdysvaltoihin, mutta se oli sodan vuoksi mahdotonta. Pahin vaihtoehto oli karkotus takaisin Viroon, mikä olisi saattanut viedä heidät keskitysleirille.¹¹²³ Ainoaksi mahdollisuudeksi jäi Ruotsi, mutta sinnekin oli ehtinyt levitä tieto Smirnoviin kohdistuneista syytöksistä. Aili Kaila hyödynsi sukuyhteyksiään arkkipiispa Erkki Kailaan, joka otti yhteyttä Ruotsin arkkipiispaan ja vakuutti tälle, että Smirnovit olivat luotettavia. Tätä kautta Ruotsi myönsi perheelle kolmen kuukauden oleskeluluvan, jota sittemmin jatkettiin. Suunnitelmat tulivat ilmi myös Valpolle, sillä Aili Kailan puheluja oli ryhdytty kuuntelemaan kesän aikana.¹¹²⁴ Karilas yritti vielä tämänkin

¹¹¹⁸ KA VALPO MS. Mikael ja Natalia Smirnovin kuulustelupöytäkirja. Ptk. No 18/42.

¹¹¹⁹ KA VALPO MS. Yrjö Karilaan lausunto. Helsingissä 2.4.1942.

¹¹²⁰ KA VALPO MS. Aili Kailan lausunto. Helsingissä 31.3.1942. Perhe oli harjoittanut hengellistä toimintaa myös oleskellessaan Virossa. Ks. KA VALPO MS. Mikael Smirnovin oleskelulupa-anomus. Pakilassa 14.11.1939.

¹¹²¹ KA VALPO MS. "Smirnovien juttu". 30.4.1942 Jalmari Sinivaara.

¹¹²² Ks. esim. YKA. Kkm, 11; KA VALPO MS. "Smirnovien asia". 12.5.1942.

¹¹²³ Viron saksalaismiehittäjät olivat hyvissä väleissä luterilaisen kirkon kanssa, mutta pieniä uskonyhteisöjä pidettiin herkästi fanaatikkoina ja siten turvallisuusuhkana. Ks. Alenius 2019.

¹¹²⁴ KA VALPO MS. Puhelinkeskustelu 25.7.1942.

jälkeen pelastaa Smirnovit karkotukselta kirjoittamalla sisäasiainministeriöön, että perheeseen kohdistuneet syytökset olivat tekaistuja ja turvallisuusriskin sijaan he koituivat ”siunaukseksi kansallemme sen harvinaisen syvällisen, raamatun hengen mukaisen puhtaan hengellisen sanoman johdosta, joka heillä on julistettavanaan.”¹¹²⁵ Vakuuttelut kaikuivat kuitenkin kuuroille korville. Karkotuksen lopullisena syynä oli virheellisten tietojen antaminen viranomaisille ja valtion vastaisen kiihotuksen jatkaminen kehotuksista huolimatta. Smirnovit olivat kuulusteluissa puhuneet ristiin muun muassa avioliitostaan.¹¹²⁶

Myöhemmin kävi ilmi, että syytökset todellakin olivat tekaistuja, joskaan Karilas ei saanut tätä koskaan tietää. Aili Kailan sukulaiset olivat tehneet ilmiannon, jotta saisivat tämän pois Smirnovin vaikutuspiiristä, ja tätä Kaila oli itsekin epäillyt lausunnossaan.¹¹²⁷ Tapaukseen oli sotkeutunut myös Valpon johtaja Arno Anthoni, jolla oli sukuyhteyksiä Kailaan ja joka lopulta runnoi karkotuksen läpi. Ilman Anthonin vaikutusta toisen käden tietoon pohjautuvat ilmiannot olisivat tuskin riittäneet karkotukseen; ennen ilmiantoja Smirnovien oleskelulle maassa ei oltu nähty esteitä.¹¹²⁸ Valpon tutkintapapereissa tuodaan ilmi myös mahdollisuus, että saksalaiset olisivat saaneet vihiä Smirnovin puheista ja painostaneet asiassa.¹¹²⁹ Aili Kailan aviomies Toivo T. Kaila kertoi myöhemmin muistelmissaan oman versionsa tapahtumista. Hänen mukaansa hänen vaimonsa alkoi voida pahoin jouduttuaan ”Startsevien” (hän on muuttanut nimen) piiriin. Kaila kertoo olleensa itsekin aluksi mukana toiminnassa, mutta huomattuaan Smirnovien uskonnollisuudessa radikaaleja piirteitä hän irtaantui ja yritti saada vaimoaankin eroon näistä. Kailan mukaan Smirnovin seuraajien tuli totella tätä sokeasti ja huolehtia myös perheen toimeentulosta. Karkotuksen taustalla olivat Kailan mukaan nimenomaan huolestuneet sukulaiset, luultavasti ainakin Auno ja Anna Kaila.¹¹³⁰ Täydellistä selvyyttä tapauksen kulusta on vaikea saada. On mahdollista, etteivät väitteet Smirnovin pasifistisesta ja Saksan vastaisesta julistuksesta olleet kokonaan tuulesta temmattuja. Smirnov esitti sotaan liittyviä profetioita ja näki tapahtumissa merkkejä lopun ajan viimeisestä taistelusta. Antikristuksen viittaa soviteltiin Suomessa avoimesti Josif Stalinin päälle¹¹³¹, joten miksei myös Hitlerin, jonka politiikan epäkristillisuus oli käynyt selväksi. Julkisesti tällaista ei tietenkään voinut esittää Saksan rinnalla sotaa käyvässä Suomessa.

Tapaus sai vielä yhden käänteen Smirnovien karkotuksen jälkeen. Valpon aineistoista käy ilmi, että Aili Kaila toimitti Karilaan avustuksella vuosina 1943–1944 Tukholmaan Smirnovien luo neljä itäkarjalaisia orpolasta kasvatettavaksi.

¹¹²⁵ KA VALPO MS. Suositus. Helsingissä 28.7.1942 Yrjö Karilas. S.V.K.D. 78/691 1942.

¹¹²⁶ KA VALPO MS. P.m. Helsingissä 10.8.1942; KA VALPO MS. Smirnoffien juttu. 30.4.1942 Jalmari Sinivaara.

¹¹²⁷ KA VALPO MS. Smirnoffien juttu. 30.4.1942 Jalmari Sinivaara

¹¹²⁸ Ks. KA VALPO MS.

¹¹²⁹ KA VALPO MS. Lippunen. 7.6.1946.

¹¹³⁰ Kaila 1954, 101–103, 158–165.

¹¹³¹ Ks. esim. YKA. Paavo Ruotsalainen Yrjö Karilalle Sonkajärvellä 22.12.1943. Raamatussa antikristuksella tarkoitettiin Kristuksen kieltäjää. Myöhemmin siitä tuli kristillisessä eskatologiassa hahmo, joka ilmestyi lopun aikojen edellä maan päälle vainoamaan kristittyjä ja vastustamaan Kristusta. Ks. esim. Jussila, Oinonen, Unkuri & Vatanen 2004, 23.

Ruotsin viranomaiset kiinnittivät kuitenkin huomiota lasten huonoon vointiin ja yrittivät saada heidät pois perheeltä. Tässä vaiheessa Smirnovit ottivat yhteyttä Neuvostoliiton lähetystöön ja väittivät, että lasten kaltoinkohteluun olivat syyllistyneet tosiasiallisesti suomalaiset. Suomen lähetystössä puolestaan arveltiin, että Smirnovit olivat ottaneet lapset rahallisen tuen takia, ja asian järjestäjänä toimineella kristillisellä yhdistyksellä oli kytkös Neuvostoliittoon. Yksi sijoitetuista lapsista saatiin ruotsalaisviranomaisten haltuun, mutta loput jäivät Smirnoville. Tukholman Suomi-toimiston viranomaisen mukaan loppujen lasten saaminen pois perheeltä oli epätodennäköistä sen jälkeen, kun asia oli saanut ”valtiollisen leiman”. Myös Karilas yritti tuloksetta saada lapsia pois perheeltä.¹¹³²

Tapauksessa on jälleen niin monta näkökulmaa ja kertomusta, että totuuden selvittäminen on mahdotonta käytettävissä olevilla lähteillä. Havahtuiko Karilas lopulta itsekkin epäilemään Smirnovien motiiveja? Entä mitä ajatteli Ester Karilas, joka osallistui ensin Smirnovin piirin toimintaan, mutta etääntyi siitä vähitellen ja osallistui sen sijaan helluntaiherätyksen kokouksiin?¹¹³³ Yrjö Karilas vieraili vuodesta 1943 lähtien säännöllisesti Ruotsissa ja jokaisen käynnin yhteydessä hän tapasi myös Smirnovin perhettä, jopa senkin jälkeen, kun hän oli vaahtanut kasvattilasten palauttamista.¹¹³⁴ Karilas säilytti yhteyden Smirnoviin ainakin vuoteen 1945 asti, jonka jälkeen hän ei tiettävästi enää vierailut tämän luona eikä vastaanottanut tältä kirjeitä. Muistelmissaan hän kirjoittaa Smirnovista avoimesti ”hengellisenä isänään”¹¹³⁵, mutta kasvattilasten tapauksesta tai Smirnoviin kohdistuneista vakoojaepäilyistä hän vaikenee. Smirnovilla oli tärkeä rooli Karilaan uskon käsikirjoituksessa¹¹³⁶, mutta edellä mainitut tapaukset hän rajasi ulos muistelmistaan. Smirnovin perheen edesottamuksista toisen maailmansodan jälkeen ei ole jäänyt tietoja. Toivo T. Kaila kertoo muistelmissaan kuulleen huhun, että perhe siirtyi vuonna 1946 kasvattilapsineen Neuvostoliittoon.¹¹³⁷

Karilas ei jättänyt poikatyötä kokonaan katumuskamppailunsa aikana vaan jatkoi Poikien Keskukseen kokouksiin ja toimintaan osallistumista. Maaliskuussa 1942 hän vieraili esimerkiksi poikien talvipäivillä Helsingissä ja johti suuren poikakokouksen. Monien poikaosastojen toiminta oli tauolla, kun johtajat olivat rintamalla. Poikien Keskus kehotti tiedotteissaan poikaosastoja jatkamaan toimintaa edes jossain muodossa, jotteivat pojat ajautuisi poikkeusoloissa huonoille teille.¹¹³⁸ Poikien Keskus oli vuonna 1943 mukana opetusministeriön käynnistämässä hankkeessa, jonka tavoitteena oli luoda maan poikatyölle valtiolliset

¹¹³² KA VALPO MS. Tukholman Suomi-toimisto (E. Cajanus) Yrjö Karilalle Tukholmassa 21.3.1944. Kirjekopio; KA VALPO MS. P.m. Tukholmassa 13.4.1944 Otso Wartiovaara; Kaila 1954, 128.

¹¹³³ YKA. Kkm, 116. Timo Karilas sen sijaan kävi itsekkin läpi katumuskamppailun ja oli mukana Smirnovin piirissä jopa intensiivisemmin kuin isänsä. Hän muutti sittemmin Tukholmaan ja jatkoi Smirnovin tapaamista siellä. Palattuaan Suomeen hän vaihtoi matematiikan opinnot teologiaan ja lähti pappisuralle. Ester Karilaan tavoin Timo siirtyi lopulta helluntaiherätyksen piiriin. Ks. YKA. Kkm, 116, 122–123.

¹¹³⁴ Ks. esim. YKA. Kkm, 119, 123–124; YKA. Yrjö Karilas Ester Karilalle Tukholmassa 9.11.1943.

¹¹³⁵ YKA. Kkm, 115.

¹¹³⁶ Käsitteestä ks. Viitaniemi 2014, 108.

¹¹³⁷ Kaila 1954, 169.

¹¹³⁸ *Kuukauslehti* 3–4/1942, 42; KA NKA Hg:3. ”Rakkaat veljet”. Helsingissä 1943.

rakenteet. Suomeen oli syntynyt maailmansotien välisenä aikana vireä nuoriso-työkenttä, mutta kuntien, yhdistysten ja kirkon tekemän työn menetelmien ja tavoitteiden hajanaisuus koettiin ongelmaksi. Opetusministeriön hanke oli jatkoa jo talvisodan aikaan syntyneille pyrkimyksille luoda maahan poikatyötä yhdistävä ja yhtenäistävä organisaatio.¹¹³⁹

Poikien Keskuksen arkistosta löytyy käsin kirjoitettu vuosikertomuksen luonnos, jossa kommentoidaan poikatyön yhtenäistämisyhtymien lomassa hahmoteltua ”suomalaisen pojan ihannetta” kriittiseen sävyyn:

”Suomalaisen pojan ihanne” oli yhtenä kuluvan vuoden tutkimuskohteena ja etsivät siihen vastausta prof. Hollo ja rov. Louhivuori; edellinen koettaen luoda ihannetta suomalaisen hengen muovailemasta miehestä sellaisena, kuin se näkyy Suomen raivaaja- ja sotilaskansan historiassa, kantele, aura ja miekka tunnuksinaan; Louhivuori sensijaan Väinö Stoolin sankareista pitäen käsilläolevaa heti käytäntöön soveltuvaa esikuvaa tärkeänä motiivina valintaansa. ~~Hollon piirtämä kuva ihanteesta oli käytäntöön soveltumattoman~~ kristillisen poikatyön kannalta ei kumpaakaan voida hyväksyä, sillä niistä molemmista (Louhivuorenkin!) puuttui risti. Kumpikaan ei näyttänyt tajuavan sitä, että kristilliseen uskoomme kastetuilla seurakuntiemme pojilla tulisi olla ihanteena yksi vain: Kristus.¹¹⁴⁰

Luonnos on luultavasti Karilaan kirjoittama, ja vaikkei olisikaan, se joka tapauksessa vihjaa, millaisiin hankauksiin voimakasta herätyshenkisyttä korostava poikatyö ajautui valtavirran kanssa, joka näki toiminnan lähinnä kristillisenä kansalaiskasvatuksena.¹¹⁴¹ Hollon ja Louhivuoren ihanteet – työteliäisyys, isänmaallisuus ja uhrivalmius – olivat kyllä jatkosodan oloissa ymmärrettäviä poikakasvatuksen lähtökohtia, mutta Karilaan ja muiden herätyshenkisten näkökulmasta niistä puuttui tärkein – elävä usko.¹¹⁴² Samoihin aikoihin Karilas puhutteli Suomen NMKY:n *Nuori mies* -lehdessä uskontoon puolinaisesti suhtautuvia ”melkein kristittyjä” ja kehotti heitä siirtymään kokonaiseen uskoon.¹¹⁴³ Mauno Koivuneva, entinen työtoveri NMKY:n Pojista, varoitteli tammikuussa 1944 Karilasta liian radikaaleista puheista ja kirjoituksista. Koivunevan mukaan kaikille ei sopinut täydellinen elämänmuutos ja ”100% kristillisuus”. Pahimmillaan ehdottomuus johti harhakuvitelmiin siitä, että ihminen pääsi taivaaseen omilla teoillaan. Kirjeen lopuksi Koivuneva toivoi, että keskustelut käytäisiin vain poikatyöntekijöiden kesken, ”jottei opilliset erimielisyydet pääsisi turmelemaan Jumalan työtä poikien keskuudessa”.¹¹⁴⁴ Koivuneva ehkä pelkäsi, että Karilaan katumuskamppailu saattaisi levitä poikiin ja saada aikaan ennakoimattomia seurauksia. Näin kristillisen poikatyön pioneeri ja pitkäaikainen puolestapuhja oli muuttunut itse potentiaaliseksi uhaksi pojille.

¹¹³⁹ KA PKA KPK. Poikien Keskuksen kokous 20.5.1943; Nieminen 1995, 194–212.

¹¹⁴⁰ Yli- ja alleviivaukset kuuluvat alkuperäiseen tekstiin. KA PKA TK. Poikien Keskuksen vuosikertomus vuodelta 1943. Käsin kirjoitettu luonnos.

¹¹⁴¹ Toinen vaihtoehto kirjoittajaksi voisi olla Poikien Keskuksen puheenjohtaja Verner Auroa, joka oli niin ikään mukana herätyskristillisessä liikehdinnässä sotien aikana. Ks. Junkkaala 1990, 188, 215.

¹¹⁴² Hollo ja Louhivuori olivat keskustelleet ja esittäneet näkemyksiään ”suomalaisen pojan ihanteesta” tilaisuuksissa, jotka liittyivät poikatyön yhtenäistämisyhtymyksiin. Ks. *Parti-onjohtaja* 6/1943, 115; *Uusi Suomi* 30.5.1943.

¹¹⁴³ Karilas 1943.

¹¹⁴⁴ YKA. Mauno Koivuneva Yrjö Karilaalle Koivistossa 21.1.1944.

Vuoden 1943 alussa Karilas vieraili Tampereella järjestetyillä kirkkopäivillä ja sai pettymyksekseen huomata, että siellä julistetulla kristillisyydellä ei ollut hänelle mitään tarjottavana. Hän kirjoitti kokouksen tiimoilta Aleksille Lehtoselle, joka oli ollut yksi kokouksen järjestäjästä:

Ei siellä saanut hengelle ravintoa kuin joissakin harvoissa kohdissa. Ja eräs tärkeä periaatteellinen kysymys: jos kristillisyytemme on heikkoa ja hedelmätöntä, niin kuin se epäilemättä onkin, ei sitä vahvisteta maailmanmielisellä ja maailmanhenkisellä sosiaalisuudella, vaan menemällä syvässä katumuksessa Kristuksen tykö. Hän on meidän sosialisuutemme. Emme voi ylittää hänen sosiaalisuutensa määrää. Ellemme kannata hedelmää, ei vika ole hänessä ja suurempi voima maailmassa, vaan vika on meissä, siinä, että olemme huonoja kristittyjä, mutta emme tahdo tunnustaa sitä. Sydämeni vuotaa verta tämän eksytyksen tähden, mutta en voi muuta kuin itse koettaa tehdä täyttää totta evankeliumien ilmoittaman Kristuksen edessä.¹¹⁴⁵

Tampereen kokous oli ensimmäisiä tilaisuuksia, joissa tuotiin julki jatkosodan aikana muotoutunut niin kutsuttu uskankirkollinen suuntaus, joka pyrki tekemään luterilaisesta kirkosta jälleen koko kansan kirkon korostamalla evankeliumien sosiaalista velvoitusta ja luomalla uusia siteitä etenkin työväestöön. Suuntauksen taustalla vaikutti asevelipappeja, jotka olivat eläneet lähellä uskonnosta vieraantuneita sotilaita ja havahtuneet siihen, ettei kirkolla ollut tulevaisuutta ”pappien kirkkona”.¹¹⁴⁶ Uskankirkollisuuden ja herätyskristittyjen välinen ristiriita on nähty yleensä sotienjälkeisenä ilmiönä, mutta Karilaan esimerkki osoittaa, että törmäyksiä tapahtui jo varhain.¹¹⁴⁷ Katumusamppailunsa myötä Karilas alkoi nähdä ”nimikristillisyyttä” kaikkialla. Ensin hän oli irtaantunut WSOY:stä ja NMKY:stä, nyt oli jo kirkon vuoro. Hän oli kirjoittanut jo aiemmin Smirnovin opetusten mukaisesti, että valtavirran julistus oli ”väljentyneet ahdasta porttia ja laventanut kaitaa tietä sekä julistanut yleisen anteeksannon ja armahduksen kaikille syntisille”.¹¹⁴⁸ Mikä arvo taistelun kautta saavutetulla uskolla oli, jos kirkko saarnasi armoa kaikille?

Smirnovin karkotuksen jälkeen Karilas oli jälleen vailla vakituista uskonyhteisöä, mutta tällä kertaa herätys tuntui kantavan. Muistelmissaan hän kertoo saavuttaneensa lopulta vuonna 1943 ”uskon vastaanottamisen vaiheen”. Katumusamppailu oli tulossa päätökseensä.¹¹⁴⁹ Syksyllä 1943 alkoivat eri puolilla Helsinkiä järjestetyt herätyskokoukset vetonaulanaan ruotsinkielinen vapaakirkollinen saarnaaja Frank Mangs, joka oli tullut kaupunkiin Urho Muroman kutsamana. Tilaisuuksia järjestettiin muun muassa messuhallissa, NMKY:llä, Johanneksen kirkossa, yliopistolla ja jopa työväentalolla. Karilaskin tempautui mukaan kokouksiin.¹¹⁵⁰ Smirnovin johtama pieni ”valittujen” joukko vaihtui massakokouksiin, joissa Karilas tapasi entisiä ja uusia tuttavuuksia, jotka olivat niin ikään hengellisen herätyksen äärellä. Mangsin kokousten synnintuntoon heräämistä julistava henki resonoi varmasti Karilaan uskonkokemuksen kanssa paremmin

¹¹⁴⁵ KA ALA KSK. Yrjö Karilas Aleksille Lehtoselle Helsingissä 26.1.1943

¹¹⁴⁶ *Kotimaa* 15.1.1943; Malkavaara 2002, 224; Seppo 2013, 98–111.

¹¹⁴⁷ Murtorinne 1977, 18–21; Murtorinne 1995, 277–278, 310–313.

¹¹⁴⁸ YKA. Yrjö Karilas: ”Katumus”. Päivätty 24.7.1942.

¹¹⁴⁹ YKA. Kkm, 121.

¹¹⁵⁰ YKA. Kkm, 119; Karilas 1944b; Junkkaala 1990, 215–216; Aaltonen 1995, 57–61; Nyman 2020, 11–19. Ks. Mangsin taustasta Helaseppä 2010.

kuin Tampereen kirkkopäivien sosiaalinen sanoma. Alekski Lehtoselle lähetyksissä kirjeissä Karilas toivoi yhä painokkaammin Suomen kansalta katumusta ja kääntymystä. Suomalaisten tuli Karilaan mukaan langeta "Niiniven miesten"¹¹⁵¹ tavoin katuvaivoin maahan ja huutaa Jumalaa apuun, muuten "me totisesti hukumme".¹¹⁵² Sodan kulku oli kääntynyt Euroopassa alkuvuodesta, ja Suomi kävi ensimmäiset rauhantunnustelunsa Neuvostoliiton kanssa. Karilas vältteli poliittisia kannanottoja ja pitäytyi uskonnollisessa kielenkäytössä, mutta tietävästi hän kritisoi ainakin Saksan rinnalla säilymistä ajavan ja erillisrauhaa vastustavan tuttavansa Martti Pihkalan poliittisia hankkeita.¹¹⁵³ Taistelu viimeiseen asti epäilyttävän liittolaisen rinnalla tuskin ainakaan edusti katumuksen henkeä.

Karilaan jatkosodan loppuvaiheen kirjeissä on selvästi odottava ja eskatologinen sävy. Lokakuussa 1943 hän kirjoitti Lehtoselle: "Herra on lähellä. On aivan kuin kuulisin Hänen askeleensa." Samalla hän odotti Jeesusta ennustavan Johannes Kastajan tulevan julki suomalaisille.¹¹⁵⁴ Maailmanloppua tai Jeesuksen uutta tuleamista ei kuitenkaan näkynyt. Sen sijaan helmikuussa alkoivat Helsingin suurpommitukset. Kaupunki sai nyt "kokea Herran kuritusta", kuten Karilas kirjoitti Lehtoselle. Suomalaisilla oli viimeinen hetki ottaa opiksi.¹¹⁵⁵ Pommitusten jatkuessa Karilaat siirtyivät evakkoon Hämeenlinnaan Anna-Lea ja Mauri Tiilikaisen luo. Vuonna 1943 alkaneet hengelliset kokoukset jatkuivat, ja niiden ympärille alettiin jo tässä vaiheessa kaavailla pysyvää organisaatiota.¹¹⁵⁶ Syyskuussa Suomi ja Neuvostoliitto solmivat raskaan kesän jälkeen aselevon. Karilas kirjoitti aselevon päivänä rukousvihkoonsa psalmin 111:10: "Herran pelko on viisauden alku, hyvä ymmärrys kaikille, jotka sitä noudattavat." Muutaman päivän päästä hän vielä lisäsi: "Suomen kansan on mentävä ahtaasta portista; jumalattomat kärsivät itsensä tähden, Herran omat eivät, he ovat vapaat ja vahvat uskossa, mutta he kärsivät lähimmäistensä tähden Kr:ssa."¹¹⁵⁷ Suomalaiset oli vihdoinkin pakotettu ahtaalle portille, jolla Karilas oli itse viettänyt useita vuosia. Omasta puolestaan hän ei "Herran omana" surrut maan kohtaloa mutta näki tietysti, millaiseen apatiaan rauhanehdot veivät maan.¹¹⁵⁸

¹¹⁵¹ Joonan 3:1-10. Jumala lähetti Joonan saarnaamaan pahuuteen vajonneeseen Niiniven kaupunkiin parannusta. Jumalan uhattua hävittää koko kaupungin Niiniven miehet kääntyivät pois pahalta tieltä ja kaupunki säästyi.

¹¹⁵² KA ALA KSK. Yrjö Karilas Alekski Lehtoselle Helsingissä 18.5.1943.

¹¹⁵³ YKA. Paavo Ruotsalainen Martti Pihkalalle Sonkajärvellä 28.12.1943. Pihkala oli kuullut Karilaan kritiikistä Paavo Ruotsalaisen kautta ja ottanut tähän yhteyttä. Ruotsalainen toimitti Karilaalle Pihkalalle lähettämänsä kirjeen, jossa hän selvitteli näiden välejä. Pihkala kuului myöhemmin P. E. Svinhufvudin ympärille ryhmittäytyneeseen saksalaismieliseen "vastarintaliikkeeseen", joka ajoi Saksan rinnalla pitäytymistä. Sodan jälkeen hänet tuomittiin kolmen vuoden kotiarestiin. Ks. Uola 1982, 464-465.

¹¹⁵⁴ YKA. KA ALA KSK. Yrjö Karilas Alekski Lehtoselle Helsingissä 10.10.1943.

¹¹⁵⁵ YKA. KA ALA KSK. Yrjö Karilas Alekski Lehtoselle Helsingissä 9.2.1944.

¹¹⁵⁶ YKA. Kkm, 122; Aaltonen 1995, 62-64.

¹¹⁵⁷ YKA. Rukouskatkelmia vuosilta 1942-1944.

¹¹⁵⁸ Ks. syksyn 1944 tunnemaismasta Meinander 2009; Kivimäki 2015, 288-289.

KUVA 23 Hämeenlinnassa 28.4.1944 järjestetyn hengellisen kokouksen osanottajia. Alarivissä Karilaan ohella muun muassa Ensio Lehtonen ja Paavo Kiuru (ensimmäinen ja toinen vasemmalta). Kuva: Yrjö Karilaan arkisto.

Pappien jatkosodan aikaisia puheita tutkinut Jouni Tilli on esittänyt, että sota näyttäytyi ensin eskatologian sävyttämänä ristiretkenä, mutta loppua kohden puheissa alettiin korostaa kansakunnan sisäistä tilaa ja omia syntejä. Lopulta tappio olikin tottelemattomuuteen ajautuneiden suomalaisten omaa syytä.¹¹⁵⁹ Karilaan johtopäätös rauhanehtojen äärellä oli sama, mutta viimeistään Mikael Smirnovin tapaamisesta lähtien hän oli paitsi julistanut johdonmukaisesti parannuskentekoa myös irrottanut itseään Suomen valtion ja kansakunnan tekemisistä. Katumuskamppailun läpi käyneenä ja kääntyneenä hän katsoi olevansa henkilökohtaisesti syytön tappioon. Syksyllä 1944 Karilas ei ajautunutkaan synkkyyteen monien muiden kristilliseen oikeistoon kuuluneiden tavoin vaan omaksui päinvastoin uuden mission ja horisontin: suomalaisten saattamisen ahtaan portin läpi uuteen kristilliseen tulevaisuuteen. Karilas ei ollut menettänyt sodassa lähiomaistaan, hän ei joutunut jättämään kotiaan eikä myöskään kuulunut rauhanehdoissa lakkautettaviin "hitleriläismielisiin" järjestöihin. Vuosi 1939 oli ollut hänen elämässään kriisin aikaa, mutta sodista hän selviytyi suhteellisin pienin henkisin ja aineellisin vaurioiden. Kristillis-isänmaallisten piirien henkistä tilaa sodan jälkeen on kuvattu esimerkiksi "tunteiden lauhtumisena"¹¹⁶⁰ tai "tunteiden demobilisaationa"¹¹⁶¹, mutta Karilaaseen ja muihin sotien aikana kääntyneisiin kuvaukset sopivat huonosti. Uudet herätykset salakuljettivat paatoksen myös sotien jälkeiseen Suomeen.

¹¹⁵⁹ Tilli 2014, 220–233, 251–252.

¹¹⁶⁰ Kivimäki 2015, 312.

¹¹⁶¹ Holmila & Mikkonen 2015, 22.

Karilas oli osallistunut jo pitkään erilaisiin herätyskokouksiin, mutta vihdoin syksyllä 1944 hänestä tuli sanankuulijan ohella julistaja. Hänen katumus-kamppailunsa oli tullut tavallaan valmiiksi, joten nyt oli aika ryhtyä todistamaan omasta uskosta muille. Herätys muutti Karilaan kutsumuksen suuntaa poikien kristillisestä kasvatuksesta Jumalan sanan levittämiseen laajempiin piireihin, ja uskosta todistamisesta tuli myös ilmaus hänen uudesta identiteetistään kääntyneenä miehenä¹¹⁶². Samalla 1940-luvun alkupuolen kokemusten asettaminen puheissa hengellisen kehityskertomuksen muotoon alkoi muovata hänen omaelämäkerrallista kerrontaansa siihen asuun, jossa se on hänen muistelmissaan. Herätyspuheissaan Karilas muotoili henkilökohtaiset kokemuksensa yhteisön – tässä tapauksessa jatkosodan aikana alkaneiden herätyskokousten aktiivijoukon ja yleisön – uskonkäsitykseen sopiviksi. Näin Karilaan kääntymys sai lopulta yhteisöllisen muodon, jonka pohjalta oli mahdollista lähteä luomaan myös pysyvämpiä rakenteita kokoustoiminnalle.¹¹⁶³ Karilas kertoo muistelmissaan todista-neensa ensimmäistä kertaa lokakuussa 1944 Lahdessa järjestetyssä herätysko-kouksessa. Tuota kokousta seurasi kokousten sarja, joiden keskushenkilöinä oli-vat Karilaan ohella esimerkiksi Urho Muroma, Ensio Lehtonen, Jaakko Railonkoski ja Paavo Kiuru.¹¹⁶⁴ Frank Mangs oli päättänyt evankelioimistoimintansa Helsingissä keväällä 1944 vierailtuaan sitä ennen myös rintamalla ja eri puolilla Suomea puhumassa.¹¹⁶⁵

Karilaan varhaiset todistuspuheet eivät ole säilyneet, mutta hänen kääntymiskerrontansa tulee hyvin esiin Ruotsissa vuonna 1947 pidetyssä puheessa:

Menetin jo nuorena lapsenuskoni, jonka olin papin poikana ja rukoilevan äidin lap-sena saanut kodin perintönä, ja jouduin maailmaan. Herra sai nähdä paljon vaivaa minusta. Hän kutsui minua usein tykönsä ja yritin jo tehdä hänen työtänsä erään kris-tillisen yhdistyksen [NMKY:n] palveluksessa. Mutta sydämeni oli jaettu. Vasta talvi-sodan aikana jouduin Herran käsiin, hänen herätettäväkseen ja sain omakohtaisesti kohdata elävän Vapahtajani. Hänen kauttaan opin myös tuntemaan Isän. Hänen kun-niakseen saan todistaa, että minä en itse ollut voinut tehdä muuttaakseni itseäni ja elä-määni paremmaksi, sen on hän tehnyt antaessaan syntini anteeksi ja lahjoittaessaan minulle, entiselle fariseukselle ja synteihini kuolleelle, uuden elämän Jeesuksessa Kris-tuksessa. Nyt tahdon alati kiittää Häntä siitä.¹¹⁶⁶

Karilas katsoi siis menettäneensä lapsenuskonsa ”maailmalle” ja joutuneensa tekemään kristillistä työtä – myös poikatyötä – puolella sydämellä siihen asti, kunnes talvisodan aikana alkanut herätys johdatti hänet katumus-kamppailun kautta kokonaiseen uskoon.¹¹⁶⁷ Nyt hän halusi kiittollisena julistaa evankeliumia myös

¹¹⁶² Vrt. esim. Annola 2019a, 160–161.

¹¹⁶³ Ks. kääntymiskerronnasta yksilön ja yhteisön kohtausta paikkana Hiltunen 1999, 137–138; Hovi 1997, 324–325; Hovi 2007, 24, 32–33.

¹¹⁶⁴ YKA. Kkm, 122; Aaltonen 1995, 56.

¹¹⁶⁵ Aaltonen 1995, 57–61; Junkkaala 1990, 216–217.

¹¹⁶⁶ YKA. Sigtunan kokouksessa 1947 pidetyn puheen käsikirjoitus. Puhe tosin poikkeaa Suomessa pidetyistä todistuspuheista, sillä yleisö oli ruotsalainen ja koostui pääasiassa Karilaalle tuntemattomista ihmisistä.

¹¹⁶⁷ Aiemman elämän muuttaminen herätyksen johdatuskertomukseksi oli tyypillinen kääntymiskerronnan keino. Ks. Hovi 2007, 34. Tämä kääntymiskertomus säilyi Karilaan teksteissä hänen elämänsä loppuun asti. Vielä vuonna 1981 hän kirjoitti 1940-luvulla tapah-tuneesta herätyksestään ja sitä edeltävästä ”jaetusta sydämestä”. Ks. Karilas 1981.

muille. Karilaan konversioretoriikassa nimenomaan sydämellä oli keskeinen rooli. Muistelmissaankin hän kirjoittaa, että herätystä edeltävä elämä oli valheelista, koska sydän oli ”jaettu”.¹¹⁶⁸ Eräässä kirjeessään Aleksis Lehtoselle hän kertoi oivaltaneensa katumus-kamppailun myötä, mistä Raamatussa mainitussa ”sydämen ympärileikkauksesta” (esim. Room. 2:29) oli kyse:

Minulle tämä kohta joku aika sitten kirkastui sillä tavalla, että vanha sydämeni on tahmea kappale ja sen pinta on kuin karpäspaperi, se tarttuu kaikkeen ja tartuttaa kaikkea; se mielistyy tämän maailman tavaraan, työhön, ihmisiin ja kunniaan. Sen tähden on tarpeen sydämen ympärileikkaus ja uusi sydän.”¹¹⁶⁹

Kääntymiskokemuksen tuoma uusi puhdas sydän mahdollisti aiempaa kokonaisvaltaisemman uskonkokemuksen. Elävän ja aidon uskon sijoittaminen sydämeen kuului herätyskristilliseen kielenkäyttöön.¹¹⁷⁰ Puhetapa kieli kuitenkin myös kokemuksellisesta muutoksesta ja jonkinlaisesta emotionaalisesta syvenemisestä, jota herätyskokemus ja sen jälkeinen katumus-kamppailu olivat tuoneet Karilaan uskoon.

Suurten herätyskokousten ohella Karilas osallistui syksyllä 1944 puhujana ja kuulijana kristillisiin miesten kokouksiin, jotka olivat saaneet alkunsa niin ikään Mangsin kokoustoiminnasta. Miesten kokoukset tarjosivat hengellistä apua rintamalta kotiin palaaville ja sodan järkyttämille miehille. Kokouksia järjestettiin muun muassa Kallion seurakunnan piirissä: kirkossa, seurakuntasalissa ja yhteiskoulun tiloissa.¹¹⁷¹ Itsenäisyyspäivänä 1944 miesten kokouksessa pitämässään puheessa ”Lähemmäksi Kristusta!” Karilas käsitteli – selvästi omien kokemustensa pohjalta – miesten uskon syventymisen esteitä. Pahimmat esteet olivat ”maailmanrakkaus”, ”työn orjuus”, ylpeys, ahneus ja alkoholin himo, joiden kaikkien takana vaikutti ”saatanallinen valta”. Esteiden karkottamiseksi Karilas kehotti kuulijoita Smirnovin oppia noudatellen katumukseen ja elämänmuutokseen. Samalla hän varoitteli ”sosiaalisesta kristillisyydestä”, joka väitti, että uskonto oli näkyviä tekoja ja konkretiaa, ympäristönsä mukaan väriä muuttavaa ”kameleonttikristillisyyttä”. Sen sijaan ”oikea” kristillisuus oli näkymätöntä sisäistä yhteyttä Kristuksen kanssa Jumalassa.¹¹⁷²

Kallion yhteiskoululla järjestettiin tämän jälkeen kokonainen puhesarja, jossa puhujat, Karilas, Urho Muroma, Paavo Kiuru ja Ensio Lehtonen, käsittelivät miesten elämää kristinuskon näkökulmasta.¹¹⁷³ Karilas jatkoi puheessaan ”Mies ahtaalla” aiemman puheensa teemoja mutta toi esiin vielä aiempaa konkreettisemmin, millaiset miesideaalit johtivat umpikujaan. Miehet luottivat Karilaan mukaan vaikeina aikoina, kuten syksyllä 1944, maalliseen omaisuuteen, järkeen, tahdonvoimaan tai omaan itseensä. Ulkoiseen maailmaan nojaava mieheys oli kuitenkin ”noiduttu kehä”, sillä maailmaan kuuluvan tukipilarin sortuessa myös

¹¹⁶⁸ YKA. Kkm, 22.

¹¹⁶⁹ KA ALA KSK. Yrjö Karilas Aleksis Lehtoselle Helsingissä 26.1.1943.

¹¹⁷⁰ Vrt. esim. Haataja 2020, 53.

¹¹⁷¹ Toiviainen 1964, 19; Huotari 1980, 177–178.

¹¹⁷² YKA. ”Lähemmäksi Kristusta!”. Puhekäsikirjoitus. Puhe miesten kokouksessa 6.12.1944.

¹¹⁷³ Puheiden otsikoita olivat muun muassa ”Voiko mies muuttua”, ”Vapautunut mies” ja ”Mies ahtaalla”. Ks. *Helsingin Sanomat* 10.12.1944.

mies menetti voimansa. Puhekäsikirjoituksen perusteella Karilas käytti järkeen pohjaavasta miehestä esimerkkinä entistä itseään, tahdonvoimaan pohjaavasta mieheydestä entistä kollegaansa ja Nuoren Voiman Liiton johtajaa Ilmari Jäämaata, jolta liiallinen työnteko vei lopulta terveyden, ja omaan itseen nojaavasta mieheydestä Eino Leinoa, joka sortui itserakkaudessaan ylpeyteen. Ulkoisten pilarien sijaan Karilas kehotti mieskuulijoita katumukseen ja kääntymykseen, jolloin he saivat myös itselleen horjumattoman perustan, luottamuksen Jumalaan.¹¹⁷⁴

Vuosien 1943–1944 herätyskokousten yhteydessä Karilas oli saanut paljon uusia tuttavuuksia, ja hän alkoi vähitellen etäännyttää palkkatyöstään SNKL:n julkaisu-toiminnassa. Vuoden 1944 kesäkuussa hän siirtyi SNKL:sta helluntailaistautaisen saarnaaja, toimittaja ja kustantaja Ensio Lehtosen perustaman Kuva ja Sana -kustantamon kirjalliseksi johtajaksi.¹¹⁷⁵ Herätyshenkinen kustantamo vastasi paremmin myös Karilaan uutta uskonkäsitystä, kuten hän kirjoitti Aleksille Lehtoselle:

Uskon, että on ollut Jumalan johdatusta tämä siirtymiseni Kuvan ja Sanan palvelukseen. Täällä saan tuntea Hengen yhteyttä veljien kanssa, jota suuresti kaipasin Liiton työssä. Siinä mielessä olikin raskasta hengessä työskennellä Liitossa. Sinua lukuunottamatta sain olla ja tehdä työni hengellisesti aivan yksin; tuntui kuin olisi Liitossa ollut jollain tavoin vieras henki.¹¹⁷⁶

Kuvan ja Sanan palveluksessa Karilas muun muassa neuvoi ja avusti aloittelevia uskonnollisia nuortenkirjailijoita, kuten Jalmari Vaahtoluotoa (Vaulaa) ja Onni Pönniäistä. Vaahtoluoto esitteli esimerkiksi vuoden 1944 lopulla Karilaalle poikakirjansa, joka kertoi nuorisovankilasta karanneen rikollisen tulemistä uskaan pakomatallaan. Kirja ilmestyi seuraavana vuonna nimellä *Pitkä pakomatka* (1945).¹¹⁷⁷ Kuva ja Sana -kustantamossa Karilas pääsi toteuttamaan jo aiemmin hahmottelemaansa ajatusta kristillisten poikakirjojen julkaisemisesta.

Jatkosodan aikaisten herätyskokousten ydinjoukko oli suunnitellut jo pitkään organisaation luomista herätystyötä jatkamaan. Julkaisutoiminta järjestyi Kuva ja Sana -kustantamon kautta, mutta se ei riittänyt laajamittaiseen evankelioimiseen. Syksyllä 1944 ehdotettiin Ristinveljet-nimisen työkeskuksen perustamista. Nimiehdotus kielii herätyskokousten ydinryhmän miesvoittoisuudesta ja toisaalta yhteydestä samaan aikaan järjestettyihin miesten kokouksiin. Järjestäytymissuunnitelmat etenivät heinäkuussa 1945, kun tietävästi Karilaan kotona pidetyssä kokouksessa perustettiin Kansan Raamattuseura. Uuden seuran tehtävänä oli ”kustantaa ja levittää raamattuja, uskonnollisia kirjoja ja traktaatteja sekä julkaista uskonnollisia lehtiä ja samalla toimia Jumalan valtakunnan työn edistämiseksi kansamme keskuudessa”. Seuralle saatiin tuki arkkipiispaksi nousseelta Aleksille Lehtoselta, ja puheenjohtajaksi lupautui Tampereen piispa Eelis Gulin. Myöhemmin samana vuonna seura ryhtyi julkaisemaan omaa *Sana*-viikkolehteä, josta tuli nopeasti maan laajalevikkeisin uskonnollinen lehti. Kansan

¹¹⁷⁴ YKA. ”Mies ahtaalla”. Puhekäsikirjoitus. Puhe Kallion yhteiskoululla 11.12.1944.

¹¹⁷⁵ YKA. Kkm, 7, 121; Aaltonen 1995, 55; Nyman 2020, 54–57.

¹¹⁷⁶ KA ALA SKS. Yrjö Karilas Aleksille Lehtoselle Helsingissä 18.12.1944.

¹¹⁷⁷ ks. esim. YKA. Jalmari Vaahtoluoto Yrjö Karilaalle Savonlinnassa 25.10.1944; YKA Jalmari Vaahtoluoto Yrjö Karilaalle Savonlinnassa 9.12.1944.

Raamattuseuran ensimmäiseksi toiminnanjohtajaksi valittiin vuonna 1946 Karilaan vävy Mauri Tiilikainen.¹¹⁷⁸ Urho Muroma oli perustanut vuonna 1940 evankelioimistyötä tekevän Evankelisluterilaisen Sisälähetysseuraksi, ja vuonna 1945 aloitti toimintansa Muroman Suomen Raamattuopisto. Jatkosodan aikana alkunsa saanut herätysliikehdintä sai siten kaksi uomaa, ”sanalaiset” ja ”muromalaiset”, joiden keskinäinen suhde vaihteli yhteistyöstä kilpailuasetelmaan ja pahoihin ristiriitoihin.¹¹⁷⁹ Myöhemmin näistä järjestöistä, Kansan Raamattuseurasta, Sisälähetysseurasta ja Raamattuopistosta, ryhdyttiin puhumaan uuspietistiminä tai viidentenä herätysliikkeenä (viidesläisyytenä), jolla viitattiin liikkeen uusiin herätyskristillisiin painotuksiin neljään aiempaan kirkollisen aseman saaneeseen herätysliikkeeseen nähden.¹¹⁸⁰

Karilas pysytteli uuspietistisen liikkeen piirissä 1940-luvun loppupuolelle asti ja osin sen jälkeenkin. Samalla hän jatkoi miesten kokouksiin osallistumista. Vuonna 1946 hän ryhtyi vetämään myös itse kirkkoherran ja entisen uskonnonopettajansa Paavo Virkkusen tuella miesten raamattupiiriä Eteläisessä suomalaisessa seurakunnassa, joka oli hänen kotiseurakuntansa (vuodesta 1956 Johanneksen seurakunta). Karilas sai omat avaimet seurakunnan tiloihin, ja vuodesta 1950 alkaen seurakunta alkoi maksaa hänelle myös palkkaa.¹¹⁸¹ Karilaan vetämään raamattupiiriin kuului niin tohtoreita, tuomareita, ylioppilaita, sekatyömiehiä kuin sotainvalidejakin, jopa yksi alkoholisti ja entinen kommunisti.¹¹⁸² Luonteeltaan toiminta muistutti asevelipappien ajamaa uskankirkollisuutta, vaikka Karilas puheiden tasolla vieroksiikin kaikkea sosiaalisen nimissä tehtyä kristillisyyttä.¹¹⁸³ Ennen toista maailmansotaa Yrjö ja Ester Karilas olivat kulkeneet samaa hengellisen etsinnän polkua, mutta Yrjön päädyttyä Mikael Smirnovin vaikutuspiiriin Ester ryhtyi käymään helluntaiherätyksen ja vapaakirkollisten kokouksissa¹¹⁸⁴. On vaikea arvioida, aiheuttiko jako eripuraa perheen sisälle, mutta joka tapauksessa se oli osaltaan suuntaamassa Yrjö Karilaan kristillistä toimintaa nimenomaan miesten yhteisöihin.

¹¹⁷⁸ YKA. Kansan Raamattuseuran perustamispöytäkirja 20.7.1945; YKA. Kkm, 7, 123; Toiviainen 1964, 17–18; Vaulas 1985, 15–16; Aaltonen 1995, 62, 66, 70–80, 90–93, 113–117, 123; Auranen 2008, 199–200; Nyman 2020, 28–31, 39–40; Huhta & Malkavaara 2005, 55.

¹¹⁷⁹ Murtorinne 1995, 314; Junkkaala 1990, 205, 217–218; Huhta & Malkavaara 2005, 54–56.

¹¹⁸⁰ Liikkeen nimeämisen ongelmista ks. Meriläinen 2013. Monesti puhutaan myös evankelikaalisesta viidesläisyydestä tai evankelioivasta herätysliikkeestä. Tällöin halutaan korostaa liikkeelle tyypillisiä evankelioimiskokouksia ja toisaalta yhteyksiä Yhdysvaltojen evankelikalismiin. Ks. esim. Latvala 2008, 39. Liikkeen varhaisjuurina pidetään yleensä Lounais-Suomessa 1910-luvulla vaikuttanutta niin kutsuttua Hannulan herätystä ja Urho Muroman saarnaajatoimintaa sen jälkeen. Ks. Junkkaala 1986; Meriläinen 2013; Kakkuri 2014, 188–194.

¹¹⁸¹ YKA. Kkm, 8, 125. Ks. myös Herättäjä 3.2.1956. Toiminnan lähdettyä käyntiin Karilaan piiristä käsin lähetettiin kaikkiin maan seurakuntiin kirje, jossa kannustettiin miehiä veljespiirien perustamiseen. Ks. YKA. ”Kristuksessa rakkaat uskonveljet, seurakuntien paimenet ja maallikkoveljet!” Helsingissä 8.10.1946. Kiertokirje.

¹¹⁸² YKA. Kkm, 117–118; YKA. Tukholmassa 1947 pidetyn puheen käsikirjoitus.

¹¹⁸³ Vrt. Seppo 2013, 103–105.

¹¹⁸⁴ Ks. YKA. Kkm, 116.

KUVA 24 Karilaan vetämän seurakunnan miestenpiirin kokous 17.5.1949. Karilas oikealla eturivissä toisena. Kuva: Yrjö Karilaan arkisto.

Niin Kansan Raamattuseura, Kuva ja Sana kuin myös miesten raamattupiirit ryhtyivät solmimaan vuonna 1945 suhteita Ruotsiin, joka oli kirkollekin tärkein yhteistyösuunta toisen maailmansodan jälkeen.¹¹⁸⁵ Karilas oli käynyt jatkosodan aikana Tukholmassa useaan otteeseen. Syksyllä 1945 hän vieraili ensimmäistä kertaa Ruotsissa Kansan Raamattuseuran edustajana tutustuen Jönköpingissä sijaitsevaan Svenska Alliansmission -sisälähetysjärjestön raamattuopistoon ja sen johtajaan David Hedegårdiin.¹¹⁸⁶ Hedegårdilla oli tiiviit yhteydet Yhdysvaltoihin, ja hänestä tuli myöhemmin suomalaisten herätyskristittyjen linkki kansainvälisiin antikommunistisiin fundamentalistiverkostoihin.¹¹⁸⁷ Vuonna 1947 Karilas puolestaan osallistui miesten raamattupiirityön Suomen edustajana Sigtunassa järjestettyyn Kyrkobröderna-maallikkojärjestön eli kirkkoveljien pohjoismaiseen kokoukseen tuoden sinne suomalaisveljien tervehdyksen.¹¹⁸⁸ Samana vuonna Karilas osallistui muihinkin Ruotsin kirkkoveljien kokouksiin, joissa hän esitteli miesten raamattupiirityötä Suomessa ja toi esiin maan vaikeaa tilannetta.¹¹⁸⁹

Samalla kun Suomessa elettiin poliittis-yhteiskunnallisesti ristiriitaista aikaa, Karilas suuntasi toimintansa uusiin näköaloihin: uuspietistiseen uskon-

¹¹⁸⁵ Aaltonen 1995, 68; Seppo 2013, 138–144.

¹¹⁸⁶ YKA. Kkm, 123–124; Aaltonen 1995, 68.

¹¹⁸⁷ Ruotsila 2015, 424–434. Myöhemmin Hedegård oli sitomassa suomalaiskristittyjä osaksi kristillistä kylmän sodan vaikutuskamppailua. Karilalle Hedegårdista tuli henkilökohtainen ystävä, joka vieraili myös Karilaiden kotona. Ks. YKA David Hedegård Yrjö Karilalle 16.1.1946.

¹¹⁸⁸ Kyrkobröderna oli vuonna 1918 perustettu Ruotsin kirkon piirissä toimiva maallikko-miesten järjestö. Se vaali kristittyjen miesten veljeyttä ja organisoi kristillis-sosiaalista toimintaa. Raamattupiirit olivat järjestön keskeisimpiä toimintamuotoja. Ks. Nykvist 2019.

¹¹⁸⁹ Sana 22.8.1947; YKA. Tukholmassa 1947 pidetyn puheen käsikirjoitus.

veljeyteen, joka oli osa niin Kansan Raamattuseuran toimintaa kuin myös seurakunnallista miesten raamattupiirityötä. Osin kyse oli sodan kokeneiden miesten hengellisestä hädästä, jonka hoitamiseen otettiin mallia Ruotsin kirkkoveljiltä, mutta taustalla oli myös Karilaan sotavuosina kokema murros, jonka aikana hän irtautui itsekasvatukseen nojaavasta kristillisestä mieheydestä¹¹⁹⁰. NMKY:n edustama fyysistä, henkistä ja hengellistä kehitystä korostava kristillisyyden muutos alkoi ensin jyrkän isänmaallisen päätöksen ja sitten voimakkaan herätyskokemuksen alle korvautuakseen sotavuosien jälkeen uskonveljeydellä. Karilaan herätyskristillinen tunnemaisema muistutti kaiken kattavuudessaan voimakasta isänmaanrakkautta: molemmissa yksilön äärimmäinen riippuvuus suuresta ja käsittämättömästä muuntautui voimaksi, joka sai maailmalliset asiat näyttämään vähäpätöisiltä. Samalla se merkitsi eräänlaista paluuta Karilaan isän edustamaan ehdottomaan ja konservatiiviseen raamatullisuuteen¹¹⁹¹. Monet NMKY:n edustajat olivat tarjonneet miehille pitkään järki- ja toimintakristillisyyttä, mikä selvästi jätti ainakin Karilaan kylmäksi¹¹⁹². Herätysliikkeistä aiemmin karsitut tunteelliset hurmosilmiöt tekivät ensin paluun kristillisen uhrinationalismin muodossa ja sotien jälkeen – isänmaallisuuden menetettyä oikeutuksensa ja käyttövoimansa – mieskristillisyyden muuntui ylijäämäksi mutta naisilta suljetuiksi intiimeiksi yhteisöiksi, joissa ”veljet” paljastivat heikkoutensa ja riippuvaisuutensa Jumalasta muiden edessä:

On ihmeellistä havaita, miten tavallisesti niin sulkeutuneet miehet sanan ääressä käydyssä keskustelussa mielellään avautuvat ja tuovat avomielisesti esille sekä probleemisensa että uskonkokemuksensa. Kun joku heikko veli murtuu – kuten tällöin usein tapahtuu –, saavat kaikki siunausta. Veljet vahvistuvat yhteisestä uskosta ja piiri rakentuu aivan kuin pienoisseurakunnaksi.¹¹⁹³

Todellisuudessa uskovat miehet eivät olleet Karilaan mukaan heikkoja vaan jätettyneitä ”Herran käsiin ja johdatukseen niinkuin vain miehiset miehet voivat jättäytyä”.¹¹⁹⁴ Kuten Karilas oli aiemmissa miesten kokouksissa julistanut, uskovien miehen voima ei ollut työssä, omaisuudessa, järjessä tai tahdonvoimassa vaan ehdottomassa luottamuksessa Jumalaan. Ruotsissa vuonna 1947 pidetyssä puheessa hän nosti esimerkiksi heränneen miehen voimasta erään hänen

¹¹⁹⁰ Karilas kertoi vuonna 1953 tehdyssä lehtihaastattelussa koettaneensa ennen herätystä ”selviytyä omatekoisella kristillisyydellä, tietouskolla ja omaan tahtoon nojautuvalla itsekasvatuksella”, kunnes ymmärsi, että nämä olivat vain näennäisiä perustoja miehen elämälle. *Uusi Kuvalehti* 29/1953, 12–13.

¹¹⁹¹ Niko Huttusen mukaan esimerkiksi Osmo Tiililä, josta tuli toisen maailmansodan jälkeen maan johtava konservatiiviteologi, teki paluun bekkiläisiin äänenpainoihin. Ks. Huttunen 2017, 75–76.

¹¹⁹² Esimerkiksi Verner J. Aurola totesi esitellessään kristillistä miestyötä vuonna 1944, että uskonnollinen julistus oli muuttunut liian tunteelliseksi, mikä oli karkottanut miehet sen piiristä. Ks. Aurola 1944, 203–206. Karilaan uskonveljeyden näkökulmasta tämä oli vanhentunut käsitys mieskristillisyydestä. Karilas kirjoitti usein ”pään” uskosta negatiivisen sävyyn, kun taas ”sydämen” usko oli aitoa. Tällä jaottelulla on pitkät juuret kristinuskon historiassa. Ks. Tallon 2008.

¹¹⁹³ YKA. ”Miesten aktiivinen osallistuminen seurakuntaelämään”. Puhekäsikirjoitus. Samanlaista intiimiä veljeyttä korostettiin myös Ruotsin kirkkoveljissä. Ks. Nykvist 2019, 453–455.

¹¹⁹⁴ Ibid.

raamattupiiriinsä kuuluvan rakennustyömiehen, jonka läsnä ollessa muut työmaalla eivät uskaltaneet arvostella uskontoa tai edes kiroilla. Puhe päättyi ajankohtaiseen vertaukseen: ”Golgatan ristillä räjähti ensimmäinen atomi, kun Jeesuksen rakastava sydän särkyi”, josta aiheutunut ketjureaktio hajotti nyt ”Jumalan tuntemista vastaan” rakennettuja linnoituksia.¹¹⁹⁵ Kyrkobröderna-järjestöä tutkineen Martin Nykvistin mukaan myös Ruotsin kirkkoveljet korostivat uskallusta jättäytyä Jumalan varaan miehisenä voimanlähteenä.¹¹⁹⁶ Jos Karilaan aiempi kristillinen kasvatusihanne oli ollut sisäisesti vahva kristitty nuori, joka vaelsi maallisessa kulttuurissa valeasuisena kuin G. A. Wallin Lähi-idässä (ks. luku 4.3), uuspietistinen uskonveljeys teki miehestä Jumalan (ja muiden uskovien miesten) edessä heikon ja riippuvaisen mutta ulkomaailmassa uskossaan voimakkaan ja jopa hyökkäävän. Tämä povaili jo uuspietismin uudenlaista vastarintaa yhteiskunnallista muutosta ja kirkon kehitystä kohtaan seuraavilla vuosikymmenillä.

5.5 Taistelu jatkuu, miestä riisutaan

Rauhan mukana palasi myös entinen taistelu pojista. Se oli kuluneena vuonna kiihkeämpää kuin koskaan aikaisemmin. Useat poliittiset puolueet ottivat nuorisotyön ohjelmaansa. Useimmat rajoittuivat varsinaiseen nuorisoon, mutta SKDL ja Sos.dem. Nuorisoliitto ottivat myös varhaisnuorison parissa tapahtuvan kerhotoiminnan työnsä tähtäimeen. SKDL rynnisti lujasti ja ilmiömäisellä vauhdilla syntyi sen pioneeriosastoja eri tahoille maata.¹¹⁹⁷

Poikien Keskuksen vuoden 1945 toimintakertomus ei antanut toiveikasta kuvaa kristillisen poikatyön tulevaisuudesta rauhaan palaavassa maassa. Se joutui sopeutumaan monien muiden sotia edeltävän ajan oikeistolais-isänmaallisten toimijoiden tavoin muuttuneeseen poliittiseen todellisuuteen.¹¹⁹⁸ Poikien Keskuksen kohtalo oli kuitenkin suopeampi kuin suojeluskuntien poikatyön, joka lakautettiin osana rauhannehtoja syksyllä 1944. Myös partiopoikaliike joutui tarkkailun kohteeksi, vaikka saikin jatkaa toimintaansa.¹¹⁹⁹ Uutta tilannetta kuvaava hyvin se, että kun syksyllä 1944 perustettiin pitkään valmisteltu opetusministeriön alainen valtion nuorisotyölautakunta, työväenliikkeen ja vasemmiston nuorisjärjestöillä oli siinä yliedustus.¹²⁰⁰ Sen sijaan esimerkiksi partioliike puuttui kokonaan. Kristillisen nuorisotyön (SNKL:n) edustajaksi 10-henkiseen lautakuntaan valittiin Karilas, vaikka hän ei ollut enää muodollisesti yhteydessä liittoon.

¹¹⁹⁵ YKA. Tukholmassa 1947 pidetyn puheen käsikirjoitus.

¹¹⁹⁶ Nykvist 2019, 462.

¹¹⁹⁷ KA PKA TK. Selostus Poikien Keskuksen toiminnasta vuonna 1945.

¹¹⁹⁸ Ks. sotien jälkeisestä kulttuuris-poliittisesta suunnanmuutoksesta ja rauhaan siirtymisestä Kinnunen 2006, 63–74; Holmila & Mikkonen 2015, 109–116, 127–161; Karonen 2015.

Myös kirkko joutui uudelleenarvioimaan suhdettaan valtioon sodan jälkeen. Ks. Tilli 2019.

¹¹⁹⁹ Paavilainen 2010, 282–285. Erään muistelmatekstin mukaan myös Poikien Keskuksen kohdistui epäluuloja, sillä se oli tukenut poikatyötä Itä-Karjalassa. Ks. KA PKA HA. ”Hel-singin NMKY sotien aiheuttamassa murroksessa 1940-luvulla”.

¹²⁰⁰ Esimerkiksi *Partiojohtaja*-lehdessä valiteltiin, että lautakunnassa ”poliittisesti värite-tyillä suunnilla” oli yliedustus. Ks. *Partiojohtaja* 10/1944, 237.

Karilas oli mukana vain seuraavaan kevääseen asti.¹²⁰¹ Muistelmissaan hän kertoo jättäytyneensä pois muiden töiden takia, mutta luultavasti päätökseen taustalla oli myös lautakunnan koostumus. Lautakuntaa nimittäin täydennettiin samaan aikaan Karilaan poistumisen kanssa kahdella uudella jäsenellä, jotka tulivat molemmat Suomen Kansan Demokraattisen Liiton (SKDL) nuorisjärjestöstä.¹²⁰²

Karilas pysytteli sotien jälkeisinä vuosina mukana Poikien Keskuksen johtelmissä, mutta hänen päähuomionsa kohdistui muualle: Kansan Raamattuseuran toimintaan, Kuva ja Sana -kustantamoon, kristillisiin miestenpiireihin ja evankelioimiskokouksiin. Vuonna 1949 hän teki kuitenkin hieman yllättäen paluun taloudelliseen ahdinkoon ajautuneen Poikien Keskuksen toiminnanjohtajaksi. Yhtenä taustatekijänä paluulle olivat herätyskristillisen kentän sisäiset ristiriidat, joiden seurauksena Karilas irtisanoutui Kuva ja Sanasta ja jätti myös Kansan Raamattuseuran varapuheenjohtajuuden.¹²⁰³ Muistelmissaan hän kertoo lupautuneensa Poikien Keskukseen ”toistaiseksi”, mutta hän eläköityi lopullisesti työstä vasta vuonna 1965.¹²⁰⁴ Rinnalleen ja avukseen toiseksi toiminnanjohtajaksi Karilas sai Sulo Karpion, joka oli Karilaan tavoin aloittanut poikatyön jo 1910-luvulla. Jos sisällissodan jälkeen kristillinen poikatyö oli saanut Karilaasta tuoreet kasvot, toisen maailmansodan jälkeen sen johtoon kipusi kaksi 60 ikävuotta lähestyvää poikatyön veteraania. Toisaalta Karilas ja Karpio edustivat jatkuvuutta ja pysyvyyttä poliittis-yhteiskunnallisesti painostavassa tilanteessa.

Vaikka kristillisen poikatyön tilanne oli näyttänyt heti sotien jälkeen vaikealta, vuonna 1949 se oli jo ainakin Poikien Keskuksen toimintakertomuksen mukaan normalisoitunut: ”kristillinen poika- ja nuorukaistyö on vihdoinkin voittanut sotien aiheuttamat haitat ja päässyt rauhanaikaiselle tasolle jopa useimilla paikkakunnilla ylittänytkin sen.”¹²⁰⁵ Suomen sisä- ja ulkopoliittisesti haavoittuvin vaihe oli päättynyt Neuvostoliiton kanssa solmittuun YAA-sopimukseen ja äärivasemmistolle tappiollisiin eduskuntavaaleihin vuonna 1948.¹²⁰⁶ Kirkon ja vasemmistopuolueiden sovitteleva henki liennytti jännitettä myös kristillisessä yhdistyskentässä, mutta vastakkainasettelu ja kilpailu jäsenistä vasemmiston nuorisjärjestöjen kanssa jatkui.¹²⁰⁷ Poikien Keskus pystyi tukeutumaan

¹²⁰¹ Toivanen 1992, 13; Nieminen 1995, 219–221. Lautakunnan tehtävänä oli antaa opetusministeriölle nuorisotyötä koskevia lausuntoja, tehdä alaan liittyviä aloitteita ja seurata ja tutkia nuorten vapaa-ajankäyttöä. Samalla opetusministeriön yhteyteen perustettiin nuorisosiainesittelijän virka.

¹²⁰² YKA. Kkm, 46; KA PKA KPK Poikien Keskuksen työvaliokunnan kokous 12.12.1945; Nieminen 1995, 221.

¹²⁰³ YKA. Yrjö Karilas Kansan Raamattuseuran johtokunnalle. Irtisanoutumisilmoitus; YKA. Kkm, 129–130; Aaltonen 1995, 119–122. Karilasta syytettiin Kansan Raamattuseurassa nepotismista, millä viitattiin hänen läheisyyteensä toiminnanjohtaja Tiilikaisen kanssa. Myös Karilaan tyttäret Anna-Lea ja Seija olivat kytköksissä seuraan. Vuonna 1952 Karilas valittiin Gulinin jälkeen seuran puheenjohtajaksi, mutta hän joutui eroamaan uudelleen heränneiden nepotismisyytösten vuoksi. Ks. Aaltonen 1995, 140.

¹²⁰⁴ KA PKA KPK. Johtokunnan kokous 14.11.1949; YKA. Kkm, 133; Penttinen 1983, 72.

¹²⁰⁵ KA PKA TK. Poikien keskuksen toiminta vuonna 1949.

¹²⁰⁶ Nevakivi 2009, 241–247; Holmila & Mikkonen 2015, 191–200.

¹²⁰⁷ Ks. Murtorinne 1997, 19; Murtorinne 1995, 294–295. Ks. tuosta vastakkaisuudesta ja kilpailusta KA PKA HA. ”Helsingin NMKY sotien aiheuttamassa murroksessa 1940-luvulla”.

yhä voimakkaammin kirkkoon katkottuaan viimeisetkin muodolliset siteet SNKL:oon ja rekisteröidyttyään itsenäiseksi yhdistykseksi vuonna 1946. Kirkon piirissä nuorisotyön eri haaroja ryhdyttiin jo 1940-luvulla kokoamaan yhteisen elimen alle. Vuonna 1945 perustettiin Suomen Kirkon Nuorisotyön Neuvottelukunta, johon myös Poikien Keskus kuului. Kirkossa poikatyöstä toivottiin ratkaisua miesten vähäiseen seurakunnalliseen aktiivisuuteen. Poikien Keskuksesta alkoi tulla sotien jälkeen kirkon laajenevaa nuorisotyötä tukeva ja poikatyön asian-
tuntemusta sille tarjoava palvelujärjestö.¹²⁰⁸

KUVA 25 Poikien Keskuksen johtokunta vuonna 1950. Toiminnanjohtajat Karilas ja Karpio eturivissä toinen ja viimeinen vasemmalta katsottuna. Nuorempaa poikatyöntekijäpolvea edustava Pentti Tapio takarivissä toinen oikealta. Taulun kuvassa NMKY-liikkeen perustajahahmo George Williams. Kuva: Yrjö Karilaan arkisto.

Yksi voimakas kehityssuunta 1940- ja 1950-luvuilla oli nuorisotyön koulutuksen lisääntyminen, mikä koski niin kunnallista kuin myös kirkollista nuorisotyötä. Valtion nuorisotyölautakunnan ohella maahan perustettiin kunnallisia nuorisotyölautakuntia organisoimaan nuorisotyötä paikallistasolla. Tuolloin syntyivät myös ensimmäiset kunnalliset nuoristyöntekijän toimet, joita varten tarvittiin koulutettua työvoimaa. Kunnallisten nuorisotyöntekijöiden ammattikoulutus

Muistelmateksti. Sovittelevasta asenteesta kielii esimerkiksi se, että Poikien Keskus antoi vuonna 1950 leirikeskukseksi sosialidemokraattien Nuoret Kotkat -varhaisnuorisjärjestön nuorisonohjaajakurssin käyttöön sillä ehdolla, että kurssit toimivat ”myötämielisyyden ja vastaanottavaisuuden hengessä meidän sanomaamme kohtaan”. Ks. KA PKA KPK. Työvaliokunnan pöytäkirja 4.9.1950.

¹²⁰⁸ Hissa 1953; Heikkilä 1980b, 26–27; Huotari 1980, 185; Murtorinne 1995, 345, 353; Lund 2007, 93.

aloitettiin Yhteiskunnallisessa Korkeakoulussa vuonna 1945.¹²⁰⁹ Myös kristillisen nuorisotyön koulutus, joka oli pitkään ollut vain yksittäisten kurssien ja kotiopin-tojen varassa, otti askeleita eteenpäin sotien jälkeen. Useat kristilliset opistot ja järjestöt ryhtyivät järjestämään nuorisotyön koulutusta omine opillisine paino-tuksineen. Seurakuntiin palkattiin nuorisonohjaajia ja nuorisotyöhön erikoistu-neita pappeja.¹²¹⁰ Nuorisotyön kunnallistuminen, kirkollistuminen ja professio-nalisoituminen päättivät lopullisesti yhdistysten valtakauden, joskin kristillisen nuorisotyön puolella kehitys oli alkanut jo 1920-luvulla (ks. luku 5.1). Uusi po-liittinen järjestönuorisotyö tosin oli nousussa 1950-luvulla.¹²¹¹ Karilaskin sai osansa nuorisotyön professionalisoitumisesta siinä mielessä, että Yhteiskunnal-lisessa Korkeakoulussa 1950-luvulla nuorisonohjaajaksi opiskellut Anja Laakso-nen teki hänen urastaan opinnäytteen *Yrjö Antero Karilas nuorisotyöntekijänä ja nuorisokirjailijana* (1956).¹²¹² Kuvaavaa on, että Karilaastakin oli tullut ”nuoriso-työntekijä”. Jako poika- ja tyttötyöhön, samoin kuin poika- ja tyttönuorisoon, al-koi menettää otettaan toisen maailmansodan jälkeen. Samalla alan oppihistori-assa varhaisvaiheiden voimakas sukupuolittuneisuus katosi näkyvistä.¹²¹³

Karilaan työnkuva Poikien Keskuksen toiminnanjohtajana muistutti hänen aiempaa työtään NMKY:n Poikien keskussihteerinä. Hän organisoi ja johti toi-mintaa sekä valmisti kokousohjelmistoja ja raamattutunteja, joita julkaistiin *Veljesvartio*-tiedostuslehdessä. Lisäksi hän toimitti Karpion kanssa *Veljesvartiota* ja *Joka Poikaa*, jonka suosio jatkui: 1950-luvulla vuosittainen tilaajamäärä oli 20000 kappaleen tuntumassa. Poikien Keskuksen toiminnanjohtajien tukena olivat joh-tokunta sekä valtuuskunta, jossa myös hiippakunnilla oli edustajansa.¹²¹⁴ Poi-kien kokous- ja leiritoiminta oli laajentunut sen jälkeen, kun Poikien Keskus ra-kennutti vuosina 1946–1947 Partaharjun ympärivuotisen leirikeskuksen Pieksä-mäen lähetyville. ”Poikien paratiisina” tunnetun Partaharjun johtajaksi valittiin pappi Pentti Tapio, joka edusti alle 30-vuotiaana nuorempaa poikatyöntekijäpol-vea Karilaan ja Karpion rinnalla. Uusi leirikeskus mahdollisti aiempaa suurem-pien leirien järjestämisen, ja sen yhteydessä toimi vuosina 1964–1968 myös vaki-tuinen poikatyöntekijäopisto. 1950-luku oli leiritoiminnan kulta-aikaa, ja tuolloin saivat alkunsa myös nykymuotoiset rippileirit. Esimerkiksi vuonna 1952 Parta-harjulla järjestettiin yhden kesän aikana yleinen poikaleiri, retkeilyleiri, urheilu-leiri, poikakisat, kuopukset ja isät -leiri, Joka Pojan leiri, olympialaisleiri, nuoru-kaisten erämiesleiri, kanootinrakennusleiri, askarteluleiri sekä näiden lisäksi eri-laisia poikatyöntekijöille suunnattuja koulutusleirejä.¹²¹⁵

¹²⁰⁹ Nieminen 1995, 241–248, 276.

¹²¹⁰ Murtorinne 1995, 367; Launonen 2004, 17, 21–24, 133, 165. 1960-luvulla kirkko pyrki yh-tenäistämään ja yhteismitallistamaan hajanaista kristillisen nuorisotyön koulutuskenttää.

¹²¹¹ Vasemmiston nuorisotyöstä sotien jälkeen ks. Nieminen 1995, 259–261; Ålander 1995, 63–69, 103–110.

¹²¹² Ks. Laaksonen 1956. Tästä meni lähes 60 vuotta seuraavaan Karilaasta laadittuun (alle-kirjoittaneen) opinnäytteeseen.

¹²¹³ Toki kaikki nuorisotyön haarat eivät olleet missään vaiheessa jakaneet toimintaansa su-kupuolen mukaan.

¹²¹⁴ Ks. esim. *Veljesvartio* 2/1953, 14 ja 2/1954, 14; Kailo 1953, 228–229.

¹²¹⁵ Launonen 2004, 35; Raitis & Raitis 2013, 52, 66; Ks. Partaharjun avaamisesta *Joka Poika* 8–9/1946, 64–65.

Karilaan paluu poikatyöhön ei merkinnyt suunnanmuutosta hänen herätyskristilliseen toimintaansa nähden, vaikka hän ottikin etäisyyttä Kansan Raamattuseuraan ja Kuva ja Sana -kustantamoon. Hän jatkoi toiminnanjohtajan työnsä ohella puhumista hengellisissä kokouksissa, veti edelleen oman seurakuntansa miestenpiiriä ja kirjoitti *Sana*-lehteen.¹²¹⁶ Poikatyö niveltui osaksi Karilaan herätyshenkistä toimintaa, mutta Poikien Keskuksessa hän joutui lieventämään kannanottojaan; palveli keskus kirkkoa, jonka piirissä kaikki eivät katsoneet hyvällä uusia herätyskristillisiä virtauksia. Kansan Raamattuseura ja muut viidesläiset järjestöt ryhtyivät organisoimaan 1950-luvulla omaa nuorisotyötä, jonka kanssa Karilas ei kuitenkaan ollut tiettävästi tekemisissä. Viidesläiset painottivat myös nuorisotyössään uskonratkaisun merkitystä ja esimerkiksi edellyttivät työntekijöiltä henkilökohtaista herätystä.¹²¹⁷ Kirkkoa toisen maailmansodan jälkeen jakanut jännite uuskansankirkollisten ja uuspietistien välillä heijastui myös kristilliseen nuorisotyöhön, mutta Karilaan Poikien Keskuksen toiminnanjohtajana kirjoittamissa teksteissä se ei näy. Vuoden 1950 ensimmäisessä *Veljesvartiassa* Karilas kirjoitti eräänlaisen toiminnanjohtajan linjaustekstin, jonka mukaan ”kaikkein tärkeintä ja keskeisintä koko työssä on kristillisen kasvatuksen ja hengellisen herätyksen kautta johdattaa poikia, nuorukaisia ja työntekijöitä omakohtaiseen Jumalan sanan viljelemiseen ja Kristuksen tuntemiseen”.¹²¹⁸ Tavoitteenasettelu ei ollut muuttunut sitten 1920-luvun: sekä kasvatus että herätys olivat edelleen molemmat reittejä henkilökohtaiseen uskoon.

On vaikeaa arvioida, johtuiko jyrkän herätyshenkisten linjausten puute itesesensuurista, vai loivenivatko Karilaan näkemykset sen jälkeen, kun hän ajautui riitoihin viidesläisten toimijoiden kanssa. Toisaalta hän jatkoi myös 1950-luvulla herätyskirjallisuuden julkaisemista Kuva ja Sanan välityksellä. Esimerkiksi vuonna 1950 ilmestyi Karilaan toimittama kokoelma Kansan Raamattuseuran piirissä vaikuttaneiden julistajien puheita sekä nuorille suunnattu elämäkertakokoelma, jonka elämänkuvauksissa uskonto korostui aiempaa voimakkaammin.¹²¹⁹ Vuonna 1954 Ester ja Yrjö Karilas julkaisivat puolestaan yhdessä yhdysvaltalaisevankelista Billy Grahamia käsittelevän kirjoituskokoelman tämän Helsingin vierailun tiimoilta. Graham veti Olympiastadionille 25000 sanankuulijaa, ja hänestä tuli hetkeksi kristillisten piirien tärkein puheenaihe. Graham korosti julistuksessaan henkilökohtaista uskonratkaisua, ja lisäksi hänen varhaisissa puheissaan oli jyrkkiä antikommunistisia sävyjä.¹²²⁰ Luultavasti Karilaan maltillisuudessa olikin kyse eräänlaisesta kaksoisstrategiasta: herätyskristillinen julkiisuus (esimerkiksi *Sana* ja Kuva ja Sana) tarjosi mahdollisuuden jyrkkiin kannanottoihin, mutta Poikien Keskuksen toiminnanjohtajana hän esiintyi sovittelevasti. Tilanne muistutti hieman Karilaan asemaa 1920- ja 1930-luvuilla, jolloin hän

¹²¹⁶ Ks. YKA. Kkm, 133–143.

¹²¹⁷ Vaulas 1985, 26–28; Junkkaala 1990, 233–240; Murtorinne 1995, 318–321; Launonen 2007, 81–82, 112; Nyman 2020, 98–100, 121–123.

¹²¹⁸ *Veljesvartio* 1/1950, 1.

¹²¹⁹ Ks. Karilas (toim.) 1950a; Karilas 1950b.

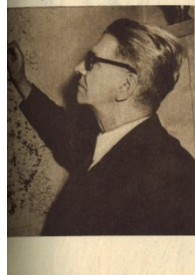
¹²²⁰ Karilas & Karilas (toim.) 1954; Ahonen 1987, 135–137. Graham kiersi puhumassa sekä Länsi-Euroopassa että itäblokin maissa. Hänen toimintaansa on tarkasteltu myöhemmin kylmän sodan vaikutuskamppailun valossa.

työskenteli samanaikaisesti WSOY:ssä ja kristillisessä nuorisoliikkeessä toimien kenttien välisenä risteyshenkilönä.

Hengellisen kirjallisuuden ohessa Karilas jatkoi myös suosituimpien teostenensa *Pikku Jättiläisen* ja *Koululaisen Muistikirjan* toimittamista. Irtiotto WSOY:stä ei siten tarkoittanut luopumista näistä Karilaalle myös taloudellisesti kaikkein tärkeimmistä teoksista. *Pikku Jättiläisestä* julkaistiin uusia painoksia toisensa perään, ja vuonna 1950 se sai rinnalleen *Antero Vipunen* -nimisen peli-, leikki ja harrastuskirjan, josta tuli niin ikään suosittu.¹²²¹ Tieto- ja harrastuskirjojensa kautta Karilas säilytti tunnettavuutensa kulttuurikentässä, vaikka esimerkiksi kaunokirjallisuus teki irtiotta sotia edeltävästä ajasta ja suuntautui pois-päin kansallisista ja idealistisista äänenpainoista.¹²²² Karilaan maine ”Pikku Jättiläisen isänä” alkoi sementoitua nimenomaan 1950-luvulla. Esimerkiksi *Uusi Kuvalehti* teki vuonna 1953 hänestä henkilöhaastattelun otsikolla ”Yrjö Karilas - Pikku Jättiläinen”. Haastattelussa käytiin läpi Karilaan elämä pappilapojusta poikatyöntekijäksi ja koko maan tuntemaksi tietokirjailijaksi. Karilas ei peitellety 1940-luvun herätyskokemustaan vaan mainitsi jopa ”erään lähetysaarnajavanhuksen”, joka johdatteli hänet kokonaiseen uskoon. Nämä kohdat ohitettiin kuitenkin haastattelussa nopeasti ja palattiin *Pikku Jättiläiseen* ja muihin tietokirjoihin.¹²²³ Yleisjulkisuudessa Karilaan toimintaa herätyskristillisenä maal-

YRJÖ KARILAS johtamassa koululaista.

KUVA 26 *Uuden Kuvalehden* haastattelussa vuonna 1953 Karilas näyttäytyi yleis-tietokirjallisuuden mestarina ja poikien suosikkina. Vastauksissaan hän toi esiin myös hengellistä kehitystään. Kuva: *Uusi Kuvalehti* 29/1953.

likkosaarnaajana oli vaikea yhdistää populaarin tiedon mestarin ja nuorten ystävän kuvaan.

¹²²¹ *Pikku Jättiläinen* ilmestyi 1940-luvulla myös Ruotsissa nimellä *Lilla Jätten*, mutta sen suosio jäi ”vain” kahteen painokseen ja 30000 painettuun kirjaan. Myös *Lilla Jätten* -teoksen ympärille perustettiin Suomen esimerkin mukainen itseopiskeluterho. Ks. KA ALA KSK. Yrjö Karilas Aleksille Lehtoselle Helsingissä 9.8.1943; YKA. Bökförlaget Natur och Kultur Yrjö Karilaalle Tukholmassa 19.1.1944; YKA. Bökförlaget natur och Kultur Yrjö Karilaalle Tukholmassa 31.1.1949; YKA. Kkm, 52.

¹²²² Ks. Immonen 2003, 331–332.

¹²²³ *Uusi Kuvalehti* 29/1953, 12–13. Ks. myös Karilaan haastattelut *Joka Poika* 7–8/1945, 10–11 ja 11–12/1958, 160.

Karilaan teokset säästyivät hämmästyttävän hyvin myös vuosien 1944–1946 poliittisilta kirjapoistoilta.¹²²⁴ Tämä siitä huolimatta, että esimerkiksi *Pikku Jättiläisen* vuoden 1944 painoksessa – maailmansodan ollessa vielä käynnissä – povailtiin hyvin propagandistiseen sävyyn Neuvostoliiton kukistumista:

Bolshevismi tahtoo tuhota yksityisomaisuuden, sivistyksen, uskonnon, kansallisuuden, isänmaallisuuden ja kansanvallan. Tämä aasialainen henkinen ruttotauti tahtoo hävittää kunnan kansalaiset, poistaa ihmisoikeudet, orjuuttaa työväestön ja saattaa vallan harvojen valittujen puolueen jäsenten käsiin. Valheellisella propagandalla se levittää kumouksellista mielialaa Euroopassa ja koko maailman maihin suunnitellen yleismaailmallista kumousta, tuhoa ja hävitystä. Kaiken tämän johdossa on viime aikoihin asti ollut Stalin. Hän on varustanut suunnatonta hyökkäysarmeijaa hyökätäkseen v. 1939 alkaneen uuden suurvaltasodan uuvuttaman Euroopan kimppuun, mutta Saksan kesäkuussa 1941 aloittama kansojen ristiretki, johon Suomikin on menestyksellisesti osallistunut, paljasti nämä tuhoamisaikeet ja aiheutti Neuvosto-Venäjän täydellisen kukistumisen.¹²²⁵

Pikku Jättiläistä tarkasteltiin luultavasti kansanvalistuksen ja nuorisokasvatuksen, jopa viihteen, näkökulmasta, joten pikkutietojen, listausten ja erilaisten ohjetekstien lomaan sijoitettuun maailmankuvan muokkaukseen ei osattu kiinnittää huomiota. Kuvaavaa on, että kun vuonna 1945 perustetun SKDL:n pioneeriliiton tunnusmerkistä järjestettiin ideakilpailu, palkintona oli uusin *Pikku Jättiläinen*.¹²²⁶ Tuossa painoksessa edellä lainatusta kohdasta oli tosin paitsi poistettu negatiivinen kuvaus bolsevismista myös häivytetty Neuvostoliiton osallisuus sotaan kokonaan.¹²²⁷ Vaikka Karilaan aiempi kristillis-isänmaallinen tausta oli kyllä tiedossa, hänet miellettiin sekä uskonnon että politiikan suhteen neutraalimmaksi kuin hän todellisuudessa oli. Tätä tuki *Pikku Jättiläisen* saama maine koko kansan tietokirjana.

Nuorisosta käytiin 1950-luvulla ainakin näennäisesti samanlaista keskustelua kuin 1920-luvulla, jolloin Karilas oli aloitellut uraansa. Kuvaavaa on, että Poikien Keskuksen toimintaa ja periaatteita esittelevä vihkonen vuodelta 1953 alkoi lainauksella Sulo S. Salmensaaren teoksesta *Poikakysymys* (1921), joka oli sisällissodan jälkeinen puheenvuoro villiintyneiden poikien kasvattamiseksi ja kurin palauttamiseksi maahan.¹²²⁸ Sosiaaliset ongelmat olivat puhuttu aihe, rikollisuuden kasvua pidettiin hälyttävänä ja moralistinen huoli nuorten elämäntavoista näkyi julkisuudessa. Asuntojen ahtausta loivat jännitteitä perheisiin ja sai lapset etsimään tilaa kaupunkiympäristöstä, mikä puolestaan huoletti kasvattajia.¹²²⁹ Matti Peltosen mukaan suomalaisten alkoholinkäyttöön ja kansalaistapoihin vaadittiin sotien jälkeen reformia uudenaikaisella tapakampanjalla, joka huipentui olympiavuoteen 1952.¹²³⁰ Vuosikymmenen lopulla angloamerikkalainen populaarikulttuuri, elokuvat, musiikki ja kulutustuotteet, alkoivat näkyä yhä enemmän nuorten elämässä. Kaupungeissa suuntaus liitettiin nuorten aikuisista erottautuvaan

¹²²⁴ Ekholm 2000, 134–135, 248. Sen sijaan Tauno Karilaan poikakirjoja poistettiin kirjas-toista enemmän.

¹²²⁵ Karilas (toim.) 1944a, 315; Ks. myös Lackman 2018.

¹²²⁶ Ålander 1995, 91.

¹²²⁷ Karilas (toim.) 1945, 315.

¹²²⁸ Hissa 1953, 3; Julkunen 2018.

¹²²⁹ Tarjamo 2006, 344–369; Malinen 2015, 144–148.

¹²³⁰ Peltonen 1996; Peltonen 2002, 26–78, 95–96.

pukeutumistyyliin ja musiikkimakuun. Rock'n'roll, "lättähatut" ja "pimut" herättivät hieman samanlaista uhkien sävyttämää kiinnostusta lehdistössä kuin hulganaanit ja jazztytöt vuosisadan alkupuolella.¹²³¹

Samaan aikaan, kun uudet nuorisokulttuurin muodot tekivät tuloaan lehtien sivuille, nuoret herättivät myös uudenlaista tutkimuksellista mielenkiintoa. Kunnallisen nuorisotyön kehittämisen tueksi ryhdyttiin 1940- ja 1950-luvuilla valtion tukemaan nuorisotutkimukseen, jonka avulla pyrittiin hankkimaan tietoa nuorten vertaisyhteisöistä, harrastuksista ja vapaa-ajanvietosta. Jos vuosisadan alkupuolella nuoria ja nuoruutta olivat tutkineet lääkärit, psykologit ja kasvatustieteilijät, sotien jälkeen sosiologia ja sosiaalipsykologia nousivat hallitseviksi tieteenaloiksi.¹²³² Siirtymä ei ollut vain tiedekentän sisäinen vaan heijasteli yleisempää poliittis-yhteiskunnallista suunnanmuutosta; yhteiskuntatieteiden tarjoama ymmärrys antoi parempia välineitä yhteiskunnan rakenteellisille uudistuksille kuin yksilökeskeinen psykologia tai nationalismin kanssa liittoutuneet humanistiset tieteet.¹²³³ Uuden nuorisotutkimuksen ensimmäinen virstanpylväs oli Rafael Helangon vuonna 1953 ilmestynyt sosiologinen väitöskirja Turun poikasaikaista.¹²³⁴ Kärjistäen voidaan todeta, että yhteiskuntatieteellinen nuorisotutkimus vei huomiota yksilön sisäisen kasvun tai ruumiillisen kehityksen kysymyksistä kohti nuorten vertaisyhteisöjä ja nuoruuden sidoksisuutta yhteiskunnallisiin rakenteisiin.

Vielä 1920-luvulla Karilas oli lukenut aktiivisesti nuorisotutkimusta ja kehottanut myös poikatyöntekijöitä poikatutkimukseen (ks. luku 3.5). Sotien jälkeen hän ei enää kirjoittanut poikatyön menetelmistä tai teoriasta vaan nojautui uransa loppuun asti 1920-luvulla vakiintuneisiin käsityksiinsä. Karilas totesi useissa yhteyksissä, että vaikka nykyajan poika erosi ulkoiselta olemukseltaan aiempien vuosikymmenten pojasta, pojan pysyvä ydin säilyi samana.¹²³⁵ Poikien muutos selittyi puhtaasti elinympäristön muutoksella, joten uudelle tutkimukselle ei ollut edes tarvetta. Mielenkiinnottomuus poikatutkimusta kohtaan lisäsi kristillisen poikatyön välimatkaa kunnalliseen nuorisotyöhön, joka tukeutui uuteen yhteiskuntatieteelliseen nuorisotutkimukseen. Pentti Tapio tosin julkaisi vuonna 1958 uuden kristillisen poikatyön käsikirjan *Täällä on poika*, joka oli Karilaan 1920-luvun oppaisiin nähden monipuolisempi mutta jonka käsitys poikien erityisyydestä oli edelleen psykologis-mystifioiva. Nuorten yhteisöjen sijaan teos lähti liikkeelle yksittäisen pojan sielunmaisemasta ja orastavasta uskonnollisuudesta.¹²³⁶

Historiantutkija Luisa Passerini on todennut, että Yhdysvalloissa kasvattajat kohtasivat 1950-luvun nuorisokysymyksen kahdella tavalla: osa pyrki tutkimaan ja ymmärtämään uusia nuorisokulttuurin muotoja sekä kehittämään institutionaalisia ratkaisuja nuorten ongelmiin, toiset taas jatkoivat aiemmilta

¹²³¹ Antikainen 2006, 157–161; Kaarninen 2006, 24–25; Kaarninen 2013b, 67–68.

¹²³² Nieminen 1995, 216–217; Nieminen 2003, 276; Puuronen 2006, 204–221.

¹²³³ Ks. esim. Kivimäki 2015, 315.

¹²³⁴ Nieminen 1995, 217; Puuronen 2006, 204–206.

¹²³⁵ Ks. esim. KA PKA TK. Poikien Keskus r.y:n toimintakertomus vuodelta 1960; Karilas 1961a.

¹²³⁶ Tapio 1958.

vuosikymmeniltä tuttua huolipuhetta syyttäen koteja traditionaalisten arvojen murentumisesta.¹²³⁷ Jos ajatellaan, että Suomessakin toisen maailmansodan jälkeinen nuorisokysymys kohdattiin usein eri tavoin, Karilas ja kristillinen poikatyö edustivat selvästi vanhakantaista katsantotapaa. Analyysi nuorten ongelmien syistä ei ollut muuttunut sitten vuosisadan alun: Edelleen vedottiin teollistumisen aiheuttamiin sosiaalisiin muutoksiin, jotka olivat rapauttaneet kodin asemaa traditiota ylläpitävänä ja siirtävänä kasvatusinstituutina. Tämä puolestaan oli ajanut nuoret hankkimaan vaikutteensa kodin ulkopuolelta, pääasiassa vertaisryhmistä ja populaarikulttuurista.¹²³⁸ Niin 1920-luvulla kuin 1950-luvulla-kin kristillisen poikatyön piirissä pelättiin sosiaalisen ja kulttuurisen muutoksen heijastuvan nuorten yhteisöihin ja yksittäisiin nuoriin kristillisyydelle kielteisellä tavalla, mikä teki huolipuheesta lähestulkoon ainoan tavan puhua nuorisosta joukkona.

Hyvän esimerkin Poikien Keskuksen näköalattomuudesta 1950-luvun nuorisokysymyksessä tarjoaa Sulo Karpion laatima ja Karilaan täydentämä mietintö ”Nuorukaisemme vaaravyöhykkeessä” vuodelta 1959. Mietinnössä esiteltiin ”huolta tuottavia merkkejä siveellisen ryhdin höltymisestä” ja povailtiin jopa uutta sisällissotaa, jollei tilanteeseen pian puututtaisi:

On kohtalokasta kuvitella, että olot ovat nyt aivan toiset kuin vuosina 1915–1918. Olot ovat toiset – mutta henki on sama. Ja sama henki tulee teettämään näillä miehiksi varttuvilla nuorilla miehillä samoja tekoja kuin silloinkin. Ne vain odottavat yhteistä johtajaa ja kokoonkutsujaa, ja sellaisiakin jo on näköpiirissä. Rakentavat voimat ovat hajalle lyödyt, eikä rikkinäisyyteemme ainakaan vielä ole odotettavissa eheytymistä. Kuta enemmän annamme ajan valua ohitsemme mitään tekemättä tämän nuorukaiskysymyksen selvittämiseksi, sitä vaikeammaksi käy sen hoitaminen terveeseen suuntaan.¹²³⁹

Huolenaiheet olivat tuttuja: ”lättähattuisuus”, alkoholi, tupakka, siveettömyydet ja rikollisuus. Kielenkäytön kovuutta selittää osin se, että mietintö esitettiin Poikien Keskuksen valtuuskunnalle, joka koostui seurakuntaväestä. Ongelmien ratkaisemiseksi nimenomaan seurakunnilta vaadittiin lisää panostusta.

Ehkä yllättävintä mietinnössä on kuitenkin urheilun arvostelu. Karpio ja Karilas kummeksuivat, miksi etenkin kunnallisen nuorisotyön suosima urheilu ei ollut pystynyt ”edes jarruttamaan siveellisen rappeutumisen leviämistä”, jos se kerran oli niin hyvä kasvatuskeino. Syykin oli tiedossa:

Nähdäksemme syy on urheilumme henkisiä arvoja väheksyvässä asenteessa, alkaen pyhien asioitten kunnioittamisen puutteesta yhteisvastuun hyljeksimiseen saakka. Urheilumme tähtäin on koko miehisen kehityksen eri jaksojen – pojasta mieheksi – aikana yhä vain sama: minulle voitto! Ja kilpailun kiristyessä huipulle pääsyn

¹²³⁷ Passerini 1997, 322.

¹²³⁸ Ks. esim. *Veljesvartio* 2/1953, 17; *Veljesvartio* 4/1954, 49–50; KA PKA TK. Poikien Keskus r.y:n toimintakertomus vuodelta 1952.

¹²³⁹ KA PKA HA Sulo Karpio (eräiltä osin täydentänyt Yrjö Karilas): ”Nuorukaisemme vaaravyöhykkeessä”. Mietintö vuodelta 1959. Alleviivaus kuuluu alkuperäiseen tekstiin. Ks. myös YKA. Puhe Rauman rovastikuntapäivillä 15.6.1955.

varmistamiseksi uhrataan kaikki arvot, kunnes sielu on nälkänsä nääntynyt ja maailman kunnia havaittu turhan arvoiseksi.¹²⁴⁰

Karpio oli arvostellut urheilua aiemminkin *Veljesvartiossa* ja saanut eräältä poikatyöntekijältä happaman vastineen, jonka mukaan urheilun suitsimisen sijaan tuli kiinnittää huomiota siihen, *miten* sitä käytettiin: ”Ei se, että ping-pong tai joku muu urheilu tai harrastus väärinkäytettynä on ollut omiaan viemään lättähattuisuuteen, oikeuta teilaamaan niiden käyttökelpoisuutta.”¹²⁴¹ Myöhemminkin esimerkiksi *Joka Pojan* kirjoituksissa pyrittiin haastamaan urheilijoiden esikuvallisuutta.¹²⁴² Hyvin samanlaista keskustelua oli käyty 1920-luvulla, jolloin NMKY-liike toi kristillistä urheilua Suomeen Karilaan johdolla (ks. luku 3.2). Nyt Karilas oli urheilun vastustajien puolella, mihin häntä oli ajanut herätyksen myötä jyrkentyneet suhteet maalliseen kulttuuriin. Karpion ja Karilaan mietintö tuo myös esiin, että he tarkastelivat nuorukaiskysymystä edelleen vuoden 1918 näkökulmasta – tai ainakin uskoivat sen voimaan saada aikaan toimia seurakuntaväessä. Kristillisen poikatyön piirissä oli varmasti niitäkin, joiden mielestä tämä yhteiskunta- ja nuorisoanalyysi kaipasi päivitystä, samaten kuin niitä, joiden mielestä Poikien Keskus sahasi urheilukritiikissä omaa oksaansa.

Urheilusta ei siis tullut Poikien Keskuksen ratkaisua nuorisokysymykseen, mutta keskuksen piirissä kehitettiin 1950-luvulla muita keinoja vastata ajan haasteisiin. Yksi uudistus oli raittiustyön tuominen aiempaa painokkaammin osaksi toimintaa. Tullessaan toiminnanjohtajaksi Karilas perusti vuonna 1950 ensi töikseen Poikien Keskuksen alaisen *Joka Pojan* Raittiusliiton ryhtyen sen ensimmäiseksi puheenjohtajaksi.¹²⁴³ Raittiusliiton tavoitteena oli

toimia ehdottoman raittiuden vakiinnuttamiseksi, terveitten ja raittiitten elämäntapojen edistämiseksi, raittiuskasvatuksen ja -vakaumuksen levittämiseksi kristillisen poika- ja nuorukaistyön vaikutuspiiriin kuuluvien yhteisöjen ja yksityisten henkilöiden keskuudessa.¹²⁴⁴

Käytännössä liitto tuotti jäsenjärjestöjä varten ohjelmistoa ja oppaita, harjoitti julkaisutoimintaa ja järjesti esimerkiksi raittiuskokouksia ja -leirejä.¹²⁴⁵ Pojat pystyivät liittymään henkilöjäseninä liittoon tekemällä kirjallisen raittiuslupauksen, jolloin he saivat myös liiton jäsenkortin ja -merkin. Ensimmäisen toimintavuoden jälkeen raittiuslupauksen oli tehnyt jo 5000 poikaa.¹²⁴⁶ Liitto piti tiukasti kiinni täysraittiuudesta ja kieltolakihengestä, vaikka virallisessa alkoholipolitiikassa olttiin siirtämässä huomio alkoholin turmiollisuudesta siisteihin juomatapoihin.¹²⁴⁷ *Joka Pojan* Raittiusliitossa myös tupakoinnin vastainen taistelu sai näkyvän roolin. Tupakkayhtiöt mainostivat 1950-luvulla voimakkaasti niin lehdissä kuin

¹²⁴⁰ Ibid.

¹²⁴¹ *Veljesvartio* 4/1959, 60.

¹²⁴² Ks. esim. Karilas 1965b, 117.

¹²⁴³ KA PKA KPK. Johtokunnan kokous 19.4.1950.

¹²⁴⁴ KA PKA KPK. *Joka Pojan* Raittiusliiton säännöt. Liite kokouspöytäkirjaan. Säännöt vahvistettu Poikien Keskus r.y:n johtokunnan kokouksessa syyskuun 13 päivänä 1950.

¹²⁴⁵ Ibid.

¹²⁴⁶ KA PKA TK. *Joka Pojan* Raittiusliiton toimintakertomus vuodelta 1951.

¹²⁴⁷ Ahonen 2006. Tosin voimassa olevaan alkoholilakiin oli edelleen merkittynä tavoite kulutuksen vähentämiseksi. Uutta lakia ryhdyttiin valmistelemaan 1950-luvulla.

myös vuosikymmenen puolivälistä alkaen televisiossa. Tupakkamainontaa alettiin rajoittaa vasta 1960-luvulla. Raittiusjärjestöissä uskottiin, että tupakointi oli paitsi epäterveellistä toimi myös porttina alkoholiin.¹²⁴⁸

Joka Pojan Raittiusliitto systematisoi kristillisen poikatyön jo pitkään jatkuneen raittiustaistelun, mutta se oli myös taktinen keino päästä käsiksi valtion raittiusmäärärahoihin. *Joka Poika* uhkasi menettää 1950-luvun alussa raittiuslehden statuksen, jonka vuoksi Joka Pojan Raittiusliitto rekisteröitiin vuonna 1954, ja *Joka Poika* asetettiin virallisesti sen äänenkannattajaksi. Lehteä tilaavat pojat tuskin tajusivat lukevansa kristillistä raittiuslehteä. Poikien Keskus ei voinut täysin luottaa valtion tukeen, sillä ”eri puolueiden voimasuhteiden heilahtelut ja henkilövaihdokset hallituksessa” saattoivat viedä nopeasti avustukset, kuten eräässä Karilaan laatimassa poikatyön tilannekatsauksessa todettiin. Näin oli käynyt esimerkiksi Partaharjun rakennustöiden kohdalla.¹²⁴⁹ Raittiusliitto sai rinnalleen myöhemmin myös Joka Pojan Musiikkiliiton ja Joka Pojan Askarteluliiton.¹²⁵⁰ *Joka Poika* -lehti Poikien Keskuksen laajimmalle levinneenä julkaisuna ja tunnetuimpana tuotenimenä tarjosi alustan eri liittojen toiminnalle ja lisäsi niiden tunnettuutta. Vuonna 1956 myös Pikku Jättiläisen kerho siirtyi WSOY:stä *Joka Pojan* yhteyteen¹²⁵¹. Kristillisen poikatyön, *Pikku Jättiläisen* ja *Joka Poika* -lehden välinen sidos, jota Karilas oli ollut rakentamassa 1930-luvulla (ks. luku 4.1), piti pintansa ja jopa tiivistyi 1950-luvulla.

Raittiustyön ja harrastusliittojen kehittämisen ohella kolmas pitkälti Karilaan ideoima 1950-luvun poikatyön uutuus oli isien aktivointi mukaan toimintaan. Vaikka äidit olivat väestö- ja perhepolitiikan keskiössä, myös isyyteen kohdistettiin uudenlaista huomiota 1950-luvulla. Rintamalla olleet miehet kärsivät pitkään erilaisista psyykkisistä vaurioista, minkä pelättiin heikentävän isien ja lasten välisiä siteitä. Monet sotalapset, jotka olivat eläneet vuosia sijoitusperheissä, kärsivät palatessaan sopeutumisvaikeuksista. Lisäksi sota oli jättänyt yli 50000 lasta isättömiksi.¹²⁵² Karilas esitteli syksyllä 1952 Poikien Keskuksen työvaliokunnan kokouksessa idean uudesta poikatyön osa-alueesta, jonka tavoitteena oli lähentää isien ja poikien välisiä suhteita. Karilaan mukaan sodan jälkeen ”elämäntahdin kiihtyessä” pojat olivat joutuneet irrallisiksi kodista, kun ”isillä ei ole enää aikaa pojille” ja äitien voimat eivät yksin riittäneet näiden kasvatukseen. Kristillinen poikatyö oli keskittynyt liiaksi poikaan ”eristettynä ympäristöstään”, mutta nyt tavoitteena oli kohdata heidät ”suhteissaan eri elämänoloihin”. Idean taustalla oli myös pyrkimys sitouttaa aikuisia miehiä

¹²⁴⁸ Kortti 2003, 181–194. Poikien Keskus tuotti vuonna 1963 tupakanvastaisen mainoselokuvan ”Tärkeä nastä”, jota esitettiin eri tilaisuuksissa. Ks. KA PKA LKT. Pentti Tapio ja Yrjö Karilas valtion nuorisotyölautakunnalle Helsingissä 30.10.1963.

¹²⁴⁹ KA PKA KPK Valtuuskunnan kokous 8.12.1954. Liite 1. Tilannekatsaus. Laatinut Yrjö Karilas.

¹²⁵⁰ Vuonna 1956 Poikien Keskus teki päätöksen, että keskuksen epäviralliseksi nimeksi otetaan käyttöön ”Joka Pojan Liitto”. Tämäkin oli luultavasti pyrkimys käyttää hyväksi *Joka Poika* -lehden suosiota. Ks. *Veljesvartio* 1/1956, 1.

¹²⁵¹ KA PKA KPK. Johtokunnan kokous 19.6.1956.

¹²⁵² Harjula 2007, 65–72; Aalto 2010, 24–25; Kivimäki 2013; Malinen & Tamminen 2017, 143–158; Laine-Frigren 2019.

mukaan kristilliseen toimintaan (ja sen taloudelliseen tukemiseen) ja saada näin kaksi kärpästä yhdellä iskulla.¹²⁵³

Samana vuoden syksyllä Karilas esitteli laatimansa isien ja poikien yhdistyksen sääntöehdotuksen Poikien Keskuksen johtokunnalle. Ensimmäinen nimiehdotus oli "Isät ja pojat ry" ja toisena vaihtoehtona "Ristinveljet ry", joka oli ollut esillä myös Kansan Raamattuseuraa perustettaessa. Yhdistyksen tavoitteena oli ehdotuksen mukaan "evankelisluterilaisen kirkkomme poikatyön ja sen työntekijäin tukeminen, yhteyden ylläpitäminen työntekijäin kesken ja heidän opiskelunsa edistäminen sekä poikien kasvatukseen ja huoltoon kuuluvien kysymysten käsitteleminen". Jäseneksi yhdistykseen pääsisi "kristillisessä poika-, nuorukais- ja partiotyössä toimiva 18 vuotta täyttänyt mieshenkilö", ja lisäksi mukaan otettaisiin tukijäseniä. Ehdotuksen pohjalta jäi epäselväksi, oliko kyse uudesta poikatyön toimintamuodosta vai kokonaan uudenlaisesta ajattelutavasta, jossa poikatyön ja isyyden, jopa mieheyden ja isyyden, eroa häivytettiin. Joka tapauksessa ideana oli järjestää miehille (poikatyöntekijöille ja isille) raamattupiirejä, leirejä ja kasvatuserhoja, joissa he opiskelisivat yhdessä poikien kasvatusta. Perinteisen poikatyön rinnalle tuotaisiin näin isien kautta tehty poikatyö, ja samalla sukupolvien välinen jatkumo taattaisiin, kun poikatyössä olleet pojat voisivat aikuisuttuaan siirtyä isäjärjestöön.¹²⁵⁴ Idea pohjautui selvästi Karilaan kokemuksiin miesten kokouksista ja raamattupiireistä. Samalla se voidaan nähdä pyrkimyksiksi tuoda edellisessä luvussa kuvattu luokka- ja sukupolvirajat ylittävä uskonveljeys poikatyöhön. Tähän suuntaan vihjaa myös Ristinveljet-nimiehdotus.

Karilaan ehdotus ei saanut tarpeeksi kannatusta, sillä ainakaan virallisesti isien ja poikien yhdistystä ei koskaan perustettu. Isien ja poikien leirejä kuitenkin järjestettiin, ja Karilas korosti kirjoituksissaan jatkuvasti isyyden merkitystä. Myös Pentti Tapio nosti aiheen esille vuoden 1958 kristillisen poikatyön käsikirjassaan¹²⁵⁵. Esimerkiksi vuoden 1955 Partaharjun juhlaleirin ohjelmaan kuului isien ja poikien päivä, jolloin isät vierailivat leirillä. Päivään kuului muun muassa isän ja pojan suhdetta Raamatun valossa käsittelevä raamattutunti, isä ja poika -aiheinen tietokilpailu sekä Karilaan puhe, joka käsittelee poikien kasvatusta.¹²⁵⁶ Niille isille, jotka eivät päässeet paikalle, pojat saivat lähettää kirjeen, jossa oli valmiiksi painettu teksti:

Partaharjun Leirikylän lämpimät terveiset Teille. Poikanne on saanut olla täällä poikia varten rakennetussa kylässä kesää viettämässä. Poikien Keskus haluaa näin palvella Suomen koteja. Usein poikien kasvatusta tuottaa vaikeuksia isillekin. Vaikka on luonnollista, että isä ja poika ovat parhaat ystävät, ei se käytännössä ole kuitenkaan aina helposti toteutettavissa. Pojat kaipaisivat ehkä enemmän isien seuraa kuin mitä nykyisin monet isät katsovat voivansa ajasta luovuttaa. Raamattu puhuu siitä, että uskon

¹²⁵³ KA PKA KPK. Työvaliokunnan kokous 28.3.1952. Isät ja pojat -liitto. Poikien Keskuksen työryhmä. Liite 1 työvaliokunnan kokoukseen 28.3.1952. Ajatus isien aktivoimisesta mukaan ei ollut kokonaan uusi. Jo 1920-luvulla kristillisen poikatyön piirissä suunniteltiin isien ja poikien viikkoa, jolloin isät vierailisivat kokouksissa viikon ajan ja osallistuisivat ohjelman suorittamiseen. Jää epäselväksi, toteutuiko ehdotus koskaan. Ks. KA NKA Hg:16. Selvä päämäärä. Vihkonen vuodelta 1924.

¹²⁵⁴ KA PKA KPK. Liite johtokunnan kokouksen pöytäkirjaan 28.10.1952.

¹²⁵⁵ Tapio 1958, 103-105.

¹²⁵⁶ KA PKA JL. Vuoden 1955 juhlaleirin ohjelmajaoston muistio I; KA PKA JL. "Isien ja poikien päivä". Puhekäsikirjoitus.

tulleiden isien sydämet kääntyvät lastensa puoleen. Siinä on hyvä sana annettu meille kaikille. Toivotamme kotinne keskinäistä rakkautta ja rauhaista henkeä, jonka suojassa lapsenne kasvavat kodillenne iloksi.¹²⁵⁷

Isättömille pojille, joita etenkin sota oli jättäneet jälkeensä, tällainen teemapäivä ja kirje tuntuivat varmasti vieraannuttavilta, jopa osoittelevilta. Isien aktivointi suosikin paitsi ehjistä myös uskonnollisista kodeista tulleita poikia, joiden vanhemmat tahtoivat osallistua lastensa kristilliseen kasvatukseen.

Vuonna 1957 Karilas penäsi *Koti*-lehden kirjoituksessaan isiltä vastuuta poikiensa kasvatuksessa ja hahmotteli uudenlaista osallistuvaa isää, joka panosti perhe-elämään ja touhusi lastensa kanssa ”polvillaan kotinsa lattialla”.¹²⁵⁸ Eittämättä tavoitteena oli saada osallistuvat isät osallistumaan myös kristillisen poikatyöhön. Jos aiemmin oli vedottu nimenomaan ”koteihin” poikakysymyksen määrittelyssä ja ratkaisussa, nyt Karilas puhutteli suoraan – jopa syyllisti – isää. 1920- ja 1930-lukujen pojat olivat tulleet viimeistään 1950-luvulla isyyssikään, joten Karilaan aiemman poikatyön näkökulmasta kyse oli poikatyön kasvatusprojektin jatkamisesta aikuisiin miehiin. Toisaalta kyse oli ehkä myös patriarkaalisesta vastareaktiosta sotien jälkeisen perhepolitiikan äitikeskeisyyteen. Isyys tuli perhepoliittisen keskustelun kohteeksi laajemmin vasta 1960-luvulla, joten Karilas oli ehdotuksineen tavallaan aikaansa edellä¹²⁵⁹.

Hahmotellessaan uudenlaista isyyttä ratkaisuksi traditionaalisten arvojen ”rappioon”, Karilas tuli rakentaneeksi sellaista isyyssmallia, joka on myöhemmin totuttu liittämään hyvinvointivaltiouudistukseen. Karilaan kiinnostus isyyttä kohtaan on myös hyvä esimerkki siitä, että vaikka sosiaalisuudesta oli tullut hänelle herätyksen myötä kirosana, käytännössä hän oli tuomassa poikatyöhön toimintaa, joka muistutti hyvin paljon uuskansankirkollisten sosiaalista kristillisyyttä. Kirkon piirissä haluttiin panostaa sotien jälkeen nimenomaan perheisiin, ja seurakunnat ryhtyivät tarjoamaan esimerkiksi perhe- ja avioliittoneuvontaa. Kirkko otti laajemminkin askelia sosiaalisen vastuunkannon suuntaan ja lähestyi hyvinvointivaltion rakentamisen politiikkaa. Jotkut herätyskristityt paheksuivat tällaista kehitystä uhkana yksilönvastuulle sekä perheinstituution pyhyydelle ja koskemattomuudelle.¹²⁶⁰ On kuitenkin tärkeää huomata, että Karilaan ehdottamassa toiminnassa oli kyse nimenomaan *poikien* isyydestä, eivätkä Karilaan perustelut osallistuvalla isyydellä lähteneet tasa-arvoajattelusta vaan samasta ”perhemoraalin puolustamisesta”¹²⁶¹ kuin kirkon tarjoama perheneuvonta. 1960-luvun isyyspolitiikka sen sijaan perustui sukupuoliroolikritiikkiin ja naisten palkkatyön mahdollistavaan hyvinvointivaltion sukupuolisopimukseen.¹²⁶²

Juopa herätyshenkisyyttä ja avoimuutta yhteiskuntaan korostavien välillä leimasi toisen maailmansodan jälkeisten vuosikymmenten kirkollista kehitystä. 1960-luvulla näkemyserot kärjistyivät avoimiksi riidoiksi, kun uskonto joutui

¹²⁵⁷ KA PKA JL. ”Kirje Isälle”. Painettu kirje.

¹²⁵⁸ Karilas 1957, 259.

¹²⁵⁹ Ks. esim. Aalto 2010, 29–30.

¹²⁶⁰ Malkavaara 2002, 224–238; Huhta & Malkavaara 2005, 59–64; Lauha 2011; Seppo 2013, 207–209; Markkola 2014b, 71–74, 80; Malinen 2018.

¹²⁶¹ Huhta 2013, 76.

¹²⁶² Julkunen 1994, 190–192; Ks. myös Kurvinen & Turunen 2018.

yleisemminkin uusien haasteiden eteen. Kirkko sai altavastajaan osan julkisessa keskustelussa, ja monet kristityt kokivat olevansa jatkuvan hyökkäyksen alla.¹²⁶³ Kirkon sisäisissä keskusteluissa paljon julkisuutta saanut tapaus oli dogmatiikan professori Osmo Tiililän eroaminen ensin pappisvirasta ja sitten kirkosta vuonna 1962 vastalauseena kirkon ”maallistumiselle”.¹²⁶⁴ Karilas kommentoi Tiililän tapausta kirjeessään kirjailijaystävänsä Paavo Ruotsalaiselle:

Tiililän asiassa olen sitä mieltä, että ihmiset erehtyvät, kun pysähtyvät arvostelemaan hänen ratkaisuaan, jonka hän on varmasti tehnyt omantuntonsa ja Herransa edessä ja josta hän itse on vastuussa, eivätkä kysy, mistä johtuu tämä tällainen, tosin meidän kannaltamme, meidän vähäisten ja haparoivien, valitettava ratkaisu. Se johtuu siitä, että ainakin täällä Helsingissä papiston (ehkä nuoremman) piirissä puhaltavat turmion tuulet ja huudetaan: olemme kaikki taivaskelpoisia, ilman herätystä, kääntymystä, uudestisyntymistä - ilman Kristusta. Tiililän hätähuuto on huutavan ääni, joka kehoittaa meitä kaikkia, sekä kirkon sisä- että ulkopuolella olevia parannukseen. [...] Kunpa kaikki Tiililän arvostelijat ja tuomitsijat menisivät itseensä!¹²⁶⁵

Karilas oli tuskin kovin hyvin perillä kiistan teologisista argumenteista. Sen sijaan hän tulkitsti tapausta herätyskristillis-eskatologisesta näkökulmasta: Tiililän vastarinta oli oikeutettua, koska osa papistosta oli johtamassa kirkkoa harhaan ja tekemässä siitä irvikuvaa. Kylmän sodan poliittisessa kulttuurissa kaikki kristityt eivät luottaneet enää esivaltaan eivätkä lopulta enää kirkkoonkaan, mikä sai aikaan myös uudenlaista poliittista aktivoitumista etenkin viidesläisten keskuudessa¹²⁶⁶. Vuonna 1967 perustettu uusi herätyskristillinen nuorisoyhdistys Suomen Evankelisluterilainen Kansanlähetys ryhtyi ajamaan kristillis-konservatiivisia tavoitteita jopa radikaalein keinoin. Herätyskristityt olivat järjestäytyneet omaksi puolueeksi jo vuonna 1958, kun Suomen Kristillinen Liitto perustettiin. Evankelioimistoiminnan vanavedessä herätyskristityt toivat Suomeen läntisiä vaikutteita ja kytkivät toimintaansa osaksi kylmän sodan vaikutuskamppailua. Esimerkiksi *Sana*-lehden päätoimittajalla ja Kansan Raamattuseuran vaikuttajalla Uuras Saarnivaaralla oli tiiviit yhteydet Yhdysvaltoihin, ja hän toi suomalaisiin keskusteluihin fundamentalistikristittyjen ajattelutapoja, joihin kuuluivat muun muassa kreationismi ja jyrkkä antikommunismi.¹²⁶⁷

Vuosikymmenen alun kiistat enteilivät yhä avoimempia yhteenottoja perinteisistä arvoista irtautuvan ja jopa niitä vastaan hyökkäävän kulttuurikentän kanssa. Herätyskristillisillä piireillä oli keskeinen rooli esimerkiksi kirjailija Hannu Salaman vuonna 1964 ilmestynyttä *Juhannustanssit*-romaania vastaan suunnatussa kampanjassa ja myöhemmin jumalanpilkkaoikeudenkäynnissä.¹²⁶⁸ Karilas kommentoi tapausta lyhyesti *Veljesvartiossa* mainitsematta Salamaa nimeltä:

¹²⁶³ Ks. esim. Huhta 2013.

¹²⁶⁴ Murtorinne 1977, 21; Murtorinne 1995, 318–319; Auranen 2008, 215–216; Seppo 2013, 439–453.

¹²⁶⁵ KA PRA. Yrjö Karilas Paavo Ruotsalaiselle Helsingissä 3.12.1962. Karilas kyllä luki Tiililän kirjoituksia. Ks. *Veljesvartio* 3/1962, 63.

¹²⁶⁶ Vrt. Tilli 2019, 281–287.

¹²⁶⁷ Malkavaara 2002, 242; Latvala 2008, 26–42; Kakkuri 2014, 201; Auranen 2008, 218–220.

¹²⁶⁸ Saksholm 2020, 166–167.

Kun erään kirjailijan ja kustantajan yhteistyönä syntyneeseen rivoon, riettaaseen ja rie-naavaan kirjaan kohdistui lain ankara uhka, kävi samoin kuin lääkärin veitsen puh-kaistessa mätäpaiseen: sairaus todettiin vakavammaksi laadultaan ja se on levinnyt laajemmalle kuin oltiin voitu aavistaa. Kansamme terveyttä vakavasti uhkaava turme-lus tulee esiin. On aivan kuin riivaajahenget olisivat päässeet valloilleen.¹²⁶⁹

Karilalle kyse oli vain yhdestä oireesta jo pitkälle edenneestä sairaudesta; todel-lisuuksien välinen ristiriita oli ylitsepäsemätön. Jyrkentyvät äänenpainot näkyi-vät myös Karilaan *Sana*-lehden kirjoituksissa. Kirjoitusten perussisältönä oli se, kuinka kristinuskoa uhattiin nyt monesta suunnasta, jopa sisältäpäin. Karilas oli saanut vuonna 1961 Poikien Keskukselta 70-vuotislahjaksi television, ja sen tar-jonta näyttäisi vain kärjistäneen hänen näkemyksiään¹²⁷⁰. Vuonna 1965 hän pani kirjoituksessaan merkille televisiokeskustelun, jossa nuori lääketieteen opiskelija oli väittänyt uskontoa haitaksi ihmiselle. Karilaan mukaan nykyisin oli ”muo-dissa” asettaa tie uskonnon tilalle, vaikka tieteet eivät moninaisuudessaan pys-tyneet tarjoamaan samanlaista yleispätevää ja pysyvää maailmankatsomusta.¹²⁷¹ Toisessa kirjoituksessaan hän moitti maan sivistyneistöä uskonnosta luopumi-sesta epäillen sen johtuvan ”nousukashengestä” verrattuna Euroopan vanhoihin sivistyskansoihin.¹²⁷² Vuonna 1967 hän tervehti *Sana*-lehdessä ilolla Kansanlähe-tyksen perustamista kirjoituksessaan ”Nuoret kristityt ovat toivon merkki” ja toi-voi, että taistelu kristillisten arvojen puolesta voimistuu.¹²⁷³ 1960-luvun julkinen uskontokritiikki oli selvästi ärhäköitännässä myös Karilaan yhteiskunnallisia nä-kemyksiä.

Kristillinen poikatyö oli vuosisadan alusta asti pyrkinyt mukautumaan yh-teiskunnan muutokseen ja kehittämään kristillisiä vastineita poikien kiinnostuk-senkohteille, harrastuksille ja arvostuksille. 1960-luvun nopeassa muutoksessa tämä projekti kävi yhä vaikeammaksi varsinkin Karilaan kaltaisten ikääntyvien herätyskristittyjen näkökulmasta. Poikien Keskuksen toimintakertomuksessa vuonna 1962 pantiin merkille niin television, sarjakuvalehtien kuin myös kaupal-lisen harrastuskulttuurin tuomat uudet uhkakuvat.¹²⁷⁴ *Joka Poika* sai kilpailijak-seen esimerkiksi samanikäisille suunnatun kaupallisen nuorisolehti *Suosikin*, jota lukivat sekä tytöt että pojat ja jonka salliva asenne elämäntapoihin ja seksuaali-suuteen poikkesi täysin *Joka Pojasta*.¹²⁷⁵ Nuorista tuli 1960-luvulla yhä selkeäm-min oma mainonnan kohderyhmänsä, ja myös *Joka Pojassa* mainosten määrä li-sääntyi.¹²⁷⁶ Kaupallinen poikakulttuuri lomittui huomaamattomasti

¹²⁶⁹ Karilas 1965d.

¹²⁷⁰ KA PKA KPK. Johtokunnan kokous 21.2.1961.

¹²⁷¹ Karilas 1965c.

¹²⁷² YKA. ”Missä ovat tämän maailman älyniekat?”. Lehtileike.

¹²⁷³ Karilas 1967a.

¹²⁷⁴ KA PKA TK. ”Nyky päivän poika huomispäivän mies”. Poikien Keskuksen toimintaker-tomus 1962.

¹²⁷⁵ Ks. Frisk 2019.

¹²⁷⁶ Heinonen 2003, 113–114. Myös amerikkalaistuminen näkyi *Joka Pojan* sivuilla, niin far-marihousut, purukumi, lännensankarit kuin myös Coca-Cola. Ks. *Joka Poika* 2/1958, 37; 5-6/1961, 276, 85; 6/1968, 90.

uskonnollisten kirjoitusten väliin mutta toisin kuin esimerkiksi *Suosikissa*, pop-tähtiä tai deodoranttimainoksia *Joka Pojassa* ei nähty – eikä myöskään tyttöjä.¹²⁷⁷

Yhteiskunnan nopea muutos ilmeni *Joka Pojassa* kiinnostuksena uutta teknologiaa kohtaan. Näin voitiin katsoa optimistisesti eteenpäin samalla, kun arvojen ja maailmankuvan muutosta pyrittiin jarruttamaan. Tietokoneet, lentävät

KUVA 27 Avaruus ja teknologinen kehitys tulivat 1960-luvulla *Joka Pojan* ja *Koululaisen Muistikirjan* sivuille, ja myös kanteen. Kuva: *Koululaisen Muistikirja* 1966-1967.

autot ja avaruusraketit asettuivat kristillis-siveelliseen viestin vietiksi samoin kuin retkeily, askartelu ja suurmiehet Karilaan uran alussa.¹²⁷⁸ Samat aiheet ilmaantuivat myös *Koululaisen Muistikirjan* sivuille.¹²⁷⁹ Hyvänä esimerkkinä jatkuvuudesta on Helsingin NMKY:n poikatyön ideakilpailun vuonna 1969 voittanut Tauno Hentilän kehittämä ”rakettipoikatoiminta”, joka oli vastaus ”avaruusaikakauden kristilliseen poikatyöhön”. Toiminnassa pojat saivat tutustua avaruuteen ja pohtia samalla uskonnollisia kysymyksiä sekä ihailia astronauttien tietoja, taitoja ja esikuvallisia luonteenpiirteitä.¹²⁸⁰ Hentilän idea muistuttaa hyvin paljon sitä maallisen kulttuurin kanssa tasapainoilevaa asennetta, jonka suuntaan Karilas vei kristillistä poikatyötä 1920-luvulla; muutoksen kelkasta ei voitu tippua muttei myöskään antautua maallisen elämän vietäväksi.

Karilaan ajatukset olivat kuitenkin 1960-luvun loppupuolella jo muualla kuin uusissa poikatyön menetelmissä tai poikakulttuurin uusimmissa virtauksissa. Vuonna 1965 hän kirjoitti *Yhteishyvään* kirjoituksen, jossa hän muisteli lapsuuttaan ja kouluaikojaan Oulun lyseossa. Kirjoitus poiki yhteydenoton kahdelta vanhalta luokkakaverilta Bruno Rehtolalta ja Lauri Lounelalta.¹²⁸¹ Tästä seurasi

¹²⁷⁷ Luultavasti lehdellä oli aina ollut myös tyttölukijoita. 1960-luvulla tytöt ryhtyivät kirjoittamaan lehden kirjepalstalle ja muun muassa puolustamaan meikkaamista poikakirjoittajien tuomitsevaa asennetta vastaan. Palstalla keskusteltiin myös sukupuolten palkkeroista. Ks. esim. *Joka Poika* 4/1970, 13; 5/1970, 166; 9/1970, 298.

¹²⁷⁸ Ks. esim. *Joka Poika* 7/1961, 108; 5/1966, 72-73; 5-6/1961, 83.

¹²⁷⁹ Ks. esim. *Koululaisen Muistikirja* 1968-1969.

¹²⁸⁰ HNMKYA PT. Tauno Hentilä: ”Rakettipoikatoiminta”. Toimintaa esittelevä vihkonen.

¹²⁸¹ Karilas 1965a; YKA. Lauri Lounela Yrjö Karilalle Kajaanisssa 10.11.1965; YKA. Bruno Rehtola Yrjö Karilalle Tuirassa 13.10.1965.

pitkä ja runsas kirjeenvaihto, jossa ikääntyvät ystävykset elivät muistelun kautta uudelleen kouluaikojaan, kirjoittivat vanhuudenvaivoistaan ja hämmästelivät nopeasti muuttuvaa maailmaa. Paluusta lapsuusmuistoihin tuli selvästi Karilaalle pakopaikka hänen ihanteilleen vihamieliseksi muuttuneesta nykyajasta. Rehtola ja Lounela kannustivat kirjeissään Karilasta kirjoittamaan muistelmansa ylös, mihin hän ryhtyikin 1960-luvun lopulla. Kaverusten kirjeenvaihto vaikutti sekä muistelmien että Karilaan kirjoittaman sukhistoriikin sisältöön.¹²⁸² Karilaan aatokset olivat kirjeiden perusteella sairauksien hankaloittamassa arjessa ja pohdinnoissa maallisen elämän päättymisestä.¹²⁸³ Paavo Ruotsalaiselle hän kirjoitti vuoden 1964 alussa:

Eilen aamulla veisattiin radiojumalanpalveluksessa Lönnrotin virsi 524, jonka 5:s säkeistö puhuttelee minua: "Kun multa voimat vähenee, eloni ehto lähenee, suo, että silloin uskossa pois nukun tunnon rauhassa, jonk' itse mulle ansaitsit ja kuolemallas valmistit." Tämä lohduttaa, kun miestä riisutaan. Olen ollut huonovointinen ja väsynyt, pelottaa, että menettää uskonkin kun ei jaksakaan lukea sanaa eikä rukoilla niin kuin ennen.¹²⁸⁴

Muistelmissaan Karilas kirjoittaa Poikien Keskuksen jälkeisestä elämänvaiheesta "irtaantumisena".¹²⁸⁵ Riisuminen ja irtaantuminen eivät merkinneet vain fyysisten voimien vähenemistä vaan myös töiden päättymistä. Karilas siirtyi vuonna ensin vuonna 1962 pois Poikien Keskuksen toiminnanjohtajan paikalta ja sitten vuonna 1965 myös julkaisutoiminnasta.¹²⁸⁶ *Joka Pojan* päätoimittamisen hän jätti vuonna 1967. Sitä ennen hän ehti olemaan mukana vielä yhdessä yhdistyshankkeessa, kun Helsingin alueen miesten raamattupiirit järjestäytyivät ensin vuonna 1962 Helsingin Seurakuntamieliksi ja sitten 1964 koko maan miestenpiirit Suomen Seurakuntamiesten Liitoksi, jonka johtokuntaan Karilas valittiin.¹²⁸⁷

Seuraavaksi tuli luopumisen aika kahdesta Karilaan pitkäaikaisimmasta kirjallisesta työstä *Koululaisen Muistikirjasta* ja *Pikku Jättiläisestä*. Karilaan teokset olivat käyneet 1960-luvun mittaan yhä huonommin kaupaksi. Vielä vuonna 1962 hän julkaisi WSOY:n kustantaman *Suuren ohjelmakirjan* ja samana vuonna yhdessä Seppo Koivistoinen kanssa kokoelman *Joka Pojassa* aiemmin ilmestyneitä kirjoituksia nimellä *Joka Pojan kultakaivos*.¹²⁸⁸ Vuosikymmenen puolivälissä Karilas ryhtyi valmistelemaan Tauno-veljensä kanssa uutta *Tiedon taika* -nimistä

¹²⁸² Ks. esim. YKA. Lauri Lounela Yrjö Karilaalle Kajaanissa 10.11.1965; YKA. Bruno Rehtola Yrjö Karilaalle Tuirassa 10.2.1966; YKA Bruno Rehtola Yrjö Karilaalle Tuirassa 22.7.1969; YKA. Bruno Rehtola Yrjö Karilaalle Tuirassa 19.8.1969; YKA Bruno Rehtola Yrjö Karilaalle Oulussa 18.1.1971. Karilaan elämäkertojenkin suurmiehet tarttuivat usein ikääntyessään kynään ja kirjasivat ylös kokemuksensa tulevia sukupolvia varten. Ks. esim. Karilas 1921c, 5.

¹²⁸³ Ks. esim. SKS KIA LLA. Yrjö Karilas Lauri Lounelalle 30.7.1966.

¹²⁸⁴ KA PRA. Yrjö Karilas Paavo Ruotsalaiselle Helsingissä 20.1.1964.

¹²⁸⁵ YKA. Kkm, 147.

¹²⁸⁶ KA PKA KPK. Johtokunnan kokous 15.12.1964; KA PKA KPK. Johtokunnan kokous 14.12.1966; YKA. Pentti Tapio Yrjö Karilaalle Pieksämäellä 22.5.1961.

¹²⁸⁷ YKA. Suomen Seurakuntamiesten Liiton säännöt. Hyväksytty 7.5.1964; YKA. Helsingin Seurakuntamiesten säännöt 1968; Huotari 1980, 177–178; Antikainen 2006b, 143; Lampela 2018, 21–35, 55.

¹²⁸⁸ Jo tuolloin Karilas oli yllättynyt, että WSOY suostui ottamaan hänen teoksensa kustannettavaksi, koska niitä elähdytti kristillinen ja isänmaallinen henki. Ks. KA PRA. Yrjö Karilas Paavo Ruotsalaiselle Helsingissä 3.12.1962.

yleistietoteosta, jonka oli tarkoitus olla ”Pikku Jättiläisen veljessarjan uusi tulo-kas”.¹²⁸⁹ WSOY oli lupautunut alustavasti kustantamaan teoksen, ja veljekset eh-tivät valmistelevaan sitä jo pitkälle, kunnes vuonna 1968 kustantamon johtoon siirtynyt Hannu Tarmio poisti kirjan kustannusohjelmasta. WSOY:ssä tapahtui 1960-luvun lopulla sukupolvenvaihdos, mikä näkyi myös aatteellisena suunnanmuutoksena: kustantamo teki lopullista irtiottoa kristillis-isänmaallisiin juu-riinsa ja ryhtyi julkaisemaan jopa vasemmistolaiskirjailijoiden teoksia.¹²⁹⁰ Vain puoli vuotta siitä, kun *Tiedon taika* oli torpattu, Tarmio ilmoitti Karilalle, että WSOY halusi uudistaa *Koululaisen Muistikirjaa*, mikä edellytti myös toimittajanvaihdosta. Karilaan tilalle *Uuteen Koululaisen Muistikirjaan* kiinnitettiin opettaja ja televisiojuontaja Kauko Saarentaus.¹²⁹¹ Karilas jatkoi edelleen *Pikku Jättiläisen* uu-den painoksen työstämistä mutta aavisteli ehkä jo sillekin *Koululaisen Muistikir-jan* kohtaloa. Uuden painoksen julkaisu viivästyi ensin Karilaan sairastelun ja sit-ten WSOY:n empimisen vuoksi. Lopulta jo valmiiksi taitettu teos hyllytettiin, ja vuonna 1964 ilmestynyt 19. painos jäi *Pikku Jättiläisen* historian viimeiseksi. Vuonna 1971 Karilas möi teoksen kaikki oikeudet WSOY:lle.¹²⁹²

Karilas tarkasteli vastoinkäymisiään 1960-luvun kulttuuris-poliittisten jän-nitteiden ja leviävän turmeluksen tulkintakehyksestä. Hän oli tuskin kovin hyvin perillä 1960-luvun lopun radikaaliliikkeiden luonteesta ja sanomasta mutta kat-soi olevansa henkilökohtaisesti niiden tulilinjalla. Keväällä 1970 hän kommentoi Bruno Rehtolalle *Koululaisen Muistikirjan* uudistusta tuoreeltaan:

Joko kirjoitin viime kerralla, että WSOY:kin on saatuaan osastopäälliköksi nuoria (ehkä radikaaleja) muuttanut suuntaa. Ilmoittivat mm. minulle, että koska Koululaisen Muistikirjaa on arvosteltu (ainakin tiedän, että Kansan Uutiset on arvostellut), ei sitä enää julkaista nykyisessä muodossa. Olen tätä kirjaa jo 57 vuosikertaa julkaissut (vuo-sittainen painos 60 000–70 000 kpl) kristillis-isänmaallisessa hengessä ja arvaan, että lakkaamisen takana ovat ideologiset syyt.¹²⁹³

Muistelmiinsa Karilas kirjasi katkeran tilityksen, jossa hän syytti *Pikku Jättiläisen* lakkauttamisesta ”hegemonian WSOY:ssä” saaneita sosialidemokraatteja ja kom-munisteja.¹²⁹⁴ Karilas toki edusti sotia edeltävää arvomaailmaa, joka oli käy-mässä vieraaksi 1960-luvun lopun nuorille ja vieroksutti etenkin uusvasemmis-toa. Vielä 1950-luvulla hän oli kuitenkin nauttinut laajaa suosiota, eikä hänen jul-kisuuskuvasaan ollut isänmaalliseksi intoilijan tai vasemmiston vihaajan lei-maa.¹²⁹⁵ 1960-luvulla hän kuitenkin koki – luultavasti kärjistyvän

¹²⁸⁹YKA. Kkm, 53; KA WSOYA KK YK Hannu Tarmio Yrjö Karilalle Helsingissä 20.8.1969; KA WSOYA KK TK. Tauno Karilas Anto Leikolalle Helsingissä 16.2.1971.

¹²⁹⁰Häggman 2001, 266–267, 274, 277.

¹²⁹¹KA WSOYA KK YK. Hannu Tarmio Yrjö Karilalle Helsingissä 3.1.1970.

¹²⁹²YKA. Kkm, 53–54; KA WSOYA KK YK. Yrjö Karilas Hannu Tarmiolle Helsingissä 9.4.1970; KA WSOYA KK YK. Hannu Tarmio Yrjö Karilalle Helsingissä 25.11.1970; KA WSOYA KK YK. Yrjö Karilas WSOY:lle 1.12.1970.

¹²⁹³YKA. Yrjö Karilas Bruno Rehtolalle Helsingissä 18.4.1970.

¹²⁹⁴YKA. Kkm, 54.

¹²⁹⁵Karilas sai useita valtiollisia tunnustuksia 1950- ja 1960-luvuilla. Kouluneuvoksen arvo-nimen hän sai vuonna 1951. Vuonna 1960 hän sai Suomen Kulttuurirahaston tunnustuspalkinnon työstään nuoriso- ja tietokirjailijana. Vuonna 1968 hän sai opetusministeriön tiedon-julkistuspalkinnon ja vielä vuonna 1973 Jenny ja Antti Wihurin säätiön tunnustuspalkin-non. Ks. YKA. Kkm, 9, 53.

vastakkainasettelun kiihdyttämänä – uuden isänmaallisen herätyksen ja ryhtyi kirjoittamaan korostuksellisesti kristillis-isänmaallisista arvoistaan.¹²⁹⁶ Tämä varmasti pantiin myös WSOY:ssä merkille. Jos Karilas oli edustanut maailmansotien välisen ajan nuorvoimalaiselle sukupolvelle kristillis-isänmaallista ”kummisetää”, vuosina 1946–1949 syntyneille suurille ikäluokille hän oli pikemminkin uusisänmaallis-konservatiivinen isoisä. Kun otetaan lisäksi huomioon se, että Karilas alkoi lähestyä 80 ikävuotta, *Koululaisen Muistikirjan* ja *Pikku Jättiläisen* hyllyttämiselle voidaan nähdä muitakin syitä kuin ideologinen vaino. Työelämä edellytti nuorilta yhä laajempaa ja monipuolisempaa muodollista koulutusta¹²⁹⁷, minkä vuoksi tietokirjoilla ei ollut enää sellaista ammattiin ohjaavaa roolia, jonka Karilas oli mieluusti nähnyt teoksillaan olevan (vrt. luku 4). Nuortenkirjallisuuden aihevalikoimassa topeliaaninen traditio menetti otteensa lopullisesti 1950- ja 1960-luvuilla, ja jyrkkä jako tyttö- ja poikakirjoihin alkoi purkautua.¹²⁹⁸ Samalla uudet mediat, kuten televisio, kilpailivat yhä enemmän nuorten huomiosta kirjallisen kulttuurin kanssa. Tähän nähden on oikeastaan hämmästyttävää, että Karilas säilytti ajankohtaisuutensa nuorisokulttuurin parissa näinkin pitkään.

Muistelmissaan Karilas mainitsee, että uusi toimittaja Saarentaus sisällytti heti *Koululaisen Muistikirjaan* V. I. Leninin elämäkerran ja meikkausohjeita koulutyöille.¹²⁹⁹ Ensimmäinen, vuonna 1970 ilmestynyt *Uusi Koululaisen Muistikirja*, joka oli omistettu Karilaalle kirjan luoja, todellakin piti sisällään kuvauksen Leninistä älykkäänä poliitikkona ja valtiomiehenä tämän syntymän 100-vuotisjuhlan tiimoilta. Meikkausohjeita kirjassa ei ollut, mutta uusi Muotitietoutta Sinulle -osio opasti tyttöjä laihdutukseen, hoikentavaan pukeutumiseen ja ihonhoitoon. Pojille selvästi suunnattu kirjoitus ”pop- ja beat-musiikin voittokulusta” puolestaan esitteli populaarimusiikin ajankohtaisia suurnimiä. Kuvissa esiintyivät Elvis Presley, The Beatles, Rolling Stones ja Bob Dylan.¹³⁰⁰ Muodoltaan kirja jatkoi Karilaan luomissa raameissa, mutta sisällöltään se siirtyi kertaheitolla lähemmäksi *Suosikin* edustamaa populaaria nuorisojulkisuutta. Karilaan valtakauden kristillis-isänmaallinen moralismi korvautui kulutuskulttuurilla, joka toi kauneudenhoidon, nuorisojulkikset, urheilusankarit ja tietynlaisen (uus)vasemmiston ymmärtämisen *Koululaisen Muistikirjan* sivuille.¹³⁰¹ On näkökulmaky symys, merkitsikö tämä radikalisoitumista vai päinvastoin valtavirtaistumista. Joka tapauksessa ”Pikku Jättiläisen isä” riisuttiin menestysteoksistaan tavalla, joka jätti hänen suhteensa 1960-luvun murrokseen parantumattomaksi avohaa vaksi.

¹²⁹⁶ Ks. Karilas 1961b; Karilas (toim.) 1962, 6; Karilas 1967b.

¹²⁹⁷ Ks. esim. Selin 2017, 46–62, 120–123.

¹²⁹⁸ Lehtonen 1983, 79–83; Häggman 2001, 200; Heikkilä-Halttunen 2003; Voipio 2014.

¹²⁹⁹ YKA. Kkm, 53–54.

¹³⁰⁰ *Uusi Koululaisen Muistikirja* 1970–1971, 60–66, 80–87, 92–93.

¹³⁰¹ *Uusi Koululaisen Muistikirja* ilmestyi viimeistä kertaa vuonna 1976. Kauko Saarentaus kertoo muistelmissaan, että lopettamisen taustalla oli peruskoulu-uudistus. Kirjakaupat olivat jakaneet teosta kaupanpäällisenä kirjatilin avaajille, mutta peruskoulun myötä kirjatilejä ei enää avattu eivätkä kirjakaupat olleet enää kiinnostuneita teoksesta. Ks. Saarentaus 1993, 256–257.

KUVA 28 Karilas palasi 1960-luvulla kirjeissään ja muistelmissaan toistuvasti lapsuutensa Ouluun ja Piippolaan. Hän myös poikkesi matkoillaan lapsuutensa seuduilla. Tässä hän seisoo Piippolan pappilan edustalla vuonna 1966. Kuvaaja: Timo Karilas. Kuva: Yrjö Karilaan arkisto.

6 YRJÖ KARILAS, POJAT JA APOLOGEETTISEN MASKULIINISUUDEN STRATEGIAT

Yrjö Karilas laati Ester-puolionsa kuoleman jälkeen vuonna 1972 lapsilleen ja lapsenlapsilleen "henkisen testamentin", jolla hän halusi siirtää elämäkokemuksensa jälkipolville. Elämän tärkeimmiksi "johtotähdiksi" hän esitti anteeksi antamisen ja pyytämisen, kiittämisen ja kunnioituksen periaatteet.¹³⁰² Testamentista huokuu levollisuus ja valmistautuminen lopulliseen irtautumiseen; yhteiskunnallinen murros oli enää taustahälyä ruumiillisten vaivojen, läheisten poismenon ja tämänpuoleisen elämän päättymisen rinnalla. Povailuistaan huolimatta Karilas eli vielä kymmenisen vuotta testamenttinsa jälkeen. Vanhuudenpäivillään hän sai edelleen haastattelupyynnöjä ja pääsi kertaamaan *Pikku Jättiläisen* syntytarinan, vaikka teoksesta ei enää julkaistu uusia painoksia.¹³⁰³ Hän sai myös kiitoskirjeitä entisiltä pojilta, jotka katsoivat Karilaan olleen osallinen heidän elämänvalinnoissaan. Elämässään menestyneet miehet, professorit, lääkärit, papit ja tuomarit, olivat sulkia poikatyöntekijän hatussa.¹³⁰⁴ Kun Karilas kuoli vuonna 1982, Poikien Keskuksen toiminnanjohtaja Pentti Tapio kirjoitti hänestä muistokirjoituksen *Joka Poikaan* otsikolla "Poikana se alkoi". Muistokirjoituksessa käytiin läpi Karilaan elämänvaiheet tiedonjanoisesta koulupojasta tunnetuksi tietokirjailijaksi ja poikien kasvattajaksi.¹³⁰⁵ Karilaan maallinen elämä jatkui mallitarinan muodossa.

Mitä uutta tämä tutkimus tuo kuvaan, joka Karilaasta syntyi jo hänen eläessä ja jatkoi muotoutumistaan 1980- ja 1990-luvuilla? Juha Nieminen kiteyttää nuorisotyön historiategoksessaan, josta tämänkin tutkimuksen ensimmäinen kiipinä lähti, Karilaan uran poikien johdattamiseksi "kristilliseltä ja suomalaiskansalliselta pohjalta ponnistavaan itsekasvatustyöhön".¹³⁰⁶ Karilas edustaa näin

¹³⁰² YKA. "Isovaarin henkinen testamentti lasten, lastenlasten ja polvesta polveen vaalittavaksi". Laadittu elokuussa 1972.

¹³⁰³ Ks. esim. *Helsingin Sanomat* 3.1.1971.

¹³⁰⁴ Ks. esim. YKA. Martti Kumpula Yrjö Karilaalle Helsingissä 5.1.1971; YKA. Hilma ja Eino J. Ellilä Yrjö Karilaalle Porvoossa 21.2.1972; YKA. Väinö Kaukonen Yrjö Karilaalle Helsingissä 23.3.1981.

¹³⁰⁵ *Joka Poika* 7/1982, 7.

¹³⁰⁶ Nieminen 1995, 191.

ollen nuorisotyön ihanteellis-uskonnollista mutta voimakkaan kasvattajaläh- töistä varhaisvaihetta. Kiteytys myötäilee käsitystä, jonka Karilas halusi itsekin jättää jälkipolville itsestään idealistisena poikien (itse)kasvattajana. Vaikka Niemisen kuvaus on helppo allekirjoittaa, olen kuitenkin kierrellyt sen ympärillä hieman epäileväisenä. Skeptisyyteni ei koske vain Karilaan omaa versiota elämäntyöstään vaan myös sitä positiota, johon hänet ja kristillinen poikatyö on nuorisotyön oppihistoriassa asetettu. Karilaan elämä on omituinen yhdistelmä häviäjien ja voittajien historiaa. Väitän, että Nieminen ja muut Karilasta aiemmin sivunneet tutkijat ovat nähneet hänet pääasiassa häviäjänä: kristillis-isänmaallisenä "legendana", jonka oli määrä väistyä maallistuvan ja byrokratisoituvan modernin yhteiskunnan tieltä.

Tässä tutkimuksessa olen tarkastellut kristillistä poikatyötä ja Karilaan toimintaa uskonnollisen elämäntavan joutsenlaulun sijaan kristillisenä modernisaa- tiona, jossa kristillinen miesidentiteetti pyrittiin tekemään pojille houkuttelevaksi ja kilpailukykyiseksi. Kiteytän Karilaan kasvatusprojektin tutkimukseni pohjalta apologeettisen maskuliinisuuden strategioiksi. Tarkoitin apologeettisella maskuliinisuudella miesideaalia, jota kohti poikia ohjattiin kristillisessä poikatyössä. Apologetiikka eli uskonnon rationaalinen puolustaminen sekä ulkoisia hyökkäyksiä että sisäisiä epäilyksiä vastaan muuntautui poikatyössä neuvotte- luiksi identiteeteistä. Sana muuttui, jos nyt ei lihaksi, niin ainakin määrittely- kamppailuksi, jossa soviteltiin erilaisia tapoja elää modernissa maailmassa kris- tittynä miehenä. Ihanne syntyi puolustautuvan asenteen pohjalta, suhteessa ym- päröivän maailmaan, joka oli ainakin uhkakuvissa muuttumassa uskonnolle vä- linpitämättömäksi, jopa vihamieliseksi. Sääty-yhteiskunnan murtuminen tarjosi mahdollisuuden vaihtoehtoisten identiteettien kuvittelulle, mikä koski varsinkin Karilaan kaltaisia nousevan sivistyneistön edustajia ja vasta toisen polven yliop- pilaita. Ulospäin poikatyö näytti melko vähäpätöiseltä harrastustoiminnalta, mutta Karilaan toiminnan ja tekstien analyysi antaa kuvan syvälle menevästä ja tunnepitoisesta identiteettityöstä, jolle erilaiset aktiviteetit muodostivat julkisi- vun. Karilaan kohdalla toiminta laajentui poikakokouksista myös painotuottei- siin ja tietynlaisiin lukemisen tapoihin, jotka tukivat kristillisen poikatyön tavoit- teita.

Karilaasta tuli poikatyöntekijä osin sattuman kautta, kun venäjän opettajan ja tutkijan ura tyssäsi vallankumoukseen. Toisaalta hänen perhetaustastaan ja lapsuudenkokemuksistaan voidaan löytää – jälkiviisaasti toki – useita tekijöitä, jotka veivät hänen uraansa kohti kristillistä poikatyötä juuri toteutuneessa muo- dossa. Tällaisia olivat esimerkiksi pappisisän suomenkielinen ja talonpoikainen tausta, perheen kytkökset körttiläisyyteen ja usko suomenkielisen kulttuurin si- vistystehtävään. Karilas tuli poikatyön pariin vuonna 1918 poikkeuksellisessa ti- lanteessa. Ensimmäinen maailmansota, yhteiskunnalliset levottomuudet, uskon- nonvastainen ilmapiiri ja lopulta sisällissota olivat voimistaneet hänen ideolo- gista intensiteettiään – samoin kuin monen muunkin koulutetun keskiluokan edustajan. Ujosta maalaispappilan pojasta kasvoi suuria esikuvia ja ihanteita nuorille loihtiva "aktivisti". Kriisiaika sai Karilaan tarttumaan lapsuutensa idea- lisoituun yhtenäiskulttuuriin, ja poikatyöntekijänä hän ammensi juuri isänsä

talonpoikais-fennomaanisesta kristillisyydestä, jonka asema vahvistui sisällissodan jälkeisessä Suomessa. 1900-luvun alun kristillinen poikatyö nojautui paitsi kansainvälisen NMKY-liikkeen välityksellä omaksuttuun kristilliseen henkisyysiseen harrastustoimintaan myös moraalireformistiseen ihanteeseen, jonka mukaan miehen tuli pitää tekonsa, puheensa ja ajatuksensa siveellisesti puhtaina. Nämä saivat sisällissodan jälkeen rinnalleen nationalistisia painotuksia, kun kristillinen poikatyö kytkeytyi osaksi sodan voittajaosapuolen kulttuuria ja poliittista hegemoniaa. Kristillinen poikatyö oli mukana "uuden Suomen" rakentamisessa uskonnon, isänmaallisuuden ja urheilun yhteenliittymään nojautuvan kristillisen kansalaiskasvatuksen kautta. Siitä huolimatta sen suhde maailmansodan poikakulttuuriin tuomiin sotaisiin ihanteisiin ja erilaisiin "ulkoisiin" kasvatustavoitteisiin pysyi jännitteisenä.

Nimenomaan suhteessa "ulkoiseen" myös apologeettinen maskuliinisuus sai muotonsa. Kristillistä poikatyötä oli tehty jo vuosisadan alusta lähtien, mutta 1920-luku sen oli laajenemisen ja vakiintumisen aikaa. Toiminnan periaatteeksi vakiintui pyrkimys houkuttaa mukaan mahdollisimman paljon poikia hengellisen rajaa venyttämällä. NMKY-liikkeeltä ja nuorkirkollisilta periytyvä kulttuurimyönteisyys salli harrastustoiminnan, kuten urheilun, retkeilyn, käsitöiden, pelien ja leikkien, tuomisen osaksi kristillistä poikakasvatusta. Vaarana kuitenkin oli, että liian salliva asenne vesitti kaikkein tärkeimmän, uskonnolliset elämäntavat ja arvot. Karilaan kristilliseksi miesideaaliksi muodostui sisäisesti vahva nuori mies, joka pystyi elämään myös uskonnolle välinpitämättömissä yhteisöissä ja harjoittamaan maallista harrastustoimintaa kadottamatta sisäisiä ihanteitaan ja arvojaan. Apologeettinen maskuliinisuus edellytti individualistista asennetta, mikä auttoi pysymään vahvana ryhmäpaineen edessä. Karilas hyödynsi omaperäisesti yhdysvaltalaisfilosofi Ralph Waldo Emersonin filosofiaa korostaessaan pojille itseluottamuksen arvoa. Viesti kuului: miehekkäin mies ei ole se, joka on muiden silmissä rohkein ja voimakkain, vaan se, joka luottaa itseensä niin lujasti, ettei hänen tarvitse edes todistella miehekkyyttään muille. Tällöin kristityn pojan ja miehen oli mahdollista elää tasapainossa maallisen kulttuurin kanssa.

Individualistista asennetta tuki myös uusi kehityspsykologia, jonka tuomisessa käytännön kasvatustyöhön kristillinen poikatyö oli jopa edelläkävijä. Poikatyöntekijöistä tuli poika- ja nuorukaisiän asiantuntijoita, jotka pitivät hallussaan muilta kätkeyttä erikoistietämystä. Poikatyö kytkeytyi laajempaan virtaukseen, jossa uskonnollisia kokemuksia ja kielenkäyttöä käännettiin aikakauden psykologian kielelle. Karilaan kirjoitusten perusteella näyttäisi siltä, että psykologinen tieto tarjosi paradoksaalisesti mahdollisuuden poikaiän hengellistämiseen. Karilas tulkitsi nuoruuden kehitysvaiheita hengellisen kasvun valossa ja samasti uskonnollisen kehityksen pojan aikuistumiseen. Näin myös apologeettinen maskuliinisuus näyttäytyi pojan "luonnollisen" kehityksen päätepisteenä. Tämä strategia oikeutti kristillistä poikatyötä sellaisia väitteitä vastaan, joiden mukaan pojat tuli vapauttaa moralismista ja antaa heidän "olla poikia". Kehityspsykologiasta tuli näin keino haastaa uskonnollisuutta vieroksuvat käsitykset poikien elämästä sen nojalla, että vaikka monet esittivät tietävänsä, mitä pojat

tarvitsivat, kristillinen poikatyö ymmärsi ”todellista” poikaa muita paremmin. Siksi kristillinen poikatyö kiinnittyi nimenomaan psykologisiin nuoruusteorioihin, jotka tulkitsivat nuoruutta itsen etsimisen kautena ja antoivat tilaa myös uskonnollisuudelle. Sen sijaan toisen maailmansodan jälkeinen sosiologinen nuorisotutkimus ei tukenut samalla tavalla kristillisen poikatyön tavoitteita.

Apologeettisen maskuliinisuuden kannalta ei ole yhdentekevää, että Karilaan tekemä poikatyö tukeutui individualismin ja asiantuntijuuden ohella kirjoihin ja lukemisen kulttuuriin. Lukeva elämäntapa resonoi selvästi Karilaan kristillisen miesideaalin kanssa. Miehen aito ydin oli ”sisäistä”, ja sen vuoksi lukeminen palveli paremmin mieheksi kasvamista kuin esimerkiksi urheilu, jolla siläläkin oli oikein mielletynä paikkansa poikien kristillisessä kasvatuksessa. ”Ulkoisen” ja ”sisäisen” vastakkaisuus ilmeni varauksellisuutena ruumiinkulttuuria kohtaan, kun taas henkis-hengellinen harrastustoiminta näyttäytyi lähtökohtaisesti positiivisena. Jos urheilu ja sotaharjoitukset voimistivat ruumista, sisäinen voima syntyi kerrotuista tai luetuista ja lopulta sisäistetyistä (malli)tarinoista, joiden kautta elämän valintatilanteet kohdattiin. Tämä ei ole sinänsä yllättävää, sillä onhan kristinusko voimakkaasti kirjauskonto. Raamatun opettavaisista tarinoista ei puolestaan ollut pitkä matka Karilaan suurmieselämäkertoihin. Voidaankin ajatella, että apologeettinen maskuliinisuus oli paitsi vaihtoehtoinen kuvitelma myös narratiivinen konstruktio. Kärjistäen ilmaistuna kristitty poika ja mies eli kertomusta, johon kuului sisäistä voimaa edellyttävä kilvoittelu hyvän ja pahan välillä. Kertomuksen vakiot asetettiin jo poikaiässä, mutta väärältä polulta palaamiselle oli myös omat mallitarinansa. Performatiivisella tasolla apologeettinen maskuliinisuus merkitsi kieltäytymistä sellaisesta, jota muut pojat ja miehet pitivät normaalina, tai vaihtoehtoisesti sellaisen toiminnan suosimista, jota saatettiin pitää ”epämiehekkäänä”. Mallitarinat – esimerkiksi Karilaan suurmieselämäkerrat – kannustivat pitäytymään ihanteissa luomalla poikalukijan ympärille eräänlaisen vaihtoehtoisen miesyhteisön, jonka normeihin sovitella omaa käytöstään.

Apologeettinen maskuliinisuus voidaan kiteyttää pojille tarjottavaksi identiteettikehikoksi, joka sai muotonsa puolustusasetelmissa 1900-luvun alkupuolen ruumiillisuutta korostavaan mieskansalaisuuteen. Ruumiinkulttuurin sijaan se nojasi kristilliseen individualismiin ja kirjalliseen kulttuuriin. Tämä käsitys poikkea aiemman tutkimuksen pyrkimyksistä selittää kristillistä poikatyötä ”muskelikristillisenä” vastareaktiona uskonnon ”naisistumiseen”. Maskuliinisuuden kriisin sijaan apologeettinen maskuliinisuus – ainakin Karilaan uran kautta tarkasteltuna – kumpusi uskonnon problematisoitumisesta poikien ja miesten vertaisyhteisöissä. Tämä ei tarkoita sitä, etteikö se olisi pönkittänyt myös osaltaan miesten yhteiskunnallista valta-asemaa suhteessa naisiin. Apologeettinen maskuliinisuus oli suhteellisen salliva erilaisille tavoilla elää poikana ja miehenä, kunhan ne eivät olleet vastoin uskonnollisia periaatteita, mutta suhteessa naisiin ja sukupuolijärjestelmään kokonaisuutena se oli konservatiivinen. Vaikkei kristillinen poikatyö saanut alkuaan ”kriisistä”, se voidaan nähdä yhdeksi keinoksi saada naisilta (takaisin) uskonnollis-moraalinen valta-asema mieheyttä reformoimalla. Aiempi tutkimus mieheyden ja kristinuskon välisestä suhteesta on

kiinnittynyt paljolti ”lihaksiin”, mutta privatisoitunut lukeminen tai miesten keskinäinen raamattupiiritoiminta tulisi nekin nähdä yhtä lailla mieheyden performansseina.

Apologeettinen maskuliinisuus ei ollut vain poikatyössä pojille tarjottava ihanne, vaan myös kehikko, johon Karilas sovitteli itseään ja omaa elämäänsä. Tämä käy ilmi etenkin teksteistä, joissa Karilas kuvasi herätyskokemuksen myötä muuttunutta identiteettiään 1940-luvulta lähtien. Karilaan herätyskokemus ei kummunnut vain henkilökohtaisista vastoinkäymisistä vaan kokonaisen kristittynä miehenä elämisen tavan kriisiytymisestä. Ensimmäiset ongelmat kristillisen kasvatuksen ja maallisen harrastuskulttuurin yhdistämisessä ilmenivät jo 1920-luvun lopulla, kun Karilas joutui henkilökohtaisesti konfliktiin nuorukaisosastolaistensa kanssa tanssikysymyksessä. Kiista pakotti tarkentamaan NMKY-ihanteita ja kristillisen nuorukaisen identiteettiä. Samalla se jo povaili koko poikatyön uudelleenarviointia 1930-luvulla, jolloin kristillinen poikatyö ryhtyi tekemään aiempaa selvemmin rajanvetoa maalliseen kulttuurin nähden. Samalla poikatyö kirkollistui, etäännytti kansainvälisestä NMKY-liikkeestä ja sai jyrkempiä isänmaallisia, jopa militaristisia, äänenpainoja. Suunnanmuutos kytkeytyi laajempaan yhteiskunnalliseen murrokseen, jossa oikeistoradikaaliliikkeet vaativat ”paluuta” sisällissodan jälkeiseen poliittiseen ja ideologiseen järjestykseen. Myös Karilas koki 1930-luvulla kansallisen heräämisen, mikä näkyi poikatyössä muun muassa aitosuomalaisuuden ja sotilashenkisen uhrinationalismin muodossa. Vaikka poikatyössä vaadittiin jyrkempää rajanvetoa ”maailmaan”, samaan aikaan voimistuva paatoksellinen isänmaallisuus uhkasi paradoksaalisesti peittää uskonnolliset tunteet alleen.

Käännekohtaksi Karilaan elämässä – ja myös tämän tutkimuksen vedenjakajaksi – muodostui hänen uskonnollinen herätyksensä 1940-luvun alussa. Olenainen osa Karilaan herätystä oli uuden identiteetin rakentaminen irtautumalla vanhasta. Karilas koki edeltävän elämänsä valheelliseksi, sillä hän oli tehnyt kristillistä työtä olematta kokonaisuudessaan uskossa. Herätyskristillisyyteen vanhaan kuuluva ehdottomuuden vaatimus ja henkilökohtainen uskonkokemus, joihin Karilas tutustui viimeistään Mikael Smirnovin myötävaikutuksella, saivat näkemään maailmallisuutta paitsi ympäröivissä ihmisissä myös herätystä edeltävässä itsessä. Vaikka esimerkiksi itsekasvatuksen ihanteesta irtautuminen oli osin Karilaan konversioretoriikkaa, jolla hän sanallisti uutta uskoaan, tulkitsen, että kyse oli myös syvemmällä piilevästä oireesta. Apologeettinen maskuliinisuus siinä muodossa, jossa se Karilaan ajattelussa ja toiminnassa näyttäytyi sisällissodan jälkeen, jätti osan miehistä kylmäksi uskonnon kokemukselliselle puolelle; täydellinen itseluottamus ei jättänyt tilaa heikkouden ja riippuvuuden kokemuksille, joita emotionaalisesti syvä usko edellytti. Tämä sai myös suhteen Jumalaan tuntumaan epäaidolta. Individualismi apologeettisen maskuliinisuuden strategiana piti siten sisällään oman tappionsa siemenet, ainakin siinä historiallisessa kontekstissa, jossa Karilas eli ja vaikutti.

Herätyksen jälkeen Karilas sai uudenlaisen kutsumuksen levittää Jumalan sanaa ja todistaa omasta uskostaan miesten kokouksissa ja raamattupiireissä. Karilaan herätys alkoi saada institutionaalisia uomia, kun se kytkeytyi osaksi

hengellistä liikehdintää, jota ryhdyttiin kutsumaan myöhemmin uuspietismiksi tai viidenneksi herätysliikkeeksi. Aiempi itseluottamuksen ja itsekasvatuksen ihanne korvautui uuspietistisellä uskonveljeydellä, jossa rakennettiin jyrkkää eroa uskovien ja ”maailman” välille. Uskonveljeydestä tuli apologeettisen maskuliinisuuden uusi strategia, joka myös soveltui paremmin muuttuneeseen ympäristöön, kun kristinuskoa haastettiin toisen maailmansodan jälkeen uudella tavalla politiikan ja yhteiskunnallisen keskustelun tasolla. Aiemmassa tutkimuksessa viidesläisyttä ei ole tarkasteltu sukupuolittuneena ilmiönä, mutta ainakin Karilaan kohdalla sillä näyttäisi olevan yhteydet paitsi uskovien maallikkomiesten seurakunnalliseen aktivoitumiseen myös kristillisen maskuliinisuuden muutokseen. Strategian muutos ei merkinnyt kuitenkaan täydellistä katkosta, vaikka Karilas loikin uuden identiteetin irtautumalla vanhasta. Esimerkiksi Karilaan Oulun aikainen rehtori Mauno Rosendal, jota voidaan pitää apologeettisen maskuliinisuuden arkkityyppinä ja yhtenä Karilaan omista esikuvista, tarjosi mallin paitsi itseluottamukseen myös ehdottomaan uskonvarmuuteen ja siitä kumpuaavaan vastarintaan pohjaavalle kristilliselle mieheydelle.

Jää hieman epäselväksi, toiko Karilas uuspietistisen uskonveljeyden myös poikatyöhön palattuaan kristillisen poikatyön johtopaikalle 1950-luvulla. Ainkin isyyden roolin korostamisessa hän näyttäisi ammentaneen kokemuksista, joita oli saanut kristillisissä miesten kokouksissa ja raamattupiireissä. Vaikka kristillisestä poikatyöstä tuli toisen maailmansodan jälkeen pääasiassa seurakuntatoimintaa, etäisyys maalliseen nuorisotyöhön kasvoi. Tämä koski varsinkin Karilaan kaltaisia toimijoita, joilla oli toinen jalka poliittisesti ärhäköityvän viidesläisyyden puolella. Vielä 1950-luvulla Karilas säilytti asemansa niin kristillisessä yhdistyskentässä kuin myös ”Pikku Jättiläisen isänä” maallisessa kulttuurikentässä. 1960-luvun murroksessa hän kuitenkin asemoi itsensä herätyskristilliseen marginaaliin ja koki olevansa arvoineen uhattuna ja alakynnessä – mitä hän tavallaan myös oli. Väitän, että aiemmassa tutkimuksessa Karilasta ja kristillistä poikatyötä on katsottu nimenomaan toisen maailmansodan jälkeisten linssien läpi. Tuo kuva problematisoituu, kun Karilaan uraa tarkastellaan kokonaisuutena ja suhteessa yhteiskunnan muutokseen. Voimakkaan kasvattajalähtöisen ja moralistisen ”esihistorian” sijaan kristillinen poikatyö oli osaltaan tuottamassa sellaista nuoruutta, joka on nähty yleensä vasta 1950- ja 1960-lukujen ”vapautumisen” seurauksena. Tämä siitä huolimatta, että se kytkeytyi enemmän uskonnon puolustamisen kuin liberaalis-demokraattisiin arvoihin ja päämääriin. Nuoruuskäsitysten ja nuorisotyön oppihistorian tutkimuksen tulisi mielestäni jatkosakin kiinnittää huomiota jatkuvuuksiin, joista Karilaan ura on hyvä esimerkki.

Karilaan kasvatustyötä kannattelivat kynä ja Sana, kirjallinen kulttuuri ja kristinuskko, joiden asemasta ja keskinäisestä suhteesta yhteiskunnassa myös hänen vaikutusvaltansa oli riippuvaista. Karilaan asema samanaikaisesti kristillisen poikatyön johdossa ja kustannuspoliittisen eliitin edustajana teki hänestä keskeisen poikakulttuurin portinvartijan. Karilaan kaltaisten moneen suuntaan verkottuneiden risteyshenkilöiden kautta kristillisyyttä myös nuortenkirjallisuuskentässä, samaten kuin ”yleinen” poikakulttuuri, jota esimerkiksi WSOY ylläpiti lehtiensä ja kirjojensa kautta, tuli osaksi kristillistä poikatyötä ja

häivytti sen hengellisyyttä. Karilaan positio kirjallisuus- ja kasvatuskentässä mahdollisti tietyn "Karilas-brändin" synnyn, joka vakiinnutti hänen vaikutusvaltansa ja teostensa menekin. Hänestä tuli julkisuudessa kristillisen kasvattajan sijaan koko kansan tuntema tieto- ja nuorisokirjailija. Kuvaavaa on, että hän alkoi menettää asemiaan vasta 1960-luvulla, jolloin paitsi nuorisokulttuuri myös kirkko ja kirjallisuusala olivat murroksessa. Karilaan uravaiheet ovat myös kuva suomalaisesta yhteiskunnasta. Uskonnolla oli merkittävä rooli kulttuurikentässä ja yleisjulkisuudessa maailmansotien välillä ja vielä toisen maailmansodan jälkeenkin. Poikakulttuurin kristillisyyttä asetettiin tarkempaan syyniin vasta 1960-luvulla, jolloin myös Karilaan tunnetuimpien luomuksien *Joka Poika* -lehden, *Pikku Jättiläisen* ja *Koululaisen Muistikirjan* suuruuden ajat alkoivat olla takanapäin.

Temaattisen elämäkerran lähestymistapa on auttanut minua analysoimaan miehenä elämistä ja poikien kasvatusta paitsi institutionaalisella tasolla myös yksityisesti elettyinä ja koettuna. Varsinkin Karilaan uskonnollisen herätyksen tarkastelu on tarjonnut tutkimusaiheeseeni näkökulmia, jotka olisivat jääneet piiloon ilman elämäkerrallista otetta. Temaattinen elämäkerta on eittämättä toimiva tapa tarkastella sukupuolittunutta kokemista varsinkin sellaisten ilmiöiden ja elämänalueiden kohdalla, joita ei automaattisesti liitettäisi sukupuoleen. Vaikka Karilaan suhde poikien kasvatukseen vaihteli kutsumustyöstä leipätyöhön, se oli perustavalla tavalla henkilökohtaista. Karilas piti itseään etenkin nuorena ujona ja vetäytyvänä. Kasvattajana hän pyrki vetoamaan nimenomaan poikajoukkojen "hiljaisiin", jotka jäivät alakynteen rohkeampiin ja äänekkäämpiin tovereihinsa nähden. Oliko Karilaan toiminnassa kyse uskonnon puolustamisen ohella temperamentiltaan sulkeutuneempien poikien tukemisesta? Ehkä nämä voidaan jopa samastaa: Karilas oli mahdollisesti pannut merkille, että hiljaiset pojat löysivät hänen itsensä tavoin herkemmin uskosta itselleen identiteetin ja halusi perustaa ujojen ja uskovaisten yhteenliittymän uhmaamaan äänekkäiden hegemoniaa. En ole varsinaisesti pohtinut kysymystä tutkimuksessani, mutta se on yksi esimerkki siitä, millaisia näköaloja elämäkerrallinen lähestymistapa voisi avata miesten ja maskuliinisuuksien historiaan. Perinteinen sukupuolihistoria antaa vain vähän välineitä tämänkaltaisten selvästi sukupuolittuneiden mutta luonteeltaan pikemminkin yksityisinä kuin yhteiskunnallisina pidettyjen ilmiöiden analysoimiseen.

Karilas ymmärsi poikien ja miesten elämän erilaisten suostuttelevien voimien ristipaineena. Sukupuoli oli hänelle anatomis-biologinen itsestäänselvyys, mutta se saattoi ainakin miesten kohdalla saada monenlaisia ilmenemismuotoja. Niihin puolestaan vaikuttivat arvot ja ihanteet, joiden ympäröimänä pojat varttuivat aikuisiksi. Karilas omaksui käsityksensä sukupuolesta ennen kuin sukupuoliroolin käsitettä tunnettiin, joten hänelle kyse ei ollut "miesroolista" vaan jonkinlaisesta sisäisten impulssien ja ympäristön yhteisvaikutuksesta syntyvästä tavasta tai tottumuksesta. 1960-luvulla, jolloin sukupuoliroolit joutuivat kritiikin kohteeksi, Karilas oli jo ehtinyt ajautua kulttuuris-poliittisessa kamppailussa vastapuolelle sukupuolten välistä tasa-arvoa vaativien yhteiskunnallisten liikkeiden kanssa. Kiinnostava kontrafaktuaalisen historian kysymys on, olisiko Karilas ja kristillinen poikatyö voinut yhtyä kritiikkiin ja vaatia esimerkiksi isyyslomaa tai

suitsia pojille asetettuja kovuuden vaatimuksia, mikäli vastakkainasettelu ei olisi ollut niin voimakasta¹³⁰⁷? 1960-luvun kritiikki muistutti luonteeltaan 1800-luvun lopun moraalireformia, jossa vaadittiin miehiltä kaksinaismoralismin lopettamista. Apologeettinen maskuliinisuus ei tähdännyt 1960-luvun reformistien taivoin sukupuolten väliseen tasa-arvoon, vaan mieheyden uudistaminen lähti uskonnollisen elämäntavan puolustautumisesta. Silti molempien ”reformien” lopputulos näytti melko samanlaiselta: kummassakin kritisoitiin poikien ja miesten vertaisyhteisöistä tulevia paineita tietynlaiseen – usein miehille itselleen ja muille ihmisille haitalliseen – käytökseen.

Sama pätee myös nykyisiin uudistusvaatimuksiin, ”toksisen maskuliinisuuden” kritisointiin ja kampanjoihin purkaa ”poikakoodia”. Kristinuskoa pidetään usein konservatiivisena linnakkeena, jonka käsitys sukupuolesta on kokoelma kiveen hakattuja ja pyhyiden verukkeella puolustettavia opinkappaleita. Sillä on kuitenkin ollut historiallisesti potentiaalia haastaa vallitsevia miesideeja, näin myös nykyaikana, kuten miesten raamattupiirien elettyä uskontoa 2010-luvulla tutkinut Petri Merenlahti toteaa:

Alistuessaan Jumalan tahtoon ja myöntäessään oman tarvitsevuutensa kristillinen uusi mies muistuttaa miestutkimuksen modernia uutta miestä ja tämän pehmeää, tunteherkkää ja omasta hyvinvoinnistaan huolehtivaa *inklusiivista maskuliinisuutta*. Ellei sitten – kummassakin tapauksessa – kysymys ole pikemminkin *hybridimaskuliinisuudesta*, vanhasta hegemoniapyrkimyksestä uusin, pehmeämmin keinoin, jotka soveltuvat paremmin muuttuneeseen kulttuuriseen toimintaympäristöön.¹³⁰⁸

Oman tutkimukseni perusteella olisin taipuvaisempi kallistumaan jälkimmäiseen vaihtoehtoon. Siitä huolimatta historiallisen jatkumon tuominen mieheyden uudistuspyrkimykseen saattaisi viedä myös nykykeskusteluja eteenpäin. Poikiin ja miehiin kohdistuva muutosvaatimus ei tupsahtanut keskustelukulttuuriin 2000-luvulla, eikä se juonnu pelkästään 1960-luvun rooliodotuksia kritisovasta tasa-arvoajattelusta, vaan sille voidaan löytää vertailukohtia niinkin epäintuitiiviselta tuntuvasta paikasta kuin NMKY:n poikaosastoista, joissa opeteltiin elämään kristittynä miehenä nopeasti muuttuvassa maailmassa.

¹³⁰⁷ Esimerkiksi Yhdistys 9 vaati vuonna 1968 julkilausumassaan ”Mieskin on ihminen” isyyslomaa ja miehen vapauttamista ahtaista rooliodotuksista. Ks. Yhdistys 9 (1995/1968).

¹³⁰⁸ Merenlahti 2020, 246. Kursivointi allekirjoittaneen.

SUMMARY

This doctoral dissertation examines the life and work of Yrjö Karilas (1891–1982), a Finnish teacher, a specialist in YMCA boys' work and a prolific writer of youth literature. The research questions are: how did Karilas end up as a boys' worker and why did he become so influential in the field? What were his main ideals concerning masculinity, and how did those ideals change over time? What were his main educational methods for realising those ideals? The focus of the study is specifically on the gendered ideals and educational methods apparent in Karilas' work.

To answer the research questions, the study employs thematic biography. This entails studying a phenomenon or area of life through the life and experiences of an individual. In this dissertation, the phenomena studied are the ideals and practices of Christian boys' work in Finland from the 1910s to the 1960s. The source materials used in the study consist of Karilas' personal papers (letters, memoirs, notebooks etc.), books and articles written by Karilas, and archival material related to boys' work. The holistic nature of biographical history requires a variety of source types and ways of examining sources, such as reading Karilas' writing as egodocuments and analysing the rhetoric of his educational texts.

In this research, particular attention is paid to the relationship between gender and religion in Karilas' educational work. Christian boys' work is examined as a part of an historical process, that is, the problematization of religion in the lives of boys and men. Although the study focuses on the life of an individual, the networks, structures, and institutions Karilas utilized are also examined to understand the possibilities and limitations of his agency and lived experience. Karilas' educational work is approached as a lived religion, focusing on the everyday forms of religious activity and thinking. Moreover, the ideological goals inherent in Karilas' work are considered as Christian boys' work was one way to carry out a religious worldview, but at the same time it provided places for the (re)definition of Christian masculinity.

Karilas was the son of a Lutheran clergyman who spent his childhood in Piippola, a small municipality located in the Northern Ostrobothnia region of Finland. Karilas later moved to Helsinki to study Russian language in the university. However, in 1918 he started working for the YMCA movement, where he pursued a long career in developing and shaping the field of boys' work. Karilas shaped the meaning and content of Christian boys' work perhaps more than anyone else in Finland. From the 1910s to the 1960s, he worked continuously in the field of boys' informal education in several positions: as a teacher, a field-level boys' worker, and a leader of the national association of Christian boys' work (*Suomen NMKY:n Pojat* and later *Poikien Keskus*). Karilas was especially influential in the field in the 1920s, when Christian boys' work spread and became common among Christian associations in Finland.

In addition to his achievements in Christian boys' work, Karilas exerted significant cultural influence through his published works, namely biographies

and non-fiction. He was best known for *Pikku Jättiläinen*, a book presenting encyclopedic knowledge on a variety of topics and areas of life targeted at young readers. He also published several articles and books concerning boyhood and boys' informal education. Throughout his career, Karilas utilized his dual position rooted in the intersection of the Christian and secular worlds in his educational work. For instance, he was able to make Christian boys' work familiar to a wider public thanks to his popularity as a writer of juvenile non-fiction.

Karilas spent his early childhood in Piippola and Oulu, but in 1903, the family moved to Helsinki after Karilas' father was appointed a senate official. There, Karilas found new friends, started his studies at the university, worked as a teacher of Russian language, and met his spouse, Ester Teittinen. These early stages of Karilas' life were marked by several ground-breaking societal developments: the rise of the socialist labour movement, political modernization, and Russification. Consequently, in the late 1910s, Karilas' teaching career was brought to a halt as the Russian Empire ceased to exist and the Russian language was no longer favoured in Finnish schools and the university.

In 1918, Karilas was invited to do boys' work for the YMCA in Helsinki. From there on, he specialized in boys' education and began to perceive it as his mission. The way Karilas approached his work among boys was influenced by his worldview, his experiences in teaching, and even his childhood memories. For instance, the rural idyll of his childhood came to represent peace and balance, a healthy opposite to the modern way of life shaken by the social unrest of early 20th century Finland.

Karilas' new work brought religion and gender to the fore, as he understood his task namely as that of raising boys into Christian manhood. While Karilas began his career in the Helsinki YMCA, he quickly moved on to act as secretary to the national association of Christian boys' work he himself had founded. Although Christian boys' work was committed to the culture of the Whites, the victorious faction of the Finnish Civil War (1918), it also faced a variety of challenges from the surrounding society. These included the new forms of entertainment enjoyed by urban youth, such as cinema, popular literature, dancing and restaurants. Moreover, while Karilas guided boys' work towards Christian-nationalistic ideals, he had to be careful about introducing secular culture as part of the work. One such central issue was taking stance in relation to the more military forms of male citizenship that were idealized after the war.

Besides developing its structures and methods, Karilas' significance was vital in creating a theory for boys' work. This theory followed examples from abroad that Karilas had come acquainted with in the YMCA and at the international meetings he attended during his years working for the movement. Throughout the 1920s, Karilas wrote several guidebooks that were influential in the field of boys' work for decades to come, for example *Pojat kokoontuvat* (1928) and *Pojan maailma* (1929). These books reflected the reactive nature of boys' work, as religion and spiritual activities were presented as natural, self-evident elements of the lives of boys and men. By the end of the decade, Karilas returned

to do fieldwork in the leadership of boys' work in Helsinki YMCA. There he was faced with a conflict with boys who were more independent and confident than previous generations. This conflict forced Karilas to reconsider and better identify the ideals of the YMCA and the identity of a Christian man.

For Karilas, the 1930s was a time of spiritual re-evaluation that was evident in both his educational work and his personal life. The decade marked several changes in boys' work as it became more connected with the Evangelical Lutheran Church. Moreover, Karilas himself became more patriotic, even to the extent of militarism, something that was also reflected in his educational work, as boys' work started to emphasize nationalistic ideals.

By the end of the decade, Karilas experienced a religious revival that took place amid a broader religious movement that began during the Second World War. After this revival, Karilas left boys' work for a while to focus on Christian men's work. The revival had transformed his ideals, as the previous faith in self-education was replaced by a belief in manhood that was grounded on relying on a brotherhood of faith, powerful spiritual experiences, and the sense of security they inculcated. Thus, Karilas wished to spread the Word and testify to his faith in men's gatherings and Bible study groups. However, Karilas did not abandon boys' work, but reverted to it in the 1950s to lead another generation of boys to the virtues of Christian manhood.

Karilas' personal religious revival is interpreted in this study as a symptom of a crisis of the previously held ideal of a Christian man, a man who inhabited the secular culture without abandoning his principles or losing sight of his Christian belief. Throughout Karilas' career, his educational work was formed in response to the surrounding culture and its ideals of manhood. For instance, before Karilas' personal religious revival, Christian boys' work provided a framework for identification that differed from the contemporary ideals of manhood that underlined its physical, bodily aspects. Instead, it relied on Christian individualism and the literary culture that had been the backbone of Karilas' educational work for decades.

However, the post-war cultural clashes escalated the change in the previous model of a Christian man as religious values and ways of life were increasingly problematized and questioned in male communities. While the content of the ideal Christian man took more spiritual and communal forms amidst these social and cultural upheavals, its portrayal as the natural form of manhood persisted. Thus, in this research, Karilas' educational work is conceptualized as strategies of *apologetic masculinity*. Apologetics, meaning the rational defence of religion, was transformed into negotiations about identities that were formed reactively in response to the challenges posed by the surrounding culture.

LÄHTEET

ARKISTOLÄHTEET

Helsingin NMKY:n arkisto (HNMKYA)

Poika- ja nuorukaisosastojen kokouspöytäkirjat ja vuosikertomukset (KPK)

Yhdistyksen vuosi- ja toimintakertomukset (VK)

Kirjeenvaihto (KI)

Painotuotteita (PT)

Kerholehdet (KL)

Kansallisarkisto (KA)

Alexi Lehtosen arkisto (ALA)

 Kotimaiset saapuneet kirjeet (KSK)

Heimer Virkkusen arkisto (HVA)

 Saapuneita kirjeitä 1920–1968 (SK)

 Käsikirjoituksia 1928–1968 (KK)

Helsingin Normaalilyseon arkisto (HNA)

 Rangaistuspäiväkirja 1905–1923 (Ab:2)

 Harrastustoimintaan liittyvät asiakirjat 1900–1960 (Hg:4)

Nuorten Keskus ry:n arkisto (NKA)

 Vuosikokoukset 1912–1930 (C:1)

 Päätoimikunta 1905–1925 (C:5)

 Muut pöytäkirjat 1918–1980 (C:11)

 Pöytäkirjoja 1919–1936 (Hg:1)

 Lähetettyjä kiertokirjeitä ja tiedotteita 1919–1947 (Hg:3)

 Kirjeenvaihtoa 1921–1934 (Hg:5)

 Sääntöjä ja muuta aineistoa 1909–1949 (Hg:7)

 Koulutus 1919–1932 (Hg:8)

 Leirit ja teemapäivät 1920–1939 (Hg:9)

 Partio- ja urheilutoiminta 1922–1939 (Hg:10)

 Helsingin maailmankonferenssin suomalainen rinnakkaiskokous ja jatkokokous 1926–1927 (Hg:11)

 Kiertokyselyjä (Hg:12)

 Koevastauksia ja kilpakirjoituksia 1919–1922 (Hg:13)

 Kerholehtiä 1905–1920 (Hg:14)

 Ohjelmistoa 1919–1959 (Hg:15)

 Lehtileikkeitä ja painotuotteita 1919–1932 (Hg:16)

Paavo Ruotsalaisen arkisto (PRA)

Poikien Keskus ry:n arkisto (PKA)

 Kokouspöytäkirjat (1932–1945) (KPK)

 Kokouspöytäkirjat (1953–1962) (KPK)

 Toimintakertomukset 1939–1989 (TK)

 Saapuneet asiakirjat 1919–1990 (SA)

Saapuneet kirjeet 1931–1989 (SK)
Ohjelmistot ja toimintamateriaalien tuotanto 1923–1989 (OTT)
Kiertokirjeet 1921–1938 (KK)
Historiallinen aineisto 1953–1989 (HA)
Koulutustoiminta 1929–1990 (KT)
Lähetettyjen kirjeiden toisteet 1947–1990 (LKT)
Partaharjun juhlaleirit (1951–1963) (JL)
Sotapäiväkirjat-kokoelma (SP)
 Jatkosodan ja Lapin sodan sotapäiväkirjat
 17490 Kotijoukkojen esikunta. Rovastintoimisto (1941) (KER)
Valtiollisen poliisin I arkisto (VALPO)
 Henkilömapit
 Mihail Smirnoff 11389 (MS)
WSOY:n arkisto (WSOYA)
 Kirjailijakirjeenvaihto (KKV)
 Yrjö Karilas (YK)
 Tauno Karilas (TK)
 Yrjö Karilaan liikekirjeenvaihto (YKL)
 Agricola-seura (AS)

Kansalliskirjasto (KK)

Eino Johannes Ellilä (EE). Coll. 472.3
Gustaf Johansson (GJ). Coll. 91.2
Paavo Virkkunen (PV). Coll. 263.21

Niilo Karilaan arkisto (NIKA), Ilona Herlinin hallussa
kirjeet, puheet, ansioluettelot

SKS:n arkisto, kirjallisuuden ja kulttuurihistorian kokoelma (SKS KIA)

Lauri Lounelan arkisto (LLA)
Sulo Karpion arkisto (SKA)
Tauno Karilaan käsikirjoitukset (TKK)
Tauno Karilaan haastattelu (TKH)

Yrjö Karilaan arkisto (YKA), kirjoittajan hallussa

kirjeet, käsinkirjoitetut muistelmat (Kkm), sukhistoriikin käsikirjoitus (NKK),
puheet, kirjoitusluonnokset, koulutodistukset ja -aineet, kustannussopimukset,
kokousohjelmistot

LEHDET JA KAUSIJULKAISUT

Aamuruskon kansa
Aitosuomalainen
Ajan Suunta
Arvosteleva luettelo suomenkielisestä kirjallisuudesta
Etsijä

Helsingin Sanomat
Hengellinen Kuukauslehti
Joka Poika
Kaleva
Kasvatus ja koulu
Kirkko ja kaupunki
Kirkon nuoriso
Kotimaa
Koululaisen Muistikirja
Kuukauslehti (vuosina 1917–1921 Nouseva Polvi)
Kuuromykkäin lehti
Kylväjä
Kyläkirjaston Kuvalehden B-sarja
Louhi
Nokian Uutiset
Nuori Voima
Nuorten airut
Opintotoveri
Partiojohtaja
Pieksämäen Sanomat
Pieksämäki
Sana
Uudenmaan Sanomat
Uusi Koululaisen Muistikirja
Uusi Kuvalehti
Uusi Suometar
Uusi Suomi
Veljesvartio

YRJÖ KARILAAN TEOKSET JA KIRJOITUKSET

- Karilas, Y. [Y.K-s] (1910). Pihkovan muistoja. *Kyläkirjaston kuvalehti, B-sarja*, 23 (7), 100-101.
- Karilas, Y. (1915a). Iloisista kesämatkoista. *Nuori Voima*, 7 (5), 131-135.
- Karilas, Y. (1915b). *Venäjänkielen kertauskirja*. Helsinki: Hakaniemen kirjakauppa.
- Karilas, Y. (1916). *Suurmiesten seurassa*. Porvoo: WSOY.
- Karilas, Y. (1918a). Suomen kuningas. *Nuori Voima*, 10 (10), 275-277.
- Karilas, Y. (1918b). Nuori Hindenburg. *Nuori Voima*, 10 (11), 378-383.
- Karilas, Y. (1918c). Puhtaudesta. *Yhteishyvän kodinkirja: joulualbumi I* (s. 145-148). Helsinki: Suomen osuuskauppojen keskuskuunta.
- Karilas, Y. [Y.K-s] (1918d). Kaksi vuorella seisoo. *Nouseva polvi*, 2 (9), 95-96.
- Karilas, Y. & Viherjuuri, H. J. (toim.) (1919). *Koululaisen käsikirja. Koululaisen muistikirjat I-VI käsittävä kokoomateos*. Porvoo: WSOY.
- Karilas, Y. [Y.K-s] (1919a). Työ poikien ja nuorukaisten keskuudessa. *Kotimaa* 18.11.1919.

- Karilas, Y. (1919b). *Suuren hiljaisuuden miehiä*. Porvoo: WSOY.
- Karilas, Y. (1919c). Nuorten harrastukset. *Yhteishyvän kodinkirja: joulualbumi II* (s. 41–49). Helsinki: Suomen osuuskauppojen keskuskunta.
- Karilas, Y. [Y.K-s] (1919d). "Minussa on enemmän". *Nuori Voima*, 11 (14–15), 419–420.
- Karilas, Y. (1919e). Aavikon poika. Yrjö Aukusti Wallin. *Nuori Voima*, 11 (22), 671–676.
- Karilas, Y. [Y.K-s] (1920a). Suomenlahden helmi. Suursaari poikien kesäretkeilyjen päämääränä. *Nuori Voima*, 12 (15–16), 435–438.
- Karilas, Y. (1920b). *Suurten retkeilijäin seikkailuja*. Porvoo: WSOY.
- Karilas, Y. (1920c). *Laula, veikko! Nuorten laulukirja*. Porvoo: WSOY.
- Karilas, Y. [Y. Karilas] (1920d). Suurmiesten koulu. *Nuori Voima*, 12 (13–14), 388–391.
- Karilas, Y. [Y.K-s.] (1921a). Urheilun aatteellinen merkitys. *Nuorten toivo*, 17 (3), 19.
- Karilas, Y. (1921b). Vuorten voittamaton sankari. Yrjö Kastriota-Skanderbeg. *Suomen Sotilas*, 3 (2), 411–413.
- Karilas, Y. (1921c). Muonamiehen mökistä marmorin ääreen. Johannes Takanen. *Nuori Voima*, 13 (22), 14–19.
- Karilas, Y. (1921d). Suurten miesten mielikirjat. *Nuori Voima*, 13 (21), 611–613.
- Karilas, Y. (toim.) (1922a). *Joka Poika. Kristillisen poikatyön käsikirja*. Porvoo: WSOY.
- Karilas, Y. (1922b). *Vaikeuksien voittajia. Elämäkertakokoelma*. Porvoo: WSOY.
- Karilas, Y. [Y.K-s.] (1922c). Poikien merkitys kansakuntien elämässä. *Kotimaa* 16.6.1922.
- Karilas, Y. [Y.K-s.] (1922d). Suomalaisen pojan ihanne. *Nuorten toivo*, 18 (4), 32–33.
- Karilas, Y. (1922e). Vapaustaistelijoita. *Nuori Voima*, 14 (17), 481–484.
- Karilas, Y. (1922f). Onnen tavoittelu. Teoksessa L. Rikala (toim.), *Hengen kahleet. Nautinnon heikymasta ja tunnehurmiosta raittiuteen* (s. 33–47). Suomen Nuorten Kristillisen Liiton hartausjulkaisu. Porvoo: WSOY.
- Karilas, Y. (1923a). Ratkaiseva teko. Piirteitä George Washingtonin elämästä. *Suomen Sotilas*, 5 (48–51), 726–728
- Karilas, Y. (1923b). Hänkin on kerran ollut poika. Piirteitä Charles Dickenin elämästä. *Nuori Voima*, 15 (20), 577–581.
- Karilas, Y. (1923c). Tuli ja leimaus. *Nuori Voima*, 15 (22), 9–16.
- Karilas, Y. (1923d). Suomalaisen pojan ihanne. *Nuorten toveri*, 5 (6–7), 205–210.
- Karilas, Y. (1924a). *Elämäntehtävien edessä. Elämäkertakokoelma*. Porvoo: WSOY.
- Karilas, Y. (toim.) (1924b). *Pikku Jättiläinen. Tietokirja nuorisolle, muistikirja aikuisille ja ohjekirja itseopiskelijoille*. Porvoo: WSOY.
- Karilas, Y. (1924c). Huomiota kiinnitetään poikiin. *Kotimaa* 7.11.1924.
- Karilas, Y. (1924d). Uskonpuhdistajan kuolema. *Suomen Sotilas*, 6 (21), 394–395.
- Karilas, Y. (toim.) (1924e). *Nuoret juhliivat. Ohjelmia ja ohjeita lasten ja nuorten kokouksia sekä juhlia varten*. Porvoo: WSOY.
- Karilas, Y. (1924f). *Pojasta mieheksi*. Helsinki: SNKL.

- Karilas, Y. [Y.K-s.] (1924g). Poikien liikuntokasvatus. *Nuorten toivo*, 9 (6), 74.
- Karilas, Y. (1924h). Hengenheimolaisia. *Nuori Voima*, 16 (22-24), 11-19.
- Karilas, Y. [Y.K-s.] (1924i). Poikatyö iäisyystyönä. *Nuorten toivo*, 9 (5), 46-47.
- Karilas, Y. (1925a). *Taistelu ja voitto. Kirja pojille ja nuorukaisille*. Porvoo: WSOY.
- Karilas, Y. (1925b). Isänmaallisten juhlien merkitys. Teoksessa T. Karilas (toim.), *Maanpuolustajan kirjanen. Ohjelmistoa sotilas- ja suojeluskuntajuhliin ja iltamiin. Lukukirja sotilaille ja suojeluskuntalaisille* (s. 7-11). Helsinki: Suomen Sotilas.
- Karilas, Y. (1925c). Merkillinen valtiomies. John R. Mott, huomattava kristillinen persoonallisuus. *Nuori Voima*, 17 (7), 297-300.
- Karilas, Y. (1925d). Paul Ludwig Hans Anton von Hindenburg. Saksan uusi presidentti. *Suomen Sotilas*, 7 (18), 261-264.
- Karilas, Y. [Y.K-s.] (1925e). Historiallisia kuvia. Viimeiseen veripisaraan saakka. *Suomen Sotilas*, 7 (44), 614.
- Karilas, Y. (1925f). Italian diktaattori. Benito Mussolini, mikä hän on miehiään. *Nuori Voima*, 17 (3), 106-110.
- Karilas, Y. [Y.K-s.] (1925g). Kaksi itsekasvatuksen merkkihenkilöä. *Suomen Sotilas*, 7 (35), 459-460.
- Karilas, Y. (1926a). Isät, pojat ja nuorukaiset. *Nuorten toivo*, 11 (11-12), 143-144.
- Karilas, Y. (1926b). Työ nuorten hyväksi elämäntehtävänä. *Aamu*, 1 (1), 25-28.
- Karilas, Y. (1926c). Reippaita nuoria miehiä. *Suomen Sotilas*, 8 (32-33), 479-480.
- Karilas, Y. (1926d). *Poikien ystävät*. Helsinki: SNKL.
- Karilas, Y. (1927a). Käyntimme Kööpenhaminan liikuntakasvatuskonferenssissa. *Nuorten airut*, 21 (9), 123-125.
- Karilas, Y. [Y. K-s.] (1927b). Retkeilyllä "Saksin Sveitsissä". *Kansan Kuvalehti*, (32), 7.
- Karilas, Y. (1927d). Poikien harrastukset. Teoksessa N. Liakka, N. Kärki & M. Haavio (toim.), *Valo. Tiedettä kaikille. Osa V, ryhmä A I* (s. 1121-1129). Porvoo: WSOY.
- Karilas, Y. (1927e). Yliopisto kotona. *Kotiviesti. Kotimaan perhelukemisto*. Lokakuu/1927.
- Karilas, Y. [Y. Karilas] (1927f). Paikkarin Elias. *Koitto*, (12), 91, 94.
- Karilas, Y. [Y.K.-s.] (1927g). Pojat kolkuttavat. *Nuorten airut*, 22 (3), 46-47.
- Karilas, Y. (1928a). *Pojat kokoontuvat. Ajatuksia poikien kristillisestä kasvatuksesta*. Porvoo. WSOY.
- Karilas, Y. (1928b). Mitä pojat lukevat? Teoksessa N. Liakka, N. Kärki & M. Haavio (toim.), *Valo. Tiedettä kaikille. Osa VIII, ryhmä B III* (s. 1458-1461). Porvoo: WSOY.
- Karilas, Y. (1928c). Ukkosenjyrinän poika. *Nuori Voima*, 20 (7), 198-200.
- Karilas, Y. (1929a). *Pojan maailma. Sielutieteellisiä ja kasvatuksellisia näkökohtia*. Porvoo: WSOY.
- Karilas, Y. (1929b). Urheilun merkitys. Teoksessa A. Liukku (toim.), *Urheilun henki. Periaatteita ja ohjeita miesnuorison urheilua varten* (s. 9-18). Porvoo: WSOY.

- Karilas, Y. (1929c). Nuorukaisen sisäisen elämän keskittyminen. Teoksessa V. J. Aurola (toim.), *Miehet etsimässä elämää. Helsingin Nuorten Miesten Kristillisen Yhdistyksen 40-vuotisjuhlajulkaisu* (s. 82–92). Porvoo: WSOY.
- Karilas, Y. (1929d). Niin korkealla kuin taivas on maasta. *Nuori Voima*, 21 (21–24), 356.
- Karilas, Y. (1929e). *Näkymätön väliseinä*. Porvoo: WSOY.
- Karilas, Y. (1929f). *Kertomuksia suurmiesten lapsuudesta*. Porvoo: WSOY.
- Karilas, Y. (1929g). Orelansin neitsyt. Seitsemäntoistavuotias paimentyttö, joka pelasti isänmaansa. *Hakkapeliitta*, 4 (24–25), 811–813.
- Karilas, Y. [Sameli] (1929g). Kovin lukuhaluinen kansa. *Kansanopisto*, (6), 14–16.
- Karilas, Y. (1930a). *Sankarien seikkailuja. Elämäkertakokoelma*. Porvoo: WSOY.
- Karilas, Y. (1930b). Salaperäinen saari. *Nuori Voima*, 22 (11–12), 328–332.
- Karilas, Y. (1931a). Varhaisnuorison hoito. Teoksessa A. W. Kuusisto (toim.), *Seurakuntatyö. Tietokirja kristikansalle, opas seurakuntatyöntekijöille* (s. 133–145). Porvoo: WSOY.
- Karilas, Y. (1931b). Kuka meistä on ajan herra? Suurmiesten päiväjärjestys. *Nuori Voima*, 23 (1), 6–8.
- Karilas, Y. (1931c). Sytytä pyhä tuli nuorten mieliin! Päiväkirja – uskottu ystävä, sisäinen tuomari, hyvä henki. *Nuori Voima*, 23 (11–12), 329–332.
- Karilas, Y. (1932a). *Wallin, erämaan mies*. Porvoo: WSOY.
- Karilas, Y. (1932b). Taistelu petoa vastaan. Teoksessa A. Rautiainen (toim.), *Toivon joukot III* (s. 6–11). Helsinki: Suomen Opettajain Rahtiusliitto.
- Karilas, Y. (1932c). Erämaan voittaja. *Nuori Voima*, 24 (11–12), 315.
- Karilas, Y. [Y.K.] (1933a). Nuorten lukijain kirjasto. *Kansakoulun lehti*, 51 (18), 284.
- Karilas, Y. (1933b). Kirja kodin apuna. *Turunmaa* 10.10.1933.
- Karilas, Y. (1934a). *Työn ja toiminnan miehiä. Kertomuksia keksijäin, löytöretkeilijäin, uskonsankerien ja ihmiskunnan hyöäntekijäin elämästä*. Porvoo: WSOY.
- Karilas, Y. (1934b). Tunteeton sotilas. *Hakkapeliitta*, 9 (13–14), 395.
- Karilas, Y. (1935). Vaatimattomat taistelijat. *Nuori Voima*, 27 (11–12), 315.
- Karilas, Y. (1936). Kristuksen sotilaina. *Kirkon nuoriso*, 4 (4), 57.
- Karilas, Y. (1937a). Voimallinen tahto ja valkoiset jäävuoret. *Nuori taistelija*, 2 (2), 13–16.
- Karilas, Y. (1937b). Yrjö Aukusti Wallin. *Nuori taistelija*, 2 (3), 11–12, 15.
- Karilas, Y. (1937c). Puolan kansallissankari Tadeusz Kosciuszko. *Nuori taistelija*, 2 (5), 6–8.
- Karilas, Y. (1937d). Italian kansallissankari Giuseppe Garibaldi. *Nuori taistelija*, 2 (5), 5–7.
- Karilas, Y. (1937e). Sydämessä miehen suuruus. *Urheiluviesti*, 3 (7–8), 114–115.
- Karilas, Y. (1937f). Miehen mitta. Teoksessa A. Rautiainen (toim.), *Toivon Joukot X. Nuoren väen kirja* (s. 13–16). Helsinki: Suomen opettajain rahtiusliitto.
- Karilas, Y. (1938). Isänmaanrakkauden muistomerkki. Teoksessa A. Rautiainen, (toim.), *Toivon Joukot XI. Nuoren väen kirja* (s. 7–14). Helsinki: Suomen opettajain rahtiusliitto.

- Karilas, Y. (1939a). Vihollinen on hyökännyt maahan. Teoksessa A. Vaaramo (toim.), *Toivon joukot XII. Nuoren väen kirja* (s. 4-9). Suomen opettajain raittiusliiton palkintokirjoja 1 sarja N:o 12. Helsinki: Suomen opettajain raittiusliitto.
- Karilas, Y. (1940a). Elämä ilmestyi. *Etsijä: Suomen Kristillisen Ylioppilasliiton äänenkannattaja*, 32 (3), 37-38.
- Karilas, Y. (1940b). Vartija, mitä yö kuluu? *Vartija*, 53 (4-5), 48-56.
- Karilas, Y. (1941a). Kerho kotona. *Joka Poika*, 4 (5-7), 4-5.
- Karilas, Y. (1941b). Elämänkutsumus. Teoksessa E. G. Gulin & I. Salomies (toim.), *Nuoruuden kultaiset vuodet* (s. 78-89). Porvoo: WSOY.
- Karilas, Y. (1941c). Kärsimyksen koulussa. Historian merkkihenkilöitä sairauksien kanssa kamppailemassa. *Suomen terveydenhoito-lehti*, 53 (2), 60-62.
- Karilas, Y. (1941d). Isille ja äideille. *Veljesvartio*, 3 (3), 70-71.
- Karilas, Y. (1941e). Koko kansan yhteistä omaisuutta. *Kirkon nuoriso*, 9 (10), 155-156.
- Karilas, Y. (1942a). *Oppia ikä kaikki. Innokkaiden opiskelijain ja viisaiden opettajien elämäkokemuksia*. Porvoo: WSOY
- Karilas, Y. (1942b). *Ankara taistelu. Kertomuksia sisäisen rintaman satureista ja heidän voitoistaan*. Helsinki: Suomen opettajain raittiusliitto.
- Karilas, Y. [Y.K-s.] (1943). Vähälläpä luulet taivuttavasi minut kristityksi. Suolaisia sanoja "melkein kristityille". *Nuori mies*, 3 (1-4), 5-6.
- Karilas, Y. (toim.) (1944a). *Pikku Jättiläinen. Tietokirja nuorisolle, muistikirja aikuisille, ohjekirja opiskelijoille*. Yhdestoista painos. Porvoo: WSOY.
- Karilas, Y. (1944b). Sydämen säveleitä. Välähdyksiä 70 v. merkkipäiväänsä viettävästä tohtori Paavo Virkkusesta seurakunnan ja sen nuorten opettajana. *Helsingin kirkkosanomien* 27.9.1944.
- Karilas, Y. (1944c). Kristillinen nuorukaistyö. Teoksessa Y. Karilas, V. J. Aurola, S. Karpio & R. Aalto (toim.), *Pojasta mieheksi. Kristillisen poika-, nuorukais- ja miestyön käsikirja* (s. 131-200). Porvoo: WSOY.
- Karilas, Y. (toim.) (1945). *Pikku Jättiläinen. Tietokirja nuorisolle, muistikirja aikuisille, ohjekirja opiskelijoille*. Kahdestoista painos. Porvoo: WSOY.
- Karilas, Y. (toim.) (1950a). *Auringon noustessa. Kansan Raamattuseuran evankelistain todistuksia*. Helsinki: Kuva ja Sana.
- Karilas, Y. (1950b). *Kipinät syttyvät. Kertomuksia nuorelle väelle historian merkkihenkilöiden elämäntaipaleelta*. Helsinki: Kuva ja Sana.
- Karilas, Y. (1957). Isät ja pojat. *Koti*, (10), 259-260.
- Karilas, Y. [Y.K-s.] (1961a). Tämän päivän poika. *Sana* 15.2.1961.
- Karilas, Y. (1961b). Rauhan töissä se ollut on...*Sana* 7.12.1961.
- Karilas, Y. (toim.) (1962). *Suuri ohjelmakirja. Nuorten ohjelmaa kotien, koulujen ja kerhojen tilaisuuksiin*. Porvoo: WSOY.
- Karilas, Y. (1965a). "Olen unessa useasti sinun kaduillas, koulutie". *Yhteishyvä* 22.9.1965.
- Karilas, Y. [Antero Vipunen] (1965b). Suomalainen beduiini. *Joka Poika*, (5-6), 116-117.

- Karilas, Y. (1965c). Taistelu jatkuu. *Sana* 7.10.1965.
- Karilas, Y. (1965d). Tätä lajia – rukouksella ja paastolla. *Veljesvartio*, 27 (2), 29.
- Karilas, Y. (1967a). Nuoret kristityt ovat toivon merkki. *Sana* 1.6.1967.
- Karilas, Y. (1967b). Rakas isänmaa. *Joka Poika*, (22), 354–355.
- Karilas, Y. (1971). *Niilo Karilas ja hänen sukunsa*. Helsinki: Suvun jäsenet.
- Karilas, Y. (1981). Herran koulussa. Teoksessa M. E. Pitkänen (toim.), *Tottelimme taivaallista näkyä* (s. 77–80). Helsinki: Nuorten Keskus.

MUU AIKALAISKIRJALLISUUS JA MUISTELMAT

- Aurola, V. J. (1944). Kristillinen miestyö. Teoksessa Y. Karilas, V. J. Aurola, S. Karpio & R. Aalto (toim.), *Pojasta mieheksi. Kristillisen poika-, nuorukais- ja miestyön käsikirja* (s. 201–252). Porvoo: WSOY.
- Bernieri, J. (1941). *Salattu elämä Kristuksen kanssa Jumalassa*. Suomentanut Yrjö Karilas. Porvoo: WSOY.
- Donner, S. (1919). Helsingin valkokaarti. Teoksessa T. Svedlin (toim.), *Valkoisten salainen toiminta Helsingissä punaisena aikana* (s. 5.29). Jyväskylä: Gummerus.
- Giovanni, V. [H. J. Viherjuuri] (toim.) (1926). *Poikien oma kirja III*. Helsinki: Otava.
- Gulin, E. (1967). *Elämän lahjat. Edellinen osa 1893–1945*. Porvoo: WSOY.
- Hissa, P. I. (1953). *Tuo poikasi tänne! Kirkkomme poikatyökysymyksen tarkastelua*. Helsinki: Poikien Keskus.
- Hollo, J. A. (1931). *Itsekasvatus ja elämisen taito*. Porvoo: WSOY.
- Ingman, L. (1932). *Seurakunnallinen nuorisotyö. Alustus lokakuussa 1932 pidettävään Turun hiippakunnan synodaalikokoukseen*. Turku: Turun arkkhiippakunta.
- Jones, S. (1934). *Kristinuskon sanoma ja aikamme hätä*. Helsinki: WSOY.
- Jäämaa, I. (1925). *Nuorten kokeilijain ja keksijäin kirja*. Neljäs, lisätty painos. Porvoo: WSOY.
- Kaila, T. T. (1954). *Eräs elämä. Muistelmia ja merkintöjä*. Helsinki: Toivo T. Kaila.
- Kailo, U. (1953). Kristilliset keskusjärjestöt. Teoksessa A. Nikolainen, T. Laitinen & O. K. Heliövaara, *Jumalan vainiot* (s. 228–274). Helsinki: Agricola-seura.
- Karilas, E. [E. K-s.] (1918). Kauneinta elämässä. *Yhteishyvän kodinkirja: joulualbumi I* (s. 161–163). Helsinki: Suomen osuuskauppojen keskuskuunta.
- Karilas, E. & Karilas, Y. (toim.) (1954). *Uusi herätys. Billy Grahamin sanoma*. Helsinki: Kuva ja Sana.
- Karilas, T. (1928). *Kuolemaantuomittu majuri. Seikkailukertomus*. Poikien Seikkailukirjasto 12. Otava: Helsinki.
- Karilas, T. (1929). *Kauhujen maa. Seikkailukertomus*. Poikien seikkailukirjasto 14. Otava: Helsinki.
- Karilas, T. (1966). Nuortenkirjallisuuden nykytutkimuksesta. Teoksessa Lappalainen, Irja (toim.), *Nuorten kirja Suomessa. Ennen ja nyt* (s. 116–122). Helsinki: WSOY.
- Karpio, S. (1973). Pienten palvelija suurten edessä 4. *Kuukauslehti*, (4), 45–46.
- Kemppinen, K. (2000). *Laamanni muistelee*. Porvoo: WSOY.

- Koskenniemi, V. A. (1935). *Onnen antimet. Lukuja elämäni kirjasta*. Helsinki: WSOY.
- Kuusisto, A. W. (toim.) (1931). *Seurakuntatyö. Tietokirja kristikansalle, opas seurakuntatyöntekijöille*. Porvoo: WSOY.
- Levälahti, K. E. (1929). *Poika-kirja*. Helsinki: Suojeluskuntain kustannusosakeyhtiö.
- Louhivuori, V. (1914a). Poikaosastot. *Nuorten airut*, 8 (5), 69–71.
- Louhivuori, V. (1914b). Poikaosastot II. *Nuorten airut*, 8 (6–7), 86–90.
- Louhivuori, V. (1915). *Neljännesvuosisataa nuorisotyötä. N.M.K.Y. liikkeen vaiheet Suomessa vv. 1889–1914*. Helsinki: Suomen NMKY.
- Louhivuori, V. (1922). Poikatyön käytännölliset muodot. Teoksessa Y. Karilas (toim.), *Joka poika. Kristillisen poikatyön käsikirja* (s. 75–83). Porvoo: WSOY.
- Lukka, F. (toim.) (1925). *Kevätkylvöä. Kristillisen tyttötyön käsikirja*. Helsinki: SNKL.
- Reima, V. (1919). *Mitä kylvetään, sitä niitetään. Sota-ajan vaikutuksia koteihin, lasten ja nuorten elämään*. Helsinki: Edistysseurojen kustannus Oy.
- Rikala, L. (1918). *Uuden Suomen rakentaminen ja kristillinen nuorisotyö*. Helsinki: WSOY.
- Rosenqvist, A. (1914). *Valhe ja eettinen kasvatust. Psykologinen ja eksperimentalipedagoginen tutkimus*. Keisarillinen Aleksanterin-yliopisto. Väitöskirja.
- Saarentaus, K. (1993). *Oltiinpa kerran*. Jyväskylä: Gummerus.
- Sormunen, E. (1939). *Elämän tie. Kristillinen pelastusjärjestys*. Helsinki: WSOY.
- Tapio, P. (1958). *Täällä on poika*. Pieksämäki: Suomen Kirkon Sisälähetysseura.
- Törnvall, B. (1927). *Miehen kunnia. Siveellisyysesitelmiä pojille ja nuorukaisille*. Porvoo: WSOY.
- Virkkunen, P. (1909). *Kuudes käsky. Rippikoulun ikäisille. Sukupuolisiveellisyyttä nuorille I*. Porvoo: WSOY.
- Virkkunen, P. (1911). *Lapsielutieteen merkitys kristinuskon opetuksessa*. Laajennettu esitelmä. Porvoo: WSOY.
- Voipio, A. (1960). *Elämäni*. Porvoo: WSOY.
- Waltari, M. (1937). Suomalaisen Normaalilyseon vaiheita. Historiikka ajoista 1867–1887–1937. Teoksessa *Helsingin Suomalainen Normaalilyseo 1887–1937. Juhlajulkaisu* (s. 9–83). Helsinki: Otava.
- Waltari, M. (1980). *Kirjailijan muistelmia*. Toim. Ritva Haavikko. Porvoo: WSOY.

TUTKIMUSKIRJALLISUUS

- Aalto, I. (2010). Katsaus isyyden historiaan sääty-yhteiskunnasta nykyaikaan. Teoksessa J. Mykkänen & I. Aalto (toim.), *Isyyden ihanteet, arki ja kokemukset. Raportti isyyden tutkimuksesta Suomessa* (s. 15–35). Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.
- Aalto, I. (2016). Miestutkimus sukupuolentutkimuksen muuttuvalla kentällä. *Sukupuolentutkimus*, 29 (1), 5–17.

- Aaltonen, S. (1995). *Mauri Tiilikainen, vaudin ja vastuun mies*. Helsinki: Karasana.
- Aapola, S. & Kaarninen, M. (2003). Näkökulmia suomalaisen nuoruuden ja nuorison historiaan. Teoksessa S. Aapola & M. Kaarninen (toim.), *Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuoruuden historia* (s. 9–31). Helsinki: SKS.
- Aapola, S. (1999). *Murrosikä ja sukupuoli. Julkiset ja yksityiset ikämäärittelyt*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 763. Helsinki: SKS. Väitöskirja.
- Aapola, S. (2003). Murrosiän lyhyt historia Suomessa. Teoksessa S. Aapola & M. Kaarninen (toim.), *Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuoruuden historia* (s. 87–105). Helsinki: SKS.
- Ahlbäck, A. (2010). *Soldiering and the making of Finnish manhood. Conscription and masculinity in interwar Finland, 1918–1939*. Åbo Akademi University. Väitöskirja.
- Ahlbäck, A. (2014). Taistelu mieheyden militarisoinnista itsenäisyyden alkuvuosina. Teoksessa P. Markkola, A. Östman & M. Lamberg (toim.), *Näkymätön sukupuoli. Mieheyden pitkä historia* (s. 192–223). Tampere: Vastapaino.
- Aho, J. (1993). *Sieluun piirretty viiva. Psykologisia perinteitä suomenmielisestä sielutieteestä kokeelliseen kasvatustutkimukseen*. Oulu: Pohjoinen. Väitöskirja.
- Aho, T., Eerola, P., Hyvönen, H. & Kosonen, T. (2020). Miehet ja maskuliinisuudet – hankala yhtälö? *Sukupuolentutkimus*, 33 (2), 2–7
- Ahokas, M. (2014). Yksilö ja lukemisen historia 1700-luvulla. Teoksessa H.-M. Ketola, J. Meriläinen, Juha, S. Mikkola & P. Salmesvuori (toim.), *Suurmiehistä rahvaannaisiin. Yksilö ja yhteisö kristinuskon historiassa* (s. 319–349). Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 229. Helsinki: Suomen kirkkohistoriallinen seura.
- Ahonen, R. (1983). *Kristillisen lähetystyön ja amerikkalaisen imperialismin dilemma John R. Mottin ajattelussa*. Missiologian ja ekumeniikan seuran julkaisuja 40. Helsinki: Missiologian ja ekumeniikan seura. Väitöskirja.
- Ahonen, R. (1987). *Amerikkalaisen herätyskristillisyyden edistysoptimismi. Herätysaarnaajien evankelioimisen näkemys 1700-luvulta Billy Grahamiin*. Helsinki: Kirjapaja.
- Ahonen, J. (2006). Raittiusaatteen kriisi. Teoksessa M. Peltonen, K. Kilpiö & H. Kuusi (toim.), *Alkoholin vuosisata. Suomalaisten alkoholiolojen käännteitä 1900-luvulla* (s. 328–375). Historiallinen arkisto 122. Helsinki: SKS.
- Alanen, A. (1976). *Santeri Alkio*. Porvoo: WSOY.
- Alanen, L. (2001). Lapsuus yhteiskunnallisena ilmiönä. Sosiologia ja sukupolvijärjestys. Teoksessa A. Sankari & J. Jyrkämä (toim.), *Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa* (s. 161–186). Tampere: Vastapaino.
- Alcorn, A. L. (2009). Flying into modernity. Model airplanes, consumer culture, and the making of modern boyhood in the early twentieth century. *History and Technology*, 25 (2), 115–146.
- Alhonsaari, A. (1987). *Eino Sormunen, kulttuuripiispa*. Kirkon tutkimuskeskus sarja A N:o 47. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

- Ankersmit, F.R. (2001), *Historical representation*. Stanford: Stanford University Press.
- Annola, J. (2019a). "Tehe minusta itselles kunnian astia!" Kuuluminen ja kutsumus saarnaaja Antti Mäkisen elämässä 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa. Teoksessa J. Annola, V. Kivimäki & A. Malinen (toim.), *Eletty historia. Kokemus näkökulmana menneisyyteen* (s. 149–177). Tampere: Vastapaino.
- Annola, J. (2019b). A place in the sun? Education as a middle-class family value in nineteenth-century Finland. Teoksessa U. Aatsinki, J. Annola & M. Kaarninen (toim.), *Families, values, and the transfer of knowledge in northern societies, 1500–2000* (186–205). New York: Routledge.
- Antikainen, M-R. (2003). *Sääty, sukupuoli, uskonto. Mathilda Wrede ja yhteiskunnan muutos 1883–1913*. Bibliotheca historica 83. Helsinki: SKS.
- Antikainen, M-R. (2006a). *Suuri sisarpiiri. NNKY-liike Suomessa 1890-luvulta 1990-luvulle*. SKS: Helsinki.
- Antikainen, M-R. (2006b). Demokratian synnystä moderniin moniarvoisuuteen 1990-luvulla. Teoksessa M-R. Antikainen, E. M. Laine & A. B. Yeung, (toim.), *Kaupunkilaisten kirkko. Helsinkiläisten ja seurakunnan kohtaamisia kuudella vuosisadalla* (s. 89–160). Helsinki: Otava.
- Anttila, A-H. (2009). Sosialismin ihanteet ja tulevaisuuden kansalainen. Teoksessa A-H. Anttila, R. Kauranen, O. Löytty, M. Pollari, P. Rantanen & P. Ruuska (toim.), *Kuriton kansa. Poliittinen mielikuvoitus vuoden 1905 suurlakon ajan Suomessa* (s. 161–189). Tampere: Vastapaino.
- Arffman, K. (1996), *Mitä oli luterilaisuus? Johdatus kadonneeseen eurooppalaiseen kristinuskon tulkintaan*. Helsinki: Helsinki University Press.
- Aro-Heinilä, I. (2005). "Sinä olet viisas tyttö, mutta Jumala on viisaampi". *Naisen kuva, roolit ja ihanteet Hilja Haahden tuotannossa 1895–1966*. Helsinki: Helsingin yliopisto. Väitöskirja.
- Auranen, A. (2008). *Lestadiolais-uuspietistinen konservatiiviteologi. Uuras Saarnivaaran elämä ja toiminta vuoteen 1966*. Studia historica septentrionalia 53. Rovaniemi: Pohjois-Suomen historiallinen yhdistys. Väitöskirja.
- Aurell, T. (2009). "Isänmaa ota meidät kokonaan". *Otavan Poikien seikkailukirjasto nuorten kasvattajana ja viihdyttäjänä vuosina 1925-1948*. Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.
- Aurola, V. J. (1941). *NMKY-liike kristillisen nuorisoliikkeemme esitaistelijana*. Helsinki: Suomen NMKY:n Liitto.
- Banner, L. W. (2009). AHR roundtable. Biography as history. *The American Historical Review*, 114 (3), 579–568.
- Bederman, G. (1989). "The women had charge of the church work long enough". The men and Religion Forward Movement of 1911–1912 and the masculinization of middle-class Protentatism. *American Quarterly*, 41 (3), 432–465.
- Bederman, G. (1995). *Manliness and civilization. A cultural history of gender and race in the United States, 1880–1917*. Chicago: University of Chicago Press.

- Bengtsson, N. (2013). Lasten ja nuorten käännetietokirjallisuuden varhaisvuosisadat ja tietokirjallisuuden moninaisuus. Teoksessa O. Paloposki & H. K. Riikonen (toim.), *Suomennetun tietokirjallisuuden historia 1800-luvulta 2000-luvulla* (s. 578–598). Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1289. Helsinki: SKS.
- Bergholm, T. (2020), *Kiihkeä Koivisto. Nuoruus, sota, onni*. Helsinki: Otava.
- Blaschke, O. (2011). The unrecognised piety of men. Strategies and success of the re-masculinisation campaign Around 1900". Teoksessa Y. M. Werner (toim.), *Christian masculinity. Men and religion in northern Europe in the 19th and 20th Centuries* (s. 21–45). Leuven: Leuven University Press.
- Bourdieu, P. (2000/1986). The biographical illusion. Englanniksi ranskasta kääntäneet Yves Winkin ja Wendy Leeds-Hurwitz. Teoksessa P. du Gay, J. Evans & P. Redman (toim.), *Identity. A Reader* (s. 297–303). London: Sage.
- Bristow, J. (1991). *Empire boys. Adventures in a man's world*. London: HarperCollins.
- Caine, B. (2010). *Biography and history*. New York: Palgrave Macmillan.
- Carrigan, J., Connell B. & Lee, J. (1985). Toward a new sociology of masculinity. *Theory and Society*, 14 (5), 551–604.
- Cerutti, S. (2004). Microhistory. Social relations versus cultural models? Teoksessa A-M. Castren, M. Lonkila & M. Peltonen (toim.), *Between sociology and history. Essays on microhistory, collective action, and nation-building* (s. 17–40). Helsinki: SKS.
- Clark, A. (2007). The rhetoric of masculine citizenship. Concepts and representations in modern political culture. Teoksessa S. Dudink, K. Hagemann & A. Clark (toim.), *Representing masculinity. Male citizenship in modern Western culture* (s. 3–22). New York: Palgrave Macmillan.
- Cohen, A. J. (2002). Flowers of evil. Mass media, child psychology, and the struggle for Russia's future during the First World War. Teoksessa J. Marten (toim.), *Children and war. A Historical anthology* (s. 38–49). New York: New York University Press.
- Connell, R. W. & Messerschmidt, J. W. (2005). Hegemonic masculinity. Rethinking the concept. *Gender & Society*, 19 (6), 829–859.
- Connell, R.W. (2005). *Masculinities*. Second Edition. Cambridge: Polity Press.
- Couser, T. G. (2012). *Memoir. An Introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Danziger, K. (1997). The Historical formation of selves. Teoksessa R. D. Ashmore & L. J. Jussim (toim.), *Self and identity. Fundamental issues* (s. 137–159). New York: Oxford University Press.
- Darnton, R. (2009). *The Case for books. Past, present, and future*. New York: Public Affairs.
- Davis, N. Z. (1996). Sosiaalishistorian haasteet. Teoksessa M. Rahikainen (toim.), *Matkoja moderniin* (s. 9–17). Historiallinen arkisto 107. Helsinki: Suomen historiallinen seura.
- Deane, B. (2011). Imperial boyhood. Piracy and the play ethic. *Victorian Studies*, 53 (4), 689–714.

- Depkat, V. (2014). The challenges of biography. European-American reflections. *Bulletin of the GHI*, 55 (Fall 2014), 39–48.
- Donson, A. (2006). Why did German youth become Fascists? Nationalist males born 1900 to 1908 in war and revolution. *Social History*, 31 (3), 337–358.
- Dunae, P. A. (1980). Boy's literature and the idea of Empire, 1870–1914. *Victorian Studies*, 24 (1), 105–121.
- Eiranen, R. (2019). *Lähisuhteet ja nationalismi. Aate, tunteet ja sukupuoli Tengströmin perheessä 1800-luvun puolivälissä*. Tampereen yliopiston väitöskirjat 79. Tampereen yliopisto. Väitöskirja.
- Ekholm, K. (2000). *Kielletyt kirjat 1944–1946. Yleisten kirjastojen kirjapoistot vuosina 1944–46*. Jyväskylä: Things to come. Väitöskirja.
- Ekqvist, K. (2011). Kasvatuksen haasteena demokratia – Friedrich Wilhelm Foersterin kansalaiskasvatus ennen ensimmäistä maailmansotaa. *Kasvatus & Aika*, 5 (1), 19–37.
- Eskelinen, H. (2004). *Me tahdoimme suureksi Suomenmaan. Akateemisen Karjala-Seuran historia. 1, Tausta, organisaatio, aatteet ja asema yhteiskunnassa 1922–1939*. Helsinki: WSOY. Väitöskirja.
- Eskola, E. (2004). *Suosittelut, valitut ja luetut. Kirjallisuus kirjastoissa 1918–1939*. Acta Universitatis Tamperensis 1049. Tampere: Tampere University Press. Väitöskirja.
- Eskola, J. & Suoranta, J. (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Fewster, D. (2006). *Vision of past glory. Nationalism and the construction of early Finnish history*. Studia fennica historica 11. Helsinki: SKS.
- Fingerroos, O. & Haanpää, R. (2006). Muistitietotutkimuksen ydinkysymyksiä. Teoksessa O. Fingerroos, R. Haanpää, A. Heimo ja U-M. Peltonen (toim.), *Muistitietotutkimus. Metodologia kysymyksiä* (s. 25–48). Helsinki: SKS.
- Florin, C. (2014). Biografia rajoja rikkomassa. Kolme esimerkkiä ruotsalaisesta elämäkertatutkimuksesta. Teoksessa H. Hakosalo, S. Jalagin, M. Junila & H. Kurvinen (toim.), *Historiallinen elämä. Biografia ja historiantutkimus* (s. 27–44). Helsinki: SKS.
- Fout, J. C. (1992). Sexual politics in Wilhelmine Germany. The male gender crisis, moral purity, and homophobia. Teoksessa J. C. Fout (toim.), *Forbidden history. The state, society, and the regulation of sexuality in modern Europe* (s. 259–292). Chicago: The University of Chicago Press.
- Franzén, R. (1994). Rivals or allies? Gender interaction in the Finnish student Christian federation 1897–1914. *Scandinavian Journal of History*, 19 (2), 117–141.
- Frigren, P. (2017). Tirkistelyä vai ymmärryksen lisäämistä? Historiantutkija arkaluontoisista asioista kirjoittamassa. Teoksessa S. Lidman, A. Koskivirta & J. Eilola (toim.), *Historiantutkimuksen etiikka* (s. 51–70). Helsinki: Gaudeamus.
- Gelber S. M. (1999). *Hobbies. Leisure and the culture of work in America*. New York: Columbia University Press.

- Giddens, A. (1984). *Yhteiskuntateorian keskeisiä ongelmia. Toiminnan, rakenteen ja ristiriidan käsitteet yhteiskunta-analyysissä*. Helsinki: Otava.
- Gillis, J. R. (1974). *Youth and history. Tradition and change in European age relations 1770–Present*. London: Academic Press.
- Gleason, M. (2016). Avoiding the agency trap: caveats for historians of children, youth, and education. *History of Education*, 45 (4), 446–459.
- Grant, J. (2014). *The boy problem. Educating boys in urban America, 1870–1970*. Baltimore: John Hopkins.
- Green, M. (1993). *The Adventurous male. Chapters in the history of the white male mind*. University Park, Pa: Pennsylvania State U. P.
- Groothuis, D. (2011). *Christian apologetics. A Comprehensive case for biblical faith*. Downers Grove: InterVarsity Press.
- de Haan, B. (2014). The eclipse of biography in life writing. Teoksessa H. Renders & B. de Haan (toim.), *Theoretical discussions of biography. Approaches from history, microhistory, and life writing* (s. 177–194). Leiden: Brill.
- Haapala, P. (1995). *Kun yhteiskunta hajosi. Suomi 1914–1920*. Helsinki: Kleio ja Nykypäivä.
- Haapala, P. (2003). Nuoriso numeroina. Teoksessa S. Aapola & M. Kaarninen (toim.), *Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuoruuden historia* (s. 67–85). Helsinki: SKS.
- Haapala, P. (2009). Kun kansankirkko hajosi. Teoksessa I. Huhta (toim.), *Sisällisota ja kirkko 1918* (s. 17–23). Suomen Kirkkohistoriallisen Seuran Toimituksia 212. Helsinki: Suomen Kirkkohistoriallinen Seura.
- Haapala, P. (2018). Kaaoksen monet juuret. Teoksessa T. Tepora & A. Roselius (toim.), *Rikki revitty maa. Suomen sisällissodan kokemukset ja perintö* (s. 27–51). Helsinki: Gaudeamus.
- Haataja, H. (2020). *”Tahtoratkaisustamme riippuu lopulta kaikki”*. Urho Muroman käsitys uudestisyntymisestä ja pyhityksestä. Helsinki: Helsingin yliopisto. Väitöskirja.
- Hakala, H. (2006). *Uudelleenkerrotut kansalliset kuvot. Kansalliset ideaalit suomalaisessa 1920- ja 1930-luvun nuortenkirjallisuudessa*. Licensiaatintutkielma, Oulun yliopisto.
- Hakaste, S. (1992). *Yhteiskasvatuksen kehitys 1800-luvun Suomessa sekä vastaavia kehityslinjoja naapurimaissa*. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 133. Helsinki: Helsingin yliopisto. Väitöskirja.
- Hakosalo, H. (2014). Tasohyppelyä. Varhaiset suomalaiset naislääkärit ja historiallisen biografian monimuotoisuus. Teoksessa H. Hakosalo, S. Jalagin, M. Junila & H. Kurvinen (toim.), *Historiallinen elämä. Biografia ja historiantutkimus* (s. 45–61). Helsinki: SKS.
- Hakosalo, H., Jalagin, S., Junila M. & Kurvinen, H. (2014). Johdanto. Elämää suurempaa. Teoksessa H. Hakosalo, S. Jalagin, M. Junila & H. Kurvinen (toim.), *Historiallinen elämä. Biografia ja historiantutkimus* (s. 7–23). Helsinki: SKS.

- Hall, D. E. (toim.) (1995). *Muscular Christianity. Embodying the Victorian age*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Halldórsdóttir, E. H., Kinnunen, T. & Leskelä-Kärki, M. (2016). Doing biography. Teoksessa E. H. Halldórsdóttir, T. Kinnunen, M. Leskelä-Kärki & B. Possing (toim.), *Biography, gender and history. Nordic perspectives* (s. 7–34). Turku: Turun yliopisto.
- Halmesvirta, A. (1995). Kansallisen vastustuskyvyn puolesta. Konrad ReijoWaara ja degeneraation idea 1880–1918. Teoksessa M. Lahtinen (toim.), *Historiallinen arkisto 105* (s. 13–69). Helsinki: Suomen historiallinen seura.
- Halmesvirta, A. (1997). Riiviöistä ritareiksi. Vernerin Louhivuori, suomalaisen partioaatteen synty ja nuorkirkollinen luonteenmuokkausideologia 1910–1924. *Historiallinen arkisto 109* (s. 7–59). Helsinki: Suomen historiallinen yhdistys.
- Halmesvirta, A. (2001a). Koulupoikien vapautuksen politiikka. Ferenc Molnár ja Budapestin katupojat. Teoksessa S. Riukulehto, A. Halmesvirta & K. Pöntinen (toim.), *Politiikkaa lastenkirjoissa* (s. 53–66). Tietolipas 178. Helsinki: SKS.
- Halmesvirta, A. (2001b). Sukupuolihygieniä ja nuorisopolitiikka. Mitä Suomen tyttöjen ja poikien tuli tietää suvunjakamisesta? Teoksessa S. Riukulehto, A. Halmesvirta & K. Pöntinen (toim.), *Politiikkaa lastenkirjoissa* (s. 67–78). Tietolipas 178. Helsinki: SKS.
- Hammar, I. (2000). From Fredrika Bremer to Ellen Key. Calling, gender and the emancipation debate in Sweden, c. 1830–1900. Teoksessa Markkola, Pirjo (toim.), *Gender and vocation. Women, religion and social change in the Nordic countries, 1830–1940* (s. 27–67). *Studia historica* 64. Helsinki: SKS.
- Harjula, M. (2007). *Terveysten jäljillä. Suomalainen terveystieteiden politiikka 1900-luvulla*. Tampere: Tampere University Press.
- Harmainen, A. & Pollari, M. (2014). Biografian mahdollisuuksista ja rajoista työväenliikkeen ja teosofian tutkimuksessa. Teoksessa H. Hakosalo, S. Jalagin, M. Junila & H. Kurvinen (toim.), *Historiallinen elämä. Biografia ja historiantutkimus* (s. 257–271). Helsinki: SKS.
- Harmainen, A. (2014). Kuinka lemmen tulta hallitaan? J. H. Erkko, sukupuoli ja uskonto 1800-luvun lopulla. *Sukupuolentutkimus* 27 (1), 20–30.
- Harmainen, A. (2016). Group biography as an approach to studying manhood and religion in late nineteenth-century Finland. Teoksessa E. H. Halldórsdóttir, T. Kinnunen, M. Leskelä-Kärki & B. Possing (toim.), *Biography, gender and history. Nordic perspectives* (s. 101–120). Turku: Turun yliopisto.
- Hartikainen, E. (2008). Kansa vai kaikkivaltias? Teoksessa P. Haapala, O. Löytty, K. Melkas & M. Tikka (toim.), *Kansa kaikkivaltias. Suurlakko Suomessa 1905* (s. 137–162). Helsinki: Teos.
- Hearn, J. (2004). From hegemonic masculinity to the hegemony of men. *Feminist Theory*, 5 (1), 49–72.

- Heikkilä, M. (1979), *Kirkollisen yhdistysaktiivisuuden leviäminen Suomessa. Virallisen jäsenorganisaation kehitys 1900-luvun alusta toiseen maailmansotaan.* Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 112. Helsinki: Suomen kirkkohistoriallinen seura. Väitöskirja.
- Heikkilä, M. (1980a). Kristillinen nuorisotyö Suomessa 1800-luvulta toiseen maailmansotaan. Teoksessa K. Virtanen (toim.), *Se on edessäpäin. Kristillisen nuorisotyön oppikirja* (s. 6–23). Helsinki: Nuorten Keskus.
- Heikkilä, M. (1980b). Yhdistysten nuorisotyöstä seurakunnan työksi (1940–1970). Teoksessa K. Virtanen (toim.), *Se on edessäpäin. Kristillisen nuorisotyön oppikirja* (s. 24–35). Helsinki: Nuorten Keskus.
- Heikkilä, M. (1985). *Opetusministeriön historia III. Kielitaistelusta sortovuosiin 1869–1917.* Helsinki: Opetusministeriö.
- Heikkilä, M. (1991). Uskonnolliset lehdet 1905–1980. Teoksessa P. Tommila (toim.), *Suomen lehdistön historia 9. Erikoisaikakauslehdet* (s. 53–86). Kuopio: Kustannuskiila.
- Heikkilä-Halttunen, P. (2000). *Kuokkavieraasta oman talon haltijaksi. Suomalaisen lasten- ja nuortenkirjallisuuden institutionalisoituminen ja kanonisoituminen 1940-1950-luvulla.* Helsinki: SKS. Väitöskirja.
- Heikkilä-Halttunen, P. (2003). Patikkamatka maalta kaupunkiin. Teoksessa L. Huhtala, K. Grönn, I. Loivanmaa & M. Laukka (toim), *Pieni suuri maailma. Suomalaisen lasten- ja nuortenkirjallisuuden historia* (s. 217–232). Helsinki: Tammi.
- Heikkinen, A. (1991). *Terveiden ja ilon tähden. Herrasväki liikkeellä Suomessa 1700- ja 1800-luvuilla.* Historiallisia Tutkimuksia 159. Helsinki: Suomen historiallinen seura.
- Heino, H. (1977). *Rukoilevaisuus tällä vuosisadalla.* Suomalaisen teologisen kirjallisuusseuran julkaisuja 107. Helsinki: Suomalainen teologinen kirjallisuusseura.
- Helaseppä, M. (2010). Mangs, Frank. *Kansallisbiografia-verkkojulkaisu.* Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. (viitattu 17.3.2021) Julkaisun pysyvä tunniste URN:NBN:fi-fe20051410; artikkelin pysyvä tunniste <http://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-009567>. Luettu 18.5.2021.
- Hendrick, H. (1990). *Images of youth. Age, class, and the male youth problem 1880–1920.* Oxford: Oxford University Press.
- Hentilä, M. & Hentilä S. (2016). *Saksalainen Suomi 1918.* Helsinki: Siltala.
- Hentilä, S. (1992). Urheilu järjestäytyy ja politisoituu. Teoksessa T. Pyykkönen (toim.), *Suomi uskoi urheiluun. Suomen urheilun ja liikunnan historia* (s. 133–153). Helsinki: VAPK-kustannus.
- Hentilä, S. (2009). Itsenäistymisestä jatkosodan päättymiseen 1917–1944. Teoksessa O. Jussila, S. Hentilä & J. Nevakivi, *Suomen poliittinen historia 1809–2009* (s. 102–211). 6. uudistettu painos. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit.
- Herlin, I. (1993), *Kivijalasta harjahirteen. Kustaa Vilkunin yhteiskunnallinen toiminta ja ajattelu.* Helsinki: Otava. Väitöskirja.

- Hiltunen, A-M. (1999). Konversio, kertomus, nainen – kääntymisen ja sukupuolen kohtaamisia. Teoksessa Hovi, Tuija et al. (toim.), *Uskonto ja sukupuoli* (s. 134–147). Helsinki: Helsinki University Press.
- Hinkkanen, M-L. (1997). Oman elämänsä sankaritar? Elämäkerrallisen tutkimuksen ongelmia. Teoksessa E. Kuparien (toim.), *Työkalut riviin. Näkökulmia yleisen historian tutkimusmenetelmiin* (s. 123–132). Turku: Turun yliopisto.
- Holmila, A. & Ihalainen, P. (2018). Nationalism and internationalism reconciled. British concepts for a new world order during and after the World Wars. *Contributions to the History of Concepts*, 13 (2), 25–53.
- Holmila, A. & Mikkonen, S. (2015). *Suomi sodan jälkeen. Pelon, katkeruuden ja toivon vuodet 1944–1949*. Jyväskylä: Atena.
- Honkanen, V. (2007). Albert Lilius lapsen sielunelämän jäljillä. Teoksessa J. Tähtinen & S. Skinnari (toim.), *Kasvatus- ja koulukysymys vuosisatojen saatossa* (s. 379–402). Turku: Suomen kasvatustieteellinen seura.
- Hovi, T. (1997). Kääntymiskertomukset haastatteluissa. Muotoutuvia muistikuvia ja neuvoteltuja merkityksiä. Teoksessa K. Eskola & E. Peltonen (toim.), *Aina uusi muisto. Kirjoituksia menneen elämisestä meissä* (s. 318–340). Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja 54. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Hovi, T. (2007). *Usko ja kerronta. Arkitodellisuuden narratiivoinen rakentuminen uskonliikkeessä*. Turun yliopiston julkaisuja 254. Turku: Turun yliopisto. Väitöskirja.
- Howes, C. (2017). What are we turning from? Research and ideology in biography and life writing. Teoksessa H. Renders, B. de Haan & J. Harmsma (toim.), *The Biographical turn. Lives in history* (s. 165–175). Lontoo: Routledge.
- Huhta, I. & Malkavaara, M. (2005). *Suomen kirkon sisälähetysseuran historia: vuodet 1940–2004*. Helsinki: Kirkkopalvelut.
- Huhta, I. (2001). "Täällä on oikea Suomenkansa". *Körttiläisyyden julkisuuskuva 1880–1918*. Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 186. Helsinki: Suomen kirkkohistoriallinen seura. Väitöskirja.
- Huhta, I. (2013). Suomen luterilainen kirkko ja julkisen keskustelun murros 1960-luvulla. *Media & Viestintä*, 36 (2), 68–85.
- Huhtala, L. (2003). Kasvun aika. Teoksessa L. Huhtala, K. Grönn, I. Loivanmaa & M. Laukka (toim.), *Pieni suuri maailma. Suomalaisen lasten- ja nuortenkirjallisuuden historia* (s. 38–46). Helsinki: Tammi.
- Huotari, V. (1980). Helsingin seurakuntaelämä 1940-luvun puolivälistä 1970-luvun lopulle. Teoksessa E. Santakari (toim.), *Kehityksen kärjessä usein vähän jäljessä. Helsingin evankelisluterilaiset seurakunnat 1906–1980* (s. 169–200). Helsinki: Helsingin ev.-lut. seurakuntien seurakuntayhtymä.
- Huttunen, N. (2010). *Raamatullinen sota. Raamatun käyttö ja vaikutus vuoden 1918 sisällissodan tulkinnassa*. Historiallisia tutkimuksia 255. Helsinki: SKS.
- Huttunen, N. (2017). Raamatullisuus – miten Raamattuun liittymisestä tuli teologinen idea? Teoksessa P. Luomanen, N. Huttunen & K. Virtanen

- (toim.), *Sisäänkäyntejä Raamattuun. Tulkitsijan kirja* (s. 59–89). Helsinki: Kirjapaja.
- Hyrkkänen, M. (2002), *Aatehistorian mieli*. Tampere: Vastapaino.
- Hytönen, M. (2018). *Kutsumus ja elämäntehtävä*. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 128. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.
- Hyvärinen, M. (2004). Eletty ja kerrottu kertomus. *Sosiologia*, 41 (4), 297–309.
- Hyvönen, H. (2020). Poststrukturalismi ja hegemonen maskuliinisuus – hankala yhtälö kriittisen miestutkimuksen kentällä? *Sukupuolentutkimus*, 33 (2), 46–53.
- Häggman, K. (1994). *Perheen vuosista. Perheen ihanne ja sivistyneistön elämäntapa 1800-luvun Suomessa*. Historiallisia tutkimuksia 179. Helsinki: Suomen historiallinen seura.
- Häggman, K. (2001). *Piispankadulta bulevardille. Werner Söderström Osakeyhtiö 1878–1939*. Helsinki: WSOY.
- Häggman, K. (2008). *Paras tavara maailmassa. Suomalainen kustannustoiminta 1800-luvulta 2000-luvulle*. Helsinki: Otava.
- Häkkinen, A. (2012). Johan Adolf Kock, elämänkulkuanalyysi ja historia. *Historiallinen Aikakauskirja*, 110 (4), 378–389.
- Hämäläinen, J. (2007). *Lastensuojelun kehityslinjoja Lastensuojelun kehityslinjoja. Tutkimus Suomen lastensuojelun aatepohjasta ja oppihistoriasta*. Snellman-instituutin A-sarja, 22. Kuopio: Snellman-instituutti.
- Hänninen, V. (1999). *Sisäinen tarina, elämä ja muutos*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Ihanus, J. (1990), *Kadonneet alkuperät. Edvard Westermarckin sosiopsykologinen ajattelu*. Helsinki: Suomen Antropologinen Seura. Väitöskirja.
- Iisalo, T. (1984). *Suomen oppikoulun opetussuunnitelma vuosina 1890–1920. Tutkielma opetuksesta vallinneista käsityksistä ja niiden muutoksista*. Kasvatustieteiden tiedekunta julkaisusarja A:100. Turun yliopisto.
- Immonen, A. (2011). Kuinka erämaa valloitetaan. Villiys ja sivistys A.E. Ingmanin teoksessa *Rimpisuon usvapatsas*. Teoksessa T. Lahtinen, M. Laakso & P. Heikkilä-Halttunen (toim.), *Tapion tarhoista turkistarhoille. Luonto suomalaisessa lasten- ja nuortenkirjallisuudessa* (s. 103–114). Tietolipas 235. Helsinki: SKS.
- Immonen, K. (2003). Suuresta desilluusiosta kulttuurin markkinoille. Suomen kulttuurisen kentän muuttuminen sodan jälkeen. Teoksessa H. Terho (toim.), *Hetkiä historiassa* (s. 330–334). Cultural History – Kulttuurihistoria 2. Turku: Turun yliopisto.
- Innanen, T. (2003). *Teologiksi nuorena tasavallassa. Suomen teologian ylioppilaiden rekrytoituminen, opiskeluaika ja valmistuminen teologiprofession murroksessa 1918–1929*. Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 190. Helsinki: Suomen kirkkohistoriallinen seura. Väitöskirja.
- Jacobson, L. (2001). Manly boys and enterprising dreamers. Business ideology and the construction of the boy consumer, 1910–1930. *Enterprise and Society*, 2 (2), 225–258.

- Jacobson, L. (2004). *Raising consumers. Children and the American mass market in the early twentieth century*. New York: Columbia University Press.
- Jalava, M. (2006). Kansakunnan miestä muokkaamassa. *Historiallinen Aikakauskirja*, 104 (1), 5–17.
- Jalkanen, P. (1989). *Alaska, Bombay ja Billy Boy. Jazzkulttuurin murros Helsingissä 1920-luvulla*. Suomen etnomusikologisen seuran julkaisuja 2. Helsinki: Suomen etnomusikologinen seura. Väitöskirja.
- Janssen, D. F. (2015). After boyology, or, whence and whither boyhood studies? *Boyhood Studies*, 8 (1), 1–14.
- Jauhiainen, A. (2011). Työläis- ja maalaisnuorison pidentyvä koulutie. Teoksessa A. Heikkinen & P. Leino-Kaukiainen (toim.), *Valistus ja koulunpenkki. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle* (111–119). Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1266. Helsinki: SKS.
- Jauhiainen, A. (2014). Tapaus Kaino Oksanen ja sukupuolihistorian merkitys. *Sukupuolentutkimus*, 27 (1), 31–43.
- Johannot, H. (1955). The Field of action. Teoksessa C. P. Shedd, *History of the World's Alliance of Young Men's Christian Associations* (s. 613–663). London: S.P.C.K.
- Jokinen, A. (2019), *Isänmaan miehet. Maskuliinisuus, kansakunta ja väkivalta suomalaisessa sotakirjallisuudessa*. M. Soikkeli & V. Kivimäki (toim.). Tampere: Vastapaino.
- Jokisipilä, M. & Könönen, J. (2013). *Kolmannen valtakunnan vieraat. Suomi Hitlerin vaikutuspiirissä 1933–1944*. Helsinki: Otava.
- Jolkkonen, J. (2004). Rippikoulu ja konfirmaatio luterilaisen kasteteologian näkökulmasta. Teoksessa H. Aaltonen, L. Pruuki, & P. Saarainen (toim.), *Rippikoulun käsikirja* (s. 9–33). Helsinki: Kirjapaja.
- Jones, M. (2007). What should historians do with heroes? Reflections on nineteenth- and twentieth-century Britain. *History Compass*, 5 (2), 439–454.
- Jossas, E. (1990). *Agathon Meurman – Suomalaisuusliikkeen uskonto- ja kirkkopoliitikko 1863–1899*. Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 152. Helsinki: Suomen kirkkohistoriallinen seura. Väitöskirja.
- Julkunen, L. (2018). Poikakysymys – poikia koskeva huolenmäärittely 1920-luvulla poikaikää rakentamassa (s. 52–75). Teoksessa A. Kivijärvi, T. Huuki H. & Lunabba (toim.), *Poikatutkimus*. Tampere: Vastapaino.
- Julkunen, L. (2021). Ääni ja kansalaisuus. Eino Karlsbergin nuoruus kuurona 1894–1903. *Historiallinen Aikakauskirja*, 118 (2), 165–179.
- Julkunen, R. (1994). Suomalainen sukupuolimalli – 1960-luku käänteenä. Teoksessa A. Anttonen, L. Henriksson & R. Nätkin (toim.), *Naisten hyvinvointivaltio* (s. 179–201). Tampere: Vastapaino.
- Junila, M. & Jalagin, S. (2009). Lapset ja sota. Teoksessa P. Haapala & T. Hoppu, (toim.), *Sisällissodan Pikku jättiläinen* (s. 320–334). Helsinki: WSOY.
- Junila, M. (2011). Mitä teit keväällä 1918? Tamperelaiset koulutytöt kirjoittavat sisällissodasta. Teoksessa Teoksessa I. Kemppainen, K. Salmi-Niklander & S. Tuomaala (toim.), *Kirjoitettu nuoruus. Aikalaistulkintoja 1900-luvun*

- alkupuolen nuoruudesta* (s. 144–170). Helsinki: Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto.
- Junkkaala, T. (1986). *Hannulan herätys. Tutkimus Lounais-Suomen lähetysherätyksestä 1894–1914*. Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 136. Helsinki: Suomen kirkkohistoriallinen seura.
- Junkkaala, T. (1990). *Urho Muroma. Herätyssaarnaaja*. Kauniainen: PerusSanoma.
- Jussila, J., Oinonen, M., Unkuri, J., & Vatanen, O. (toim.) (2004). *Aamenesta öylättiin. Kirkon ja uskon sanakirja*. Helsinki: Kirjapaja.
- Jussila, O. (2009). Suomi suurruhtinaskuntana 1809–1917. Teoksessa O. Jussila, S. Hentilä & J. Nevakivi, *Suomen poliittinen historia 1809–2009* (s. 9–100). 6. uudistettu painos. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit.
- Juva, M. (1960). *Valtiokirkosta kansankirkoksi. Suomen kirkon vastaus kahdeksankymmentäluvun haasteeseen*. Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 61. Helsinki: Suomen kirkkohistoriallinen seura.
- Järvelä, J. (2013). *Kaksi maailmaa? Sukupuoli Mika Waltarin kirjailijakuoassa, teksteissä ja niiden vastaanotossa 1925–1939*. Jyväskylä Studies in Humanities 206. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Väitöskirja.
- Kaarninen, M. (1995). *Nykyajan tytöt. Koulutus, luokka ja sukupuoli 1920- ja 1930-lukujen Suomessa*. Bibliotheca historica 5. Helsinki: Suomen historiallinen seura. Väitöskirja.
- Kaarninen, M. (2003). Nuoren tasavallan nuorison ongelmat. Oliko Suomessa nuoriso-ongelma? Teoksessa S. Aapola & M. Kaarninen (toim.), *Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuoruuden historia* (s. 216–237). Helsinki: SKS.
- Kaarninen, M. (2006). Nuorisokulttuurin läpimurto. Teoksessa K. Häggman (toim.), *Täältä tulee nuoriso 1950–79* (s. 8–37). Helsinki: WSOY.
- Kaarninen, M. (2009). Lapset, kirkko ja sisällissota. I. Huhta (toim.), *Sisällissota ja kirkko 1918* (s. 81–96). Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 212. Helsinki: Suomen kirkkohistoriallinen seura.
- Kaarninen, M. (2013a). "Pitäisi olla puoleksi runoilija voidakseen kirjoittaa historiaa..." Kirjoittavat naiset ja isänmaan historia nuorisolle. Teoksessa M. Jalava, T. Kinnunen & I. Sulkunen (toim.), *Kirjoitettu kansakunta. Sukupuoli, uskonto ja kansallinen historia 1900-luvun alkupuolen suomalaisessa tietokirjallisuudessa* (s. 149–188). Historiallinen arkisto 136. SKS: Helsinki.
- Kaarninen, M. (2013b). Lättähattuja, villamyssymissejä ja nilkkasukkatyttöjä. Teoksessa K-M. Hytönen & K. Reijonen (toim.), *Onnen aika? Valoja ja varjoja 1950-luvulla* (s. 67–76). Jyväskylä: Atena.
- Kakko, T. (2005). *Kurissa ja herran nuhteessa. Luterilainen kasvatustaite 1900-luvun vaihteen Suomessa*. Sarja C, Scripta lingua Fennica edita 236. Turun yliopisto. Väitöskirja.
- Kakkuri, T. (2014). *Suomalainen herätys. Herätyskristillisyyden historia nälkävuosista Nokia-missioon*. Helsinki: Kirjapaja.
- Kalela, J. (2000). *Historiantutkimus ja historia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kansanaho, E. (1960). *Sisälähetys ja diakonia Suomen kirkossa 1800-luvulla*. Pieksämäki: Suomen kirkon sisälähetysseura.

- Kares, O. (1950). *Heränneen kansan vaellus. Suomen herännäisyyden elämää ja vaihteita noin v:sta 1880 v:een 1930.* 1. 3. painos. Porvoo: WSOY.
- Karkama, P. (2010). Ihmiset vallan varjossa. Tolstoilaisuutta suomalaisessa kulttuurielämässä 1800- ja 1900-luvun vaihteessa. Teoksessa M. Turtiainen & T. Wahlroos (toim.), *Maaemon lapset. Tolstoilaisuus kulttuurihistoriallisena ilmiönä Suomessa* (s. 43–61). Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1260. Helsinki: SKS.
- Karonen, P. & Rähä, A. (2014). Oma Maa -kirjasarja ja instituutioiden historia. Teoksessa P. Karonen & A. Rähä (toim.), *Kansallisten instituutioiden muotoutuminen – suomalainen historiakuva Oma Maa kirjasarjassa 1900–1960.* Historiallisia tutkimuksia 267. Helsinki: SKS.
- Karonen, P. (2006). Johdanto. Kun rauha tuo omat ongelmansa. Teoksessa P. Karonen & K. Tarjamo (toim.), *Kun sota on ohi. Sodista selviytymisen ongelmia ja niiden ratkaisumalleja 1900-luvulla* (s. 9–22). Historiallinen arkisto 124. Helsinki: SKS.
- Karonen, P. (2015). Suomi vuonna yksi. Sodasta rauhaan siirtyminen valtakunnallisena ongelmana. Teoksessa V. Kivimäki & K-M. Hytönen (toim.), *Rauhaton rauha. Suomalaiset ja sodan päättyminen 1944–1950* (s. 175–207). Tampere: Vastapaino.
- Katajala-Peltomaa, S. & Toivo, R. M. (2021). *Gender in late medieval and early modern Europe.* London: Routledge.
- Kemppainen I., Salmi-Nikander K., Tuomaala, S. (2011). Modernin nuoruuden kirjalliset maailmat. Teoksessa I. Kemppainen, K. Salmi-Nikander & S. Tuomaala (toim.), *Kirjoitettu nuoruus. Aikalaistulkintoja 1900-luvun alkupuolen nuoruudesta* (s. 6–18). Helsinki: Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto.
- Kemppainen, I. (2006). *Isänmaan uhrit. Sankarikuolema Suomessa toisen maailmansodan aikana.* Bibliotheca historica 102. Helsinki: SKS. Väitöskirja.
- Kemppainen, I. (2010). Sankaripoikia ja nuoren kansakunnan kasvukipuja. *Ennen ja nyt – Historian tietosanomat*, 10, <https://journal.fi/ennenjanyt/article/view/108439/63449>. Luettu 11.3.2021.
- Kemppainen, I. (2011). ”Sarastaa Suomen uusi huomen” – lapset, nuoret ja jatkosodan alku. Teoksessa I. Kemppainen, K. Salmi-Nikander & S. Tuomaala (toim.), *Kirjoitettu nuoruus. Aikalaistulkintoja 1900-luvun alkupuolen nuoruudesta* (s. 171–191). Helsinki: Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto.
- Kemppinen, J. (2010). Vitsi, anekdootti. *Kemppinen-blogi*: <http://kemppinen.blogspot.com/2010/06/vitsi-anekdootti.html>. Luettu 19.5.2021.
- Kena, K. (1979). *Kirkon aseman ja asenteiden muotoutuminen itsenäistyneessä Suomessa 1918–1922.* Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 110. Helsinki: Suomen kirkkohistoriallinen seura. Väitöskirja.
- Keravuori, K. (2017). *Saaristolaisia. Elämä, arki ja vanhemmuus laivuriperheen kirjeenvaihdossa.* Historiallisia tutkimuksia 276. Helsinki: SKS.

- Keskisarja, T. (2010), *Vääpeli T:n tapaus ja muita kertomuksia suomalaisesta terroristista*. Jyväskylä: Atena.
- Ketola, K. (2007). *Ryssän koulussa. Suomalaiset Venäjän stipendiaatit autonomian aikana 1812–1917*. Helsinki: Finemor. Väitöskirja.
- Kett, J. F. (1971). Adolescence and youth in nineteenth-century America. *The Journal of Interdisciplinary History*, 2 (2), 283–298.
- Kidd, K. (2000). Boyology in the twentieth century. *Children's Literature*, 28 (1), 44–72.
- Kimmel, M. (1987). The Contemporary “crisis” of masculinity in historical perspective. Teoksessa H. Brod (toim.), *The Making of masculinities. The New men's studies* (s. 121–135). Boston: Allen & Unwin.
- Kimmel, M. (1994). Masculinity as homophobia. Fear, shame, and silence in the construction of gender identity. Teoksessa H. Brod & M. Kaufman (toim.), *Theorizing masculinities* (s. 119–141). London: Sage.
- Kimmel, M. (2005). *The history of men. Essays on the history of American and British masculinities*. Albany: State University of New York Press.
- Kimmel, M. (2018). *Manhood in America. A Cultural history*. Fourth edition. New York: Oxford University Press.
- Kinnunen, T. (2006). *Kiitetyt ja parjatut. Lotat sotien jälkeen*. Helsinki: Otava.
- Kinnunen, T. (2012). ”Mainioita naisia” – pienoiselämäkerrat autonomian ajan historiapolitiikassa. *Historiallinen Aikakauskirja*, 100 (4), 390–400.
- Kinnunen, T. (2014). Taistelevat sisaret. Kaksoiselämäkerta Ellen Keystä ja Alexandra Gripenbergistä eurooppalaisina feministeinä. Teoksessa H. Hakosalo, S. Jalagin, M. Junila & H. Kurvinen (toim.), *Historiallinen elämä. Biografia ja historiantutkimus* (s. 205–222). Helsinki: SKS.
- Kirkley, E. A. (1996). Is it manly to be Christian? The debate in Victorian and modern America (s. 80–88). Teoksessa S. B. Boyd, W. M. Longwood & M. W. Muesse (toim.), *Redeeming men. Religion and masculinities*. Louisville: Westminster John Knox Press.
- Kivijärvi, A., Huuki, T. & Lunabba, H. (2018). Johdanto: Kohti sukupuolivastuullista poikatutkimusta. Teoksessa A. Kivijärvi, T. Huuki & H. Lunabba (toim.), *Poikatutkimus* (s. 8–27). Tampere: Vastapaino/Nuorisotutkimusverkosto.
- Kivimäki, V. (2006). The Concept of experience in studying men. *Ennen ja nyt – Historian tietosanomat*, 6 (3–4), <https://journal.fi/ennenjanyt/article/view/108349/63366>. Luettu 25.5.2021.
- Kivimäki, V. (2013). Muuttuneet miehet. Sotatraumat ja selviytyminen. Teoksessa K-M. Hytönen & K. Reijonen (toim.), *Onnen aika? Valoja ja varjoja 1950-luvulla* (s. 81–84). Jyväskylä: Atena.
- Kivimäki, V. (2015). Uusi Suomi. Sotasukupolvi ja sodanjälkeinen aika. Teoksessa V. Kivimäki & K-M. Hytönen (toim.), *Rauhaton rauha. Suomalaiset ja sodan päättyminen 1944–1950* (s. 285–321). Tampere: Vastapaino.

- Kivimäki, V. (2019). Reittejä kokemushistoriaan – Menneisyyden kokemus yksilön ja yhteisön vuorovaikutuksessa. Teoksessa J. Annola, V. Kivimäki & A. Malinen (toim.), *Eletty historia. Kokemus näkökulmana menneisyyteen* (s. 9–38). Tampere: Vastapaino.
- Klinge, M. (1972/1983). *Vihan veljistä valtiososialismiin*. Toinen painos. Porvoo: WSOY.
- Klinge, M. (1989). Yliopisto ja virkamieskorkeakoulu. Teoksessa M. Klinge, M. Klinge & M. Sarantola (toim.), *Helsingin yliopisto 1640–1990. 2. osa, Keisarillinen Aleksanterin yliopisto 1808–1917* (s. 333–417). Helsinki: Otava.
- Klinge, M. (2003). Muistamisen arvoiset. *Historiallinen Aikakauskirja*, 101 (2), 290–300.
- Kocka, J. (1995). The Middle classes in Europe. *The Journal of Modern History* 67 (4), 783–806.
- Kokkonen, J. (2008). *Kansakunta kilpasilla. Urheilu nationalismin kanavana ja lähteenä Suomessa 1900–1952*. Bibliotheca historica 119. Helsinki: SKS.
- Korkiakangas, P. (1996). *Muistoista rakentuva lapsuus. Agraarinen perintö lapsuuden työnteon ja leikkien muistelussa*. Kansatieteellinen Arkisto 42. Helsinki: Suomen muinaismuistoyhdistys. Väitöskirja.
- Kortti, J. (2003). Televisio ja tupakkamainonta. Teoksessa M. Peltonen, V. Kurkela & V. Heinonen (toim.), *Arkinen kumous. Suomalaisen 60-luvun toinen kuva* (s. 181–214). Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 849. Helsinki: SKS.
- Kortti, J. (2016). *Mediahistoria. Viestinnän merkityksiä ja muodonmuutoksia puheesta bitteihin*. Tietolipas 250. Helsinki: SKS.
- Koselleck, R. (2003). *Futures past. On the semantics of historical time*. Kääntänyt Keith Tribe. New York: Columbia University Press.
- Koskela, K. (2018). *Huligaanit. Katuelämää Sörkassa suurlakosta sisällissotaan*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 870. 2. painos. Helsinki: SKS.
- Koski, L. (2001). Hyvä tyttö ja hyvä poika. Ihanteelliset yksilöt aapisten moraalisisissa kertomuksissa. Teoksessa T. Tolonen (toim.), *Suomalainen koulu ja kulttuuri* (s. 21–49). Tampere: Vastapaino.
- Koskimies-Envall, M. (2016). *Pappiloissa kasvaneet. Erään pohjalaisen pappissuvun ja sen kotipappiloiden jäljillä*. Vaasa: Hedmanin säätiö.
- Koskivirta, A. & Lidman, S. (2017). Historioitsija eettisten valintojen äärellä. Teoksessa S. Lidman, A. Koskivirta & J. Eilola (toim.), *Historiantutkimuksen etiikka* (s. 11–25). Helsinki: Gaudeamus.
- Kotioja, E. (2014). Reippaat tytöt ja rohkeat pojat – nuorison kansallismielinen kasvatus Suomessa vuosina 1934–1938. *Kasvatus & Aika*, 8 (3), 49–60.
- Kovalainen, H. (2007a). *Emerson ja filosofia. Ralph Waldo Emersonin filosofian äärioviivoja*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kovalainen, H. (2007b). Emerson, Ralph Waldo. *Filosofia.fi*. Eurooppalaisen filosofian seura ry, Tampere 2008.
<https://filosofia.fi/fi/ensyklopedia/emerson-ralph-waldo>. Luettu 12.2.2021.

- Krapu, J. (2009). *E. G. Gulinin ekumeeninen työ ja ajattelu*. Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 211. Helsinki: Suomen kirkkohistoriallinen seura. Väitöskirja.
- Kuefler, M. (2009). Soldiers of Christ. Christian masculinity and militarism in late antiquity. Teoksessa B. Krondorfer (toim.), *Men and masculinities in Christianity and Judaism. A Critical reader* (s. 239–258). Lontoo: SCM Press.
- Kuivasmäki, R. (1996). Kuinka nuorisokirjallisuus löysi paikkansa kirjallisuusinstituutiossa. Teoksessa J. Niemi (toim.), *Rakkaudesta lukemiseen. Suomalaisen kirjallisuusharrastuksen kehityksestä* (s. 60–72). Helsinki: Yliopistopaino.
- Kupari, H. & Vuola, E. (2020). Mitä on eletyn uskonnon tutkimus? Teoksessa E. Vuola (toim.), *Eletty uskonto. Arjen uskonnollisuudesta ja sen tutkimuksesta* (s. 7–39). Tietolipas 265. Helsinki: SKS.
- Kuparinen, E. (1998). "Für Führer, Volk und Vaterland" – tavoitteena kansallissosialistinen ihminen". Teoksessa, M. Härmänmaa, M. Mattila (toim.), *Uusi uljas ihminen eli modernin pimeä puoli* (s. 231–265). Jyväskylä: Atena.
- Kurkela, R. (1980). 1900-luvun nuorisokeskustelusta. *Sosiologia*, (1), 1–8.
- Kurki-Suonio, S. (1970). Nuortenkirjallisuus. Teoksessa P. Tarkka (toim.), *Suomen kirjallisuus 8. Kirjallisuuden lajeja* (s. 322–370). Helsinki: SKS, Otava.
- Kurvinen, H. & Turunen, A. (2018). Toinen aalto uudelleen tarkasteltuna. Yhdistys 9:n roolisuomalaisen feminismin historiassa. *Sukupuolentutkimus*, 31 (3), 21–34.
- Kuujo, E. (1979). *90 vuotta NMKY-työtä. Helsingin Nuorten Miesten Kristillisen Yhdistyksen historia*. Helsinki: HNMKY.
- Kuukkanen, J-M. (2016). Narrativistinen ja jälkinarrativistinen historiografian filosofia. Teoksessa K. Väyrynen & J. Pulkkinen (toim.), *Historian teoria. Lingvistisestä käänteestä mahdolliseen historiaan* (s. 50–84). Tampere: Vastapaino.
- Laaksonen, A. (1956). *Yrjö Antero Karilas nuorisotyöntekijänä ja nuorisokirjailijana*. Tutkielma nuorisonohjaaja-tutkintoa varten, Yhteiskunnallinen korkeakoulu.
- Lackman, M. (2018). Tietokirjakin voi erehtyä aikansa kuvaajana. *Kaleva* 7.1.2018.
- Lahtinen, A., Leskelä-Kärki, M., Vainio-Korhonen, K. & Vehkalahti, K. (2011). Kirjeiden uusi tuleminen. Teoksessa M. Leskelä-Kärki, A. Lahtinen & K. Vainio-Korhonen (toim.), *Kirjeet ja historiantutkimus* (s. 9–27). Historiallinen arkisto 134. Helsinki: SKS.
- Laine, E. M. (2014). "Herkinä kasvun vuosinani kannoin huolta autuudestani." Suomalaisyyntysten herrnhutilaisten 1700-luvun hengelliset autobiografiat (Lebensläufe) kirkkohistoriallisina tutkimuskohteina. Teoksessa H-M. Ketola, J. Meriläinen, S. Mikkola & P. Salmesvirta (toim.), *Suurmiehistä rahvaannaisiin. Yksilö ja yhteisö kristinuskon historiassa* (s. 289–318). Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 229. Helsinki: Suomen kirkkohistoriallinen seura.

- Laine, L. (1992). Urheilu valtaa mielet. Teoksessa T. Pyykkönen (toim.), *Suomi uskoi urheiluun. Suomen urheilun ja liikunnan historia* (s. 101–131). Helsinki: VAPK-kustannus.
- Laine, M. (1972). *Suomenkielinen kristillinen poikatyö Helsingissä 1900–1939*. Käytännöllisen teologian laudatur-tutkimus, Helsingin yliopisto.
- Laine, T. (2017). *Aapisen ja katekismuksen tavaamisesta itsenäiseen lukemiseen. Rahvaan lukukulttuurin kehitys varhaismodernina aikana*. Historiallisia tutkimuksia 275. Helsinki: SKS.
- Laine-Frigren, T. (2019). Children on the move. Psychiatric encounters with child evacuees returning to post-war Finland. Teoksessa P. Pietikäinen & J. V. Kragh (toim.), *Social class and mental illness in Northern Europe* (s. 91–111). London: Routledge.
- Laitinen, A. (2009). *Itseään tulkitseva eläin. Charles Taylor ja filosofinen ihmistutkimus*. Helsinki: Gaudeamus.
- Laitinen, K. (1997). *Suomen kirjallisuuden historia*. 4. painos. Helsinki: Otava.
- Lamberg, M. (2014). Hyväkin mies saa erehtyä. Hengenmiesten minäkuva myöhäiskeskiaikaisissa luostaritarinoissa. Teoksessa P. Markkola, A. Östman & M. Lamberg (toim.), *Näkymätön sukupuoli. Mieheyden pitkä historia* (s. 25–42). Tampere: Vastapaino.
- Lampela, E. (2018). *”Ovatko miehet lasaruksen kanssa haudassa?” Suomen Seurakuntamiesten Liitto 1964–1982 kristillisen miestyön puolustajana*. Suomen ja Skandinavian kirkkohistorian pro gradu, Helsingin yliopisto.
- Lappalainen, I. (1979). *Suomalainen lasten ja nuortenkirjallisuus*. 2. painos. Espoo: Weilin + Göös.
- Lappalainen, P. (2000). *Koti, kansa ja maailman tahraava lika*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 789. Helsinki: SKS.
- Larkio, M. (1967). *Kirkon ja työväenliikkeen kohtaaminen Helsingissä. Suurlakosta ensimmäisen maailmansodan syttymiseen*. Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 76. Helsinki: Suomen kirkkohistoriallinen seura. Väitöskirja.
- Latvala, P. (2008). *Valoa itään? Kansanlähetys ja Neuvostoliitto 1967–1973*. Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 209. Helsinki: Suomen kirkkohistoriallinen seura. Väitöskirja.
- Lauha, A. (1990). *Suomen kirkon ulkomaansuhteet ja ekumeeninen osallistuminen 1917–1922*. Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 150. Helsinki: Suomen kirkkohistoriallinen seura. Väitöskirja.
- Lauha, A. (1993b). *Suomen kirkon kansainväliset suhteet 1923–1925*. Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 159. Helsinki: Suomen kirkkohistoriallinen seura.
- Lauha, A. (2011). Religion, the church and the 1960s in Finland. Teoksessa A. Jarlert (toim.), *Kyrkohistorisk Årsskrift 2011* (s. 163–163). Skrifter utgivna av Svenska Kyrkohistoriska Föreningen I:III. Uppsala: Svenska kyrkohistoriska föreningen.
- Lauha, A. (2019). Miksi Lauri Ingman kannatti Lapuan liikettä ja miten hän siitä vieraantui? Teoksessa T. Kapanen & N. Lamminparras (toim.), *Aatteiden ja*

- herätysten virrassa. Jouko Talosen juhlaKirja* (s. 125–134). Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 239. Helsinki: Suomen kirkkohistoriallinen seura.
- Launonen, P. (2004). *Nuorisonohjaajasta nuorisotyönohjaajaksi. Suomen evankelisluterilaisen kirkon nuoristotyönohjaajien koulutus ja ammattitaidon muuttuvat tulkinnat 1949–1996*. Helsinki: Diakonia-ammattikoulu. Väitöskirja.
- Launonen, P. (2007). Kirkon nuorisotyö – Hengellisen, pedagogisen ja sosiaalisen kolmiyhteys. Teoksessa T. Hoikkala & A. Sell (toim.), *Nuorisotyötä on tehtävä. Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet* (s. 78–89). Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Leckie, S. A. (2004). Biography matters. Why historians need well-crafted biographies more than ever. Teoksessa L. E. Ambrosius (toim.), *Writing biography. Historians and their craft* (s. 1–26). Lincoln: University of Nebraska Press.
- Lehtonen, M. (1983). Huomioita suomalaisesta teiniromaanista (s. 77–87). Teoksessa R. Kuivasmäki (toim.), *Sininen lamppu*. Helsinki: Suomen Nuorisokirjallisuuden Instituutti.
- Leino-Kaukiainen, P. & Heikkinen, A. (2011). Yhteiskunta ja koulutus. Teoksessa A. Heikkinen & P. Leino-Kaukiainen (toim.), *Valistus ja koulunpenkki. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle* (s. 16–33). Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1266. Helsinki: SKS.
- Leino-Kaukiainen, P. (1991). Lastenlehdistön avartuva maailma. Teoksessa P. Tommila (toim.), *Suomen lehdistön historia 9. Erikoisaikakauslehdet* (s. 125–155). Kuopio: Kustannuskiila.
- Lepore, J. (2001). Historians who love too much. Relections on microhistory and biography. *The Journal of American History*, 88 (1), 129–144.
- Leskelä-Kärki, M. (2004). Tutkija ja kolme sisarta. Polkuja henkilökohtaiseen historiantutkimukseen. Teoksessa J. Latvala, E. Peltonen & T. Saresma (toim.), *Tutkija kertojana. Tunteet, tutkimusprosessi ja kirjoittaminen* (s. 306–337). Jyväskylä: Nykykulttuurin tutkimuskeskus.
- Leskelä-Kärki, M. (2006). *Kirjoittaen maailmassa. Krohnin sisaret ja kirjallinen elämä*. Helsinki: SKS.
- Leskelä-Kärki, M. (2011). Kirjeet ja kerrotuksi tulemien kaipuu. Kirjailija Helmi Krohnin ja säveltäjä Erkki Melartinin kirjeystävyyys 1906–1936. Teoksessa M. Leskelä, Kärki, A. Lahtinen & K. Vainio-Korhonen (toim.), *Kirjeet ja historiantutkimus* (s. 242–271). Helsinki: SKS.
- Leskelä-Kärki, M. (2017). *Toisten elämät. Kirjoituksia elämäkerroista*. Vantaa: Avain.
- Lesko, N. (2012). *Act your age! A Cultural construction of adolescence*. New York: Routledge.
- Liikanen, I. (1995). *Fennomania ja kansa. Joukkojärjestäytymisen läpimurto ja Suomalaisen puolueen synty*. Historiallisia tutkimuksia 191. Helsinki: Suomen historiallinen seura. Väitöskirja.

- Liljeström, M. (2004). Kokemukset ja kontekstit historiankirjoituksessa. Teoksessa M. Liljeström (toim.), *Feministinen tietäminen. Keskustelua metodologiasta* (s. 141–166). Tampere: Vastapaino.
- Lindberg, H. (2014). Omin ja vähän valtionkin avuin yhteiskunnan huipulle. Sosiaalinen nousu ja omin avuin menestyneen miehen ihanne varhaisessa sosiaalipoliittisessa tutkimuksessa. Teoksessa P. Markkola, A-C. Östman & M. Lamberg (toim.). *Näkymätön sukupuoli. Mieheyden pitkä historia* (s. 271–289). Tampere: Vastapaino.
- Loriga, S. (2014). The role of the individual in history. Biographical and historical writing in the nineteenth and the twentieth century. Teoksessa H. Renders & B. de Haan (toim.), *Theoretical discussions of biography: Approaches from history, microhistory, and life writing* (s. 75–93). Leiden: Brill.
- Lund, P. (2007). *Muuttuvan kirkon mukautuva palvelija. Nuorten keskus 1905–2005*. Helsinki: LK-kirjat.
- Luukkanen, A. (1994). Venäjän ortodoksinen kirkko vallankumouksien välissä 1917–1991. *Historiallinen Aikakauskirja*, 92 (1), 15–22.
- Luukkanen, T-L. (2005). *Sääty-ylioppilaasta ensimmäisen polven sivistyneistöön. Jumaluusopin ylioppilaiden sukupolvoikehitys ja poliittis-yhteiskunnallinen toiminta 1853–1918*. Historiallisia tutkimuksia 218. Helsinki: SKS. Väitöskirja.
- Luukkanen, T-L. (2009). Teologian ylioppilaat, työväenkysymys ja sosialismi. I. Ilkka (toim.), *Sisällisota ja kirkko 1918* (s. 43–51). Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 212. Helsinki: Suomen kirkkohistoriallinen seura.
- Lyons, M. (1999). New readers in the nineteenth century: women, children, workers. Teoksessa Cavallo, Cuglielmo & Chartier, Roger (toim.), *A History of reading in the West* (s. 313–344). Amherst: University of Massachusetts Press.
- Lässig, S. (2008). Introduction. Biography in modern history – Modern historiography in biography. Teoksessa V. R. Berghahn & S. Lässig (toim.), *Biography between structure and agency. Central European Lives in International historiography* (s. 1–26). New York: Berghahn Books.
- Macleod D. I. (2001), Young Men's Christian Association. Teoksessa P. Clement & J. Reinier (toim.), *Boyhood in America. An Encyclopedia* (s. 759–764). Santa Barbara, CA: Abc Clio.
- Macleod, A. S. (1994). *American childhood. Essays on children's literature of the nineteenth and twentieth centuries*. Athens & London: University of Georgia University Press.
- Macleod, D. I. (1983). *Building character in the American boy. The Boy Scouts, YMCA, and their forerunners 1870–1920*. Madison: University of Wisconsin press.
- Macleod, H. (2000). *Secularisation in Western Europe, 1848–1914*. New York: St. Martin's Press.
- Macrauld, D. M. & Taylor, A. (2004). *Social theory and social history*. Hampshire: Palgrave Macmillan.

- Magnússon, S. G. (2017). The life is never over. Biography as a microhistorical approach. Teoksessa H. Renders, B. de Haan & J. Harmsma (toim.), *The Biographical turn. Lives in history* (s. 42–52). Lontoo: Routledge.
- Malinen, A. & Tamminen, T. (2017). *Jälleenrakentajien lapset. Sotienjälkeinen Suomi lapsen silmin*. Helsinki: Gaudeamus.
- Malinen, A. (2015). Kodittomuutta ja kotien rauhaa. Kaupunkilaisten asuinolot. Teoksessa V. Kivimäki & K-M. Hytönen (toim.), *Rauhaton rauha. Suomalaiset ja sodan päättyminen 1944–1950* (s. 127–149). Tampere: Vastapaino.
- Malinen, A. (2018). Marriage guidance, women and the problem(s) of returning soldiers in Finland, 1944–1946. *Scandinavian Journal of History*, 43 (1), 112–140.
- Malkavaara, M. (2002). Sodasta laman kynnykselle – Köyhyys ja diakonia hyvinvointivaltiota rakennettaessa. Teoksessa V. Mäkinen (toim.), *Lasaruksesta leipäjonoihin. Köyhyys kirkon kysymyksenä* (s. 221–260). Jyväskylä: Atena.
- Malvano, L. (1997). The myth of youth in images. Italian fascism. Teoksessa G. Levi & J-C. Schmitt (toim.), *Stormy evolution to modern times. A History of young people in the West. Volume two* (s. 232–256). Cambridge: Belknap Press.
- Manninen, K. (1966). Suomalaisen nuorten kertomakirjallisuuden vuosikymmenet. Teoksessa I. Lappalainen (toim.), *Nuorten kirja Suomessa. Ennen ja nyt* (s. 31–47). Helsinki: WSOY.
- Markkola P., Östman, A-C. & Lamberg, M. (2014). Onko suomalaisella miehellä historiaa? Teoksessa P. Markkola, A-C. Östman & M. Lamberg (toim.). *Näkymätön sukupuoli. Mieheyden pitkä historia* (s. 7–24). Tampere: Vastapaino.
- Markkola, P. (2002a). *Synti ja siveys. Naiset, uskonto ja sosiaalinen työ Suomessa 1860–1920*. SKS:n toimituksia 888. Helsinki: SKS.
- Markkola, P. (2002b). Uskonto ja sukupuoli pohjoismaisessa historiantutkimuksessa. *Suomen kirkkohistoriallisen seuran vuosikirja 89–91/1999–2001* (s. 143–155). Helsinki: Suomen kirkkohistoriallinen seura.
- Markkola, P. (2002c). Työväen uskonnolliset tunteet. Teoksessa E. Katainen & P. Kotila (toim.), *Työväki ja tunteet* (s. 277–294). Väki voimakas 15. Tampere: Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura.
- Markkola, P. (2006). Seksi, miehet ja moraalit. Miesten seksuaalisuus moraalikysymyksenä 1800- ja 1900-lukujen taitteessa. Teoksessa M. Ahola, M. Antikainen & P. Salmesvuori (toim.), *Taivaallista seksiä. Kristinusko ja seksuaalisuus* (s. 223–237). Helsinki: Tammi.
- Markkola, P. (2009). Kirkko, naiset ja sisällissota. I. Huhta (toim.), *Sisällissota ja kirkko 1918* (s. 65–80). Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 212. Helsinki: Suomen kirkkohistoriallinen seura.
- Markkola, P. (2014a). Moraalin miehet: Mitä prostituution sääntely kertoo mieheydestä? Teoksessa P. Markkola, A. Östman & M. Lamberg (toim.),

- Näkymätön sukupuoli. Mieheyden pitkä historia* (s. 134–158). Tampere: Vastapaino.
- Markkola, P. (2014b). Focusing on the family. The Lutheran church and the making of the nordic welfare state in Finland, 1940s to 1960s. *Journal of Church and State*, 56 (1), 60–80.
- Mattila, J. I. (2015). Helsingin suojeluskunnasta Helsingin valkokaartiin. Valkoisten organisoituminen Helsingissä 1917–1918. Teoksessa J. Nieminen (toim.), *Helsinki ensimmäisessä maailmansodassa. Sotasurmat 1917–1918* (s. 150–169). Helsinki: Gummerus.
- Mattila, M. (2003). Rotuhygieniä ja kansanterveys. Teoksessa I. Helen & M. Jauho (toim.), *Kansalaisuus ja kansanterveys* (s. 110–127). Helsinki: Gaudeamus.
- Mauriala, V. (2005). *Uutta aikaa etsimässä. Individualismi, moderni ja kulttuurikritiikki tulenkantajien elämässä 1920- ja 1930-luvulla*. Helsinki: Gaudeamus.
- Maurits, A. & Nykvist, M. (2018). A Sportful history of Christianity. The Case of twentieth-century Sweden. *The International Journal of the History of Sport*, 35 (1), 27–42.
- Maurits, A. (2009). The Exemplary lives of Christian heroes as an historical construct. *Journal of Men, Masculinities and Spirituality*, 3 (1), 4–21.
- McCallum, R. & Stephens, J. (2010). Ideology and children's books. Teoksessa W. Shelby, K. Coats & P. Encisco (toim.), *Handbook of research on children's and young adult literature* (s. 359–371). New York: Routledge.
- Meinander, H. (1992). Warpaille y-lös, kyykkyn a-las. T. Pyykkönen (toim.), *Suomi uskoi urheiluun. Suomen urheilun ja liikunnan historia* (s. 81–99). Helsinki: VAPK-kustannus.
- Meinander, H. (1994). *Towards a Bourgeois Mandhood. Boys' Physical Education in Nordic Secondary Schools 1880–1940*. Commentationes Scientiarum Socialium 47. Helsinki: Societas scientiarum Fennica.
- Meinander, H. (2009). *Suomi 1944. Sota, yhteiskunta, tunnemaishema*. Helsinki: Siltala.
- Merenlahti, P. (2020). Sanasta miestä? Maskuliinisuus ja eletty uskonto miesten raamattupiireissä. Teoksessa E. Vuola (toim.), *Eletty uskonto. Arjen uskonnollisuudesta ja sen tutkimuksesta* (s. 242–268). Tietolipas 265. Helsinki: SKS.
- Meretoja, H. (2017). On the use and abuse of narrative for life. Toward an ethics of storytelling. Teoksessa B. Schiff, E. A. Mckim & S. Patron (toim.), *Life and narrative. The risks and responsibilities of storying experience* (s. 75–97). Oxford: Oxford University Press.
- Meriläinen, J. (2013). Viides herätysliike. Teoksessa J. O. Antila, E. M. Laine & J. Meriläinen (toim.), *Kristinuskon historian tutkimusalat ja metodit* (s. 212–219). Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 226. Helsinki: Suomen kirkkohistoriallinen seura.
- Michaud, E. (1997). Soldiers of an idea. Young people under the Third Reich. Teoksessa G. Levi & J-C. Schmitt (toim.), *Stormy evolution to modern times*.

- A History of young people in the West. Volume two* (s. 255–280). Cambridge: Belknap Press.
- Michelsen, K-E. (1983). *Kristillistä urheilutyötä 1. Suomen NMKY:n urheiluliitto 1923–1953*. Helsinki: NMKY:n Urheiluliitto.
- Mielikäinen, A. (2014). Uskonnollisen suomen kielen kehitys Agricolasta nykypäivään. Teoksessa R. Nissi & A. Mielikäinen (toim.), *Sanaa tutkimassa. Näkökulmia uskonnolliseen kieleen ja sen käyttöön* (s. 29–68). Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 1398. Helsinki: SKS.
- Mikkeli, H. (1996). Kulttuurikriisi sotienvälisessä Suomessa – mikä oli kriisissä? *Historiallinen Aikakauskirja*, 94 (2), 122–140.
- Mikkeli, H. (1998). Massayhteiskunnan nousu ja eliitin tehtävät. Teoksessa M. Härmänmaa & M. Mattila (toim.), *Uusi uljas ihminen eli modernin pimeä puoli* (s. 20–40). Jyväskylä: Atena.
- Mikkola, K. (2004). Uskonto, isänmaa, isänmaausko. Uskonnollisen argumentaation ulottuvuudet Topeliuksen Maamme kirjassa. Teoksessa O. Fingeroos, M. Opas & T. Taira (toim.), *Uskonnon paikka. Kirjoituksia uskontojen ja uskontoteorioiden rajoista* (s. 209–244). Tietolipas 205. Helsinki: SKS.
- Mikkola, K. (2006). Suomen kehkeytyminen omaksi itsekseen – Herder ja Topeliuksen Maamme kirja. Teoksessa S. Ollitervo & K. Immonen (toim.), *Herder, Suomi, Eurooppa* (s. 414–444). Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1060. Helsinki: SKS.
- Mitterauer, M. (1993). *A History of youth*. Oxford & Cambridge: Blackwell.
- Mrozek, D. J. (1992). The Natural limits of unstructured play, 1880–1914. Teoksessa G. Kathryn (toim.), *Hard at play. Leisure in America, 1840–1940* (s. 210–226). Amherst: University of Massachusetts Press.
- Murtorinne, E. (1964). *Papisto ja esivalta routavuosina 1899–1906*. Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 68. Helsinki: Suomen kirkkohistoriallinen seura. Väitöskirja.
- Murtorinne, E. (1967). *Taistelu uskonnonvapaudesta suurlakon jälkeisinä vuosina*. Helsinki: WSOY.
- Murtorinne, E. (1972). *Risti hakaristin varjossa. Saksan ja Pohjoismaiden kirkkojen suhteet Kolmannen valtakunnan aikana 1933–1940*. Avain-sarja 31. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Murtorinne, E. (1977). Kirkon seitsemän vuosikymmentä. Teoksessa M. Heikkilä & E. Murtorinne (toim.), *Kirkko suomalaisessa yhteiskunnassa 1900-luvulla* (s. 7–25). Helsinki: Kirjapaja.
- Murtorinne, E. (1978). Kirkko ja suomalaiskansallinen ideologia. Teoksessa M. Heikkilä (toim.), *Aate ja yhteiskunta. Mikko Juvalle omistettuja tutkielmia* (s. 269–283). Helsinki: Otava.
- Murtorinne, E. (1986). *Suomalainen teologia autonomian kautena (1828–1918)*. Helsinki: Gaudeamus.
- Murtorinne, E. (1995). *Suomen kirkon historia. Sortovuosista nykypäiviin 1900–1990*. Helsinki: WSOY.

- Mustakallio, H. (1983). *Säätypapista kansalaiseksi. Papiston poliittis-yhteiskunnallinen rooli demokratisoitumisen murrosvaiheessa 1905–1907*. Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 126. Helsinki: Suomen kirkkohistoriallinen seura. Väitöskirja.
- Mustakallio, H. (2002). Oulun hiippakunnan johto ja oikeistoradikalismi 1929–1939. J.R. Koskimies, J.A. Mannermaa ja Elias Simojoki. Teoksessa H. Mustakallio (toim.), *Suomen kirkkohistoriallisen seuran vuosikirja 89–91/1999–2001* (s. 241–273). Helsinki: Suomen kirkkohistoriallinen seura.
- Mustakallio, H. (2008). Jumalan johtama lakko. Teoksessa P. Haapala, O. Löytty, K. Melkas & M. Tikka (toim.), *Kansa kaikkivaltias. Suurlakko Suomessa 1905* (s. 163–176). Helsinki: Teos.
- Mustakallio, H. (2009). *Pohjoinen hiippakunta. Kuopio-Oulun hiippakunnan historia 1850–1939*. Helsinki: Kirjapaja.
- Muukkonen, M. (2000). Poikatyön pioneeri – NMKY poikatyön mallien kehittäjänä. *Nuorisotutkimus*, 18 (3), 20–31.
- Muukkonen, M. (2002). *Ecumenism and the Laity. Continuity and Change in the Mission View of the World's Alliance of Young Men's Christian Associations, 1855–1955*. Joensuun yliopiston teologisia julkaisuja 7. Joensuun yliopisto. Väitöskirja.
- Myllyniemi, S (2021). *Yliluonnollinen sota 1939–1945*. Kirjokansi 257. Helsinki: SKS.
- Mäkelä, P. (2006). Mene lähelle, näe kauas. Henkilöllisen kohteensa ylittävästä problematiikasta ja sen tavoittamisesta temaattisessa biografiatutkimuksessa. Teoksessa R. Kurth & T. Soikkanen (toim.), *Yksilö ja yhteisö. Henkilöhistoriallinen keskustelu Suomessa 1930-luvulta 2000-luvulle* (s. 264–286). Turku: Turun yliopisto.
- Mäkinen, I. (1996). Lukuhulun historia ja kirjastot Suomessa. Teoksessa J. Niemi (toim.), *Rakkaudesta lukemiseen. Suomalaisen kirjallisuusharrastuksen kehityksestä* (s. 24–40). Helsinki: Yliopistopaino.
- Mäkinen, I. (2003). Lukemisen historiaa. Teoksessa A. Kervanto Nevalinna & L. Kolbe (toim.), *Suomen kulttuurihistoria 3. Oma maa ja maailma* (s. 310–352). Helsinki: Tammi.
- Mäkinen, K. (1989). *Unelma jälkikristillisestä kulttuurista ja uskonnosta. Tulenkantajien oppositio kansankirkollista arvomaailmaa vastaan 1924–1930*. Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 145. Helsinki: Suomen kirkkohistoriallinen Seura.
- Nasaw, D. (2009). AHR roundtable. Historians and biography. Introduction. *The American Historical Review*, 114 (3), 573–578.
- Naskali, P. (2010). Kasvatus, koulutus ja sukupuoli. Teoksessa T. Saresma L-M. Rossi & T. Juvonen (toim.), *Käsikirja sukupuoleen* (s. 277–288). Tampere: Vastapaino.
- Nenonen, M. (1999). *Elokuvatarkastuksen synty Suomessa (1907–1922)*. Bibliotheca historica 46. Helsinki: Suomen historiallinen seura.

- Nevakivi, J. (2009). Jatkosodasta nykypäivään 1944–2009. Teoksessa O. Jussila, S. Hentilä & J. Nevakivi, *Suomen poliittinen historia 1809–2009* (s. 214–371). 6. uudistettu painos. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit.
- Nevala, S-L. (2009). *Lottatyöt ja sotilaspojat*. Helsinki: Minerva.
- Nevala-Nurmi, S-L. (2012), *Perhe maanpuolustajana. Sukupuoli ja sukupolvi Lotta Svärd- ja suojeluskuntajärjestöissä 1918–1944*. Tampere: Tampere University Press. Väitöskirja.
- Niemelä, S. (2014). Santeri Alkio – nuorisoseurojen kasvatusjohtaja. Teoksessa K. Kantasalmi & M. Nest (toim.), *Valistajia, sivistäjiä, poliitikkoja ja asiantuntijoita. Näkökulmia aikuiskasvatuksen kentän vaikuttajiin* (s. 143–160). Tampere: Tampere University Press.
- Nieminen, A. (1951). *Taistelu sukupuolimoraalista. Avioliitto- ja seksuaalikysymyksiä suomalaisen hengenelämän ja yhteiskunnan murroksessa sääty-yhteiskunnan ajoilta 1910-luvulle*. Väestöpoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja. Sarja A:6. Helsinki: WSOY.
- Nieminen, J. & Honkatukia, P. (2017). Nuorisokysymyksen rakentuminen – neljä näkökulmaa. Teoksessa T. Hoikkala & J. Kuivakangas (toim.), *Kenen nuorisotyö? Yhteisöpedagogiikan kentät ja mahdollisuudet* (s. 35–51). Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Humanistinen ammattikorkeakoulu.
- Nieminen, J. (1995). *Nuorisossa tulevaisuus. Suomalaisen nuorisotyön historia*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/Lasten Keskus.
- Nieminen, J. (2003). Vanhempain valvottavista asiantuntijain analysoitaviksi. Teoksessa S. Aapola & M. Kaarninen (toim.), *Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuoruuden historia* (s. 260–281). Helsinki: SKS.
- Nieminen, J. (2010). Puuttuva lenkki – nuorisokasvatus tieteen kentässä, kasvatuksen teoriassa ja nuorisotyön kehiksenä. Teoksessa E. Nivala & M. Saastamoinen (toim.), *Nuorisokasvatuksen teoria – perusteita ja puheenvuoroja* (s. 30–63). Helsinki: Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto.
- Niinistö, J. (2016), *Heimosotien historia 1918–1922*. 2. painos. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1007. Helsinki: SKS.
- Nissi, R. & Mielikäinen, A. (2014). Johdanto. Teoksessa R. Nissi & A. Mielikäinen (toim.), *Sanaa tutkimassa. Näkökulmia uskonnolliseen kieleen ja sen käyttöön* (s. 7–25). Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 1398. Helsinki: SKS.
- Nykvist, M. (2019). A Homosocial priesthood of all believers. Laity and gender in interwar Sweden. *Church History*, 88 (2), 440–464.
- Nyman, H. (2020). *Jumalan ihmeitä ja ihmisiä evankeliumin asialla. Kansan Raamattuseura 75 vuotta*. Lohja: Karas-Sana.
- Nyström, S. (2013), *Poikkeusajan kaupunkielämäkerta. Helsinki ja helsinkiläiset maailmansodassa 1914–1918*. Historiallisia tutkimuksia Helsingin yliopistosta XXIX. Helsingin yliopisto. Väitöskirja.
- Ojakangas, M. (1998). *Lapsuus ja auktoriteetti. Pedagogisen vallan historia Snellmanista Koskenniemeen*. Paradeigma 85. Helsinki: Tutkijaliitto. Väitöskirja.

- Ojala, H. & Pietilä, I. (2013). Maskuliinisuuden hegemoniasta monenkirjaviin eroihin: kriittisen miestutkimuksen avauksia vanhenemisen tutkimukseen. H. Ojala & I. Pietilä (toim.), *Miehistä puhetta. Miehet, ikääntyminen ja vanhenemisen kulttuuriset mallit* (s. 17–37). Tampere: Tampere University Press.
- Ollila, A. (1998). *Jalo velvollisuus. Virkanaisena 1800-luvun lopun Suomessa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 711. Helsinki: SKS.
- Ollila, A. (2010). Yksilö ja yhteisö. Kiista kontekstualisoimisesta. Teoksessa H. Rantala & S. Ollitervo (toim.), *Kulttuurihistoriallinen katse* (s. 63–79). Turku: k&h/Turun yliopisto.
- Olsen, S. (2014). *Juvenile nation. Youth, emotions and the making of the modern British citizen, 1880–1914*. London: Bloomsbury.
- Osselaer, T. & Maurits, A. (2011). Heroic men and Christian ideals, Teoksessa Y. M. Werner (toim.), *Christian masculinity. Men and religion in northern Europe in the 19th and 20th centuries* (s. 63–94). Leuven: Leuven University Press.
- Paavilainen, M. (1994). Partioaate ristiriitojen Helsingissä. Teoksessa H. Hakala, Heikki (toim.), *Pojat partiossa. Pääkaupunkiseudun partiopoikatoiminnan historia* (s. 10–120). Helsinki: Tammi.
- Paavilainen, M. (2010). *Aina valmiina. Partioliike Suomessa 1910–2010*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1254. Helsinki: SKS.
- Paavola, A. (2002). *Koulu Kalliolla. Muistoja 100-vuotiaasta Kallion yhteiskoulusta ja Kallion lukiosta*. Helsinki: Edita.
- Pakkasvirta, J. & Saukkonen, P. (2005). Nationalismin teoreettisen tutkimuksen kohteena. Teoksessa J. Pakkasvirta & P. Saukkonen (toim.), *Nationalismit* (s. 14–45). Helsinki: WSOY.
- Paloposki, O. (2013). Rikkautta ja menestystä Suomen kansalle – Benjamin Franklinin “Wanhan Rikhardin” neuvot. Teoksessa O. Paloposki & H. K. Riikonen (toim.), *Suomennetun tietokirjallisuuden historia 1800-luvulta 2000-luvulla* (s. 554–565). Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 1289. Helsinki: SKS.
- Parjo, O. (2003). *Koti on kansan sydän. Kotikasvatusyhdistyksen perustaminen ja toiminta 1907–1917*. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 190. Helsinki: Helsingin yliopisto. Väitöskirja.
- Passerini, L. (1997). Youth as a metaphor for social change. Fascist Italy and America in the 1950s. Teoksessa G. Levi & J-C. Schmitt (toim.), *Stormy evolution to modern times. A History of young people in the West. Volume two* (s. 281–340). Cambridge: Belknap Press.
- Pasture, P. (2012). Beyond the feminization thesis. Gendering the history of Christianity in the nineteenth and twentieth centuries. Teoksessa P. Pasture et al. (toim.), *Beyond the Feminization Thesis. Gender and christianity in Modern Europe* (s. 7–33). Leuven: Leuven University Press.
- Pekkarinen, E. & Vehkalahti, K. (2012). Johdanto. Instituutiot lapsuutta ja nuoruutta rakentamassa – lapset ja nuoret instituutioita uudistamassa. Teoksessa E. Pekkarinen, K. Vehkalahti & S. Myllyniemi (toim.), *Lapset ja nuoret instituutioiden kehyksissä* (s. 9–21). Helsinki:

- Nuorisotutkimusverkosto/Terveysten ja hyvinvoinnin laitos/ Valtion nuoriosasian neuvottelukunta.
- Peltonen, J. (2021). *Aleksanteri Suuri – sankari ja myytti*. Helsinki: Gaudeamus.
- Peltonen, M. (1996). Olympiavuoden käytösopas. Teoksessa M. Peltonen (toim.), *Rillumarei ja valistus. Kulttuurikahakoita 1950-luvun Suomessa* (s. 283–307). Historiallinen Arkisto 108. Helsinki: Suomen historiallinen seura.
- Peltonen, M. (2002). *Remua ja ryhtiä. Alkohololot ja tapakasvatus 1950-luvun Suomessa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Peltoniemi, U. (1963). *Neljä vuosikymmentä opintokerhotyötä. Katsaus Suomalaisen luentotoimiston, Valistusjärjesöjen opintotoimikunnan ja Opintotoiminnan Keskusliiton vaiheisiin*. Opintotoiminnan Keskusliiton julkaisu n:o 9. Helsinki: Opintotoiminnan Keskusliitto.
- Penttinen, S. (1983). *Sulo Karpio poikatyöntekijänä*. Käytännöllisen teologian pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.
- Philips, R. (1997). *Mapping men and empire. A Geography of adventure*. London: Routledge.
- Pietikäinen, P. (1997). *Kristitty, ylioppilas ja etsijä. Suomen kristillinen ylioppilasliike sata vuotta 1897–1997*. Helsinki: Suomen kristillinen ylioppilasliitto.
- Pihlainen, K. (2001). Kaunokirjallisuus ja totuudellisuuskysymysten ylittäminen historian tutkimuksessa. Teoksessa K. Immonen ja M. Leskelä-Kärki (toim.) *Kulttuurihistoria. Johdatus tutkimukseen* (s. 303–317). Tietolipas 175. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Polvinen, T. (1987). *Venäjän vallankumous ja Suomi 1917–1920*. Porvoo: WSOY.
- Portelli, A. (2006). Mikä tekee muistitietotutkimuksesta erityisen? Teoksessa O. Fingeroos, R. Haanpää, A. Heimo ja U-M. Peltonen (toim.), *Muistitietotutkimus. Metodologia kysymyksiä* (s. 49–64). Helsinki: SKS.
- Possing, B. (2012). Elämäkertatutkimuksen sukupuolet. *Historiallinen Aikakauskirja*, 110 (4), 436–437.
- Poteri, J. (2018). *Suomen sotilaspapisto 100 vuotta. Itsenäisen Suomen puolustusvoimien kirkollinen työ vuosina 1918–2018*. Helsinki: Puolustusvoimat.
- Pulkkinen, J. (2016). Analyyttinen traditio ja historianfilosofia. Teoksessa K. Väyrynen & J. Pulkkinen (toim.), *Historian teoria. Lingvistikästä käänteestä mahdolliseen historiaan* (s. 17–49). Tampere: Vastapaino.
- Puranen-Impola, K. (tulossa 2022). *Kurinalaistamisen ja kategorisoinnin keino. Rangaistuskäytänteet seitsemässä suomalaisessa oppikoulussa 1905–1925*. Julkaisematon käsikirjoitus.
- Putney, C. (2001). *Muscular Christianity. Manhood and sports in Protestant America, 1880–1920*. Cambridge: Harvard University Press.
- Puuronen, V. (2006). *Nuorisotutkimus*. Tampere: Vastapaino.
- Rahikainen, M. (1996). Kasvot väkijoukossa. Historian kirjurit ja toimijat. Teoksessa M. Rahikainen (toim.), *Matkoja moderniin. Lähikuvia suomalaisten elämästä*. Historiallinen arkisto 107. Helsinki: Suomen historiallinen seura.

- Rahikainen, M. (2003). Nuorena työhön. Lasten ja nuorten työnteko 1900–1970. Teoksessa S. Aapola, Sinikka & M. Kaarninen (toim.), *Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuoruuden historia* (s. 161–185). Helsinki: SKS.
- Rahikainen, M. (2005). Philippe Ariés ja lapsuuden historia. *Tieteessä tapahtuu*, 21 (3), 38–42.
- Raitis, H. & Raitis, P. (2013). *Iso-Parta ja Partaharju*. Helsinki: Lasten keskus ja Kirjapaja.
- Rantala, J. (2011). Oppikoulunopettajat. Teoksessa A. Heikkinen & P. Leino-Kaukiainen (toim.), *Valistus ja koulunpenkki. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle* (304–311). Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1266. Helsinki: SKS.
- Rasinaho, K. (2006). Alkoholin salakauppa Helsingissä vuosina 1919–1932. Teoksessa M. Peltonen, K. Kilpiö & H. Kuusi (toim.), *Alkoholin vuosisata. Suomalaisten alkoholiolojen käännteitä 1900-luvulla* (s. 17–85). Historiallinen arkisto 122. Helsinki: SKS.
- Renders, H. & de Haan, B. (2014). Introduction. The Challenges of biography studies. Teoksessa H. Renders & B. de Haan (toim.), *Theoretical discussions of biography. Approaches from history, microhistory, and life writing* (s. 1–8). Leiden: Brill.
- Renders, H. (2014). Biography in academia and the critical frontier in life writing. Teoksessa H. Render & B. de Haan (toim.), *Theoretical discussions of biography. Approaches from history, microhistory, and life writing* (s. 169–176). Leiden: Brill.
- Renders, H., de Haan B. & Harmsma, J. (2017). The Biographical turn. Biography as critical method in the Humanities and in society. Teoksessa H. Renders, B. de Haan & J. Harmsma (toim.), *The Biographical turn. Lives in history* (s. 3–11). Lontoo: Routledge.
- Renvall, P. (1983/1965). *Nykyajan historiantutkimus*. 2. painos. Porvoo: WSOY.
- Reynolds, K. (1990). *Girls only? Gender and popular children's fiction in Britain, 1880–1910*. Philadelphia: Temple University Press.
- Riikonen, H. K. (2013). Tiedelehtiä 1920-luvulta. Teoksessa O. Paloposki & H. K. Riikonen (toim.), *Suomennetun tietokirjallisuuden historia 1800-luvulta 2000-luvulla* (s. 112–115). Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 1289. Helsinki: SKS.
- Riukulehto, S. (2001). Nuorisokirjoissako politiikkaa? Teoksessa S. Riukulehto, A. Halmesvirta & K. Pöntinen (toim.), *Politiikkaa lastenkirjoissa* (s. 7–13). Tietolipas 178. Helsinki: SKS.
- Robertson, S. L. (1995a). *Emerson in his sermons. A man-made self*. Columbia: University of Missouri Press.
- Robertson, S. L. (1995b). “Degenerate effeminacy” and the making of a masculine spirituality in the sermons of Ralph Waldo Emerson. Teoksessa D. E. Hall (toim.), *Muscular christianity. Embodying the Victorian age* (s. 150–172). Cambridge: Cambridge University Press.
- Roberts, M. L. (2016). Beyond ‘crisis’ in understanding gender transformation. *Gender & History*, 28 (2), 358–366.

- Roiko-Jokela, H. (1997). Elämäkerta – aikakauden kuvaus. Mistä elämäkerta kertoo, kuinka kohdetta voidaan lähestyä, millaisia lähteitä on käytettävissä. Teoksessa H. Roiko-Jokela (toim.), *Huhut, unet, sodomiitit, moraalinvaartijat, elämäkerrat, puhuttelusanat ja ammattinimikkeet* (s. 267–282). Jyväskylän historiallinen arkisto vol. 3. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Rojola, L. (1999). Symbolismi ja dekadenssi. Teoksessa L. Rojola (toim.), *Suomen kirjallisuushistoria 2. Järkiuskosta vaistojen kapinaan* (s. 136–146). Helsinki: SKS.
- Roos, J. P. (1994). Kuinka hullusti elämä on meitä heitellyt – suomalaisen miehen elämän kurjuuden pohdiskelua. Teoksessa J. P. Roos & E. Peltonen (toim.), *Miehen elämää. Kirjoituksia miesten omaelämäkerroista* (12–28). Tietolipas 136. Helsinki: SKS.
- Roper, M. (2005). Slipping out of view. Subjectivity and emotion in gender history. *History Workshop Journal*, 59, 57–72.
- Roselius, A. (2010). *Kiista, eheys, unohdus. Vapaussodan muistaminen suojeluskuntien ja veteraaniliikkeen toiminnassa 1918–1944*. Bidrag till kännedom av Finlands natur och folk 186. Helsinki: Suomen tiedeseura. Väitöskirja.
- Roselius, A. (2018). Pyhä sota – suomalaiset heimosodat sisällissodan jälkimainingeissa. Teoksessa T. Tepora & A. Roselius (toim.), *Rikki revitty maa. Suomen sisällissodan kokemukset ja perintö* (s. 111–141). Helsinki: Gaudeamus.
- Rotundo, A. E. (1990). Boy culture. Middle-class boyhood in nineteenth-century America. Teoksessa M. C. Carnes & C. Griffen (toim.), *Meanings for manhood. Constructions of masculinity in Victorian America* (s. 15–36). Chicago: University of Chicago Press.
- Rotundo, A. E. (1993). *American manhood. Transformations in masculinity from the revolution to the modern era*. New York: Basic Books.
- Ruotsila, M. (2015). Uuspietismin unohdettu ulottuvuus. Suomalaiset David Hedegårdin herätyskristillisessä verkostossa. *Teologinen aikakauskirja*, 120 (5–6) 2015, 429–443.
- Ruutu, M. (1952). Puoli vuosisataa oppikoulua Pitkäsillan pohjoispuolella. Teoksessa M. Ruutu, Martti et al. (toim.), *Kallion yhteiskoulu 1902–1952* (s. 7–104). Helsinki: Kallion yhteiskoulu.
- Räihä, A. & Karonen, P. (2016). Ruotsalainen ja suomalainen, mutta ei koskaan venäläinen. Suomen ja suomalaisuuden rakentaminen 1900-luvun alkupuolen tietokirjoissa. *Faravid*, 42, 63–79.
- Räisänen, A-L. (1995). *Onnellisen avioliiton ehdot. Sukupuolijärjestelmän muodostumisprosessi suomalaisissa avioliitto- ja seksuaalivalistusoppaissa 1865–1920*. Bibliotheca historica 6. Helsinki: Suomen historiallinen seura. Väitöskirja.
- Saari, A. (2007). 1900-luvun alun kokeellisen kasvatustieteen ohjelma kasvatustieteellisen tiedon uudelleenmäärittelynä. Teoksessa J. Tähtinen & S. Skinnari (toim.), *Kasvatus- ja koulukysymys vuosisatojen saatossa* (s. 319–338). Turku: Suomen kasvatustieteellinen seura.

- Saariluoma, L. (2001). Alkusanat: exemplum-perinne ja esimerkillisyyden ongelma. Teoksessa L. Saariluoma (toim.), *Esimerkin voima. Exemplum ja esimerkillisyys antiikin retoriikasta nykypäivän naistenlehtiin* (s. 7–15). Turku: Kirja-Aurora.
- Saarimäki, P. (2014). Nuorten miesten kirjeitse ohjailemat seurustelusuhheet 1800-luvun lopun sisäsuomalaisella maaseudulla. *Elore*, 21 (2), 1–36.
- Saksholm, J. (2020). *Reform, revolution, riot? Transnational nordic sixties in the radical press, c. 1958–1968*. JYU Dissertations 312. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Väitöskirja.
- Salimäki, H. (2000). *Isänmaan ja urheilu-uskon mies. Lauri Pihkala modernin urheiluaatteen esitaistelijana*. Bibliotheca historica 62. Helsinki: SKS. Väitöskirja.
- Salmela, M. (1999). Eino Kaila ja Erik Ahlman 1930-luvun poliittis-yhteiskunnallisen kehityksen kulttuurifilosofisina tulkitsijoina. Teoksessa P. Karkama & H. Koivisto (toim.), *Ajan paineessa. Kirjoituksia 1930-luvun suomalaisesta aatemaailmasta* (s. 169–193). Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 758. Helsinki: SKS.
- Salmesvuori, P. (2014). Johdanto: Keiden historia ansaitsee tulla muistetuksi. Teoksessa H-M. Ketola, J. Meriläinen, S. Mikkola & P. Salmesvuori (toim.), *Suurmiehistä rahvaannaisiin. Yksilö ja yhteisö kristinuskon historiassa* (s. 7–26). Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 229. Helsinki: Suomen kirkkohistoriallinen seura.
- Salminen, J. (2002). *Alamainen sivistysprojekti, tasa-arvo ja edistys. Suomen yksityisten oppikoulujen rakenteellinen kehitys 1872–1920*. Tutkimuksia / Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos 237. Helsingin yliopisto. Väitöskirja.
- Salmi-Niklander, K. (2004). *Itsekasvatusta ja kapinaa. Tutkimus Karkkilan työläisnuorten kirjoittavasta keskusteluyhteisöstä 1910- ja 1920-luvuilla*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 967. Helsinki: SKS. Väitöskirja.
- Salvatore, N. (2004). Biography and social History. An Intimate relationship. *Labour History*, 87, 187–192.
- Sarjala, J. (2014). Päättymätön yksilö - henkilöhistorian muuntumaton kohde. *Ennen ja Nyt – Historian tietosanomat*, (2), <https://journal.fi/ennenjanyt/article/view/108578/63583>. Luettu 25.5.2021.
- Savolainen, I. (2014). *Lukemisen vaara ja vapaus. Suhtautuminen lasten lukemisharrastukseen Kirjastolehdeissä 1940–1950-luvulla*. Licensiaatintutkielma, Tampereen yliopisto.
- Savolainen, I. (2016). Lapsilukijoiden huokoiset mielet. Rajanvedot ja -ylitykset kirjastoalan kirjoituksissa lasten lukemisesta 1905–1917. *Kulttuurintutkimus* 33 (1), 29–40.
- Scott, J. W. (1999). *Gender and the politics of history*. New York: Columbia University Press.

- Seppo, J. (1999). Kirkko ja itsenäinen Suomi 1917–1998. Teoksessa M. Heikkilä (toim.), *Uskonto ja nykyaika. Yksilö ja eurooppalaisen yhteiskunnan murros* (s. 10–52). Jyväskylä: Atena.
- Seppo, J. (2013). *Kirkonmies ja muuttuva maailma. Martti Simojoki I*. Helsinki: Otava.
- Setran, D. (2001). Muscular Christianity. Teoksessa P. Clement & J. Reinier (toim.), *Boyhood in America. An Encyclopedia* (s. 454–458). Santa Barbara, CA: Abc Clio.
- Sevänen, E. (1994). *Vapauden rajat. Kirjallisuuden tuotannon ja välityksen yhteiskunnallinen sääntely Suomessa vuosina 1918–1939*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 612. Helsinki: SKS.
- Shedd, C. P. (1955). *History of the World's Alliance of Young Men's Christian Associations*. London: S.P.C.K.
- Siironen, M. (2017). *Mustan lipun alla. Elias Simojoen elämä ja utopia*. Jyväskylä: Atena.
- Siltala, J. (1992). *Suomalainen ahdistus. Huoli sielun pelastumisesta*. Helsinki: Otava.
- Siltala, J. (2018). Ratkaisuna sota, jota kukaan ei tahtonut. Teoksessa T. Tepora & A. Roselius (toim.), *Rikki revitty maa. Suomen sisällissodan kokemukset ja perintö* (s. 52–81). Helsinki: Gaudeamus.
- Silvennoinen O., Tikka, M. & Roselius, A. (2016). *Suomalaiset fasistit. Mustan sarastuksen airueet*. Helsinki: WSOY.
- Silvonen, J. (2017). Sielutieteestä psykologiaan – suomalaisen psykologianhistorian haasteita. *Psykologia*, 52 (2–3), 84–94.
- Sinnemäki, K., Portman, A., Nelson, R. H. & Tilli, J. (2019). The Legacy of Lutheranism in a secular nordic society: An Introduction. Teoksessa K. Sinnemäki, A. Portman, J. Tilli & R. H. Nelson (toim.), *On the legacy of Lutheranism in Finland. Societal perspectives* (s. 9–36). Studia Fennica Historica 25. Helsinki: SKS.
- Smith, S. & Watson, J. (2001). *Reading autobiography. A Guide for interpreting life narratives*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Springhall, J. (1986). *Coming of age. Adolence in Britain 1860–1960*. Dublin: Gill and Macmillan.
- Stephens, J. (1992). *Language and ideology in children's fiction*. London: Longman.
- Strong, T. (1955). The World's Alliance in a Changing World. Teoksessa C. P. Shedd, *History of the World's Alliance of Young Men's Christian Associations* (s. 461–544). London: S.P.C.K.
- Sulkunen, I. (1987). Naisten järjestäytyminen ja kaksijakoinen kansalaisuus. Teoksessa I. Liikainen, K. Smeds, H. Stenius & R. Alapuro (toim.), *Kansa liikkeessä* (s. 157–172). Helsinki: Kirjayhtymä.
- Sulkunen, I. (1989). *Naisen kutsumus. Miina Sillanpää ja sukupuolten maailmojen erkaantuminen*. Helsinki: Hanki ja jää.
- Sulkunen, I. (1995). *Mandi Granfelt ja kutsumusten ristiriita*. Helsinki: Hanki ja jää.

- Sulkunen, I. (1999). *Liisa Eerikintytär ja hurmosliikkeet 1700–1800-luvulla*. Helsinki: Gaudeamus/Hanki ja jää.
- Sulkunen, I. (2016b). Elias Lönnrot. Mies, myytti ja kansallinen historiankirjoitus. Teoksessa I. Sulkunen, M. Niemi & S. Katajala-Peltomaa (toim.), *Usko, tiede ja historiankirjoitus. Suomalaisia maailmakuvia keskiajalta 1900-luvulla* (s. 302–332). Historiallisia tutkimuksia 271. Helsinki: SKS.
- Suni, H. (2014). *Röyhkeä opettaja. Esa Paavo-Kallion todellisuuskäsitykset, nälkävuodet ja maailmojen konflikti 1867–1913*. Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 228. Helsinki: Suomen kirkkohistoriallinen seura. Väitöskirja.
- Susman, W. I. (1979). "Personality" and the making of twentieth-century culture. Teoksessa J. Higham & P. K. Conkin (toim.), *New directions in American intellectual history* (s. 212–226). Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- Susman, W. I. (2003). *Culture as history. The transformation of American society in the twentieth century*. Washington: Smithsonian Institution Press.
- Tallon, A. (2008). Christianity. Teoksessa J. Corrigan (toim.), *The Oxford handbook of religion and emotion* (s. 111–124). Oxford: Oxford University Press.
- Tammilehto, T. (2011). *Ikkuna ihannenuoruuteen. Arvosteleva kirjaluettelo ja 1920-1930-luvun suomalainen nuortenkirjallisuus elämän mahdollisuuksien ja mahdottomuuksien tulkkeina*. Pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto.
- Tarjamo, K. (2006). Kansakunnan tulevaisuutta pelastamassa. Viranomaisten keskustelu rikollisuudesta 1940- ja 1950-luvun Suomessa. Teoksessa P. Karonen & K. Tarjamo (toim.), *Kun sota on ohi. Sodista selviytymisen ongelmia ja niiden ratkaisumalleja 1900-luvulla* (s. 341–476). Historiallinen arkisto 124. Helsinki: SKS.
- Teinonen, S. A. (1999). *Teologian sanakirja*. Helsinki: Kirjapaja.
- Tepora, T. (2014). Heimoveljiä, valkobandiitteja ja punikin perkeleitä. Teoksessa Näre, S. & Kirves, J. (toim.), *Luvattu maa. Suur-Suomen unelma ja unohdus* (s. 69–129). Helsinki: Johnny Kniga.
- Tepora, T. (2018). Mystifioitu sota: uusiutumisen ja uhrin kokemus. Teoksessa T. Tepora & A. Roselius (toim.), *Rikki revitty maa. Suomen sisällissodan kokemukset ja perintö* (s. 145–179). Helsinki: Gaudeamus.
- Teräs, K. (2011). Epäilystä vuoropuheluun. Muistelmateokset historiantutkimuksen aineistona. Teoksessa S. Lakomäki, P. Latvala & K. Laurén (toim.), *Tekstien rajoilla. Monitieteisiä näkökulmia kirjoitettuihin aineistoihin* (s. 181–201). Suomalainen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1314. Helsinki: SKS.
- Thompson, M. G. (2015). Sherwood Eddy, the missionary enterprise, and the rise of Christian internationalism in 1920s America. *Modern Intellectual History*, 12 (1), 65–93.
- Tiihonen, K. (2000). Puhtaan nuoruuden ihanne. Sukupuolikasvatusta nuorison opaskirjoissa 1920- ja 1930-luvuilla. Teoksessa K. Immonen, R. Hapuli M. Leskelä-Kärki & K. Vehkalahti (toim.), *Modernin lumo ja pelko. Kymmenen*

- kirjoitusta 1800–1900-lukujen vaihteen sukupuolisuudesta (s. 169–208). Helsinki: SKS.
- Tikka, M. & Nevala, S-L. (2020), *Kielletyt leikit. Tanssin kieltämisen historia Suomessa 1888–1948*. Jyväskylä: Atena.
- Tikka, M. (2006). *Valkoisen hämärän maa? Suojeluskunnat, virkavalta ja kansa 1918–1921*. Historiallisia tutkimuksia 230. Helsinki: SKS.
- Tikka, M. (2009). Kirkko ja suojeluskunnat. Järkiavioliitto, pakkoavioliitto vai epäpyhä allianssi? I. Huhta (toim.), *Sisällisota ja kirkko 1918* (s. 133–144). Suomen Kirkkohistoriallisen Seuran Toimituksia 212. Helsinki: Suomen Kirkkohistoriallinen Seura.
- Tikka, M. (2011). Arkea ja hulluttelua. Esselströmin ja Lehkosen poikien todellinen ja keksitty elämä. Teoksessa I. Kemppainen, K. Salmi-Niklander & S. Tuomaala (toim.), *Kirjoitettu nuoruus. Aikalaistulkintoja 1900-luvun alkupuolen nuoruudesta* (s. 73–90). Helsinki: Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto.
- Tikka, M. (2018). Suomen sisällissodan tapahtumat. Teoksessa T. Tepora & A. Roselius (toim.), *Rikki revitty maa. Suomen sisällissodan kokemukset ja perintö* (s. 82–110). Helsinki: Gaudeamus.
- Tilli, J. (2014). *Suomen pyhä sota. Papit jatkosodan julistajina*. Jyväskylä: Atena.
- Tilli, J. (2019). "A Storm might be brewing". The Lutheran church and secular authority in Finland, 1944–1948". Teoksessa K. Sinnemäki, A. Portman, J. Tilli & R. H. Nelson (toim.), *On the legacy of Lutheranism in Finland. Societal perspectives* (s. 273–291). Studia Fennica Historica 25. Helsinki: SKS.
- Tjeder, D. (2003), *The Power of character. Middle-class masculinities, 1800–1900*. Stockholm: Författares Bokmaskin. Väitöskirja.
- Tjeder, D. (2011). Crises of faith and the making of Christian masculinities at the turn of the century. Teoksessa Y. M. Werner (toim.), *Christian masculinity. Men and religion in northern Europe in the 19th and 20th centuries* (s. 127–145). Leuven: Leuven University Press.
- Toivanen, S. (1992). *Miksi nuorisotyö valtiollistui? Suomalaisen nuorisotyön valtiointervention käynnistämisen tulkintoja*. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Toiviainen, V-P. (1964). *Kansan Raamattuseuran synty ja evankelioimistyö. Käytännöllisen teologian laudaturtyö*, Helsingin yliopisto.
- Torninoja-Latola, J. (2014). "Perhehistoriani on osa työväenliikkeen historiaa". Yksityisen ja julkisen suhde elämäkerrallisessa kerronnassa. Teoksessa H. Hakosalo, S. Jalagin, M. Junila & H. Kurvinen (toim.), *Historiallinen elämä. Biografia ja historiantutkimus* (s. 272–289). Helsinki: SKS.
- Tosh, J. (1999). *A Man's place. Masculinity and the middle-class home in Victorian England*. New Haven & London: Yale University Press.
- Tosh, J. (2004). Hegemonic masculinity and the history of gender. Teoksessa S. Dudink, K. Hageman & J. Tosh (toim.), *Masculinities in politics and war. Gendering modern history* (s. 41–58). Manchester & New York: Manchester University Press.
- Tosh, J. (2011). The History of masculinity. An outdated concept. Teoksessa J. H. Arnold & S. Brady (toim.), *What is masculinity? Historical dynamics from*

- antiquity to the contemporary world* (s. 17–34). New York: Palgrave Macmillan.
- Totro, T. (1979). *Uskontokasvatus kansalais- ja kotiopintoliikkeessä*. Suomalaisen teologisen kirjallisuusseuran julkaisuja 112. Helsinki: Suomalainen teologinen kirjallisuusseura. Väitöskirja.
- Troughton, G. M. (2006). Jesus and the ideal of the manly man in New Zealand after World War One. *Journal of Religious History*, 30 (1), 45–60.
- Tuomaala, S. (2001). Poista vetelyys ja basillit – vahvista itsenäistä kansakuntaa! Koululaisen kuva 1920- ja 30-luvun terveysioppaissa. Teoksessa T. Tolonen (toim.), *Suomalainen koulu ja kulttuuri* (s. 161–179). Tampere: Vastapaino.
- Tuomaala, S. (2005). Kuuliaiseksi ja ahkeraksi. Lastenkasvatus agraarikulttuurissa. Teoksessa P. Laaksonen, S. Knuuttila & U. Piela (toim.), *Kansanetiikkaa. Käsitteitä hyvästä ja pahasta*. Kalevalaseuran vuosikirja 84. Helsinki: SKS.
- Tuovinen, O. (1969). *Suomen NMKY vuosina 1919–1941. Nuorten Miesten Kristillisen Yhdistys -liikkeen miestyön organisaatio ja toiminta Suomen Nuorten Kristillisen Liiton alajärjestönä*. Käytännöllisen teologian laudatur-tutkielma, Helsingin yliopisto.
- Tähtinen, J. (2011). Moraali ja terveys kansalais- ja koulukasvatuksen polttopisteessä. Teoksessa A. Heikkinen & P. Leino-Kaukiainen (toim.), *Valistus ja koulunpenkki. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle* (184–216). Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1266. Helsinki: SKS.
- Uino, A. (1989). Kielitaistelu ja ”uusi suomalaisuusliike” 1918–1939. Teoksessa P. Tommila (toim.), *Herää Suomi! Suomalaisuusliikkeen historia* (s. 177–249). Kuopio: Kustannuskiila.
- Uola, M. (1982). *Sinimusta veljeskunta. Isänmaallinen kansanliike 1932–1944*. Helsinki: Otava.
- Uola, M. (2001). Karilas, Tauno. *Kansallisbiografia-verkkojulkaisu*. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Julkaisun pysyvä tunniste URN:NBN:fi-fe20051410; artikkelin pysyvä tunniste <http://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-006179>. Luettu 9.3.2020.
- Vainio-Korhonen, K. (2017). Vastuullinen historia. Teoksessa S. Lidman, A. Koskivirta & J. Eilola (toim.), *Historiantutkimuksen etiikka* (s. 29–47). Helsinki: Gaudeamus.
- Valtonen, H. (2013). How Did Popular Educators Transform into Experts of the Finnish Welfare State from the 1860's to the 1960's? Teoksessa M. Buchardt, P. Markkola, & H. Valtonen (toim.), *Education, State and Citizenship* (s. 160–185). NordWel Studies in Historical Welfare State Research 4. Helsinki: University of Helsinki.
- Valtonen, H. (2004). *Minäkuvat, arvoit ja mentaliteetit. Tutkimus 1900-luvun alussa syntyneiden toimihenkilönaisten omaelämäkertoista*. Jyväskylä studies in humanities 26. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

- Vance, N. (1985). *The Sinews of the spirit. The Ideal of Christian manliness in Victorian literature and religious thought*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Vares, V. (1993). *Konservatiivi ja murrosvuodet. Lauri Ingman ja hänen poliittinen toimintansa vuoteen 1922*. Historiallisia tutkimuksia 174. Helsinki: Suomen historiallinen seura.
- Vares, V. (1995). Kulttuurin vai sotilaan aseinen? Porvarillisen pasifismin tausta ja sisältö vuosisadan vaihteessa sekä murtuminen vuoden 1918 sisällissotaan. Teoksessa J. Niemelä, (toim.), *Niin tuli sota maahan! Sotien ja sotalaitoksen vaikutus suomalaiseen yhteiskuntaan* (s. 279–304). Turun Historiallinen Arkisto 49. Turku: Turun Historiallinen Yhdistys.
- Vares, V. (1998). *Kuninkaan tekijät. Suomalainen monarkia 1917–1919. Myytti ja todellisuus*. Helsinki: WSOY.
- Vares, V. (2008). Suurlakon häviäjät. Teoksessa P. Haapala, O. Löytty, K. Melkas & M. Tikka (toim.), *Kansa kaikkivaltias. Suurlakko Suomessa 1905* (s. 349–367). Helsinki: Teos.
- Vares, V. (2018). *Viileää veljeyttä. Suomi ja Saksa 1918–1939*. Helsinki: Otava.
- Vasara, E. (1997). *Valkoisen Suomen urheilevat soturit. Suojeluskuntajärjestön urheilu- ja kasvatustoiminta 1918–1939*. Bibliotheca historica 23. Helsinki: Suomen historiallinen seura.
- Vasara, E. (2000). Urheilu viinan ja raittiuden kilpakenttänä. H. Roiko-Jokela & E. Sironen (toim.), *Urheilu katsoo peiliin* (s. 39–55). Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 1999. Atena: Jyväskylä.
- Vatanen, P. (2009). Modernin suomalaisen kirjastoliikkeen synty. Teoksessa I. Mäkinen (toim.), *Suomen yleisten kirjastojen historia* (s. 223–289). Helsinki: BTJ Kustannus.
- Vaulas, A. (1985). *Kansan Raamattuseuran nuorisotyön synty ja kehitys vuoteen 1964*. Uskonnopedagogiikan pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.
- Vehkalahti, K. (2000). Jazztyttö ja naistenlehtien siveä katse. Teoksessa K. Immonen, R. Hapuli M. Leskelä-Kärki & K. Vehkalahti (toim.), *Modernin lumo ja pelko. Kymmenen kirjoitusta 1800–1900-lukujen vaihteen sukupuolisuudesta* (s. 130–168). Helsinki: SKS.
- Vehkalahti, K. (2009). *Constructing Reformatory Identity. Girls' Reform School Education in Finland, 1893–1924*. Oxford: Peter Lang.
- Vehkalahti, K. (2011). Kasvatuslaitos modernin kansalaisuuden rakentajana. Teoksessa A. Heikkinen & P. Leino-Kaukiainen (toim.), *Valistus ja koulunpenkki. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle* (389–402). Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1266. Helsinki: SKS.
- Vehkalahti, K., Tuomaala-Sarpong, S. & Hakosalo, H. (2014). Sukupuolihistorian näkökulmia kasvatushistoriaan. *Kasvatus & Aika*, 8 (1), 3–7.
- Veikkola, J. (1980). *Nuorkirkollisen suuntauksen muotoutuminen Suomen kirkossa suurlakosta 1905 ensimmäisiin kirkkopäiviin 1918*. Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 118. Helsinki: Suomen kirkkohistoriallinen seura. Väitöskirja.

- Vesala, J. (1980). Suomen Nuorten Kristillinen Liitto 1917–1939. Teoksessa K. Virtanen (toim.), *Se on edessäpäin. Kristillisen nuorisotyön oppikirja* (s. 66.75). Helsinki: Nuorten Keskus.
- Vihavainen, T. (1998). Rahmetovin perilliset – sankarillinen neuvostoihminen. Teoksessa, M. Härmänmaa & M. Mattila (toim.), *Uusi uljas ihminen eli modernin pimeä puoli* (s. 180–205). Jyväskylä: Atena.
- Vihonen, R. (1995). *Heimer Virkkunen. Nuorisorovasti*. Helsinki: Vanhankirkon seurakunta.
- Viitaniemi, O. (2014). Onko kilvoituksella käsikirjoitus? Mikrohistoriallinen opettajatar Selma Hypénin kirjeenvaihtoon ja hengellisyyden jäsentymisen malleihin 1800-luvun lopun Suomessa. Teoksessa H-M. Teoksessa H-M. Ketola, J. Meriläinen, S. Mikkola & P. Salmesvirta (toim.), *Suurmiehistä rahvaannaisiin. Yksilö ja yhteisö kristinuskon historiassa* (s. 106–145). Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 229. Helsinki: Suomen kirkkohistoriallinen seura.
- Vilkko, A. (1997). *Omaelämäkerta kohtaamispaikkana. Naisen elämän kerronta ja luenta*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 663. Helsinki: SKS.
- Vilkuna, K. (1976/2003). *Etunimet*. Helsinki: Otava.
- Vilkuna, K. H. J. (2005). *Viha. Perikato, katkeruus ja kertomus isostavihasta*. Historiallisia tutkimuksia 229. Helsinki: SKS.
- Vilkuna, K. H. J. (2010). *Katse menneisyyden ihmiseen. Valta ja aineettomat elinolot 1500–1850*. Historiallisia tutkimuksia 253. Helsinki: SKS.
- Vilkuna, K. H. J. (2014). Viina miehen mitta: Vapaa-ajalla rakennettu miehekkyyys 1550–1851. Teoksessa P. Markkola, A. Östman & M. Lamberg (toim.), *Näkymätön sukupuoli. Mieheyden pitkä historia* (s. 92–113). Tampere: Vastapaino.
- Vilmusenaho, R. (1984). *Siikajokilaakson historia II. 1860–1960*. Siikajoki: Siikajokilaakson paikallishistoriatoimikunta.
- Voipio, M. (2014). Pikku tyttöjä, välimuotoja ja vastuunkantajia. Sukupuolen ja kasvamisen kuvaukset 1950–1960-lukujen kotimaisessa tyttökirjallisuudessa. Teoksessa M. Mustola (toim.), *Lastenkirja. Nyt* (s. 193–216). Tietolipas 245. Helsinki: SKS.
- Voipio, M. (2015). *Emansipaation ja ohjailun ristivedossa. Suomalaisen tyttökirjallisuuden kehitys 1889–2011*. Jyväskylä studies in humanities 263. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Väitöskirja.
- Vuorinen, M. (2005). Herrat, hurrit ja ryssän kätyrit – suomalaisuuden vastakuvia. Teoksessa J. Pakkasvirta & P. Saukkonen (toim.), *Nationalismit* (s. 246–264). Helsinki: WSOY.
- Väliharju, T. (1999). *Nuoriso vaarassa. Vaaranlaista nuorisoa pelastamassa – settlementtiliikkeen nuorisotyön synty ja kehitys Englannissa ja Suomessa 1870–1932*. Settlementtjulkaisuja-sarja 4. Helsinki: Suomen Settlementtiliitto.
- Välimäki, H. (1998a). Paavo Virkkunen koulumiehenä ja kasvattajana. Teoksessa *Suomalaisia kasvattajia. Koulu ja menneisyys XXXVI*. Suomen Kouluhistoriallisen Seuran vuosikirja 1998 (s. 98–123). Helsinki: Suomen kouluhistoriallinen seura.

- Välimäki, H. (1998b). *Lauri Ingman suomalaisen uskontokasvatuksen ja koulun kehittäjänä*. Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 179. Helsinki: Suomen kirkkohistoriallinen seura. Väitöskirja.
- Välimäki, H. (2002). *Kymmenyksistä kirkollisveroon. Kirkollisverotus Suomen evankelisluterilaisessa kirkossa reformaatiosta nykypäivään*. Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 188. Helsinki: Suomen kirkkohistoriallinen seura. Väitöskirja.
- Weber, M. (1980/1904). *Protestanttinen etiikka ja kapitalismin henki*. Porvoo: WSOY.
- Werner, Y. M. (toim.) (2008). *Kristen manlighet. Ideal och verklighet 1830–1940*. Lund: Nordic Academic Press.
- Werner, Y. M. (toim.) (2011). *Christian masculinity. Men and religion in northern Europe in the 19th and 20th Centuries*. Leuven: Leuven University Press.
- Whitehead, S. M. (2002). *Men and masculinities*. Cambridge: Polity Press.
- Williams, J. A. (2007). *Turning to nature in Germany. Hiking, nudism, and conservation, 1900–1940*. Stanford: Stanford University Press.
- Winn, W. E. (1960). Tom Brown's schooldays and the development of "muscular Christianity". *Church History*, 29 (1), 64–73.
- Wrathall, J. D. (1997). Taking the young stranger by the hand. Homosexual cruising at the YMCA, 1890–1980. Teoksessa N. Mjagkij & M. Spratt (toim.), *Men and women adrift. The YMCA and the YWCA in the city* (s. 250–270). New York: New York University Press.
- Yhdistys 9 (1995/1968). Mieskin on ihminen. Julkilausuma 1968. Teoksessa L. Husu, E. Katainen & E. Peltonen (toim.), *Lukukirja Suomen naisille* (s. 100–101). Helsinki: Gaudeamus.
- Ylikotila, A-K. (2021). *Mallikansalaisen säröilevä ihanne. Opettajaksi sopivuuden ja sopimattomuuden määrittely suomalaisessa opettajankoulutuksessa vuosina 1920–1945*. JYU Dissertations 411. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Väitöskirja.
- Ålander, E. (1995). *Punaisen liinan lapset. Suomen demokratian pioneerien liitto ja sen edeltäjät*. Helsinki: Suomen demokratian pioneerien liitto.
- Öhrnberg, K. (1982). G. A. Wallinin päiväkirjojen kadonneet naiset. O. Kantokorpi (toim.), *Taikamatto* (s. 21–35). Suomen itämaisen seuran suomenkielisiä julkaisuja N:o 18. Helsinki: Suomen itämainen seura.
- Öhrnberg, K. (1984). Klassinen orientalistiikka: itä päiväunena. Teoksessa T. Melasuo (toim.), *Wallinista Wideriin. Suomalaisen kolmannen maailman tutkimuksen perinteitä* (s. 23–55). Tampere: Suomen rauhantutkimusyhdistys.
- Österbladh, K. (1934). *Pappissäätö Suomen valtiopäivillä 1809–1906. II 1885–1906*. Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia XXXVI. Helsinki: Suomen kirkkohistoriallinen seura.
- Östman, A-C. (2000). Joan Scott ja feministinen historiankirjoitus. Teoksessa A. Anttonen, K. Lempiäinen & M. Liljeström (toim.), *Feministejä. Aikamme ajattelijoita* (s. 275–294). Tampere: Vastapaino.